

วารสาร

ปาริชาติ

PARICHART JOURNAL

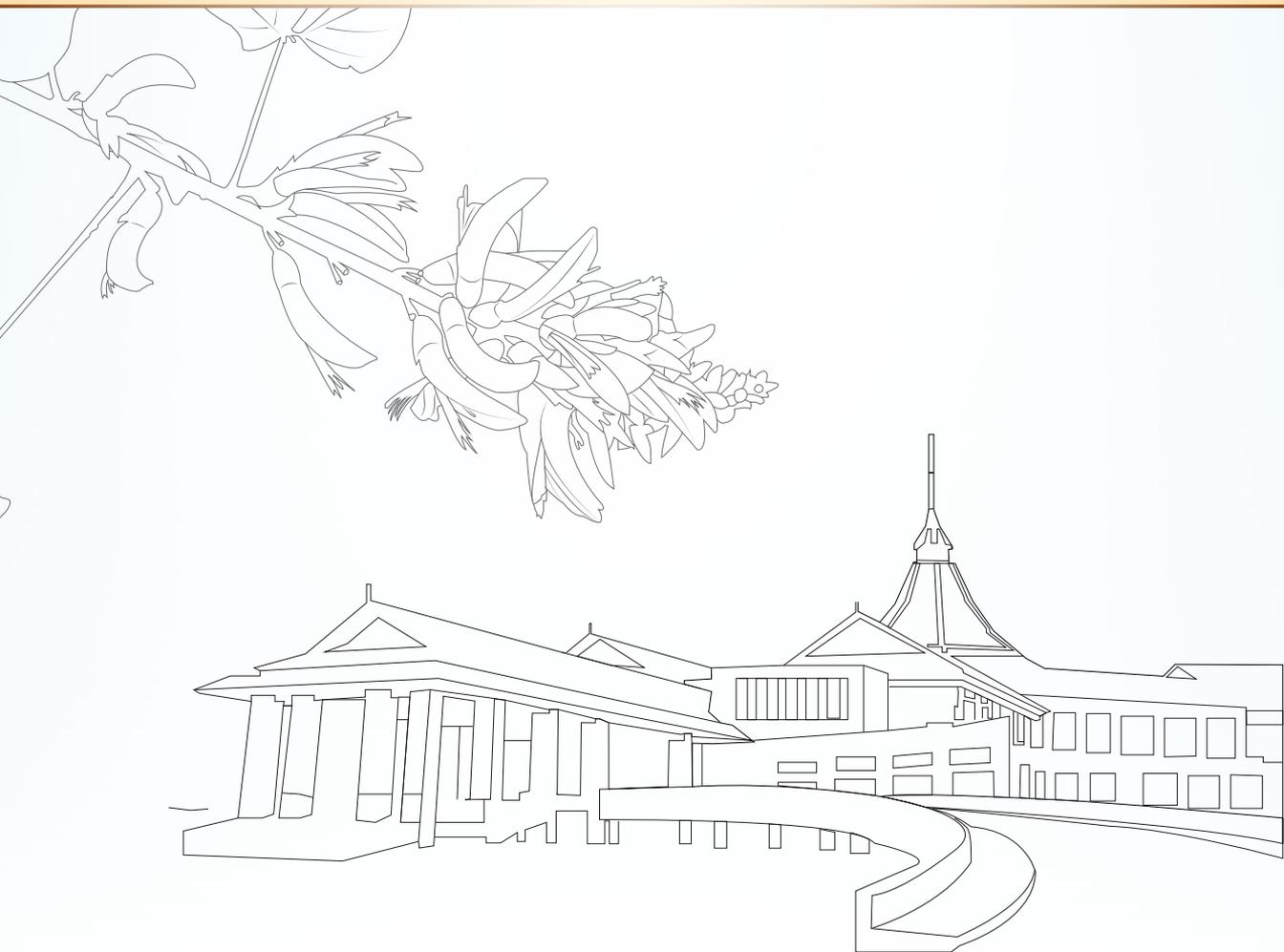

ปีที่ 39 ฉบับที่ 1 มกราคม - กุมภาพันธ์ 2569

Vol.39 No.1 January - February 2026

ISSN 2985-1238 (online)

วารสารปาริชาต
PARICHART JOURNAL

PARICHART JOURNAL

ชื่อวารสาร

วารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ
(Parichart Journal, Thaksin University)

เจ้าของ มหาวิทยาลัยทักษิณ

ที่ปรึกษา

อธิการบดี

(รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์)

มหาวิทยาลัยทักษิณ

รองอธิการบดีฝ่ายวิจัยและนวัตกรรม

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมัคร แก้วสุกแสง)

มหาวิทยาลัยทักษิณ

รักษาการแทนผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและนวัตกรรม

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมัคร แก้วสุกแสง)

มหาวิทยาลัยทักษิณ

รองศาสตราจารย์ ดร.พรพันธุ์ เขมคุณาศัย

มหาวิทยาลัยทักษิณ

รองศาสตราจารย์ ดร.พัชลินจ์ จินนุ่น

มหาวิทยาลัยทักษิณ

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนาภัทร เต็มรัตน์กุล

มหาวิทยาลัยทักษิณ

รองบรรณาธิการ

อาจารย์ ดร.ขวัญจิตต์ สุวรรณนพรัตน์

มหาวิทยาลัยทักษิณ

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร.ธีระ สิ้นเดชารักษ์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศาสตราจารย์ ดร.นธกฤต วันตะเมธ

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศาสตราจารย์ ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

รองศาสตราจารย์ ดร.เก่งกิจ กิติเรียงลาภ

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

รองศาสตราจารย์ ดร.เจริญชัย เอกมาไพศาล

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.นันทนัย ประสานนาม

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.วิษณุพงษ์ โพธิ์พิรุฬห์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

รองศาสตราจารย์ ดร.โยธิน แสงวงศ์

มหาวิทยาลัยมหิดล

รองศาสตราจารย์ ดร.อภิรักษ์ เกษมผลกุล

มหาวิทยาลัยมหิดล

รองศาสตราจารย์ ดร.สุรเดช โชติอุดมพันธ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ยอดชาย พรหมอินทร์

มหาวิทยาลัยทักษิณ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทวนธง ครุขจ้อน

มหาวิทยาลัยทักษิณ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพันธ์ศักดิ์ พุ่มอินทร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เยาวลักษณ์ สุวรรณแห

มหาวิทยาลัยทักษิณ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรจันทร์ ศิริโชติ

มหาวิทยาลัยทักษิณ

กองจัดการ

นางสาวกัญญณ์ช์ เลียดร์กซ์

มหาวิทยาลัยทักษิณ

นายธนเทพ ณ นิโรจน์

มหาวิทยาลัยทักษิณ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยและบทความด้านศิลปะและมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ บริหารธุรกิจ การจัดการ และการบัญชีของบุคลากรมหาวิทยาลัยทักษิณ และหน่วยงานต่าง ๆ
2. เพื่อส่งเสริม สนับสนุนการวิจัยและสื่อกลางในการเสนอความคิดเห็นทางวิชาการด้านศิลปะ และมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ บริหารธุรกิจ การจัดการ และการบัญชี

กำหนดออก ปีละ 4 ฉบับ (ม.ค.-มี.ค. เม.ย.-มิ.ย. ก.ค.-ก.ย. และ ต.ค.-ธ.ค.)

การเผยแพร่ Online

การขอรับการพิจารณาบทความ

ผู้เขียนบทความ ต้องชำระค่าตีธรรมเนียมตีพิมพ์บทความ จำนวนเงิน 4,000 บาทต่อบทความ เมื่อได้รับการตอบรับการตีพิมพ์เผยแพร่บทความลงวารสารปริชาต เข้าบัญชีธนาคารออมสิน ชื่อบัญชี PARCJ เลขที่บัญชี 0-2032823816-5 สาขาป่าพะยอม พร้อมแนบหลักฐานการโอนเงินมาয়วารสารปริชาต ทางอีเมล parichartjournal@tsu.ac.th หรือ <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/parichartjournal/index> หรือติดต่อสอบถามกองจัดการวารสาร

การติดต่อ

กองจัดการวารสารปริชาต มหาวิทยาลัยทักษิณ

สถาบันวิจัยและนวัตกรรม มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง

อ.ป่าพะยอม จ.พัทลุง 93210

โทรศัพท์ 0-7460-9600 ต่อ 7242

E-mail : parichartjournal@tsu.ac.th

ออกแบบและจัดพิมพ์

อาร์ตเวิร์ค แอนด์ มีเดีย

177 ซอยรวมมิตร ต.หาดใหญ่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110

โทรศัพท์ 089-925-8455 E-mail : hatyaifoto@gmail.com

บทความที่ตีพิมพ์ทุกเรื่องได้รับการตรวจความถูกต้องตามหลักวิชาการโดยผู้ทรงคุณวุฒิ
อนึ่ง ทศนะและข้อคิดเห็นใด ๆ ที่ปรากฏในวารสารปริชาต เป็นความคิดเห็นของผู้เขียน
และไม่ถือเป็นทศนะและความรับผิดชอบของคณะบรรณาธิการ

บทบรรณาธิการ

วารสารปริชาตได้เข้าสู่ปีที่ 39 ฉบับที่ 1 (มกราคม – กุมภาพันธ์ 2569) โดยตลอดระยะเวลาที่วารสารเล่มนี้ได้เป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการของคณาจารย์ นักวิจัย นิสิตนักศึกษา และบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับงานสายวิชาการนั้นวารสารของเราได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มที่และยึดหลักการตามมาตรฐานที่ทาง TCI กำหนดเอาไว้อย่างเคร่งครัด โดยฉบับนี้ถือเป็นฉบับปฐมฤกษ์ของปีใหม่ พ.ศ. 2569 ซึ่งถือเป็นปีแห่งความท้าทายของวารสารที่จะแสวงหาบทความทางวิชาการที่มีคุณภาพและเหมาะสมต่อความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ก้าวไปข้างหน้าอย่างรวดเร็ว โดยยังคงมุ่งมั่นที่จะเป็นเวทีแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และสร้างเครือข่ายทางวิชาการ รวมถึงเป็นเครื่องมือในการรับประกันคุณภาพมาตรฐานทางวิชาการให้แก่ผลงานทางวิชาการต่าง ๆ ที่ได้ให้ความไว้วางใจร่วมเผยแพร่องค์ความรู้กับวารสารของเรา

สำหรับเนื้อหาในวารสารฉบับนี้ยังคงประกอบด้วยบทความจากหลากหลายศาสตร์และครอบคลุมประเด็นการศึกษาเหมือนเช่นเคย โดยฉบับนี้มีการคัดเลือกบทความจาก กลุ่มชุมชน เกษตรกรรมชุมชน และการท่องเที่ยว ประกอบด้วย เรื่อง "การปรับตัวของเกษตรกรต่อผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของเกษตรกรผู้ผลิตสับปะรดในจังหวัดหนองคาย" โดย สุภาวดี พิลาพร, ศศิวรรรัตน์ เอื้อศิลป์ และณัฐธินัน เอื้อศิลป์ เรื่อง "การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ด้านศิลปะหัตถกรรมและพิธีกรรม จากภูมิปัญญาชาติพันธุ์ไทยพวนเพื่อยกระดับการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ จังหวัดนครนายก" โดย ณัฐนันท์ วิริยะวิทย์ และ "การส่งเสริมการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำผ่านการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์" โดย อัครวิน แสงพิบูล และอนันต์ เชี่ยวชาญกิจการ กลุ่มการจัดการ ประกอบด้วย เรื่อง "ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความจงรักภักดีต่อการเข้าพักหอพักสวัสดิการนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร" โดยทวิพร แสนรัตน์, จักรเศศ เมตตะธำรงค์, เพชรไพโรจน์ อุปปิง และชารินี ไชยชนะ เรื่อง "กลยุทธ์การจัดการหลักสูตรการพัฒนาภาวะผู้นำภาครัฐของไทย ในช่วงการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19" โดย วีระวัฒน์ ปันนิตามัย และภัทราภรณ์ จุฬพรม เรื่อง "ความต้องการของนักศึกษาต่อการพัฒนาการบริการของหน่วยรับสมัครและ จัดสอบวิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล" โดย กมลทิพย์ กิตติวุฒิมุ่งเรื่อง เรื่อง "ผลกระทบของการกำกับดูแลกิจการต่อความมีเสถียรภาพกำไรของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กลุ่ม SET 100" โดย อโนทัย พลภาณุมาศ และเรื่อง "Comparing the Effect of Hybrid Work and Onsite Work on Employee Motivation in Thailand" โดย Pakwan Sermcharoenkit และ Jul Thanasrivanitchai

นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มสุขภาพและการเรียนรู้ เรื่อง “แพทย์วิถีธรรม:” แนวคิดและแนวทางการประยุกต์ใช้เพื่อการดูแลสุขภาพผู้ป่วยมะเร็ง” โดย ภาคภูมิ ยอดปรีดา และบุษิตา สังข์แก้ว เรื่อง "Cultural-Based Chinese Learning Material Design to Enhance Thai Secondary School Students' Cultural Awareness" โดย Zhang Xue เรื่อง "Quest to the City: Reflecting on the Transformative Learning of Ethnic Students" โดย Narisara Yana เรื่อง "Fostering Sustainability in Higher Education: Insights from ASEAN Graduate Students in Thesis-Only Programs in Southern Thailand" โดย Yejin Kim, Muhammad Hassan Arshad และ Witawin Siripoonsap และเรื่อง "การพัฒนาารูปแบบการสอนแนวสตรีนิยม เพื่อเสริมสร้างความฉลาดรู้ทางเพศภาวะสำหรับนิสิตครู" โดย วสันต์ สรรพสุข รวมถึงกลุ่มวัฒนธรรมศึกษา ประกอบด้วย เรื่อง "การศึกษากาพย์สะท้อนความกตัญญูตามแนวคิดขงจื้อในคัมภีร์หลุนอวี่ กรณีศึกษาภาพยนตร์เรื่อง หลานม่า (Lahn Mah)" โดย สุภาวดีตา หนูพุ่ม, สิริยากร เกตุโสภิต และณัฐพร แซ่เตีย และเรื่อง "โครงการวิจัยการผลิตดนตรีเชิงสร้างสรรค์ “เลาะโขง” โดย ดนุเชษฐ วิสัยจร

EDITORIAL

ในส่วนของภาพปกของวารสารฉบับนี้เป็นผลงานการถ่ายภาพของบรรณาธิการเองอีกเช่นเคย โดยเป็นภาพของ “นกเงือก” ที่ถ่ายภาพมาจากสวนสัตว์สงขลาซึ่งเป็นสถานที่ชื่นชมวิถีชีวิตของสัตว์ป่าที่สำคัญแห่งหนึ่งของภาคใต้ โดยนกเงือกถือเป็นสัตว์ป่าที่มีความโดดเด่นทั้งด้านรูปร่างและพฤติกรรม มีถิ่นอาศัยอยู่ในป่าดิบชื้นของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมถึงประเทศไทย นกชนิดนี้ไม่ได้มีเพียงความสวยงามเท่านั้น แต่ยังมีพฤติกรรมที่สะท้อน “คุณค่าทางสังคม” ที่สามารถนำมาเชื่อมโยงกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ได้อย่างน่าสนใจ หลายพฤติกรรมของนกเงือกจึงมักถูกนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์ของความรัก ความซื่อสัตย์ และความรับผิดชอบในสังคม โดยสิ่งที่เราในฐานะนักวิชาการสามารถเรียนรู้ได้จากสิ่งมีชีวิตชนิดนี้คือ การทำงานในเชิงวิชาการนั้น จำเป็นจะต้องอาศัยทั้งความรักที่มีต่อคุณค่าของงานวิชาการ ความซื่อสัตย์ต่อการดำเนินกระบวนการทางวิชาการ รวมถึงความรับผิดชอบต่อสังคมที่ผลงานวิชาการจะสามารถช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสังคมได้ โดยวารสารปริชาตเองได้ตระหนักถึงภารกิจสำคัญในการเป็นสื่อกลางเพื่อถ่ายทอดความรู้และร่วมยกระดับคุณภาพของผลงานทางวิชาการของนักวิจัยเพื่อให่วงการวิชาการได้ให้เป็นไปด้วยความซื่อสัตย์โปร่งใสและมีจริยธรรม รวมถึงสะท้อนความรับผิดชอบต่อการขับเคลื่อนสังคม และที่สำคัญที่สุดคือเป็นพื้นที่ของการนำเสนอผลงานวิชาการที่เกิดมาจากความรักและเคารพต่อคุณค่าของความเป็นวิชาการอย่างแท้จริง

ผศ.ดร.ธนภัทร เต็มรัตน์กุล
บรรณาธิการวารสารปริชาต

สารบัญ

ความต้องการของนักศึกษาต่อการพัฒนาการบริการ ของหน่วยรับสมัครและจัดสอบวิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล Students' Needs for the Improvement of Admission Services at Mahidol University International College กมลทิพย์ กิตติวุฒิรุ่งเรือง Kamonthip Kittiwutrungruang	1
อาหารจากพืช: กลยุทธ์การตลาดเจาะใจผู้บริโภคยุคใหม่ Plant-based food: Marketing Strategy to Target New-age Consumers ประภัสสร วิเศษประภา ธีรวุฒิ แสงมณีเดช และอภิรักษ์ณั ธรรมวิมุตติ Prapassorn Visesprapa, Thirawut Saengmaneedech, and Apiluck Thammawimutti	19
โครงการวิจัยการผลิตดนตรีเชิงสร้างสรรค์ “เลาะโขง” Creative Music Production Research “Sounds Along the Mekong” دنุเชษฐ วิสัยจร Danuchate Wisajorn	35
ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความจงรักภักดีต่อการเข้าพักหอพักสวัสดิการนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร Factors Influencing Loyalty to Stay in Student Welfare Dormitory Rajamangala University of Technology Isan Sakon Nakhon Campus ทวีพร แสนรัตน์ จักรเศ เมตตะธำรงค์ เพชรไพรริน อุบปีง และชารินี ไชยชนะ Taweeporn Seanrat, Jakret Mettathamrong, Phetphairin Upping , and Charinee Chaichana	50
“แพทย์วิถีธรรม:” แนวคิดและแนวทางการประยุกต์ใช้เพื่อการดูแลรักษาผู้ป่วยมะเร็ง A Buddhist Dhamma Medicine: Concepts and Application Guidelines for the Treatment of Cancer Patients ภาคภูมิ ยอดปรีดา และบุชิตา สังข์แก้ว Pakpoom Yodpreeda and Buchita Sungkaew	65

CONTENTS

การพัฒนาารูปแบบการสอนแนวสตรีนิยมเพื่อเสริมสร้างความรู้ทางเพศภาวะสำหรับนิสิตครู The Development of Feminist Teaching Model to Enhance Gender Literacy for Pre-service Teachers วสันต์ สรรพสุข Wasan Sapphasuk	82
กลยุทธ์การจัดการหลักสูตรการพัฒนาภาวะผู้นำภาครัฐของไทย ในช่วงการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 Administration Strategies of Leadership Development Programs in Thai Public Sector during the COVID-19 Pandemic วิระวัฒน์ ปันนิตามัย และภัทราภรณ์ จุมพรม Werawat Punnitamai and Pattaraporn Jumporm	98
การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ด้านศิลปะหัตถกรรมและพิธีกรรม จากภูมิปัญญาชาติพันธุ์ไทยพวนเพื่อยกระดับการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ จังหวัดนครนายก Development of Creative Products from Thai Phuan Ethnic Wisdom Handicrafts and Ritual for Enhance Ethnic Tourism, Nakhon Nayok Province ณัฐนันท์ วิริยะวิทย์ Nathanan Wiriyawit	119
Quest to the City: Reflecting on the Transformative Learning of Ethnic Students Narisara Yan	134
การส่งเสริมการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำผ่านการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ Promoting Low-Carbon Tourism through Experiential Tourism อัศวิน แสงพิกุล และอนันต์ เขียวชาญกิจการ Aswin Sangpikul and Anan Chieochankitkan	154
Cultural-Based Chinese Learning Material Design to Enhance Thai Secondary School Students' Cultural Awareness Zhang Xue and Sumalee Chinokul	172

สารบัญ

ผลกระทบของการกำกับดูแลกิจการต่อความมีเสถียรภาพกำไรของบริษัทจดทะเบียน ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กลุ่ม SET 100 The Impact of Corporate Governance on the Earnings Stability of Companies Listed on the Stock Exchange of Thailand SET 100 Index อโนทัย พลภานุมาศ Anothai Polpanumas	192
Comparing the Effect of Hybrid Work and Onsite Work on Employee Motivation in Thailand Pakwan Sermcharoenkit and Jul Thanasrivanitchai	208
Fostering Sustainability in Higher Education: Insights from ASEAN Graduate Students in Thesis-Only Programs in Southern Thailand Yejin Kim, Muhammad Hassan Arshad, and Witawin Siripoonsap	220
การปรับตัวของเกษตรกรต่อผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง สภาพภูมิอากาศของเกษตรกรผู้ผลิตสับปะรดในจังหวัดหนองคาย Farmers' Adaptation to Effects of Climate Change on Pineapple Farming, Nong Khai Province สุภาวดี พิลาวพร, ศศิวารรัตน์ เอื้อศิลป์, และณัฐฐ์ณิน เอื้อศิลป์ Supawadee Pilaporn, Sasiwarat Ueasin, and Nattanin Ueasin	240
การศึกษาภาพสะท้อนความกตัญญูตามแนวคิดขงจื้อในคัมภีร์หลุนอี่ว กรณีศึกษาภาพยนตร์เรื่อง หลานม่า (Lahn Mah) The Study of the Reflection of Filial Piety in Confucianism through <i>The Analects of Confucius: A Case Study of How to Make Millions Before Grandma Dies (Lahn Mah)</i> สุภาวิตา หนูพุ่ม, และสิริยากร เกตุโสภิต, และณัฐพร แซ่เตีย	266

ความต้องการของนักศึกษาต่อการพัฒนาการบริการ
ของหน่วยรับสมัครและจัดสอบ
วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล
Students' Needs for the Improvement of Admission
Services at Mahidol University International College

กมลทิพย์ กิตติวุฒิรุ่งเรือง^{1*}
Kamonthip Kittiwutrungruang^{1*}

¹ งานรับสมัครและทะเบียนนักศึกษา วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล นครปฐม 73170

¹ Admissions and Registrar Section, Mahidol University International College, Nakhon Pathom, 73170, Thailand

*Corresponding author: E-mail address: kamonthip.kit@mahidol.ac.th

(Received: November 7, 2024; Revised: August 8, 2025; Accepted: October 14, 2025)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการของ นักศึกษาต่อการพัฒนาการบริการของหน่วยรับสมัครและจัดสอบ วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล ชั้นปีที่ 1 ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2567 ที่สอบข้อเขียนและสอบสัมภาษณ์ จำนวน 177 คน โดยใช้ตารางสำเร็จรูป ของ Krejcie and Morgan และกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสัมภาษณ์จำนวน 8 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ แบบสอบถามมาตรฐานส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.967 สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าดัชนีความต้องการ จำเป็นแบบปรับปรุง Priority Needs Index Modified (PNI_{modified}) แบบสัมภาษณ์ ใช้วิธีจัดระเบียบข้อมูล ซึ่งพิจารณาความสอดคล้องและความแตกต่างข้อมูล มาหาข้อสรุปแบบการพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า การบริการ ของหน่วยรับสมัครและจัดสอบ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.38, S.D. = .54$) สภาพที่พึงประสงค์ของการ บริการในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.51, S.D. = .49$) ผลการจัดลำดับความสำคัญ พบว่า กลุ่มตัวอย่าง มีความต้องการจำเป็นในด้านสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก มีความสำคัญเป็นลำดับที่ 1 (PNI_{modified} = 0.0399) รองลงมาคือ ด้านการให้บริการข้อมูล กระบวนการรับสมัครและจัดสอบ และเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ ตามลำดับ

คำสำคัญ: ความต้องการ นักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล

Abstract

This research aims to examine the current and desired services, as well as the students' needs for the improvement of admission services at Mahidol University International College. The sample group for the questionnaire consisted of 177 first-year bachelor's degree students in the first semester of the 2024 academic year, who also participated in both the written exam and the interview. The sample size was determined using Krejcie and Morgan's sample size table. Additionally, eight students were selected for the interview sample. The research tools used were a questionnaire and an interview. The questionnaire was a standard five-point Likert scale with a reliability of .967. Data analysis methods included frequency, percentage, mean, standard deviation, and Priority Needs Index Modified (PNI_{modified}). For the interview data, thematic categorization was applied to organize the data based on consistency and differences, leading to descriptive conclusions. The findings revealed that, overall, the current state of services provided by the Admissions Unit at Mahidol University International College is rated at a high level ($\bar{x} = 4.38, S.D. = .54$). The desired state of service is rated at the highest level ($\bar{x} = 4.51, S.D. = .49$). Overall, the top priority need for improvement in services provided by the Admissions Unit at Mahidol University International College was the location and facilities, ranked first in importance (PNI_{modified} = 0.0399). The need for information services was ranked second, followed by the application and examination procedures, and finally, the admissions unit staff was ranked as the least critical need.

Keywords: Needs, Undergraduate Students, Mahidol University International College

บทนำ

ในยุคปัจจุบันที่เป็นยุคสมัยของโลกไร้พรมแดน และยุคที่เทคโนโลยีและสังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนั้นทำให้การแข่งขันในภาคธุรกิจสูงขึ้นรวมถึงตลาดการศึกษาด้วย จากข้อมูลจากกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม [1] ระบุว่า ปีพ.ศ. 2566 ประเทศไทยมีจำนวนสถาบันอุดมศึกษาในสังกัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ประเภทรัฐ 83 แห่ง และเอกชน 89 แห่ง รวมทั้งสิ้น 172 แห่ง แสดงให้เห็นว่ามีการก่อตั้งสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ทั้งของภาครัฐและภาคเอกชนเพิ่มมากขึ้นจากในอดีต นักศึกษาจึงมีทางเลือกที่หลากหลายและมากขึ้นในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา รวมทั้งความต้องการของนักศึกษาที่มีความหลากหลายและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนั้น ส่งผลให้การพัฒนาบริการไม่เพียงแต่ต้องมอบบริการที่มีคุณภาพเท่านั้น แต่ยังต้องสอดคล้องกับความต้องการและความพึงพอใจของนักศึกษาด้วย การมีความรู้เกี่ยวกับความต้องการและความคาดหวังของผู้ใช้บริการจึงเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างและรักษาความสามารถในการแข่งขันกับสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ซึ่งการแข่งขันในการรับสมัครนักศึกษาและการให้บริการในสถาบันศึกษามีการแข่งขันที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ อาจกล่าวได้ว่าหน่วยงานที่รับผิดชอบการรับสมัครนักศึกษาใหม่นั้นเป็นด่านแรกที่สร้างความสัมพันธ์และประสบการณ์ที่ดีให้แก่นักศึกษาที่ต้องการเข้าศึกษาในสถาบันศึกษานั้น ๆ การตอบสนองต่อความต้องการและความพึงพอใจของผู้สมัครเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาบริการให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพสูงสุด คุณภาพการบริการจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการรักษาระดับการแข่งขันขององค์กรต่าง ๆ ได้ [2] จากการศึกษางานวิจัยในหลายฉบับได้ยืนยันว่า การพัฒนาปรับปรุงคุณภาพการบริการสามารถสร้างข้อได้เปรียบทางการแข่งขันทางธุรกิจอย่างยั่งยืน [3] และการสร้างบุคลากรที่มีศักยภาพและสามารถแข่งขันได้ในระดับสากลนั้นสำคัญอย่างยิ่ง [4]

วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการบริการ ซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ “สร้างแรงบันดาลใจให้เกิดนวัตกรรมส่งเสริมศักยภาพของมนุษย์ และสร้างองค์ความรู้ใหม่ ผ่านการผสมผสานระหว่างศิลปะศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ในสภาพแวดล้อมที่เป็นนานาชาติ ซึ่งทำยี่ที่สุดจะส่งผลให้เกิดการศึกษา การวิจัย และการบริการ ที่ตอบสนองความต้องการของสังคมและเป็นประโยชน์ต่อมนุษยชาติ” ในการพัฒนางานด้านการบริการของหน่วยงานต่าง ๆ นั้น วิทยาลัยนานาชาติได้มีการจัดอบรม สัมมนา แก่บุคลากรเกี่ยวกับการให้บริการอย่างต่อเนื่อง รวมถึงบุคลากรในหน่วยงานต่าง ๆ ของวิทยาลัยนานาชาติได้ผลิตผลงานวิจัยเกี่ยวกับความพึงพอใจของนักศึกษา และผู้รับบริการ มาโดยตลอด วิทยาลัยนานาชาติมีโครงสร้างการบริหารงานโดยแบ่งเป็นฝ่ายต่าง ๆ งานรับสมัครและทะเบียนนักศึกษา เป็นงานหนึ่งที่สังกัดฝ่ายการศึกษา เป็นหน่วยงานที่มีภารกิจหน้าที่ดูแลประสานงานและให้บริการ ตั้งแต่การรับสมัครเข้าศึกษา การจัดสอบ การขึ้นทะเบียนเป็นนักศึกษา การจัดการเรียนการสอน การตรวจสอบและออกเอกสารเกี่ยวกับงานทะเบียน การสำเร็จการศึกษา งานปริญญาบัตร ตลอดจนให้บริการในด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับงานวิชาการของมหาวิทยาลัย ผู้วิจัยสังกัดหน่วยรับสมัครและจัดสอบ งานรับสมัครและทะเบียนนักศึกษา ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบด้านการให้ข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรที่เปิดสอน การรับสมัครนักศึกษาใหม่ การตรวจสอบเอกสารสมัคร การจัดสอบข้อเขียนและสัมภาษณ์ การประมวลผลคะแนน การประกาศผลสอบ ในบริบทของการให้บริการทางการศึกษา หน่วยรับสมัครและจัดสอบ มีบทบาทสำคัญในการสร้างประสบการณ์แรกของนักศึกษา กับสถาบัน ซึ่งส่งผลต่อทัศนคติ ความพึงพอใจ และความเชื่อมั่นต่อองค์กรโดยรวม [5] จากการศึกษาของนักวิจัยในช่วงเวลาที่มีการเปิดรับสมัครนักศึกษาใหม่พบว่า ปริมาณอีเมลและการติดต่อทางโทรศัพท์ที่ส่งเข้ามายังหน่วยรับสมัครและจัดสอบ เพิ่มขึ้นมากกว่าช่วงเวลา

ปกติประมาณร้อยละ 80 โดยประเด็นที่นักศึกษาสอบถามมักเกี่ยวข้องกับข้อมูลหลักสูตร ขั้นตอนการสมัคร กำหนดการ การชำระเงิน การสอบ ไปจนถึงกระบวนการยืนยันสิทธิ์เข้าเรียน แม้การติดต่อสอบถามจะสะท้อนถึงความสนใจของนักศึกษาในการเข้าศึกษาต่อ แต่หากไม่มีการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ อาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพของการให้บริการ และประสิทธิภาพในการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องได้ โดยเฉพาะในช่วงที่มีภาระงานสูง

จากการศึกษาจากก่อนหน้าของผู้วิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรี วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล [6] พบว่า นักศึกษาให้ความสำคัญกับส่วนประสมทางการตลาดทั้ง 7 ด้านในระดับสูงมาก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการตลาดบริการ (Service Marketing Mix) ที่ชี้ให้เห็นถึงองค์ประกอบที่มีผลต่อการรับรู้คุณค่าของผู้ใช้บริการ ดังนั้น เพื่อขยายขอบเขตความเข้าใจให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์จะศึกษาความต้องการของนักศึกษาต่อการให้บริการของหน่วยรับสมัครและจัดสอบ โดยพิจารณาทั้งในมิติของ สภาพปัจจุบัน และ สภาพที่พึงประสงค์ ครอบคลุม 4 ด้าน ได้แก่ ด้านเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ ด้านกระบวนการรับสมัครและจัดสอบ ด้านการให้บริการข้อมูล และ ด้านสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก ทั้งนี้ ยังได้ดำเนินการ ประเมินความต้องการจำเป็น เพื่อทำความเข้าใจความต้องการของนักศึกษาได้ดียิ่งขึ้น ผลการศึกษานี้คาดว่า จะเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาและปรับปรุงกระบวนการให้บริการของหน่วยงานให้ตอบสนองต่อความต้องการของนักศึกษาได้อย่างตรงจุด เป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารในการวางแผนทางการให้บริการของกลุ่มงานต่าง ๆ และยังสามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวทางสำหรับบุคลากรสายสนับสนุนในสถาบัน การศึกษาอื่น ๆ ที่มีภารกิจคล้ายคลึงกัน อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพบริการ เพิ่มความพึงพอใจของผู้ใช้ บริการ เสริมสร้างความเชื่อมั่น และเพิ่มมูลค่าการบริการทางการศึกษาในภาพรวมได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการของนักศึกษาต่อการพัฒนาการ บริการของหน่วยรับสมัครและจัดสอบ วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล

การทบทวนวรรณกรรม

1. ทฤษฎีความต้องการจำเป็น

ความต้องการจำเป็น หมายถึง ความแตกต่างระหว่างสภาพที่เป็นอยู่จริงกับสภาพที่ควรจะเป็น และจะเป็นความต้องการจำเป็นเมื่อเกิดประโยชน์ต่อสิ่งที่ได้รับนั้น และจะอยู่ในสภาพที่เป็นทุกข์ อันตราย หรือสภาพที่ไม่น่าพอใจหากไม่ได้รับการตอบสนอง [7] โดยสามารถเลือกความต้องการจำเป็นที่สำคัญมาแก้ไข จากการจัดลำดับความสำคัญของความแตกต่างนั้น [8]

Vongvanich [9] นิยามความหมายของ การประเมินความต้องการจำเป็นว่า เป็นกระบวนการที่ใช้เพื่อกำหนดความแตกต่างระหว่างสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์อย่างเป็นระบบ ซึ่งมุ่งเน้นความแตกต่างของผลลัพธ์ (Outcome Gaps) แล้วนำผลลัพธ์ที่แตกต่างกันนั้นมาจัดลำดับความสำคัญ และเลือกความต้องการจำเป็นที่สำคัญมาแก้ไข กล่าวโดยสรุปว่า ความต้องการจำเป็น หมายถึงความแตกต่างระหว่างสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ กระบวนการประเมินความต้องการจำเป็นนั้นใช้เพื่อระบุความแตกต่างระหว่างสภาพปัจจุบันและสภาพที่ต้องการเปลี่ยนแปลง โดยให้ความสำคัญกับผลลัพธ์ที่แตกต่างกัน และจัดลำดับความ

สำคัญของความต้องการต่าง ๆ เพื่อเลือกแก้ไขความต้องการจำเป็นที่สำคัญที่สุด ดังนั้น การประเมินความต้องการจำเป็นเป็นกระบวนการที่มีผลสำคัญในการกำหนดทิศทางและการดำเนินการเพื่อปรับปรุงสภาพที่เป็นอยู่ได้อย่างเหมาะสมตามความต้องการของบุคคลหรือองค์กรในแต่ละช่วงเวลา โดยใช้ผลลัพธ์จากการทำความเข้าใจความต้องการเป็นหลักในการตัดสินใจและการวางแผนการดำเนินงานในอนาคต

2. สูตรคำนวณหาดัชนีความต้องการจำเป็น

สูตรคำนวณหาดัชนีความต้องการจำเป็นแบบปรับปรุง Priority Needs Index Modified (PNI_{modified}) นี้เป็นการปรับปรุงจากสูตร PNI ดั้งเดิม นำเสนอโดย Wiratchai & Vongvanich [10] เพื่อให้การประเมินมีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น วิธีการนี้ใช้สูตร PNI modified เพื่อหาค่าผลต่าง (I-D) แล้วนำผลต่างนั้นมาหารด้วยค่า D เพื่อควบคุมขนาดของความต้องการจำเป็นให้อยู่ในระดับที่ไม่มีช่วงกว้างมากเกินไป และให้ความหมายเชิงเปรียบเทียบเมื่อใช้ระดับของสภาพที่เป็นอยู่เป็นฐานในการคำนวณค่าอัตราการพัฒนาเข้าสู่สภาพที่คาดหวังของกลุ่ม มีสูตรดังนี้

$$PNI_{\text{modified}} = (I-D) / D$$

I (Importance) หมายถึง ระดับความคาดหวังที่พึงประสงค์

D (Degree of Success) หมายถึง ระดับสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบัน

การใช้สูตรนี้ช่วยในการจัดลำดับความสำคัญของการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น โดยเรียงจากดัชนีมากไปหาน้อย ถ้าดัชนีมีค่ามาก หมายถึง มีความต้องการจำเป็นสูง ซึ่งต้องได้รับการพัฒนาปรับปรุงมากกว่าดัชนีที่มีค่าน้อยกว่า

3. แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพการบริการ

Parasuraman, et al. [11] ได้พัฒนามาตรวัดคุณภาพการบริการ (SERVQUAL) โดยการประเมินความคาดหวัง และการรับรู้ของผู้รับบริการ ในองค์ประกอบ 5 ด้าน ได้แก่

1. ด้านลักษณะทางกายภาพ (Tangibles) คือ สิ่งอำนวยความสะดวกทางกายภาพ อุปกรณ์ และลักษณะภาพลักษณ์ของบุคลากร
2. ด้านความน่าเชื่อถือ (Reliability) คือ ความสามารถในการให้บริการตามที่ได้ให้สัญญาไว้ เชื่อถือได้ และถูกต้อง
3. ด้านความเป็นมืออาชีพร (Responsiveness) คือ ความเต็มใจในการช่วยเหลือลูกค้าและให้บริการโดยรวดเร็ว
4. ด้านความไว้วางใจ (Assurance) คือ ความรู้และความสุภาพของพนักงานและความสามารถในการสร้างความเชื่อมั่นและความมั่นใจ
5. ด้านการเอาใจใส่ (Empathy) คือ การให้ความสนใจและบริการที่ปรับให้เป็นรายบุคคลที่บริษัทให้แก่ลูกค้า

คุณภาพการบริการเป็นความแตกต่างระหว่างความคาดหวัง (Expectations) และ การรับรู้ (Perception) หมายถึง ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างการรับรู้ และความคาดหวังของผู้ใช้บริการ ถ้าการรับรู้ในการบริการเกินกว่าความคาดหวัง หมายถึงคุณภาพของการบริการนั้นเป็นที่น่าประทับใจ

Oliver [12] ได้นิยามความพึงพอใจของลูกค้าว่า หมายถึงลูกค้าได้ตัดสินใจว่าสินค้า หรือบริการที่ใช้แล้วได้ก่อให้เกิดระดับความพอใจในการบริโภคสินค้า หรือบริการนั้น ๆ หากสินค้าหรือบริการนั้นมีคุณภาพที่ดี

จะสามารถทำให้ลูกค้าเกิดความพึงพอใจ จะส่งผลให้มีการบอกต่อในเชิงบวก และจะกลับมาซื้อสินค้า หรือใช้บริการอีกครั้ง

4. งานศึกษาที่เกี่ยวข้อง

Sandmaung & Darawong [13] ได้วิจัยเรื่อง ความคาดหวัง การรับรู้ และความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อคุณภาพการบริการในหลักสูตรนานาชาติในมหาวิทยาลัยไทย ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษามีระดับความคาดหวังต่อคุณภาพการบริการทางการศึกษาด้านต่าง ๆ ของหลักสูตรนานาชาติอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด แต่ระดับการรับรู้ในการบริการที่นักศึกษาได้รับนั้นต่ำกว่าที่ระดับนักศึกษาคาดหวังไว้คืออยู่ในระดับปานกลางถึงมาก โดยมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทุกด้าน สิ่งที่น่าสนใจคือ นักศึกษาไม่พึงพอใจต่อระดับคุณภาพการบริการของหลักสูตรนานาชาติ โดยที่นักศึกษาไม่พึงพอใจคุณภาพบริการด้านความมีน้ำใจเป็นมิตรมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านความน่าเชื่อถือ ด้านลักษณะทางกายภาพ ด้านความผูกพัน และด้านความเป็นมืออาชีพ ตามลำดับ

Sae-Lim [14] ได้ศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นของนิสิตที่มีต่อการดำเนินการคัดเลือกบุคคลเข้าศึกษาต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒโดยวิธีรับตรง ผลการศึกษาพบว่า นิสิตมีความเห็นต่อการดำเนินการคัดเลือกบุคคลเข้าศึกษาต่อมหาวิทยาลัยในด้านการบริการ ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านกระบวนการรับสมัครและด้านการจัดสอบ โดยรวมและในแต่ละด้าน ว่ามีความเหมาะสมในระดับมาก

Arpamo [15] ได้ศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริการสำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า ด้านที่มีระดับสภาพปัจจุบันมากที่สุดคือ ด้านบุคลากร กล่าวได้ว่าบุคลากรให้คำแนะนำและช่วยเหลือ ตอบข้อซักถามผู้ใช้บริการได้ชัดเจนถูกต้อง มีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับงาน และด้านที่มีระดับสภาพปัจจุบันน้อยที่สุดคือ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ

Hachaiyaphum [16] ได้ศึกษาประสิทธิภาพของการปฏิบัติหน้าที่และการให้บริการงานธุรการสำนักงานคณบดีคณะเทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า การปฏิบัติหน้าที่และการให้บริการงานโดยรวมอยู่ในระดับมากทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านกระบวนการหรือขั้นตอนการให้บริการ ด้านเจ้าหน้าที่หรือบุคลากรผู้ให้บริการ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านผลการให้บริการ พบว่าจุดเด่น เจ้าหน้าที่ที่มีไหวพริบในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า และสามารถ ให้บริการอย่างเต็มที่ และจุดที่ควรปรับปรุง คือการแสดงป้ายจุดให้บริการต่างๆ และแบบฟอร์มต่างๆ สำหรับการให้บริการแก่นักศึกษา

Rungcharoen and Meesam [17] ได้ศึกษาเรื่องความต้องการศึกษาต่อในระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมมาธิราช ผลการศึกษาสรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างมีความต้องการศึกษาต่อระดับปริญญาตรีที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ หลักสูตร การศึกษาทางไกล และการบริการศึกษา โดยเฉพาะการเปิดหลักสูตรใหม่ การเรียนผ่านสื่อออนไลน์ และระบบสมัครผ่านแอปพลิเคชันและสอบออนไลน์ สำหรับปัญหาการสมัครผ่านเว็บไซต์ พบว่าเกิดจากขั้นตอนที่ซับซ้อน การให้ข้อมูลจำนวนมาก ระบบอัปโหลดไฟล์ที่จำกัด และระบบชำระเงินที่ไม่สะดวก

ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed Methods Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ รูปแบบการวิจัยแบบฝัง (Embedded Design) ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมความเข้าใจเชิงลึกจากผลการวิจัยเชิงปริมาณผ่านข้อมูลเชิงคุณภาพ โดย การวิจัยเชิงปริมาณ เป็นส่วนหลักของการศึกษา เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม จากกลุ่มตัวอย่างนักศึกษาที่มีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการใช้บริการของหน่วยรับสมัครและจัดสอบ ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นส่วนเสริม ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) กับกลุ่มนักศึกษาที่ได้รับคัดเลือกตามเกณฑ์เฉพาะ เพื่ออธิบายหรือขยายผลประเด็นที่พบจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เน้นการศึกษาที่ให้ความสำคัญในการเก็บข้อมูลเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์ ผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มประชากรด้วยตัวเอง โดยใช้วิธีการวิจัยในการศึกษาจากแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และการวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis) ทั้งนี้ การออกแบบการวิจัยในลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับแนวทางของ Creswell [18] ที่เสนอว่าการใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อสนับสนุนผลการวิจัยเชิงปริมาณสามารถเพิ่มความลึกซึ้งและมิติของการตีความผลลัพธ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ โดยประยุกต์จากแบบสอบถามของ Sandmaung & Darawong, Sae-Lim [13, 14] เนื่องจากบริบทของข้อคำถามมีความคล้ายคลึงกับหัวข้อที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ สัญชาติ สาขาวิชาเรียน ระดับปริญญาตรี การศึกษาเดิม ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบสำรวจรายการ (Checklist) เป็นคำถามปลายปิด

ส่วนที่ 2 เป็นแบบประเมินสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ในการบริการของหน่วยรับสมัครและจัดสอบ วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล โดยประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ ด้านกระบวนการรับสมัครและจัดสอบ ด้านการให้บริการด้านข้อมูล ด้านสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก แบบสอบถามเป็นแบบสอบถามปลายปิดโดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ตามแบบของ Likert คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด และมีระดับการประเมิน 5 ระดับ ดังนี้

4.50 – 5.00 หมายถึง สภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด

3.50 – 4.49 หมายถึง สภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมาก

2.50 – 3.49 หมายถึง สภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับปานกลาง

1.50 – 2.49 หมายถึง สภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับน้อย

1.00 – 1.49 หมายถึง สภาพปัจจุบัน/สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ แบบสัมภาษณ์ ได้แก่การสัมภาษณ์โดยใช้ข้อคำถามในแบบสอบถาม เป็นการเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ให้ข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการบริการของหน่วยรับสมัครและจัดสอบ วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นคำถามปลายเปิด

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล ชั้นปีที่ 1 ภาคการเรียนที่ 1 ประจำปีการศึกษา 2567 ซึ่งผู้วิจัยทราบจำนวนประชากรที่ชัดเจนแน่นอนทั้งสิ้น 621 คน

กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามเชิงปริมาณ ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างวิธีการเลือกแบบชั้นภูมิ (Stratified Sampling) โดยพิจารณาจากลักษณะเฉพาะของประชากรเป้าหมายที่มีความแตกต่างกันในด้านกระบวนการสอบเข้าเรียน ซึ่งแบ่งเป็นสองชั้นภูมิ ได้แก่ 1) กลุ่มที่ผ่านทั้งการสอบข้อเขียนและสอบสัมภาษณ์ และ 2) กลุ่มที่ผ่านโดยการสอบเฉพาะสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยเลือกเฉพาะกลุ่มที่ผ่านการสอบทั้งสองประเภท เพื่อให้ครอบคลุมประสบการณ์การใช้บริการในทุกมิติของหน่วยรับสมัครและจัดสอบ กลุ่มตัวอย่างจึงประกอบด้วยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2567 ของวิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล ที่ผ่านทั้งการสอบข้อเขียนและสอบสัมภาษณ์ จำนวน 177 คน จากประชากรทั้งหมด 286 คน โดยกำหนดขนาดตัวอย่างตามตารางของ Krejcie and Morgan [19]

สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างสำหรับการสัมภาษณ์จำนวน 8 คน จาก 6 กลุ่มสาขาวิชาหลัก ได้แก่ วิทยาศาสตร์ บริหารธุรกิจ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์และภาษาต่างประเทศ จิตรกรรมและศิลปกรรม และการจัดการการท่องเที่ยวและการบริการ โดยพิจารณาคัดเลือกจากผู้ตอบแบบสอบถามเชิงปริมาณมาก่อน เพื่อให้สามารถเชื่อมโยงผลการสัมภาษณ์กับข้อมูลเชิงปริมาณ และได้ข้อมูลที่สะท้อนความหลากหลายทางวิชาการและประสบการณ์ของผู้ใช้บริการในบริบทต่าง ๆ ได้อย่างรอบด้าน

3. กระบวนการเก็บข้อมูล

1. ศึกษาค้นคว้าจากทฤษฎี แนวคิด งานวิจัยต่าง ๆ
2. กำหนดขอบเขตของเนื้อหาของแบบสอบถามเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และกรอบแนวคิด
3. นำแบบสอบถามที่ประยุกต์จากแบบสอบถามของ Sandmaung & Darawong, Sae-Lim [13, 14]

เนื่องจากบริบทของข้อคำถามมีความคล้ายคลึงกับหัวข้อที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา และนำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้อง และเหมาะสมของเนื้อหา

4. ตรวจสอบแบบสอบถาม และไปทดลองใช้กับนักศึกษาวิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดลที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน เพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .967 ในการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้วิธี ตรวจสอบแบบผู้ให้ข้อมูลกลับ (Member Checking) โดยสรุปประเด็นสำคัญจากการสัมภาษณ์และนำกลับไปให้ผู้ให้สัมภาษณ์ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา

5. นำแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์ส่งให้กับนักศึกษาในรูปแบบออนไลน์ผ่าน Google Form และนำแบบสัมภาษณ์ไปสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง โดยเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือน มิถุนายน ถึง เดือนสิงหาคม 2567

4. การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลจากแบบสอบถามที่ได้ไปวิเคราะห์ทางสถิติด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิตินี้

1. สถิติเชิงพรรณนา ด้วยค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ในการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

2. สถิติเชิงพรรณนา ด้วยค่าเฉลี่ย (Mean) และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อวิเคราะห์ระดับสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ในการบริการของหน่วยรับสมัครและจัดสอบ วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล

3. วิเคราะห์หาค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index Modified) โดยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าดัชนีความต้องการจำเป็นจากสูตร Priority Needs Index Modified (PNI_{modified}) เพื่อหา

ค่าผลต่าง (I-D) แล้วนำผลต่างนั้นมาหารด้วยค่า D เพื่อควบคุมขนาดของความต้องการจำเป็นให้อยู่ในระดับที่ไม่มีช่วงกว้างมากเกินไป และให้ความหมายเชิงเปรียบเทียบเมื่อใช้ระดับของสภาพที่เป็นอยู่เป็นฐานในการคำนวณค่าอัตราการพัฒนาเข้าสู่สภาพที่คาดหวังของกลุ่ม มีสูตรดังนี้

$$PNI_{\text{modified}} = (I-D) / D$$

I (Importance) หมายถึง ระดับความคาดหวังที่พึงประสงค์

D (Degree of Success) หมายถึง ระดับสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบันและจัดลำดับความต้องการจำเป็น โดยนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยดำเนินการสกัดประเด็นสาระสำคัญจากถ้อยคำของผู้ให้ข้อมูล แล้วจัดกลุ่มข้อมูลเป็นหมวดหมู่ตามความสอดคล้องและความแตกต่างของประเด็นที่ปรากฏ จากนั้นจึงสรุปผลในลักษณะการพรรณนาเชิงคุณภาพ ทั้งนี้ กระบวนการจัดหมวดหมู่ข้อมูลและสรุปแนวโน้มดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายเพื่ออธิบายหรือขยายผลจากข้อมูลเชิงปริมาณ และเพื่อสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นเกี่ยวกับความต้องการ ประสบการณ์ และข้อเสนอแนะของนักศึกษาที่มีต่อบริการของหน่วยรับสมัครและจัดสอบ อันจะนำไปสู่แนวทางการพัฒนาที่ตอบสนองความคาดหวังของผู้ใช้บริการได้อย่างเหมาะสม

5. จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

โครงการวิจัยนี้ได้รับการพิจารณารับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคนชุดกลาง มหาวิทยาลัยมหิดล หมายเลขอ้างอิง MU-CIRB 2024/076.2405

สรุปผล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างแสดงในตารางที่ 1 ดังนี้

Table 1. Demographic Data of the Respondents

Demographic data	Number of students	Percentage
Gender		
1. Male	83	46.9
2. Female	92	52.0
3. Prefer not to specify gender	2	1.1
Citizenship		
1. Thai	155	87.6
2. Non-Thai	22	12.4
Study program		
1. Sciences	27	15.3
2. Computer Engineering	11	6.2
3. International Relations and Global Affairs	20	11.3
4. Media and Communication	11	6.2
5. Travel and Service Business Entrepreneurship	6	3.4
6. Creative Technology	7	4

Table 1. Demographic Data of the Respondents (continue)

Demographic data	Number of students	Percentage
Study program		
7. Business Administration	72	40.7
8. Intercultural Studies and Languages	14	7.9
9. Communication Design	9	5.1
Former high school		
1. Completed high school in Thailand	152	85.9
2. Completed high school abroad	25	14.1

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามตัวแปรเพศ พบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 46.9 เพศหญิง ร้อยละ 52.0 ไม่ประสงค์ระบุเพศ ร้อยละ 1.1

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามสัญชาติ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีสัญชาติไทย คิดเป็นร้อยละ 87.6 และภูมิลำเนาในต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศจีน อินเดีย พม่า รัสเซีย ไต้หวัน อเมริกา คิดเป็นร้อยละ 12.4

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามตัวแปรกลุ่มสาขาวิชาระดับปริญญาตรี พบว่า กลุ่มตัวอย่างเข้าศึกษาบริหารธุรกิจ คิดเป็นร้อยละ 40.7 สาขาวิทยาศาสตร์ ร้อยละ 15.3 ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและกิจการทั่วโลก ร้อยละ 11.3 วัฒนธรรมนานาชาติศึกษาและภาษา ร้อยละ 7.9 สื่อและการสื่อสาร ร้อยละ 6.2 วิศวกรรมคอมพิวเตอร์ ร้อยละ 6.2 ออกแบบนิเทศศิลป์ ร้อยละ 5.1 เทคโนโลยีสร้างสรรค์ ร้อยละ 4.0 ผู้ประกอบการด้านธุรกิจการเดินทางและธุรกิจบริการ ร้อยละ 3.4 ตามลำดับ

4. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการของนักศึกษาในการบริการของหน่วยรับสมัครและจัดสอบ วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล ในภาพรวมทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ ด้านกระบวนการรับสมัครและจัดสอบ ด้านการให้บริการด้านข้อมูล และ ด้านสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก

Table 2. The Current State and Desired Service Conditions of the Admissions Unit

The services provided by the admissions unit	Current service			Desired service			PNI _{modified}	Rank
	$\bar{X}$	S.D.	Level	$\bar{X}$	S.D.	Level		
1. Admissions unit staff	4.43	.56	Very good	4.54	.52	Excellent	0.0248	4
2. Application and examination procedures	4.41	.56	Very good	4.52	.53	Excellent	0.0249	3
3. Information services	4.42	.45	Very good	4.55	.39	Excellent	0.0294	2
4. Location and facilities	4.26	.58	Very good	4.43	.55	Very good	0.0399	1
Average	4.38	.54	Very good	4.51	.49	Excellent	0.0298	-

จากตารางที่ 2 พบว่า สภาพปัจจุบันของการบริการของหน่วยรับสมัครและจัดสอบ วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล ในภาพรวมพบว่า สภาพปัจจุบันของการบริการของหน่วยรับสมัครและจัดสอบ วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดลอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.38, S.D. = .54$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าการบริการทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้านเช่นกัน โดยด้านที่มีระดับสภาพปัจจุบันมากที่สุดคือ ด้านเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ ($\bar{x} = 4.43, S.D. = .56$) รองลงมาคือ ด้านการให้บริการด้านข้อมูล ($\bar{x} = 4.42, S.D. = .45$) ด้านกระบวนการรับสมัครและจัดสอบ ($\bar{x} = 4.41, S.D. = .56$) ด้านที่มีระดับสภาพปัจจุบันต่ำที่สุดคือ ด้านสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก ($\bar{x} = 4.26, S.D. = .58$)

สภาพที่พึงประสงค์ของการบริการของหน่วยรับสมัครและจัดสอบ วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.51, S.D. = .49$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีระดับสภาพที่พึงประสงค์มากที่สุดคือ ด้านการให้บริการด้านข้อมูล ($\bar{x} = 4.55, S.D. = .39$) รองลงมาคือ ด้านเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ ($\bar{x} = 4.54, S.D. = .52$) ด้านกระบวนการรับสมัครและจัดสอบ ($\bar{x} = 4.52, S.D. = .53$) ด้านสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก ($\bar{x} = 4.43, S.D. = .55$)

ความต้องการจำเป็นของการบริการของหน่วยรับสมัครและจัดสอบ วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล ในภาพรวม พบว่า ประเด็นที่มีลำดับความต้องการจำเป็นสูงที่สุดคือ ด้านสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก ($PNI_{\text{modified}} = 0.0399$) ด้านการให้บริการด้านข้อมูล ($PNI_{\text{modified}} = 0.0294$) ด้านกระบวนการรับสมัครและจัดสอบ ($PNI_{\text{modified}} = 0.0249$) และด้านเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ ($PNI_{\text{modified}} = 0.0248$) มีค่าความต้องการจำเป็นน้อยที่สุด

5. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักศึกษาเกี่ยวกับประสบการณ์และความพึงพอใจต่อการให้บริการของหน่วยรับสมัครและจัดสอบ วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล แสดงให้เห็นถึงประเด็นหลักที่สามารถจัดหมวดหมู่ได้ ดังนี้

ความพึงพอใจในภาพรวมของการให้บริการ นักศึกษาส่วนใหญ่แสดงความพึงพอใจต่อการให้บริการในภาพรวม โดยเฉพาะในเรื่องความรวดเร็วในการตอบกลับ การให้ข้อมูลที่ชัดเจน และความประทับใจต่อภาพลักษณ์ของหน่วยงาน เช่น คำกล่าวที่ว่า “พึงพอใจมาก ให้คะแนนเต็ม MUIC คือมหาวิทยาลัยในฝัน” สะท้อนถึงการรับรู้เชิงบวกที่มีต่อบริการโดยรวม

ด้านเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ ประเด็นที่ปรากฏบ่อยคือ ความสามารถของเจ้าหน้าที่ในการให้ข้อมูลที่ครบถ้วน ความใส่ใจในการตอบคำถาม และการช่วยแก้ปัญหาให้กับผู้สมัคร เช่น การให้คำแนะนำในการกรอกใบสมัคร หรือการติดตามเอกสาร ตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์ เช่น “เจ้าหน้าที่ให้คำแนะนำดี และอำนวยความสะดวกเป็นอย่างดี” ทั้งนี้ สะท้อนถึงความเชี่ยวชาญและการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพของเจ้าหน้าที่

ด้านกระบวนการรับสมัครและจัดสอบ นักศึกษาแสดงความพึงพอใจสูงต่อขั้นตอนการรับสมัคร โดยเฉพาะระบบการแจ้งเตือนทางอีเมลที่มีความชัดเจน เข้าใจง่าย และช่วยอำนวยความสะดวกในแต่ละขั้นตอน เช่น การแนบลิงก์สำคัญ การแจ้งเตือนสถานะเอกสาร และการประกาศผลสอบ ซึ่งสะท้อนถึงการออกแบบระบบบริการที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้บริการได้อย่างดี เช่น คำกล่าวที่ว่า “ไม่ติดขัดในการกรอกเอกสารสมัครเลย เพราะเตรียมเอกสารไว้พร้อมอยู่แล้ว มีอีเมลแจ้งขั้นตอนแก่ผู้สมัครเป็นระยะๆ เจ้าหน้าที่ตรวจเอกสารเร็ว”

ด้านการให้บริการข้อมูล ข้อมูลที่ปรากฏบนเว็บไซต์ได้รับการประเมินว่าเข้าใจง่าย มีความละเอียด และใช้งานสะดวก ซึ่งช่วยเสริมสร้างประสบการณ์เชิงบวกในช่วงก่อนสมัครและระหว่างกระบวนการสมัคร เช่น คำกล่าวที่ว่า “ข้อมูลบนเว็บไซต์เข้าใจง่าย สะดวก ข้อมูลละเอียด ชัดเจน”

ด้านสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก ประเด็นที่พบว่าเป็นข้อจำกัดมากที่สุด คือ ความไม่ชัดเจนของป้ายสถานที่สอบ การจัดที่นั่งสอบ การแยกโซนรอของผู้ปกครองกับผู้สอบ และความไม่สะดวกในการหาที่จอดรถ ตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์ เช่น “เลขที่นั่งและชื่อผู้เข้าสอบที่ติดที่โต๊ะสอบในตัวเล็ก ไม่ค่อยชัดเจน บางคนนั่งผิดที่ ทำให้เสียเวลา” สะท้อนถึงข้อจำกัดด้านการจัดการพื้นที่ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อประสบการณ์โดยรวมของผู้เข้าสอบ

6. การเชื่อมโยงระหว่างผลการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ แสดงในตารางที่ 3 ดังนี้

Table 3. Connecting Quantitative and Qualitative Research Findings on the Services of the Admissions Unit

The services provided by the Admissions Unit	Quantitative Research Findings	Qualitative Research Findings	Connection and Implication
1. Admissions Unit staff	Current service is at the very good level ($\bar{x} = 4.43$). Desired service is at the excellent level ($\bar{x} = 4.54$). Priority Needs Index is lowest ($PNI_{\text{modified}} = 0.0248$).	Students reported that the staff provided complete information, were clear, and responded quickly.	This is a point to maintain, indicating the quality of service in responding to student needs.
2. Application and examination procedures	Current service is at the very good level ($\bar{x} = 4.41$). Desired service is at the excellent level ($\bar{x} = 4.52$). Priority Needs Index holds the third rank ($PNI_{\text{modified}} = 0.0249$).	The application process has clear steps for notification and continuous follow-up via email to reduce confusion.	It is efficient, but should emphasize convenience and easy-to-understand steps.
3. Information services	Current service is at the very good level ($\bar{x} = 4.42$). Desired service is at the excellent level ($\bar{x} = 4.55$). Priority Needs Index holds the second rank ($PNI_{\text{modified}} = 0.0294$).	The website is easy to use, information is clear. Most students can access real-time information or an automatic system conveniently.	Reflects the expectations and needs of students in accessing real-time information or an automatic system.

Table 3. Connecting Quantitative and Qualitative Research Findings on the Services of the Admissions Unit (continue)

The services provided by the Admissions Unit	Quantitative Research Findings	Qualitative Research Findings	Connection and Implication
4. Location and facilities	Current service is at the very good level ($\bar{x} = 4.26$). Desired service is at the very good level ($\bar{x} = 4.43$). Priority Needs Index is highest (PNI _{modified} = 0.0399).	Students reported issues with unclear signage and difficulty finding the location.	This is a point for improvement to enhance efficiency and build confidence for students.

ผลการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมีความสอดคล้องกันอย่างชัดเจน โดยข้อมูลเชิงปริมาณสนับสนุนข้อค้นพบจากเชิงคุณภาพ และในทางกลับกัน ข้อมูลเชิงคุณภาพได้ให้รายละเอียดเชิงลึกที่ช่วยขยายความหมายของค่าทางสถิติ ตัวอย่างเช่น ความพึงพอใจต่อเจ้าหน้าที่ที่ได้รับการยืนยันจากคำบอกเล่าที่เฉพาะเจาะจง ส่วนด้านที่ควรปรับปรุงอย่างสถานที่สอบก็ได้รับการเน้นจากทั้งสองวิธีการวิเคราะห์

การอภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง ความต้องการของนักศึกษาต่อการพัฒนาการบริการของหน่วยรับสมัครและจัดสอบ วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล สามารถอภิปรายผลการศึกษาในประเด็นสภาพปัจจุบันสภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการของนักศึกษาต่อการพัฒนาการบริการของหน่วยรับสมัครและจัดสอบ วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล ดังนี้

สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ ในการพัฒนาการบริการของหน่วยรับสมัครและจัดสอบ วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล พบว่า สภาพปัจจุบันของการบริการของหน่วยรับสมัครและจัดสอบ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อแยกพิจารณาแต่ละด้าน พบว่าการบริการทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้านเช่นกัน โดยสภาพปัจจุบันของด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ด้านเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ อาจจะเนื่องมาจากเจ้าหน้าที่ในหน่วยรับสมัครส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในสายงานเกิน 10 ปี จึงทำให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการรับสมัครเป็นอย่างดี สามารถให้ข้อมูลได้ละเอียดชัดเจน ได้เรียนรู้ความต้องการของผู้รับบริการผ่านช่องทางการสื่อสารต่าง ๆ ได้แก่ โทรศัพท์ อีเมล การสอบถามพูดคุยในงานนิทรรศการการศึกษาต่าง ๆ จึงมีความพร้อมในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างกระบวนการรับสมัครได้ ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ได้เข้าร่วมอบรมเพื่อพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอตามแบบแผนพัฒนาตนเองของแต่ละบุคคล เช่น ทักษะการสื่อสาร การบริการลูกค้า ทักษะทางด้านภาษาต่างประเทศและโปรแกรมคอมพิวเตอร์ จึงทำให้ผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจในระดับมาก ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดของสภาพปัจจุบันของการบริการของหน่วยรับสมัครและจัดสอบ วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล คือ ด้านสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก อาจเนื่องด้วยสถานที่สอบมีที่นั่งรอก่อนข้างจำกัด ที่จอดรถภายในมหาวิทยาลัย และร้านอาหารอยู่ไกลจากสถานที่สอบ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Arpamo [15] ได้ศึกษาความต้องการ

จำเป็นในการพัฒนาการบริการสำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า ด้านที่มีระดับสภาพปัจจุบันมากที่สุดคือ ด้านบุคลากร กล่าวได้ว่าบุคลากรให้คำแนะนำและช่วยเหลือ ตอบข้อซักถามผู้ใช้บริการได้ชัดเจน ถูกต้อง มีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับงาน และด้านที่มีระดับสภาพปัจจุบันน้อยที่สุดคือ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัย นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Hachaiyaphum [16] ได้ศึกษาประสิทธิภาพของการปฏิบัติหน้าที่และการให้บริการงานธุรการ สำนักงานคณะเทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า การปฏิบัติหน้าที่และการให้บริการงานโดยรวมอยู่ในระดับมากทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านกระบวนการหรือขั้นตอนการให้บริการ ด้านเจ้าหน้าที่หรือบุคลากรผู้ให้บริการ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านผลการให้บริการ พบว่าจุดเด่น เจ้าหน้าที่ที่มีไหวพริบในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า และสามารถให้บริการอย่างเต็มที่ และจุดที่ควรปรับปรุง คือการแสดงป้ายจุดให้บริการต่าง ๆ และแบบฟอร์มต่าง ๆ สำหรับการให้บริการแก่นักศึกษา

แม้ว่าสภาพปัจจุบันของการบริการของหน่วยรับสมัครและจัดสอบในภาพรวมอยู่ในระดับมาก แต่สภาพที่พึงประสงค์ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด จึงควรมีแนวทางการพัฒนาการบริการของหน่วยรับสมัครและจัดสอบ วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จากผลการวิเคราะห์การจัดลำดับความต้องการจำเป็นของนักศึกษาต่อการพัฒนาการบริการของหน่วยรับสมัครและจัดสอบ วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล จากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างนักศึกษาที่เข้าร่วมสอบข้อเขียนและสัมภาษณ์ สามารถอภิปรายผลโดยจำแนกตามลำดับความต้องการจำเป็นรายด้านได้ดังนี้

1. ด้านสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า นักศึกษามีความต้องการ 1) สถานที่สอบข้อเขียนควรมีป้ายแจ้งตึกสอบ และสถานที่สอบให้ชัดเจน 2) มีร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่มในบริเวณใกล้เคียงกับสถานที่สอบข้อเขียน 3) บัตรสอบที่ติดที่โต๊ะสอบมีขนาดเล็กเกินไป ไม่ค่อยชัดเจน 4) ควรจัดระเบียบผู้เข้าสอบให้เป็นระเบียบเรียบร้อยมากขึ้น 5) ที่จอดรถไกลจากสถานที่สอบมากเกินไป ไม่สะดวก ดังนั้นหน่วยรับสมัครและจัดสอบควรจัดทำป้ายบอกเส้นทางไปยังตึกและห้องสอบอย่างชัดเจน โดยติดตั้งตามจุดทางเข้าออกหลักของมหาวิทยาลัยเพื่อให้นักศึกษาสามารถค้นหาสถานที่สอบได้ง่ายและสะดวกขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของ Srirobru and Mahayotsanan [20] ควรประชาสัมพันธ์ร้านอาหารและเครื่องดื่มในบริเวณใกล้เคียงกับสถานที่สอบ รวมถึงข้อมูลที่จอดรถให้มากขึ้น โดยใช้สื่อสิ่งพิมพ์และสื่อออนไลน์เพื่อให้ผู้เข้าสอบทราบรายละเอียดล่วงหน้า ควรปรับขนาดและตัวอักษรให้ชัดเจนยิ่งขึ้นเพื่อให้ผู้เข้าสอบสามารถมองเห็นได้สะดวก นอกจากนี้ ควรจัดระเบียบให้ผู้เข้าสอบสามารถหาที่นั่งได้ง่ายขึ้น และควรจัดระเบียบเบาะที่นั่งที่เคาน์เตอร์สำหรับผู้เข้าสอบ เพื่อให้ผู้เข้าสอบได้แสดงตน และรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการสอบ กฎระเบียบ เวลาเข้าสอบที่นั่งรอ และบริการร้านอาหารอย่างครบถ้วน ผลวิจัยเชิงคุณภาพสะท้อนปัญหาที่ชัดเจนในด้านนี้ ได้แก่ การจัดป้ายบอกทางที่ไม่ชัดเจน ข้อมูลบนโต๊ะสอบที่อ่านยาก และปัญหาที่จอดรถ ซึ่งล้วนแต่เป็นประสบการณ์ที่กระทบต่อความสะดวกสบายของนักศึกษาในวันสอบโดยตรง จึงควรเป็นประเด็นสำคัญในการวางแผนปรับปรุงเชิงกายภาพและด้านการจัดการ

2. ด้านการให้บริการด้านข้อมูล พบว่า นักศึกษามีความต้องการ 1) การให้บริการข้อมูลทางโทรศัพท์ได้ครบถ้วน ถูกต้อง และชัดเจน 2) รายละเอียดขั้นตอนการรับสมัคร การสอบข้อเขียนและการสอบสัมภาษณ์บนเว็บไซต์ครบถ้วน ชัดเจน ดังนั้นการให้ข้อมูลทางโทรศัพท์และออนไลน์ ควรเพิ่มช่องทางการติดต่อเจ้าหน้าที่ เช่น อีเมลและเบอร์โทรศัพท์ตรง เพื่อตอบข้อสงสัยให้ครบถ้วน รวมถึงทบทวนข้อมูลบนเว็บไซต์ให้ชัดเจนและครบถ้วนในทุกขั้นตอนของกระบวนการรับสมัคร สามารถเข้าใจได้ง่าย ไม่ซับซ้อน ซึ่งมีความสอดคล้องกับ

Rungcharoen and Meesam [17] ที่เสนอแนะว่าควรจัดทำรูปแบบการอธิบายขั้นตอนการใช้ระบบสมัครนักศึกษาเพิ่มเติมจากการอธิบายด้วยข้อความ เช่น การสร้างคลิปวิดีโอสาธิตขั้นตอนการสมัครและเผยแพร่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ เพื่อเพิ่มการเข้าถึงข้อมูลได้ง่ายขึ้น โดยคลิปวิดีโอควรมีรูปแบบที่เข้าใจง่ายและเนื้อหาไม่ซับซ้อน นอกจากนี้ ควรจัดทำสื่อ infographic ประกอบในแต่ละขั้นตอนของการสมัครบนเว็บไซต์ เพื่อให้ผู้สมัครเข้าใจได้สะดวกยิ่งขึ้น ผลเชิงคุณภาพสอดคล้องกับผลเชิงปริมาณ โดยนักศึกษาส่วนใหญ่เห็นว่าข้อมูลบนเว็บไซต์มีความชัดเจน ครอบคลุม และเข้าใจง่าย อย่างไรก็ตาม ความต้องการจำเป็นที่ยังคงสูงสะท้อนถึงการคาดหวังต่อระบบข้อมูลที่รวดเร็วมากขึ้น เช่น ระบบแจ้งเตือนอัตโนมัติ หรือช่องทางตอบคำถามแบบ real-time ที่ควรมีการพัฒนาต่อ

3. ด้านกระบวนการรับสมัครและจัดสอบ พบว่า นักศึกษามีความต้องการ 1) การยืนยันสิทธิ์เข้าเรียนให้มีความเหมาะสมมากขึ้น 2) ช่วงเวลาและจำนวนวันในการรับสมัครให้มีความเหมาะสมมากขึ้น จึงควรเน้นย้ำข้อมูลการยืนยันสิทธิ์ในวันสอบสัมภาษณ์ เพื่อให้นักศึกษาเตรียมตัวและรับทราบรายละเอียดโดยครบถ้วน และเพิ่มการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์และออนไลน์ก่อนช่วงเวลารับสมัคร เพื่อให้ผู้สมัครได้เตรียมตัวล่วงหน้า ซึ่งสอดคล้องกับ Wonganutraroj [21] ที่กล่าวว่า การรับสมัครนักศึกษาควรกำหนดและระบุรายละเอียดเวลาต่าง ๆ อย่างชัดเจนในขั้นตอนการรับสมัคร ตั้งแต่ช่วงเวลารับสมัคร วันและเวลาในการสมัครสอบ ในกรณีที่มีผู้สมัครจำนวนมาก ควรกำหนดเวลาสอบข้อเขียน การประกาศผลสอบ การรายงานตัว และการขึ้นทะเบียนเป็นนักศึกษา รวมถึงสถานที่สมัคร ช่องทางการส่งใบสมัคร และคุณสมบัติของผู้สมัครให้ชัดเจน นอกจากนี้ ควรระบุวันและสถานที่ประกาศผลสอบล่วงหน้าให้ผู้สมัครทราบใบสมัคร ข้อมูลเชิงคุณภาพระบุว่า นักศึกษาประทับใจในระบบการแจ้งเตือน การจัดการเอกสาร และขั้นตอนที่ชัดเจน แต่อาจมีข้อจำกัดในด้านประสบการณ์ส่วนบุคคล เช่น ความเข้าใจในแบบฟอร์มการสมัครหรือสิ่งที่ไม่พบในบางกรณี ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงระบบให้ยืดหยุ่นและเป็นมิตรกับผู้ใช้งานมากขึ้น

4. ด้านเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ พบว่า นักศึกษามีความต้องการ 1) เจ้าหน้าที่ที่มีอัธยาศัยดี ใช้วาจาสุภาพกับนักศึกษาอยู่เสมอ 2) เจ้าหน้าที่ที่มีความกระตือรือร้นในการตอบคำถามและให้บริการ ควรจัดให้มีการอบรมและสัมมนาอย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มพูนความรู้ เพิ่มทักษะความชำนาญให้สอดคล้องกับการปฏิบัติงานอย่างชัดเจน และทันสมัย ตรงตามความต้องการผู้รับบริการ Thungjun [22] รวมทั้งการบริการที่ต้องพัฒนาทักษะการให้บริการ มีการประเมินผลงานการทำงานอย่างสม่ำเสมอ หากการบริการนั้น การรับรู้ในการบริการเกินกว่าความคาดหวัง หมายถึงคุณภาพของการบริการนั้นเป็นที่น่าประทับใจ และหากการบริการนั้นมีคุณภาพดี ผู้รับบริการจะเกิดความพึงพอใจ ส่งผลให้มีการบอกต่อในเชิงบวก ผลการวิจัยเชิงคุณภาพสนับสนุนผลดังกล่าว โดยนักศึกษาแสดงความคิดเห็นในเชิงบวกต่อเจ้าหน้าที่ เช่น การให้ข้อมูลครบถ้วน ความสุภาพ และการตอบกลับรวดเร็ว ซึ่งชี้ให้เห็นว่าประสบการณ์จริงของนักศึกษาอยู่ในทิศทางเดียวกับระดับความพึงพอใจในแบบสอบถาม

5. ผลการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพมีความสอดคล้องกันในภาพรวม โดยผลเชิงปริมาณให้ข้อมูลภาพรวมระดับความพึงพอใจและความจำเป็น ส่วนผลเชิงคุณภาพช่วยเสริมความเข้าใจในเชิงลึกผ่านประสบการณ์จริงของนักศึกษา ทำให้สามารถนำไปสู่ข้อเสนอแนะที่เป็นรูปธรรมและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น เช่น การปรับปรุงพื้นที่สอบ การพัฒนาระบบข้อมูลอัตโนมัติ และการรักษามาตรฐานการให้บริการของเจ้าหน้าที่ไว้ในระดับที่ดีต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยขอเสนอแนะแนวทางการพัฒนาคุณภาพการให้บริการในด้านต่าง ๆ ทั้งในด้านสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านการให้บริการด้านข้อมูล ด้านกระบวนการรับสมัครและจัดสอบ ด้านเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ เพื่อให้ผู้สมัครเกิดความพึงพอใจ ประทับใจ รวมทั้งเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรับสมัครและจัดสอบ วิทยาลัยนานาชาติ หรือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปประยุกต์ใช้ ดังนี้

1.1 ด้านสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก จัดเตรียมห้องสอบ ที่นั่งสอบ และบัตรสอบให้สะดวกและเหมาะสม พร้อมวางแผนการจัดการสอบอย่างเป็นระเบียบ เช่น ระบบลงทะเบียนเข้าห้องสอบ การตรวจสอบบัตรประจำตัวผู้สอบ อุปกรณ์ที่ใช้ในการสอบ และการกำหนดเวลาเข้าสอบ-ออกจากห้องสอบที่ชัดเจน ควรประชาสัมพันธ์ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับสถานที่สอบ แผนที่การเดินทาง และข้อควรรู้ให้ผู้เข้าสอบทราบล่วงหน้า พร้อมทั้งติดตั้งป้ายบอกทางในสถานที่สอบอย่างชัดเจน รวมถึงจัดจุดจำหน่ายอาหารและน้ำดื่ม ห้องน้ำที่เพียงพอ และพื้นที่รอคอยสำหรับผู้สมัครสอบและผู้ปกครอง

1.2 ด้านการให้บริการด้านข้อมูล คำอธิบายขั้นตอนการสมัครควรมีทั้งคลิปวิดีโอสาริตและสื่อ infographic ที่ช่วยให้เข้าใจง่ายขึ้นในแต่ละขั้นตอนของการสมัคร นอกจากนี้ ควรประชาสัมพันธ์ข่าวสารและความเคลื่อนไหวของมหาวิทยาลัยอย่างสม่ำเสมอ เช่น วันเปิดรับสมัคร ตารางสอบ และรายละเอียดแต่ละสาขาวิชา เพื่อช่วยให้ผู้สนใจมีข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการสมัครเรียน

1.3 ด้านกระบวนการรับสมัครและจัดสอบ ควรพัฒนาคู่มือขั้นตอนการรับสมัครและการสอบบนเว็บไซต์ให้มีข้อมูลที่ครบถ้วน ชัดเจน เข้าใจง่าย และทันสมัย โดยเนื้อหาควรน่าสนใจและเหมาะสมกับผู้สมัคร

1.4 ด้านเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการ ควรจัดให้มีการอบรมและสัมมนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างความรู้และทักษะที่สอดคล้องกับการปฏิบัติงานได้อย่างชัดเจนและทันสมัย ตรงตามความต้องการของผู้รับบริการ เช่น วุฒิการศึกษาใหม่ ๆ ทักษะการใช้งานโปรแกรมและแอปพลิเคชันต่าง ๆ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการบริการของหน่วยงานรับสมัครและจัดสอบของคณะอื่น ๆ ในมหาวิทยาลัยมหิดล เพื่อหาแนวทางการให้บริการที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2.2 ควรมีการวิจัยติดตามผลการพัฒนาการบริการ หลังจากการประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริการ เพื่อแสดงให้เห็นว่ามีการพัฒนาการบริการมากขึ้นหรือไม่

References

- [1] Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation. (2024). *Higher education institution statistics* [Data set]. https://info.mhesi.go.th/stat_aca_uni.php?search_year=2566 [In Thai]
- [2] Gronroos, C. (1988). New competition in the service economy: The five rules of service. *International Journal of Operations & Production Management*, 8(3), 9–19.

- [3] Tanyong, P., Arpornpisal, C., & Ichayanan, K. (2019, August 23). *Perception of educational service quality affecting satisfaction of part-time undergraduate students, Nakhon Pathom Rajabhat University* [Paper Presentation]. The 11th NPRU National Academic Conference, Nakhon Pathom Rajabhat University. <https://publication.npru.ac.th/jspui/handle/123456789/729> [In Thai]
- [4] Office of National Higher Education Science Research and Innovation Policy Council. (2024). *Study report on the Thai higher education system in the context of developed countries, Volume 1: Workforce production and development in response to national needs*. Retrieved April 1, 2024, from <https://www.nxpo.or.th/th/report/10563/> [In Thai]
- [5] Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., & Berry, L. L. (1985). A conceptual model of service quality and its implications for future research. *Journal of Marketing*, 49(4), 41–50.
- [6] Kittiwutrungruang, K., & Singruang, P. (2023, November). *Factors influencing the decision to pursue undergraduate studies at Mahidol University International College* [Paper Presentation]. The 11th CAS National and International Conference 2023 (CASNIC 2023), Khon Kaen. [In Thai]
- [7] Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1982). The place of values in needs assessment. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 4(3), 311–320.
- [8] Tharaworn, K., & Tangdhanakanond, K. (2017). A needs assessment of teachers for developing learning assessment of secondary school students. *An Online Journal of Education*, 12(2), 370–384. [In Thai]
- [9] Vongvanich, S. (2015). *Needs assessment research*. Chulalongkorn University Press. [In Thai]
- [10] Wiratchai, N., & Vongvanich, S. (2007). *Needs assessment research*. Thammasat Press. [In Thai]
- [11] Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., & Berry, L. L. (1988). SERVQUAL: A multiple-item scale for measuring consumer perceptions of service quality. *Journal of Retailing*, 64(1), 12–40.
- [12] Oliver, R. L. (2014). *Satisfaction: A behavioral perspective on the consumer*. Routledge.
- [13] Sandmaung, M., & Darawong, C. (2017). Students' expectation, perception, and satisfaction with service quality of international programs of Thai universities. *Journal of Business Administration, The Association of Private Higher Education Institutions of Thailand*, 6(1), 130–143. [In Thai]
- [14] Sae-Lim, K. (2011). *The opinions of students on direct admission performance of Srinakharinwirot University* [Unpublished Master's Thesis]. Srinakharinwirot University. [In Thai]
- [15] Arpamo, P. (2023). Needs for developing services of the Office of Academic Resources and Information Technology of Rajabhat Maha Sarakham University students. *Dhammathas Academic Journal*, 23(3), 221–232. [In Thai]

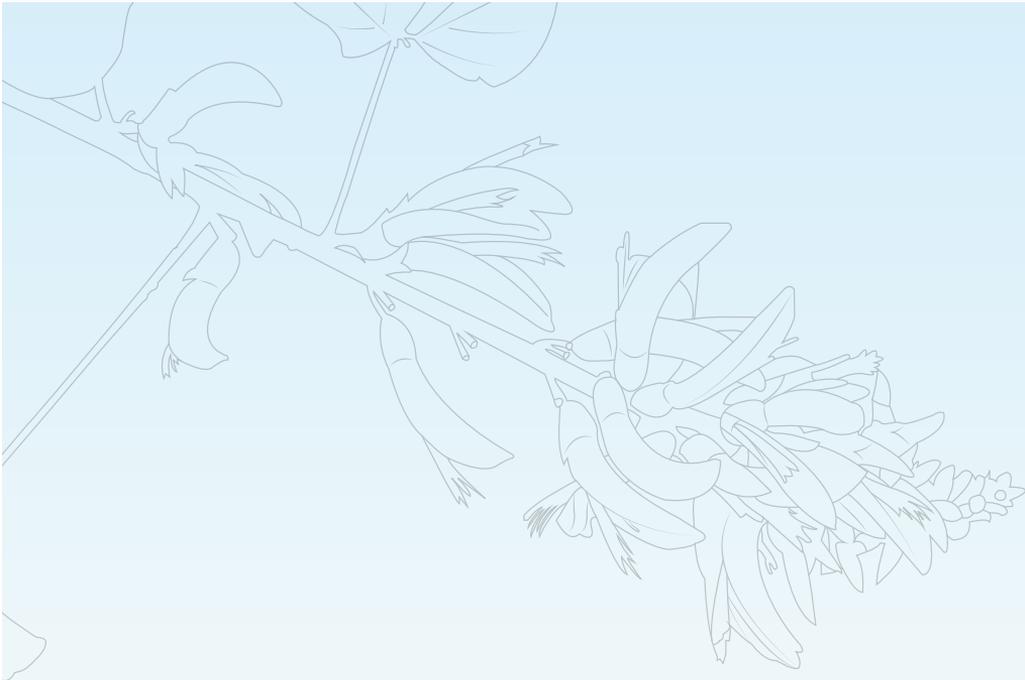
- [16] Hachaiyaphum, S. (2019). *The performance of the duties and the general administration services, Office of the Dean, Faculty of Information Technology* [Unpublished Research Report]. Rajabhat Maha Sarakham University. [In Thai]
- [17] Rungcharoen, P., & Meesam, N. (2023). The needs to study bachelor's degree at Sukhothai Thammathirat Open University. *Journal of Social Sciences in Measurement Evaluation Statistics and Research*, 4(1), 25–38. [In Thai]
- [18] Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2018). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (5th ed.). SAGE Publications.
- [19] Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Sample size determination table. *Educational and Psychological Measurement*, 30, 607–610.
- [20] Sriobru, W., & Mahayotsanan, C. (2021). A survey of academic service needs for exercise and sport science of the Faculty of Sports Science, Burapha University. *Institute of Vocational Southern Region Region 1 Journal*, 6(2), 132–145. [In Thai]
- [21] Wonganutraraj, P. (2004). *Personnel management psychology*. Supplementary Media Center Bangkok. [In Thai]
- [22] Thungjun, S. (2024). Guidelines for developing administrative systems to increase organizational efficiency: A case study of the Faculty of Political Science and Public Administration, Maha Sarakham Rajabhat University. *Journal of Administration Management and Sustainable Development*, 2(1), 131–144. [In Thai]

อาหารจากพืช: กลยุทธ์การตลาดเจาะใจผู้บริโภคยุคใหม่

Plant-based food: Marketing Strategy to Target New-age Consumers

ประภัสสร วิเศษประภา¹ ธีรวุฒิ แสงมณีเดช¹ และอภิลักษณ์ ธรรมวิมุตติ^{1*}

Prapassorn Visesprapa¹, Thirawut Saengmaneedech¹, and Apiluck Thammawimutti^{1*}

¹ คณะวิทยาการจัดการ, มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี 70150

¹ Faculty of Management Science, Muban Chombueng Rajabhat University, Ratchaburi, 70150, Thailand

* Corresponding author: E-mail address: apiluck.mcr@gmail.com

(Received: January 14, 2025; Revised: August 28, 2025; Accepted: September 10, 2025)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษากลยุทธ์การตลาดเจาะใจผู้บริโภคยุคใหม่สำหรับธุรกิจอาหารจากพืช ซึ่งจะเป็นธุรกิจแห่งอนาคตที่คาดว่าจะมีส่วนสำคัญในการแก้ไขปัญหาวิกฤตอาหารโลก ผู้บริโภครุ่นใหม่พร้อมเปิดใจบริโภคอาหารจากพืชเป็นแหล่งโปรตีนใหม่ เนื่องจากอยากใส่ใจต่อสุขภาพมากขึ้น ความร่วมมือของเครือข่ายภาครัฐและเอกชน การฟื้นตัวของเศรษฐกิจโลก ความสนใจจากผู้บริโภครุ่นใหม่ การพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ๆ และความกังวลต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยภายนอกที่จะช่วยสนับสนุนการเติบโตของธุรกิจและอุตสาหกรรมอาหารจากพืช ธุรกิจอาหารจากพืชมีจุดแข็งได้แก่ เหมาะสำหรับผู้ไม่รับประทานเนื้อสัตว์ ให้โปรตีนทดแทนเนื้อสัตว์ได้อย่างสมบูรณ์ มีแหล่งและกำลังการผลิตวัตถุดิบสูง ธุรกิจอาหารจากพืชมีโอกาสเติบโตที่ดีจากกระแสสิ่งแวดล้อม การพัฒนาและส่งเสริมนวัตกรรม การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์ กลยุทธ์การตลาดเจาะใจผู้บริโภคยุคใหม่ ธุรกิจอาหารจากพืช ประกอบด้วย กลยุทธ์การตลาดผ่านเนื้อหาและการตลาดผ่านสื่อสังคมออนไลน์เพื่อสร้างประสบการณ์ที่ดีของลูกค้า กลยุทธ์การสร้างคุณค่าของอาหารจากพืชเพื่อสร้างความคุ้มค่าให้ลูกค้าอย่างง่าย กลยุทธ์การจำหน่ายผ่านหน้าเว็บไซต์ และ/หรือ อีคอมเมิร์ซเพื่อสร้างการเข้าถึงที่ง่ายบนออนไลน์ และกลยุทธ์การสื่อสารแบบปากต่อปากผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้า

คำสำคัญ: อาหารจากพืช, กลยุทธ์การตลาด, ผู้บริโภคยุคใหม่

Abstract

This academic article aimed to study the marketing strategies to target the new-age consumers for plant-based food business. Plant-based business was the future business which was anticipated to play a crucial role in solving the global food crisis. New-age consumers were open to consuming plant-based foods as a new source of protein driven by their curiosity, increased health care, and concerns about environmental issues. Networks of the government and private sector, global economic recovery, interest in plant-based food from new-age consumers, development of advanced technologies, and concerns about environmental issues were external factors to support the growth of plant-based food business and industry. The strengths of plant-based food business included being suitable for vegans or vegetarians, high protein to replace meat, high sources and production capacity of raw materials, strong entrepreneur networks, supporting quality standards. Also, plant-based food business could seize growth opportunities from environmental trends, innovation development and promotion, global economic recovery, and access to the Internet and social media. The marketing strategies to target new-age consumers for plant-based food businesses were content marketing and social media marketing strategies to create good customer experiences, product value creation for plant-based food products to create value for customers, sales channel strategy through websites and/or e-commerce to provide ease of access via online channel, and electronic-word-of-mouth strategy to build relationships with customers.

Keywords: Plant-Based food, Marketing Strategy, New-Age Consumers

บทนำ

“อาหารจากพืช” (Plant-based food) เป็นนวัตกรรมอาหารที่เชื่อกันว่าจะมีส่วนสำคัญในการปฏิวัติอุตสาหกรรมอาหารโลกในอนาคตอันใกล้ ในสภาพการณ์ปัจจุบันนี้ โลกกำลังเผชิญวิกฤตอาหารโลก (Global food crisis) โดยประชากรโลกจำนวนมากขาดแคลนอาหาร หรือไม่สามารถเข้าถึงอาหารที่เพียงพอ และมีคุณค่าทางโภชนาการ วิกฤตอาหารโลกได้สร้างความกังวลให้กับรัฐบาล องค์กรระหว่างประเทศ รวมถึงองค์กรไม่แสวงผลกำไร จากแนวโน้มวิกฤตที่มีโอกาสขยายวงกว้างขึ้นและรุนแรงขึ้นในอนาคตจากปัจจัยหลายอย่าง เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศซึ่งส่งผลให้เกิดภัยแล้ง ยากแก่การเพาะปลูกและส่งผลกระทบต่อการปศุสัตว์ ความขัดแย้งระหว่างประเทศ ความยากจนและการถดถอยทางเศรษฐกิจ เป็นต้น ส่งผลให้ปริมาณอาหารไม่เพียงพอต่ออุปสงค์ และมีราคาจัดจำหน่ายที่สูงขึ้น องค์กรธนาคารโลก (World Bank) ประเมินว่าประชากรกว่า 783 ล้านคนทั่วโลกเผชิญกับความหิวโหยในปี พ.ศ. 2565 [1] ขณะเดียวกัน กองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF) แสดงความกังวลเกี่ยวกับวิกฤตอาหารโลก คาดการณ์ว่าจะมีประชากรโลกกว่า 582 ล้านคนที่จะประสบปัญหาขาดสารอาหารเรื้อรัง และเรียกร้องให้มีการยกระดับความร่วมมือระดับภูมิภาคเพื่อช่วยเหลือกลุ่มประชากรที่มีความเสี่ยงสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชากรในภูมิภาคแอฟริกา [2]

วิกฤตอาหารโลกดังที่นำเสนอข้างต้นนำไปสู่ความมุ่งมั่นพัฒนานวัตกรรมภายใต้ความร่วมมือของภาครัฐและเอกชนทั่วโลกโดยมุ่งหวังจะช่วยให้ประชากรโลกทุกคนสามารถเข้าถึงอาหารที่มีคุณภาพ ให้สารอาหารที่จำเป็นและเหมาะสมแก่ร่างกายเป็นหนึ่งในแนวทางการแก้ไขปัญหาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามเป้าหมายขององค์การสหประชาชาติ (United Nations) อาหารจากพืชได้รับการยอมรับว่าเป็น นวัตกรรมแห่งอนาคต ซึ่งจะช่วยแก้ไขวิกฤตอาหารโลก โดยใช้โปรตีนจากพืชเพื่อผลิตเป็นอาหารแหล่งโปรตีนทดแทนการบริโภคเนื้อสัตว์ ใช้การแต่งสีและใช้น้ำมันธรรมชาติจากพืช เพื่อให้มีรสชาติเหมือนอาหารทั่วไป อาหารจากพืชจะเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญเพื่อตอบสนองต่อความต้องการอาหารทั่วโลกที่จะเพิ่มขึ้นตามจำนวนประชากรโลกในอนาคต อย่างไรก็ตาม แม้อาหารจากพืชจะเริ่มเป็นที่นิยมในหมู่ผู้บริโภคบางกลุ่ม แต่ผู้บริโภคจำนวนมากยังไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับอาหารจากพืช ตระหนักหรือกังวลเกี่ยวกับรสชาติของอาหารจากพืช ส่งผลให้พวกเขาไม่สนใจที่จะเลือกบริโภคอาหารจากพืชและยังคงตัดสินใจเลือกบริโภคอาหารทั่วไปที่พวกเขาคุ้นเคยมากกว่า [3]

การจะทำให้อาหารจากพืชกลายเป็นอาหารทางเลือกหลักสำหรับผู้บริโภคจำนวนมากจึงเป็นโจทย์ที่ท้าทายสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจอาหารจากพืช อย่างไรก็ตาม ในโลกธุรกิจปัจจุบัน การสร้างความเข้าใจและความสนใจต่อผลิตภัณฑ์หรือบริการจากผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมายไม่ใช่เรื่องที่ยากเกินไปหากมีการหยิบเครื่องมือการตลาดที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ การตลาดเป็นกระบวนการที่สำคัญในการดำเนินธุรกิจโดยไม่เพียงแต่ช่วยให้ผลิตภัณฑ์หรือบริการเป็นที่รู้จักและสนใจของผู้บริโภค แต่ยังช่วยให้ผู้ผลิตหรือจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์หรือบริการนั้นสามารถสื่อสารถึงคุณค่าที่ผู้บริโภคจะได้รับไปยังผู้บริโภค ช่วยให้ผู้บริโภคเกิดความต้องการที่จะซื้อผลิตภัณฑ์หรือบริการนั้นเพื่อตอบสนองเป้าหมายของพวกเขา กลยุทธ์การตลาดที่มีประสิทธิภาพจึงถือเป็นเครื่องมือทางธุรกิจที่จะช่วยให้ผู้ประกอบการธุรกิจผลิตภัณฑ์อาหารจากพืชสามารถจูงใจผู้บริโภคให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับคุณค่าของผลิตภัณฑ์อาหารจากพืช เกิดความสนใจที่จะซื้อผลิตภัณฑ์อาหารจากพืชเพื่อบริโภค ช่วยให้ธุรกิจและอุตสาหกรรมอาหารจากพืชเติบโตอย่างมั่นคงและยั่งยืนต่อไป

แนวโน้มและพฤติกรรมผู้บริโภคอาหารจากพืชในกลุ่มผู้บริโภคยุคใหม่

การบริโภคอาหารจากพืชถือว่าเป็นสิ่งที่แปลกใหม่สำหรับผู้บริโภคหนุ่มมาก เนื่องจากผู้บริโภคส่วนใหญ่ที่มีความคุ้นชินกับการบริโภคอาหารทั่วไป เช่น เนื้อสัตว์ พืช ผักและผลไม้ หรือหากเป็นอาหารแปรรูป ก็มักจะเป็อาหารแปรรูปที่ผลิตจากเนื้อสัตว์ เช่น ไส้กรอก และ แฮม เป็นต้น ดังนั้น จึงต้องยอมรับว่าการหันมาบริโภคอาหารจากพืชถือเป็นการเปลี่ยนรูปแบบการบริโภคของผู้บริโภคเหล่านี้ซึ่งอาจเกิดแรงต่อต้านหรือความรู้สึกรู้สึกไม่สบายใจของผู้บริโภคบางรายจากสาเหตุต่างๆ เช่น ความกังวลต่อผลกระทบต่อสุขภาพของการบริโภคอาหารจากพืชความไม่คุ้นชินกับรสชาติของอาหาร ตลอดจนความเข้าใจผิดๆ เกี่ยวกับการบริโภคอาหารจากพืช เช่น ก่อให้เกิดความเสี่ยงเป็นโรคมะเร็ง และการขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์อาหารจากพืชที่มากพอจึงทำให้ยังไม่ตัดสินใจบริโภคอาหารจากพืช ทั้งนี้ ถือเป็นเรื่องปกติทั่วไปที่หากมีการเปลี่ยนแปลงใดๆ เกิดขึ้น ย่อมมีแรงต่อต้านจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย นอกจากนี้ ราคาเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ผู้บริโภคนำมาพิจารณาในการตัดสินใจบริโภคผลิตภัณฑ์ ซึ่งผู้บริโภคจำนวนหนึ่งมองว่า อาหารจากพืชมีราคาที่สูงกว่าอาหารจากสัตว์ ส่งผลให้ผู้บริโภคไม่สนใจที่จะบริโภคอาหารจากพืช [4]

อย่างไรก็ดี หากมองถึงแนวโน้มเชิงบวกต่อการบริโภคอาหารจากพืช ผู้บริโภคจำนวนหนึ่งมีแนวโน้มที่จะสนใจบริโภคอาหารจากพืชโดยมีเหตุผลแตกต่างกันไป ผู้บริโภคจำนวนหนึ่งให้มีสนใจที่จะทดลองผลิตภัณฑ์อาหารจากพืชเนื่องจากความสงสัยเกี่ยวกับรสชาติของอาหารจากพืช ขณะที่ผู้บริโภคบางรายมีความตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมและต้องการมีส่วนร่วมในการช่วยแก้ไขปัญหาล้อมโดยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้ชีวิต รวมถึง การบริโภคของตนเอง ผู้บริโภคกลุ่มนี้มีความเข้าใจถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของกิจกรรมของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดีและพร้อมที่จะแสวงหาแนวทางหรือรูปแบบการใช้ชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การเปลี่ยนมาใช้ถุงผ้าเพื่อลดการใช้ถุงพลาสติก การลดการใช้ไฟระหว่างวัน เป็นต้น การบริโภคอาหารจากพืชสามารถเป็นอีกหนึ่งพฤติกรรมการใช้ชีวิตที่สามารถลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเช่นกัน สอดคล้องกับมุมมองของ Perez-Cueto ซึ่งระบุว่า ผู้บริโภคจำนวนมากหันมาบริโภคอาหารจากพืชโดยมีหนึ่งในเหตุผลหลักคือความตระหนักถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและเป้าหมายความยั่งยืน [5] นอกจากนี้ รายงานจาก Strategic Market Research เผยว่า ผู้บริโภคในประเทศสหรัฐอเมริกาหันมานิยมบริโภคอาหารจากพืช คิดเป็นร้อยละ 70 ของประชากรทั้งหมดในปี พ.ศ.2566 หรือ เพิ่มขึ้นร้อยละ 4 จากปีก่อนหน้า และผลสำรวจเดียวกันยังพบว่า ผู้บริโภคชาวอเมริกันมีแนวโน้มจะบริโภคอาหารจากพืชมากขึ้นด้วยเหตุผลด้านสุขภาพ [6]

นอกจากนี้ กระแสความนิยมการบริโภคอาหารจากพืชในกลุ่มผู้บริโภคอายุน้อยมีแนวโน้มจะเป็นกระแสหลักในอนาคตอันใกล้ กลุ่มผู้บริโภครุ่นใหม่ได้รับการคาดหวังว่าจะเป็นผู้บริโภคอาหารจากพืชกลุ่มหลักในอนาคต กลุ่มผู้บริโภครุ่นใหม่ซึ่งหมายถึงผู้บริโภคที่มีอายุน้อย พร้อมเปิดรับสิ่งใหม่ๆ ไม่ยึดติดกับสิ่งต่างๆ รูปแบบเดิม เติบโตมาพร้อมกับการใช้งานเทคโนโลยีและชื่นชอบนวัตกรรมล้ำสมัย ผู้บริโภคกลุ่มนี้สามารถใช้งานสื่อสังคมออนไลน์ในการค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ได้อย่างคล่องแคล่ว และประเมินการตัดสินใจบริโภคผลิตภัณฑ์จากการแบ่งปันข้อมูลกับสมาชิกอื่นๆ ในสื่อสังคมออนไลน์ Havermans et al. ได้ศึกษาแนวโน้มและความสนใจของผู้บริโภควัยรุ่นที่มีอายุระหว่าง 15-16 ปีในประเทศเนเธอร์แลนด์ต่อผลิตภัณฑ์อาหารจากพืชและพบว่า ผู้บริโภคกลุ่มนี้แสดงความสนใจที่จะบริโภคผลิตภัณฑ์อาหารจากพืช ต้องการรู้ข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์อาหารจากพืชมากขึ้น แม้พวกเขาไม่ได้ตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมหรือความยั่งยืนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความต้องการบริโภคอาหารจากพืชก็ตาม [7] จึงสะท้อนให้เห็นว่าผู้บริโภครุ่น

ใหม่มีแนวโน้มจะบริโภคผลิตภัณฑ์อาหารจากพืช

กล่าวโดยสรุป การบริโภคอาหารจากพืชในกลุ่มผู้บริโภคยุคใหม่มีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นในอนาคต โดยพฤติกรรมบริโภคของผู้บริโภคจำนวนมากได้เปลี่ยนไป ผู้บริโภคยุคใหม่ให้ความสนใจและต้องการบริโภคอาหารจากพืชมากขึ้นแม้ผู้บริโภคจำนวนหนึ่งอาจยังไม่มั่นใจและต่อต้านการบริโภคอาหารจากพืชก็ตาม โดยเหตุผลที่กระตุ้นให้ผู้บริโภคเกิดความสนใจในผลิตภัณฑ์อาหารจากพืช ได้แก่ ความอยากรู้อยากลองอาหารจากพืชซึ่งเป็นนวัตกรรมอาหารที่นำความแปลกใหม่มาสู่ผู้บริโภค ความใส่ใจต่อสุขภาพที่มากขึ้น และความกังวลต่อผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การบริโภคอาหารจากพืชเป็นการแสดงออกเชิงพฤติกรรมของผู้บริโภคยุคใหม่ในการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและส่งเสริมความยั่งยืน

การวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกของธุรกิจและอุตสาหกรรมอาหารจากพืช

1 ปัจจัยด้านการเมือง (Political Factors)

เครือข่ายความร่วมมือ ประกอบด้วย รัฐบาลจากประเทศต่างๆ องค์กรที่เกี่ยวข้อง เช่น สมาคมอาหารจากพืช (PBFA) รวมถึง องค์กรระหว่างประเทศอย่าง-องค์การสหประชาชาติ (UN) ต่างให้ความร่วมมือในการส่งเสริมและสนับสนุนการผลิตอาหารจากพืชในฐานะนวัตกรรมอาหารเพื่อส่งเสริมความยั่งยืน รายงานขององค์การสหประชาชาติ ระบุว่า การลดปริมาณการปล่อยก๊าซคาร์บอนสู่ชั้นบรรยากาศเป็นเป้าหมายสำคัญเพื่อบรรลุเป้าหมายแห่งความยั่งยืน และการที่ผู้บริโภคหันมารับประทานอาหารจากพืชเป็นหลักจะเป็นกุญแจสำคัญในการลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนซึ่งเกิดจากกิจกรรมปศุสัตว์ การทำฟาร์มสัตว์ นอกจากนี้ การพัฒนาและผลิตอาหารจากพืชยังตอบสนองต่อเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ข้อที่ 2 ว่าด้วยการยุติความหิวโหย สามารถช่วยให้ผู้บริโภคที่ยากจนหรือขาดแคลนอาหารสามารถเข้าถึงสารอาหารได้อย่างครบถ้วน [8] แสดงให้เห็นว่า ธุรกิจและอุตสาหกรรมอาหารจากพืชจะได้รับการสนับสนุนภายใต้ความร่วมมือของเครือข่ายที่แข็งแกร่ง

2 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (Economic Factors)

การขยายตัวและชะลอตัวของเศรษฐกิจโลกส่งเสริมต่อกำลังซื้อของผู้บริโภคและการลงทุนของนักลงทุนในธุรกิจอาหารจากพืช รายงานล่าสุดจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) คาดการณ์ว่า เศรษฐกิจโลกปี พ.ศ. 2568 จะมีอัตราการขยายตัวร้อยละ 3.3 เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 3.2 ในปีก่อนหน้า โดยได้แรงหนุนจากการขยายตัวของเศรษฐกิจของประเทศสหรัฐอเมริกา [9] เศรษฐกิจที่ดีขึ้นอาจเป็นตัวชี้วัดที่ดีว่าผู้บริโภคจะมีกำลังซื้อที่มากขึ้นเช่นกัน กล่าวคือ ผู้บริโภคมีโอกาสซื้ออาหารจากพืชเพื่อบริโภคมากขึ้นเมื่อพวกเขามีกำลังซื้อที่สูงขึ้น ขณะเดียวกัน การขยายตัวของเศรษฐกิจโลกจะเปิดโอกาสให้นักลงทุนในธุรกิจอาหารจากพืชมากขึ้น เป็นผลให้อุตสาหกรรมอาหารจากพืชเกิดการขยายตัวและมีมูลค่าเพิ่มขึ้น

3 ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม (Socio-cultural Factors)

อาหารจากพืชได้รับการยอมรับในสังคมวงกว้างมากขึ้นและถูกบริโภคอย่างแพร่หลายในวัฒนธรรมต่างๆ ผู้บริโภคจำนวนมากโดยเฉพาะในสังคมตะวันตกเปิดใจให้กับอาหารจากพืช และนิยมบริโภคอาหารจากพืชเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมอาหารของพวกเขา ผลการสำรวจพบว่า ผู้บริโภคกว่าร้อยละ 59% ในประเทศฝรั่งเศส ร้อยละ 50 ในประเทศเยอรมนี ร้อยละ 61 ในประเทศอิตาลี และ ร้อยละ 58 ในประเทศสเปนลดการบริโภคเนื้อสัตว์ในระหว่างปี พ.ศ. 2560-2565 และมีความสนใจที่จะลองบริโภคทางเลือกอาหารใหม่ๆ

เช่น อาหารจากพืช [10] กระแสอาหารจากพืชยังได้รับความสนใจจากผู้บริโภครุ่นใหม่จำนวนมากที่มองว่าอาหารจากพืชเป็นทางเลือกอาหารแห่งอนาคตและสามารถให้สารอาหารและคุณประโยชน์ได้ครบถ้วนไม่แตกต่างจากการบริโภคเนื้อสัตว์หรืออาหารทั่วไป

4 ปัจจัยด้านเทคโนโลยี (Technological Factors)

เทคโนโลยีการผลิตและนวัตกรรมที่ทันสมัยมีส่วนสำคัญในการพัฒนาและยกระดับกระบวนการผลิตอาหารจากพืช โดยทั่วไปนั้น กระบวนการผลิตอาหารจากพืชเกิดขึ้นในโรงงานซึ่งต้องอาศัยเครื่องจักรการผลิตในแต่ละขั้นตอน เช่น การบด การปั่น การผสม การทอดหรืออบ การบรรจุอาหารใส่บรรจุภัณฑ์ เทคโนโลยีอย่างเช่น หุ่นยนต์อุตสาหกรรมสามารถช่วยลดข้อผิดพลาดในกระบวนการได้ เทคโนโลยีอื่นๆ เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (AI), ข้อมูลมหัต (Big Data) และ การเรียนรู้ของเครื่อง (Machine Learning) สามารถช่วยจัดการข้อมูลวัตถุดิบ ทำให้สามารถบริหารจัดการห่วงโซ่อุปทานเกิดความคล่องตัว รวดเร็ว และแม่นยำมากขึ้น [11] ผู้ประกอบการธุรกิจผลิตภัณฑอาหารจากพืชยังสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในกระบวนการขนส่งด้วยการใช้เทคโนโลยี เช่น ระบบการระบุเอกลักษณ์ด้วยคลื่นวิทยุ (Radio-frequency identification) เพื่อติดตามและระบุตำแหน่งของผลิตภัณฑ์ขณะอยู่ระหว่างการขนส่งผลิตภัณฑ์ไปยังห้างสรรพสินค้าเพื่อวางจำหน่าย นอกจากนี้เทคโนโลยียังช่วยเปิดโอกาสใหม่ๆ ให้กับธุรกิจ การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของประชากรยังจะเป็นโอกาสของธุรกิจในการนำเสนอตัวตน โฆษณาประชาสัมพันธ์รวมถึงสร้างสัมพันธ์กับลูกค้าผ่านช่องทางออนไลน์ และใช้เป็นช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่เข้าถึงผู้บริโภคได้อย่างกว้างขวาง

5 ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Factors)

ภาวะโลกร้อนและภาวะเรือนกระจกเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สร้างความวิตกกังวลให้ประชากรโลกจำนวนมากในปัจจุบันและยังเป็นวาระสำคัญขององค์การสหประชาชาติ (UN) ประชากรโลกจำนวนมากเริ่มตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาวะโลกร้อนซึ่งส่งผลกระทบต่ออารยธรรมชีวิตในช่วงหลายปีที่ผ่านมา [12] ขณะที่ภาคธุรกิจยังได้เข้ามามีส่วนร่วมแก้ไขปัญหามาแล้วด้วยวิธีการต่างๆ เช่น งดการแจกถุงพลาสติก เปลี่ยนมาใช้บรรจุภัณฑ์ที่ย่อยสลายตามธรรมชาติได้ เป็นต้น การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมดังกล่าวเป็นหนึ่งในเป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) อาหารจากพืชเป็นนวัตกรรมอาหารที่ถูกคิดค้นมาเพื่อประโยชน์ด้านสิ่งแวดล้อม การบริโภคอาหารจากพืชจะช่วยลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน ความกังวลต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันจึงเป็นแรงสนับสนุนการเติบโตของธุรกิจและอุตสาหกรรมอาหารจากพืช [13]

6 ปัจจัยด้านกฎหมาย (Legal Factors)

ผู้ประกอบการธุรกิจอาหารจากพืชจำเป็นต้องดำเนินการตามขั้นตอนของกฎหมายทุกประการเพื่อให้สามารถดำเนินกิจการได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย ผู้ประกอบการรายใหม่จะต้องจดทะเบียนธุรกิจให้ถูกต้องตามประเภทของธุรกิจ [14] มีการตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานความสะอาดของผลิตภัณฑ์ โดยจะต้องผ่านมาตรฐานระบบการจัดการความปลอดภัยของอาหาร (ISO 22000) เพื่อรับรองความปลอดภัยของห่วงโซ่อุปทานที่ดำเนินการเกี่ยวกับกระบวนการผลิตอาหารจากพืช การปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดจะช่วยให้ผู้ประกอบการที่ดำเนินธุรกิจผลิตและจัดจำหน่ายอาหารจากพืชได้รับการยอมรับและความไว้วางใจจากผู้บริโภค ช่วยให้ธุรกิจสามารถเติบโตได้ในระยะยาว

การวิเคราะห์ความน่าดึงดูดของอุตสาหกรรมอาหารจากพืช

1 การแข่งขันกันภายในอุตสาหกรรมเดียวกัน (Industry Rivalry) – สูง

ในปัจจุบันนี้มีผู้ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์อาหารจากพืชทั่วโลกเป็นจำนวนมาก [15] มีผู้นำตลาดในอุตสาหกรรมอาหารจากพืช เช่น Beyond Meat, Impossible Foods, Atlantic Natural Foods, Garden of Eatin' และ Kellogg's เป็นต้น ผู้เข้าแข่งขันเหล่านี้ล้วนเป็นผู้ประกอบการรายใหญ่ที่มีศักยภาพในการแข่งขันสูง มีกำลังการผลิตที่มากพอรองรับปริมาณความต้องการของผู้บริโภค ซึ่งต่างล้วนมีเป้าหมายกลุ่มลูกค้าเดียวกัน จึงมักจะข้อเสนอพิเศษเพื่อดึงดูดลูกค้าให้สนใจผลิตภัณฑ์ของตนเอง แสดงให้เห็นว่าการแข่งขันภายในอุตสาหกรรมค่อนข้างสูง

2 ภัยคุกคามจากผู้แข่งขันรายใหม่ (Threat of New Entrants) - สูง

นักลงทุนที่สนใจลงทุนในธุรกิจอาหารจากพืชสามารถเข้าสู่การแข่งขันในตลาดได้โดยไม่ต้องถูกจำกัดจำนวนโควตาผู้แข่งขันในตลาด สิ่งนี้นักลงทุนต้องมีประกอบด้วย ต้นทุนในการเริ่มต้นธุรกิจ เครือข่ายลูกค้า โรงงานผลิต เครื่องมือและอุปกรณ์การผลิต บุคลากร และความรู้ความเชี่ยวชาญด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีการผลิต ดังนั้น หากนักลงทุนมีความพร้อมเหล่านี้ ย่อมสามารถเข้าแข่งขันในอุตสาหกรรมอาหารจากพืชได้

3 อำนาจต่อรองของลูกค้า (Bargaining Power of Customers) - ปานกลาง

โดยทั่วไปนั้น ราคาจัดจำหน่ายอาหารจากพืชตามท้องตลาดมักจะใช้กลไกการตั้งราคาตามต้นทุน ซึ่งต้นทุนการผลิตค่อนข้างสูง ทำให้ราคาจัดจำหน่ายอาหารจากพืชค่อนข้างสูง ผู้บริโภคไม่มีอำนาจต่อรองหรือกำหนดราคาจัดจำหน่ายเหนือผู้ประกอบการธุรกิจ อย่างไรก็ตาม การที่ผู้บริโภคมีทางเลือกอาหารจากพืชจากผู้จัดจำหน่ายจำนวนมากในปัจจุบันอาจเป็นแรงกดดันให้ผู้ผลิตและจำหน่ายอาหารจากพืชบางรายยอมลดราคาผลิตภัณฑ์ลงเพื่อไม่ให้ผู้บริโภคหันไปเลือกซื้อผลิตภัณฑ์อาหารจากพืชของคู่แข่ง กล่าวคือ หากผู้บริโภคประจำของธุรกิจหนึ่งไม่พอใจที่จะจ่ายในราคาเดิม ผู้บริโภคอาจมีทางเลือกผลิตภัณฑ์อาหารจากพืชที่ใกล้เคียงกันเป็นทางเลือกใหม่ซึ่งจะสร้างแรงกดดันให้ธุรกิจพยายามสร้างข้อเสนอใหม่เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมกันให้ผู้บริโภค

4 อำนาจต่อรองของซัพพลายเออร์ (Bargaining Power of Suppliers) - ต่ำ

ซัพพลายเออร์หรือคู่ค้าของธุรกิจอาหารจากพืช ได้แก่ ผู้จัดการจำหน่ายวัตถุดิบ ธัญพืช เตาหุง และเห็ด ซึ่งเป็นวัตถุดิบหลักที่ถูกนำเข้าสู่กระบวนการแปรรูปอาหารเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์อาหารจากพืช [16] วัตถุดิบเหล่านี้จัดอยู่ในกลุ่มผลผลิตทางการเกษตรซึ่งมีผู้ประกอบการธุรกิจจำนวนมากทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศเกษตรกรรมที่นิยมส่งออกสินค้าเกษตร เช่น ประเทศไทย อินโดนีเซีย จีน อินเดีย รัสเซีย และสหรัฐอเมริกา ธุรกิจสามารถพิจารณาสัญญาข้อตกลงซื้อขายกับผู้ผลิตทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศเมื่อได้ข้อเสนอที่น่าพึงพอใจ

5 ภัยคุกคามจากสินค้าทดแทน (Threat of Substitute Products or Services) - สูง

อาหารจากพืชเป็นอาหารที่สามารถให้โปรตีนทดแทนการบริโภคเนื้อสัตว์จริง หากพิจารณาคุณลักษณะดังกล่าวนี้ ผู้บริโภคยังมีทางเลือกอาหารอื่นที่ไม่ใช่เนื้อสัตว์แต่ยังสามารถให้โปรตีนสูง มีปริมาณโปรตีนเพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย เช่น ไข่ไก่ และ ไข่เป็ด ซึ่งเป็นแหล่งโปรตีนที่ได้รับความนิยมและมีราคาถูก สามารถหาซื้อได้ง่าย ดังนั้น หากผู้บริโภคต้องการสารอาหารประเภทโปรตีนแต่ไม่ต้องการบริโภคเนื้อสัตว์ ผู้บริโภคอาจหันไปพิจารณาการรับสารอาหารโปรตีนจากไข่ก่อนโปรตีนจากพืช

การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดด้อย โอกาส และ อุปสรรคของธุรกิจอาหารจากพืช (SWOT Analysis)

คณะผู้เขียนใช้ SWOT Analysis เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดด้อย โอกาส และ อุปสรรคของธุรกิจอาหารจากพืช สรุปผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้

จุดแข็ง (Strengths)

S1) เหมาะสำหรับผู้ไม่รับประทานเนื้อสัตว์

อาหารจากพืชผลิตจากส่วนประกอบหลัก ได้แก่ ถั่วเหลือง ธัญพืช เต้าหู้ และ/หรือ เห็ด เป็นแหล่งโปรตีน แบนด์ กลีโกล น้ำตาล สารแต่งกลิ่นรสในอาหาร เครื่องเทศ ไม่มีส่วนผสมจากเนื้อสัตว์ใดๆ จึงเหมาะสำหรับผู้บริโภคที่เป็นมังสวิรัติ วิแกน หรือแพ้อาหารประเภทเนื้อสัตว์

S2) ให้โปรตีนทดแทนเนื้อสัตว์ได้อย่างสมบูรณ์

อาหารจากพืชถูกผลิตออกมาเพื่อให้โปรตีนทดแทนเนื้อสัตว์ โดยทั่วไป อาหารจากพืชจะให้โปรตีนสัดส่วนมากถึงร้อยละ 12-15 ของแคลอรีทั้งหมดของผลิตภัณฑ์ [17] เป็นปริมาณโปรตีนที่เพียงพอต่อความต้องการจำเป็นของร่างกาย และสามารถเป็นแหล่งโปรตีนหลักในชีวิตประจำวันได้

S3) แหล่งและกำลังการผลิตวัตถุดิบสูง

วัตถุดิบหลักที่ใช้ในการผลิตอาหารจากพืชเป็นผลผลิตทางการเกษตร เช่น ถั่วเหลือง ธัญพืช เต้าหู้ และ เห็ด ซึ่งมีเกษตรกรที่เป็นผู้ผลิตจำนวนมากทั่วโลก จึงมีกำลังการผลิตสูง ยกตัวอย่างเช่น ผลิตถั่วเหลืองทั่วโลกมากถึง 394 ล้านตันในปี พ.ศ. 2567 [18] ดังนั้น จึงไม่ต้องกังวลว่าจะเกิดปัญหาขาดแคลนวัตถุดิบในกระบวนการผลิต

S4) มาตรฐานรองรับคุณภาพ

ผลิตภัณฑ์อาหารจากพืชในปัจจุบันสามารถรับรองคุณภาพได้โดยมีหน่วยงานให้การรับรองมาตรฐานจำนวนมาก เช่น มาตรฐาน PAS 224:2020 ให้คำแนะนำเกี่ยวกับองค์ประกอบและลักษณะของอาหารที่ผลิตจากพืช และ มาตรฐาน ISO22000 กำหนดของระบบการบริหารงานความปลอดภัยด้านอาหาร เป็นต้น

จุดด้อย (Weaknesses)

W1) ราคาจำหน่ายสูง

การผลิตอาหารจากพืชจำเป็นต้องพึ่งพากระบวนการผลิตในโรงงาน มีการใช้เครื่องจักรในการผลิต ส่งผลให้ต้นทุนการผลิตค่อนข้างสูงแม้ราคาของวัตถุดิบจะไม่สูงมากก็ตาม ต้นทุนการผลิตที่สูงกดดันให้ผู้ประกอบการตั้งราคาจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในตลาดสูงตามต้นทุน ทำให้ผู้บริโภคเสี่ยงที่จะซื้อผลิตภัณฑ์อาหารจากพืชและยังบริโภคเนื้อสัตว์เป็นแหล่งโปรตีนเช่นเคยเนื่องจากมีราคาที่ถูกลง ยกตัวอย่างเช่น ราคาของเนื้อไก่เทียบจากพืช ปริมาณเพียง 170 กรัม ราคา 80 บาท ขณะที่ราคาของเนื้ออกไก่สด ปริมาณ 1 กิโลกรัม ราคา 80 บาทเช่นกัน

W2) ใส่สารหรือสีปรุงแต่ง

อาหารจากพืชจำนวนมากพยายามสร้างรสชาติให้ใกล้เคียงกับเนื้อสัตว์มากที่สุดจึงมีการใส่สารปรุงแต่ง เติมน้ำ และแต่งกลิ่นอาหารให้เหมือนเนื้อสัตว์ทั่วไป อย่างไรก็ตาม สารปรุงแต่งเหล่านี้มักมีส่วนผสมของโซเดียมในปริมาณมากซึ่งไม่ดีต่อสุขภาพ ก่อให้เกิดความเสี่ยงเป็นโรคความดันโลหิตสูง โรคไต โรคเบาหวาน จึงไม่เหมาะกับการบริโภคเป็นประจำ

โอกาส (Opportunities)

O1) กระแสสิ่งแวดล้อม

กระแสสิ่งแวดล้อมและรักษ์โลกมาแรง ผู้บริโภคจำนวนมากทั่วโลกให้ความสนใจในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจังมากขึ้น โดยตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม และการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน เปิดโอกาสให้ธุรกิจอาหารจากพืชเป็นที่จับตามองและเริ่มได้รับความนิยมของผู้บริโภคที่กังวลต่อสิ่งแวดล้อม

O2) การพัฒนาและส่งเสริมนวัตกรรม

หลายๆ ประเทศมีเป้าหมายสู่การเป็นผู้ผลิตนวัตกรรมและมีนโยบายเพื่อนวัตกรรม มีการส่งเสริมงบประมาณให้กับผู้ประกอบการนวัตกรรม การลงทุนในนวัตกรรมเพื่อพัฒนาความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และความร่วมมือระหว่างประเทศพันธมิตร ทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจอาหารจากพืชมีโอกาสเพิ่มประสิทธิภาพหรือลดต้นทุนการผลิตจากนวัตกรรมการผลิตใหม่ๆ ต่อยอดผลิตภัณฑ์ของตนเองและจำหน่ายสินค้าในตลาดต่างประเทศ

O3) การฟื้นตัวของเศรษฐกิจโลก

IMF (2024) ระบุว่าเศรษฐกิจโลกปี พ.ศ. 2568 จะมีอัตราการขยายตัวร้อยละ 3.3 เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 3.2 ในปีก่อนหน้า ขณะเดียวกัน คาดการณ์ว่าการใช้จ่ายของผู้บริโภคจะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องระหว่างปี พ.ศ. 2557-2572 [19] แสดงให้เห็นว่า ผู้บริโภคจะมีอำนาจในการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคผลิตภัณฑ์และบริการสูงขึ้นในอนาคต

O4) การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์

ในปี พ.ศ. 2567 ที่ผ่านมามีผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตทั่วโลกกว่า 5.5 พันล้านคน เพิ่มขึ้นจาก 5.3 พันล้านคนในปีก่อนหน้า คิดเป็นร้อยละ 68 ของประชากรโลกทั้งหมด [20] ขณะเดียวกันสื่อสังคมออนไลน์ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ต มีการใช้งานสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก เอ็กซ์ (ทวิตเตอร์) อินสตาแกรม และดีด็อก เพื่อพูดคุย แลกเปลี่ยน สอบถามข้อมูล ค้นหาผลิตภัณฑ์และบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของคุณ เปิดโอกาสให้ธุรกิจอาหารจากพืชช่องทางเหล่านี้ทำการตลาดออนไลน์

O5) เครือข่ายผู้ประกอบการแข็งแกร่ง

ธุรกิจอาหารจากพืชได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจากภาครัฐและองค์กรต่างๆ จำนวนมาก เช่น สมาคมอาหารจากพืช (PBFA) องค์กรความร่วมมืออาหารจากพืชภูมิภาคยุโรป (EAPF) และ สถาบันวิจัยโปรตีนทางเลือก (GFI) ที่ช่วยสนับสนุนการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมอาหาร ทำให้ผู้ประกอบการได้รับประโยชน์จากการดำเนินธุรกิจอาหารจากพืช

อุปสรรค (Threats)

T1) พื้นที่เพาะปลูกเพื่อการเกษตรลดลง

พื้นที่เพาะปลูกเพื่อการเกษตรซึ่งเป็นทรัพยากรหลักในการผลิตวัตถุดิบการเกษตรเพื่อนำไปผลิตอาหารจากพืชลดลง ข้อมูลจาก FAO แสดงให้เห็นว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2543-2563 พื้นที่เพาะปลูกเพื่อการเกษตรทั่วโลกลดลงร้อยละ 3 และมีแนวโน้มจะลดลงต่อเนื่องในทศวรรษข้างหน้า ส่งผลกระทบต่อเกษตรกรโดยตรงและอาจทำให้ราคาวัตถุดิบผลิตทางการเกษตรสูงขึ้นในอนาคต [21]

T2) การขึ้นราคาน้ำมัน

ราคาน้ำมันโลกในขณะนี้มีความเสี่ยงที่จะปรับตัวสูงขึ้นโดยเป็นผลจากการขยายตัวของสงครามในตะวันออกกลางและยุโรปที่ยังดำเนินต่อไป สงครามส่งผลให้ความต้องการน้ำมันในตลาดโลกสูงขึ้น ทำให้ผู้ผลิตน้ำมันปรับราคาน้ำมันขึ้นสูงตามกลไกตลาด [22] การที่ราคาน้ำมันสูงขึ้นไม่ใช่เรื่องดีสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจอาหารจากพืชเนื่องจากต้องมีการนำเข้าวัตถุดิบจากต่างประเทศ หรือส่งออกผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายในต่างประเทศซึ่งค่าขนส่งที่แพงขึ้นอาจเป็นภาระต้นทุนของธุรกิจ

T3) ตลาดผู้บริโภคมีจำกัด

แม้อาหารจากพืชจะได้รับการยอมรับว่าเป็นอาหารแห่งอนาคต แต่ในปัจจุบัน มีผู้บริโภคจำนวนไม่มากที่เปิดใจบริโภคอาหารจากพืชซึ่งยังไม่ใช้ผู้บริโภคส่วนใหญ่ที่ยังคงยึดติดกับการบริโภคเนื้อสัตว์เป็นหลัก อย่างไรก็ตาม อนาคตอาหารจากพืชมีโอกาสขยายตัวในอนาคตจากพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปของผู้บริโภค

จากการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดด้อย โอกาส และ อุปสรรคของธุรกิจอาหารจากพืชด้วย SWOT analysis คณะผู้เขียนนำผลการวิเคราะห์มาสร้างกลยุทธ์จากสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ปัจจุบันของธุรกิจและอุตสาหกรรมอาหารจากพืช ดังนี้

1 กลยุทธ์เชิงรุก (SO)

S1O1: ชูคุณค่าสารอาหาร ความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และคุณภาพสินค้ามีมาตรฐานเป็นจุดขายผลิตภัณฑ์

S2O2: พัฒนามลิตภัณฑ์โดยหาแหล่งวัตถุดิบทางการเกษตรใหม่ๆ ที่ให้โปรตีนได้สูง

S2O4: ใช้ช่องทางออนไลน์เพื่อเชิญชวนให้ผู้บริโภคหันมาบริโภคโปรตีนจากพืชมากขึ้น

S3O4O5: ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างผู้ประกอบการ ภาครัฐ และองค์กรที่เกี่ยวข้องผ่านระบบออนไลน์

2 กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO)

W1O2: พัฒนารูปแบบการผลิตที่ลดต้นทุนการผลิตตลอดกระบวนการห่วงโซ่อุปทาน

W2O2: พัฒนาสารแต่งสีหรือกลิ่นเลียนแบบเนื้อสัตว์ที่ทำจากธรรมชาติ

3 กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST)

S3T2: เลือกซื้อวัตถุดิบทางการเกษตรจากเกษตรกรพื้นบ้าน

S4T1: ภาครัฐกำกับให้เกษตรกรใช้วิถีเกษตรอินทรีย์ในการเพาะปลูก

4 กลยุทธ์เชิงรับ (WT)

W2T2: ภาครัฐมีนโยบายช่วยเหลือผู้ประกอบการ เช่น การควบคุมราคาน้ำมันไม่ให้แพงเกินไป

กลยุทธ์การตลาดเจาะใจผู้บริโภคยุคใหม่สำหรับธุรกิจอาหารจากพืช

การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางธุรกิจทำให้กลยุทธ์การตลาดเพื่อการแข่งขันเปลี่ยนไปจากผู้บริโภคยุคใหม่ไม่ได้เพียงแต่มองหาผลิตภัณฑ์หรือบริการที่ตอบสนองความต้องการของพวกเขาเท่านั้น แต่ยังต้องการประสบการณ์ที่มีความพิเศษซึ่งเกิดขึ้นตลอดกระบวนการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์หรือบริการนั้น การตลาด 4E หรือ 4E Marketing เป็นหลักการตลาดที่เน้นการสร้างประสบการณ์ที่ดีให้กับผู้บริโภคใหม่

ภายใต้ยุคดิจิทัล โดยให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีและการเข้าถึงผู้บริโภค ผู้ประกอบการธุรกิจอาหารจากพืชสามารถนำหลักการตลาด 4E มาประยุกต์ใช้ในธุรกิจเพื่อเจาะใจผู้บริโภคยุคใหม่ได้ ดังนี้

1 Experience การสร้างประสบการณ์ที่ดี

การพัฒนาเทคโนโลยีในปัจจุบันรวมถึงการเข้าถึงและความนิยมของอินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์ของผู้บริโภคทั่วโลกในขณะนี้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของผู้บริโภคยุคใหม่ ผู้บริโภคยุคใหม่นิยมใช้งานอินเทอร์เน็ตเพื่อความสะดวกสบายในการค้นหาข้อมูลผลิตภัณฑ์หรือบริการ [23] นำมาซึ่งโอกาสทางธุรกิจแก่ผู้ประกอบการธุรกิจอาหารจากพืช ผู้ประกอบการสามารถใช้ช่องทางออนไลน์เป็นช่องทางหลักในการประชาสัมพันธ์ โฆษณา และนำเสนอผลิตภัณฑ์แก่ผู้บริโภค โดยกลยุทธ์การตลาดดิจิทัลสามารถสร้างประสบการณ์ที่ดีของผู้บริโภคและทัศนคติที่ดีของผู้บริโภคต่อตราสินค้าของผู้ประกอบการ ทำให้ผู้บริโภคเกิดความรู้สึกเชื่อมโยงทางอารมณ์กับตราสินค้าได้ง่าย [24] หากผู้ประกอบการมีหน้าเว็บไซต์เป็นของตนเอง ควรมีการตกแต่งเว็บไซต์ให้ดูสวยงาม เลือกใช้ตัวอักษรที่สังเกตเห็นง่าย มีการอัปเดตข้อมูลบนหน้าเว็บไซต์ให้ทันสมัยอยู่เสมอ

นอกจากนี้ ผู้ประกอบการยังสามารถเลือกใช้สื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก และ อิน스타그램 เป็นอีกช่องทางในการนำเสนอเรื่องราวความเป็นมาของตราสินค้า มีการใช้ภาพที่มีสีสันสวยงามจะทำให้อาหารจากพืชดูน่ารับประทาน หากเป็นการนำเสนอเนื้อหาผ่านรูปแบบวิดีโอ ควรมีการนำเสนอที่ไม่น่าเบื่อ อาจมีดนตรีประกอบเพื่อเพิ่มอารมณ์แก่ผู้ชม เนื้อหาที่มีการเรียบเรียงอย่างดีจะทำให้ผู้ชมอยากติดตาม ควรมีการจับบุคลากรทำหน้าที่แอดมินเพื่อตอบคำถามผู้ใช้งานช่องทางสื่อสังคมออนไลน์เหล่านี้โดยเฉพาะ ผู้ที่ทำหน้าที่แอดมินเปรียบเสมือนหน้าต่างตาของตราสินค้า จะต้องตอบคำตอบหรือมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ใช้งานด้วยความสุภาพ นอบน้อม ความจริงใจอย่างสม่ำเสมอซึ่งจะช่วยให้ลูกค้ารู้สึกถึงความใส่ใจต่อพวกเขา สิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นองค์ประกอบที่จะหลอมรวมก่อให้เกิดประสบการณ์ที่ดีของลูกค้า ส่งผลให้ลูกค้าเกิดความสนใจที่จะบริโภคผลิตภัณฑ์อาหารจากพืชของผู้ประกอบการ

2 Exchange การสร้างความคุ้มค่าให้ลูกค้าอย่างง่าย

ธุรกิจอาหารจากพืชจะต้องสร้างการรับรู้ในด้านคุณค่าหรือการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์เพื่อแลกเปลี่ยนกับความพึงพอใจของผู้บริโภคต่อผลิตภัณฑ์อาหารจากพืช ผู้บริโภคยุคใหม่มักจะให้ความสนใจกับคุณค่าของผลิตภัณฑ์หรือบริการโดยประเมินจากคุณภาพของผลิตภัณฑ์หรือบริการนั้นเป็นหลักมากกว่าการสนใจราคาของผลิตภัณฑ์หรือบริการ ลูกค้าที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของธุรกิจอาหารจากพืชคือกลุ่มคนที่ต้องการมีส่วนร่วมในการรักษาสิ่งแวดล้อม ให้ความใส่ใจต่อการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม รวมถึงผู้ที่ไม่บริโภคเนื้อสัตว์ เช่น กลุ่มมังสวิรัต และวีแกน เป็นต้น

ผู้ประกอบการธุรกิจอาหารจากพืชสามารถสร้างคุณค่าขึ้นมาได้ด้วยการนำเสนอผลิตภัณฑ์อาหารจากพืชที่ไม่มีส่วนผสมของเนื้อสัตว์ใดๆ เจือปน มีการใช้สารแต่งสีหรือกลิ่นเลียนแบบเนื้อสัตว์ที่ทำจากธรรมชาติ ที่ผ่านการคิดค้นผ่านกระบวนการพัฒนานวัตกรรม ลดปริมาณโซเดียมของอาหารจากพืช สามารถให้โปรตีนได้ในสัดส่วนที่เหมาะสมอย่างน้อยร้อยละ 12-15 ของแคลอรีทั้งหมดของผลิตภัณฑ์ ซึ่งเพียงพอต่อความต้องการโปรตีนในแต่ละวัน มีการรับรองมาตรฐานระดับสากล เช่น มาตรฐาน PAS 224:2020 ให้คำแนะนำเกี่ยวกับองค์ประกอบและลักษณะของอาหารที่ผลิตจากพืช และ มาตรฐาน ISO22000 กำหนดของระบบการบริหารงานความปลอดภัยด้านอาหาร เพื่อให้ผู้บริโภคมั่นใจว่าผลิตภัณฑ์ปลอดภัยต่อพวกเขา สิ่งเหล่านี้สามารถนำมาเป็นคุณค่าของผลิตภัณฑ์อาหารจากพืชที่ช่วยให้ผู้บริโภคมองว่าคุ้มค่าเงินที่พวกเขาจ่ายไป

3 Everywhere การเข้าถึงที่ง่ายบนออนไลน์

การเข้าถึงผลิตภัณฑ์หรือบริการที่สะดวกและรวดเร็วจะช่วยให้ธุรกิจอาหารจากพืชเติบโตได้อย่างรวดเร็ว ผู้บริโภคทั่วโลกได้รับประโยชน์จากการทำธุรกรรมออนไลน์ เนื่องจากการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตที่กระจายเป็นวงกว้างมากขึ้น การเติบโตของเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ่านช่องทางออนไลน์ทำได้ง่ายและสะดวกและได้รับความนิยมจากผู้บริโภคยุคใหม่ ผู้บริโภคยุคใหม่เติบโตมากับเทคโนโลยีจึงมีความเชี่ยวชาญในการใช้งานอินเทอร์เน็ตและคุ้นเคยกับการซื้อผลิตภัณฑ์ผ่านช่องทางออนไลน์ จำนวนคนที่ซื้อของออนไลน์จึงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในแต่ละปี ดังจะเห็นได้จากการเติบโตของมูลค่าตลาดอีคอมเมิร์ซ (E-commerce) โดย ยอดขายปลีกของสินค้าอีคอมเมิร์ซทั่วโลกมีมูลค่ารวมทั้งหมดประมาณ 5.8 ล้านล้านเหรียญสหรัฐในปี พ.ศ. 2566 คาดการณ์ว่าตัวเลขนี้จะเติบโตร้อยละ 39 ในปีต่อไป ไปจนมีมูลค่าทะลุ 8 ล้านล้านเหรียญสหรัฐภายในปี พ.ศ. 2570 [25]

ผู้ประกอบการธุรกิจอาหารจากพืชควรใช้โอกาสนี้ขยายช่องทางการจัดจำหน่ายจากช่องทางออฟไลน์เพียงโดยเพิ่มช่องทางออนไลน์เป็นอีกช่องทางควบคู่ การจำหน่ายผ่านช่องทางออนไลน์สามารถทำได้ทั้งผ่านระบบเว็บไซต์ของธุรกิจเอง ให้ผู้บริโภคกดคำสั่งซื้อผลิตภัณฑ์อาหารจากพืชและชำระเงินล่วงหน้าก่อนมีการจัดส่งผลิตภัณฑ์ไปยังที่อยู่ของผู้บริโภค หรือในกรณีที่ธุรกิจไม่มีหน้าเว็บไซต์ของตนเอง สามารถใช้แพลตฟอร์มอีคอมเมิร์ซที่ทำหน้าที่เป็นพ่อค้าคนกลางระหว่างธุรกิจและผู้บริโภค ในปัจจุบันนี้มีผู้ให้บริการมากมายในตลาดที่ได้รับความนิยมและมีผู้ใช้งานจำนวนมาก เช่น Amazon, Shopee, Alibaba และ Lazada เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีแพลตฟอร์มอีคอมเมิร์ซสำหรับตลาดผลิตภัณฑ์อาหารจากพืชโดยเฉพาะ เช่น Vegan Essentials แต่ยังไม่เป็นที่รู้จักมากนักในหมู่ผู้บริโภคส่วนใหญ่ ความนิยมของแต่ละผู้ให้บริการแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ผู้ประกอบการธุรกิจอาหารจากพืชควรศึกษาให้ได้ว่าแพลตฟอร์มใดได้รับความนิยมสูงสุดในประเทศที่พวกเขาต้องการเจาะตลาด จะช่วยเพิ่มโอกาสสร้างยอดขายผลิตภัณฑ์ออนไลน์ของธุรกิจ

4 Evangelism การสร้างความสัมพันธ์

การสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้าจะช่วยให้ธุรกิจอาหารจากพืชสามารถสร้างความภักดีของลูกค้า ทำให้ลูกค้าเดิมตัดสินใจกลับมาซื้อผลิตภัณฑ์อาหารจากพืชจากธุรกิจซ้ำอีกครั้งในอนาคต กลยุทธ์การสร้างความสัมพันธ์ทำได้หลากหลายวิธี ผู้บริโภคยุคใหม่มักจะค้นหาวิธีการใช้งานผลิตภัณฑ์และบริการจากผู้ที่มีประสบการณ์ใช้งานจริงมาก่อน เพราะเชื่อมั่นว่าเป็นความจริงและเป็นข้อมูลที่สามารถเชื่อถือได้ การสื่อสารแบบปากต่อปากผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (E-word of mouth) เป็นกลยุทธ์ที่เหมาะสมสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจอาหารจากพืช เนื่องจากช่วยสร้างความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจของลูกค้ารายใหม่ต่อตราสินค้า ขณะเดียวกันเป็นกลยุทธ์ที่กระตุ้นให้ลูกค้าเดิมได้มีส่วนร่วมกับตราสินค้าบนโลกออนไลน์ [26] ผลการศึกษาของ Seijas-Diaz et al. พบว่า การสื่อสารแบบปากต่อปากผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์เป็นตัวชี้วัดความภักดีของลูกค้าต่อตราสินค้า โดยหากรีวิวกจากลูกค้าไปในทิศทางบวก จะแสดงให้เห็นว่าลูกค้ามีความภักดีต่อตราสินค้าสูง [27]

ผู้ประกอบการธุรกิจอาหารจากพืชควรสร้างแคมเปญการตลาดที่กระตุ้นให้เกิดการสื่อสารแบบปากต่อปากผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น การใช้แฮชแท็ก (Hashtag) ให้ลูกค้าเดิมถ่ายรูปตนเองกับผลิตภัณฑ์ที่ชอบที่สุดของตราสินค้าลงแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ จะช่วยให้ผู้ใช้งานสื่อสังคมออนไลน์รายอื่นที่เห็นโพสต์ของลูกค้าเดิมเหล่านั้นเกิดความสนใจหรืออยากรู้จักผลิตภัณฑ์อาหารจากพืชของตราสินค้านั้นขณะที่เป็นการสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้าเดิมผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของธุรกิจ

องค์ความรู้ใหม่

คณะผู้เขียนได้พัฒนาองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับกลยุทธ์การตลาดเจาะใจผู้บริโภคยุคใหม่สำหรับธุรกิจอาหารจากพืช ดังที่นำเสนอในรูปที่ 1 (Figure 1) ด้านล่างนี้

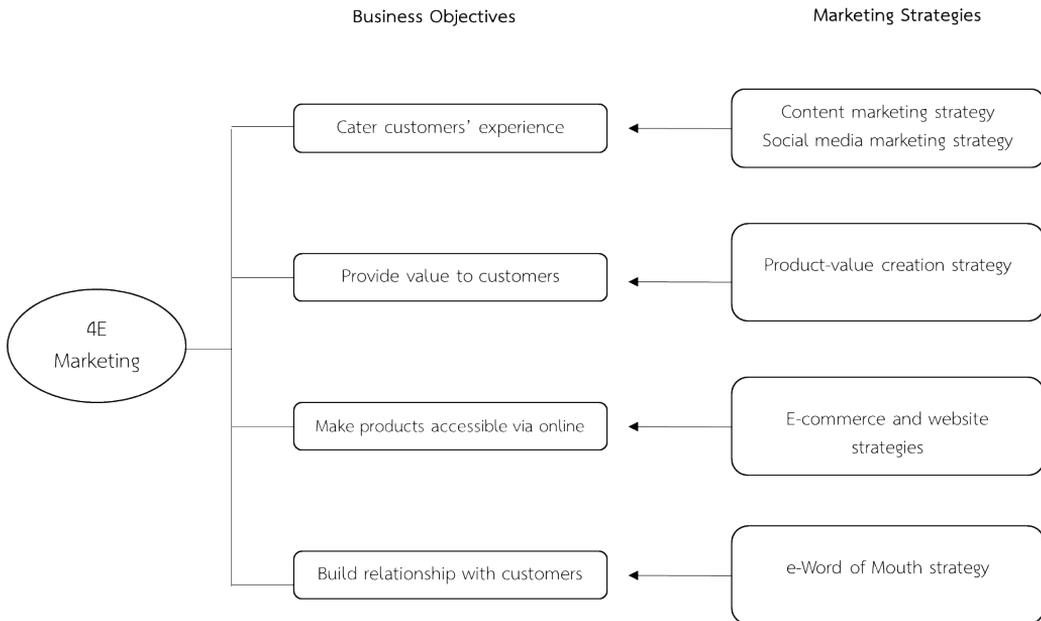

Figure 1. Plant-based food marketing strategies to target new-age consumers

บทสรุป

บทความวิชาการฉบับนี้นำเสนอกลยุทธ์การตลาดเจาะใจผู้บริโภคยุคใหม่สำหรับธุรกิจอาหารจากพืช กลยุทธ์การตลาดที่มีประสิทธิภาพจะช่วยให้ธุรกิจและอุตสาหกรรมอาหารจากพืชมีโอกาสเติบโตในอนาคต อาหารจากพืชได้รับการยอมรับว่าเป็น “นวัตกรรมแห่งอนาคต” ซึ่งจะช่วยแก้ไขวิกฤตอาหารโลกโดยทำหน้าที่เป็นแหล่งโปรตีนให้กับประชากรที่ไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรอาหารได้อย่างเพียงพอในอนาคต ผู้บริโภคยุคใหม่มีแนวโน้มที่จะให้ความสนใจและต้องการบริโภคอาหารจากพืชมากขึ้น โดยมีเหตุผลหลักคือ ความอยากรู้อยากลองอาหารจากพืชซึ่งเป็นนวัตกรรมอาหารที่นำความแปลกใหม่มาสู่ผู้บริโภค ความใส่ใจต่อสุขภาพที่มากขึ้น และความกังวลต่อผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกของธุรกิจและอุตสาหกรรมอาหารจากพืชแสดงให้เห็นว่าธุรกิจอาหารจากพืชได้รับการสนับสนุนจากความร่วมมือของเครือข่ายภาครัฐและเอกชน การฟื้นตัวของเศรษฐกิจโลก ความสนใจจากผู้บริโภครุ่นใหม่ การพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ๆ และความกังวลต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม อีกทั้งธุรกิจอาหารจากพืชสามารถพิจารณาสัญญาข้อตกลงซื้อขายกับผู้จัดจำหน่ายวัตถุดิบหลักในการผลิตทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศเมื่อได้ข้อเสนอที่น่าพึงพอใจ เนื่องจากมีอำนาจต่อรองเหนือกว่า จุดแข็งที่สำคัญของธุรกิจอาหารจากพืช ได้แก่ เหมาะสำหรับผู้ไม่รับประทานเนื้อสัตว์ ให้โปรตีนทดแทนเนื้อสัตว์ได้อย่างสมบูรณ์ แหล่งและกำลังการผลิตวัตถุดิบสูง เครือข่ายผู้ประกอบการ แข็งแกร่ง มาตรฐานรองรับคุณภาพ และมีโอกาสที่ดีจากกระแสสิ่งแวดล้อม การพัฒนาและส่งเสริม

นวัตกรรม การฟื้นตัวของเศรษฐกิจโลก การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์ ผู้ประกอบการควรใช้กลยุทธ์การตลาดเจาะใจผู้บริโภคใหม่สำหรับธุรกิจอาหารจากพืช ได้แก่ การตลาดผ่านเนื้อหาและการตลาดผ่านสื่อสังคมออนไลน์เพื่อสร้างประสบการณ์ที่ดีของลูกค้า กลยุทธ์การสร้างคุณค่าของผลิตภัณฑ์อาหารจากพืชเพื่อสร้างความคุ้มค่าให้ลูกค้ายอมจ่าย กลยุทธ์การจำหน่ายผ่านหน้าเว็บไซต์ และ/หรือ อีคอมเมิร์ซเพื่อสร้างการเข้าถึงที่ง่ายบนออนไลน์ และกลยุทธ์การสื่อสารแบบปากต่อปากผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้า

ข้อเสนอแนะ

1 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจอาหารจากพืช

1.1 ควรมีการพัฒนากลยุทธ์การตลาดผ่านช่องทางออนไลน์เป็นหลักเนื่องจากเป็นช่องทางที่ผู้บริโภคยุคใหม่นิยมใช้ในการค้นหา พิจารณา และซื้อผลิตภัณฑ์

1.2 ควรมีการเช็ช้คุณค่าของผลิตภัณฑ์อาหารจากพืชโดยมุ่งเน้นไปที่คุณค่าสารอาหาร ความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และคุณภาพสินค้ามีมาตรฐานสากล

2 ข้อเสนอแนะสำหรับนักวิชาการ

2.1 สามารถนำองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากบทความวิชาการฉบับนี้ไปประยุกต์ใช้เป็นการรอบแนวคิดการศึกษาหรือวิจัยในหัวข้อหรือประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกลยุทธ์การตลาดที่มีเป้าหมายคือกลุ่มผู้บริโภคใหม่

2.2 สามารถนำผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมปัจจัยภายนอกและจุดแข็ง จุดด้อย โอกาส และอุปสรรคของธุรกิจอาหารจากพืชไปใช้เป็นข้อมูลสนับสนุนงานวิชาการของตนเอง

References

- [1] World Bank. (2024). Food Security Update | World Bank Response to Rising Food Insecurity. Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/topic/agriculture/brief/food-security-update>
- [2] UNICEF. (2024). Hunger numbers stubbornly high for three consecutive years as global crises deepen: UN report. Retrieved from <https://www.unicef.org/press-releases/hunger-numbers-stubbornly-high-three-consecutive-years-global-crises-deepen-un>
- [3] Mulla, T., Munir, S., Mohan, V. and Zahidi, F. (2025). Exploring the drivers and barriers to the adoption of plant-based meat alternatives: a study based in the United Arab Emirates. *Cogent Business & Management*, 12(1).
- [4] Rees, T. (2023). Plant-Based Foods Face Key Challenges. Retrieved from <https://www.euromonitor.com/article/plant-based-foods-face-key-challenges>
- [5] Perez-Cueto, F. J. A. (2020). Sustainability, health and consumer insights for plant-based food innovation. *International Journal of Food Design*, 5(1-2), 139-148.
- [6] Strategic Market Research. (2023). Plant Based Food Statistics - Size & Growth 2023. Retrieved from <https://www.strategicmarketresearch.com/blogs/plant-based-food-statistics>

- [7] Havermans, R. C., Rutten, G. M. and Bartelet, D. (2021). Adolescent's Willingness to Adopt a More Plant-Based Diet: A Theory-Based Interview Study. *Frontiers in Nutrition*, 8, 1-9.
- [8] UN. (n.d.). Food and Climate Change: Healthy diets for a healthier planet. Retrieved from <https://www.un.org/en/climatechange/science/climate-issues/food>
- [9] IMF. (2024). Global growth broadly unchanged amid persistent services inflation. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2024/07/16/world-economic-outlook-update-july-2024>
- [10] GFI Europe. (2022). Europe want alternatives to conventional meat, survey shows. Retrieved from <https://gfiEurope.org/blog/most-consumers-in-western-europe-want-alternatives-to-conventional-meat-survey-shows/>
- [11] Gudala, M. and Koilakonda, R. R. (2024). The Impact of Artificial Intelligence and Machine Learning on Business Analytics. *International Research Journal of Economics and Management Studies*, 3(8).
- [12] Hansen, J. E., Kharecha, P., Sato, M., Tselioudis, G., Kelly, J., Bauer, S. E., ... Pokela, A. (2025). Global Warming Has Accelerated: Are the United Nations and the Public Well-Informed? *Environment: Science and Policy for Sustainable Development*, 67(1), 6–44.
- [13] Erhard, A., Jahn, S. and Boztug, Y. (2024). Tasty or sustainable? Goal conflict in plant-based food choice. *Food Quality and Preference*, 120.
- [14] Goundan, S. (2024). What Standards Do All Businesses Have To Comply With?. Sprintlaw. <https://sprintlaw.co.uk/articles/what-standards-do-all-businesses-have-to-comply-with/>
- [15] IMARC Group. (n.d.). Top 10 Plant-Based Food Companies in the World. IMARC Group. <https://www.imarcgroup.com/top-plant-based-food-companies>
- [16] MedPark Hospital. (n.d.). Plant based – A simple, trendy food for healthy eating. MedPark Hospital. <https://www.medparkhospital.com/en-US/lifestyles/plant-based-food>
- [17] Davison, C. (2024). The No-B.S. Guide to Plant-Based Protein. Retrieved from <https://www.forksoverknives.com/wellness/vegan-protein-guide-athletes/>
- [18] USDA. (2024). Production – Soybeans. Retrieved from <https://fas.usda.gov/data/production/commodity/2222000>
- [19] Degenhard, J. (2024). Total consumer spending worldwide from 2014 to 2029. Retrieved from <https://www.statista.com/forecasts/1160305/consumer-spending-forecast-in-the-world>
- [20] Petrosyan, A. (2024). Number of internet users worldwide from 2005 to 2024. Retrieved from <https://www.statista.com/statistics/273018/number-of-internet-users-worldwide/>

- [21] FAO. (2020). Land statistics and indicators Global, regional and country trends, 2000–2020. *Faostat Analytical Brief*, 48.
- [22] Somasekhar, A. (2024). Oil rises 2% on supply worries as Russia-Ukraine war escalates. Retrieved from <https://www.reuters.com/business/energy/oil-prices-firm-geopolitical-tensions-raise-supply-concerns-2024-11-21/>
- [23] Stachowiak-Krzyzan, M. (2019). The use of Social Media by Young Consumers in Purchasing Processes. *Marketing of Scientific and Research Organizations*, 31(1), 84-108.
- [24] Aancy, H. M., Bandyapadhyay, M., Taneja, S., Rao, V. and Srivastava, B. (2023). Identifying the factors influencing digital marketing and brand-consumer relationship. *Risk and Decision Analysis*, 9(3), 1-11.
- [25] Chevalier, S. (2024). Retail e-commerce sales worldwide from 2014 to 2027. Retrieved from <https://www.statista.com/statistics/379046/worldwide-retail-e-commerce-sales/>
- [26] Thirusanku, J. (2023). The Power of Electronic Word of Mouth. *Paripex-Indian Journal of Research*, 12(2), 1-6.
- [27] Seijas-Diaz, J., Martell-Alfaro, K., Barbachan-Ruales, E., Torres-Silva, C. and Rengifo-Amasifen, R. (2023). Electronic word-of-mouth associated with customer loyalty in the Peruvian tourism sector. *Revista interamericana de ambiente y turismo*, 19(1).

โครงการวิจัยการผลิตดนตรีเชิงสร้างสรรค์ “เลาะโขง”
Creative Music Production Research “Sounds Along
the Mekong”

دنۇخەتۇ وىسەيژ^{1*}
Danuchate Wisajorn^{1*}

¹ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร 10330

¹ Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University, Bangkok, 10330, Thailand

*Corresponding author: E-mail address: danuchatew@gmail.com

(Received: January 14, 2025; Revised: August 28, 2025; Accepted: September 10, 2025)

บทคัดย่อ

“เลาะโขง” เป็นโครงการวิจัยด้านการผลิตดนตรีเชิงสร้างสรรค์ที่มุ่งพัฒนาและบันทึกคลังเสียงจากวัฒนธรรมริมแม่น้ำโขงในจังหวัดอุบลราชธานี นครพนม และมุกดาหาร เป้าหมายหลักคือการรวบรวมเสียง 50 ชิ้น จากดนตรีพื้นถิ่น เพื่อนำมาสร้างสรรค์ผลงานดนตรี 10 ชิ้นที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของภูมิภาคนี้ โครงการนี้ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์และส่งเสริมองค์ความรู้ดนตรีพื้นถิ่นผ่านการสร้างคลังเสียงที่สามารถนำไปใช้ในงานดนตรีร่วมสมัยได้อย่างกว้างขวาง นอกจากนี้จะเป็นการเก็บรักษามรดกทางวัฒนธรรมในรูปแบบดิจิทัลแล้ว ยังเปิดโอกาสให้นักดนตรีและนักแต่งเพลงได้นำองค์ประกอบเสียงเหล่านี้ไปต่อยอดเป็นผลงานที่เข้าถึงผู้ฟังในบริบทใหม่ได้ นอกจากนี้ โครงการ “เลาะโขง” ยังมีเป้าหมายในการใช้ดนตรีอีสานและเสียงพื้นถิ่นเพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจในอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ เช่น ดนตรีประกอบภาพ งานโฆษณา การออกแบบเสียงสำหรับงานศิลปะและนิทรรศการ รวมถึงตลาดดนตรีเชิงพาณิชย์ระดับสากล การใช้คลังเสียงเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาดนตรีร่วมสมัยช่วยส่งเสริมให้เกิดการสำรวจและทดลองแนวทางใหม่ ในการประพันธ์ดนตรีรวมถึงการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างศิลปิน โครงการนี้จึงเป็นมากกว่าการบันทึกเสียง แต่เป็นการสร้างระบบนิเวศทางดนตรีที่เชื่อมโยงอดีต ปัจจุบัน และอนาคตของวัฒนธรรมริมแม่น้ำโขงผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ที่มีรากฐานจากอัตลักษณ์ท้องถิ่นอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: ดนตรี คลังเสียง บทประพันธ์ อีสาน

Abstract

“Sounds Along the Mekong” is a creative music production research project focused on recording and developing a sound library from the cultural landscapes along the Mekong River in Ubon Ratchathani, Nakhon Phanom, and Mukdahan provinces. The project's primary goal is to collect 50 unique sound samples from the region's music, which will then be used to compose 10 original musical pieces that reflect the area's distinct cultural identity. This initiative emphasizes preserving and promoting local musical heritage by creating a sound library that can be widely used in contemporary music. Beyond digitally archiving cultural heritage, it provides a valuable resource for musicians and composers to integrate traditional sound elements into modern works, helping to introduce regional sounds to new audiences. Additionally, “Sounds Along the Mekong” aims to generate economic value by leveraging Isan music and local soundscapes as key assets within the creative industries. This includes applications in film scores, advertising, sound design for art installations and exhibitions, and the international commercial music market. Using a sound library as a foundational tool for contemporary music fosters new compositional approaches and promotes cultural exchange among artists. This project is more than just a sound archive; it is an initiative to create a musical ecosystem that connects the past, present, and future of Mekong region culture through artistic innovation rooted in local identity.

Keywords: Music, Sound Library, Composition, Isan

บทนำ

ดนตรีเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สะท้อนและหล่อหลอมวัฒนธรรมของมนุษย์ในทุกยุคสมัย ไม่ว่าจะเป็นการใช้ดนตรีในพิธีกรรม การสื่อสารทางสังคม หรือการขับกล่อมในชีวิตประจำวัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมส่งผลให้ดนตรีมีพลวัตและปรับเปลี่ยนไปตามบริบทที่สอดคล้องกัน

ในบริบทของเทคโนโลยีการสื่อสารที่พัฒนาอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน ภูมิทัศน์ทางสังคมและวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ [1] ส่งผลให้วัฒนธรรมดั้งเดิมเผชิญกับความท้าทายในการดำรงอยู่และการสืบทอด ดังนั้นจึงจำเป็นต้องพัฒนาแนวทางการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและเทคโนโลยี เพื่อรักษาคุณค่าของวัฒนธรรมในกระแสความเปลี่ยนแปลง

ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะสร้างสรรค์ผลงานที่ส่งเสริมคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมให้เป็นทุนสำคัญในการพัฒนาประเทศและสามารถปรับตัวได้ทันต่อพลวัตการเปลี่ยนแปลงของสังคม ด้วยการเก็บรวบรวมไฟล์ภาพและเสียงของวัฒนธรรมทางดนตรีและภูมิทัศน์ทางเสียง [2] ในพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงเพื่อนำเสนออัตลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ในรูปแบบงานศิลปะร่วมสมัย

นักประพันธ์ในยุคปัจจุบันนิยมการสร้างผลงานจากคลังเสียง (Sound Library) [3] ในบางกรณีใช้ไฟล์ภาพและเสียงในการสร้างบทประพันธ์ทั้งหมดหรือในบางกรณีก็ใช้ควบคู่กับการแสดงสด เช่น The Map บทประพันธ์ของ Tan Dun ที่สร้างบทประพันธ์สำหรับวงออร์เคสตราขนาดใหญ่บรรเลงควบคู่กับไฟล์ภาพและเสียงของดนตรีพื้นบ้านจีน Autosymphonic บทประพันธ์ของ Marios Joannou Elia ที่สร้างบทประพันธ์สำหรับวงออร์เคสตราขนาดใหญ่บรรเลงควบคู่กับไฟล์ภาพและเสียงของรถยนต์ เช่น เสียงเปิดปิดประตู เสียงเร่งเครื่องยนต์ เสียงสตาร์ทเครื่องยนต์ Turning Sounds of a Silent Nightclub into Music บทประพันธ์ของ Gourski ซึ่งนำเสียงของสิ่งของต่าง ๆ มาร้อยเรียงเพื่อสร้างบทประพันธ์โดยศิลปินข้างต้นที่กล่าวมาใช้เทคโนโลยีในการบันทึกภาพและเสียงควบคู่กับความสามารถในการสร้างบทประพันธ์ซึ่งถือว่าเป็นผู้บุกเบิกและสร้างแนวทางในการพัฒนาดนตรีสอดคล้องกับยุคสมัย

แม้จะมีการศึกษาการใช้เทคโนโลยีเพื่อการบันทึกและอนุรักษ์ดนตรีพื้นบ้านมาอย่างต่อเนื่อง แต่งานวิจัยส่วนใหญ่ยังคงเน้นที่การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นหลัก ยังขาดการศึกษาเชิงปฏิบัติเกี่ยวกับการนำคลังเสียงทางวัฒนธรรมเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการประพันธ์และสร้างสรรค์ดนตรีร่วมสมัยเพื่อสร้างงานศิลปะใหม่ที่สะท้อนอัตลักษณ์ของพื้นที่ได้อย่างลึกซึ้ง

ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงมุ่งเน้นที่จะเติมเต็มช่องว่างทางองค์ความรู้ดังกล่าวด้วยการศึกษาและสร้างสรรค์ผลงานดนตรีจากคลังเสียงทางวัฒนธรรมในพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงซึ่งนับเป็นการเปิดมิติใหม่ในการนำมรดกทางวัฒนธรรมมาประยุกต์ใช้ในยุคปัจจุบันและเป็นต้นแบบในการสร้างสรรค์งานศิลปะที่เชื่อมโยงอดีตกับอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผู้วิจัยมีความสนใจในการสร้างดนตรีในแนวทางข้างต้นและใช้ประโยชน์จากคลังเสียงในการสร้างบทประพันธ์มาอย่างสม่ำเสมอในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา ผู้วิจัยพบว่าตลาดมีความต้องการและลงทุนกับดนตรีสื่อผสมทางวัฒนธรรมเพื่อเก็บรักษาอดีตอันมีค่าและนำเสนออัตลักษณ์ของชุมชนเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวตามลักษณะเศรษฐกิจของประเทศที่พึ่งพาการท่องเที่ยวเป็นหลัก ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความตั้งใจอย่างแรงกล้าในการที่จะสร้างงานที่เก็บรักษาวัฒนธรรมด้วยภาพและเสียงคุณภาพสูง สร้างศิลปะร่วมสมัยที่นำเสนออัตลักษณ์ของชุมชนและส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยเริ่มต้นด้วยการศึกษาวิจัยดนตรีและภูมิทัศน์ทางเสียงในพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงซึ่งกำลังเป็นที่สนใจของผู้ชมทั้งในและต่างประเทศ

ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ที่มีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในเขตประเทศไทยที่มีจุดเด่น มีลักษณะและความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมที่ชัดเจนจำนวน 10 ตัวอย่าง โดยมุ่งเน้นไปที่กลุ่มนักแสดงหรือนักแสดงเดี่ยวที่มีการถ่ายทอด อนุรักษ์ ใกล้ชิดกับชุมชนซึ่งจะมีช่วงอายุที่หลากหลาย ผู้วิจัยมีความคาดหวังว่าจะสร้างมุมมองที่นำเสนอรูปแบบการอนุรักษ์และการสืบทอด รวมไปถึงจะเกิดการรวบรวม เปรียบเทียบความเหมือนความต่าง ตลอดจนจุดเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมในแง่มุมของเนื้อเพลง จังหวะ แนวทำนอง และองค์ประกอบทางดนตรีอย่างครบถ้วน

วัตถุประสงค์ (Objectives)

1. เพื่อบันทึกและจัดเก็บเสียงและภาพการแสดงเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงในรูปแบบคลังเสียง
2. เพื่อนำไฟล์เสียงและภาพมาร้อยเรียงเพื่อสร้างบทประพันธ์ร่วมสมัยและเผยแพร่ผ่านนิทรรศการ

ระเบียบวิธีการวิจัย (Methodology)

การศึกษานี้มุ่งเน้นการสำรวจบทเพลงในพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงในเขตภาคอีสานจังหวัดอุบลราชธานี นครพนม และมุกดาหาร โดยให้ความสำคัญกับกลุ่มนักแสดงที่มีบทบาทในการถ่ายทอด อนุรักษ์ และทำการแสดงที่เกี่ยวข้องกับสังคัมวัฒนธรรม ควบคู่ไปกับการศึกษารูปแบบการเก็บและเผยแพร่คลังเสียงเชิงวัฒนธรรมในรูปแบบออนไลน์ ตลอดจนการสร้างบทประพันธ์ที่ใช้คลังเสียงดังกล่าว กระบวนการดำเนินงานเริ่มจากการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลเบื้องต้นทั้งภาพและเสียงสำหรับจำลองรูปแบบการผลิตชิ้นงาน (Pre-production) พร้อมทั้งศึกษาวิธีการนำผลผลิตไปใช้ในการเผยแพร่ เพื่อบรรลุเป้าหมายในการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงมีการประมวลข้อมูลเพื่อนำไปสู่การสร้างบทประพันธ์ และดำเนินการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมสำหรับการผลิตชิ้นงานเมื่อข้อมูลพร้อมแล้วจะมีการจัดเรียงคลังเสียงสร้างบทประพันธ์ และบันทึกเสียงเพื่อพัฒนาเนื้อหาให้สมบูรณ์ นอกจากนี้ยังมีการจัดนิทรรศการและการแสดงประกอบการบรรยายเพื่อเผยแพร่ผลงานสร้างสรรค์ที่มีส่วนร่วมจากสาธารณะ รวมถึงการสรุปผล วิเคราะห์ และอภิปรายข้อมูลที่ได้ ในงานวิชาการซึ่งนำไปสู่การอนุรักษ์และการพัฒนามรดกทางดนตรีจนเกิดคุณค่าทางศิลปะ

สรุปผล (Results)

ผู้วิจัยได้บันทึกภาพและเสียงคุณภาพสูงจาก 10 ศิลปินพื้นบ้าน อาทิ ป.ฉลาดน้อย ส่งเสริม (ศิลปินแห่งชาติ) นางมุกดา เมืองนคร นายอาคม ทับถนน นายเสกสรรค์ บุตรปิล นายอาคม ทับถนน นายทรงชัย พานวัน กลุ่มศิลปินผู้ไท นายประวัตร ไวสุตีกี และคณะ นายดาวนงภา แก้วสีโทและนายปริญญา ถิ่นขาม เมื่อรวบรวมคลังเสียงแล้วจึงนำงานทั้งหมดมาเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างบทประพันธ์ใหม่โดยการใช้วัตถุดิบจากคลังเสียงและสร้างบทประพันธ์ประกอบเข้าไป โดยนำไปเชื่อมโยงกับเครือข่ายชุมชนต่าง ๆ ในพื้นที่เพื่อเผยแพร่ผลงานให้ได้นำไปใช้ประโยชน์ในเชิงวัฒนธรรม

รายละเอียดด้านคลังเสียง

คลังเสียงมีผลต่อการเรียนรู้และการสร้างบทประพันธ์ในยุคปัจจุบันเป็นอย่างมาก มีแพลตฟอร์มที่ให้บริการด้านคลังเสียงและไฟล์เสียงอยู่อย่างแพร่หลาย เช่น Native Instrument Splice Steinberg [4] และแพลตฟอร์มอื่น ๆ [5] อีกมากมายทั้งที่มาพร้อมกับโปรแกรมการออกแบบดนตรีและเป็นผู้ให้บริการแบบเดี่ยว

คลังเสียงเป็นสื่อสำคัญในการสร้างผลงาน การเรียนรู้ในปัจจุบัน ในการสร้างงานวิจัยสร้างสรรค์ขึ้นนี้ผู้วิจัยได้แบ่งงานออกเป็น 2 ส่วน คือ การเก็บคลังเสียง 50 ชิ้นและการสร้างบทประพันธ์ 10 ชิ้นจากคลังเสียง

ในงานวิจัยการผลิตดนตรีเชิงสร้างสรรค์ “เลาะโขง” นี้ได้จำกัดขอบเขตพื้นที่ 3 จังหวัดในพื้นที่ของจังหวัดที่ติดแม่น้ำโขงและมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องในเชิงสังคมและเศรษฐกิจ คือ อุบลราชธานี มุกดาหารและนครพนม โดยใน 3 พื้นที่นี้ผู้วิจัยได้พบกับนักดนตรีและผู้สืบทอดมรดกวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าที่ได้เลื่อมมานำเสนอเก็บบันทึก ดังนี้ นายฉลาด ส่งเสริม (ป.ฉลาดน้อย ศิลปินแห่งชาติ 2548 ด้านหมอลำ) นางมุกดา เมืองนคร (หมอลำ) นายเสกสรรค์ บุตรบิล (แคน) นายอาคม ทับถนง (พิณ) นายปวีรวิทย์ ไวลูศักดิ์ (ปี่ผู้ไท) นายสุทธิพงษ์ ปัทม (แคน) นางอังคณา อัจฉริยะ (หมอลำ) นายทรงชัย พานวัน (บทสวดสรรเสริญพระเจ้าภาษาเวียดนาม) นายดาวนระภา แก้วสีโท (คีย์บอร์ดหมอลำซิ่ง) นายปริญญา ถิ่นขาม (หมอลำ)

1) อุบลราชธานี

เอกลักษณ์ของการร้องหมอลำอุบลคือการเริ่มเพลงด้วยการ “โอ” หากเปรียบเทียบกับดนตรีตะวันตกในดนตรีเพลงชุดของบาค ผลงานลูท สวิท ลำดับที่ 996 ในบันไดเสียง E ไมเนอร์ (Lute Suite in E minor, BWV 996) ในท่อนเพรลูด (Prelude) ที่มีลักษณะการบรรเลงในจังหวะที่ถี่ไหลเหมือนการเดิน ทำนองอุบลเป็นการลำที่มีลักษณะโดดเด่นในเรื่องเทคนิคการร้องที่มีระดับที่แพรวพราว ขนบการลำต้องเริ่มต้นด้วยการ “โอ” คือ การเกริ่น การปูพื้นเรื่อง เตรียมความพร้อมของผู้แสดงและผู้ฟัง

เอกลักษณ์ของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย คือการร้องที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมชาติ ดิน น้ำ ลม ไฟ การกล่าวถึงปรากฏการณ์ทางธรรมชาติต่าง ๆ เป็นสิ่งที่คนในสังคมรู้สึกร่วมกันอย่างเข้มข้นในสังคมเกษตรกรรม ทั้งนี้ศิลปินที่ได้บันทึกเสียงได้แก่ ป.ฉลาดน้อย และนางมุกดา เมืองนคร

Figure 1. Por Chaladnoi Mukda Mueangnakorn and Warong Boonaree

Source : Danuchate Wisaijorn

ศิลปินบรรเลงพิณได้แก่ นายอาคม ทับถนง โดยพิณอุบลจะมีเอกลักษณ์พิเศษคือมี 2 สายซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากพิณทั่วไปที่มี 3 สาย พิณในอดีตเป็นพิณโปร่งที่ใช้บรรเลงมาอย่างยาวนานในวัฒนธรรมดนตรีอีสานจนได้รับการปรับรูปแบบการบรรเลงให้สอดคล้องกับรูปแบบการแสดงร่วมสมัยในคณะดนตรี “เพชรพิณทอง” ที่มีนายพนดล ดวงพร เป็นหัวหน้าคณะโดยมีอาจารย์ทองใส ทับถนงเป็นผู้บุกเบิกการบรรเลงพิณไฟฟ้า สร้างจุดเริ่มต้นของการบรรเลงพิณไฟฟ้าร่วมสมัยและสร้างสำนักการบรรเลงพิณ “ทับถนง” โดย

รากฐานของการบรรเลงพิณไฟฟ้า 2 สายที่สามารถสร้างรสชาติและสำเนียงเสียงนั้นฟังพากการขึ้นสายในลักษณะต่าง ๆ เป็นสำคัญ (Scordatura) รวมไปถึงการขยับเฟรทเพื่อขึ้นคู้เฉพาะ

Figure 2. Thongsai Thapthanon
Source : Danuchate Wisaijorn

Figure 3. Arkom Thapthanon
Source : Danuchate Wisaijorn

ศิลปินบรรเลงแคนได้แก่ นายเสกสรรค์ บุตรบิล (หมอแคนปิง) แคนรับบทบาทเป็นผู้สร้างจังหวะเสียงประสาน และแนวทำนองที่เป็นแนวทางสำหรับหมอลำ [6] หมอแคนคือหัวใจของหมอลำ การแสดงจะประสบความสำเร็จจะต้องมีหมอแคนที่เป็นผู้รอบรู้แนวทำนองจังหวะรากฐานของการแสดงทั้งหมด แคนแต่ละ

ดวงจะมีรูปแบบเสียงเฉพาะคือจะสามารถบรรเลงได้ในทางเมเจอร์และไมเนอร์ในบันไดเสียงเฉพาะ

หมอแคนเป็นผู้ที่เข้าใจและเป็นหัวใจของดนตรีอีสานจึงมีค่าที่กำหนดรูปแบบการประพันธ์และการแสดงที่เกี่ยวข้องกับเครื่องดนตรีชนิดนี้เป็นส่วนใหญ่ เช่น ลายโป้ซ่าย คือการที่นิ้วโป้งมือซ้ายจะกดค้ำไว้ตลอดเพื่อให้เครื่องดนตรีสร้างเสียงทางฝั่งเมเจอร์ ลายติดสุด คือการใช้ “ซี่สุด” หรือ “ชั้นโรง” อุดรูไว้แทนนิ้วเพื่อสร้างเสียงค้ำไว้ทั้งเพลง (Drone) โดยนิยมใช้เทคนิคนี้ในนิ้วที่อ่อนแอ เช่น นิ้วก้อยและนิ้วนางสร้างเสียงคู่ 5

Figure 4. Seksun Butbin

Source : Danuchate Wisaijorn

2) นครพนม

ศิลปินผู้นำเสนอบทสวดสรรเสริญพระเจ้าภาษาเวียดนามได้แก่ นายทรงชัย พานวัน ในพื้นที่จังหวัดนครพนมรวมถึงในจังหวัดต่าง ๆ เช่น อุบลราชธานี มุกดาหาร อุดรธานี หนองคาย ล้วนเป็นพื้นที่รองรับผู้ลี้ภัยในครั้งสงครามเวียดนาม (พ.ศ. 2498-2518) ซึ่งนำมาซึ่งการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม อาหาร ศาสนา และพิธีกรรมในหลากหลายมิติ ผู้วิจัยได้เลือกที่จะบันทึกเสียงบทสวดสรรเสริญพระเจ้าภาษาเวียดนามเพราะเป็นร่องรอยประวัติศาสตร์ของพื้นที่ที่จะเลือนหายไปพร้อมกับกาลเวลาและบันทึกเสียงที่โบสถ์คำกัมที่มีความสัมพันธ์กับชุมชนชาวเวียดนามอพยพ ความสำคัญของการสวดบทสรรเสริญภาษาเวียดนามของจังหวัดนครพนมคือ ชาวเวียดนามที่อยู่ไทยในปัจจุบันได้ปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมในพื้นที่ ภาษา และวัฒนธรรมต่าง ๆ ไปมาก ทำให้นายทรงชัย พานวัน เป็นรุ่นสุดท้ายที่ยังคงสวดบทสรรเสริญในรูปแบบนี้อยู่

Figure 5. Songchai Panwan

Source : Danuchate Wisaijorn

3) มุกดาหาร

“ผู้ไท” คือคำที่คนในชาติพันธุ์นี้เรียกตัวเอง ส่วนคำว่า “ภูไท” นั้นเป็นคำที่คนนอกวัฒนธรรมคุ้นเคย อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยจะใช้ทั้ง 2 วิธีเรียกตามแหล่งกำเนิดของผู้บรรเลง โดยมีรายชื่อศิลปินดังนี้ 1) นายปวีร์รต ไวสู้ศึก (ปี่ผู้ไท) 2) นายสุทธิพงษ์ ปัทม (แคน) และ 3) นางอังคณา อาจวิชัย (หมอลำ) หัวใจของคนตรีผู้ไทเป็นดนตรีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของศาสนาผี ใช้ในการประกอบพิธีกรรมการรักษาโรคประกอบพิธีงานบุญตามโอกาสต่าง ๆ ในฮีต 12 ตามแบบชาวอีสาน หมอลำจะประกอบพิธีกรรมพร้อมกับแคนและปี่ผู้ไท

Figure 6. Phu Tai Artists

Source : Danuchate Wisaijorn

การบันทึกเสียงคีย์บอร์ดและหมอลำ

ศิลปินผู้บรรเลงคีย์บอร์ดและหมอลำได้แก่ นายดาวณะภา แก้วสีโท และ นายปริญญา ถิ่นขาม หมอลำและดนตรีอีสานมีการพัฒนาสอดคล้องกับยุคสมัยในฐานะศิลปินที่ต้องดำรงชีพ เนื้อหาทางดนตรีจึงมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับกระแสสังคม นายดาวณะภา แก้วสีโท และ นายปริญญา ถิ่นขาม (คณะสตาร์มิวสิค) เป็นกลุ่มนักดนตรีหมอลำที่พัฒนาอุปกรณ์การบรรเลงในรูปแบบร่วมสมัยคือ คีย์บอร์ดและหมอลำ การบรรเลงคีย์บอร์ดโดยสร้างโปรแกรมและระบบการสร้างเสียงจากเสียงเครื่องดนตรีพื้นบ้าน เช่น ปี่ภูไท พิณและอื่น ๆ รวมถึงการสร้างโปรแกรมที่ทดแทนการบรรเลงในรูปแบบวงด้วยคีย์บอร์ดตัวเดียว

Figure 7. Daonapa Kaewseetho and Parinya Thinkam

Source : Danuchate Wisaijorn

รายละเอียดด้านบทประพันธ์เพลง

จากทั้งหมด 10 บทเพลง ผู้วิจัยของนำเสนอแนวคิดเพียง 2 บทเพลงเพื่อให้เห็นแนวทางการเรียบเรียงในเบื้องต้น โดยรายละเอียดบทเพลงอื่น ๆ จะปรากฏอยู่ในวิจัยฉบับสมบูรณ์ที่มีโน้ตเพลงประกอบอยู่ในภาคผนวก

บทเพลงที่ 1 เตี้ยโขง

เตี้ย คือ ลายหรือจังหวะทำนองที่แสดงถึงความสุขสนานของชาวอีสาน จังหวะมีความรู้ร่าหากพูดถึงเตี้ยจะเป็นที่รู้จักอยู่ 3 ลักษณะ คือ เตี้ย เตี้ยโขง เตี้ยพม่า และเตี้ยอื่น ๆ อาจจะนำมาใช้บ้าง เช่น เตี้ยหัวดอนตาลและเตี้ยสวิง

ในบทประพันธ์นี้ผู้วิจัยได้นำเตี้ยจาก 3 แนว คือ เตี้ยโขงจากเสียงพิณ (นายอาคม ทับถนน) เสียงแคน (นายเสกสรรค์ บุตรนิล) และเสียงร้อง (ป.ฉลาดน้อย) นำมาร้อยเรียงเข้าด้วยกัน เนื่องจากว่าแต่ละทำนองได้รับการบันทึกจากคนละแหล่งคนละเวลาแต่ละศิลปินจึงนำเสนอและตีความบทเพลงในระดับเสียง ในความเร็วที่ตนคุ้นเคย ความน่าสนใจคือการทำมาเรียงต่อกันนั้นจะมีการใช้อุปกรณ์ที่จะปรับจังหวะให้สอดคล้องกัน

ซึ่งศิลปินแต่ละคนบรรเลงในความเร็วกว่าที่แตกต่างกันและเทคนิคทางการประพันธ์เพื่อเชื่อมต่อแต่ละการบรรเลงซึ่งอยู่ในคนละระดับเสียง แคนอยู่ในบันไดเสียงอีไมเนอร์ พิณอยู่ในบันไดเสียงดีไมเนอร์และเสียงร้องอยู่ในบันไดเสียงซีไมเนอร์

การจัดการกับจังหวะผู้วิจัยใช้โปรแกรมที่เรียกว่าฟรีวาร์ป (Free Warp) ในการขยับเนื้อเสียงให้ลงจังหวะ

Figure 8. Free Warp

Source : Danuchate Wisaijorn

จากภาพเห็นเส้นแท่งสีเหลืองและกราฟของเสียงที่ตรงกับเส้นกริดเพื่อยืนยันว่าเสียงตรงกับจังหวะ แต่ในขณะเดียวกันกราฟบางจุดเหลื่อมกับกริดเล็กน้อยเพราะในการปรับเสียงนั้นจะต้องคงความเป็นธรรมชาติของเสียงไม่ให้เกิดการบิดเบี้ยวเพราะฉะนั้นผู้ประพันธ์เพลงในลักษณะนี้จะต้องประเมินความสมดุลของการใช้เทคนิคนี้

อีกทั้งผู้วิจัยได้นำไฟล์เสียงแคนเพลงเดี่ยวมาตัดเอาท่อนที่สร้างรูปแบบได้อย่างชัดเจนมาสร้างลูป (Loop) เป็นการสร้างรูปแบบที่ซ้ำ (Pattern) และเป็นเทคนิคที่ดนตรีสมัยนิยมใช้ในการสร้างบทประพันธ์อย่างแพร่หลาย

Figure 9. Loop Creation

Source : Danuchate Wisaijorn

Figure 10. Loop Creation by music notation

Source : Danuchate Wisaijorn

จากรูปข้างต้นจะเห็นว่าทั้งกราฟและโน้ตจะเป็นรูปแบบเสียงประสานและจังหวะที่ซ้ำเพื่อการรองรับแนวทำนอง

ผู้ประพันธ์ยังได้ใช้เสียงเครื่องดนตรีสังเคราะห์คือซินธิไซเซอร์แบบอนาล็อกและมัลติที่ให้บริการปรับแต่งในโปรแกรมเปียโนคัลเลอร์สในการสร้างแนวออสตินาโตที่สร้างจังหวะที่น่าสนใจ โดยมีหน่วยปรับแต่งเสียงต่าง ๆ (module)

Figure 11. Ostinato Pattern on Piano
Source : Danuchate Wisaijorn

บทเพลงที่ 10 โอิ่ทางสั้นไหว้ครู

บทประพันธ์นี้เป็นเอกลักษณ์ของหมอลำของจังหวัดอุบลราชธานี ด้วยลูกโอ้ที่มีรูปแบบเฉพาะทาง เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความแตกต่างจากการโอ้ในลักษณะอื่น การโอ้ของ ป.ฉลาดน้อยมีความพิเศษซับซ้อนด้วยความสามารถเฉพาะตัว ผู้ประพันธ์นำไฟล์เพลง “โอ้ทางสั้นไหว้ครู” มาเป็นแนวหลักแล้วใช้วงเครื่องสายและเปียโนในการสร้างสรรค์บทประพันธ์ขึ้นนี้ วงเครื่องสายที่ใช้มีความพิเศษด้วยเสียงที่เลือกผสมกับกลุ่มฮาร์ปขนาดเล็ก 2 กลุ่มบรรเลงด้วยเทคนิคที่แตกต่างกันเพื่อสร้างพื้นผิวทางดนตรีที่พิเศษด้วยโปรแกรมอาร์คิส (Arkhis) ซึ่งเป็นโปรแกรมที่มีความพิเศษในการสร้างแนวประกอบทำนองด้วยวงออร์เคสตราโดยสามารถเลือกองค์ประกอบเสียงได้หลากหลาย

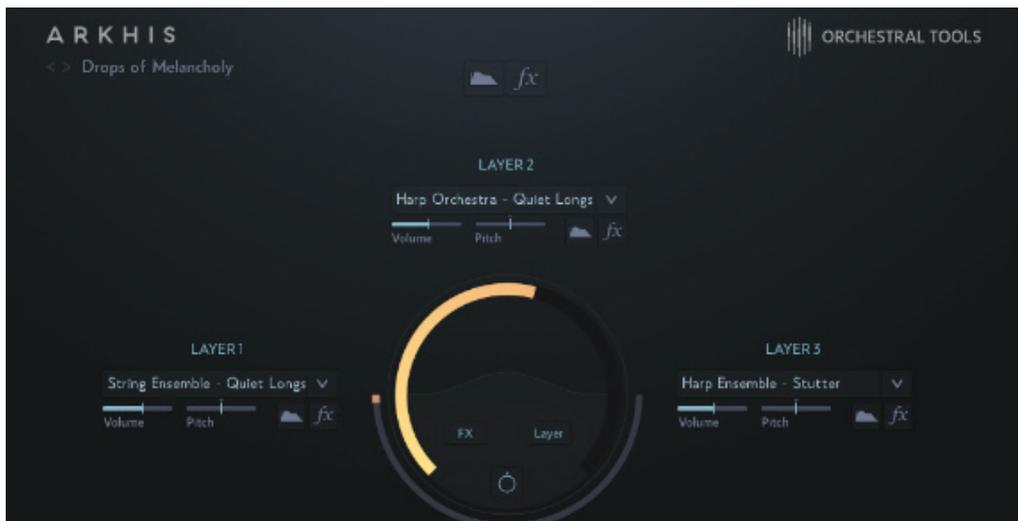

Figure 12. String Section and Harp
Source : Danuchate Wisaijorn

ซึ่งในไฟล์เสียงนี้เป็นไฟล์ที่ ป.ฉลาดน้อยกำลังเล่าเรื่องและอธิบายรูปแบบการร้อง ผู้ฟังจะได้ยินเสียงการเล่าเรื่อง อธิบายเทคนิคต่าง ๆ โดยมีคำร้องดังนี้

“โอ้ละนอ...เอ้อ เพินว่า พุทธเอ้ย พุทธรัตนัง ธัมมังรัตนัง สังฆังรัตนัง
พุทธังจงมาปกมาบัง จงมากัง มาเลี่ยม พี่น้องไว้”

โอ้ ทางสั้น ไหว้ครู

ป.ฉลาดน้อย
ดนตรีเชษฐ วัลย์จร

♩ = 90

Figure 13. Opening Vocal Improvisation

Source : Danuchate Wisajorn

การร้องในช่วงของการโต้นั้นเป็นเหมือนการร้ายที่ผู้ร้องสามารถเอื้อนตามลีลาอวดความสามารถเทคนิคการร้องได้อย่างเต็มที่ จากนั้นก็เข้าสู่ท่อนเดินที่มีจังหวะชัดเจนและกระชับเป็นการเปลี่ยนท่อนพัฒนาบทประพันธ์

Figure 14. Development Section

Source : Danuchate Wisaijorn

บทประพันธ์นี้แสดงให้เห็นถึงการแสดงความกตัญญู บูชาครู บิดามารดา วิญญาณบรรพบุรุษ ตามคติของความเชื่อดั้งเดิมของภูมิภาค หากแต่มีพัฒนาการที่มีการใช้ความเป็นพุทธมาครอบโดยการบูชาพระรัตนตรัย ก่อนการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายซึ่งเป็นคติที่ถือปฏิบัติกันจนถึงปัจจุบัน

การอภิปรายผล (Discussion)

1) การนำวิจัยไปใช้ประโยชน์

งานวิจัยการผลิตดนตรีเชิงสร้างสรรค์และเชิงเป็นงานที่ผู้วิจัยได้ทดลองทำครั้งแรกและได้เกิดมุมมองที่เป็นประโยชน์หลากหลายแง่มุม หนึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานที่ประกอบไปด้วย 2 ส่วน คือ งานการสร้างคลังเสียงและบทประพันธ์ซึ่งงานทั้งหมดจะเป็นที่การนำเสนอควบคู่ทั้งภาพและเสียง คลังเสียงมีคุณค่า 2 ลักษณะ คือสามารถนำไปใช้ในการสร้างบทประพันธ์ใหม่ได้ด้วยการนำไปปรับแต่งในโปรแกรมคอมพิวเตอร์ซึ่งเป็นรูปแบบการประพันธ์หนึ่งของนักประพันธ์ในปัจจุบัน อีกหนึ่งคุณค่าคือการบันทึกเสียงของศิลปินที่เป็นหมุดหมายของความสูงงอมทางดนตรีของศิลปินพื้นบ้านในยุคปัจจุบันที่มีทั้งรุ่นเก๋ารุ่นใหม่ที่มีสืบทอดสัมพันธ์กัน การได้บันทึกไว้มีความสำคัญและมีประโยชน์ในเชิงวัฒนธรรมอย่างมาก เป็นหลักฐานย้ำเตือนความทรงจำที่มีคุณค่าทางจิตใจและวัฒนธรรมสามารถนำไปใช้ในการสื่อสารอัตลักษณ์ของคนในพื้นที่พร้อมทั้งยังสื่อสารการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2) ด้านการนำเสนองานวิจัยทางดนตรีควบคู่กับศาสตร์ข้างเคียง

ในการสร้างงานวิจัยสร้างสรรค์ในรูปแบบของการเก็บคลังเสียงและสร้างบทประพันธ์นั้น สิ่งที่สำคัญเป็นอย่างมากนอกเหนือจากองค์ความรู้ทางดนตรีและวัฒนธรรมนั้นคือการเข้าใจรูปแบบในการนำเสนอเพื่อเผยแพร่ผลงาน จากที่ผู้วิจัยได้สร้างงานวิจัยการผลิตดนตรีเชิงสร้างสรรค์ “เลาะโขง” ทำให้ได้เกิดมุมมองว่าการที่จะทำให้ผลงานวิจัยเกิดผลกระทบในวงกว้างนั้นจำเป็นที่จะต้องมีการสื่อสารที่ครอบคลุม ดังในงานวิจัยชิ้นนี้ต้องมีเรื่องราวข้อมูลทางวัฒนธรรม เสียงคุณภาพสูง ภาพที่กลุ่มเป้าหมายมองว่าเป็นภาพที่มีคุณภาพสูงและช่องทางที่นำเสนอที่มีประสิทธิภาพในการนำเสนอไปถึงกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเมื่อทำได้ครบตามความเห็นข้างต้นจะทำให้งานวิจัยส่งผลกระทบต่อกลุ่มผู้ชมในแง่มุมต่าง ๆ รวมถึงการเข้าถึงกลุ่มผู้ฟังกลุ่มอื่น ๆ เช่น การเข้าถึงกลุ่มผู้สนใจทางศิลปะการแสดง กลุ่มนักท่องเที่ยว กลุ่มคนในพื้นที่ กลุ่มศิลปินในแขนงอื่น นักขับเคลื่อนท้องถิ่นนิยมและผู้สนใจทั่วไป

การบริหารจัดการเป็นหัวใจสำคัญของการสร้างงานทุกชิ้น หากแต่งานวิจัยชิ้นนี้มีหลายมิติที่ต้องนำมาประกอบกันและประเมินรูปแบบภาพรวมของงานไปในขณะทำ เช่น การคัดเลือกศิลปิน การเลือกสถานที่บันทึกเสียงในขณะออกบันทึกเสียงภาคสนาม การสื่อสารกับคณะผู้ร่วมงาน การกำหนดแนวทางการกำกับศิลป์ การออกแบบการนำเสนออิทธิพล การออกแบบการแสดง ในการนำเสนอผลงานในวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ความพยายามอย่างมากในการทำความเข้าใจกับรูปแบบการทำงานที่มีประสิทธิภาพ (Work Flow) ประสิทธิภาพการบริหารจัดการในการทำงานกับศิลปินข้ามศาสตร์เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ผู้วิจัยมีความเห็นว่าหากต้องการสร้างประสบการณ์ลักษณะนี้ ภาคส่วนที่สร้างการเรียนรู้ได้ดีที่สุดคือศิลปะการละคร เนื่องด้วยมีองค์ประกอบหลากหลาย เช่น การแสดง การจัดแสง ดนตรี การประสานงานนักแสดง การจัดการสถานที่ การประเมินปรับแก้รูปแบบอย่างฉับไว หากได้มีโอกาสเรียนรู้ในลักษณะนี้จะสร้างทักษะ ประสิทธิภาพและวุฒิภาวะในการบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยการผลิตดนตรีเชิงสร้างสรรค์ “เลาะโขง” ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ 2566 และการสนับสนุนจากหน่วยปฏิบัติการวิจัยดนตรีสร้างสรรค์เชิงวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

References

- [1] Hayward, P. (Ed.). (1990). *Culture, technology & creativity in the late twentieth century*. Arts Council of Great Britain & John Libbey Press.
- [2] Buxton, R. T. (2021). A synthesis of health benefits of natural sounds and their distribution in national parks. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 118(4), 1-6. <https://doi.org/10.1073/pnas.2013097118>
- [3] Durant, A. (1990). A new day for music? Digital technology in contemporary music-making. In P. Hayward (Ed.), *Culture, technology and creativity in the late twentieth century* (pp. 175-208). John Libbey.

- [4] Steinberg Media. (n.d.). *Sound and loop*. Retrieved January 20, 2022, from <https://www.steinberg.net>
- [5] Ableton. (n.d.). *World of sound: Explore Live 11's Inspired by Nature devices*. <https://www.ableton.com/en>
- [6] Miller, T. E., & Chonpairot, J. (1979). The musical traditions of Northeast Thailand. *Journal of the Siam Society* 67(1), 1-16.

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความจงรักภักดีต่อการเข้าพัก
หอพักสวัสดิการนักศึกษา
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร
Factors Influencing Loyalty to Stay in Student Welfare
Dormitory Rajamangala University of Technology Isan
Sakon Nakhon Campus

ทวีพร แสนรัตน์¹ จักเรศ เมตตะธำรงค์^{2*} เพชรไพรริน อุปปิง² และชารินี ไชยชนะ²
Taweeporn Seanrat¹, Jakret Mettathamrong^{2*}, Phetphairin Upping², and
Charinee Chaichana²

¹ งานบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร 47160

² คณะอุตสาหกรรมและเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร 47160

¹ Education Services, Rajamangala University of Technology Isan Sakon Nakhon Campus, 47160, Thailand

² Faculty of Industry and Technology, Rajamangala University of Technology Isan Sknon Nakhon Campus, 47160, Thailand

*Corresponding author: E-mail address: kkai6688@gmail.com

(Received: April 23, 2025; Revised: August 14, 2025; Accepted: August 29, 2025)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความจงรักภักดีต่อการเข้าพักหอพักสวัสดิการนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร และศึกษาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความจงรักภักดีต่อการเข้าพักหอพักสวัสดิการนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร กลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษาที่กำลังศึกษาและพักอาศัยหอพักสวัสดิการนักศึกษา จำนวน 400 คน และ ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การศึกษานี้ใช้วิธี PLS-SEM โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ADANCO เพื่อวัดความสัมพันธ์ของตัวแปรแฝงและตัวแปรสังเกตได้เป็นแบบ Reflective สถิติที่ใช้เป็นเกณฑ์การวัดแบบจำลอง Outer และ Inner Model ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความจงรักภักดีต่อการเข้าพักหอพักสวัสดิการนักศึกษา ประกอบด้วย ความพึงพอใจ คุณภาพการให้บริการ และความจงรักภักดี และปัจจัยคุณภาพการให้บริการและความพึงพอใจมีอิทธิพลทางตรงต่อความจงรักภักดีต่อการเข้าพักหอพักสวัสดิการนักศึกษา และคุณภาพการให้บริการมีอิทธิพลทางอ้อมต่อความจงรักภักดีต่อการเข้าพักหอพักสวัสดิการนักศึกษา

คำสำคัญ : ความพึงพอใจ คุณภาพการให้บริการ ความจงรักภักดี

Abstract

This study aims to: identify the factors influencing loyalty to staying in student welfare dormitories at Rajamangala University of Technology Isan, Sakon Nakhon campus, and examine the direct and indirect influences of these factors on students' loyalty to remain in the dormitories. The sample comprised 400 students currently studying and residing in the university's student welfare dormitories. Data were collected using structured questionnaires and analyzed using descriptive statistics percentage, mean, and standard deviation. To assess the relationships among latent and observed variables in a reflective model, the study employed Partial Least Squares Structural Equation Modeling (PLS-SEM) via ADANCO software. Model evaluation included assessment of both outer and inner model criteria. The findings indicate that factors influencing loyalty include satisfaction, service quality, and loyalty itself. Service quality and satisfaction were found to have a direct effect on loyalty, while service quality also exerts an indirect effect on loyalty through satisfaction.

Keywords: Satisfaction, Quality of Service, Loyalty

บทนำ

สถาบันการศึกษาในประเทศไทยมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างคนไทย เป็นหน่วยงานที่ช่วยสร้างและพัฒนาศักยภาพหรือเสริมสร้างพลังที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคน เป็นการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ทุกด้านไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสติปัญญา คุณธรรม ค่านิยม ความคิด และสร้างอนาคตของชาติ มหาวิทยาลัยในแต่ละภูมิภาคและสถาบันการศึกษาท้องถิ่นมีส่วนในการขับเคลื่อนองค์ความรู้ ด้านนวัตกรรม เพื่อให้เป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจในแต่ละภาค มหาวิทยาลัยชั้นนำของโลก เพื่อสร้างและถ่ายทอดเทคโนโลยีขั้นพื้นฐานและเทคโนโลยีขั้นสูง เพื่อการใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ได้จริง ตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ทั้งในภาครัฐและเอกชน พร้อมทั้งการสร้างระเบียบทางวัฒนธรรมดีทั้งและเสริมสร้างความรู้และโอกาสในการเข้าถึงโครงข่ายบรรดาระบบหลากหลายรูปแบบตามความเหมาะสมของพื้นที่ [1] มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนครเป็นวิทยาเขตในสังกัดมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน ตั้งอยู่ที่ตำบลพังโคน อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร ห่างจากตัวจังหวัด 50 กิโลเมตร เริ่มเปิดทำการสอนเมื่อปี พ.ศ. 2540 ปัจจุบันเปิดสอน 2 คณะ 1 โรงเรียน ได้แก่ คณะอุตสาหกรรมและเทคโนโลยี คณะทรัพยากรธรรมชาติและโรงเรียนสาธิตเตรียมวิศวกรรมและเทคโนโลยี โดยเปิดรับนักศึกษาครั้งแรกในปี 2539 ปัจจุบันมีจำนวนนักศึกษาทั้งหมด 2,790 คน มีนักศึกษาชั้นปีที่ 1 จำนวน 1,211 คน แยกเป็นนักศึกษาชายจำนวน 721 คนและนักศึกษาหญิงจำนวน 490 คน [2] ปัจจุบันหอพักสวัสดิการนักศึกษามีจำนวนทั้งสิ้น 4 หอพัก จำนวนเตียงที่สามารถรองรับนักศึกษาที่พักอาศัยจำนวนทั้งสิ้น 1,560 คน แยกเป็นหอพักนักศึกษาชายจำนวน 736 คน หอพักนักศึกษาหญิงจำนวน 824 คน นักศึกษาของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร กำหนดให้นักศึกษาชั้นปีที่ 1 ทุกคนต้องพักอาศัยอยู่ในหอพักสวัสดิการนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน เป็นระยะเวลา 1 ปีการศึกษา [3] เพื่ออำนวยความสะดวกด้านที่พักอาศัยให้นักศึกษาที่มาจากต่างจังหวัด ดังนั้นเมื่อนักศึกษาพักอาศัยอยู่ครบ 1 ปีการศึกษาแล้ว นักศึกษาส่วนใหญ่จะเลือกออกไปพักหอพักเอกชนหรือเลือกเช่าบ้านพักเป็นหลังด้วยปัจจัยพื้นฐานในการตัดสินใจคือ อิสรภาพ ราคาเช่าห้องพักความสะดวกสบาย ร้านอาหาร ร้านสะดวกซื้อ ร้านซักรีดเสื้อผ้า ร้านเสริมสวย และภูมิทัศน์ภายในหอพัก ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกภายในห้องพัก เช่น พัดลม เครื่องปรับอากาศ ตู้เย็น เครื่องทำน้ำอุ่น โต๊ะเขียนหนังสือ ตู้เสื้อผ้า โทรศัพท์ Wifi บางหอพักจัดเวรยามคอยรักษาความปลอดภัยตลอด 24 ชั่วโมง รวมไปถึงมีกล้องวงจรปิด จากภาวะการแข่งขันในธุรกิจหอพักที่สูงขึ้นทำให้ผู้ประกอบการ ธุรกิจหอพักปรับกลยุทธ์การบริหารจัดการ กำหนดเป้าหมายให้กิจการมีความโดดเด่นก่อให้เกิดความประทับใจและความจงรักภักดีของผู้ใช้บริการหอพักในระยะยาว และสำหรับความจงรักภักดีของผู้บริโภค (Customer Loyalty) จัดว่าเป็นปัจจัยองค์ประกอบสำคัญที่สร้างความมั่นคงให้แก่องค์กรธุรกิจต่าง ๆ เนื่องจากลูกค้ามีการซื้อหรือใช้บริการซ้ำและมีการบอกต่อให้ผู้อื่นให้มีการซื้อหรือใช้บริการมีความจงรักภักดีอีกด้วย ความจงรักภักดีของผู้บริโภคจึงมีความหมายถึง การที่ผู้บริโภคมีทัศนคติที่ดีต่อสินค้าหรือบริการไม่ว่าจะเกิดจากความเชื่อมั่น การนึกถึง และหรือตรงใจผู้บริโภค และเกิดการซื้อซ้ำต่อเนื่องตลอดมา [4] นอกจากนี้แล้วหอพักสวัสดิการนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร ปัจจุบันประสบปัญหาของอัตราการย้ายออกของนักศึกษาสูง ความพึงพอใจของนักศึกษาน้อยเพราะมีข้อร้องเรียนบ่อย รวมถึงสภาพของหอพักทรุดโทรม นักศึกษาส่วนใหญ่เมื่อจบการศึกษาปีที่ 1 จะโยกย้ายไปพักอาศัยอยู่หอพักภายนอกมหาวิทยาลัยเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นแล้วความจงรักภักดีของนักศึกษาจึงเป็นตัวชี้วัดอันสำคัญว่าหอพักสวัสดิการสามารถดึงดูดให้นักศึกษา

คงอยู่ในหอพักสวัสดิการเพียงใด และปัจจัยความจงรักภักดีที่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับการรับรู้คุณภาพการบริการและความพึงพอใจ หากศึกษาเรียนรู้ปัจจัยที่ส่งผลต่อความจงรักภักดีแล้วจะทำให้มหาวิทยาลัยดำเนินการวางแผนแก้ไขและปรับปรุงคุณภาพและการให้บริการอย่างตรงจุด

การรักษาคุณภาพการให้บริการช่วยสร้างความพึงพอใจให้ผู้บริโภค การบริการได้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคสร้างความไว้วางใจ จากการใส่ใจลูกค้าอย่างทั่วถึง คุณภาพของการบริการเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญสำหรับการแข่งขันทำให้ลูกค้าเกิดความพึงพอใจและมีความภักดีต่อการบริการ [5] ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ทำให้นักศึกษาตัดสินใจเข้าพักหอพัก ปัจจุบันความต้องการของนักศึกษามีแตกต่างกันออกไปตามยุคสมัย หอพักที่สร้างขึ้นใหม่มีความได้เปรียบมากกว่าหอพักเดิมที่มีอยู่ จากข้อมูลดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความจงรักภักดีต่อการเข้าพักหอพักนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร เพื่อเป็นแนวทางให้แก่หอพักสวัสดิการนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร ในการปรับปรุงและพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ ผลของการศึกษาตัวแปรความจงรักภักดีแล้ว คาดว่าผลการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์ต่อการเพิ่มความพึงพอใจและภาพลักษณ์ของหอพักสวัสดิการ ช่วยแก้ไขปัญหาเรื่องของการย้ายออกของบรรดานักศึกษา รวมถึงนำข้อมูลเชิงปัจจัยที่ได้จากงานวิจัยไปใช้ปรับนโยบายหรือกลยุทธ์การบริหารจัดการหอพักสวัสดิการของมหาวิทยาลัยให้ดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความจงรักภักดีต่อการเข้าพักหอพักสวัสดิการนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความจงรักภักดีต่อการเข้าพักหอพักสวัสดิการนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความจงรักภักดีต่อการเข้าพักหอพักสวัสดิการนักศึกษา เป็นการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยความพึงพอใจ คุณภาพการให้บริการ และความจงรักภักดีของผู้เข้าพักในหอพักสวัสดิการนักศึกษา ปัจจัยที่เกี่ยวกับความพึงพอใจเป็นสิ่งที่แสดงออกจากพฤติกรรมของมนุษย์ที่เกิดขึ้นมาจากการได้รับการสนใจ (Motive) หรือแรงขับเคลื่อน (Drive) ที่มากพอที่จูงใจให้บุคคลเกิดพฤติกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการหรือตอบสนองต่อความพึงพอใจ [6] นอกจากนี้แล้วความพึงพอใจจากฤษฎีความต้องการของ Maslow [7] กล่าวถึงลำดับของความต้องการเพื่อตอบสนองต่อความพึงพอใจประกอบด้วย (1) ความต้องการทางกาย (2) ความต้องการความปลอดภัย (3) ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (4) ความต้องการที่จะได้รับความยกย่องนับถือ และ (5) ความต้องการพัฒนาศักยภาพของตนเอง ทฤษฎีของมาสโลว์เมื่อนักศึกษาได้รับการตอบสนองครบทั้งห้าขั้นจะส่งผลต่อความพึงพอใจและเกิดความเชื่อมั่น รวมถึงความภักดี เช่น การพักอาศัยในชั้นปีที่สูงขึ้นหรือการแนะนำเพื่อนให้เข้ามาพักอาศัย แนวคิดความพึงพอใจของ Oliver [8] กล่าวอธิบายว่าความพึงพอใจเกิดจากกระบวนการเปรียบเทียบระหว่างสิ่งที่ผู้ใช้บริการคาดหวังก่อนเข้าพักรับบริการกับสิ่งที่ได้รับจริงที่เกิดขึ้นจากการเข้าพักที่หอพัก โดยความคาดหวังเกิดขึ้นมาจากการประสบการณ์ที่ผ่านมา เกิดจากการประชาสัมพันธ์ หรือคำบอกกล่าวปากต่อปาก เมื่อนักศึกษาเข้าพักในหอพักสวัสดิการของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน

วิทยาเขตสกลนคร แล้วประเมินคุณภาพและประสบการณ์ที่ได้รับจริง โดยจะส่งผลทางบวกต่อความพึงพอใจ และเกิดความจงรักภักดีเกิดขึ้น ดังนั้นระดับความพึงพอใจที่เกิดขึ้นตามกรอบแนวคิดของ Oliver ไม่เพียงเป็นตัวชี้วัดคุณภาพการให้บริการของหอพักสวัสดิการ แต่เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการสร้างและคงไว้ซึ่งความจงรักภักดีของนักศึกษาในระยะยาว และความพึงใจของลูกค้าหรือผู้บริโภคส่งผลเชิงบวกต่อความภักดีของผู้บริโภค ดังนั้นความพึงพอใจที่เพียงพอสามารถปลูกฝังความภักดีให้กับผู้บริโภคได้อย่างมีนัยสำคัญ [9] และความพึงพอใจของลูกค้ามีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อความภักดีของลูกค้าที่มีรับบริการซื้อของออนไลน์ [10]

คุณภาพของการบริการที่ดีของหอพักสวัสดิการนักศึกษา เป็นสิ่งสำคัญต่อความพึงพอใจและความจงรักภักดีได้ คุณภาพของการบริการ ตามแนวคิดของ Parasuraman [11] กล่าวถึง แนวคิดสำคัญของคุณภาพการบริการ (Service Quality) ประกอบด้วย 5 มิติ ดังนี้ (1) ความน่าเชื่อถือ คือ ความสามารถในการให้บริการที่ถูกต้อง ลูกค้าเกิดความไว้วางใจ (2) การตอบสนอง คือ ความรวดเร็วและความเต็มใจในการให้บริการ รวมถึงการให้ความช่วยเหลืออย่างรวดเร็ว (3) ความมั่นใจ คือ ความสามารถของพนักงานที่ให้บริการจนทำให้ลูกค้าเกิดความเชื่อมั่นและมั่นใจ (4) การเอาใจใส่ คือ ความเข้าใจและพยายามใส่ใจลูกค้าเสมอ และ (5) สิ่งที่ต้องได้เป็นลักษณะทางกายภาพของสถานที่ อุปกรณ์ ความสะอาด ความเป็นระเบียบของสถานที่และความสะอาดของตัวพนักงาน นักวิชาการบางท่านกล่าวว่าคุณภาพการให้บริการประกอบด้วย 3 แนวคิดหลัก คือ แนวคิดความพึงพอใจของลูกค้า (Customer Satisfaction) คุณภาพการให้บริการ (Service Quality) และคุณค่าของลูกค้า (Customer Value) ตามแนวคิดพื้นฐานดังกล่าวเป็นแนวคิดรากฐานจากแนวคิดของ Parasuraman ซึ่งการบริการที่เป็นเลิศตรงกับความต้องการของลูกค้า หรือเกินความต้องการสามารถสร้างความพึงพอใจของลูกค้าต่อบริการนั้นได้ [12] การศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพการบริการโดยเชื่อมโยงแนวคิดมาจากแนวคิดของ Parasurman กล่าวถึง คุณภาพการให้บริการที่ดีส่งผลต่อความพึงพอใจของลูกค้าเชิงบวกและมีนัยสำคัญ ซึ่งการศึกษานี้ศึกษากับระบบของสายการบิน หากมีการบริการที่ดีและมีคุณภาพจะส่งผลให้ลูกค้าเกิดความพึงพอใจต่อการใช้บริการ [13] และคุณภาพการบริการที่ดีของโรงแรมหรือหอพักส่งผลต่อความพึงพอใจของลูกค้าอย่างมีนัยสำคัญ จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่พิก ทศนคติของพนักงาน ปฏิสัมพันธ์ ทักษะ คุณภาพอาหาร บริการของแผนกต้อนรับ คุณภาพห้อง ความปลอดภัย ความเป็นมิตร และเวลารอ ล้วนมีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของลูกค้าในโรงแรม [14] นอกจากนี้คุณภาพการให้บริการส่งผลต่อความพึงพอใจแล้ว คุณภาพการให้บริการยังส่งผลต่อความจงรักภักดี ดังเช่น คุณภาพการบริการมีอิทธิพลต่อความภักดีของลูกค้าอย่างมีนัยสำคัญ แสดงให้เห็นด้วยความสัมพันธ์เชิงบวกที่แข็งแกร่งกับความพึงพอใจของลูกค้า [15] และคุณภาพการบริการที่ดี ช่วยเพิ่มความไว้วางใจและความพึงพอใจอย่างมีนัยสำคัญ โดยมีความสำคัญต่อความภักดีของลูกค้า ซึ่งคุณภาพการบริการมีผลโดยตรง [16] ดังนั้นแล้วแนวคิดดังกล่าวมีรากฐานหรือที่มาจากแนวคิดของ Parasuraman อันนำไปสู่การบริการที่มีคุณภาพ คุณภาพของการบริการมีอิทธิพลทางอ้อมต่อความภักดีของนักเรียนโดยผ่านความพึงพอใจของนักเรียน ซึ่งคุณภาพการบริการอาจไม่มีผลกระทบโดยตรงต่อความภักดีแต่เป็นปัจจัยเสริมความจงรักภักดีอย่างมีประสิทธิภาพ [17] และงานวิจัยของ Kurniati et al., [18] กับงานวิจัยของ Hoang and Dien [19] โดยงานวิจัยดังกล่าว กล่าวถึงคุณภาพการบริการมีอิทธิพลทางอ้อมต่อความจงรักภักดีผ่านความพึงพอใจของผู้บริโภค ซึ่งเป็นตัวแปรแทรกหรือตัวแปรคั่นกลางของตัวแปรความพึงพอใจ

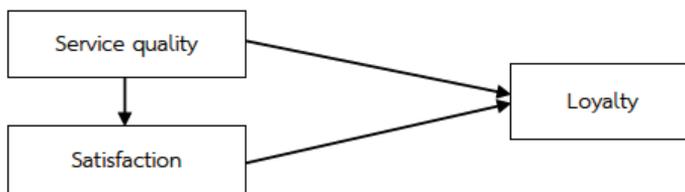
ความจงรักภักดี (Loyalty) เป็นความผูกพันและความไว้วางใจที่ลูกค้ามีให้ต่อผลิตภัณฑ์หรือบริการ ส่งผลให้ลูกค้ากลับมาใช้บริการซ้ำอีก นักวิชาการทางการตลาด กล่าวถึง ความจงรักภักดีของลูกค้าเป็นข้อ

ผูกมัดอย่างลึกซึ้งที่จะซื้อซ้ำหรืออุปถัมภ์สินค้าหรือบริการอย่างสม่ำเสมอ โดยแบ่งความจงรักภักดีเป็น 3 ระดับ ประกอบด้วย (1) ระดับความเชื่อ ซึ่งเกิดจากความพึงพอใจในคุณภาพ ราคาและการบริการ (2) ระดับทัศนคติ เป็นการสะท้อนความรู้สึกเชิงบวกต่อสินค้าหรือบริการ และ (3) ระดับของพฤติกรรม เป็นการแสดงออกผ่านการกลับมาซื้อซ้ำหรือการแนะนำให้ผู้อื่นมาใช้บริการ [20] ความภักดีต่อตราสินค้าเป็นผลจาก (1) ความเชื่อมั่นในตราสินค้า (Brand Trust) เป็นความมั่นใจ ความน่าเชื่อถือ และความซื่อสัตย์ของตราสินค้าที่มีต่อลูกค้า และ (2) ความผูกพันทางอารมณ์ (Brand Affect) เป็นความรู้สึกดีหรือความรักต่อตราสินค้าอันเกิดจากประสบการณ์ของการใช้สินค้า [21] การศึกษาทฤษฎีความภักดีแท้ ซึ่งส่งผลต่อความจงรักภักดีต่อผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วย 5 ปัจจัยหลัก ดังนี้ (1) ความน่าเชื่อถือของตราสินค้า (2) ความเชื่อมั่นทางอารมณ์ (3) ความเชื่อมั่นทางปัญญา (4) ความแข็งแกร่งของทัศนคติ และ (5) พันธะต่อสินค้า [22] การวัดและการศึกษาความภักดีสามารถวัดจากตัวแปรสำคัญ 3 ตัวแปรประกอบด้วย ความเชื่อถือและไว้วางใจ ชื่อเสียงองค์กรและการตัดสินใจซื้อ โดยงานวิจัยที่ผ่านมาใช้ตัวแปรทั้งสามตัวนี้เพื่อวัดความภักดี ประกอบด้วย ความเชื่อถือของลูกค้าจากแบรนด์ที่ได้รับอิทธิพลจากกลยุทธ์และประสบการณ์ของลูกค้า รวมถึงความไว้วางใจและความน่าเชื่อถือจะเป็นตัวทำนายถึงความภักดีที่สำคัญอีกด้วย [23, 16] ตัวแปรชื่อเสียงองค์กรนั้นมีงานวิจัยสำคัญที่กล่าวว่า ความมีชื่อเสียงขององค์กรล้วนเกี่ยวพันไปกับการผูกพันทางอารมณ์ของลูกค้าผ่านการได้รับความภักดีของลูกค้ารวมทั้งอารมณ์มีแนวโน้มสำคัญต่อความมีชื่อเสียงขององค์กร [23, 24] และตัวแปรตัดสินใจซื้อซ้ำมีส่วนสำคัญต่อความภักดีของลูกค้า ซึ่งการซื้อซ้ำเป็นตัวแปรพฤติกรรมของการซื้อจริง เป็นการวัดความถี่และปริมาณการซื้อที่เกี่ยวข้องกับความภักดีของลูกค้า [25]

สมมติฐาน

1. คุณภาพการให้บริการและความพึงพอใจมีอิทธิพลทางตรงต่อความจงรักภักดีต่อการเข้าพักห้องพักสวัสดิการนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร
2. คุณภาพการให้บริการมีอิทธิพลทางอ้อมต่อความจงรักภักดีต่อการเข้าพักห้องพักสวัสดิการนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร

กรอบแนวคิดในการวิจัย

Figure 1. Research Concept Framework

Source: From the Analysis Conducted by the Researcher

ระเบียบวิธีการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาที่กำลังศึกษาและพักอาศัยหอพักสวัสดิการนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร จำนวนทั้งสิ้น 1,208 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มสาขาวิชานักศึกษาที่พักอาศัยอยู่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 400 คน โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ซึ่งนักศึกษามีความแตกต่างกัน เพื่อให้ได้ตัวแทนแต่ละสาขาวิชาผู้วิจัยนำจำนวนประชากรในแต่ละ

สาขาวิชามาคำนวณสัดส่วนทั้ง 11 สาขาวิชาที่เปิดการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร ดังตารางที่ 1

Table 1. Number of students residing in the dormitories of Rajamangala University of Technology Isan, Sakon Nakhon Campus

Major	Population	Sample Size
Civil Engineering	139	46
Electrical Engineering	386	127
Mechanical Engineering	171	55
Industrial Engineering	54	17
Liberal Arts	24	10
Business Administration	295	100
Plant Science	33	10
Fisheries	19	6
Animal Science	47	15
Food Science and Technology	2	2
Traditional Thai Medicine	38	12
Total	1,208	400

Source: Promotion and Registration Department as of July 9, 2021

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป ประกอบด้วย เพศ ระดับชั้น คณะที่ศึกษา หอพักที่นักศึกษาอาศัย รายได้ที่ได้รับจากครอบครัว และค่าใช้จ่ายที่ใช้ต่อเดือน ข้อคำถามเป็นแบบเลือกตอบ ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจของลูกค้า ผู้วิจัยดัดแปลงมาจากทฤษฎีของมาสโลว์ ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณภาพการให้บริการ ผู้วิจัยดัดแปลงมาจากแนวคิดของ Parasuraman ตอนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับความจงรักภักดี ผู้วิจัยดัดแปลงมาจากแนวคิดของ Oliver; Dapena-Baron; Dimitrieska และ Budnikevich และตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะ ซึ่งแบบสอบถามตอนที่ 2-4 เป็นข้อคำถามแบบประมาณค่า 5 ระดับ การสร้างและการหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม ดำเนินการประเมินความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) โดยทุกข้อคำถามมีค่ามากกว่า 0.50 ขึ้นไปทุกข้อ และนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try-out) กับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตนครราชสีมาจำนวน 30 คน ดำเนินการหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยทุกข้อคำถามมีค่ามากกว่า 0.70 ขึ้นไป และแบบสอบถามผ่านการรับรองการยกเว้นการพิจารณาจริยธรรม โครงการวิจัยตามแนวทางหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ที่เป็นมาตรฐานสากล จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน รหัสโครงการ HEC-04-65-107

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธี PLS-SEM ซึ่งเป็นการวัดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่สังเกตได้กับตัวแปรแฝง ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป ADANCO หลักเกณฑ์ของการวัดแบบจำลอง Outer ประกอบด้วย ค่า Loading และค่า AVE (Average Variance Extracted) ควรมากกว่า 0.50 [26] ค่า ρ_A , ρ_c และค่า Cronbach's Alpha ควรมากกว่า 0.70 [27]

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า ประชากรเพศชายและเพศหญิง ร้อยละ 50 ส่วนใหญ่อยู่ระดับชั้นปีที่ 1 ร้อยละ 66.3 คนที่ศึกษาส่วนใหญ่อยู่คณะอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีร้อยละ 88.8 หอพักที่นักศึกษาอาศัยอยู่บวแดง บัณฑิต บัณฑิต และบัณฑิต ร้อยละ 25 รายได้ที่ได้รับจากครอบครัวส่วนใหญ่อยู่ที่ 5,001 – 10,000 บาท ต่อเดือน และค่าใช้จ่ายที่ใช้ต่อเดือนส่วนใหญ่อยู่ที่ต่ำกว่า 5,000 บาทต่อเดือน ผลศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความจงรักภักดีต่อการเข้าพักหอพักสวัสดิการนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร ประกอบด้วย ความพึงพอใจ มีค่าเฉลี่ย 3.59, S.D. 0.458 คุณภาพการให้บริการ มีค่าเฉลี่ย 3.77, S.D. 0.380 และความจงรักภักดีมีค่าเฉลี่ย 3.56, S.D. 0.451

ผลการศึกษาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความจงรักภักดีต่อการเข้าพักหอพักสวัสดิการนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร เป็นการศึกษาแบบจำลอง Reflective ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป ADANCO ดังตารางที่ 2

Table 2. Statistical values of the measurement model

Latent and Observable Variables	Loading	AVE	Dijkstra-Henseler's rho (ρ_A)	Jöreskog's rho (ρ_c)	Cronbach's Alpha()
Satisfaction (Satisfaction)		0.5221	0.7521	0.8105	0.7052
1. Drive (Stimulus) (Drive)	0.8955				
2. Physical Needs (Physical Needs)	0.8637				
3. Acceptance Needs (Acceptance)	0.9182				
4. Expectation Needs (Expectation)	0.8807				
Quality of Service (Quality of Service)		0.7917	0.914	0.9382	0.9121
1. Quality of Service (Quality of Service)	0.8212				
2. Customer Confidence (Confident)	0.7228				

Table 2. Statistical values of the measurement model (continue)

Latent and Observable Variables	Loading	AVE	Dijkstra-Henseler's rho (ρ_A)	Jöreskog's rho (ρ_c)	Cronbach's Alpha()
3. Availability of Service Tools (Tools)	0.5436				
4. Responsiveness to Customer Needs (Needs)	0.7720				
Loyalty (Loyalty)		0.7428	0.8456	0.8962	0.8264
1. Belief and Trust (Belief)	0.7917				
2. Organizational Reputation (Glory)	0.9143				
3. Purchase Decision (Repeat Purchase) (Purchase)	0.8749				

จากตารางที่ 2 ประกอบด้วยตัวแปรสังเกตได้ 11 ตัว โปรแกรมแนะนำให้ตัดตัวแปรความพึงพอใจ Satisfaction ออก 1 ตัว ซึ่งเป็นตัวแปรของสิ่งจูงใจ (รางวัล) (Stimulus) ตัวแปรคุณภาพการให้บริการ (Quality of Service) ออก 1 ตัว ซึ่งเป็นตัวแปรการดูแลเอาใจใส่ลูกค้า (Care) และตัวแปรความจงรักภักดี (Loyalty) ออก 1 ตัว ซึ่งเป็นตัวแปรและพฤติกรรมการบอกต่อ (Tell) และมีแปรแฝง 3 ตัว ตามภาพที่ 1 ดำเนินการวิเคราะห์โดยโปรแกรม ADANCO โดยเกณฑ์การวัดตัวแปรสังเกตได้ต้องมีค่าน้ำหนักมากกว่า 0.70 ขึ้นไป จากการตรวจสอบค่าน้ำหนักจากตารางที่ 2 มีค่าน้ำหนักอยู่ระหว่าง 0.7228-0.9143 ทุกตัวแปรมีค่ามากกว่า 0.70 ยกเว้นความพร้อมในเครื่องมือบริการ Tools มีค่าน้ำหนักอยู่ที่ 0.5436 แบบจำลองการวัดของตัวแปรแฝงมีค่าระหว่าง 0.1257-1.6974 ซึ่งทุกตัวมีค่ามากกว่า 0.50 ค่า Dijkstra-Henseler's rho (ρ_A) ของตัวแปรแฝงทุกตัวมีค่าระหว่าง 0.7521-0.9143 ค่า Jöreskog's rho (ρ_c) มีค่าระหว่าง 0.8105-0.9382 และค่า Cronbach's Alpha มีค่าระหว่าง 0.7052-0.9121 โดยที่เกณฑ์ทั้งสามค่านี้มีค่ามากกว่า 0.70

Table 3. Discriminant Validity Table: Fornell-Larcker Criterion

Construct	Satisfaction	Quality of Service	Loyalty
Satisfaction	0.7221		
Quality of Service	0.6293	0.7917	
Loyalty	0.6420	0.7034	0.7428

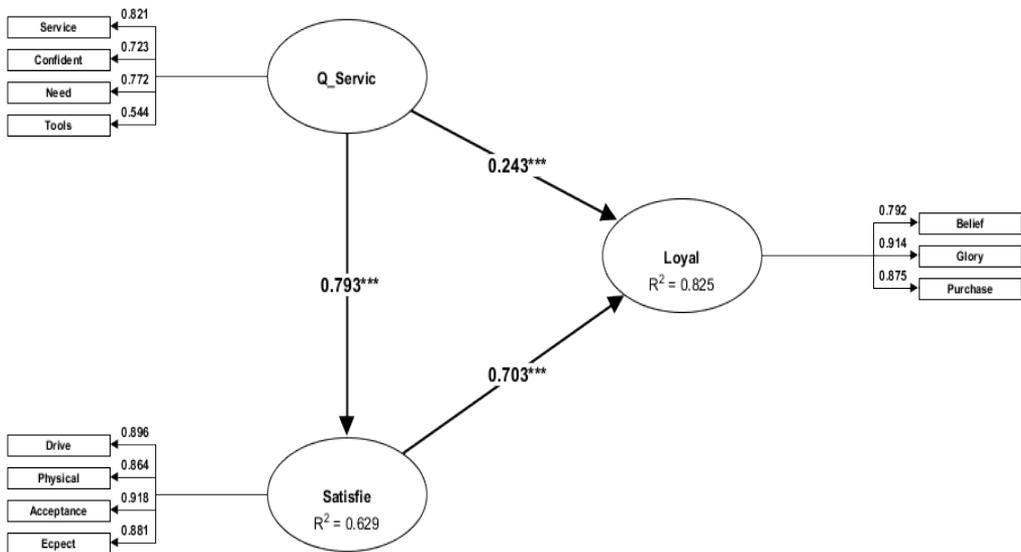
จากตารางที่ 3 เป็นการวัดค่าความตรงเชิงจำแนก (Discriminant Validity) ของแต่ละโครงสร้าง (ตัวแปรแฝง) จากตารางนี้แสดงเมทริกซ์ค่า AVE ตามเส้นทแยงมุม และค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปรแฝง โดยที่ Fornell and Larcker [26] กล่าวถึงเกณฑ์ในการพิจารณาค่า (AVE)² ในแต่ละตัวแปรแฝงควรมากกว่าสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝง จากการพิจารณาในตารางที่ 3 มีค่าอยู่ระหว่าง 0.6293-0.7034 ทุกค่ามีค่าน้อยกว่า

สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝง แสดงถึงโมเดลมีค่าความตรงเชิงจำแนก

Table 4. Discriminant Validity Table: Heterotrait-Monotrait Ratio of Correlations (HTMT)

Construct	Satisfaction	Quality of Service	Loyalty
Satisfaction			
Quality of Service	0.9184		
Loyalty	0.9444	0.9269	

จากตารางที่ 4 เป็นการตรวจสอบ Heterotrait-Monotrait Ratio of Correlations (HTMT) ซึ่งการวัดความตรงเชิงจำแนกต้องมีค่าน้อยกว่า 1 หากพิจารณาจากตารางที่ 4 ทุกค่ามีค่าน้อยกว่า 1 แสดงถึงความตรงเชิงจำแนก

Figure 2. Model of Factors Influencing Loyalty to Stay in Student Welfare Dormitory Rajamangala University of Technology Isan Sakon Nakhon Campus

Source: Analysis by the Researcher

จากรูปภาพที่ 2 พบว่าตัวแบบโมเดลโครงสร้างหรือตัวแปรแฝง คำนวณน้ำหนักของตัวแปรสังเกตได้แต่ละตัวมีค่าน้ำหนัก (Loading) ทุกค่าสูงกว่า 0.70 ซึ่งมีตัวแปรสังเกตได้ทั้งหมด 3 ค่า ยกเว้นค่าของตัวแปรความพร้อมของเครื่องมือ Tools ซึ่งมีค่าอยู่ที่ 0.544 จนถึงค่าสูงสุด 0.918 ของค่าตัวแปรสังเกตได้ จากค่าสถิติต่าง ๆ สามารถบ่งชี้ได้ว่าแบบจำลองการวัดหรือ Outer Model ทุกโครงสร้างมีความน่าเชื่อถือได้และสามารถนำไปแปลผลได้

Table 5. Hypothesis Testing

Effect	Original Coefficient	Mean value	Standard Error	t-value	p-value	Accept/Reject
Q_Service -> Satisfie	0.7933	0.7943	0.0221	35.9476	0.0000	Accept
Q_Servic -> Loyalty	0.2433	0.2437	0.0424	5.7371	0.0000	Accept
Satisfie -> Loyalty	0.7033	0.7025	0.0404	17.3946	0.0000	Accept

ผลการวิเคราะห์ตารางที่ 5 เป็นการทดสอบสมมติฐาน ตามสมมติฐานที่ 1 ยอมรับว่าคุณภาพการให้บริการและความพึงพอใจมีอิทธิพลทางตรงต่อความจงรักภักดีต่อการเข้าพักหอพักสวัสดิการนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี วิทยาเขตสกลนคร และตามสมมติฐานที่ 2 ยอมรับว่า คุณภาพการให้บริการมีอิทธิพลทางอ้อมต่อความจงรักภักดีต่อการเข้าพักหอพักสวัสดิการนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี วิทยาเขตสกลนคร

การอภิปรายผล

การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความจงรักภักดีต่อการเข้าพักหอพักสวัสดิการนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี วิทยาเขตสกลนคร มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความจงรักภักดีต่อการเข้าพักหอพักสวัสดิการนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี วิทยาเขตสกลนคร ผลจากการศึกษาประกอบด้วยปัจจัยความพึงพอใจ คุณภาพการให้บริการ และความจงรักภักดี คุณภาพของการบริการของหอพักในปัจจุบันคือสิ่งสำคัญ และเป็นตัวเลือกแรก ๆ ของผู้พักอาศัย ตามการศึกษาวิจัยของ นุชศรา นันโท และคณะ [28] กล่าวว่า คุณภาพการบริการมีความสัมพันธ์ต่อความภักดีของของลูกค้ายุทธกิจหอพัก เพราะว่าการบริการที่ดีมีคุณภาพ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านกายภาพ และสภาพแวดล้อมที่ดีล้วนเป็นสิ่งที่ดึงดูดให้ผู้เข้าพักเกิดความพึงพอใจและนำไปสู่การเช่าหรือพักอาศัยในระยะยาว การศึกษาของ Hafifi [29] กล่าวถึงความพึงพอใจเป็นเสมือนสื่อกลางระหว่างคุณภาพการบริการและความภักดีของนักเรียนในการเลือกหอพัก งานวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยนี้เพราะบรรดานักศึกษาต่างต้องการหอพักที่มีคุณภาพดีและการบริการที่ดี และจะต้องพักอาศัยจนจบการศึกษาจึงต้องเลือกหอพักที่มีคุณภาพ การศึกษาของ Nhlabathi [30] กล่าวถึงคุณภาพการให้บริการของเจ้าหน้าที่หอพักของนักศึกษาที่มีอิทธิพลต่อความภักดี และเป็นปัจจัยสำคัญของการเลือกหอพักของนักศึกษา โดยงานวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยนี้เพราะการบริการที่ดีของพนักงาน การบริการให้ลูกค้ามั่นใจ คือสิ่งสำคัญของคุณภาพการให้บริการที่ดี

2. ผลการศึกษาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความจงรักภักดีต่อการเข้าพักหอพักสวัสดิการนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี วิทยาเขตสกลนคร คุณภาพของการบริการที่ดีล้วนมีส่วนช่วยให้เกิดความภักดีต่อการใช้สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ รวมถึงความพึงพอใจของลูกค้าที่หันกลับมาใช้ซ้ำอีก ดังเช่นงานวิจัยของ Purba and Amelia [31] กล่าวว่า คุณภาพการบริการมีอิทธิพลต่อความภักดีของลูกค้าอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งบ่งบอกถึงบทบาทการส่งเสริมความภักดีภายในอุตสาหกรรมค้าปลีกและการบริการที่มีประสิทธิภาพ และมีความคล้ายกับงานวิจัยนี้ เพราะการบริการที่ดีล้วนเป็นที่ต้องการของบรรดา

ลูกค้าที่มาใช้บริการทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นการบริการของพนักงาน หรือทุกภาคส่วน ฉะนั้นทุกอุตสาหกรรมโดยเฉพาะอุตสาหกรรมภาคบริการควรให้ความสำคัญ สอดคล้องกับ Actavianus and Purmono [32] กล่าวว่า คุณภาพการบริการมีอิทธิพลทางตรงต่อความภักดีของลูกค้า เนื่องจากคุณภาพการบริการที่สูงขึ้นจะเพิ่มความพึงพอใจอันเป็นอิทธิพลทางอ้อมจากการบริการที่ดี อันจะนำไปสู่ความภักดีมากขึ้นและลูกค้าที่รับรู้ว่าได้รับการบริการที่ดีมีแนวโน้มที่จะกลับมาและยังคงภักดีต่อสินค้าและบริการ จากงานวิจัยนี้มีความคล้ายกันตรงที่ คุณภาพการบริการมีทั้งอิทธิพลทางตรงต่อความภักดี และมีอิทธิพลทางอ้อมผ่านความพึงพอใจของลูกค้า ซึ่งทั้งความพึงพอใจและคุณภาพการบริการต่างเป็นสิ่งที่ผู้บริโภคต้องการ สินค้าที่มีคุณภาพ การบริการที่ประทับใจ หรือ การบริการหลังการขายล้วนส่งผลดีต่อการบริการทั้งสิ้น นอกจากนี้แล้วความพึงพอใจของผู้บริโภคมีอิทธิพลโดยตรงต่อความภักดี โดยมีงานวิจัยหลายชิ้นที่กล่าวถึงความพึงพอใจ ดังเช่นงานวิจัยของ Santini et al. [33] กล่าวว่า ความพึงพอใจของผู้บริโภคเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความภักดีของนักเรียน ซึ่งระดับความพึงพอใจที่สูงขึ้นจะเพิ่มความภักดีอย่างมีนัยสำคัญ ความพึงพอใจเป็นสิ่งที่นักการตลาดและนักบริหารจัดการควรให้ความสำคัญ เพราะระดับความพึงพอใจสูงขึ้นไปจะมีความสัมพันธ์ต่อความภักดีที่เพิ่มมากขึ้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Beder and Imamoğlu [34] กล่าวว่า ความพึงพอใจในห้องพักที่สูงขึ้นมีความสัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ เช่น ความเป็นส่วนตัวในห้องและความสามัคคีของเพื่อนร่วมห้อง ซึ่งอาจส่งผลต่อการเลือกห้องพักโดยรวมของนักเรียน มีความคล้ายกับงานวิจัยนี้ เพราะความพึงพอใจที่สูงขึ้นล้วนมีความสัมพันธ์กับความชื่นชอบและก็อาจส่งผลต่อการพักอาศัยในระยะยาวของนักเรียนได้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุขมงคล เลิศภิรมย์สุข และคณะ [35] กล่าวถึงอิทธิพลทางอ้อม ซึ่งคุณภาพการให้บริการมีอิทธิพลทางตรงต่อความตั้งใจใช้บริการซ้ำหรือความจงรักภักดี และมีอิทธิพลทางอ้อมผ่านความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ และมีความสอดคล้องกับงานวิจัยนี้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษา

1. จากผลการศึกษาพบว่า ความจงรักภักดี มีค่าเฉลี่ยค่อนข้างน้อย อาจเป็นเพราะมีตัวเลือกห้องพักที่อยู่ภายนอกมหาวิทยาลัยที่ตีกว่า ซึ่งผู้บริหารห้องพักนักศึกษาควรให้ความสำคัญและศึกษาต่อว่าจะดำเนินการปรับปรุงให้นักศึกษามีความจงรักภักดีต่อห้องพักมากยิ่งขึ้น ผ่านการประชาสัมพันธ์และการให้ข้อมูลของห้องพัก
2. ผลอิทธิพลทางตรงที่มีอิทธิพลมากที่สุดคือ คุณภาพการให้บริการมีค่าอิทธิพลทางตรงต่อความพึงพอใจมากที่สุด ดังนั้นแล้วคุณภาพการให้บริการคือสิ่งที่นักศึกษาให้ความสำคัญมาก ดังนั้นเจ้าหน้าที่ห้องพักสวัสดิการนักศึกษาควรใส่ใจและพยายามปรับปรุงและพัฒนาการบริการของห้องพักนักศึกษา โดยเฉพาะการบริหารของเจ้าหน้าที่หรือพนักงานรักษาความปลอดภัย เพื่อให้นักศึกษาได้มีความพึงพอใจที่เพิ่มมากขึ้น รวมทั้งเจ้าหน้าที่ควรสร้างกระบวนการของการรับฟังปัญหา รวมถึงติดตามผลการแก้ปัญหาที่นักศึกษาร้องเรียนอย่างใกล้ชิด
3. ความพึงพอใจคือสิ่งสำคัญที่ผู้บริโภคต่างมีความต้องการ การบริการงานด้านห้องพักความพึงพอใจเป็นประเด็นสำคัญ ดังนั้นแล้วการปรับปรุงทางกายภาพ ไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบห้องพัก เสียงรบกวน เครื่องอำนวยความสะดวกต่อการดำรงชีวิต ควรมีให้พร้อม เพื่อกระตุ้นต่อความพึงพอใจและความภักดีของนักศึกษา

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ปัจจัยเกี่ยวกับความพึงพอใจของการเข้าห้องพักยังคงมีอีกหลายปัจจัยที่ต้องศึกษา ไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อม หรือปัจจัยทางด้านส่วนประสมทางการตลาด ก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่น่าสนใจที่จะศึกษาต่อไปในครั้งต่อไป เพื่อนำผลมาเปรียบเทียบหรือเทียบเคียงกับงานวิจัยนี้

เอกสารอ้างอิง

- [1] National Economic and Social Development Board. (2018). *20-year national strategy (2018–2037)*.
- [2] Department of Academic Promotion and Registration. (2021). *History of Rajamangala University of Technology Isan*. Rajamangala University of Technology Isan, Sakon Nakhon Campus.
- [3] Rajamangala University of Technology Isan. (2007). *Regulations of Rajamangala University of Technology Isan on the operation of student dormitories 2007*.
- [4] Da Silva, R. V., & Syed Alwi, S. F. (2008). Online corporate brand image, satisfaction and loyalty. *Journal of Brand Management*, 16(3), 119–144. <https://doi.org/10.1057/palgrave.bm.2550137>
- [5] Kumsai, S., Pathomsirikul, Y., & Eiamso, M. (2023). Consumer behavior and service marketing mix affecting loyalty of coffee business customers. *Journal of Management and Local Innovation*, 5(5), 51–62.
- [6] Kotler, P., Armstrong, G., Saunders, J., & Wong, V. (2002). *Principles of marketing* (3rd European ed.). Prentice Hall.
- [7] Maslow, A. H. (1970). *Motivation and personality* (2nd ed.). Harper & Row.
- [8] Oliver, R. L. (1980). A cognitive model of the antecedents and consequences of satisfaction decisions. *Journal of Marketing Research*, 17(4), 460–469. <http://dx.doi.org/10.2307/3150499>
- [9] Oktavianingsih, P. D., & Fikriah, N. L. (2024). Consumer loyalty: The effect of consumer satisfaction in mediating e-trust and brand image: Study of Shopee Scarlett Whitening product consumers. *Jurnal Ekonomi, Bisnis & Entrepreneurship*, 18(2), 364–381. <https://doi.org/10.55208/mkavnp71>
- [10] Ulfa, N., & Mubarok, D. A. A. (2025). The influence of service quality and customer satisfaction on customer loyalty at J&T Express Citeureup Branch, Cimahi, West Java. *International Journal of Marketing & Human Resource Research*, 6(1), 84–98. <https://doi.org/10.47747/ijmhrr.v6i1.2581>
- [11] Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., & Berry, L. L. (1985). A conceptual model of service quality and its implications for future research. *Journal of Marketing*, 49(4), 41–50. <http://dx.doi.org/10.2307/1251430>
- [12] Cronin, J. J., Jr., & Taylor, S. A. (1992). Measuring service quality: A reexamination and extension. *Journal of Marketing*, 56(3), 55–68. <https://doi.org/10.2307/1252296>
- [13] Jameel, A. S. (2025). Service quality and customer satisfaction through AIRQUAL dimensions: An empirical investigation on Iraqi Airways. *International Journal of Management Studies*, 32(1), 1–18. <https://doi.org/10.32890/ijms2025.32.1.1>

- [14] Utama, A. (2024). Customer satisfaction affected by service quality with the Scale of Service Quality in Hotels (SSQH) method. *Almana: Jurnal Manajemen dan Bisnis*, 8(3), 599–606. <https://doi.org/10.36555/almana.v8i3.2723>
- [15] Kurniawan, A., Hidayatun, U. S., Tasrim, Jayanti, A., Septyarini, E., & Sudibyo, T. D. (2025). Enhancing customer loyalty: The role of service quality in customer satisfaction. *Journal of Lifestyle and SDGs Review*, 5(2), e04412. <https://doi.org/10.47172/2965-730X.SDGsReview.v5.n02.pe04412>
- [16] Putri, A. A. A., & Kristiningsih. (2024). The service quality and customer value impact on loyalty: Mediating roles of trust and satisfaction (study at Ikan Bakar Cianjur Surabaya restaurant). *Jurnal Bisnis Terapan*, 8(2), 115–123. <https://doi.org/10.24123/jbt.v8i2.6503>
- [17] Wang, S., Phawitpiriyakliti, C., & Terason, S. (2024). Exploring the link: How service quality influences student satisfaction and fosters loyalty in educational institutions. *Strategic Perspectives on Business and Marketing Management*, 11(1), 47–63. <https://doi.org/10.60101/mmr.2024.270680>
- [18] Kurniati, K., Basalamah, R., & Asiyah, S. (2023). The influence of service quality on customer loyalty and satisfaction as an intervening variable in using bus transportation services. *Jurnal Nusantara Aplikasi Manajemen Bisnis*, 8(2), 487–497. <https://doi.org/10.29407/nusamba.v8i2.19774>
- [19] Hoang, D. P., & Dien, P. H. (2023). Effect of service quality on customer loyalty: The mediation of customer satisfaction and corporate reputation in the banking industry. *Eurasian Journal of Business and Management*, 11(1), 1–16. <https://doi.org/10.15604/ejbm.2023.11.01.001>
- [20] Oliver, R. L. (1999). Whence consumer loyalty? *Journal of Marketing*, 63(4), 33–44. <https://doi.org/10.2307/1252099>
- [21] Chaudhuri, A., & Holbrook, M. B. (2001). The chain of effects from brand trust and brand affect to brand performance: The role of brand loyalty. *Journal of Marketing*, 65(2), 81–93. <http://dx.doi.org/10.1509/jmkg.65.2.81.18255>
- [22] Kim, J., Morris, J. D., & Swait, J. (2008). Antecedents of true brand loyalty. *Journal of Advertising*, 37(2), 99–117. <https://doi.org/10.2753/JOA0091-3367370208>
- [23] Dapena-Barón, M., Gruen, T. W., & Guo, L. (2020). Heart, head, and hand: A tripartite conceptualization, operationalization, and examination of brand loyalty. *Journal of Brand Management*, 27(3), 355–375. <https://doi.org/10.1057/s41262-019-00185-3>
- [24] Dimitrieska, S. (2024). Building and maintaining customer loyalty. *Balkan Research Journal*, 1(1), 15–26. <https://doi.org/10.69648/ZSY8529>

- [25] Budnikovich, I., Havrich, I., & Melnik, A. (2020). Loyalty marketing strategies and tools of their implementation. *Economic Studies*, 8(25), 266–277. <https://doi.org/10.31861/ecovis/2020-8-25-4>
- [26] Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research*, 18(1), 39–50. <http://dx.doi.org/10.2307/3150980>
- [27] Henseler, J., Ringle, C. M., & Sinkovics, R. R. (2009). The use of partial least squares path modeling in international marketing. In R. R. Sinkovics & P. N. Ghauri (Eds.), *New challenges to international marketing* (pp. 277–319). Emerald.
- [28] Pinkum, S., Nuntho, N., & Phukrongchit, D. (2023). The influence of service quality on customer loyalty of dormitory business in Roi Et Province. *Humanities and Social Sciences Journal, Ubon Ratchathani Rajabhat University*, 14(1), 215–229. [In Thai]
- [29] Hafifi, H. (2020). Pengaruh kualitas pelayanan terhadap loyalitas mahasiswa melalui kepuasan mahasiswa di STKIP Panca Sakti Pondok Gede. *Jurnal Manajemen*, 6(2), 115–137.
- [30] Nhlabathi, M. (2024). Service quality attributes and students' loyalty in influencing housing choice in South Africa. *Journal of African Real Estate Research*, 9(2), 87–107. <https://doi.org/10.15641/jarer.v9i2.1462>
- [31] Purba, I. S., & Amelia, O. (2024). Meningkatkan loyalitas pelanggan melalui kualitas pelayanan, harga, dan promosi. *Commodities: Journal of Economic and Business*, 5(1), 32–44. <https://doi.org/10.59689/commo.v5i1.999>
- [32] Actavianus, J. R., & Purmono, B. B. (2023). The influence of service quality on loyalty through customer satisfaction and trust as intervening variables in PT BPR Universal Kalbar. *JEMBA: Journal of Economics, Management, Business and Accounting*, 1(4), 20–45. <https://doi.org/10.54783/jemba.v1i4.22>
- [33] Santini, F. de O., da Silva Rocha, L., Gattermann Perin, M., Ladeira, W. J., Akhtar, S., Rasul, T., & Sampaio, C. H. (2024). Factors influencing student loyalty in higher education: A meta-analytic generalization. *Journal of Marketing for Higher Education*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1080/08841241.2024.2393617>
- [34] Beder, D., & İmamoğlu, Ç. (2023). Correlates of dormitory satisfaction and differences involving social density and room locations. *Journal of Housing and the Built Environment*, 38, 2307–2323. <https://doi.org/10.1007/s10901-023-10040-2>
- [35] Lertpiromsuk, S., Lertpiromsuk, S., & Aramrat, O. (2024). Service quality affecting repurchase intention of accounting firms of small and medium enterprises: The mediating role of customer satisfaction. *Strategic Perspectives on Business and Marketing Management*, 11(2), 98–117. [In Thai]

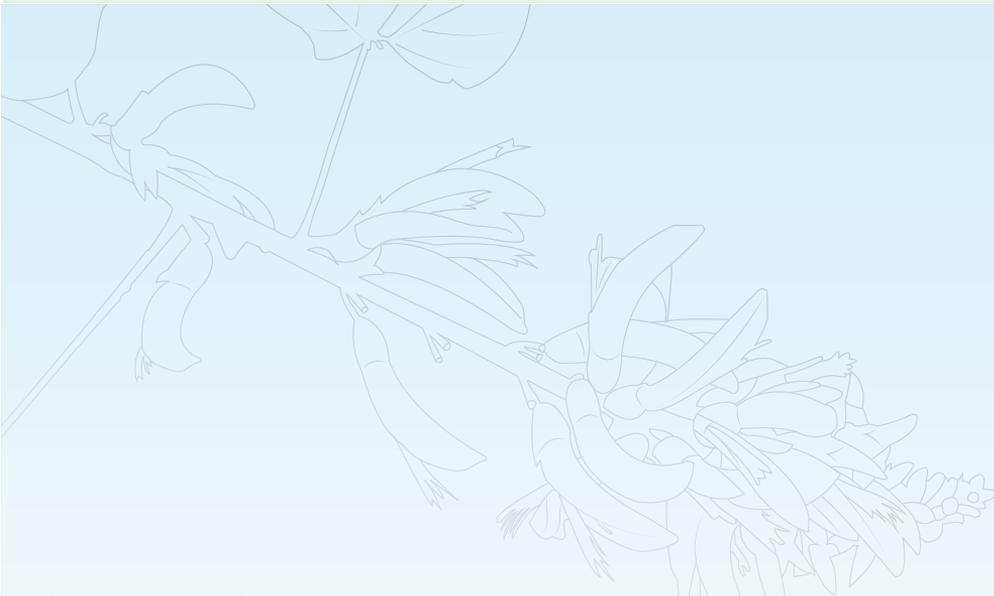
“แพทย์วิถีธรรม:”

แนวคิดและแนวทางการประยุกต์ใช้เพื่อการดูแลรักษาผู้ป่วยมะเร็ง¹

A Buddhist Dhamma Medicine: Concepts and
Application Guidelines for the Treatment
of Cancer Patients¹

ภาคภูมิ ยอดปรีดา* และบุชิตา สังข์แก้ว²

Pakpoom Yodpreeda^{2*} and Buchita Sungkaew²

¹ บทความวิชาการนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการพัฒนาระบบการจัดการความทุกข์ใจของผู้ป่วยมะเร็งด้วยแนวคิดการแพทย์วิถีธรรมเพื่อสร้างเสริมสุขภาพสังคมเป็นสุข: กรณีศึกษา กลุ่มผู้ป่วยมะเร็งที่เป็นจิตอาสาแพทย์วิถีธรรม” หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจ และการเมือง วิทยาลัยผู้นำและนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต

² วิทยาลัยผู้นำและนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต ปทุมธานี 12000

¹ This Academic Article is a Part of the Doctoral Dissertation Entitled “Guidelines for Developing a Distress Management System for Cancer Patients with a Buddhist Dhamma Medicine Approach to Enhance Social Well-Being: A Case Study of Cancer Patients Engaged in Buddhist Dhamma Medicine Volunteerism,” the Doctor of Philosophy Program in Leadership in Society, Business and Politics, College of Leadership and Social Innovation, Rangsit University

² College of Leadership and Social Innovation, Rangsit University, Pathum Thani, 12000, Thailand

* Corresponding author: E-mail address: pakpoom.y65@rsu.ac.th

(Received: November 21, 2024; Revised: September 9, 2025; Accepted: September 25, 2025)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่แนวคิดการแพทย์วิถีธรรม ซึ่งเป็นการแพทย์ทางเลือกแขนงหนึ่งที่มีองค์ความรู้ในการดูแลสุขภาพที่มีลักษณะสำคัญ คือ การดูแลสุขภาพแบบองค์รวม ที่เน้นไปยังการแก้ไขปัญหาสุขภาพที่ต้นเหตุ ด้วยวิธีที่เรียบง่าย สามารถพึ่งพาตนเองได้ และสามารถประยุกต์ใช้กับวิถีชีวิตได้อย่างยั่งยืน โดยมีเทคนิคปรับสมดุล 9 ข้อ หรือ ยา 9 เม็ด เป็นองค์ความรู้สำคัญที่นำมาประยุกต์ใช้ในการดูแลรักษาผู้ป่วยมะเร็ง และในช่วงเวลาที่ผ่านมาก็ได้มีการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นว่า การนำแนวคิดการแพทย์วิถีธรรมมาประยุกต์ใช้ในการดูแลรักษาผู้ป่วยมะเร็ง สามารถทำให้สุขภาพองค์รวมของผู้ป่วยดีขึ้นได้จริง นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้มีข้อเสนอแนะ คือ การที่ผู้ป่วยมะเร็ง บุคคลใกล้ชิด และบุคลากรทางการแพทย์ทั้งในส่วนภาครัฐและเอกชน ควรที่จะให้ความสำคัญกับการนำองค์ความรู้ของแนวคิดการแพทย์วิถีธรรม เพื่อไปพิจารณาร่วมใช้ในการดูแลรักษาผู้ป่วยมะเร็ง ตลอดจนงานที่ควรมีการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์วิถีธรรมและโรคมะเร็งในมิติต่าง ๆ เพิ่มเติมมากขึ้น

คำสำคัญ: การแพทย์วิถีธรรม ผู้ป่วยมะเร็ง โรคมะเร็ง การแพทย์องค์รวม สุขภาพองค์รวม

Abstract

This academic article intends to disseminate the concept of "Buddhist Dhamma Medicine," a branch of alternative medicine centered on holistic health care. Its primary focus is addressing the root causes of health issues through simple, self-reliant methods that can be sustainably integrated into daily life. A core component of this approach is "the 9 techniques to balanced health" or "the nine pills," a key body of knowledge applied in the treatment of cancer patients. Previous studies have demonstrated that incorporating the principles of Buddhist Dhamma Medicine into cancer treatment can significantly improve patients' holistic health. The author also suggests that cancer patients, their families, and healthcare providers in both the public and private sectors should consider utilizing Buddhist Dhamma Medicine as part of cancer treatment. Furthermore, additional studies regarding Buddhist Dhamma Medicine and cancer treatment in various dimensions should be encouraged.

Keywords: Buddhist Dhamma Medicine, Cancer Patients, Cancer, Holistic Medicine, Holistic Health

บทนำ

“โรคมะเร็ง” เป็นปัญหาที่มีความสำคัญในการแก้ไขปัญหาทั้งในระดับโลกและในระดับประเทศ อีกทั้งยังเป็นโรคที่สามารถส่งผลกระทบต่อ “สุขภาพองค์รวม” ของผู้ป่วยมะเร็งได้ครบทั้ง 4 มิติ คือ สุขภาพทางด้านร่างกาย จิตใจ จิตวิญญาณ และสังคม

การมีอาการปวด เมื่อย อ่อนเพลีย เบื่ออาหาร นอนไม่หลับ ขับถ่ายลำบาก หน้ามืด เวียนศีรษะ คลื่นไส้อาเจียน ผอมร่วง น้ำหนักลด ฯลฯ [1-3] หรือจากการศึกษาที่มีการสำรวจพบความกลัว ความซึมเศร้า ความวิตกกังวล ในผู้ป่วยมะเร็ง [4-5] คือ ลักษณะของอาการที่สามารถส่งผลกระทบต่อสุขภาพทางด้านร่างกายและจิตใจของผู้ป่วยมะเร็งตามลำดับ ในขณะที่การมีความรู้สึกเป็นตราบาบของชีวิต สูญเสียอิสรภาพ สูญเสียความมีศักดิ์ศรี ถูกทอดทิ้ง เป็นคนไร้ค่า เป็นภาระของครอบครัว ตลอดจนมีความสัมพันธ์เชิงศาสนา ในประเด็นต่าง ๆ ที่เริ่มเปลี่ยนไป [6-7] หรือการที่ผู้ป่วยมะเร็งจะต้องเผชิญกับค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลที่สูง จนนำไปสู่การมีภาระทางการเงินที่เพิ่มสูงขึ้น [8-9] อีกทั้ง อาการที่เกิดจากผลข้างเคียงจากการรักษา เช่น การเสื่อมสมรรถภาพทางเพศในผู้ป่วยมะเร็งต่อมลูกหมาก หรือ อาการผอมร่วงในผู้ป่วยมะเร็งเต้านมที่รับประทานยาเคมีบำบัดที่อาจนำไปสู่การมีปัญหาในเชิงความสัมพันธ์ภายในครอบครัวหรือการกลับคืนสู่สังคม [1, 10] ก็เป็นข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงผลกระทบต่อสุขภาพทางด้านจิตวิญญาณและสังคมที่สามารถเกิดขึ้นได้ในผู้ป่วยมะเร็ง

จากข้อมูลในข้างต้น ผู้เขียนจึงได้สังเกตเห็นว่า การที่จะสามารถดูแลรักษาผู้ป่วยมะเร็งให้มีทั้งประสิทธิผลและประสิทธิภาพที่เพียงพอที่จะทำให้สุขภาพของผู้ป่วยมะเร็งเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้นได้นั้น ไม่สามารถที่จะให้ความสำคัญกับการดูแลรักษาสุขภาพทางด้านร่างกายของผู้ป่วยมะเร็งได้แค่เพียงมิติเดียว แต่จะต้องให้ความสำคัญกับการดูแลทั้งสุขภาพทางด้านจิตใจ จิตวิญญาณ และสังคม ของผู้ป่วยมะเร็งควบคู่ไปด้วยเช่นกัน และด้วยเหตุนี้ “การดูแลสุขภาพแบบองค์รวม” หรือ “การแพทย์องค์รวม” ที่เป็นการดูแลสุขภาพที่เน้นไปยังการดำเนินการให้มนุษย์มีสุขภาพที่ดีทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสิ่งแวดล้อม [11] จึงเป็นแนวทางการดูแลรักษาที่มีความเหมาะสมที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการดูแลรักษาผู้ป่วยมะเร็ง โดยในปัจจุบันได้มีการแพทย์ทางเลือกอยู่แขนงหนึ่งที่มีองค์ความรู้ในการดูแลรักษาสุขภาพที่มีลักษณะเป็นการดูแลรักษาสุขภาพแบบองค์รวม ซึ่งแนวคิดการดูแลสุขภาพดังกล่าวก็คือ “การแพทย์วิถีธรรม”

การแพทย์วิถีธรรม เป็นแนวคิดการดูแลสุขภาพที่ถูกคิดค้นขึ้นโดย ดร.ใจเพชร กล้าจน หรือที่รู้จักกันเป็นส่วนใหญ่ว่า “หมอเขียว” โดยนอกจากจะเป็นแนวคิดการดูแลสุขภาพที่เน้นไปยังการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมแล้ว ก็ยังเป็นแนวคิดที่มีลักษณะสำคัญที่เน้นไปยังการแก้ไขหรือลดปัญหาสุขภาพที่ต้นเหตุ ด้วยวิธีที่เรียบง่าย สามารถพึ่งพาตนเองได้ ตลอดจนสามารถประยุกต์ใช้กับวิถีชีวิตได้อย่างยั่งยืน อีกทั้งในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาได้มีการศึกษาที่แสดงให้เห็นว่า การแพทย์วิถีธรรมสามารถทำให้สุขภาพองค์รวมของผู้ป่วยมะเร็งดีขึ้นได้จริง [12-13] แต่อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันการแพทย์วิถีธรรมยังเป็นที่รู้จักกันในวงจำกัด อีกทั้งการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์วิถีธรรมและโรคมะเร็งก็ยังคงมีอยู่ไม่แพร่หลาย จึงส่งผลให้การนำการแพทย์วิถีธรรมไปประยุกต์ใช้ในการดูแลรักษาผู้ป่วยมะเร็งจึงยังไม่เป็นที่แพร่หลายเท่าที่ควร

บทความวิชาการนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่แนวคิดการแพทย์วิถีธรรม เพื่อเป็นประโยชน์ทั้งในเชิงภาคปฏิบัติและภาคทฤษฎีสำหรับการดูแลรักษาผู้ป่วยมะเร็ง โดยเนื้อหาประกอบไปด้วย 5 ส่วน คือ 1) บทนำ 2) แนวคิดการแพทย์วิถีธรรม 3) การประยุกต์ใช้แนวคิดการแพทย์วิถีธรรมเพื่อการดูแลรักษาผู้ป่วยมะเร็ง

4) ผลการประยุกต์ใช้แนวคิดการแพทย์วิถีธรรมเพื่อการดูแลรักษาผู้ป่วยมะเร็ง และ 5) บทสรุปและข้อเสนอแนะ โดยผู้เขียนหวังว่า บทความวิชาการนี้จะสามารถเป็นประโยชน์ต่อทั้งผู้ป่วยมะเร็ง บุคคลใกล้ชิด ตลอดจนบุคลากรทางการแพทย์ทั้งในส่วนภาครัฐและเอกชน ในการมีชุดความรู้ที่สามารถนำไปใช้พิจารณาในการนำการแพทย์วิถีธรรมไปประยุกต์ใช้ในการดูแลรักษาโรคมะเร็ง อันจะนำไปสู่การสามารถก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการดูแลรักษาผู้ป่วยมะเร็งได้เป็นการต่อไป

แนวคิดการแพทย์วิถีธรรม

การแพทย์วิถีธรรม คือ ศาสตร์การดูแลสุขภาพแบบองค์รวม ที่เกิดขึ้นจากการนำเอาจุดดีของวิทยาศาสตร์การดูแลสุขภาพทั้ง 4 แผน คือ แผนปัจจุบัน แผนไทย แผนทางเลือก และแผนพื้นบ้าน มารวมกับหลัก 8 อ. เพื่อสุขภาพที่ดีของสถาบันบุญนิยมอันประกอบด้วย 1) อิทธิบาท 4 2) อารมณ์ 3) อาหาร 4) อากาศ 5) ออกกำลังกาย 6) เอนกาย 7) เอาพิษออก และ 8) อาชีพ แล้วมาจัดองค์ความรู้และบูรณาการด้วยหลักธรรมขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช (รัชกาลที่ 9) มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน เน้นไปยังการแก้ไขหรือลดปัญหาสุขภาพที่ต้นเหตุ โดยใช้สิ่งที่ประหยัดที่สุด แต่สามารถก่อให้เกิดประโยชน์ที่สูงที่สุด ด้วยวิธีที่เรียบง่าย ได้ผลรวดเร็ว สามารถพึ่งพาตนเองได้ ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นหลัก ตลอดจนสามารถประยุกต์ใช้กับวิถีชีวิตได้อย่างยั่งยืน [12, 14]

ความเป็นมาที่เปรียบเสมือนเป็นจุดกำเนิดของการแพทย์วิถีธรรม คือ การที่ ดร.ใจเพชร กล้าจน ได้สังเกตเห็นสภาพปัญหาในมิติสุขภาพที่กำลังทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ และยังสามารถส่งผลกระทบต่อเชิงลบไปยังมิติอื่น ๆ ทั้งในระดับโลกและในระดับประเทศ อันสืบเนื่องมาจากการที่ปริมาณผู้ป่วย ชนิดของความเจ็บป่วย และความรุนแรงของการเจ็บป่วยส่วนใหญ่ต่างก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น จนส่งผลให้ค่าใช้จ่ายในการแก้ไขปัญหาความเจ็บป่วยเพิ่มมากขึ้น แล้วยิ่งนับวันประชาชนก็มีศักยภาพที่น้อยลงในการดูแลแก้ไขปัญหาสุขภาพด้วยตนเองอีกด้วย [15] ด้วยเหตุดังกล่าว ดร.ใจเพชร กล้าจน จึงได้ตระหนักถึงความสำคัญในการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ และได้เริ่มทำการวิจัยโดยใช้การวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพด้วยการสังเคราะห์องค์ความรู้จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลสุขภาพตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 ใช้วิธีการทดลอง การสังเกต การสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม เพื่อพัฒนาและสังเคราะห์เป็นหลักสูตรอบรม และใช้วิธีทางสถิติวิเคราะห์ข้อมูล พิสูจน์ ประเมิน หรือยืนยันประสิทธิภาพของวิธีการดูแลสุขภาพ จนในที่สุดก็สามารถคิดค้นแนวคิดการดูแลสุขภาพในรูปแบบการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม ที่มีการตั้งชื่อว่า “การแพทย์วิถีธรรม” หรือ “การแพทย์วิถีพุทธ” ขึ้นมาได้

ทั้งนี้ จากการที่ผู้เขียนได้ทำการศึกษาแนวคิดการแพทย์วิถีธรรมพบว่า ได้มีการจำแนก “สาเหตุที่ทำให้เกิดโรคหรือความเจ็บป่วย” ออกเป็น 5 สาเหตุหลัก และ 9 สาเหตุย่อย [12] มีรายละเอียดดังนี้

สาเหตุหลัก 5 สาเหตุ ประกอบด้วย 1) ความร้อนเย็นไม่สมดุลด้านวัตถุ 2) ทาบาปหรืออกุศลกรรม 3) การไม่บำเพ็ญบุญกุศล 4) ความกลัว ความใจร้อน ความวิตกกังวล และความเศร้าหมอง และ 5) การคบมิตรสหายที่ไม่ดี การอยู่ในสังคมสิ่งแวดล้อมไม่ดี [12]

สาเหตุย่อย 9 สาเหตุ ประกอบด้วย 1) อารมณ์เป็นพิษ เช่น ความเครียด ความกลัว ความวิตกกังวล ความไม่พอใจ ความโกรธ ความเอาแต่ใจ เป็นต้น 2) อาหารเป็นพิษและไม่สมดุล ไม่ว่าจะเป็นในส่วนของพิษจากอาหารที่มีสารพิษสารเคมีทั้งในพืชและสัตว์ พิษจากอาหารที่มีส่วนประกอบของเนื้อสัตว์มากเกินไป

พิษจากอาหารที่ปรุงรสจัดเกิน พิษจากชนิดของอาหารที่ไม่สมดุลและการไม่รู้เทคนิคการปรุงและการรับประทานที่สมดุล พิษจากของเสียและกระบวนการย่อย พิษจากการไม่รู้เทคนิคในการรับประทานอาหารสุขภาพอย่างเหมาะสม และไม่รู้จักวิธีปฏิบัติเพื่อจัดการความอยากในจิตต่ออาหารที่เป็นพิษอย่างถูกต้อง 3) พิษจากการไม่ออกกำลังกาย หรือการออกกำลังกายที่ไม่ได้ประโยชน์ 3 ประการ คือ สามารถสร้างความแข็งแรงของกล้ามเนื้อ กระดูก และเส้นเอ็นได้ สามารถสร้างความยืดหยุ่นของกล้ามเนื้อและเส้นเอ็นได้ และสามารถทำให้กล้ามเนื้อ กระดูก และเส้นเอ็น เข้าที่เข้าทางได้ 4) พิษจากมลพิษต่าง ๆ เช่น การมีมิตรสหายที่ไม่ดี การมีสารพิษต่าง ๆ ในสิ่งแวดล้อมที่มากขึ้น เป็นต้น 5) พิษจากการสัมผัสเครื่องยนต์ เครื่องไฟฟ้า เครื่องอิเล็กทรอนิกส์มากเกินไป 6) การไม่พึ่งตนด้วยวิธีที่เรียบง่าย ในการลดความรุนแรงของพิษหรือระบายพิษออกจากร่างกาย 7) การเพียรและพักที่ไม่พอดี 8) การทำบาปหรืออกุศล และ 9) การบูรณาการองค์ความรู้ในการแก้ไขปัญห สุขภาพส่วนใหญ่ ณ ปัจจุบัน ยังมีประสิทธิภาพไม่มากพอ ไม่ว่าจะเป็นการไม่สามารถลดปัญหาสุขภาพด้วยการแก้ที่ต้นเหตุ การมีค่าใช้จ่ายที่สูง ตลอดจนผู้คนพึ่งตนเองได้น้อยลงในการแก้ไขปัญห สุขภาพ [12]

นอกจากนี้ ยังได้มีการอธิบายเพิ่มเติมไว้ว่า ความเจ็บป่วยตามแนวคิดของการแพทย์วิถีธรรมยังสามารถเกิดจากพลังงานวิบากกรรมของอกุศลได้เช่นเดียวกัน กล่าวคือ วิบากกรรมของอกุศล (วิบากบาป/วิบากร้าย) จะเป็นพลังงานที่สามารถดูดดึงเอาพลังงานหรือสารที่ไม่สมดุลร้อนเย็นเข้ามาทำร้ายชีวิตและผลักดันเอาพลังงานหรือสารที่สมดุลร้อนเย็นออกจากชีวิตจนทำให้ร่างกายสูญเสียความสมดุลร้อนเย็นมากขึ้นไปเรื่อย ๆ จนทำให้เกิดการเจ็บป่วยได้ในที่สุด แต่ในทางกลับกัน วิบากกรรมของกุศล (วิบากบุญ/วิบากดี) ก็จะเป็นพลังงานที่สามารถช่วยผลักดันเอาพลังงานหรือสารที่ไม่สมดุลร้อนเย็นออกจากชีวิต และดูดดึงเอาพลังงานหรือสารที่สมดุลร้อนเย็นเข้ามาหล่อเลี้ยงชีวิต ซึ่งผลที่เกิดจากกลไกนี้ คือ การมีสุขภาพที่ดี นั่นเอง [14]

สำหรับ “การแบ่งกลุ่มอาการเจ็บป่วยตามแนวคิดการแพทย์วิถีธรรม” พบว่า มีการแบ่งกลุ่มอาการเจ็บป่วยออกเป็น 5 กลุ่ม [12] ตามรายละเอียด ดังนี้

1) กลุ่มอาการของภาวะร่างกายร้อนเกิน มีอาการหลัก (อาการที่ถูกต้อง) คือ เมื่อสัมผัสกับอากาศร้อน อาหารหรือสมุนไพรหรือสิ่งที่มีฤทธิ์ร้อน จะรู้สึกไม่สบาย ไม่เบากาย ไม่มีกำลัง แต่เมื่อสัมผัสกับอากาศเย็น อาหารหรือสมุนไพรหรือสิ่งที่มีฤทธิ์เย็น จะรู้สึกสบาย เบากาย มีกำลัง หรือไม่สบายแต่เบากายมีกำลัง โดยมีอาการเด่น (อาการที่มักเป็นในลำดับแรกเมื่อกระทบสิ่งที่มีฤทธิ์ร้อนเกิน แต่อาจเป็นสภาพไม่สมดุลร้อนเย็นแบบอื่นได้) เช่น ปากคอแห้ง กระจายน้ำ ปวด บวม ร้อน ตึง แข็ง มึน ชา ปัสสาวะเข้มและมีปริมาณน้อย อุจจาระแข็ง ชีพจรเต้นแรง เส้นเลือดขยายตัว เป็นต้น กรณีที่เป็นภาวะร้อนเกิน ให้แก้ไขด้วยการใช้สิ่งที่มีฤทธิ์เย็น และลดหรืองดสิ่งที่มีฤทธิ์ร้อน เท่าที่สามารถทำให้รู้สึกสุข สบาย เบากาย มีกำลัง หรือ ไม่สบายแต่เบากายมีกำลัง [12]

2) กลุ่มอาการของภาวะร่างกายเย็นเกิน มีอาการหลัก (อาการที่ถูกต้อง) คือ เมื่อสัมผัสกับอากาศเย็น อาหารหรือสมุนไพรหรือสิ่งที่มีฤทธิ์เย็น จะรู้สึกไม่สบาย ไม่เบากาย ไม่มีกำลัง แต่เมื่อสัมผัสกับอากาศร้อน อาหารหรือสมุนไพรหรือสิ่งที่มีฤทธิ์ร้อน จะรู้สึกสบาย เบากาย มีกำลัง หรือไม่สบายแต่เบากายมีกำลัง โดยมีอาการเด่น (อาการที่มักเป็นในลำดับแรกเมื่อกระทบสิ่งที่มีฤทธิ์เย็นเกิน แต่อาจเป็นสภาพไม่สมดุลร้อนเย็นแบบอื่นได้) เช่น ปากคอชุ่ม ไม่กระจายน้ำ ปวด เทียบ ชืด เย็น ตึง แข็ง มึน ชา ท้องอืด หัวตื้อ เท้าเย็น หนาวสั่น ปัสสาวะใสปริมาณมาก อุจจาระเหลว ชีพจรเต้นเบา เส้นเลือดหดตัว เป็นต้น กรณีที่เป็นภาวะเย็นเกิน ให้แก้ไขด้วยการใช้สิ่งที่มีฤทธิ์ร้อน และลดหรืองดสิ่งที่มีฤทธิ์เย็น เท่าที่สามารถทำให้รู้สึกสุข สบาย เบากาย มีกำลัง หรือ ไม่สบายแต่เบากายมีกำลัง [12]

3) กลุ่มอาการของภาวะร่างกายร้อนเกินและเย็นเกินเกิดขึ้นพร้อมกัน (ร้อนเย็นพันกัน) มีอาการหลัก (อาการที่ถูกต้อง) คือ เมื่อสัมผัสกับสิ่งที่มีฤทธิ์ร้อนอย่างเดียวกันจะรู้สึกไม่สบาย ไม่เบาหาย ไม่มีกำลัง และเมื่อสัมผัสสิ่งที่มีฤทธิ์เย็นอย่างเดียวกันจะรู้สึกไม่สบาย ไม่เบาหาย ไม่มีกำลัง เช่นเดียวกัน แต่เมื่อสัมผัสกับสิ่งที่มีฤทธิ์ร้อนและเย็นผสมกันแล้ว จะรู้สึกสบาย เบาหาย มีกำลัง หรือไม่สบายแต่เบาหายมีกำลัง โดยมีอาการเด่น (อาการที่มักเป็นในลำดับแรกเมื่อสัมผัสกับสิ่งที่ทำให้เกิดภาวะร้อนเกินและเย็นเกินเกิดขึ้นพร้อมกัน แต่อาจเป็นสภาพที่ไม่สมดุลร้อนเย็นแบบอื่นได้) เช่น ไข้สูงแต่หนาวสั่น ซึ่งไข้สูงเป็นอาการเด่นของร้อนเกิน ส่วนหนาวสั่นเป็นอาการเด่นของเย็นเกิน ตัวร้อนแต่มือเย็นเท้าเย็น ซึ่งตัวร้อนเป็นอาการเด่นของร้อนเกิน ส่วนมือเย็นเท้าเย็นเป็นอาการเด่นของเย็นเกิน เป็นต้น กรณีที่เป็นภาวะร้อนเย็นพันกัน แก้ไขด้วยการใช้สิ่งที่มีฤทธิ์ร้อนและเย็นผสมกัน เท่าที่สามารถทำให้รู้สึกสุข สบาย เบาหาย มีกำลัง หรือ ไม่สบายแต่เบาหายมีกำลัง [12]

4) กลุ่มอาการของภาวะร่างกายร้อนเกินตีกลับเป็นอาการเย็นเกิน (เย็นหลอก) มีอาการคล้ายกับภาวะร่างกายเย็นเกิน แต่เมื่อใช้สิ่งที่มีฤทธิ์ร้อนแก้ กลับมีอาการแย่ลงไปมากกว่าเดิม และเมื่อใช้สิ่งที่มีฤทธิ์เย็นกลับรู้สึกสบาย เบาหาย มีกำลัง หรือไม่สบายแต่เบาหายมีกำลัง ถ้าเป็นแบบนี้ก็ให้ใช้สิ่งที่มีฤทธิ์เย็นในการแก้ไข เพราะต้นเหตุที่แท้จริงเกิดมาจากร้อน แต่ถ้าใช้ร้อนเย็นผสมกันแล้วรู้สึกสบาย เบาหาย มีกำลัง หรือไม่สบายแต่เบาหายมีกำลัง ก็ให้ใช้ร้อนเย็นผสมกัน เพราะต้นเหตุเกิดจากร้อนเย็นพันกัน [12]

5) กลุ่มอาการของภาวะร่างกายเย็นเกินตีกลับเป็นอาการร้อน (ร้อนหลอก) มีอาการคล้ายกับภาวะร่างกายร้อนเกิน แต่เมื่อใช้สิ่งที่มีฤทธิ์เย็นแก้ กลับมีอาการแย่ลงไปมากกว่าเดิม และเมื่อใช้สิ่งที่มีฤทธิ์ร้อนกลับรู้สึกสบาย เบาหาย มีกำลัง หรือไม่สบายแต่เบาหายมีกำลัง ถ้าเป็นแบบนี้ก็ให้ใช้สิ่งที่มีฤทธิ์ร้อนในการแก้ไข เพราะต้นเหตุที่แท้จริงเกิดมาจากเย็น แต่ถ้าใช้ร้อนเย็นผสมกันแล้วรู้สึกสบาย เบาหาย มีกำลัง หรือไม่สบายแต่เบาหายมีกำลัง ก็ให้ใช้ร้อนเย็นผสมกัน เพราะต้นเหตุเกิดจากร้อนเย็นพันกัน [12]

ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการนำแนวคิดการแพทย์วิถีธรรมไปประยุกต์ใช้เพื่อการดูแลรักษาผู้ป่วยมะเร็ง นอกจากการมีความรู้ความเข้าใจองค์ความรู้ของแนวคิดการแพทย์วิถีธรรมในประเด็น “สาเหตุที่ทำให้เกิดโรคหรือความเจ็บป่วยตามแนวคิดการแพทย์วิถีธรรม” และ “การแบ่งกลุ่มอาการเจ็บป่วยตามแนวคิดการแพทย์วิถีธรรม” แล้วนั้น การมีความรู้ความเข้าใจในประเด็น “กลไกการเกิดการหายของโรคมะเร็งตามแนวคิดการแพทย์วิถีธรรม” ก็มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่ากัน และเพื่อที่จะสามารถทำความเข้าใจองค์ความรู้ในประเด็นนี้ได้ง่ายขึ้น ผู้เขียนได้เริ่มจากการอธิบาย “กลไกการเกิดการเกิดการหายของโรคตามแนวคิดการแพทย์วิถีธรรม” เป็นลำดับเบื้องต้นตามรายละเอียด [12] ดังนี้

กลไกการเกิดการหายของโรคตามแนวคิดการแพทย์วิถีธรรม คือ เมื่อเซลล์เนื้อเยื่อของร่างกายสัมผัสกับสิ่งที่เป็นพิษหรืออันตรายจากสารหรือพลังงานที่ไม่สมดุลร้อนเย็น เพื่อที่จะขับพิษหรืออันตรายดังกล่าวออกไป เซลล์เนื้อเยื่อก็จะผลิตพลังงานขึ้นมาและเกิดสภาพเกร็งค้ำของกล้ามเนื้ออย่างอัตโนมัติจนทำให้เลือดลมไหลเวียนไม่ดี จึงนำไปสู่การเกิดอาการไม่สบาย เจ็บปวด ตึงแข็ง มีน ชา ตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ดังนั้น ถ้าสามารถระบายสิ่งที่เป็นพิษที่ไม่สมดุลร้อนเย็นออกจากร่างกายได้ พร้อมกับกับการใส่สิ่งที่มีสมดุลร้อนเย็นให้กับร่างกาย ร่างกายก็จะมีสมรรถภาพในการสลายพิษได้มากขึ้น เซลล์เนื้อเยื่อต่าง ๆ ก็จะกลับมามีสภาพเป็นปกติ และมีกำลังมากขึ้นในการผลักดันเอาพิษไม่สมดุลร้อนเย็นออกไปจากร่างกาย เมื่อพิษถูกกำจัดออกไปพร้อมกับกับการที่ไม่เพิ่มพิษที่ไม่สมดุลร้อนเย็นให้กับร่างกายอีก กล้ามเนื้อที่เคยเกร็งค้ำก็จะคลายตัว เลือดลมที่เคยไหลเวียนไม่ดีก็จะกลับมาไหลเวียนได้ดีอีกครั้ง อาการไม่สบายต่าง ๆ ก็จะสามารถทุเลาเบาบางลงหรือหายไปได้เพราะไม่มีพิษที่ไม่สมดุลร้อนเย็นที่มำทำร้ายร่างกายอีกนั่นเอง [12]

สำหรับกลไกการเกิดการหายของโรคมะเร็งก็เป็นไปในทิศทางเดียวกันแต่ได้มีการอธิบายที่ลงรายละเอียดเกี่ยวกับโรคมะเร็งโดยเฉพาะมากขึ้น คือ เพื่อที่จะขับพิษจำนวนมากออกจากร่างกาย หรือเพื่อผลิตเนื้อเยื่อเดิมที่เสียสภาพไป ร่างกายจะมีกลไกอัตโนมัติในการผลิตเซลล์เนื้อเยื่อใหม่ขึ้นมา แต่ถ้าร่างกายมีพิษหรืออันตรายที่ไม่สมดุลรื้อนเย็นอยู่ พิษหรืออันตรายเดิมหรืออันตรายที่มากกว่าเดิมนั้นก็จะทำร้ายเซลล์เนื้อเยื่อใหม่ที่ผลิตขึ้นมา จนทำให้เซลล์เนื้อเยื่อใหม่ดังกล่าวเกิดสภาพเกร็งแข็งเสียหายที่และพอกอยู่บริเวณนั้น ซึ่งถ้ากลไกดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ก็จะค่อย ๆ สะสมและก่อให้เกิดเนื้องอกหรือมะเร็งได้ในที่สุด ประกอบกับการที่เม็ดเลือดขาวถูกทำร้ายจากพิษที่ไม่สมดุลรื้อนเย็น เม็ดเลือดขาวจึงเสื่อมสมรรถภาพจนไม่สามารถไปสลายเนื้องอกและมะเร็งได้ ตลอดจนการเกิดสภาวะเลือดลมที่ไม่สามารถไหลเวียนส่งสารอาหารและถ่ายเทของเสียได้อย่างสะดวก เซลล์เนื้อเยื่อต่าง ๆ ก็จะอ่อนแอจนไม่สามารถขับพิษที่ไม่สมดุลรื้อนเย็นออกไปจากร่างกายได้ ด้วยเหตุทั้งหมดนี้ เนื้องอกและมะเร็งจึงได้กระจายไปทั่วทั้งร่างกาย แต่ถ้าสามารถระบายพิษที่ไม่สมดุลรื้อนเย็นออกจากร่างกาย พร้อม ๆ กับการเติมสิ่งที่สมดุลรื้อนเย็นเข้าไปในร่างกาย ทั้งเซลล์เนื้อเยื่อและเม็ดเลือดขาวก็จะกลับมาแข็งแรง กล้ามเนื้อกลับมาคลายตัว ตลอดจนการไหลเวียนของเลือดลมที่เริ่มกลับมาไหลเวียนได้สะดวกมากขึ้นเรื่อย ๆ ตามลำดับ จนในที่สุด ร่างกายก็จะสั่งให้เม็ดเลือดขาวสลายเนื้องอกและมะเร็งออกไปจากร่างกายตามกลไกฟาโกไซโตซิส จากนั้นกล้ามเนื้อที่แข็งแรงจะรับหน้าที่ต่อจากเม็ดเลือดขาวด้วยการเกร็งตัวเพื่อขับเซลล์เนื้องอกและมะเร็งที่ถูกสลายโดยเม็ดเลือดขาวให้ออกไปตามช่องทางระบายพิษต่าง ๆ ของร่างกาย เช่น หู ตา ผิวหนัง ปัสสาวะ อุจจาระ เป็นต้น จนในที่สุดเซลล์เนื้องอกและมะเร็งก็จะสามารถเล็กลงหรือสลายหายไป [12]

นอกจากนี้ โจเพชร กล้าจน [16] ยังได้แนะนำเพิ่มเติมว่า ถ้าใช้กลไกตามธรรมชาติในการรักษาโรคมะเร็งแล้วยังมีประสิทธิภาพไม่มากพอ ก็สามารถนำวิธีการของการแพทย์แผนต่าง ๆ เช่น การผ่าตัด การรับประทานยาแผนปัจจุบันบางชนิด การฝังเข็ม เป็นต้น ที่ถ้าใช้วิธีนั้นแล้วจะสามารถช่วยทำให้รู้สึกสบาย เบาอกาย มีกำลัง และเป็นอยู่ผาสุก มาบูรณาการในการรักษาโรคมะเร็งได้ ซึ่งการที่ได้ให้ข้อมูลตามความเป็นจริงที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อผู้ป่วย แล้วให้อิสระกับผู้ป่วยในการเลือกใช้วิธีการรักษาด้วยตัวผู้ป่วยเอง ก็ถือได้ว่าเป็นอีกจุดเด่นที่สำคัญของการแพทย์วิถีธรรม

อนึ่ง เมื่อปี พ.ศ. 2555 ดร.โจเพชร กล้าจน ได้รับการแต่งตั้งให้เป็น “ผู้เชี่ยวชาญด้านการแพทย์ทางเลือกวิถีธรรม เพื่อการพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง” จากกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข และในปีเดียวกันนั้น องค์ความรู้ของการแพทย์วิถีธรรม ได้ถูกสำนักงานแพทย์ทางเลือกนำไปจัดทำเป็นหลักสูตร “การแพทย์ทางเลือกวิถีธรรม เพื่อการพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง” และได้รับการอนุมัติจากกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก [14]

การประยุกต์ใช้แนวคิดการแพทย์วิถีธรรมเพื่อการดูแลรักษาผู้ป่วยมะเร็ง

เนื้อหาในหัวข้อ “การประยุกต์ใช้แนวคิดการแพทย์วิถีธรรมเพื่อการดูแลรักษาผู้ป่วยมะเร็ง” นี้ ผู้เขียนได้นำเสนอโดยแบ่งออกเป็น 2 ประเด็น คือ สถานการณ์ของผู้ป่วยมะเร็งในประเทศไทย และการประยุกต์ใช้แนวคิดการแพทย์วิถีธรรมเพื่อการดูแลรักษาผู้ป่วยมะเร็ง มีเนื้อหาดังต่อไปนี้

1) สถานการณ์ของผู้ป่วยมะเร็งในประเทศไทย “โรคมะเร็ง” เป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญของประเทศไทย เนื่องจากเป็นโรคที่เป็นสาเหตุการเสียชีวิตอันดับแรก ๆ ของคนไทยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 อีกทั้ง

ยังมีแนวโน้มอุบัติการณ์สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในแต่ละปีได้มีคนไทยที่เสียชีวิตเพราะป่วยเป็นมะเร็งประมาณ 84,000 คนต่อปี หรือทุก ๆ ประมาณ 7 นาที ได้มีคนไทยเสียชีวิตด้วยโรคมะเร็ง 1 คน ซึ่งโรคมะเร็ง 5 ชนิดแรกที่เป็นสาเหตุการเสียชีวิตของคนไทยมากที่สุด คือ มะเร็งตับและท่อน้ำดี มะเร็งปอด มะเร็งเต้านม มะเร็งปากมดลูก และมะเร็งเม็ดเลือดขาว [17-19]

ในขณะที่ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ป่วยมะเร็งรายใหม่ในประเทศไทยพบว่า แต่ละปีมีคนไทยที่ป่วยเป็นโรคมะเร็งรายใหม่ประมาณ 140,000 คนต่อปี หรือทุก ๆ ประมาณ 4 นาที ได้มีคนไทยป่วยเป็นโรคมะเร็งรายใหม่เพิ่มขึ้น 1 คน โดยเมื่อจำแนกเพศ พบว่า โรคมะเร็ง 5 ชนิดแรกที่พบได้บ่อยในเพศชาย คือ มะเร็งตับและท่อน้ำดี มะเร็งปอด มะเร็งลำไส้ใหญ่และไส้ตรง มะเร็งต่อมลูกหมาก และ มะเร็งต่อมน้ำเหลือง ตามลำดับ ส่วนในเพศหญิง โรคมะเร็ง 5 ชนิดแรกที่พบได้บ่อย คือ มะเร็งเต้านม มะเร็งลำไส้ใหญ่และไส้ตรง มะเร็งตับและท่อน้ำดี มะเร็งปอด และ มะเร็งปากมดลูก ตามลำดับ [18]

2) การประยุกต์ใช้แนวคิดการแพทย์วิถีธรรมเพื่อการดูแลรักษาผู้ป่วยมะเร็ง การดูแลสุขภาพตามแนวคิดการแพทย์วิถีธรรมได้เน้นไปยัง “ภาวะสมดุลร้อนเย็นของร่างกาย” เป็นหลักสำคัญ กล่าวคือ การที่จะมีสุขภาพที่ดีได้นั้น ก็ต้องทำภาวะร้อนเย็นของร่างกายให้มีความสมดุล แต่เมื่อใดที่ภาวะร้อนเย็นของร่างกายเกิดการเสียสมดุลขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็นการเสียสมดุลในแบบภาวะร่างกายร้อนเกิน เย็นเกิน หรือ ร้อนเย็นพันกัน ก็สามารถนำไปสู่การเกิดความเจ็บป่วยได้เหมือนกัน ซึ่งองค์ความรู้สำคัญที่ใช้ปรับภาวะร้อนเย็นของร่างกายให้เกิดความสมดุลตามแนวคิดการแพทย์วิถีธรรม ก็คือ เทคนิคปรับสมดุล 9 ข้อ หรือที่รู้จักกันเป็นส่วนใหญ่ว่า “ยา 9 เม็ด”

เทคนิคปรับสมดุล 9 ข้อ หรือ “ยา 9 เม็ด” เป็นองค์ความรู้ในการดูแลสุขภาพด้วยการปรับสมดุลร้อนเย็นของร่างกายให้ไปสู่จุดที่ทำให้รู้สึกสบาย เบากาย มีกำลัง ด้วยข้อปฏิบัติ 9 ข้อ โดยการปรับสมดุลจะไม่ได้ตายตัวเสมอไป แต่จะมีการปรับกลับไปกลับมาตามภาวะร้อนเย็นของร่างกายของแต่ละคนตามสิ่งแวดล้อม ช่วงเวลาปัจจุบันนั้น ๆ ที่อาจเลือกทำเพียงเทคนิคข้อใดข้อหนึ่งหรือทำหลายข้อร่วมกันตามแต่ความเหมาะสมของสภาพร่างกายของแต่ละคน มีหลักในการพิจารณาเลือกใช้ คือ ข้อปฏิบัติข้อใดที่ใช้แล้วทำให้รู้สึกสบาย เบากาย มีกำลัง หรือ ไม่สบายแต่เบากายมีกำลัง ก็แสดงว่าเป็นข้อปฏิบัติที่เหมาะสมกับผู้นั้น ณ ช่วงเวลาปัจจุบันนั้น ๆ แต่ข้อปฏิบัติข้อใดที่ใช้แล้วทำให้รู้สึกไม่สุขสบาย หนักตัวอ่อนเพลีย ก็แสดงว่าเป็นข้อปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมและควรงดใช้กับผู้นั้น ณ ช่วงเวลาปัจจุบันนั้น ๆ [12, 20]

ทั้งนี้ จากการศึกษาของ ใจเพชร กล้าจน [12] พบว่า 80% ของการเจ็บป่วยทั้งหมดของผู้คนในยุคนี้ ซึ่งก็รวมไปถึงการป่วยเป็นโรคมะเร็งด้วย มักเกิดจากการมีภาวะร่างกายร้อนเกิน ส่วนอีก 15% และ 5% เกิดจากการมีภาวะร่างกายร้อนเย็นพันกันและภาวะร่างกายเย็นเกิน ตามลำดับ ดังนั้น ในบทความนี้ผู้เขียนจึงเน้นไปยังการประยุกต์ใช้หลักยา 9 เม็ด ในการดูแลรักษาความเจ็บป่วยที่เกิดจากการมีภาวะร่างกายร้อนเกินเป็นหลัก โดยมีรายละเอียดของข้อปฏิบัติทั้ง 9 ข้อ [12, 20-22] ดังนี้

ยาเม็ดที่ 1 การรับประทานสมุนไพรปรับสมดุล เป็นการปรับสมดุลร้อนเย็นของร่างกายด้วยการเลือกใช้สมุนไพรที่เหมาะสมกับสภาพร่างกายของแต่ละคน ณ ช่วงเวลานั้น ๆ สำหรับการเจ็บป่วยจากการมีภาวะร่างกายร้อนเกิน ให้เลือกใช้สมุนไพรฤทธิ์เย็น เช่น ย่านาง อ่อมแซบ ใบเตย ผักบุ้ง หยวกกล้วย ว่าน กาบหอย บัวบก หญ้าปักกิ่ง เป็นต้น โดยสามารถนำสมุนไพรฤทธิ์เย็นอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างรวมกันก็ได้มาทำการคั้นน้ำแล้วกรองเอากากออกแล้วนำน้ำที่คั้นได้มาดื่ม ซึ่งช่วงเวลาที่เหมาะสมในการดื่ม คือ

ก่อนอาหารหรือตอนท้องว่างหรือสามารถที่จะดื่มแทนน้ำเปล่าในตอนที่อยู่สัปดาห์หน้า ทั้งนี้ ปริมาณการดื่มและความเข้มข้นของสมุนไพรที่เหมาะสม คือ เมื่อดื่มแล้วสามารถทำให้รู้สึกสบาย เบาอก มีกำลัง และนอกจากการคั้นน้ำสมุนไพรแล้วนำมาดื่ม ก็สามารถใช้ในการรับประทานสดได้เช่นกัน [12, 20-21]

ยาเม็ดที่ 2 การกัวชาหรือชูดซาหรือชูดพิชหรือชูดลมเพื่อระบายพิษทางผิวหนัง เป็นการระบายพิษออกจากร่างกายทางผิวหนัง ด้วยการใช้วัสดุขบเรียบที่ไม่มีคม เช่น ซ้อน ขาม เหยียนู ไม้ขบเรียบ เป็นต้น มาชูดที่ผิวหนังตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ไม่ว่าจะเป็นศีรษะ ใบหน้า แผ่นหลัง แขน และขา แต่ไม่ควรชูดทั่วขาบริเวณที่เป็นแผล ผิ หนอง สิว หรือบริเวณที่ชูดแล้วทำให้รู้สึกไม่สบาย ตลอดจนบริเวณอวัยวะอ่อนนิ่ม เช่น นัยต์ตา อวัยวะเพศ เป็นต้น เป็นข้อปฏิบัติที่สามารถช่วยบรรเทาอาการไม่สบายได้อย่างรวดเร็ว โดยก่อนชูดทั่วขาควรใช้สารที่ช่วยหล่อลื่นมาทาบนผิวหนังตามความเหมาะสมของสภาวะร่างกาย ณ ช่วงเวลานั้น ๆ เช่น กรณีมีภาวะร่างกายร้อนเกิน ให้ใช้ขี้ผึ้งย่านาง ขี้ผึ้งเสลดพังพอน น้ำมันเขียว น้ำสมุนไพรฤทธิ์เย็น น้ำเปล่า เป็นต้น สามารถทำการชูดทั่วขาได้ที่ผิวหนังโดยตรงหรือจะชูดผ่านเสื้อผ้าก็ได้ ชูดลงน้ำหนักแรงเท่าที่ ทำให้รู้สึกสบาย ชูดจุดละประมาณ 10-50 ครั้ง หรืออาจชูดมากกว่านี้ก็ได้เท่าที่จะทำให้รู้สึกสบาย เบาอก มีกำลัง ทั้งนี้ ในการชูดทั่วขาจะทำให้มีรอยแดงขึ้นตามบริเวณที่ชูด ซึ่งรอยแดงดังกล่าวจะจางหายไปได้เองภายใน 3-5 วัน [12, 20-21]

ยาเม็ดที่ 3 การสวนล้างพิษออกจากลำไส้ด้วยสมุนไพรที่ถูกต้อง (ดีท็อกซ์) เป็นข้อปฏิบัติที่ช่วยระบายพิษ 3 อย่าง คือ พิษของเนื้ออุจจาระที่หมักหมม น้ำที่เป็นพิษที่เกิดจากทุกอวัยวะในร่างกายที่ส่งพิษมากำจัดที่ตับ และพิษจากพลังงานความร้อนที่เป็นของเสียจากทุกอวัยวะในร่างกาย ออกจากร่างกายทางลำไส้ใหญ่ ด้วยการใส่น้ำสมุนไพรที่ถูกต้องเข้าไปในลำไส้ใหญ่ที่บริเวณรูทวาร การทำดีท็อกซ์ให้เลือกใช้สมุนไพรที่เหมาะสมกับภาวะร้อนเย็นของร่างกาย ณ ช่วงเวลานั้น คือ เมื่อใช้ทำดีท็อกซ์แล้วสามารถทำให้รู้สึกสดชื่น โปร่งโล่ง เบาสบาย โดยให้นำสมุนไพรมาต้มในน้ำเปล่าให้เดือดประมาณ 5-10 นาที แล้วนำมาผสมกับน้ำธรรมดาให้อุ่น หรือนำสมุนไพรสดมาชงกับน้ำเปล่าแล้วนำไปกรองก่อนจะนำน้ำที่ได้ไปใช้ก็ได้ จากนั้นนำน้ำสมุนไพรที่เตรียมไว้ประมาณ 500-1,500 ซีซี ไปใส่ในชูดดีท็อกซ์ ยกหรือแขวนชูดดีท็อกซ์ให้สูงกว่ารูทวารประมาณ 2 ศอก ทำการไล่อากาศออกจากสายด้วยการเปิดน้ำสมุนไพรให้วิ่งออกจากสายแล้วขันปิดสายให้แน่น หล่อลื่นปลายสายด้วยการนำเจลหรือวาสลีนหรือว่านหางจระเข้มาทาที่ปลายสายสวน จากนั้นค่อย ๆ สอดปลายสายสวนเข้าไปที่รูทวารหนักให้ลึกประมาณ 3-5 นิ้ว หรือประมาณความยาวนิ้วมือของผู้ทำดีท็อกซ์ แล้วค่อย ๆ ปล่อยน้ำสมุนไพรเข้าไปในลำไส้ใหญ่ในปริมาณที่ทำให้ร่างกายรู้สึกทนได้โดยไม่ยากไม่ลำบากเกินไป ใช้มีอนวดคลึงบริเวณที่ท้องกลั้นไว้ประมาณ 10-20 นาที หรืออาจจะน้อยกว่านี้ก็ได้ เมื่อรู้สึกปวดถ่ายก็ปล่อยให้ถ่ายออก โดยความถี่ในการทำดีท็อกซ์ให้พิจารณาจากสภาพของร่างกาย คือ ทำแล้วทำให้รู้สึกสบาย ทั้งนี้ ในกรณีมีภาวะร่างกายร้อนเกิน ให้ใช้สมุนไพรฤทธิ์เย็นมาทำกรดีท็อกซ์ เช่น ใบเตย ใบอ่อมแซบ ย่านาง น้ำมะนาว มะขามเปียก ใบส้มป่อย เป็นต้น [12, 20-21]

ยาเม็ดที่ 4 การแช่มือแช่เท้าหรือส่วนที่ไม่สบายในน้ำสมุนไพร เป็นข้อปฏิบัติที่ช่วยระบายพิษออกจากร่างกายทางปลายมือปลายเท้า มีกลไกระบายพิษ คือ ในกรณีที่แช่ด้วยน้ำอุ่น พลังงานความร้อนจากน้ำอุ่นจะช่วยให้เส้นเลือดขยายตัวและกล้ามเนื้อคลายตัว ร่างกายจึงสามารถผลักดันพลังงานที่เป็นพิษออกจากร่างกายได้ ในขณะที่เดียวกันก็สามารถดูดดึงพลังงานที่เป็นประโยชน์เข้าสู่ร่างกายได้ไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งกลไกระบายพิษดังกล่าวนี้เป็นกลไกเดียวกับการชูดทั่วขา (ยาเม็ดที่ 2) ในกรณีที่มีภาวะร่างกายร้อนเกิน ให้เลือกใช้สมุนไพรฤทธิ์เย็น เช่น ย่านาง รางจืด ใบเตย ใบมะขาม ใบส้มป่อย หยกกล้วย เป็นต้น ประมาณครึ่งถึง 1 กำมือ

มาตัมกับน้ำประมาณ 1-3 ลิตร ให้เดือดประมาณ 5-10 นาที โดยสามารถใช้สมุนไพรหลายอย่างหรืออย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ จากนั้นนำน้ำสมุนไพรที่ต้มแล้วไปผสมกับน้ำธรรมดาให้รู้สึกอุ่นพอสบาย แล้วแช่มือแช่เท้าให้พอท่วมข้อมือและข้อเท้าประมาณ 3 นาที แล้วยกขึ้นมาพัก 1 นาที ทำซ้ำไปแบบนี้ให้ครบ 3 รอบ หรืออาจใช้เวลามากหรือน้อยกว่านี้ก็ได้ เท้าที่จะสามารถทำให้รู้สึกสบาย เบากาย มีกำลัง ทั้งนี้ ในกรณีที่แช่ในน้ำอุ่นแล้วรู้สึกไม่สุขสบาย ก็สามารถเปลี่ยนไปแช่ในน้ำธรรมดาหรือน้ำเย็นแทนได้เช่นกัน [12, 20-21]

ยาเม็ดที่ 5 การพอก ทา หยอด ประคบ อบ อาบ ด้วยสมุนไพร เป็นข้อปฏิบัติที่ช่วยระบายพิษออกจากร่างกายที่มีกลไกระบายพิษเช่นเดียวกับการแช่มือแช่เท้าหรือส่วนที่ไม่สบายในน้ำสมุนไพร (ยาเม็ดที่ 4) สามารถเลือกทำได้หลายวิธี ทั้งการพอก ทา ประคบ อบ อาบ ด้วยสมุนไพรที่เหมาะสมกับภาวะสมดุลร้อนเย็นของร่างกาย ณ ช่วงเวลานั้น ๆ ยกตัวอย่างเช่น การใช้การพอกกับภาวะร่างกายร้อนเกิน สามารถใช้ได้ทั้งกากของสมุนไพรฤทธิ์เย็นหรือดินสอพองผสมกับผงถ่านที่นำมาละลายในน้ำสมุนไพรฤทธิ์เย็น มาพอกบริเวณที่รู้สึกไม่สบายประมาณ 10-60 นาที ทุก ๆ ประมาณ 4-6 ชั่วโมง สำหรับการหยอดกับภาวะร่างกายร้อนเกิน ถ้ารู้สึกไม่สบายบริเวณหูหรือตา สามารถนำสมุนไพรฤทธิ์เย็นที่เหมาะสมกับภาวะร่างกาย ณ ช่วงเวลานั้น ๆ มาประมาณ 3-10 ใบ แล้วนำไปแช่ในน้ำสะอาดในปริมาณ 200-1,000 มิลลิลิตร แช่นานประมาณ 5-10 นาที หลังจากนั้นก็สามารถนำน้ำที่ได้มาใช้หยอดหูหรือหยอดตาได้ โดยใช้ครั้งละ 1-3 หยด ทั้งนี้ สามารถนำน้ำสมุนไพรฤทธิ์เย็นมาใช้ในการหยอดหูหยอดตาก็ได้เช่นกัน [12, 20-21]

ยาเม็ดที่ 6 การออกกำลังกาย กตจุลคปราณ โยคะ และกายบริหารที่ถูกต้อง ตามแนวคิดของการแพทย์วิถีธรรม การออกกำลังกายที่ถูกต้องสมดุล จะต้องก่อให้เกิดประโยชน์ 3 อย่างคือ 1) สามารถสร้างความแข็งแรงให้กับกล้ามเนื้อ 2) สามารถสร้างความยืดหยุ่นให้กับกล้ามเนื้อและเส้นเอ็น และ 3) สามารถทำให้กระดูก เส้นเอ็น และกล้ามเนื้อเข้าที่เข้าทางได้ ซึ่งการออกกำลังกายที่จะสามารถก่อให้เกิดประโยชน์ทั้ง 3 อย่างนี้ไม่สามารถอาศัยการออกกำลังกายที่มีการใช้กำลังร่างกายแค่เพียงอย่างเดียว แต่ต้องใช้การกายบริหารที่สามารถสร้างความยืดหยุ่นให้กล้ามเนื้อและเส้นเอ็น ตลอดจนสามารถสร้างการเข้าที่เข้าทางของกระดูก เส้นเอ็น และกล้ามเนื้อ ควบคู่กันไป ทั้งนี้ การออกกำลังกายที่มีการใช้กำลังร่างกายที่ดี ต้องใช้กำลังเคลื่อนไหวร่างกายต่อเนื่องนานพอประมาณ โดยเฉลี่ยจะใช้เวลาประมาณ 15-45 นาที หรืออาจจะมากกว่าหรือน้อยกว่านั้นก็ได้ตามสภาพร่างกายของแต่ละคน ณ ช่วงเวลาปัจจุบันนั้น ๆ ออกกำลังกายให้รู้สึกเหนื่อยหอบ แต่ไม่อ่อนเพลียอ่อนล้า หรือหอบเหนื่อยมากจนใจสั่นหวิว หรือพุดจาไม่ชัดถ้อยชัดคำ และหลังจากพักประมาณ 10-20 นาที ก็จะสามารถเหนื่อยและสามารถทำงานได้ตามปกติได้ ส่วนการกายบริหารที่สามารถสร้างความยืดหยุ่นให้กล้ามเนื้อและเส้นเอ็น ตลอดจนสามารถสร้างการเข้าที่เข้าทางของกระดูก เส้นเอ็น และกล้ามเนื้อ จะมีทั้งการใช้การกตจุลคปราณ โยคะ และดัดตัว ซึ่งประโยชน์ที่ได้จากการทำเช่นนี้ นอกจากจะช่วยสร้างทั้งความยืดหยุ่นและการเข้าที่เข้าทางของกระดูก เส้นเอ็น และกล้ามเนื้อ ได้แล้ว ยังสามารถช่วยให้ลมปราณ เลือดลม สารและพลังงานต่าง ๆ ไหลเวียนได้สะดวกยิ่งขึ้นเช่นกัน และเมื่อนำไปประกอบกับการมีกล้ามเนื้อที่แข็งแรงขึ้นที่เกิดขึ้นจากการออกกำลังกายที่มีการใช้แรงที่เหมาะสม ก็จะสามารถนำไปสู่การมีสุขภาพที่แข็งแรง โรคภัยไข้เจ็บลดลง และอายุยืน [12, 20-21]

ยาเม็ดที่ 7 การรับประทานอาหารปรับสมดุลร่างกาย เป็นข้อปฏิบัติที่สามารถช่วยทำให้ร่างกายมีภาวะร้อนเย็นที่สมดุลที่มีหลักในการปฏิบัติที่สำคัญ คือ พยายามรับประทานอาหารที่ไร้สารพิษ แต่ถ้าไม่สามารถหาอาหารไร้สารพิษได้ ก็ให้ใช้การลดพิษในอาหารด้วยวิธีต่าง ๆ ซึ่งวิธีการแพทย์วิถีธรรมนิยมใช้ คือ การนำ

ผัก ผลไม้ หรือธัญพืช ไปแช่ในน้ำข้าวข้าว หรือ ถ่าน 1-5 ก้อน ประมาณ 10-20 นาที ขึ้นไป การลดหรือลด การรับประทานเนื้อและผลิตภัณฑ์จากสัตว์ให้ได้น้อยที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ แล้วมาเพิ่มการรับประทานผัก ผลไม้ ธัญพืช และถั่วแทน การปรุงรสชาติอาหารที่ไม่จัดจนเกินไป โดยการแพทย์วิถีธรรมได้แนะนำว่า ควรปรุงรสประมาณ 10-30% ของการปรุงรสที่เคยปรุงโดยปกติทั่วไป และเลือกใช้เกลือในการปรุงรสอาหาร จะดีที่สุด ในกรณีที่มีภาวะร่างกายร้อนเกิน ให้ลดหรือลดอาหารที่มีฤทธิ์ร้อนและเพิ่มอาหารที่มีฤทธิ์เย็น ในสัดส่วนที่รับประทานแล้วทำให้รู้สึกสบาย เบาอกาย มีกำลัง ใช้ไฟกลางในการปรุงอาหารนานแค่พอสุก และไม่ควรนำอาหารมาอุ่นซ้ำแล้วซ้ำอีก โดยอาหารที่มีฤทธิ์เย็นในกลุ่มของผลไม้ เช่น กล้วยน้ำว้า ส้มโอ ชมพู แดงโม เป็นต้น กลุ่มของผักที่มีฤทธิ์เย็น เช่น ผักบุ้ง แดงกวา มะเขือเปราะ สายบัว เป็นต้น กลุ่มของถั่วที่มีฤทธิ์เย็น เช่น ถั่วเขียว ถั่วขาว ถั่วลันเตา ถั่วลูกไก่ เป็นต้น ในส่วนของข้าวให้เน้นไปยั้งการรับประทานข้าวกล้องหรือข้าวซ้อมมือเป็นหลัก และหลักปฏิบัติที่สำคัญอีกอย่างของการรับประทานอาหารปรับสมดุลร่างกาย คือ การฝึก รับประทานอาหารตามลำดับ โดยให้เริ่มจาก 1) การดื่มน้ำสมุนไพรปรับสมดุล 2) การรับประทานผลไม้ 3) การรับประทานผักสด 4) การรับประทานข้าวพร้อมทั้งกับข้าว 5) การรับประทานถั่วหรือธัญพืช นอกจากนั้น การเคี้ยวอาหารให้ละเอียด การรับประทานอาหารในปริมาณที่พอดี ก็สามารถช่วยเติมเต็มประโยชน์ให้กับ การรับประทานอาหารเพื่อการมีสุขภาพที่ดีได้เช่นเดียวกัน [12, 20-21]

ยาเม็ดที่ 8 ใช้ธรรมชาติ ละบาบ บำเพ็ญกุศล ทำจิตใจให้ผ่องใส คบมิตรดี และสร้างสังคมสิ่งแวดล้อมที่ดี

นอกจากการปรับสมดุลร้อนเย็นของร่างกายแล้ว การดูแลจิตใจให้เบิกบาน ร่าเริง แจ่มใส พยายามจัดการความ ทุกข์ใจ ความเครียด ความกลัว กังวล ระแวง หวั่นไหว ให้ลดหรือหมดไป ก็เป็นอีกปัจจัยสำคัญในการนำไปสู่ การมีสุขภาพที่แข็งแรง โรคภัยไข้เจ็บลดลง และอายุยืน โดยตามแนวคิดของการแพทย์วิถีธรรมได้อธิบายเพิ่ม เต็มไว้ว่า การใช้ธรรมชาติ ละบาบ บำเพ็ญกุศล ทำจิตใจให้ผ่องใส ด้วยการไม่ทำให้ตนเอง คนอื่น และสัตว์อื่น ต้องประสบกับความทุกข์ ทรมาน เดือดร้อน บาดเจ็บ หรือล้มตาย จะก่อให้เกิดวิบากกรรมดี และเมื่อวิบาก กรรมดีไปสังเคราะห์ร่วมกับภาวะร่างกายที่มีสมดุลร้อนเย็น ก็จะส่งผลให้อาการไม่สบายต่าง ๆ ลดน้อยลง สุขภาพแข็งแรง และเกิดประโยชน์สุขในมิติต่าง ๆ ของชีวิต แต่ในทางกลับกันการทำให้ตนเอง คนอื่น และสัตว์ อื่น ต้องประสบกับความทุกข์ ทรมาน เดือดร้อน บาดเจ็บ หรือล้มตาย ด้วยวิธีการต่าง ๆ ก็จะก่อให้เกิดวิบาก กรรมร้ายที่ซึ่งเมื่อไปสังเคราะห์กับภาวะร่างกายที่ไม่สมดุลร้อนเย็น จะทำให้เกิดอาการไม่สบาย มีโรคต่าง ๆ ได้ มากมายหลายชนิด ตลอดจนก่อให้เกิดสิ่งเลวร้ายต่าง ๆ ในชีวิตได้ [12, 20-21] ทั้งนี้ การแพทย์วิถีธรรมมีข้อปฏิบัติ ที่สามารถช่วยทำให้มีจิตใจที่เบิกบาน ร่าเริง แจ่มใส อยู่หลายวิธี เช่น การใช้เทคนิคการทำใจให้หายโรคเร็ว ที่ประกอบไปด้วย อย่าโกรธ อย่ากลัวเป็น อย่ากลัวตาย อย่ากลัวโรค อย่าเร่งผล อย่ากังวล หรือหลักการทำดี อย่างมีสุข คือ รู้ว่าอะไรดีที่สุด ประารถนาให้เกิดสิ่งที่ดีที่สุด ปล่อยวางความยึดมั่นถือมั่นแล้วลงมือทำที่ ดีที่สุด ยินดีเมื่อได้ทำที่ ดีที่สุดแล้ว ไม่ติดไม่ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งที่ดีที่สุด นั่นแหละคือสิ่งที่ดีที่สุด [22] เป็นต้น

ยาเม็ดที่ 9 รู้เพียรรู้พักให้พอดี เป็นข้อปฏิบัติที่สามารถทำให้สุขภาพแข็งแรง โรคภัยไข้เจ็บลดน้อยลง และอายุยืน ด้วยการประมาณการเพียรทำงานและพักผ่อนให้เหมาะสมกับภาวะร่างกาย ณ ช่วงเวลานั้น ๆ โดย ให้ทำงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีประโยชน์ในขนาดที่หนักหน้อย แต่อย่าให้ป่วย อย่าให้ทรมานตัวเองมาก จนเกินไป แล้วพักผ่อนให้พอดี ซึ่งการเพียรพักที่พอดีจะช่วยให้มีพลังชีวิตเต็ม แต่การเพียรมากเกินไปพักน้อย เกินไปหรือเพียรน้อยเกินไปพักมากเกินไปก็ต่างทำให้พลังชีวิตตกและนำไปสู่การมีสุขภาพที่ไม่ดี [12, 20-21]

ผลการประยุกต์ใช้แนวคิดการแพทย์วิถีธรรมเพื่อการดูแลรักษาผู้ป่วยมะเร็ง

จากการศึกษาของ โจเพชร กล้าจน [12] ได้แสดงให้เห็นถึงสุขภาพองค์รวมของผู้ป่วยมะเร็งทั้ง 4 มิติ คือ สุขภาพทางด้านร่างกาย จิตใจ จิตวิญญาณ และสังคม ที่เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้นหลังจากที่ได้นำ การแพทย์วิถีธรรมไปประยุกต์ใช้ในการดูแลรักษาตนเอง โดยได้สะท้อนให้เห็นผ่านการให้สัมภาษณ์ของผู้ป่วย มะเร็งที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาดังกล่าว ดังข้อมูลต่อไปนี้

1) สุขภาพทางด้านร่างกาย

“เป็นโรคมะเร็งปอด ทำคีโม 4 เข็มแล้ว ซีดมาก อ่อนเพลีย ให้เลือด 2 กระปุก ต่อมาได้ใช้ยา 9 เม็ด ตามหลักแพทย์วิถีธรรม อาการมีแนวโน้มดีขึ้น” [12]

“มะเร็งปอด ได้รับคำแนะนำจากพี่น้อง ได้ปลงจากหมู่กลุ่ม ทำให้ไม่ต้องใช้ยาเคมีหรือหมอแผน ปัจจุบันใด ๆ เลย ใช้เวลาตั้งแต่เริ่มมีอาการจนถึงวันที่ไม่ต้องตื่นตอนกลางคืน แค่ 2 เดือน ก็เห็นผล” [12]

“ปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ต่อเนื่อง 6 เดือน ไปตรวจไม่พบเชื้อมะเร็ง หรือสารที่จะก่อมะเร็งใด ๆ ก่อน ยุบลง ออกกำลังกายมากขึ้น และจะใช้วิธีนี้รักษาตัวเองจนกว่าจะหายขาด” [12]

2) สุขภาพทางด้านจิตใจ

“ตอนรู้ครั้งแรกนี้ มีความกังวลมากมากนะคะ วางความกังวล ถ้าเข้าใจระบบของกรรมนี้ มันก็ทำให้ ใจเราสบายมากขึ้นคะ” [12]

“ตอนแรกสิ้นหวัง ตกใจ หลังจากใช้แพทย์วิถีธรรมแล้วก็ดีขึ้น” [12]

“จิตใจไม่นั่งแข็งแรงอย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อน เชื่อมมั่นในศักยภาพของตัวเองอย่างเต็มที่ที่จะดูแล สุขภาพของตัวเอง กับทั้งมีความมั่นใจที่จะแนะนำผู้อื่นได้อย่างเต็มที่ เป็นบทเรียนอันมีค่า เป็นประสบการณ์ ของชีวิตที่น่าประทับใจ นำตื่นเต้น” [12]

3) สุขภาพทางด้านจิตวิญญาณ

“มีกรรมเป็นของของตน สาเหตุที่เกิดจากมะเร็งนี้ ถ้าวิเคราะห์ในชาติปัจจุบันนี้ที่เราฐานะ ก็คือว่าเรา พากันไปทำแท้งคะ โดยที่คิดว่าเราแค่เอารกเขาไปเท่านั้นเองนะคะ” [12]

“เชื่อว่าเป็นกรรมที่มาทดสอบจิตใจ เราเชื่อในสิ่งที่เกิดขึ้น อะไรที่เกิดขึ้นต้องยอมรับจะปฏิเสธไม่จริง ไม่ได้ พอใจในสิ่งที่ตนมี ยอมรับความจริง ตัวเองปฏิบัติธรรม ทำให้สบายใจ เป็นสุข เชื่อพระพุทธเจ้า ทำดีจะ ทำให้ทุกข์น้อยลง” [12]

“ชะล่าใจ ประมาท กลับไปทำพฤติกรรมแบบเดิม ๆ รับประทานเนื้อสัตว์ จนเกิดเป็นก้อนซีสต์อีกครั้ง เห็นชัดว่าหลักการของแพทย์วิถีพุทธทำได้ผลจริง อารมณ์ที่เครียด และพักไม่พอ จึงกลับมาเข้าค่ายพระไตรปิฎก เพื่อยกระดับจิตวิญญาณและฝึกการปล่อยวาง” [12]

4) สุขภาพทางด้านสังคม

“วิชานี้ลูกทุ่ง ประหยัด ฟังตนเองได้ แต่หายป่วยได้จริง หายโรคแล้ว ก็จบ” [12]

“หากไปหาหมอแผนปัจจุบัน จะต้องเสียเวลา เสียเงิน รวมทั้งอาจจะกวดอาการเอาไว้ ทำให้เกิดการ เรื้อรัง เป็น ๆ หาย ๆ ต่อเนื่องยาวนานไปเรื่อย ๆ สำหรับมะเร็งปอดหากรักษาตัวที่กรุงเทพฯ ทั้งค่าเดินทาง ค่า ยา ค่าอาหาร รวมทั้งการเดินทางที่ใช้เวลานาน อาจทำให้เกิดความเครียดทั้งทางร่างกายและจิตใจ ผลที่ได้ อาจ เป็นตรงกันข้าม” [12]

อนึ่ง ถ้าพิจารณาเฉพาะสุขภาพทางด้านร่างกาย พบว่ามีผู้ป่วยมะเร็งถึง 22.78% และ 71.15% ของผู้ป่วยมะเร็งทั้งหมดในการศึกษาของ โจเซฟ กลัจน [12] ที่หายจากโรคหรือมีสุขภาพทางด้านร่างกายเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น หลังจากที่ได้ผ่านการแพทย์วิถีธรรมไปประยุกต์ใช้ในการดูแลสุขภาพตนเองตามลำดับ

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาองค์ความรู้ของการแพทย์วิถีธรรมในบริบทที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพผู้ป่วยมะเร็งพบว่า เป็นศาสตร์การดูแลสุขภาพแบบองค์รวม ที่ไม่ได้เน้นให้ความสำคัญไปยังสุขภาพทางด้านร่างกาย แค่เพียงมิติเดียวเท่านั้น แต่มีการให้ความสำคัญกับสุขภาพครบทั้ง 4 มิติ คือ สุขภาพทางด้านร่างกาย จิตใจ จิตวิญญาณ และสังคม เน้นไปยังการแก้ไขปัญหาสุขภาพที่ต้นเหตุ ด้วยวิธีที่เรียบง่าย สามารถพึ่งพาตนเองได้ ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นหลักโดยเฉพาะพืชผักและสมุนไพรพื้นบ้าน จึงสามารถลดภาระค่าใช้จ่ายในครัวเรือนได้ ตลอดจนยังสามารถประยุกต์ใช้กับวิถีชีวิตได้อย่างยั่งยืน โดยการแพทย์วิถีธรรมได้แบ่งสาเหตุของความเจ็บป่วยออกเป็น 5 สาเหตุหลัก กับอีก 9 สาเหตุย่อย และมีการแบ่งกลุ่มอาการเจ็บป่วยออกเป็น 5 กลุ่ม ซึ่งเป็นการแบ่งกลุ่มอาการเจ็บป่วยที่สามารถทำความเข้าใจได้ง่ายและสามารถนำมาใช้วิเคราะห์อาการเจ็บป่วยของตนเองได้ด้วยตนเอง

สำหรับเทคนิคปรับสมดุล 9 ข้อ หรือ “ยา 9 เม็ด” ของการแพทย์วิถีธรรม ที่เป็นองค์ความรู้ในการดูแลสุขภาพด้วยการปรับสมดุลร้อนเย็นของร่างกายให้ไปสู่จุดที่ทำให้รู้สึกสบาย เบากาย มีกำลัง ด้วยข้อปฏิบัติ 9 ข้อ สามารถสังเกตได้ว่า ข้อปฏิบัติที่ 1-7 (ยาเม็ดที่ 1-7) เป็นข้อปฏิบัติที่เน้นไปยังการดูแลสุขภาพทางด้านร่างกาย ส่วนข้อปฏิบัติที่ 8-9 (ยาเม็ดที่ 8-9) เป็นข้อปฏิบัติที่เน้นไปยังการดูแลสุขภาพทางด้านจิตใจ จิตวิญญาณ และสังคม โดยจากการศึกษาของ โจเซฟ กลัจน [12] และ เอมอร์ แซลิม [13] ได้แสดงให้เห็นว่า เทคนิคปรับสมดุล 9 ข้อ หรือ ยา 9 เม็ด สามารถทำให้สุขภาพองค์รวมของผู้ป่วยมะเร็งเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้นได้จริง ซึ่งก็สอดคล้องกับผลที่ได้จากการศึกษาอื่น ๆ [23-24] ที่พบว่า การนำการแพทย์ทางเลือก เช่น การรับประทานอาหารมังสวิรัต การโยคะ การนั่งสมาธิ เป็นต้น มาใช้ร่วมกับการแพทย์แผนปัจจุบันในการดูแลสุขภาพผู้ป่วยมะเร็งสามารถทำให้คุณภาพชีวิตของผู้ป่วยเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้นได้เช่นเดียวกัน

อีกทั้ง เมื่อทำการพิจารณาการกดจุดลมปราณ และ การโยคะ ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติส่วนหนึ่งในข้อปฏิบัติที่ 6 (ยาเม็ดที่ 6) ที่การแพทย์วิถีธรรมนำมาร่วมใช้ในการดูแลสุขภาพผู้ป่วยมะเร็งเพื่อสร้างความยืดหยุ่นให้กับกล้ามเนื้อ และเส้นเอ็น เพื่อทำให้กระดูก เส้นเอ็น และกล้ามเนื้อเข้าที่เข้าทาง และเพื่อทำให้ลมปราณ เลือดลม สารและพลังงานต่าง ๆ ไหลเวียนได้สะดวกยิ่งขึ้นนั้น ก็สอดคล้องกับการศึกษาของ ปณิชา บุญสวัสดิ์ และคณะ [25] ที่พบว่า การนำการกดจุดมาร่วมใช้ในการบำบัดแบบผสมผสานสามารถช่วยลดอาการปวดและทุกข์ทรมาน และสร้างสมดุลชีวิตให้กับผู้ป่วยมะเร็งได้ และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ จิราภรณ์ บุตรทอง และคณะ [26] และ ญุสลิณี ทองมี และคณะ [27] ที่พบว่า การโยคะช่วยทำให้ความเหนื่อยล้าของผู้ป่วยมะเร็งที่ได้รับรังสีรักษา ตลอดจนความวิตกกังวลและภาวะแทรกซ้อนของผู้ป่วยมะเร็งเต้านมหลังจากได้รับการผ่าตัดลดน้อยลงไป

ในส่วนการรับประทานอาหารปรับสมดุลร่างกายที่เป็นข้อปฏิบัติที่ 7 (ยาเม็ดที่ 7) ที่การแพทย์วิถีธรรมได้ส่งเสริมให้ผู้ป่วยมะเร็งรับประทานผัก ผลไม้ ธัญพืช และถั่ว ให้มากขึ้น และลดการรับประทานเนื้อสัตว์และผลิตภัณฑ์จากสัตว์ให้น้อยลง ก็สอดคล้องกับคำแนะนำในการรับประทานอาหารเพื่อป้องกันการเป็นมะเร็งของกองทุนวิจัยมะเร็งโลก (World Cancer Research Fund) [28] และ สถาบันวิจัยโรคมะเร็งแห่งสหรัฐอเมริกา

(American Institute for Cancer Research) [29] ที่ต่างก็ให้คำแนะนำไปในทิศทางเดียวกัน คือ ให้นั้นการรับประทานผัก ผลไม้ ธัญพืชเต็มเมล็ด และถั่ว ให้มาก และจำกัดการบริโภคเนื้อของสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม (เนื้อแดง) และเนื้อสัตว์แปรรูปให้น้อยลง ซึ่งคำแนะนำดังกล่าวนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งกับผู้ที่ไม่ได้ป่วยเป็นมะเร็ง ผู้ป่วยมะเร็ง ตลอดจนผู้รอดชีวิตจากมะเร็ง

นอกจากนี้ ในส่วนการใช้ธรรมชาติบำบัด บำเพ็ญกุศล ทำจิตใจให้ผ่องใส ในข้อปฏิบัติที่ 8 (ยาเม็ดที่ 8) ที่เป็นข้อปฏิบัติหลักที่ทำให้สุขภาพทางด้านจิตใจและจิตวิญญาณของผู้ป่วยมะเร็งเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้นได้นั้น ก็สอดคล้องกับการศึกษาของ ปัญญา จารัสรัตนเดช และคณะ [30] และ ปณณธร รัตนนิล และจิราพร เกศพิชญวัฒนา [31] ที่พบว่า การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการดูแลรักษาผู้ป่วยมะเร็งสามารถทำให้สุขภาพทางด้านจิตใจและจิตวิญญาณของผู้ป่วยเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้นได้ ในขณะที่การควบคุมสติ และสร้างสังคมสิ่งแวดล้อมที่ดี ที่เป็นข้อปฏิบัติย่อยอีกส่วนในข้อปฏิบัติที่ 8 (ยาเม็ดที่ 8) ที่มีลักษณะเป็นการสนับสนุนทางสังคมในรูปแบบหนึ่ง ตลอดจนยังมีความสำคัญในการทำให้สุขภาพทางด้านสังคมของผู้ป่วยมะเร็งเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้นนั้น ก็สอดคล้องกับการศึกษาของ มณฑา ลิ้มทองกุล และบัวหลวง สำแดงฤทธิ์ [32] ที่พบว่า ผู้ป่วยมะเร็งที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมในระดับที่สูงกว่า มีความผาสุกด้านสังคม/ครอบครัวมากกว่าผู้ป่วยมะเร็งที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมในระดับที่ต่ำกว่า และการศึกษาของ ชัญญาณุช พะลัง และปิ่นหทัย หนูนวล [33] ที่พบว่า ผู้ป่วยมะเร็งที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมอย่างเหมาะสมจะสามารถปรับตัวในการเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ ในขณะที่กำลังป่วยเป็นมะเร็งได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากเหตุผลทั้งหมดตามเนื้อหาข้างต้น ประกอบกับการที่ ดร.ใจเพชร กล้าจน หรือ “หมอเขียว” ได้รับความแต่งตั้งให้เป็น “ผู้เชี่ยวชาญด้านการแพทย์ทางเลือกวิถีธรรม เพื่อการพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง” จากกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข อีกทั้ง การที่องค์ความรู้ของการแพทย์วิถีธรรม ได้ถูกสำนักงานการแพทย์ทางเลือกนำไปจัดทำเป็นหลักสูตร “การแพทย์ทางเลือกวิถีธรรม เพื่อการพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง” และได้รับการอนุมัติจากกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก จึงสามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า องค์ความรู้ของการแพทย์วิถีธรรมมีทั้งความเหมาะสมและความน่าเชื่อถือเพียงพอที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการรักษาโรคมะเร็ง ที่ซึ่งเป็นโรคที่สามารถส่งผลกระทบต่อสุขภาพองค์รวมของผู้ป่วยมะเร็งได้ทั้ง 4 มิติ

สำหรับข้อเสนอแนะ เพื่อที่จะให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการดูแลรักษาผู้ป่วยมะเร็ง ในส่วนของภาคปฏิบัติ ทั้งผู้ป่วยมะเร็ง บุคคลใกล้ชิด และบุคลากรทางการแพทย์ทั้งในส่วนภาครัฐและเอกชน ควรที่จะให้ความสำคัญกับการนำองค์ความรู้ของการแพทย์วิถีธรรมไปพิจารณาเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการนำไปบูรณาการใช้ในการดูแลรักษาผู้ป่วยมะเร็ง และในส่วนของภาคทฤษฎี สืบเนื่องจากในปัจจุบัน งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์วิถีธรรมและโรคมะเร็งยังมีอยู่ไม่แพร่หลาย ด้วยเหตุนี้ จึงควรมีการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์วิถีธรรมและโรคมะเร็งในมิติต่าง ๆ เพิ่มเติมมากขึ้น

References

- [1] Pharnit, J., & Chaiyawat, W. (2007). Illness experience of school age patients with leukemia. *Thai Journal of Nursing Council*, 22(3), 40-54. (In Thai)

- [2] Boonrak, B., Yindesuk, T., & Kochaphrom, D. (2024). Pain management for advanced stage of cancer patients: A qualitative study. *Regional Health Promotion Center 9 Journal*, 18(2), 526-536. (In Thai)
- [3] Lortamma, P., Kooariyakul, A., Yottavee, W., Kaewkhong, N., & Chidnayee, S. (2019). Lived experience of women with breast cancer after receiving chemotherapy. *Boromarajonani College of Nursing, Uttaradit Journal*, 11(2), 32-48. (In Thai)
- [4] Thasaneesuwan, S., & Nilmanat, K. (2019). Psychological distress in patient with cancer undergoing chemotherapy and nursing care. *Songklanagarind Journal of Nursing*, 39(4), 110-119. (In Thai)
- [5] Pillai, S., Connolly, A., Hession, N., & Timulak, L. (2022). 'Why mutilate me before I die': An emotion-focused conceptualization of breast cancer clients' experiences of anxiety and depression. *Person-Centered & Experiential Psychotherapies*, 22(3), 243-264. DOI: 10.1080/14779757.2022.2104750
- [6] Kaewmanee, C., Nanthachaipan, P., & Sittisombut, S. (2015). Spiritual needs of persons with cholangiocarcinoma. *Nursing Journal of the Ministry of Public Health*, 24(3), 15-28. (In Thai)
- [7] Martins, H., & Caldeira, S. (2018). Spiritual distress in cancer patients: A synthesis of qualitative studies. *Religions*, 9(10), 285. DOI:10.3390/rel9100285
- [8] Suwannalai, T. (2015). Obstacle of palliative radiotherapy for cancer patients at Uttaradit Hospital. *Journal of Thai Society of Therapeutic Radiology and Oncology*, 21(1), 69-78. (In Thai)
- [9] Gilligan, A. M., Alberts, D. S., Roe, D. J., & Skrepnek, G. H. (2018). Death or debt? National estimates of financial toxicity in persons with newly-diagnosed cancer. *The American Journal of Medicine*, 131(10), 1187-1199.
- [10] Khunchompoo, N., & Kespichayawattana, J. (2022). Illness experience of older persons with advanced prostate cancer. *Royal Thai Navy Medical Journal*, 49(2), 322-333. (In Thai)
- [11] Ministry of Public Health. (2018). *Thai public health dictionary 2018, 100th anniversary edition of Thai public health*. Retrieved November 10, 2024, from https://ict.moph.go.th/upload_file/files/dic25620104.pdf. (In Thai)
- [12] Klajon, J. (2015). *Buddhist Medicinal volunteers for humankind*. [Doctoral dissertation, Surindra Rajabhat University]. <https://morkeaw.net/wp-content/uploads/2021/12/Buddhist-Medicinal-Volunteer-for-Humankind.pdf>. (In Thai)
- [13] Saelim, E. (2017). *The effect of empowerment on the behavior of reducing or giving up meat consumption and health status of participants in Buddhist Medicine*. [Master's thesis, Surindra Rajabhat University]. <https://morkeaw.net/wp-content/uploads/2021/11/Reducing-or-Giving-Up-Meat-Consumption-for-better-health.pdf>. (In Thai)

- [14] Surasai, N., (2020). *An integrated model of health care cultures with the Buddhist Dhamma Medicine*. [Doctoral dissertation, Ubon Ratchathani Rajabhat University]. <https://morkeaw.net/wp-content/uploads/2021/11/An-integrated-model-of-health-care-cultures-with.pdf>. (In Thai)
- [15] Klajon, J. (2011). The illness and health care under sufficiency economy philosophy in accordance with the principles of Buddhist Alternative Medicine. *Journal of Bureau of Alternative Medicine*, 4(1), 25-37. (In Thai)
- [16] Klajon, J. (2017). The mechanism of the cause and the disappearance of cancer according to the Buddhist Medicine. *Vijjaram Journal*, 1(1), 111-128. (In Thai)
- [17] Insamran, W., & Sangrajrang, S. (2020). National cancer control program of Thailand. *Asian Pacific Journal of Cancer Prevention: APJCP*, 21(3), 577–582.
DOI:10.31557/APJCP.2020.21.3.577
- [18] Naewna. (2023, 10 December). December 10th National Cancer Prevention Day. *Naewna*. <https://www.naewna.com/local/774366>. (In Thai)
- [19] Hfocus. (2024, 5 february). The Department of Medical Services reveals that 140,000 Thais newly diagnosed cancer each year and 83,000 deaths. *Hfocus*. <https://www.hfocus.org/content/2024/02/29679>. (In Thai)
- [20] Klajon, J. (2013). *Health decoded: Becoming your own doctor - Issue 3*. U-sa Press. (In Thai)
- [21] Maneechote, S. (2016). Self-reliance health care based on Alternative Dhamma Medicine: Middle-aged adults. *Songklanagarind Journal of Nursing*, 36(2), 202-214. (In Thai)
- [22] Klajon, J. (2023). *Dhamma review*. Pimdee Co., Ltd.. (In Thai)
- [23] Poplab, W. (2024). Using complementary medicine alongside conventional medicine for self-care of cancer patients in Donmotdaeng District, Ubon Ratchathani Province. *Journal of Council of Community Public Health*, 6(3), 51-68. (In Thai)
- [24] Dehghan, M., Hoseini, F. S., Mohammadi Akbarabadi, F., Fooladi, Z., & Zakeri, M. A. (2022). Quality of life in terminally ill cancer patients: what is the role of using complementary and alternative medicines?. *Supportive Care in Cancer*, 30(11), 9421-9432.
DOI:10.1007/s00520-022-07301-1
- [25] Boonsawad, P., Pumduang, A., Auswapinyokit, N., & Tongboonchoo, C. (2020). The effect of complementary and integrative therapy on pain and pain distress in patients with cancer. *Thai Red Cross Nursing Journal*, 13(2), 257-270. (In Thai)
- [26] Butthong, J., Petpichetchian, W., & Hatthakit, U. (2009). The effect of fatigue management combining yoga program among cancer patients receiving radiotherapy. *Thai Journal of Nursing Council*, 24(4), 29-42. (In Thai)

- [27] Thongmee, Y., Hornboonherm, P., & Wongpanarak, N. (2013). The effects of Hatha-yoga on anxiety and complications in breast cancer patients after surgery. *Journal of Nurses' Association of Thailand, North-Eastern Division*, 31(3), 178-185. (In Thai)
- [28] World Cancer Research Fund. (n.d.). *Our cancer prevention recommendations*. Retrieved September 1, 2025, from <https://www.wcrf.org/preventing-cancer/cancer-prevention/our-cancer-prevention-recommendations/>.
- [29] American Institute for Cancer Research. (n.d.). *AICR's foods that fight cancer™ and foods to steer clear of, Explained*. Retrieved September 1, 2025, from <https://www.aicr.org/cancer-prevention/food-facts/>.
- [30] Jumratthanadej, P., Udomtamanupub, M., & Srikkhruedong, S. (2023). The effects of integrating Buddhist psychology and neuro-linguistic programming on promoting psychological wellbeing in cancer patients. *Journal of MCU Ubon Review*, 8(3), 1707-1717. (In Thai)
- [31] Rattani, P., & Kespichayawattana, J. (2016). The effect of Buddhist spiritual care on spiritual well-being of end stage cancer elderly patients. *Journal of Nursing Science Chulalongkorn University*, 28(3), 31-43. (In Thai)
- [32] Limthongkul, M., & Sumdaengrit, B. (2015). Social support and quality of life in breast cancer patients after treatment in university hospital: A comparative study. *Ramathibodi Medical Journal*, 38(1), 20-28. (In Thai)
- [33] Palang, C., & Nunuan, P. (2020). Social support and adaptation of cancer patients receiving services at The National Cancer Institute: Case study research. *Thai Cancer Journal*, 40(2), 62-75. (In Thai)

การพัฒนารูปแบบการสอนแนวสตรีนิยม
เพื่อเสริมสร้างความฉลาดรู้ทางเพศภาวะสำหรับนิสิตครู
The Development of Feminist Teaching Model
to Enhance Gender Literacy for Pre-service Teachers

วสันต์ สรรพสุข^{1*}

Wasan Sapphasuk^{1*}

¹ วิทยาลัยการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา 56000

¹ School of Education, University of Phayao, 56000, Thailand

* Corresponding author: wasan.sa@up.ac.th

(Received: March 26, 2025; Revised: September 24, 2025; Accepted: October 3, 2025)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพและความต้องการเสริมสร้างความรู้ทางเพศภาวะของนิสิตครู 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการสอนแนวสตรีนิยมฯ และ 3) เพื่อศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบการสอนฯ โดยใช้วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กลุ่มเป้าหมาย คือ นิสิตหลักสูตรการศึกษาบัณฑิต จำนวน 12 คน ได้มาโดยสมัครใจ กลุ่มเป้าหมายในการทดลอง คือ นิสิตหลักสูตรการศึกษาบัณฑิต จำนวน 1 หมู่เรียน ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง รวบรวมข้อมูลแบบผสมวิธีโดยวิธีการเชิงคุณภาพเป็นหลัก เครื่องมือเก็บข้อมูล ได้แก่ คำถามสัมภาษณ์ กลุ่มย่อยฯ แบบสังเกตฯ แผนกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ คำถามสนทนาเชิงวิพากษ์นิสิตและผู้ทรงคุณวุฒิ แบบบันทึกสะท้อนการเรียนรู้ แบบวัดความฉลาดรู้ทางเพศภาวะ และคำถามสนทากลุ่มหลังทดลองใช้ฯ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาและสถิติพื้นฐาน พบว่า 1) นิสิตรับรู้เพศภาวะจากสื่อสังคมออนไลน์ การเคลื่อนไหวทางสังคม และนโยบายพรรคการเมือง ทว่ามองไม่เห็นปัญหาเชิงโครงสร้าง ต้องการพัฒนาความรู้ ปฏิบัติการ และตระหนักรู้ทางเพศภาวะ 2) รูปแบบการสอนแนวสตรีนิยม ประกอบด้วย (1) หลักการ (2) วัตถุประสงค์ (3) โครงสร้างกิจกรรม หรือ ACTOR Model (4) การวัดและประเมินผล (5) ระบบนิเวศการเรียนรู้ และ 3) ผลการทดลองใช้ฯ พบว่า ความฉลาดรู้ทางเพศภาวะด้านความรู้และปฏิบัติการเพิ่มขึ้นตามลำดับ แต่ต้องเพิ่มมุมมองเชิงวิพากษ์ส่วนความตระหนักรู้หลังทดลองใช้ฯ อยู่ในระดับมาก ($M=4.08$, $S.D.=0.51$)

คำสำคัญ: รูปแบบการสอน การสอนแนวสตรีนิยม ความฉลาดรู้ทางเพศภาวะ นิสิตครู

Abstract

This research aimed to (1) study the conditions and needs for enhancing gender literacy among pre-service teachers, (2) develop a feminist teaching model, and (3) examine the implementation results of the teaching model. The study employed participatory action research methodology. The target groups comprised 12 Bachelor of Education students recruited through voluntary sampling for model development, and one purposively selected classroom section of Bachelor of Education students for implementation. Data collection employed a mixed-method approach with emphasis on qualitative methods. Research instruments included group interview protocols, observation forms, workshop plans, focus group interview guides for students and experts, learning reflection forms, gender literacy assessments, and post-implementation group discussion protocols. Data analysis was conducted through content analysis and descriptive statistics. The findings revealed that: 1) Students perceived and understood gender through social media, social movements, and political party policies; however, they failed to recognize structural issues. They needed support in gender knowledge, gender practices, and gender awareness. 2) The feminist teaching model consisted of (1) principles, (2) objectives, (3) activity structure or ACTOR Model, (4) measurement and evaluation, and (5) learning ecosystem. 3) The experimental results revealed that gender literacy in knowledge and practice increased progressively. However, there is a need to enhance critical perspectives. Additionally, post-experimental awareness was at a high level ($M=4.08$, $S.D.=0.51$).

Keywords: Teaching Model, Feminist Pedagogy, Gender Literacy, Pre-service Teachers

บทนำ

ความไม่เสมอภาคทางเพศที่เกิดจากความแตกต่างทางเพศเป็นประเด็นและข้อถกเถียงที่ดำรงอยู่ในสังคมไทย และสังคมนานาชาติมาอย่างยาวนาน แม้ว่าจะมีความพยายามลดทอนความไม่เสมอภาคดังกล่าวผ่านขบวนการ เคลื่อนไหวต่าง ๆ ของภาครัฐและภาคประชาสังคม รวมถึงมีกฎหมายและข้อตกลงระหว่างประเทศที่มุ่งจัดการเลือกปฏิบัติ การส่งเสริมบทบาทสตรี ความเท่าเทียมกันทางเพศ รวมทั้งการปกป้องคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ [1-3] ทว่าการรื้อทลายกรอบความคิดปิตาธิปไตยที่ถูกปลูกฝังและผลิตซ้ำในสังคมมาอย่างยาวนานนั้นมีความท้าทายอย่างมาก ดังที่ Phujeenaphan [4] และ Rungreangkulkij et al. [5] ชี้ให้เห็นว่าสังคมชายเป็นใหญ่ได้ผลิตซ้ำอุดมการณ์เพศภาวะที่ไม่เท่าเทียมผ่านการขัดเกลาผ่านสถาบันต่าง ๆ ในสังคม เช่น ครอบครัว ชุมชน ประเพณีวัฒนธรรม ศาสนา การศึกษา สื่อต่าง ๆ เป็นต้น และถูกใช้เป็นเครื่องมือในการดำรงและถ่ายทอดวัฒนธรรมชายเป็นใหญ่ กำหนดบทบาท หน้าที่ คุณค่า อำนาจ การตัดสินใจ และความสัมพันธ์ทางเพศที่แตกต่าง จนกลายมาเป็นความคาดหวังของสังคมในการทำหน้าที่และปฏิบัติตามบทบาททางเพศที่สังคมกำหนดจนกลายเป็นเรื่องปกติธรรมดาและไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้

การทำลายต่อความไม่เสมอภาคทางเพศและมุ่งสร้างความเสมอภาคให้เกิดขึ้นได้ในสังคมไทยอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องสร้างกลไกทางอุดมการณ์ในการทำหน้าที่ที่กลมกลืนและการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมความเสมอภาคทางเพศเพื่อเตรียมให้คนรุ่นใหม่มีความรู้ความเข้าใจ มีทักษะ ประสบการณ์ ตระหนักและเคารพต่อความเสมอภาคทางเพศ สิทธิและบทบาททางเพศ หรือเรียกว่าความฉลาดรู้ทางเพศภาวะ (Gender Literacy) [6] โดยสถาบันการผลิตครูเป็นหนึ่งในกลไกทางอุดมการณ์ที่สำคัญในการเตรียมครูรุ่นใหม่เพื่อไปสร้างพลเมืองรุ่นใหม่ให้มีมุมมองต่อความเสมอภาคทางเพศ ดังที่ Kollmayer et al. [7] ชี้ให้เห็นว่า ครูมีความสำคัญมากในการเริ่มต้นการส่งเสริมความเสมอภาคทางเพศให้กับพลเมืองรุ่นใหม่ในระบบโรงเรียนเพื่อท้าทายและรื้อสร้างภาพแทนและความเชื่อทางเพศ ภาวะ รวมถึงสร้างปฏิบัติการทางเพศที่เท่าเทียมให้เกิดขึ้นจริงในวิถีปฏิบัติในชีวิตประจำวันอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับ Schaper [8] กล่าวว่า ครูมีบทบาทและความรับผิดชอบสำคัญในการจัดการศึกษาให้นักเรียนมีความฉลาดรู้ทางเพศภาวะผ่านการเสริมสร้างการคิดเชิงวิพากษ์ให้ผู้เรียนสามารถระบอคติทางเพศและเสริมพลังอำนาจให้พวกเขาลงมือจัดการกับปัญหาเพศสภาพในสังคม ทว่าการทบทวนงานวิจัยกลับพบว่าปฏิบัติการในชั้นเรียนและโรงเรียนยังมีแนวโน้มผลิตซ้ำอุดมการณ์ปิตาธิปไตย ผลิตซ้ำความไม่เสมอภาคในการให้คุณค่าต่อความแตกต่างทางเพศ สะท้อนผ่านบทสนทนา คำพูด การเรียกชื่อ หรือการยกตัวอย่างในบทเรียน [1-2, 8]

การเตรียมนิสิตครูให้มีมุมมองสตรีนิยมและก้าวข้ามมุมมองปิตาธิปไตยในระดับชั้นเรียนเป็นหนึ่งในกลไกสำคัญที่จะช่วยปลดปล่อยครูออกจากกรอบคิดเดิมมาเป็นผู้ร่วมเรียนรู้กับผู้เรียน สร้างพื้นที่ปลอดภัยให้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เสริมอำนาจ รวมถึงตั้งคำถามต่อความสัมพันธ์อำนาจในโครงสร้างวัฒนธรรมแบบเดิม [1, 9-10] รวมถึงวิเคราะห์ตำแหน่งแห่งที่ของความทับซ้อนหลากหลายของอัตลักษณ์ (Intersectionality) เพื่อเข้าใจถึงประสบการณ์และอำนาจที่เกิดขึ้นในห้องเรียนของครูผู้กระทำการที่มีผลต่อสิทธิและเสียงของผู้เรียน ทั้งนี้ การสอนแนวสตรีนิยมเป็นข้อเสนอสำคัญที่จะช่วยพัฒนา นิสิตครูให้มีความกล้าที่จะท้าทายต่อข้อสันนิษฐานต่าง ๆ คุณค่า และความเชื่อดั้งเดิมในสังคม การท้าทายต่อเพศนิยม ให้ผู้เรียนทุกคนได้เรียนรู้ร่วมกันด้วยความรู้สึกเชิงบวก มองประเด็นเพศนิยมให้เป็นเรื่องสำคัญ รวมถึงท้าทายข้อสันนิษฐานและความเชื่อเหล่านี้ไปพร้อม ๆ กัน

รวมถึงพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อความเป็นผู้นำและผู้ตามที่มีประสิทธิภาพ มีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนและชุมชนของตน มากกว่านั้น การสอนแนวสตรีนิยมยังยอมรับถึงการมีอยู่ของผู้ถูกกดขี่และไม่แยกความรู้ออกจากบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่ความรู้นั้นถูกสร้างขึ้น [9, 11-12]

การทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับการสอนแนวสตรีนิยมข้างต้นชี้ให้เห็นช่องว่างแนวคิดและการปฏิบัติหรือวิธีการสอนที่จะนำแนวคิดไปสู่การปฏิบัติในระดับชั้นเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหลักสูตรเตรียมครูก่อนประจำการ แม้จะปรากฏข้อเสนอของนักกิจกรรม (Activist) อยู่บ้างในการนำแนวคิดดังกล่าวไปใช้จัดอบรมเชิงปฏิบัติการสำหรับครูหรือผู้ทำงานด้านการศึกษา [13] ทว่าก็ยังคงขาดรูปแบบหรือขั้นตอนที่เอื้อต่อการนำไปใช้จัดการเรียนการสอนในหลักสูตรการผลิตครู สอดคล้องกับข้อเสนอของ Webb et al. [14] และ Nawarat [1] กล่าวในทิศทางเดียวกันว่าควรมีวิธีการสอนหรือรูปแบบการสอนแนวใหม่ที่กระตุ้นการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย การคิดเชิงวิพากษ์ การรับฟังเสียงต่าง ๆ อย่างมีขันติธรรม การสานเสวนา และนำประสบการณ์ส่วนตัวของเด็กผู้หญิงมาเป็นบทเรียน และใช้วิธีการสอนดังกล่าวในการสร้างห้องเรียนที่เสมอภาคเท่าเทียมทางเพศ ฉะนั้นผู้วิจัยจึงมุ่งที่จะพัฒนารูปแบบการสอนแนวสตรีนิยมเพื่อพัฒนาความฉลาดรู้ทางเพศภาวะของนิสิตครูโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ให้ความสำคัญกับประสบการณ์และการมีส่วนร่วมในฐานะผู้ร่วมสร้างความรู้ของนิสิตครูกลุ่มเป้าหมายร่วมกับการประยุกต์ใช้แนวคิดการสอนแนวสตรีนิยม และแนวคิดความฉลาดรู้ทางเพศภาวะ เป็นกรอบคิดในการพัฒนาฯ ร่วมกันของนักวิจัยและผู้ร่วมวิจัย โดยมุ่งหวังให้นิสิตครูมีความรู้ ปฏิบัติการ และความตระหนักรู้ทางเพศภาวะ เคารพต่อความเสมอภาคทางเพศ ทำลายต่อภาพเหมารวม การตีตราทางเพศ อำนาจทับซ้อนทางเพศ ระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย รวมถึงผู้คนที่มีเพศวิถีใหม่ ๆ ในสังคม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพและความต้องการเสริมสร้างความฉลาดรู้ทางเพศภาวะของนิสิตครู
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการสอนแนวสตรีนิยมเพื่อเสริมสร้างความฉลาดรู้ทางเพศภาวะสำหรับนิสิตครู
3. เพื่อศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบการสอนแนวสตรีนิยมเพื่อเสริมสร้างความฉลาดรู้ทางเพศภาวะสำหรับนิสิตครู

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยนี้ผู้วิจัยทบทวนแนวคิดและเอกสารที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. การสอนแนวสตรีนิยม (Feminist Pedagogy) เป็นแนวคิดทางการศึกษาที่มีรากฐานจากทฤษฎีสตรีนิยมและการศึกษาแบบวิพากษ์โดยให้ความสำคัญกับการจัดบรรยากาศห้องเรียนที่มีอิสระ อบอุ่นและปลอดภัย การเรียนรู้ร่วมกันผ่านกระบวนการไตร่ตรองจากประสบการณ์ร่วม ปฏิเสธการกีดกันทางเพศ การเหยียดเชื้อชาติ การแบ่งชนชั้น การเกลียดกลัวและความเกลียดชังทางเพศ เน้นให้ผู้เรียนมีความกล้าที่จะท้าทายต่อข้อสันนิษฐาน คุณค่า และความเชื่อดั้งเดิมในสังคม ทำลายต่อเพศนิยม และมีเป้าหมายเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีหลักการสำคัญ ได้แก่ การปฏิรูปความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน การเสริมพลังอำนาจ การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ การให้ความสำคัญกับเสียงในฐานะวิธีการเรียนรู้ เคารพความหลากหลายของประสบการณ์ส่วนบุคคล และการท้าทายมุมมองเพศนิยมแบบดั้งเดิม [8, 10-11, 14]

2. ความฉลาดรู้ทางเพศภาวะ (Gender Literacy) เป็นความสามารถในการทำความเข้าใจ การตีความ วิเคราะห์ห้บทบาททางเพศ บรรทัดฐาน และความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เกี่ยวข้องกับเพศภาวะที่ถูกประกอบสร้าง ในบริบททางสังคมและวัฒนธรรม เน้นย้ำความสำคัญของความตระหนักรู้ถึงผลกระทบของความไม่เท่าเทียม ทางเพศในชีวิตประจำวัน การท้าทายอคติทางเพศ รวมถึงการเลือกปฏิบัติทางเพศในทุกระดับของสังคม เพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อประเด็นเพศภาวะ รวมถึงช่วย หนุนเสริมให้รับรู้ถึงเสียงของผู้หญิงบริบททางประวัติศาสตร์และสังคม กล้ายืนหยัดในเสียงของตัวเอง และ ดำรงชีวิตอย่างมีพลังอำนาจ ทั้งนี้ความฉลาดรู้ทางเพศภาวะ ได้แก่ ความรู้ทางเพศภาวะ ปฏิบัติการทางเพศภาวะ และความตระหนักรู้ทางเพศภาวะ [1, 6, 15-16]

3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เป็นกระบวนการ วิจัยที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางสังคม ให้ความสำคัญกับประสบการณ์ตรง และแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับความต้องการร่วมกัน ระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยในฐานะหุ้นส่วนในทุกกระบวนการตั้งแต่การระบุปัญหา การวางแผน การปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนผล เพื่อสร้างการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่ที่เหมาะสมกับบริบท เสริมพลังอำนาจ ให้แก่ผู้ร่วมวิจัยในฐานะผู้ร่วมสร้างความรู้ และสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมร่วมกัน [12, 17]

จากการทบทวนแนวคิดและเอกสารที่เกี่ยวข้องข้างต้น ผู้วิจัยนำเสนอเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ดัง Figure 1

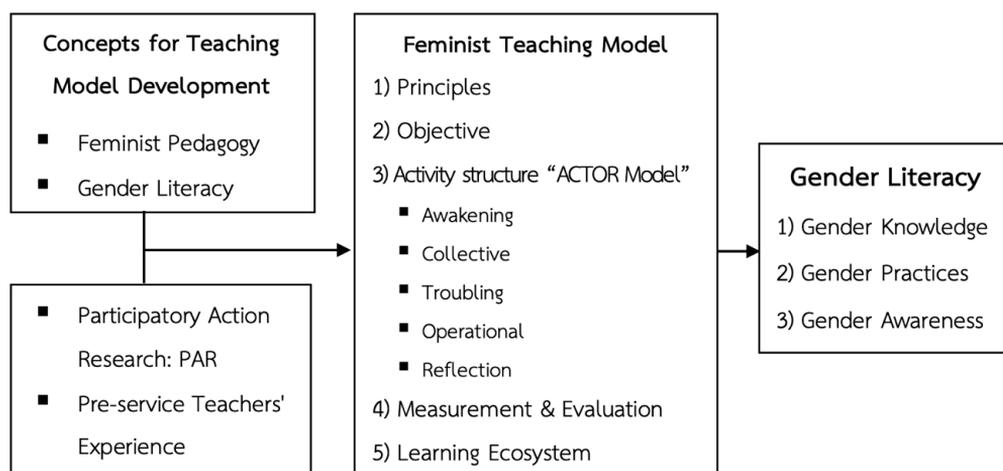

Figure 1. Conceptual Framework

Source: Author

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยให้ความสำคัญกับประสบการณ์ และเน้นการมีส่วนร่วมของนิสิตในทุกขั้นตอนตั้งแต่การระบุปัญหา วางแผน ปฏิบัติ สังเกต และสะท้อนผล ในฐานะที่นิสิตเป็นผู้ร่วมสร้างความรู้ และรวบรวมข้อมูลแบบผสมผสานวิธีโดยใช้วิธีเชิงคุณภาพเป็นหลักและเสริมด้วยวิธีเชิงปริมาณ โดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 สร้างการรับรู้ ศึกษาสภาพ และความต้องการ เป็นการแนะนำโครงการวิจัย การทำความเข้าใจสภาพและประสบการณ์ความไม่เสมอภาคทางเพศ ความต้องการเสริมสร้างความฉลาดรู้ทางเพศภาวะ รวมถึงวางแผนพัฒนารูปแบบการสอนฯ ร่วมกันระหว่างนักวิจัยและนิสิต กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นิสิตหลักสูตร การศึกษาศิลปะ ดนตรี วิทยาลัยการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา คณะชั้นปี เพศสภาวะ และเพศวิถี รวม 12 คน ที่ได้มาแบบสมัครใจ (Volunteer Selection) และรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มย่อย (Group Interview) เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล คือ แนวคำถามในการสัมภาษณ์กลุ่มย่อยนิสิต

ระยะที่ 2 ปฏิบัติการพัฒนาแบบการสอนแนวสตรีนิยมฯ แบบมีส่วนร่วม แบ่งออกเป็น 2 ระยะย่อย ได้แก่

2.1) กิจกรรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนา (ร่าง) รูปแบบการสอนแนวสตรีนิยมฯ ร่วมกัน ระหว่างนักวิจัยและนิสิตกลุ่มเป้าหมายโดยใช้ข้อมูลในระยะที่ 1 เป็นข้อมูลพื้นฐาน โดยขั้นตอนนี้เป็นความร่วมมือทำ กิจกรรมเชิงปฏิบัติการ จำนวน 6 ชั่วโมง ประกอบด้วย 4 กิจกรรมย่อย ได้แก่ 1) รู้จักและเรียนรู้ความแตกต่าง ระหว่างกัน 2) เรียนรู้แนวคิดเพศภาวะ และการสอนแนวสตรีนิยม 3) ครูในห้องเรียนเสมอภาคทางเพศ และ 4) การปฏิบัติการสอนในห้องเรียนเสมอภาคทางเพศ โดยกิจกรรมดังกล่าวมุ่งสร้างความเข้าใจค่าและความหมาย ของเพศภาวะ การสอนแนวสตรีนิยม กำหนดองค์ประกอบและรายละเอียดของรูปแบบการสอนแนวสตรีนิยมฯ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นิสิตหลักสูตรการศึกษาศิลปะ ดนตรี รวม 12 คน ซึ่งเป็นนิสิตกลุ่มเดียวกับกลุ่มเป้าหมายใน ระยะที่ 1 เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสังเกตชนิดไม่มีโครงสร้าง แผนกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ

2.2) การสนทนาเชิงวิพากษ์เพื่อให้ข้อเสนอต่อ (ร่าง) รูปแบบการสอนแนวสตรีนิยมฯ แบ่ง เป็น 2 กลุ่มย่อย ได้แก่ 1) การสนทนาเชิงวิพากษ์ของนิสิตกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 12 คน ซึ่งเป็นนิสิตกลุ่มเดียวกับกลุ่มเป้าหมายในระยะที่ 1 และระยะที่ 2.1 และ 2) การสนทนาเชิงวิพากษ์ของผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน ได้แก่ ด้านสตรีนิยม/เพศภาวะ จำนวน 3 คน ด้านการจัดการเรียนรู้ จำนวน 2 คน และด้านครุศึกษา จำนวน 2 คน เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แนวคำถามการสนทนาเชิงวิพากษ์สำหรับนิสิต แนวคำถามการ สนทนาเชิงวิพากษ์สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิ

ระยะที่ 3 ทดลองใช้รูปแบบการสอน เป็นการนำรูปแบบการสอนแนวสตรีนิยมฯ ที่ปรับปรุงแก้ไข แล้วตามข้อเสนอในระยะที่ 2.2 มาทดลองใช้กับนิสิตหลักสูตรการศึกษาศิลปะ ดนตรี วิทยาลัยการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา จำนวน 1 หมู่เรียน ในรายวิชา 161231 วิทยาการจัดการเรียนรู้พื้นฐาน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 27 คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยผู้วิจัยเป็นผู้สอนตามรูปแบบ การสอนแนวสตรีนิยมฯ จำนวน 3 ครั้ง ครั้งละ 4 ชั่วโมง ได้แก่ 1) การพัฒนาหลักสูตรรายวิชา 2) การออกแบบ แผนการจัดการเรียนรู้ และ 3) การออกแบบสื่อและแหล่งเรียนรู้ ทั้งนี้ระหว่างการทำทดลองใช้รูปแบบการสอนฯ ผู้ช่วยนักวิจัยจะสังเกตและบันทึก และเมื่อสิ้นสุดการสอนในแต่ละครั้งให้นิสิตเขียนบันทึกสะท้อนการเรียนรู้ เพื่อประเมินความรู้ทางเพศภาวะของตนเอง และประเมินปฏิบัติการทางเพศภาวะของกลุ่ม โดยกำหนดค่า คะแนนอยู่ระหว่าง 1-10 พร้อมทั้งระบุเหตุผล นอกจากนี้เมื่อจัดการเรียนการสอนตามโครงสร้างรูปแบบการสอน ครบ 3 ครั้ง นิสิตจึงประเมินความตระหนักรู้เพศภาวะของตนเอง และสนทนากลุ่มย่อยสะท้อนผลการใช้รูปแบบ การสอนแนวสตรีนิยมฯ เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบบันทึกสะท้อนการเรียนรู้ แบบสังเกตชนิด ไม่มีโครงสร้าง แนวคำถามการสนทนากลุ่มย่อยฯ และแบบวัดความตระหนักรู้ทางเพศภาวะ แบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 20 ข้อ ประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ บทบาททางเพศ ความเสมอภาคทางเพศ ความแหว่ไ

ทางเพศ และการปฏิบัติที่เท่าเทียมทางเพศ และมีผลการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน อยู่ระหว่าง 0.80-1.00 และหาค่าความเชื่อมั่นโดยทดลองใช้กับนิสิตครูที่มีลักษณะใกล้เคียง จำนวน 60 คน [18] มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) หลังปรับปรุงเท่ากับ 0.81

ทั้งนี้ เครื่องมือเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพที่ใช้เก็บข้อมูลในทุกๆระยะผ่านการพิจารณา ความเหมาะสมกับแนวคิด/ทฤษฎีและผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากผู้เชี่ยวชาญด้านวิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษาและสังคมศาสตร์ จำนวน 5 ท่าน รวมทั้งผู้วิจัยได้ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญก่อนนำมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล รวมถึงมีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลแบบสามเส้าด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) และแหล่งข้อมูล (Data Triangulation) เพื่อให้มีความถูกต้อง น่าเชื่อถือ และป้องกันความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้น

ผู้วิจัยแบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 2 ส่วนตามลักษณะข้อมูล ได้แก่ 1) ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เริ่มจากนำข้อมูลที่ได้นำมาทำการจัดระเบียบข้อมูลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ให้รหัสข้อมูลและติดป้ายชื่อให้แก่ข้อมูลย่อยต่าง ๆ จากนั้นจึงเลือกข้อความที่มีความหมายเดียวกันใส่รหัสเดียวกัน และแสดงข้อมูลตามหัวข้อการวิเคราะห์ จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้นำมาทำการสรุป ตีความ และการตรวจสอบความถูกต้องของผลการวิจัย และนำเสนอผลแบบพรรณนาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ [19] และ 2) ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

อนึ่ง การศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ชี้แจงและขอความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามการขอรับรองจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ จากมหาวิทยาลัยพะเยา เลขที่ HREC-UP-HSS 2.2/108/67 รวมถึงนำเสนอผลวิจัยเป็นภาพรวมไม่ระบุตัวตนผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อป้องกันความเป็นส่วนตัวและผลกระทบเชิงลบที่อาจมีต่อผู้ให้ข้อมูล

สรุปผล

1. ผลการศึกษาสภาพและความต้องการเสริมสร้างความฉลาดรู้ทางเพศภาวะของนิสิตครู พบว่า นิสิตครูรับรู้และมีความเข้าใจเกี่ยวกับเพศภาวะและความเสมอภาคทางเพศตามที่ปรากฏในสื่อสังคมออนไลน์ ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อความเสมอภาคทางเพศ และนโยบายของพรรคการเมือง โดยนิสิตสามารถระบุความไม่เท่าเทียมทางเพศที่ปรากฏเด่นชัดในสังคม เช่น การเลือกปฏิบัติ การสื่อสารที่มีอคติทางเพศ และการคุกคามทางเพศ ทว่ายังมีมุมมองและภาพแทนทางเพศแบบเหมารวมแบบจารีตนิยมดั้งจะเห็นได้จากข้อความ อาทิ ครูและผู้บริหารผู้หญิงมีลักษณะ “ละเอียดลออ, ใจดี, เข้าอกเข้าใจ, อ่อนโยน, เรียบร้อย” ส่วนผู้ชายมีลักษณะ “เคร่งขรึม, พุดน้อย, ผู้นำ, ไม่จุกจิก” (Student Group Interview, 2024) รวมถึงมองไม่เห็นประเด็นแฝงเร้น และมีข้อจำกัดในการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ความไม่เสมอภาคทางเพศที่ปรากฏในห้องเรียนและโรงเรียน เช่น ภาพเหมารวมในสื่อการสอน หลักสูตรและหนังสือเรียน อคติและความไม่เสมอภาคทางเพศที่แฝงในกฎระเบียบวัฒนธรรม และโครงสร้างของโรงเรียน (Student Group Interview, 2024)

นอกจากนี้พวกเขายังมีประสบการณ์การเลือกปฏิบัติและความไม่เท่าเทียมทางเพศในขณะที่เป็นนักเรียนและในระหว่างการฝึกปฏิบัติการสอนในฐานะนิสิตครู อาทิ ภาษาที่แสดงอคติทางเพศ การกลั่นแกล้งล้อเลียนเพื่อนที่มีเพศวิถีไม่ตรงกับเพศกำเนิด รวมถึงประสบการณ์การคุกคามทางเพศของนิสิตหญิงระหว่างฝึกปฏิบัติการสอนในโรงเรียน “...ไปสองวันแรกมีครูผู้ชายมาแซว แซทมาส่วนตัว หนูรู้สึกอึดอัดมาก พยายาม

จะนั่งเงียบและเสียงมาตลอด...” (Student Group Interview, 2024) ทว่าภายใต้สถานการณ์ดังกล่าวพวกเขากลับเลือกที่จะเงียบ หลีกหนี ไม่กล้าเผชิญหน้าและตอบโต้กับการเลือกปฏิบัติและความไม่เท่าเทียมทางเพศดังกล่าว ดังข้อความให้สัมภาษณ์ของนิสิตความว่า “...เราต้องเงียบค่ะ เราเป็นแค่นิสิตฝึกสอน เราต้องเก็บเราต้องอดทน แม้จะอดทนไม่ได้ก็ต้องอดทน ไม่ให้มีเรื่อง...เพราะเราก็ไม่รู้ว่าอาจารย์ของเราจะปกป้องเราไหม เราต้องเซฟตัวเองค่ะ” มากกว่านั้นการคุกคามในโรงเรียนมักถูกเพิกเฉยและมองไม่เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นโดยครูประจำการในโรงเรียน อาทิ “ทำปฏิบัติหน้าที่ของตนเองไปไม่ต้องคิดมาก” “ไม่เป็นอะไรหรอกคิดไปเอง เขาแค่หยอก” (Student Group Interview, 2024)

สภาพและประสบการณ์ในโรงเรียนที่นิสิตเคยเผชิญ พวกเขาจึงมีความต้องการพัฒนาความรู้ ความตระหนักรู้ และปฏิบัติการในการเสริมสร้างความเสมอภาคทางเพศภาวะในบริบทโรงเรียน โดยเฉพาะอคติทางเพศที่แฝงฝังอยู่ในวัฒนธรรมโรงเรียน ชั้นเรียน และปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน รวมถึงการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมความเสมอภาคทางเพศ การใช้ภาษาที่ละเอียดอ่อน และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักเรียนทุกเพศอย่างเสมอภาค มากกว่านั้นรูปแบบหรือวิธีการในการเสริมสร้างความฉลาดรู้ทางเพศภาวะสำหรับนิสิตครูควรอยู่ในทุก ๆ กิจกรรมการสอนในทุกรายวิชา และมีความสอดคล้องกับประสบการณ์ของนิสิตและพลวัตทางสังคมในปัจจุบัน (Student Group Interview, 2024)

2. รูปแบบการสอนแนวสตรีนิยมเพื่อเสริมสร้างความฉลาดรู้ทางเพศภาวะสำหรับนิสิตครู ได้มาจากการร่วมพัฒนาระหว่างนิสิตครูและผู้วิจัยผ่านกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่สอดคล้องกับสภาพความต้องการ และประสบการณ์ของนิสิต รวมถึงตั้งอยู่บนแนวคิดการสอนแนวสตรีนิยมและแนวคิดความฉลาดรู้ทางเพศภาวะ พบว่า รูปแบบการสอนแนวสตรีนิยมฯ ที่ร่วมกันพัฒนาขึ้นมีรายละเอียด ได้แก่ 1) หลักการ (Principles) 2) วัตถุประสงค์ (Objectives) 3) โครงสร้างกิจกรรม (Activity Structure) ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน หรือ “ACTOR Model” ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 Awakening (ปลุกให้ตื่น) ขั้นตอนที่ 2 Collective (สร้างพลังร่วม) ขั้นตอนที่ 3 Troubling (วิพากษ์และท้าทาย) ขั้นตอนที่ 4 Operational (ปฏิบัติการสร้างความเปลี่ยนแปลง) และขั้นตอนที่ 5 Reflection (สะท้อนคิดเชิงวิพากษ์) 4) การวัดและประเมินผล (Measurement and Evaluation) และ 5) ระบบนิเวศการเรียนรู้ (Learning Ecosystem) รายละเอียดปรากฏดัง Figure 2

Feminist Teaching Model to Enhance Gender Literacy for Pre-service Teachers

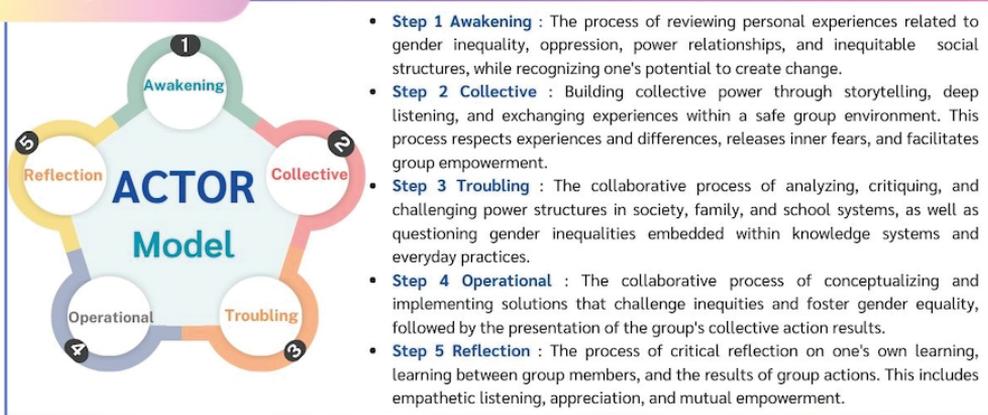
Principles

This teaching model is based on feminist pedagogical concepts that value students' experiences, create equitable and safe learning spaces, promote empowerment, emphasize participatory learning, critique and challenge sexism and intersecting power structures, and position learners as actors who can implement practices that advance gender equality

Objectives

To enhance gender literacy for pre-service teachers, specifically focusing on gender knowledge, gender practices, and gender awareness.

Activity Structure

Measurement and Evaluation

Emphasizing participatory assessment that values student voices and experiences through diverse, flexible, and safe methods, including learning reflection forms, gender literacy assessments, and observation.

Learning Ecosystem

- **Social System** : Learners function as co-creators of knowledge through exchanging perspectives, critical analysis, and connecting experiences to social issues. They collaboratively challenge conventional beliefs through questioning, listen attentively to others' opinions, and interact with peers respectfully and equitably. Concurrently, instructors must uphold gender equality, facilitate learning, value student experiences, promote empowerment, stimulate critical thinking, and maintain awareness of equality and democratic principles
- **Principles of Reaction** : Instructors and learners must collaboratively create a classroom atmosphere that feels safe, fosters participation, promotes learning from all experiences, embraces diversity, encourages attentive and respectful listening, eliminates discrimination, and values each person's expression
- **Support System** : Teaching materials and resources must be diverse, emphasize gender equality, avoid reproducing sexist perspectives, and create new experiences and viewpoints that challenge and stimulate critical analytical thinking

Figure 2. Feminist Teaching Model to Enhance Gender Literacy for Pre-service Teachers

Source: Author

นอกจากนี้ การสนทนาเชิงวิพากษ์รูปแบบการสอนแนวสตรีนิยมา ของนิสิตผู้ร่วมวิจัยชี้ให้เห็นว่า รูปแบบการสอนฯ มีความโดดเด่นในการหนุนเสริมให้นิสิตเข้าใจและตระหนักต่อความเสมอภาคทางเพศ ใ้บทบาทของนิสิตในฐานะเจ้าของความรู้และประสบการณ์มีส่วนร่วมในการออกแบบและมีความยืดหยุ่นในการจัดกิจกรรมการสอน ดังที่นิสิตได้กล่าวว่า "เป็นการเรียนรู้ที่เน้นการมีส่วนร่วม ไม่มีถูกผิด เพราะว่าเรื่อง Gender มันต้องออกมาจากประสบการณ์ของแต่ละคน" รวมถึงสามารถประยุกต์ใช้ได้กับผู้เรียนหลายระดับ

มีศักยภาพในการขยายผลและสร้างการเปลี่ยนแปลงในระยะยาว ผ่านการสร้างความรู้ ตระหนักรู้ และปฏิบัติการที่เท่าเทียมในสังคม (Student Focus Group Interview, 2024) สอดคล้องกับข้อเสนอของผู้ทรงวุฒิ ซึ่งให้เห็นถึงจุดเด่นของปรับใช้แนวคิดสตรีนิยมเข้ากับการจัดการเรียนการสอน มีการออกแบบกระบวนการสอน อย่างเป็นระบบมีความยืดหยุ่นสามารถปรับใช้ได้หลากหลายบริบท เน้นการสร้างพื้นที่ปลอดภัย และการมีส่วนร่วมของผู้เรียน รวมถึงมีการวัดและประเมินผลแบบมีส่วนร่วมที่ให้ความสำคัญกับการประเมินตนเอง อีกทั้งยังมุ่งสร้างการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับโครงสร้างที่ส่งเสริมความเสมอภาคทางเพศ (Expert Focus Group Interview, 2024) อย่างไรก็ตามรูปแบบการสอนแนวสตรีนิยมฯ ควรระบุลักษณะรายวิชาที่เหมาะสมในการนำรูปแบบการสอนไปใช้และคำนึงถึงการท้าทายโครงสร้างอำนาจแบบอนุรักษนิยมในสถาบันผลิตครูด้วยเช่นกัน (Student Focus Group Interview, 2024; Expert Focus Group Interview, 2024) ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ปรับปรุงตามรูปแบบการสอนแนวสตรีนิยมฯ ตามข้อเสนอแนะของนิสิตและผู้ทรงวุฒิ ก่อนนำไปทดลองใช้จัดการเรียนการสอน

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบการสอนแนวสตรีนิยมฯ ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการทดลองใช้กิจกรรมการสอนตามโครงสร้างรูปแบบการสอน 5 ขั้นตอน หรือ “ACTOR Model” ในรายวิชา 161231 วิทยาการจัดการเรียนรู้พื้นฐาน จำนวน 3 ครั้ง ครั้งละ 4 ชั่วโมง ตั้งแต่เวลา 13.00-17.00 น. ในวันที่ 9, 16, และ 23 มกราคม พ.ศ. 2568 โดยแบ่งนิสิตออกเป็น 5 กลุ่มย่อย กลุ่มละ 5-6 คน พบว่า ความรู้ทางเพศภาวะจากการประเมินตนเองของนิสิตมีพัฒนาการเพิ่มขึ้นตามลำดับ ครั้งที่ 1 ($M = 7.37, S.D. = 1.01$) ครั้งที่ 2 ($M = 8.07, S.D. = 0.87$) และครั้งที่ 3 ($M = 9.33, S.D. = 0.68$) ดัง Table 1 สอดคล้องกับผลการสังเกตนิสิตระหว่างกิจกรรมการเรียนการสอนซึ่งให้เห็นว่านิสิตมีความเข้าใจ “คำ” เกี่ยวกับเพศภาวะมากขึ้น สามารถระบุการเลือกปฏิบัติทางเพศ อคติทางเพศ/เพศนิยม การคุกคามทางเพศ การสร้างภาพแทนและภาพเหมารวมทางเพศ การทับซ้อนของเพศและอัตลักษณ์อื่น ดังตัวอย่างบทสนทนาในชั้นเรียนครั้งที่ 2 ความว่า “...ผมคิดว่าทำให้ตัวอย่างว่าครูผู้ชายเลือกปฏิบัติหรือคุกคามทางเพศกับผู้หญิงก็อาจเป็นการเหมารวมทางเพศเพราะมันอาจเกิดขึ้นได้ทั้งชายและหญิงหากคนคนนั้นไม่เข้าใจความเท่าเทียมทางเพศ...” (Field Notes, 2025) รวมถึงสามารถวิเคราะห์สาเหตุของความไม่เท่าเทียมทางเพศที่เกิดขึ้นในห้องเรียนและสังคมที่สัมพันธ์กับประสบการณ์ของพวกเขา อาทิ กฎระเบียบล่าสมัย สภาพแวดล้อมทางสังคม ครอบครัวยากจน การใช้อำนาจ ทว่าส่วนใหญ่ยังขาดการวิเคราะห์ปัญหาเชิงโครงสร้างหรือระบบโรงเรียน สังคมและวัฒนธรรมที่เป็นส่วนสำคัญในการสร้างภาพแทนและผลิตซ้ำความไม่เท่าเทียมในห้องเรียนและโรงเรียน ดังข้อความที่ปรากฏระหว่างการทำกิจกรรมส่วนใหญ่จะอยู่ในระดับปัจเจก เช่น ไม่รู้จักยับยั้งชั่งใจ ขาดทักษะการป้องกันตัว ความหวงดี รสนิยมทางเพศ เป็นต้น (Field Notes, 2025)

เช่นเดียวกับปฏิบัติการทางเพศภาวะ พบว่า ผลการประเมินปฏิบัติการทางเพศภาวะของนิสิตแต่ละกลุ่มมีพัฒนาการที่เพิ่มขึ้นตามลำดับ ครั้งที่ 1 ($M = 8.75, S.D. = 0.68$) ครั้งที่ 2 ($M = 9.25, S.D. = 0.40$) และ ครั้งที่ 3 ($M = 9.65, S.D. = 0.55$) ดัง Table 1 เป็นไปในทิศทางเดียวกับผลปฏิบัติการกลุ่มของนิสิตที่ร่วมกันแสวงหาแนวทางลดความไม่เสมอภาคทางเพศในห้องเรียนและโรงเรียน อาทิ การพัฒนาหลักสูตรและโครงสร้างรายวิชาเพิ่มเติม เช่น วิชาการส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศ ชั้น ประถมศึกษาปีที่ 3 วิชารู้เท่าทันความเท่าเทียม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และวิชารู้เท่าทันความความรุนแรง ชั้น ม.1 การออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ เช่น แผนการสอน เรื่อง คำพูดที่คุกคามทางเพศ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 แผนการสอน เรื่อง เข้าใจความ

แตกต่าง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และการออกแบบ Prototype สื่อการสอนที่มุ่งสร้างความเสมอภาคทางเพศ เช่น เกมส์ หนังสือภาพ และภาพยนตร์สั้น เป็นต้น (Field Notes, 2025; Logbook, 2025) นอกจากนี้ ภูมิปัญญาการของนิสิตยังมุ่งสร้างการเปลี่ยนแปลงต่อการรับรู้ความเสมอภาคทางเพศและท้าทายความไม่เป็นธรรมในพื้นที่ชั้นเรียน ดังปรากฏความคิดเห็นในระหว่างการนำเสนอผลงานของนิสิต ความว่า “การสอนในชั้นเรียนเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่จะเปลี่ยนมุมมอง ทักษะคิด และพฤติกรรมของนักเรียน ให้เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสังคมที่เท่าเทียมและเคารพสิทธิของคนทุกเพศ” (Field Notes, 2025)

นอกจากนี้ เมื่อสิ้นสุดกิจกรรมการสอนครั้งที่ 3 นิสิตได้ประเมินความตระหนักรู้ทางเพศภาวะของตนเอง พบว่า ความตระหนักรู้ทางเพศภาวะของนิสิตภาพรวม อยู่ในระดับมาก (M = 4.08, S.D. = 0.51) ดัง Table 1 เมื่อพิจารณาความตระหนักรู้ทางเพศภาวะรายด้านเรียงตามลำดับ พบว่า ความเสมอภาคทางเพศ อยู่ในระดับมาก (M = 4.34, S.D. = 0.45) บทบาททางเพศ อยู่ในระดับมาก (M = 4.13, S.D. = 0.29) การปฏิบัติที่เท่าเทียมทางเพศ อยู่ในระดับมาก (M = 3.96, S.D. = 0.55) และความแหว่ทางเพศ อยู่ในระดับมาก (M = 3.91, S.D. = 0.74) สอดคล้องกับการสังเกตระหว่างการทำกิจกรรมกลุ่มแสดงให้เห็นถึงความแหว่และอ่อนไหวในการใช้คำพูดที่สะท้อนอคติทางเพศ การให้ความสำคัญกับการถกเถียง และการแสดงออกที่เท่าเทียมรับฟังประสบการณ์ วิชาการ และปลอดภัยเพื่อนสมาชิกที่ถูกกระทำหรือมีประสบการณ์จากอคติ การเลือกปฏิบัติหรือความยุติธรรมทางเพศในห้องเรียนและโรงเรียน รวมถึงร่วมกันแสวงหาวิธีการแก้ปัญหาาร่วมกันในฐานะนิสิตครู (Field Notes, 2025; Logbook, 2025)

Table 1. Results of Pre-service Teachers' Gender Literacy Assessment

	Class 1		Class 2		Class 3	
	M	S.D.	M	S.D.	M	S.D.
Gender Knowledge (n=27)	7.37	1.01	8.07	0.87	9.33	0.68
Gender Practices (n=5)	8.75	0.68	9.25	0.40	9.65	0.55
Gender Awareness (n=27)					4.08	0.51

มากกว่านั้น การสนทนากลุ่มย่อยสะท้อนผลหลังการทดลองใช้รูปแบบการสอนแนวสตรีนิยมา ให้เห็นว่ารูปแบบการสอนแนวสตรีนิยมา ได้เสริมสร้างความฉลาดรู้ทางเพศภาวะผ่านการสร้างพื้นที่ปลอดภัยในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การมีส่วนร่วมในการแสวงหาทางออก ช่วยพัฒนาความเข้าใจประเด็นเพศภาวะในระบบโรงเรียน เปิดมุมมองใหม่ในการวิเคราะห์ความไม่เสมอภาคทางเพศในระบบการศึกษา รวมถึงสามารถประยุกต์ใช้ขั้นตอนการสอนได้กับผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อย่างไรก็ตาม การเสริมสร้างความฉลาดรู้ทางเพศภาวะควรครอบคลุมวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตร นิสิตทุกคน รวมถึงครูและผู้บริหารในโรงเรียน และสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางเพศภาวะในระบบนิเวศทางการศึกษาทุกระดับ (Student Focus Group Interview, 2025)

การอภิปรายผล

1. การศึกษาสภาพและความต้องการเสริมสร้างความฉลาดรู้ทางเพศภาวะของนิสิตครู ชี้ให้เห็นว่าการเรียนรู้เรื่องเพศภาวะของนิสิตส่วนใหญ่เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนโดยเฉพาะสื่อสังคม

ออนไลน์ มากกว่าเรียนรู้จากหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน สภาพดังกล่าวส่งผลให้การรู้และเข้าใจต่อประเด็นเพศภาวะมีความแตกต่างกันไปตามความสนใจและประสบการณ์ของนิสิต ทั้งนี้สาเหตุส่วนหนึ่งอาจมาจากการศึกษาในระบบโรงเรียนพยายามหลีกเลี่ยงการพูดถึงประเด็นเกี่ยวกับเพศและความไม่เสมอภาคทางเพศโดยตรง ดังที่ Supawantanakul & Metasuk [10] กล่าวว่า การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนยังจำกัดอยู่ในกรอบเพศที่ต้องรักษานอบความเป็นไทยอันดั้งเดิม การควบคุมพฤติกรรมทางเพศเชิงศีลธรรม และผลิตซ้ำแนวคิดเพศนิยมที่ต่างกันและมีบทบาทไม่เหมือนกัน แต่มีได้ค่านึงถึงมิติอื่น ๆ ทางเพศ รวมถึงสิทธิและอิสรภาพทางเพศ

นอกจากนี้ วัฒนธรรมโรงเรียนที่ถูกครอบงำด้วยอุดมการณ์ปีศาจไทยและถูกทำซ้ำ (Repetitiveness) จนกลายเป็นแบบแผนในชีวิตประจำวัน กระทั่งผู้เรียนและผู้สอนมองไม่เห็นหรือตั้งใจมองไม่เห็นความไม่เสมอภาคทางเพศ หรืออาจเรียกว่าเป็นหลักสูตรที่ถูกกลวง (Null Curriculum) กล่าวคือ ตั้งใจที่จะไม่สอนในโรงเรียน ไม่ว่าจะด้วยวิธีใดก็ตาม แม้จะเป็นเนื้อหาที่มีความสำคัญ [20] เนื่องจากพวกเขาอาจพึงพอใจหรือได้ประโยชน์จากการดำรงอยู่ของความไม่เสมอภาคดังกล่าว [21] และยังส่งผลให้ความไม่เสมอภาคทางเพศมักจัดวางอยู่ในสถานะปัญหา ระดับปัจเจกมากกว่าปัญหาเชิงโครงสร้าง ปรากฏให้เห็นได้จากการเพิกเฉยและความเจียบงั้นของครู นิสิตครู และนักเรียนเมื่อเผชิญหน้ากับการเลือกปฏิบัติ อคติ การคุกคาม และความไม่เสมอภาคทางเพศในพื้นที่โรงเรียน ทั้งนี้ก็เพื่อประนีประนอมให้ตนเองสามารถอยู่รอดได้ท่ามกลางอำนาจที่เหนือกว่า แม้ว่าจะสร้างความไม่มั่นคงในใจ ไม่มั่นใจในสติปัญญาของตนและไม่สามารถพึ่งตนเองได้ก็ตาม [1]

การรื้อถอนภาวะการยอมและเจียบงั้นของเด็กและผู้หญิงต่อความไม่เสมอภาคทางเพศทั้งระดับปัจเจกและโครงสร้างวัฒนธรรมในระบบโรงเรียนนั้น จำเป็นต้องเริ่มปฏิบัติการเตรียมครูให้เป็นผู้กระทำการ (Actor) มีความฉลาดรู้ทางเพศภาวะ สามารถเข้าใจและวิเคราะห์บทบาทและบรรทัดฐานทางเพศที่ถูกประกอบสร้างในบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ตระหนักรู้ต่อความไม่เท่าเทียมทางเพศในชีวิตประจำวัน กล้ายืนหยัดและท้าทายอคติ รวมถึงการเลือกปฏิบัติทางเพศในทุกระดับของสังคม [6, 16] สอดคล้องกับความต้องการของนิสิตที่ต้องการพัฒนาตนเองให้เป็นครูนักเปลี่ยนแปลงและส่วนหนึ่งในการสร้างระบบนิเวศทางการศึกษาใหม่ที่มีความเสมอภาคทางเพศอย่างแท้จริง

2. รูปแบบการสอนแนวสตรีนิยมเพื่อเสริมสร้างความฉลาดรู้ทางเพศภาวะสำหรับนิสิตครู ถูกพัฒนาขึ้นผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ระหว่างนักวิจัยและนิสิตในฐานะผู้ร่วมวิจัยในทุก ๆ ขั้นตอนในฐานะผู้ร่วมสร้างความรู้ (Knowledge Co-Creation) อย่างเท่าเทียม โดยให้ความสำคัญกับความต้องการและประสบการณ์ของนิสิตทุกคนภายใต้ความเชื่อที่ว่าทุกคนต่างมีประสบการณ์เป็นผู้กระทำ เพิกเฉยและผู้ถูกกระทำภายใต้ความไม่เสมอภาคทางเพศในระบบการศึกษา และใช้ประสบการณ์ดังกล่าวเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนารูปแบบการสอนฯ โดยมุ่งหวังสร้างห้องเรียนให้เป็นพื้นที่ปลอดภัย มีความเสมอภาคเท่าเทียม ปลดปล่อยและเสริมพลังอำนาจให้แก่ผู้เรียน เน้นกระบวนการมีส่วนร่วม การวิพากษ์และท้าทายต่อแนวคิดเพศนิยม และอำนาจทับซ้อนทางเพศ เพื่อหนุนเสริมให้ผู้เรียนเป็นผู้กระทำการ (Actor) ที่มีความฉลาดรู้ทางเพศภาวะ ดังปรากฏในหลักการและวัตถุประสงค์ของรูปแบบการสอนแนวสตรีนิยมฯ สอดคล้องกับข้อเสนอของ Shrewsbury [10] กล่าวว่า การสอนแนวสตรีนิยมเป็นการเรียนการสอนในสภาพแวดล้อมแห่งการปลดปล่อย เน้นการมีส่วนร่วมของครูและผู้เรียนมีฐานะเป็นองค์ประธานของความรู้ (Subjects) สมาชิกทุกคนได้รับการเสริมพลัง สามารถแสดงความคิดเห็น สะท้อนคิด และวิพากษ์พื้นฐานของประสบการณ์จริง รวมถึงเคารพในความแตกต่างอย่างเป็นประชาธิปไตย มุ่งเน้นการนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติเพื่อการต่อสู้ท้าทายกับอคติและการ

เลือกปฏิบัติทางเพศ เชื้อชาติ ชนชั้น และการเกลียดกลัวคนรักเพศเดียวกัน

นอกจากนี้ ผู้วิจัยและนิสิตในฐานะผู้สร้างความรู้ยังได้ร่วมกันกำหนดโครงสร้างกิจกรรมหรือ Syntax ตามแนวคิดของ Joyce & Weil [22] ซึ่งแสดงถึงลำดับขั้นหรือขั้นตอนการดำเนินการสอนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนด ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน หรือ ACTOR Model ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 ปลูกให้ต้น ขั้นตอนที่ 2 สร้างพลังร่วม ขั้นตอนที่ 3 วิพากษ์และท้าทาย ขั้นตอนที่ 4 ปฏิบัติการสร้างความปลอดภัย และขั้นตอนที่ 5 สะท้อนคิดเชิงวิพากษ์ ทั้งนี้เมื่อพิจารณาขั้นตอนการสอนตามโครงสร้างกิจกรรมแล้วพบว่าแต่ละขั้นตอนให้ความสำคัญกับผู้เรียนในฐานะเป็นเจ้าของประสบการณ์ที่มีศักยภาพในการสร้างการเปลี่ยนแปลงผ่านการเรียนรู้รับฟัง และแลกเปลี่ยนอย่างเป็นประชาธิปไตย เคารพในประสบการณ์และความแตกต่างระหว่างกัน การเสริมพลังอำนาจระหว่างกันสมาชิก ร่วมกันวิเคราะห์ วิพากษ์ ท้าทาย และปฏิบัติการสร้างความปลอดภัย รวมถึงให้ความสำคัญต่อการสะท้อนคิดเชิงวิพากษ์และการประเมินแบบมีส่วนร่วม ยืดหยุ่น และให้ความรู้สึกปลอดภัย สอดคล้องกับหลักการพื้นฐาน 6 ประการของการสอนแนวสตรีนิยมตามข้อเสนอของ Webb et al. [14] ได้แก่ 1) การปฏิรูปความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียนมาสู่การแบ่งปันอำนาจร่วมกัน 2) การเสริมพลังผ่านกระบวนการประชาธิปไตยและการแบ่งปันอำนาจ 3) การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่สมาชิกทุกคนไว้วางใจ เคารพ และร่วมมือกันอย่างเท่าเทียม 4) การให้ความสำคัญกับเสียงของผู้เรียนในฐานะวิธีการเรียนรู้ 5) การเคารพความหลากหลายของประสบการณ์ส่วนบุคคล และ 6) การท้าทายมุมมองแบบดั้งเดิมที่ผลิตซ้ำบนฐานเพศนิยม นอกจากนี้ขั้นตอนการสอนตามโครงสร้างกิจกรรมยังมีความยืดหยุ่นและสามารถปรับประยุกต์ใช้ได้กับเนื้อหาหรือประเด็นต่าง ๆ สามารถใช้ในศาสตร์หรือวิชาอื่น รวมถึงมีความยืดหยุ่นด้านเวลาในแต่ละขั้นตอนให้เหมาะสมกับเนื้อหาหรือประเด็นและบริบทของผู้เรียน

มากกว่านั้น รูปแบบการสอนฯ ยังให้ความสำคัญต่อระบบนิเวศการเรียนรู้ (Learning Ecosystem) ที่เอื้อต่อการเรียนรู้และเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน 3 มิติ ได้แก่ 1) ระบบทางสังคม (Social System) เป็นการกำหนดบทบาทของผู้เรียนและผู้สอนในชั้นเรียน 2) หลักการปฏิสัมพันธ์ (Principles of Reaction) เป็นปฏิกริยาตอบสนองที่เหมาะสมของครูและนักเรียนในห้องเรียน และ 3) สิ่งสนับสนุนการสอน (Support System) เป็นปัจจัยสนับสนุนให้ผู้เรียนสามารถบรรลุการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพตามวัตถุประสงค์ [22] หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการจัดระบบนิเวศห้องเรียนให้เป็นพื้นที่ปลอดภัยที่เอื้อต่อการเรียนรู้ [13] สอดคล้องกับ Shrewsbury [10] ซึ่งให้เห็นว่าชั้นเรียนการสอนแนวสตรีนิยมต้องมีสภาพแวดล้อมแห่งการปลดปล่อย เคารพความแตกต่างมากกว่าความกลัว ใส่ใจการเรียนรู้ของกันและกัน เชื่อมโยงประสบการณ์กับรากเหง้า อดีต และจินตนาการถึงอนาคต เรียนรู้ร่วมกันที่จะคิดหาวิธีการใหม่เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเล็กน้อยเพียงใดก็สามารถเริ่มต้นได้ในห้องเรียนที่มีระบบนิเวศเกื้อหนุนกับการเปลี่ยนแปลงนั้น

3. การทดลองใช้รูปแบบการสอนแนวสตรีนิยมเพื่อเสริมสร้างความฉลาดรู้ทางเพศภาวะสำหรับนิสิตครู ซึ่งให้เห็นว่าความฉลาดรู้ทางเพศภาวะจากการประเมินตนเองของนิสิตด้านความรู้ทางเพศภาวะเพิ่มขึ้นตามลำดับ ครั้งที่ 1 ($M = 7.37, S.D. = 1.01$) ครั้งที่ 2 ($M = 8.07, S.D. = 0.87$) และ ครั้งที่ 3 ($M = 9.33, S.D. = 0.68$) ทั้งนี้เนื่องมาจากการสอนตามรูปแบบการสอนฯ ให้ความสำคัญกับผู้เรียนและประสบการณ์ส่วนตัวของผู้เรียนในฐานะที่เป็นองค์ประธานของการเรียนรู้ที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกับบริบท เจอนใจ และมุมมองที่หลากหลายของผู้เรียนแต่ละคน ส่งผลให้มีความรู้และมุมมองต่อมิติทางเพศภาวะที่แตกต่างกันไป การจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่ให้ความรู้สึกปลอดภัยในการเล่าเรื่อง รับฟัง และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ส่วนตัว

รวมถึงการเสริมพลังอำนาจระหว่างเพื่อนสมาชิกยังทำให้รับรู้ถึงความไว้วางใจ ห่วงใย และมีความหวังร่วมในการเรียนรู้และสร้างการเปลี่ยนแปลง ส่งผลให้ผู้เรียนรับมุมมองใหม่ทางเพศภาวะ สามารถวิเคราะห์ วิพากษ์ และท้าทายต่อความไม่เสมอภาคทางเพศที่แฝงฝังอยู่ในระบบความรู้และวัฒนธรรมโรงเรียน สอดคล้องกับผลการประเมินตนเองของนิสิตด้านปฏิบัติการทางเพศเพิ่มขึ้นตามลำดับเช่นเดียวกัน ครั้งที่ 1 ($M = 8.75$, $S.D. = 0.68$) ครั้งที่ 2 ($M = 9.25$, $S.D. = 0.40$) และ ครั้งที่ 3 ($M = 9.65$, $S.D. = 0.55$) สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ทางเพศภาวะที่เป็นพื้นฐานในการปฏิบัติการร่วมกันของสมาชิกกลุ่มที่มีประสบการณ์และจุดมุ่งหมายเดียวกันในการวิเคราะห์วิพากษ์ท้าทายปัญหาความไม่เสมอภาคทางเพศที่แฝงฝังอยู่ในวัฒนธรรมโรงเรียน หลักสูตร หนังสือเรียน และสื่อการสอน และร่วมกันปฏิบัติการรื้อถอนและสร้างทางเลือกใหม่ให้เกิดขึ้นในระบบนิเวศของโรงเรียน อาทิ การออกแบบหลักสูตรรายวิชาใหม่ การออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ และออกแบบสื่อการสอนที่ส่งเสริมความเสมอภาคทางเพศ โดยหวังมุ่งหวังที่จะเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสังคมที่เสมอภาคเท่าเทียมในฐานะที่เป็นนิสิตครูผู้กระทำการ สอดคล้องกับข้อเสนอของ Nawarat [1] ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความรู้และปฏิบัติการ (Praxis) ในห้องเรียนการสอนแนวสตรีนิยมจะเป็นกลไกในการเขย่าและท้าทายโครงสร้างเพศภาวะแนวจารีตผ่านปฏิบัติการร่วมกันระหว่างผู้เรียนและผู้สอนในการสร้างชุดวิธีคิด กิจกรรม หลักสูตร และตำราเรียนที่เปิดทางเลือกต่อการประกอบสร้างอัตลักษณ์ทางเพศภาวะให้มีความยืดหยุ่นบนฐานประสบการณ์และการเสริมสร้างตัวตนและศักยภาพของผู้เรียนให้เป็นผู้กระทำการ

เช่นเดียวกับผลการประเมินความฉลาดรู้ทางเพศภาวะด้านความตระหนักรู้ทางเพศภาวะหลังทดลองใช้ ฯ ของนิสิต พบว่า มีความตระหนักรู้ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($M = 4.08$, $S.D. = 0.51$) สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของการสอนตามรูปแบบการสอน ฯ ที่มีต่อมุมมอง วิธีคิด และวิถีปฏิบัติของนิสิตต่อประเด็นความเสมอภาคทางเพศ บทบาททางเพศ ความแหว่ทางเพศ และการปฏิบัติที่เท่าเทียมทางเพศ ผสานจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของตัวตน วิธีคิด และการแสดงของนิสิตในฐานะปัจเจกและสมาชิกกลุ่มทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ตัว ดังที่ Schaper [8] ชี้ให้เห็นว่าการสอนแนวสตรีนิยมช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับลึกต่อการรับรู้และตระหนักรู้เรื่องเพศภาวะของผู้เรียน กล่าวคือการเปิดรับมุมมองที่แตกต่าง ยอมรับ และเคารพความคิดเห็นที่แตกต่างระหว่างเพศมากขึ้น เริ่มตระหนัก สังเกต และตั้งคำถามต่ออคติทางเพศที่แฝงฝังในกิจกรรมการเล่นและของเล่น ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการคิดและการแสดงออกของผู้เรียน อย่างไรก็ตามในสังคมและวัฒนธรรมที่ระบบปิตาธิปไตยดำรงอยู่และฝังรากลึกมาอย่างยาวนาน การสร้างความฉลาดรู้ทางเพศภาวะเพื่อท้าทายและการเปลี่ยนผ่านวิธีคิดและมุมมองใหม่ แม้ว่าจะดูเหมือนเป็นเป้าหมายที่ยิ่งใหญ่ แต่จำเป็นต้องริเริ่ม และต้องมีกระบวนการปมเพาะและมีปฏิบัติการที่ต่อเนื่องที่เกาะเกี่ยวอยู่กับโจทย์และคำถามของสังคม เพื่อเปลี่ยนแปลงผู้เรียนให้เป็นผู้กระทำการที่ก้าวพ้นไปจากข้อกำหนดแบบเดิมในการสร้างสังคมที่เป็นธรรมและมีความเสมอภาคทางเพศต่อไป [1, 6, 8]

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ สถาบันอุดมศึกษา สถาบันการผลิตครู หน่วยงานฝึกอบรมครู และโรงเรียนสามารถนำรูปแบบการสอนแนวสตรีนิยม ฯ ไปประยุกต์ใช้เพื่อเตรียมและพัฒนาครูก่อนประจำการ (Pre-service Teachers) และครูประจำการ (In-service Teachers) ให้มีความฉลาดรู้ทางเพศภาวะที่เหมาะสมกับบริบท/ประสบการณ์ของนิสิต นักศึกษา หรือบุคลากรในสถานศึกษา

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย สถาบันการผลิตครูและหน่วยงานการพัฒนาครูต้องกำหนดความฉลาดรู้ทางเพศภาวะ (Gender Literacy) ให้เป็นส่วนหนึ่งในมาตรฐานความรู้และสมรรถนะหลักในหลักสูตรการผลิตและหลักสูตรพัฒนาครู

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรขยายกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาให้ครอบคลุมครูประจำการ นักเรียน หรือนิสิตนักศึกษาในทุกสาขาวิชาและกลุ่มวิชาชีพ รวมถึงการปรับรูปแบบการสอนแนวสตรีนิยมฯ ให้เหมาะสมกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับคนทุกช่วงวัยและทุกสาขาอาชีพ

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณรายได้วิทยาลัยการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา ประจำปีงบประมาณ 2567 เลขที่สัญญา SE6703

References

- [1] Nawarat, N. (2018). *Women's education: Identity and knowledge space*. Friedrich-Ebert-Stiftung; Division of Social Sciences Education, Chiang Mai University. [in Thai]
- [2] Choosrichom, K., & Nawarat, N. (2024). *Teachers and gender issue in English classrooms: A case study of a secondary public school in Chiang Rai Province*. *Community and Social Development Journal*, 25(3), 183–194.
- [3] Suksri, S. (2021). *The Gender Equality Act B.E. 2558 (2015): Problems in provisions and legal enforcement*. *Thammasat Law Journal*, 50(4), 532–574. [in Thai]
- [4] Phuweenaphan, P. (2017). *Women's roles in creating political equity and volunteering work in social development*. *Journal of the Graduate Volunteer Center*, 14(1), 163–203. [in Thai]
- [5] Rungreangkulkij, S., Kotnara, I., Kaewjanta, N., & Kabkumba, C. (2017). *University students' attitude towards gender in Thai society*. *Journal of Social Sciences and Humanities*, 43(2), 84–114. [in Thai]
- [6] Sigall, B. A., & Pabst, M. S. (2005). *Gender literacy: Enhancing female self-concept and contributing to the prevention of body dissatisfaction and eating disorders*. *Social Science Information*, 44(1), 85–111.
- [7] Kollmayer, M., Schultes, M.-T., Lüftenegger, M., Finsterwald, M., Spiel, C., & Schober, B. (2020). *REFLECT – A teacher training program to promote gender equality in schools*. *Frontiers in Education*, 5, Article 136. <https://doi.org/10.3389/educ.2020.00136>
- [8] Schaper, M. M. (2024). *Gender literacy through the making process: A feminist pedagogy approach*. *International Journal of Child-Computer Interaction*, 40, 100648.
- [9] Supawantanakul, N., & Metasuk, A. (2020). Under the regime of images and fear: Myths about sex learning in Thai education and the missing role of Thai schools in supporting sex learning. *Journal of Learning Sciences and Education*, 2(2), 1–31. [in Thai]

- [10] Shrewsbury, C. M. (1993). What is feminist pedagogy? *Women's Studies Quarterly*, 21(3/4), 8–16.
- [11] Nontapattamadul, K. (2006). *Critical theory in social policy and planning*. Thammasat University Press. [in Thai]
- [12] Cornish, F., Breton, N., Moreno-Tabarez, U., Delgado, J., Rua, M., de-Graft Aikins, A., & Hodgetts, D. (2023). Participatory action research. *Nature Reviews Methods Primers*, 3(1), 34.
- [13] Khuankaew, O. (2021). *Culture-changing classroom*. Child and Youth Media Foundation. [in Thai]
- [14] Webb, L. M., Allen, M. W., & Walker, K. L. (2002). Feminist pedagogy: Identifying basic principles. *Academic Exchange Quarterly*, 6(1), 67–72.
- [15] Connell, R. W. (2009). *Gender in world perspective* (2nd ed.). Polity Press.
- [16] Stromquist, N. P. (2006). Gender, education and the possibility of transformative knowledge. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 36(2), 145–161.
- [17] Kemmis, S., & McTaggart, R. (2005). Participatory action research: Communicative action and the public sphere. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *The SAGE handbook of qualitative research* (3rd ed., pp. 559–604). SAGE Publications.
- [18] Bujang, M. A., Omar, E. D., & Baharum, N. A. (2018). A review on sample size determination for Cronbach's alpha test: A simple guide for researchers. *The Malaysian Journal of Medical Sciences*, 25(6), 85–99.
- [19] Podhisita, C. (2021). *The art and science of qualitative research* (9th ed.). Amarin Printing. [in Thai]
- [20] Flinders, D. J., Noddings, N., & Thornton, S. J. (1986). *The null curriculum: Its theoretical basis and practical implications*. *Curriculum Inquiry*, 16(1), 33–42.
- [21] Prachakul, N. (2009). *Letter teasing, thought reversing: Volume 2 on social sciences and humanities*. Aan. [in Thai]
- [22] Joyce, B., & Weil, M. (2009). *Models of teaching* (8th ed.). Pearson Education.
- [23] Ochoa, A., & Pershing, L. (2011). Team teaching with undergraduate students: Feminist pedagogy in a peer education project. *Feminist Teacher*, 22(1), 23–42.

กลยุทธ์การจัดการหลักสูตรการพัฒนาภาวะผู้นำภาครัฐของไทย
ในช่วงการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19
Administration Strategies of Leadership
Development Programs
in Thai Public Sector during the COVID-19 Pandemic

วิระวัฒน์ ปันนิตามัย^{1*} และภัทรภรณ์ จุมพรม²
Werawat Punnitamai^{1*} and Pattaraporn Jumporm²

¹ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพมหานคร 10240

² ฝ่ายทรัพยากรมนุษย์ การไฟฟ้านครหลวง กรุงเทพมหานคร 10330

¹ The Graduate School of Public Administration, National Institute of Development Administration (NIDA), Bangkok, 10240, Thailand

² Human Resource Depart, Metropolitan Electricity Authority, Bangkok, 10330, Thailand

* Corresponding author: werawat1909@gmail.com

(Received: October 7, 2024; Revised: August 12, 2025; Accepted: September 15, 2025)

บทคัดย่อ

การระบาดของโควิด-19 ที่ผ่านมาเป็นวิกฤติที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การวิจัยนี้เป็นแบบผสมผสานมุ่งวิเคราะห์การปรับเปลี่ยนการบริหารหลักสูตรพัฒนาภาวะผู้นำของนักบริหารภาครัฐ และระบุปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของการเรียนรู้ ประสิทธิภาพของการบริหารหลักสูตรพัฒนานักบริหารในยามวิกฤติ และนำเสนอโมเดล Humanized 9Ds Flexicurity โดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล 9 หลักสูตร 16 คน และผู้เรียน 161 คน ผลพบว่า หลักสูตรนิยมจัดการเรียนแบบผสม ระยะเวลาใช้กลยุทธ์รวมศูนย์อำนาจตั้งรับเชิงปฏิบัติการ ลดกิจกรรม ปรับตัวเน้นกระจายอำนาจ การบริหารที่ยืดหยุ่นส่งผลต่อการนำเทคโนโลยีเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ การพัฒนาทักษะดิจิทัล การสร้างนวัตกรรมสื่อการเรียนแบบผสมผสานผ่านทีมงาน และเครือข่าย ถือเป็นบรรทัดฐานการเรียนรู้ใหม่ ผลการวิเคราะห์บ่งชี้ว่า จิตพิสัย แรงจูงใจความมุ่งมั่นของผู้เรียน และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างผู้เรียนเป็นปัจจัยพยากรณ์ที่มีนัยสำคัญทางสถิติต่อความสำเร็จ ประสิทธิภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน ($R^2 = 58\%$) และประสิทธิผลของหลักสูตร ($R^2 = 51\%$) มีความสามารถใช้เทคโนโลยีและวิธีการถ่ายทอดของวิทยากรเป็นปัจจัยสนับสนุน โควิด-19 ลดโอกาสการพบปะกัน เป็นผลดีต่อการปรับเปลี่ยนด้านโครงสร้างและสาระของหลักสูตร วิธีการเรียนรู้การพัฒนาทักษะดิจิทัล การใส่ใจต่อความปลอดภัยในชีวิต การประยุกต์สร้างใช้นวัตกรรมเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้แบบผสมผสานที่ช่วยลดต้นทุน และการค้นพบศักยภาพที่มืบุคลากร

คำสำคัญ: การบริหารหลักสูตรการพัฒนานักบริหาร การพัฒนาภาวะผู้นำ ภาครัฐไทย

Abstract

The COVID-19 pandemic constituted a crisis that significantly impacted human resource development management. This mixed-methods research aims to analyze adaptations in leadership development curriculum management for public sector administrators, identify factors affecting learning effectiveness and curriculum management efficacy during crisis periods, and propose the Humanized 9Ds Flexicurity model. Data were collected through interviews with 16 informants from 9 curricula and 161 learners. The findings reveal that curricula predominantly adopted blended learning approaches. Initially, centralized defensive operational strategies were employed with reduced activities, subsequently adapting toward decentralized management approaches. Flexible management positively influenced technology integration to enhance learning effectiveness, digital skills development, and the creation of innovative blended learning media through collaborative teams and networks, establishing new learning paradigms. The analytical results indicate that learners' affective characteristics, self-regulated motivation, and peer experience exchange constitute statistically significant predictive factors for learning effectiveness ($R^2 = 58\%$) and curriculum efficacy ($R^2 = 51\%$). Instructors' technology utilization capabilities and delivery methods serve as supporting factors. While COVID-19 reduced face-to-face interaction opportunities, it positively impacted curriculum structural and content modifications, learning methodologies, digital skills development, workplace safety awareness, cost-effective application and creation of innovative blended learning technologies, and the discovery of personnel team potential.

Keywords: Executive Development Curriculum Management, Leadership Development, Thai Public Sector

บทนำ

การลงทุนของรัฐด้านการศึกษาก่อรูปการพัฒนาการเรียนรู้ของคนถือเป็นการลงทุนที่คุ้มค่า [1] เพราะการศึกษาคือต้นทุนของคุณภาพชีวิตที่ดีและนวัตกรรม ก่อนการระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ธรรมเนียมปกติวิสัยของการพัฒนามนุษย์ของประเทศไทย ไม่ว่าจะในรูปของการศึกษา การฝึกอบรม การพัฒนา หรือการเรียนรู้ นิยมจัดชุดของกิจกรรมที่หน่วยงานวางแผนแบบรวมศูนย์จัดหาจัดให้ไว้ก่อน เป้าหมายเพื่อมุ่งเพิ่มทักษะฝีมือแก่บุคลากร และเพิ่มอำนาจการแข่งขันได้ของหน่วยงาน ดังนั้นความสำคัญอันปกติ ที่ทุกหน่วยงานรัฐหรือเอกชนให้ความสำคัญเสมอมา คือ การจัดกิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของหน่วยงาน ถือเป็นกลยุทธ์หลัก ที่ต้องดำเนินสืบเนื่องไปตลอดวัฏจักรชีวิตของหน่วยงาน ทั้งในมิติที่ “ทำเอง หรือ ว่าจ้าง” ไม่ว่าจะบริบทภายในและภายนอกจะมีความผันผวนเปลี่ยนแปลงไปเช่นไร ดังเป็นที่ประจักษ์แจ้งในแผนปฏิบัติการราชการ 4 ปี และ แผนปฏิบัติการราชการรายปีของการบริหารราชการแผ่นดินของไทย ที่มีกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาขีดความสามารถของระบบ กระบวนการ พัฒนาบุคลากรของหน่วยงาน ในรูปของโครงการ แผนงาน ชุดของกิจกรรม

คำสอนของพุทธศาสนาเน้นการเข้าถึงหลักการของธรรมชาติที่นำไปสู่หลักปฏิบัติ ไตรสิกขาเป็นหนึ่ง ในคำสอนที่เน้นการอบรมบ่มอินทรีย์ทั้งจากการรับฟังเสียงผู้อื่นและการคิดได้คิดเป็นได้เอง ไตรสิกขาที่ให้ มรรคผลจะครอบคลุมทั้งปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ การพัฒนาคนที่ คืออบรมกาย สมาธิอบรมจิต วิปัสสนา อบรมปัญญา [2] แต่หลักสูตรการพัฒนาทักษะนักบริหารและภาวะผู้นำส่วนใหญ่เน้น เน้นพุทธปัญญาเพื่อให้รู้ ให้เข้าใจมากไป ย่อหย่อนในด้านทักษะปฏิบัติและจิตพิสัย [3] ขัดปรัชญาของการบริหารที่ดีที่พึงพัฒนา ทั้งมิติ จิตใจ ปัญญา ทักษะ ให้สมดุลกัน

ข้อเท็จจริงประการหนึ่งของการฝึกอบรมและพัฒนา คือ แม้ถือว่าเป็นกิจกรรมที่จำเป็น แต่มีต้นทุน สูงที่ให้ผลตอบแทนแก่หน่วยงานต่ำ [4] ระบุว่าในปี 2015 ในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นช่วงก่อนการแพร่ระบาดของโควิด-19 หน่วยงานมีการลงทุนด้านการศึกษาก่อรูปมนักบริหาร คิดเป็นเงินลงทุน จำนวน 160 พันล้านเหรียญสหรัฐอเมริกา ส่วนการฝึกอบรมทั่วโลกคิดเป็นเงินถึง 356 พันล้านเหรียญสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้ให้ผลตอบแทนกลับคืนแก่หน่วยงานน้อยกว่าที่คาดหวังมาก บางหน่วยงานได้ผู้บริหารที่ไร้ประสิทธิภาพ ผลการบริหารเป็นที่ไม่น่าพึงพอใจ ไม่สามารถส่งผลสัมฤทธิ์ดังคาดหมายได้ การออกแบบการฝึกอบรม ไม่สามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติของผู้เข้าอบรมได้และไม่เอื้ออำนวยต่อการเปลี่ยนแปลงที่ดีที่ควรแก่องค์กร เนื่องจากวัฒนธรรมองค์การและระบบเดิมของหน่วยงานที่แข็งตัว บทบาท ความรับผิดชอบ แบบแผน ความสัมพันธ์เดิมได้ถูกกำหนดไว้แล้ว ส่งผลต่อการรอบแนวคิดและพฤติกรรมของสมาชิก ดังนั้นการอุบัติของ ไวรัสโควิด-19 จึงเป็นโอกาสของการปรับประสิทธิภาพการเรียนรู้ ในภาวะปกติ การฝึกอบรมและการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ เกี่ยวข้องกับการออกแบบกระบวนการ กิจกรรมและวิธีการพัฒนาการฝึกอบรมที่ถูกคิด วางแผนไว้แล้วก่อนนำไปสู่ปฏิบัติการ กำหนดขึ้นเป็นชุดกิจกรรมที่มีแบบแผนขั้นตอนที่ใช้ทรัพยากร ต้นทุน เวลา ซึ่งเราสามารถกำหนดเป็นกรอบการดำเนินการฝึกอบรมได้หลากหลาย อาทิ การหาความจำเป็น การกำหนด เนื้อหาสาระ การดำเนินการฝึก ด้านเทคโนโลยีสนับสนุน การประเมินผล ซึ่งในแต่ละด้านมีรายละเอียดใน การเตรียมการ การดำเนินการอีกมาก อาทิ ด้านการบริหาร การติดต่อลูกค้า การกำหนดตารางกิจกรรม การลงทะเบียน การประเมินการทดสอบการแจ้งผล ด้านการเงินการใช้จ่าย การประสานติดต่อ ด้านเนื้อหา ซึ่งมีลักษณะทางวิชาการ อาทิ การหาความจำเป็น การกำหนดเป้าหมาย รายการสมรรถนะ การออกแบบ

เนื้อหา หลักสูตร กิจกรรม ตารางเวลา การประเมินผล แนวการปรับปรุง ในส่วนงานการดำเนินการฝึกอบรม และพัฒนา ประกอบด้วย การสรรหาคัดเลือกวิทยากร การพัฒนาวิทยากร เจ้าหน้าที่ผู้สนับสนุนการเรียนรู้ การประเมินและการแจ้งผล ด้านเทคโนโลยีสนับสนุน ประกอบด้วย การบริหารการเรียนรู้ การบริหารเนื้อหา รูปแบบ วิธีการพัฒนา สื่อสนับสนุนการเรียนรู้ และ แนวทางการแจ้งผลแก่ผู้เรียน [3]

Punnitamai [3] แสดงทัศนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการพัฒนาภาวะผู้นำไว้ว่า ผู้รับผิดชอบหลักสูตรการพัฒนา มีหน้าที่ออกแบบ 3 องค์ประกอบของการฝึกอบรมและการพัฒนาให้เหมาะสมกับเป้าหมาย ปรัชญา และ บริบทของระบบนิเวศที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งได้แก่ 1.กระบวนการ (Process) ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนดำเนินการต่าง ๆ ที่กล่าวมาให้เกี่ยวข้องสัมพันธ์เป็นเหตุเป็นปัจจัยแก่กัน หากทำซ้ำ ๆ แล้วยังให้ได้ผลที่ดีน่าเชื่อถือตอบสนองเป้าหมายว่าได้ผลดียิ่งขึ้น ดังนั้นการออกแบบกระบวนการฝึกอบรมพัฒนา ถือเป็นหัวใจของการดำเนินการ 2. ระบบ (Systems) ได้แก่ องค์ประกอบย่อยแบ่งเป็นด้านๆ ที่ผู้เกี่ยวข้องร่วมกันกำหนดขึ้นมา ระบบกับกระบวนการจึงเป็นเสมือนจิตกับใจ ดังเช่นหัวใจของเหรียญเดียวกันที่พึงสอดประสานให้สอดคล้องกัน ในหนึ่งระบบการพัฒนาอาจจะมีหลายกระบวนการได้ อาทิ ระบบการคัดเลือกผู้เข้ารับการอบรม อาจประกอบด้วยระบบเสนอตนเอง หรือ ระบบที่คัดเลือกโดยหน่วยงาน และ 3. โครงสร้าง (Structure) อุปมาดั่งกายวิภาคที่ระบุตำแหน่งแห่งที่ของอวัยวะในร่างกายมนุษย์ โครงสร้างเป็นการจัดแสดงบ่งถึงความสัมพันธ์การขึ้นแก่กันระหว่างองค์ประกอบย่อย ก่อให้เกิดระบบและกระบวนการ สายการบังคับบัญชา ตามความเชี่ยวชาญที่ก่อให้เกิดความประพัตติปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เช่น โครงสร้างแผนผังของการบังคับบัญชา ของสำนัก ส่วน ฝ่าย กอง ตามสมมติบัญญัติก่อนที่จะนำไปสู่การระบุ บทบาท (Role) ที่เหมาะสม ความรับผิดชอบ (Responsibilities) การแบ่งงานตามหน้าที่และความสัมพันธ์ (Relationship) การพึ่งพาเกื้อกูลกันของบุคลากรผู้เกี่ยวข้อง การใช้ทรัพยากร (Resources) ที่จำเป็นตามมา สิ่งทีกล่าวมานี้ประกอบด้วย นโยบายหรือแผนของการพัฒนา และ สมรรถนะของบุคลากรด้านการพัฒนา ย่อมส่งผลต่อประสิทธิภาพของหลักสูตรการพัฒนาการฝึกอบรมของหน่วยงาน

การแพร่ระบาดของโควิด-19 ช่วงปลายปี ค.ศ. 2019 เป็นเวลา 3 ปีที่รุนแรงต่อเนื่อง ก่อให้เกิดผลกระทบใหญ่หลวงทั้งในระดับมหภาคและจุลภาค ส่งผลต่อการนับใหม่ (Reset) ในทุกมิติของมนุษยชาติ ชีวิตทรัพย์สินของผู้คนในทุกระดับ โควิด-19 สร้างแบบแผนวิถีชีวิตแนวใหม่ (New Normal) ส่วนผลกระทบจะรุนแรงมากน้อย ยาวนานเพียงใดขึ้นกับความสามารถในการปรับตัว Arora & Suri [5] พบว่าหน่วยงานด้าน IT ซึ่งมีความพร้อมโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลเพื่อการปฏิบัติงานมีความได้เปรียบ รับผลกระทบจากการระบายน้อยกว่าหน่วยงานด้านการศึกษาและการเงินการธนาคารที่ยังขาดความพร้อม ดังนั้นความสำเร็จและการอยู่รอด จึงขึ้นกับการบริหารและความร่วมมือของทุกภาคส่วน เช่นกันกับการดำเนินการฝึกอบรมหลักสูตรการพัฒนานักบริหาร การพัฒนาภาวะผู้นำ ที่แต่ละหน่วยงานกำหนดแผนงานกิจกรรมไว้แล้วที่ต่างก็ได้รับผลกระทบต่อประสิทธิภาพการเรียนรู้และความสำเร็จของการบริหารหลักสูตร ในต่างประเทศมีงานวิจัยหลายการศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการปรับเปลี่ยนการบริหารหลักสูตรพัฒนามากขึ้น [6-8] สิ่งหนึ่งที่น่านสนใจคือ หน่วยงานการพัฒนาบุคลากรภาครัฐของไทยต่างก็มีการปรับกลยุทธ์การบริหารหลักสูตรการพัฒนา เพื่อรับมือกับวิกฤตศุคคามนี้กระทำกันเช่นไร ผลของการปรับกลยุทธ์นั้นเกิดประสิทธิภาพการเรียนรู้และประสิทธิผลเป็นเช่นใดซึ่งยังไม่มีรายงานวิจัยไว้

วรรณกรรม แนวคิด งานวิจัย และ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาที่ได้ผล เกิดจากการตัดสินใจใช้ยุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์ (Strategy) เป็นหนทางขับเคลื่อนที่เหมาะสมเชื่อว่าไปถูกทิศมุ่งสู่เป้าหมายเพื่อยังประโยชน์สูงสุดสำเร็จ กลยุทธ์ประกอบด้วยชุดของกิจกรรมที่มีเจตนาและอุดมการณ์ชี้นำ เป็นคำสำคัญที่มีความหมายกว้างมอดได้หลายมิติและมีผู้นิยามกล่าวถึงมาก ทั้งทฤษฎี Andragogy [9] ที่ใช้แรงจูงใจภายในและประสบการณ์ขึ้นการเรียนรู้ มุ่งแก้ไขปัญหา Blended Learning การเรียนรู้แบบผสมผสานที่ยืดหยุ่น เจตนาที่ดี มีวินัย เข้าใจใช้สื่อผสม และ A Theory of Social & Psychological Resources [10] ที่กล่าวถึงปัจจัย 3ระดับ ปัจเจก กลุ่ม และ สังคม เป้าหมายเพื่อปรับตัวเป็นอยู่ที่ดี Rumelt [11] กล่าวถึงโครงสร้าง 3 ลักษณะที่สะท้อนถึงแก่นของยุทธศาสตร์ที่ดี ได้แก่ 1. การวินิจฉัย (Diagnosis) ที่มุ่งตอบคำถามว่าทำไม “ทำไม” ประกอบร่วมจากสติปัญญาความนิยมและประสบการณ์ ความเข้าใจต่อสถานการณ์ของผู้บริหารต่อปัจจัยท้าทายภายในและภายนอกหน่วยงานในสภาพแวดล้อมระบบนิเวศ 2. นโยบายชี้นำ (A Guiding Policy) เป็นเจตนาที่มุ่งตอบคำถามว่าให้ความสำคัญกับ “อะไร” แนวจัดการคานดุล (Leverage) เพื่อชิงความได้เปรียบ และ 3. การกระทำที่เป็นเอกภาพ (Coherent Actions) ที่มุ่งตอบคำถามว่าจะทำ “อย่างไร” ใครทำอะไร และทำอย่างไร กิจกรรมนั้นมีการใช้ทรัพยากร งาน เงิน คน และ ข้อมูล ที่จำเป็นใด

ดังนั้นกลยุทธ์ที่ดีนั้น ระบุเจตนาที่ชัดเจน ใหม่ สั้น ง่าย กล่าวหาญ ทำได้จริง ก่อให้เกิดจุดพุ่ง และการประสานงานร่วมกัน ขณะที่กลยุทธ์ที่ไม่ดีคือ ขาดทำความเข้าใจว่าอะไรคือปัจจัยท้าทายที่สำคัญ สับสน เข้าใจผิดนำเป้าหมายมาเป็นกลยุทธ์ ฉาบฉวยเหมือนแปงปะหน้าผ่านโวหารประดิษฐ์เล่นคำ ขาดการสื่อสารให้ชัดเจนว่าทำได้จริงเช่นไร เป็นกลยุทธ์ที่มุ่งสร้างประชานิยม แม้ก่อประโยชน์ในระยะสั้น ถูกใจแก่บางกลุ่มในบางโอกาส แต่เมื่อเวลาผ่านไป ผลลัพธ์ในระยะยาวจะแสดงถึงความไม่ถูกต้อง จักสร้างความเสียหายแก่ส่วนรวมแก่นุชน

Evardsson & Durst [12] ทบทวนวรรณกรรม 56 รายการ สรุปถึงวิกฤติ 4 รูปแบบ ที่กระทบต่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ (HRM) ได้แก่ วิกฤติด้านเศรษฐกิจ วิกฤติจากภัยธรรมชาติ วิกฤติการเมือง และวิกฤติด้านสุขภาพ ในกรณีของโควิด-19 ทำให้การปฏิบัติงานมีเงื่อนไขและข้อจำกัดมากขึ้น ความเครียด ความเสี่ยง แรงกดดันในงานเพิ่มขึ้น จึงเป็นโอกาสแสดงให้เห็นว่าการบริหารการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์ที่คำนึงคุณค่าความเป็นคน (Humanized HRM) ที่ดีทำได้เช่นไร การกำหนดกลยุทธ์จึงตอบสนองโดยบูรณาการกิจกรรม HRM ผ่านการใช้กลยุทธ์วางแผนแบบรวมศูนย์ กำหนดทิศทางที่ถูกแล้วจึงกระจายอำนาจให้ปฏิบัติ ตามความพร้อมและกาลเทศะ ผ่านบทบาทเอื้ออำนวยการเป็นหุ้นส่วนเชิงกลยุทธ์ช่วยคิดเสนอแนะของฝ่ายบุคคลเพื่อให้บุคลากรส่งมอบผลสัมฤทธิ์ในงานที่ตอบสนอง สอดคล้องกับนโยบาย เป้าหมายและกลยุทธ์ทางธุรกิจ [13]

Anderson & Minbaeva [14] กล่าวถึงความสัมพันธ์ของกลยุทธ์การรวมศูนย์และการกระจายอำนาจของฝ่ายทรัพยากรมนุษย์ที่ผันแปรขึ้นกับผู้บังคับบัญชา เป้าหมายและกลยุทธ์ทางธุรกิจของหน่วยงาน ขณะที่ Wenzel, Stanske, & Lieberman [15] สรุปถึงกลยุทธ์ 4 แนวทางเพื่อการรับมือกับภาวะวิกฤติ ได้แก่ การถอยตั้งรับ การดำรงไว้ การหาแนวใหม่ และ การลดเลิก ดุลพินิจเลือกใช้กลยุทธ์ใดที่เชื่อว่าเหมาะสมนั้นขึ้นกับขีดความสามารถพร้อมด้านทรัพยากรของหน่วยงานโอกาส เงื่อนไข ความรุนแรงความต่อเนื่องของภาวะวิกฤติ กลยุทธ์หนึ่งที่ถูกเลือกใช้อาจนำมาซึ่งกลยุทธ์อื่นตามมาก็เป็นได้ Warnica et al. [16] พบว่าโควิด-19 ก่อผลกระทบต่อการเรียนการฝึกอบรมด้านทักษะแก่นักศึกษาเป็นอันมาก

Kshirsagar, Mansour, McNally, & Metakis [17] ทีมบริษัทที่ปรึกษา McKinsey ระบุถึง 6 กลยุทธ์ของการปรับตัวด้านการเรียนรู้ในที่ทำงานในยุคของการแพร่เชื้อไวรัสโควิด-19 ที่หน่วยงานพึงเลือกใช้ ควรมุ่ง

พิทักษ์ความปลอดภัยอีกทั้งเพิ่มการศึกษาเรียนรู้ทางดิจิทัลให้แก่พนักงาน ก่อนทำการปรับแผนการดำเนินการ ได้แก่ 1). ตั้งคณะทำงานข้ามกลุ่มเพื่อเรียนรู้สื่อสารและรับมือกับโควิด-19 กำหนดประเด็นการตัดสินใจที่พิจารณาถึง 3 เกณฑ์ ได้แก่ ผลกระทบของวิกฤติเพียงใด ทั้งด้านระยะเวลาและขอบเขต - ความเหมาะสมและเป็นไปได้ของแนวทางดิจิทัล - ความจำเป็นเร่งด่วน 2). พัฒนาแผนปฏิบัติการที่เป็นรูปธรรมเพื่อให้ความคุ้มครองกับพนักงานแต่ละคน แม้จะเป็นต้นทุน ให้ได้มาตรฐานสุขภาพสอดคล้องกับระดับประเทศและสากล เน้นการสื่อสารเชิงป้องกันว่าการเรียนรู้ที่ยังเดินทาง แม้จะให้หยุดการเดินทาง 3). ปรับรูปแบบการส่งมอบการเรียนรู้ดิจิทัลที่ยืดหยุ่นลดการรวมศูนย์ใช้บุคลากรหน่วยงานในท้องถิ่นที่เหมาะสมกับความต้องการ ปัญหาของรายบุคคล รายกลุ่มย่อย ให้มีการเตรียมวิทยากรสอนแนะ รับฟังความต้องการ ฟังเข้าใจถึงข้อจำกัดของการสื่อสารสังคมเสมือนจริง ที่ใช้ในรูปแบบเว็บคาสต์และวิดีโอเสียง 4). เพิ่มและส่งเสริมสนับสนุนการนำเสนอรูปแบบการเรียนรู้ดิจิทัลที่เหมาะสม ลดการเดินทาง เพิ่มความร่วมมือรับผิดชอบ ถ่ายโอนทักษะ ความผูกพันกัน วินัย รักษาตรงต่อเวลา ถือโอกาสสื่อสารผูกโยงแรงจูงใจของผู้เรียนเข้ากับเป้าหมายเจตนาของตนเองและของหน่วยงาน บางแห่งให้ผู้บริหารร่วมศึกษาเรียนรู้ด้วย เพื่อเน้นย้ำเสริมถึงการยกระดับขีดความสามารถปรับตัว ขณะมุ่งบรรลุเป้าหมายสร้างผลลัพธ์ 5). แสวงหาเพื่อปรับรูปแบบการเรียนรู้การดำเนินการของหลักสูตรที่ผ่านมา ให้เข้าสู่รูปแบบดิจิทัลที่ใหม่และแตกต่างทั้งหมด ซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับปัจจัยร่วมอื่นนอกเหนือจากมิติเทคโนโลยี ดังนั้นการแพร่ระบาดของโควิด-19 ถือเป็นปัจจัยเร่งการเปลี่ยนแปลง เป็นโอกาสริเริ่มระบบและชุดกิจกรรมใหม่ของกระบวนการวางแผน ออกแบบดำเนินการ ประเมินผล กิจกรรมการพัฒนาบุคคล

วัตถุประสงค์ คำถาม และ สมมติฐาน ของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้มุ่งเพื่อสำรวจความคิดเห็นผู้เกี่ยวข้องและทำการวิเคราะห์ในเชิงเปรียบเทียบ การบริหาร และการดำเนินการหลักสูตรการบริหารและการพัฒนาภาวะผู้นำ ที่จัดขึ้นโดยหน่วยงานภาครัฐของไทย 9 แห่ง ทั้งในช่วงก่อนและระหว่างการแพร่ระบาดของโควิด-19 การวิเคราะห์ข้อมูลคุณภาพถึงกลยุทธ์การบริหารหลักสูตรในภาวะวิกฤติ จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติถดถอยพหุคูณ ถึงปัจจัยพยากรณ์ต่อความสำเร็จของการบริหารหลักสูตรในช่วงก่อนและช่วงระหว่างการระบาดของไวรัสโควิด-19 วิเคราะห์เพื่อตอบสมมติฐานการวิจัย และเสนอแนะแบบจำลองการบริหารเพื่อการประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงเพิ่มประสิทธิภาพ ทั้งระบบการพัฒนาหลักสูตรพัฒนาทักษะการบริหารและภาวะผู้นำ ด้วยความเชื่อว่าประสิทธิภาพที่เพิ่มขึ้นจะนำไปสู่ประสิทธิผลของหลักสูตร

คำถามการวิจัยสำหรับการศึกษาเชิงคุณภาพในครั้งนี้ ได้แก่

1. กลยุทธ์การบริหารหลักสูตรที่หน่วยงานผู้ให้ข้อมูลใช้ในการรับมือต่อการแพร่ระบาดโควิดเป็นเช่นไร
  2. รูปแบบการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับหลักสูตรนบริหารในช่วงของการแพร่ระบาดโควิดควรเป็นเช่นไร
  3. การแพร่ระบาดของโควิด -19 เป็นผลดีต่อการบริหารหลักสูตรการพัฒนานักบริหารเช่นไร
  4. บทเรียนรู้ในภาพรวมในมิติของ HRD จากการรับมือกับการแพร่ระบาดของโควิด-19 ได้แก่อะไรบ้าง
คำถามและสมมติฐานการวิจัยสำหรับการศึกษาเชิงปริมาณในครั้งนี้ ได้แก่
1. การบริหารหลักสูตรการพัฒนาภาวะผู้นำและทักษะการจัดการใน 7 มิติเปรียบเทียบตามห้วงเวลา 2 ระยะ คือก่อนการระบาดของเชื้อไวรัสและการบริหารในระหว่างการเกิด แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ
  2. อิทธิพลหลักของปัจจัยพยากรณ์ต่อประสิทธิภาพการเรียนรู้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งในช่วงก่อนและระหว่างการเกิดไวรัสโควิด-19

3. โมเดลตัวแปรอิทธิพลร่วมของปัจจัยพยากรณ์ต่อประสิทธิภาพของการเรียนรู้ ทั้งในระยะก่อน และระหว่าง การแพร่ระบาดของโควิด-19 เป็นเช่นใด

4. ประสิทธิภาพของการเรียนรู้ ก่อน และ ระหว่าง การแพร่ระบาดของโควิด-19 ขึ้นกับปัจจัยใดบ้าง

การออกแบบการวิจัย

ด้วยการผสมผสานลำดับวิธีเพื่อการสืบค้น (Exploratory Sequential Mixed Method) ใน 3 ระยะ ดังนี้ เริ่มต้นด้วยการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative) สํารวจว่าภาคีรัฐไทยมีหลักสูตรพัฒนานักบริหารระดับใดในช่วงการแพร่ระบาดเพื่อ นำข้อมูลที่สังเคราะห์ลดทอนได้นำมาสร้างแบบสอบถามของการศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative) โดยใช้เกณฑ์ประเมินการวิเคราะห์หาดัชนีความเชื่อมั่นภายในของแบบสอบถามด้วยวิธี Cronbach's Internal Consistency แล้วนำผลการวิเคราะห์ของ 2 ระยะแรกที่เก็บข้อมูลในระยะเวลาที่ต่างกัน เป็นอิสระจากกัน แต่ใช้ผลที่ได้เกื้อกูลกัน เพื่อการตอบคำถาม สมมติฐานการวิจัย และการอภิปรายผลของการศึกษาที่พบ ดังที่ Dawadi, Shrestha, & Giri [18] ได้เสนอแนะไว้

เครื่องมือการวิจัยและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยพัฒนา 10 คำถามเปิดที่ครอบคลุมวัตถุประสงค์การศึกษาส่งให้ผู้บริหารหลักสูตรการพัฒนาศึกษาธิการก่อนใช้สัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้างกับผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ผู้ให้ข้อมูล จำนวน 33 รายก่อน โดยต้องเป็นหน่วยงานที่มีหลักสูตรตรงกับเป้าหมายของการวิจัย มีสังกัด ชื่อและระดับของหลักสูตรที่เกี่ยวข้องชื่อเรื่องงานวิจัย ที่น่าเชื่อถือ มีลักษณะเป็นหน่วยงานตัวแทนที่ดี กล่าวคือเป็นหน่วยงานหลักของการพัฒนาในระดับกระทรวง ดำเนินการพัฒนานักบริหารมาหลายครั้ง และ กระจายใน 8 กระทรวงของราชการพลเรือน ผู้ให้ข้อมูลตอบรับการสัมภาษณ์ 16 ราย ที่ Saunders & Townsend [19] มีความเกี่ยวข้องเหมาะสมและจำนวนมากพอที่จะได้ข้อมูลเชิงคุณภาพที่อิ่มตัวมีสาระ (Data Saturation) ต่อการวิเคราะห์ข้อมูลที่น่าเชื่อถือ การศึกษาเชิงปริมาณ การคำนวณขนาดตัวอย่าง โดยใช้วิธีการของยามานะ (Taro Yamane) โดยกำหนดระดับความเชื่อมั่น 95% ความผิดพลาดไม่เกิน 5% มีสูตรคำนวณ ดังนี้ $n = 400 / 1 + (400)(0.05)^2 = 200$ คน แต่มีผู้เข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรที่สมัครใจตอบครบถ้วนผ่าน Google Form ในช่วงเวลาของการเก็บข้อมูลตามแผนการวิจัยที่กำหนดไว้เพียง 161 คน ต่อแบบสอบถามจำนวน 25 ข้อ ที่มีผลดัชนีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ความสอดคล้องภายในของข้อคำถามแบบ Cronbach สูงในระดับค่า 0.960

การวิเคราะห์ข้อมูล

การเก็บข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ ในระหว่างเดือน มกราคม - เมษายน พ.ศ. 2565 ข้อมูลทุติยภูมิเกี่ยวกับ หลักสูตร มาตรการจัดการกับการแพร่ระบาด ที่หน่วยงานฝึกเผยแพร่ต่อสาธารณชนจาก อินเทอร์เน็ต อาทิ นโยบายของหน่วยงาน ประเภทระดับของหลักสูตร ระยะเวลา เงื่อนไขของการรับสมัคร การดำเนินกิจกรรมของหลักสูตรที่สะท้อนแนวนโยบายข้อปฏิบัติ ในห้วงเวลาการแพร่ระบาดของโควิด-19 ใช้ประกอบการตอบคำถามการวิจัย ข้อมูลคุณภาพแบบปฐมภูมิที่ได้จากการสัมภาษณ์ที่ถูกต้องบันทึกไว้จะถูกวิเคราะห์เพื่อลดทอนเนื้อหา ขณะที่มุ่งรักษาปรนัยภาพ ด้วยวิธีการให้เล่าบรรยาย ผสมกับการเสวนาพูดคุย (Narrative and Discourse Analysis) ดังที่ Anderson, Fontinha, & Robson [20] เสนอแนะไว้ ข้อมูลที่

จะได้รับการพิจารณาเพียงเข้าข่าย 2 ใน 4 เกณฑ์ ต่อไปนี้ 1. ความตรงประเด็น ความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่ได้ 2. การรายงานข้อมูลที่ซ้ำกัน (กรณีที่หลักสูตรนั้นมีผู้ให้ข้อมูลมากกว่า 1 คน) 3. ความเกี่ยวข้องกับคำถามวิจัย และ 4. นัยสำคัญ ความน่าสนใจ ความโดดเด่นของข้อมูลที่ได้ เพื่อใช้เป็นข้อสรุปอ้างอิง การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติทดสอบการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การรายงานผลมุ่งตอบ 3 คำถามวิจัยแรกของการศึกษาเชิงคุณภาพก่อนแล้วตามด้วยผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณเพื่อทดสอบ 5 สมมติฐานการวิจัย ก่อนประมวลสรุปข้อค้นพบเพื่อตอบคำถามของการวิจัยเชิงคุณภาพข้อที่ 4 สรุปผลเป็นดังนี้

1. กลยุทธ์การบริหารหลักสูตรที่หน่วยงานผู้ให้ข้อมูลใช้ในการรับมือต่อการแพร่ระบาดของโควิดเป็นเช่นใด กลยุทธ์การบริหารหลักสูตรแบบผสมผสานที่ทั้ง 9 หน่วยงานผู้จัดหลักสูตรใช้ เริ่มต้นด้วย การดำเนินการแบบตั้งรับ บ้างชะลอการจัด ดกกิจกรรมที่เสี่ยงละเมิดมาตรการที่ห้าม หรือเสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสเพื่อบรรเทาลดความเสี่ยงการแพร่ระบาดและประกันความปลอดภัย ความมั่นคงด้านสุขภาพ ด้วยการที่เป็นหน่วยงานภาครัฐ มาตรการป้องกันและบรรเทาเชิงรุก ทั้งในระดับกลยุทธ์และการดำเนินการเชิงนโยบายถูกกำหนดโดยหน่วยงานบังคับบัญชาในระดับประเทศ ต่อมาเริ่มเห็นกลยุทธ์การริเริ่มเรียนรู้ปรับตัวเชิงดำเนินการ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความสำเร็จของการดำเนินการ ทำให้ได้ผลมาก ลดต้นทุน ลดความเสี่ยงจากข้อมูลในการสัมภาษณ์เป็นที่น่ายินดีว่า การบริหารหลักสูตรของหลายหน่วยงานกลุ่มตัวอย่างทำได้ดี มีการริเริ่มวิธีการเรียนรู้ผสมผสาน ทีมงานสามารถสร้างนวัตกรรมสื่อเทคโนโลยีสนับสนุนการเรียนรู้

2. การเรียนการสอนออนไลน์คือแบบที่เหมาะสมที่ควรกับหลักสูตรนักรับบริหารในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด แม้ว่าผู้เข้าส่วนใหญ่นิยมในสถานที่เนื่องด้วยข้อจำกัดบังคับของสถานการณ์การแพร่ระบาดที่รุนแรงและไม่ทราบได้แน่ชัดว่าจะเสร็จสิ้นลงเมื่อใด ทำให้การเรียนระยะไกล การเรียนเสมือนจริง หรือ การเรียนผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ (Online Learning) ผ่านโปรแกรมระบบเทคโนโลยีสำเร็จรูปต่าง ๆ เป็นสิ่งที่จำเป็น แม้ต้องลงทุนเพิ่ม การปรับตัวของทุกภาคส่วน แต่เมื่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิดเริ่มคลี่คลายลง ความต้องการเรียนรู้พบปะในสถานที่จริงเริ่มเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะหลักสูตรของนักรับบริหารระดับสูง ในภาพรวมกระแสเรียกร้องต่อการเรียนแบบผสมผสาน (Hybrid) ทั้งแบบออนไลน์และในสถานที่ การเรียนนักรับบริหารที่เน้นการให้ข้อมูลมากกว่ามุ่งสาธิตหรือฝึกทักษะ ไม่จำเป็นต้องเกิดในสถานที่อย่างเดียว ส่วนรูปแบบผสมผสานที่ยืดหยุ่นนั้นทั้งที่ขาดรูปแบบที่ชัดเจน ด้วยสัดส่วนแบบไหนมากกว่ากัน ขึ้นกับความพร้อม ความต้องการของผู้เกี่ยวข้องของแต่ละหลักสูตร วิธีการเรียนการสอนของหลักสูตรก็มีการเรียนรู้ที่ผสมหลากหลายรูปแบบ (Blended Learning) จึงมีความเหมาะสมกับสถานการณ์วิกฤติสุขภาพ ซึ่งตรงกับประสงค์ของการอ้างถึงความมั่นคงของสังคมและความปลอดภัยร่วมกันของผู้เกี่ยวข้อง

3. ผลดีของการระบอบโควิดต่อการบริหารหลักสูตรมีหลายประการ อาทิเพื่อประสิทธิภาพการจัดอบรมของหลักสูตรทั้งหมดในภาพรวม มีการทบทวนปรับลดเนื้อหาวิธีการ ก่อให้เกิดการปรึกษาหารือ เป็นการภายในระหว่างผู้บริหารและผู้รับผิดชอบ เพื่อทบทวนจัดลำดับรูปแบบการเรียนการสอนที่เหมาะสมตามความพร้อมตามเงื่อนไขมาตรการต่าง ๆ ที่ศูนย์บริหารสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัส (ศบค.) กำหนดอนุญาต การทบทวนดังกล่าวก่อให้เกิดการพูดคุยถึงปัญหาอุปสรรค ข้อจำกัดของการบริหารหลักสูตร

ก่อให้เกิดวัฒนธรรมการสื่อสารการรับฟังเพื่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงด้านวิชาการ โครงสร้าง สาระ กระบวนการ วิธีการ และ ปฏิบัติการดำเนินการที่เชื่อว่าเหมาะสมเป็นไปได้เพียงใด วิกฤติการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 จึงเป็นโอกาสเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการปฏิบัติงานการพัฒนาแบบค่อยเป็นค่อยไป การเปลี่ยนแบบฉับพลันด้านทักษะดิจิทัล การตัดลดงานที่ซ้ำซ้อนและมีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อ รวมทั้งก่อให้เกิดการพิจารณาจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการพัฒนาใหม่

ความร่วมมือของทุกภาคส่วนเพื่อวางแผนบริหารหลักสูตรพัฒนาภายใต้ภาวะวิกฤติ ที่คำนึงถึงมนุษยนิยมมากขึ้น (Humanized HRD) ที่ยืดหยุ่น ผสมมิติสุขภาพ ความปลอดภัย ความมั่นคง โดยไม่ให้สูญเสียเป้าหมายของหลักสูตรและประสิทธิผลการเรียนรู้ มุ่งทั้งรับมือและมุ่งป้องกัน ถือคติแม่หยุดเดินทาง ทำงานที่บ้าน แต่ก็ไม่หยุดการเรียนรู้จากทุกแห่งทุกเวลาได้ (Work from Home, Learn from Anywhere) แสวงหา รูปแบบการพัฒนาและการบริหารหลักสูตรที่ใหม่ยืดหยุ่น ที่เหมาะสมคุ้มค่า สนองเป้าหมาย และปฏิบัติได้จริง ภายใต้ภาวะวิกฤติ ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่หลักสูตรร่วมมือกับวิทยากร เพื่อกำหนดมาตรการลดความเสี่ยงการแพร่การติดเชื้อไวรัส การส่งเสริมป้องกันความปลอดภัยไปพร้อมกับการจัดการเรียนรู้ระยะไกล การเรียนรู้เสมือนจริง ชุดการฝึกอบรมออนไลน์ โดยที่ไม่บั่นทอนประสิทธิผลการเรียนรู้และความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมาย และยังสอดคล้องกับจุดประสงค์และประเภทของรายการสมรรถนะที่มุ่งพัฒนา การออกแบบการคิดด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โอกาสของการลด ละ เลิก แนวปฏิบัติแบบเดิมที่ประสงค์จะเลิกแต่ทำได้ยาก อาทิ การบรรยาย การยึดวิทยากรเป็นศูนย์กลาง ขณะเดียวกันการเกิดการระบาดเชื้อไวรัสถือเป็นปัจจัยเร่งให้บุคลากรทุกภาคส่วนของหน่วยงานเปิดใจรับเทคโนโลยีสนับสนุนความต่อเนื่องของการเรียนรู้ผ่านพื้นฐาน โปรแกรมสำเร็จรูปต่าง ๆ นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการจัดดำเนินการฝึกอบรมพัฒนาหลักสูตรอย่างเป็นรูปธรรม การแพร่ระบาดครั้งนี้นำไปสู่การค้นพบศักยภาพ จุดแข็งของบุคลากร ก่อให้เกิดเวทีให้พื้นที่และโอกาสแสดงฝีมือของคนในและเครือข่าย ผ่านความสามัคคีร่วมกันคิดแก้ไขเพื่อรับมือกับภาวะวิกฤติ และการสร้างโอกาสใหม่ๆ ที่เชื่อว่าแตกต่างและดีกว่า การคิดริเริ่มหลายอย่างตอบรับกับภาวะปกติใหม่ (New Normality) เกิดบรรทัดฐานแนวปฏิบัติใหม่ ผ่านการใช้ทุนเครือข่ายพัฒนาของผู้บริหาร ของหน่วยงาน เพื่อตอบโจทย์ ทำให้ไม่หันกลับไปทำสิ่งหรือแนวทางเดิม ๆ อีกต่อไป ในส่วนของบุคคล เป็นโอกาสได้พัฒนาเรียนรู้ทักษะดิจิทัลของตน อีกทั้งเป็นการทดสอบภาวะผู้นำที่แท้จริงของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งโดยที่มีตำแหน่งและไร้ตำแหน่ง ทักษะการคิดการบริหารเชิงกลยุทธ์ ความสามารถในการสื่อสาร การบริหารทีมงาน ที่สะท้อนถึงอุดมการณ์ เจตนา ความสามารถแก้ไขตั้งรับและชิงลงมือสกัดปัญหา แม้จะไม่ปรากฏชัดถึงนโยบายมาตรการรับมือให้ได้ดีและต่อเนื่อง สำหรับผลการวิจัยเชิงปริมาณพบว่า ลักษณะพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหารระดับต้น คิดเป็น 39% ผู้บริหารระดับกลางคิดเป็น 36% ผู้บริหารระดับสูง คิดเป็น 19% ผู้บริหารระดับอื่น ๆ 6.2% ร้อยละ 57 ของกลุ่มตัวอย่างมาจากหน่วยงานสังกัดในภาครัฐ ร้อยละ 38 มาจากหน่วยงานภาคเอกชน อีกร้อยละ 5 มาจากภาคที่ 3 และอื่น ๆ ด้านลักษณะของหลักสูตรที่ศึกษา ส่วนใหญ่เกี่ยวกับด้านการบริหาร ที่กลุ่มตัวอย่างสมัครใจลงทะเบียนเรียน (คิดเป็น 88%) รองลงมา หลักสูตรที่กลุ่มตัวอย่างรายงานว่าศึกษาเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ส่วนที่เหลือเป็นหลักสูตรที่เกี่ยวกับวิชาชีพเฉพาะทาง อาทิ กฎหมาย บัญชี ท้องถิ่น เป็นหลักสูตรที่ใช้เวลาเรียนมากกว่า 6 เดือน รองลงมา คือ เป็นหลักสูตรระยะเวลา 2-6 เดือน เหตุผลที่สนใจเข้าศึกษา อันดับหนึ่ง เพื่อเพิ่มพูนความรู้ทักษะใหม่ๆ ให้แก่ตนเอง อันดับ 2 จำนวนความถี่และร้อยละที่ใกล้เคียงกันมาก ได้แก่ เพื่อประโยชน์แก่หน่วยงานเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และ เพื่อสร้างเครือข่าย

ระหว่างผู้เรียน อันดับ 3 เพื่อประโยชน์แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งคำตอบสอดคล้องกับคำรายงานที่เกี่ยวกับประโยชน์ที่ได้รับ ผู้เข้าอบรมส่วนใหญ่รายงานว่า นิยมการเรียนแบบผสมผสาน ตามด้วยการเรียนในสถานที่อย่างเดียว และน้อยสุด ชอบที่จะเรียนทางออนไลน์อย่างเดียว ทั้งนี้เห็นว่าการเรียนออนไลน์ทำให้ขาดปฏิสัมพันธ์แบบพบปะซึ่งหน้ากัน โดยผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัยที่ 1-5 และรายงานผลค่าสถิติทดสอบดังปรากฏในตารางที่ 1-3

สมมติฐานการวิจัยที่ 1. การบริหารหลักสูตรการพัฒนาภาวะผู้นำและทักษะการจัดการใน 7 มิติ เปรียบเทียบตามช่วงเวลา 2 ระยะ คือก่อนการระบาดของเชื้อไวรัสและการบริหารในระหว่างเกิดการเกิด แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ผลการทดสอบค่าสถิติ t-test ดังแสดงในตารางที่ 1 ยืนยันสมมติฐานนี้ว่าการบริหารหลักสูตรใน 4 มิติ ที่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เรียงตามลำดับดังนี้ (t-values = -4.82, -4.53, -2.90, -2.13 p-values = 0.00 ถึง 0.030) ว่าระหว่างเกิดการเกิดการแพร่ระบาด 1. มีการปรับเปลี่ยนหลักสูตร 2. วิธีการถ่ายทอดของวิทยากรทำได้หลากหลายรูปแบบ 3. หลักสูตรมีทั้งความเข้มข้นและความยืดหยุ่น 4. ทักษะการใช้เทคโนโลยีของผู้เรียน ที่พัฒนาใช้ประกอบการเรียนทำได้ดีขึ้น

สมมติฐานการวิจัยที่ 2. การศึกษาครั้งนี้พบว่า ประเภทของหลักสูตรและผู้เข้าอบรมที่มาจากภาครัฐและภาคเอกชนมีความนิยมรูปแบบการเรียนการสอน (แบบในสถานที่ และ แบบสื่ออิเล็กทรอนิกส์) ในช่วงโควิดไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ สังกัดภาครัฐ/เอกชน และระดับตำแหน่งนักบริหารระดับ ต่ำ กลาง สูง ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (t-value = -1.33, p = 0.190) แต่พบนัยสำคัญทางสถิติ ในกรณีจำแนกผู้เข้าอบรมที่ต้องการรูปแบบการเรียนผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ (Online) มากกว่าในสถานที่จริง (t = -2.69, p = 0.010) สะท้อนวัดถึงความปลอดภัย

สมมติฐานการวิจัยที่ 3. อิทธิพลหลักของปัจจัยพยากรณ์(ตัวแปรต้น) ต่อประสิทธิภาพการเรียนรู้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งในช่วงก่อนและระหว่างการเกิดไวรัสโควิด-19 ดังปรากฏผลวิเคราะห์ในตารางที่ 1

ในช่วงก่อนเกิดการเกิดการแพร่ระบาด ประสิทธิภาพของการเรียนรู้ ขึ้นกับ 3 ปัจจัยหลัก เรียงตามลำดับค่า t-values ได้แก่ แรงจูงใจในการควบคุมชี้นำตนเอง การบริหารหลักสูตรที่มีการปรับเปลี่ยน และ การได้แลกเปลี่ยนโลกทัศน์ประสบการณ์ขณะที่เรียน (t-values = 5.62, 2.28, 1.93 ตามลำดับ ช่วงค่า p-values = 0.000 ถึง 0.050)

อิทธิพลหลักของ 2 ปัจจัยพยากรณ์ต่อประสิทธิภาพการเรียนรู้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญในช่วงระหว่างการเกิดไวรัสโควิด-19 ได้แก่ การบริหารหลักสูตรที่มีการปรับเปลี่ยนไป และ การได้แลกเปลี่ยนโลกทัศน์ประสบการณ์ระหว่างการเรียน (t-values = 4.22, 2.22 ตามลำดับ ช่วงค่า p-values = 0.000 ถึง 0.003) สังเกตได้ถึงความสามารถปรับเปลี่ยนของการบริหารหลักสูตรที่เอื้อต่อการปฏิสัมพันธ์การเรียนรู้แลกเปลี่ยนระหว่างผู้เรียน นั้นมีความสำคัญมากขึ้น

สมมติฐานการวิจัยที่ 4. โมเดลที่ดีที่แสดงถึงอิทธิพลร่วมของปัจจัยพยากรณ์ต่อประสิทธิภาพของการเรียนรู้ ทั้งในระยะก่อน และ ระหว่าง การแพร่ระบาดของโควิด - 19 ด้วยค่าน้ำหนักตัวแปรเป็นเช่นใด

Y1 (คือ ประสิทธิภาพการเรียนรู้ - ของผู้เรียนก่อนการเกิดโควิด) ขึ้นกับปัจจัยพยากรณ์และค่าน้ำหนักดังนี้ แรงจูงใจภายในควบคุมตนเอง (0.41) การบริหารหลักสูตรที่มีการปรับเปลี่ยน (0.19) มิตรภาพและความผูกพันระหว่างผู้เรียน (0.18) และ การได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้โลกทัศน์ ทักษะ ประสบการณ์ ระหว่างผู้เรียน (0.17)

Y2 (ประสิทธิภาพของการเรียนรู้ - ของผู้เรียนในระหว่างเกิดโควิด) ขึ้นกับ แรงจูงใจภายในควบคุมตนเอง การได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้โลกทัศน์ ทักษะ ประสบการณ์ ระหว่างผู้เรียน มิตรภาพและความผูกพันระหว่างผู้เรียน และ ความสามารถ/วิธีการถ่ายทอดของวิทยากร และ ความเข้มงวด/ยืดหยุ่นของการบริหารหลักสูตร (เรียงลำดับของค่าน้ำหนักพยากรณ์เบต้า ตามลำดับได้ดังนี้ 0.31, 0.23, 0.15, 0.13, 0.12)

Table 1. Summary of the Comparative Influence of the Main Independent Variables on Learning Efficiency and Learning Effectiveness Before and During the COVID-19 Outbreak (n=161)

Y1= ประสิทธิภาพการเรียนรู้							
ก่อนเกิดโควิด-19			ระหว่างการเกิดโควิด-19				
	b	t	p-value		b	t	p-value
การบริหารหลักสูตรที่มีการปรับเปลี่ยนไป	0.143	2.279	0.024	แรงจูงใจในการควบคุมชั้นนำ ต้นขณะเรียน	0.291	4.220	0.000
แรงจูงใจในการควบคุมชั้นนำ ต้นขณะเรียน	0.406	5.619	0.000	การได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ โลกทัศน์ ทักษะประสบการณ์ ธุรกรรม ระหว่างผู้เรียนเพิ่มขึ้น	0.174	2.220	0.028
การได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ โลกทัศน์ ทักษะ ประสบการณ์ ธุรกรรม ระหว่างผู้เรียนเพิ่มขึ้น	0.142	1.933	0.055				
มิตรภาพความผูกพันระหว่าง ผู้เรียน	0.185	2.932	0.004				
Y2 = การเรียนรู้ที่สนุก/บรรลุเป้าหมาย							
ก่อนเกิดโควิด-19			ระหว่างการเกิดโควิด-19				
	b	t	p-value		B	t	p-value
วินัยด้านการรักษาเวลา ของทุกฝ่าย	0.135	1.982	0.049	ความสามารถและวิธีการ ถ่ายทอดของวิทยากรทำได้ ในหลากหลายรูปแบบมากขึ้น	0.180	1.991	0.048
การได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้โลก ทัศน์ ทักษะประสบการณ์ ธุรกรรม ระหว่างผู้เรียน เพิ่มขึ้น	0.239	3.069	0.003	แรงจูงใจในการควบคุมชั้นนำ ต้นขณะเรียน	0.235	3.060	0.003

Table 1. Summary of the Comparative Influence of the Main Independent Variables on Learning Efficiency and Learning Effectiveness Before and During the COVID-19 Outbreak (n=161) (continue)

		Y2 = การเรียนรู้ที่สนุก/บรรลุเป้าหมาย					
	b	t	p-value		B	t	p-value
การออกแบบการเรียนรู้ที่ปรับให้ยืดหยุ่น	0.162	1.991	0.048	การได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ โลกทัศน์ ทักษะ ประสบการณ์ ชุมชน ระหว่างผู้เรียนเพิ่มขึ้น	0.174	1.998	0.048
				การพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ กับสมาชิกในรุ่นข้ามกลุ่ม ทำได้ง่าย ทัวถึง ได้รู้จักเพิ่มขึ้น	0.167	2.126	0.035
วินัยด้านการรักษาเวลาของ ทุกฝ่าย	0.135	1.982	0.049	ความสามารถและวิธีการ ถ่ายทอดของวิทยากรทำได้ ในหลากหลายรูปแบบมากขึ้น	0.180	1.991	0.048
การได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้โลก ทัศน์ ทักษะประสบการณ์ ชุมชน ระหว่างผู้เรียน เพิ่มขึ้น	0.239	3.069	0.003	แรงจูงใจในการควบคุมชั้น ตนเองเรียน	0.235	3.060	0.003
การออกแบบการเรียนรู้ ที่ปรับให้ยืดหยุ่น	0.162	1.991	0.048	การได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ โลกทัศน์ ทักษะ ประสบการณ์ ชุมชน ระหว่างผู้เรียนเพิ่มขึ้น	0.174	1.998	0.048
				การพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ กับสมาชิกในรุ่นข้ามกลุ่ม ทำได้ง่าย ทัวถึง ได้รู้จักเพิ่มขึ้น	0.167	2.126	0.035
				มิตรภาพความผูกพันระหว่าง ผู้เรียน	0.190	2.613	0.010

สมมติฐานการวิจัยที่ 5. ประสิทธิภาพของการเรียนรู้ ก่อนและระหว่างการแพร่ระบาดของโควิด-19 ขึ้นกับปัจจัยใดบ้าง และ อธิบายได้ด้วยโมเดลเช่นใด ผลการวิเคราะห์ ดังแสดงค่าสถิติปรากฏในตารางที่ 2 ทั้งก่อนและระหว่างการเกิดโควิด ผู้วิจัยเลือกโมเดลที่ 4 ซึ่งมีตัวแปรพยากรณ์ที่มีค่าน้ำหนักที่มีนัยสำคัญ ($p < 0.05$) มีค่า R-square ที่ 0.55 ร้อยละ 55 ของความแปรปรวนรวม ระหว่างการเกิดโควิด โมเดลที่ 4 มีค่า R-square ที่ 0.51 คิดเป็นร้อยละ 51 ต่อประสิทธิภาพของการเรียนรู้ของผู้เข้ารับการอบรม

ประสิทธิผลของการเรียนรู้ – ก่อนเกิดโควิด ขึ้นกับตัวแปรพยากรณ์ร่วม ได้แก่ การได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้โลกทัศน์

ทักษะ ประสบการณ์ ระหว่างผู้เรียน แรงจูงใจภายในควบคุมตนเอง การออกแบบการเรียนรู้ที่ปรับให้ยืดหยุ่น และการบริหารหลักสูตรที่มีการปรับเปลี่ยน (ค่าน้ำหนักพยากรณ์เบต้า ตามลำดับได้ดังนี้ = 0.34, 0.23, 0.22, 0.13)

ประสิทธิผลของการเรียนรู้ ระหว่างการเกิดโควิด ขึ้นกับตัวแปรพยากรณ์ร่วม ได้แก่ แรงจูงใจภายใน ควบคุมตนเอง มิตรภาพและความผูกพันระหว่างผู้เรียน การได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้โลกทัศน์ ทักษะ ประสบการณ์ ระหว่างผู้เรียน และ ความสามารถ/วิธีการถ่ายทอดของวิทยากร (ค่าน้ำหนัก 0.28, 0.25, 0.23, 0.15) สังเกตได้ว่า ในระหว่างการเกิดโควิด แม้ปัจจัยปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน ทั้งที่เกิดจากการรู้จักกันและการจัดกระทำ ของการบริหารหลักสูตรส่งผลต่อประสิทธิผลของการเรียนรู้มากขึ้น แต่อำนาจการควบคุมชั้นนำตนของผู้เข้า หลักสูตรก็ยังคงมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับวรรณกรรมที่ทบทวนสมดังที่ Noe, Clarke, & Klein [21] และ Sharma & Shree [22] ได้ระบุถึงการออกแบบการเรียนรู้ในภาวะปกติ และ ช่วงวิกฤติโควิด-19 การใช้เทคโนโลยีช่วยเพิ่มคุณค่าการถ่ายโอนการเรียนรู้ นอกเหนือจากการที่ผู้บริหารแสดงความมีวินัย การมีแรงจูงใจ ใฝ่สัมฤทธิ์ การควบคุมตนเองให้ได้ดี หากผู้เรียนล้มเหลวในการควบคุมตนเอง ย่อมยากที่การบริหารหลักสูตร จะบรรลุเป้าหมาย

Table 2. Test Statistics of 5 Models of Joint Influence of Independent Variables Before and During COVID-19 on Learning Proficiency (n=161)

	Model 1			Model 2			Model 3			Model 4			Model 5		
	B	SE	β												
ตัวแปรต้นรวม															
ก่อนเกิดโควิด-19															
แรงจูงใจในการควบคุมชั้นนำตนเองขณะเรียน	0.643	0.052	0.697	0.517	0.055	0.560	0.453	0.055	0.491	0.405	0.057	0.439			
มีตรรกภาพความผูกพันระหว่างผู้เรียน			0.259	0.052	0.298	0.248	0.050	0.286	0.179	0.054	0.206				
การบริหารทรัพยากรหลักสูตรมีการปรับเปลี่ยนไป						0.193	0.050	0.209	0.188	0.049	0.204				
การได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้โลกทัศน์ ทักษะ									0.174	0.061	0.183				
ประสบการณ์บูรณาการ ระหว่างผู้เรียนเพิ่มขึ้น															
R ²	0.485			0.556			0.593			0.614					
ระหว่างเกิดโควิด-19															
การได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้โลกทัศน์ ทักษะ	0.587	0.056	0.638	0.381	0.060	0.413	0.336	0.060	0.365	0.272	0.065	0.296	0.228	0.068	0.247
ประสบการณ์ บูรณาการ ระหว่างผู้เรียนเพิ่มขึ้น															
แรงจูงใจในการควบคุมชั้นนำตนเองขณะเรียน			0.406	0.064	0.412	0.349	0.065	0.354	0.323	0.065	0.327	0.314	0.064	0.319	
ความเข้มงวดหรือยืดหยุ่นในการเรียน						0.179	0.055	0.196	0.177	0.055	0.194	0.124	0.059	0.136	
มีตรรกภาพความผูกพันระหว่างผู้เรียน									0.133	0.057	0.151	0.147	0.056	0.167	
ความสามารถและวิธีการถ่ายทอดของ													0.129	0.059	0.143
วิทยาการทำได้หลากหลายรูปแบบมากขึ้น															

Table 3. Statistics of 4 Models of Joint Influence of Independent Variables Before and During COVID-19 on Learning Effectiveness (n=161)

ตัวแปรต้นร่วม	Model 1			Model 2			Model 3			Model 4		
	B	SE B	β									
ก่อนเกิดโควิด-19												
การได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้โลกทัศน์ ทักษะประสบการณ์	0.594	0.059	0.623	0.424	0.062	0.445	0.337	0.063	0.354	0.343	0.063	0.360
ธุรกรรม ระหว่างผู้เรียนเพิ่มขึ้น												
แรงจูงใจในการควบคุมชิ้นนำตนเองเรียน				0.336	0.060	0.363	0.265	0.060	0.287	0.233	0.061	0.252
การออกแบบการเรียนรู้ที่ปรับยืดหยุ่น							0.266	0.067	0.259	0.224	0.068	0.219
การบริหารหลักสูตรมีการปรับเปลี่ยนไป										0.131	0.055	0.141
R ²			0.389			0.488			0.535			0.551
ระหว่างเกิดโควิด-19												
การได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้โลกทัศน์ ทักษะประสบการณ์	0.583	0.061	0.605	0.404	0.068	0.419	0.292	0.073	0.303	0.226	0.077	0.235
ธุรกรรม ระหว่างผู้เรียนเพิ่มขึ้น												
แรงจูงใจในการควบคุมชิ้นนำตนเองเรียน				0.352	0.073	0.341	0.306	0.071	0.296	0.276	0.071	0.267
มิตรภาพความผูกพันระหว่างผู้เรียน							0.231	0.064	0.251	0.246	0.064	0.267
ความสามารถและวิธีการถ่ายทอดของวิทยากรทำได้เน										0.148	0.061	0.156
หลากหลายรูปแบบมากขึ้น												
R ²			0.365			0.447			0.489			0.507

Table 4. The T-test Statistics Comparing the Mean Difference of Perception Before and During COVID-19

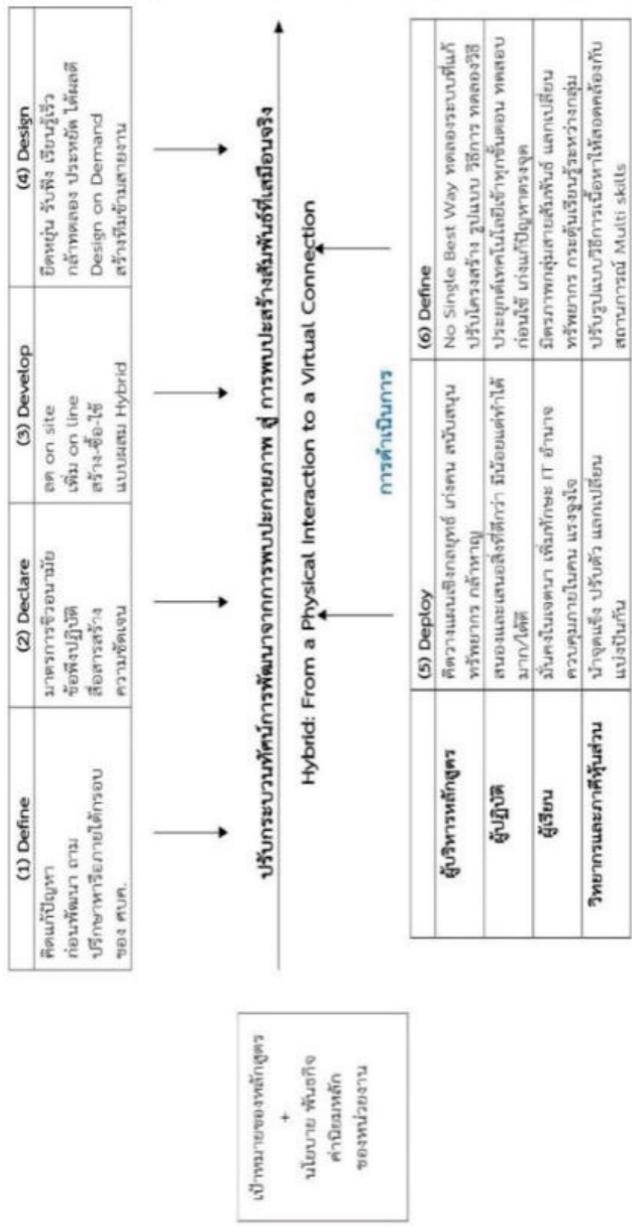
	$\bar{x}$	S.D.	ค่าเฉลี่ยของ ความต่าง	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของ ความต่าง	t	Sig.
การบริหารหลักสูตรมีการปรับเปลี่ยนไป						
ก่อนเกิดโควิด-19	2.85	1.16	-0.47	1.24	-4.82	.000***
ระหว่างเกิดโควิด-19	3.32	1.13				
ความสามารถและวิธีการถ่ายทอดของวิทยากรทำได้ในหลากหลายรูปแบบมากขึ้น						
ก่อนเกิดโควิด-19	2.93	1.13	-0.38	1.07	-4.53	.000***
ระหว่างเกิดโควิด-19	3.32	1.13				
ความเข้มงวดหรือยืดหยุ่นในการเรียน						
ก่อนเกิดโควิด-19	2.91	1.14	-0.28	1.22	-2.90	.004**
ระหว่างเกิดโควิด-19	3.19	1.11				
ความสามารถใช้เทคโนโลยีสื่อประกอบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของท่าน						
ก่อนเกิดโควิด-19	3.25	1.22	-0.19	1.18	-2.13	.034*
ระหว่างเกิดโควิด-19	3.45	1.04				
ระหว่างเกิดโควิด-19	3.52	1.20				

*ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05|**|.01|***|.001

จากผลการทดสอบด้วยสถิติ t-test ก่อนและระหว่างการเกิดโควิด-19 พบค่าที่มีนัยสำคัญทางสถิติ 4 ปัจจัยแรกของตารางที่ 4 กล่าวคือ ในช่วงก่อนและระหว่างการเกิดเชื้อไวรัสโควิด-19 แพร์ระบาด การบริหารหลักสูตรการพัฒนาภาวะผู้นำและหลักสูตรการบริหารเปลี่ยนแปลงไป ระหว่างการเกิดมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการเกิดโควิด-19 อย่างมีนัยสำคัญ ($t\text{-test} = -4.82, p = .000$) ตามด้วย ความสามารถและวิธีการถ่ายทอดของวิทยากรที่สามารถทำได้หลากหลายรูปแบบ ($t = -4.53, p = .000$) ความเข้มงวดหรือยืดหยุ่นของการบริหารหลักสูตร ($t = -2.90, p = .004$) และ ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี การสื่อสารในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของทีม ($t = 2.13, p = .034$)

ผู้วิจัยขอเสนอแบบจำลองหรือโมเดลเชิงกระบวนการ (A Process Model) เพื่อประโยชน์ของการบริหารหลักสูตรการพัฒนาภาวะผู้นำและทักษะการจัดการของนักบริหารในยามวิกฤติ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายความสำเร็จทั้งสอง สถาน กล่าวคือ สุขภาพที่มั่นคงปลอดภัยของทุกฝ่าย และ ความสำเร็จบรรลุตามเป้าหมายของหลักสูตร ที่เรียงร้อยจากคำกริยาอักษร D จำนวน 9 คำ ในภาษาอังกฤษดังคำอธิบายปรากฏในรูปภาพที่ 1 ครอบคลุมใน 3 ระยะของการบริหารหลักสูตร ได้แก่ ระยะก่อน คือ การออกแบบวางแผนระยะระหว่าง คือ การดำเนินการของโครงการพัฒนานักบริหาร และระยะหลังการพัฒนา คือ การประเมินผลความสำเร็จ การเรียกชื่อโมเดลนี้ว่า “A Humanized 9Ds Flexicurity Model” โดยในระยะแรกของการบริหารเน้นสุขภาพความมั่นคง จึงเลือกใช้กลยุทธ์แบบรวมศูนย์ปฏิบัติการแบบตั้งรับ ใช้การสั่งการบังคับบัญชาจากบนลงล่าง แบบพหุระดับ (หน่วยงาน-ฝ่าย-ปัจเจก) ในระยะต่อมาการบริหารหลักสูตรคำนึงถึงการส่งมอบผลสัมฤทธิ์ประสิทธิภาพการเรียนรู้ ใช้กลยุทธ์รุกเชิงปฏิบัติการ แบบกระจายอำนาจ การบริหารที่ยืดหยุ่นรับฟังปรับเปลี่ยนเรียนรู้ การบังคับบัญชาพหุระดับแบบจากล่างขึ้นบน เพื่อประโยชน์สูงสุดของการบริหารหลักสูตร การพัฒนานักบริหารในระยะยาว กลยุทธ์การบริหารหลักสูตรที่เกิดจากการปรึกษาหารือความร่วมมือกันระหว่างผู้บริหารกับผู้ที่เกี่ยวข้อง ควรมุ่งทั้งในเชิงนโยบายและแนวปฏิบัติแบบป้องกันเชิงรุก (Proactive Prevention) มาก่อนและมากกว่าการมุ่งปฏิบัติการเพื่อแก้ไข (Corrective Operation) หนทางที่ดีประการหนึ่งคือ การจัดทำแผนระงับเหตุไว้ก่อนเพื่อประกันความต่อเนื่องของภารกิจ อีกทั้งพึงบริหารสองสถานะที่เป็นคู่ขัดแย้งกัน (Paradoxical Management) ให้ได้อย่างลงตัว ดังในกรณีวิกฤติของการแพร่ระบาดโควิด-19 นี้คือ สุขภาพความปลอดภัยและความสำเร็จผลบรรลุตามเป้าหมายของหลักสูตร ที่เหมาะสมและเท่าทันกับสถานการณ์

การออกแบบ

การประเมินผล

- (7) Document – ประสิทธิภาพของการเรียนรู้
  - การปรึกษาหารือร่วมกัน
  - คะแนน Post ที่มากกว่า Pre – Learning
- (8) Demonstrate – ประสิทธิภาพของการเรียนรู้
  - บรรลุเป้าหมาย/วัตถุประสงค์
  - ความพึงพอใจ/ความสัมพันธ์
  - นวัตกรรมของระบบการเรียนรู้
- (9) Disseminate
เผยแพร่ประชาสัมพันธ์และปรับปรุงระบบ HRD อย่างต่อเนื่อง ภายใต้ยุทธศาสตร์เชิงมือป้องกันมากกว่ามุ่งดำเนินการแก้ไข

บริบทของสภาพแวดล้อมภายนอกหน่วยงาน (ความรุนแรงภายนอกของวิกฤติ)

Figure 1. 9Ds Flexicurity Model

Source: Author

สรุปและการอภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้พบว่ายุทธศาสตร์การบริหารหลักสูตรนิยมแบบตั้งรับเชิงดำเนินการ [22] ยังไม่มีข้อมูลยืนยันว่าหลักสูตรบริหารเชิงรุกเผื่อไว้เพื่อรับมือกับความเสี่ยงจากวิกฤติสุขภาพ ประโยชน์สูงสุดจะเกิดขึ้น หากผู้บริหารคิดแผนบริหารความต่อเนื่องพร้อมรับมือต่อทั้งภาวะวิกฤติและความเสี่ยงใดๆ ผู้เรียนร้อยละ 89 สนับสนุนการเรียนด้วยฉันทะศรัทธาที่จะพัฒนาปัญญาสร้างเครือข่าย ส่วนจะบรรลุความสำเร็จได้ผลดีเพียงใด ในเบื้องต้นขึ้นกับปัจจัยจิตพิสัยที่หนุนนำพุทธิปัญญา อาทิ แรงจูงใจ การควบคุมตนเอง วินัย ที่มีอิทธิพลร่วมกับปัจจัยทางสังคม ปฏิสัมพันธ์ของกัลยาณมิตร สนับสนุนด้วยความสามารถของวิทยากร ซึ่งสอดคล้องกับที่ Kshirsagar, Mansour, McNally, & Metakis [17] Noe, Clarke, & Klein [21] และ Schunk & Zimmerman [24] รายงานไว้ การศึกษาเรียนรู้แบบผสมวิธี [20] ทั้งแบบพบปะหน้าและแบบผ่านสื่อสังคมต่างมีคุณค่าที่จะเพิ่มประสิทธิผลการถ่ายโอนการเรียนรู้ทั้งนี้ขึ้นกับผู้หน้าที่รับผิดชอบ ดังนั้นการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน เพิ่มจากการหาความจำเป็นในการรับฝึกเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อนำผลการวิเคราะห์ที่พบปรึกษาหารือกับฝ่ายบริหาร วิทยากร เพื่อออกแบบและดำเนินการที่เหมาะสมกับรุ่นวัย ลักษณะเฉพาะของกลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรม จากผลการศึกษาค้นคว้าวิจัยเชิงจิตสังคมมีผลอย่างยิ่งต่อประสิทธิภาพการเรียนรู้ทั้งในยามปกติและยามวิกฤติ ดังนั้น กลยุทธ์ที่ผู้บริหารหลักสูตรการพัฒนาเลือกใช้ผ่านปฏิบัติการของทีมนักวิจัยรับผิดชอบจึงสำคัญยิ่งต่อการสร้างและส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ร่วมในคุณเจตนาของทุกฝ่ายผู้เรียนที่มากประสบการณ์และความสามารถใฝ่สัมพันธุม่งสัมฤทธิ์เรียนรู้วิทยากรมีความสามารถกระตุ้นการเรียนรู้แลกเปลี่ยนขณะที่ผู้บริหารเจ้าหน้าที่ของหลักสูตรมีทีมสปิริตสร้างบรรยากาศการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้การพัฒนาประสบความสำเร็จบรรลุทั้งประสิทธิภาพสร้างประสิทธิผล [25-27] กลยุทธ์การออกแบบการดำเนินการ และการประเมินผลการพัฒนาที่สร้างสมดุลเหมาะสมกับสถานการณ์ดำเนินการอย่างยืดหยุ่น คำนึงถึงทั้งเป้าหมายความสำเร็จและความปลอดภัยร่วมกันจึงเป็นสิ่งจำเป็น จึงเป็นโอกาสที่จะปรับปรุงทำในสิ่งที่สมควรแก้ไขริเริ่ม ไม่ควรกลับไปสู่รูปแบบเดิม ผู้วิจัยจึงขอเสนอโมเดลมนุษยนิยมในการพัฒนาที่มุ่งสร้างสมดุลทั้งประสิทธิภาพของการเรียนรู้และประสิทธิผลในการปฏิบัติงานให้สำเร็จบรรลุเป้าหมายที่ขอเรียกว่า Humanized 9Ds Model ดังปรากฏในภาพที่ 1 [3]

References

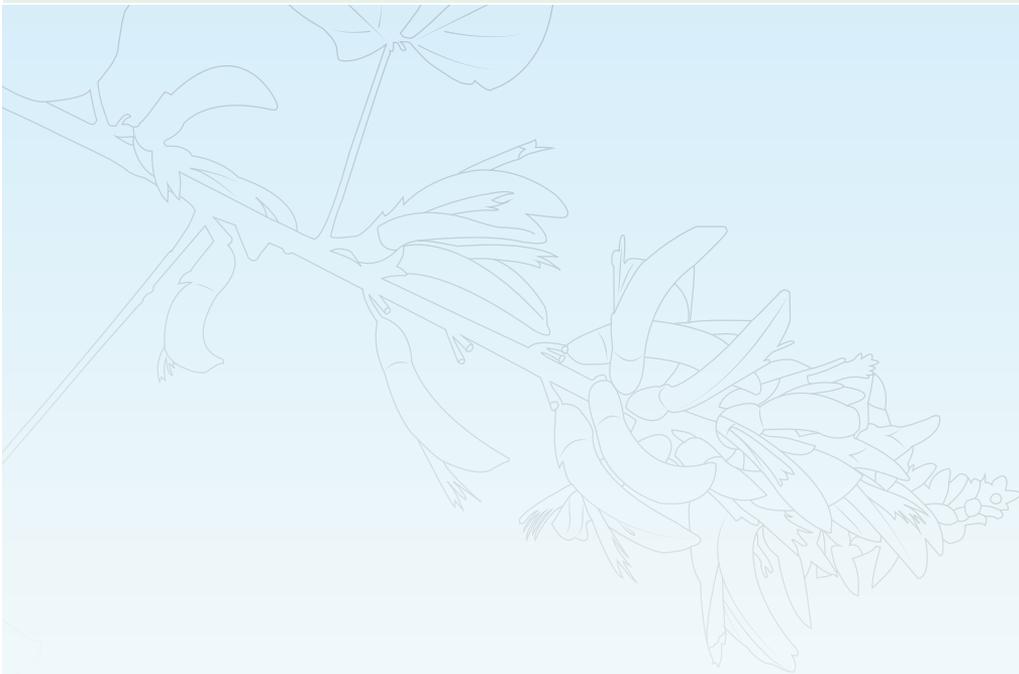
- [1] Becker, G.S. (1993). *Human capital: A theoretical and empirical analysis with special reference to education* (3rd ed.). The University of Chicago.
- [2] Somdet Phra Buddhaghosacariya (Payutto, P.A.). (2021). *Phut tham: Chabap prap khayā khwām [Buddha-Dharma(ExtendedEdition)]*. Mahachulalongkornrajavidyalaya. [In Thai]
- [3] Punnitamai, W. (2021). *kaṅphatthana phāwa phu nam : pha wa yo on yæng læ lak Patibat* [Leadership development: Paradoxes, principles, practices]. Rattanathiri. [In Thai]
- [4] Beer, M., Finnstrom, M., and Schrader, D. (2016). The Great Training Robbery. *Harvard Business School Research Paper Series*, 16-121.

- [5] Arora, P., & Suri, D. (2020). Redefining, relooking, redesigning, and reincorporating HRD in the post Covid 19 context and thereafter. *Human Resource Development International* 23(4), 1-14.
- [6] Alsaywid, B., Lytras, M. D., Abuzenada, M., Lytra, H., Sultan, L., Badawoud, H., & Apostolaki, A. (2021). Effectiveness and preparedness of institutions' E-learning methods during the COVID-19 pandemic for residents' medical training in Saudi Arabia: A pilot study. *Frontiers in Public Health*, 9, 707833.
- [7] Tamsah, H., Ilyas, J. B., & Yusriadi, Y. (2021). Create teaching creativity through training management, effectiveness training, and teacher quality in the covid-19 pandemic. *Journal of Ethnic and Cultural Studies*, 8(4), 18-35.
- [8] Wiradendi Wolor, C., Solikhah, S., Fidhyallah, N. F., & Lestari, D. P. (2020). Effectiveness of e-training, e-leadership, and work life balance on employee performance during COVID-19. *Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 7(10), 443-450.
- [9] Knowles, M. S. (1980). *The modern practice of adult education: From pedagogy to andragogy*. Prentice Hall/Cambridge.
- [10] Hobfoll, S.E. (2002) Social and psychological resources and adaptation. *Review of General Psychology*, 6, 307-324.
- [11] Rumelt, R.P. (2011). *Good strategy/ bad strategy: The difference and why it matters*. Crown Business.
- [12] Edvardsson, I.R., & Durst, S. (2021). Human resource management in crisis situations: A systematic literature review, *Sustainability*, 13, 12406. <https://doi.org/10.3390/su.132212406>.
- [13] Lengnick-Hall, M.L., Lengnick-Hall, C.A., Andrade, L.S., & Drake, B. (2009). Strategic human resource management: The evolution of the field. *Human Resource Management Review*, 19, 64-85.
- [14] Anderson, T.J., & Minbaeva, D. (2013). The role of human resource management in strategy making. *Human Resource Management, September – October*, 52(5), 809-827.
- [15] Wenzel, M., Stanske, S., & Lieberman, M. B. (2020). Strategic responses to crisis. *Strategic Management Journal* 42 (2), 16-27.
- [16] Warnica, W., Moody, M., Probyn, L., Barlett, E., Singh, N., & Pakkal, M. (2021). Lessons learned from the effects of COVID-19 on the training and education workflow of radiology residents- A time for reflection: Perspectives of residency program directors and residents in Canada. *Canadian Association of Radiologists Journal*, 72(4), 637-644.

- [17] Kshirsagar, A., Mansour, T., McNally, L., & Metakis, M. (2020). Adopting workplace learning in the time of coronavirus. *McKinsey Accelerate*. <https://www.mckinsey.com/capabilities/people-and-organizational-performance/our-insights/adapting-workplace-learning-in-the-time-of-coronavirus>
- [18] Dawadi, S., Shrestha, S., & Giri, R.A. (2021). Mixed-methods research: A discussion on its types, challenges, and criticism. *Journal of Practical Studies in Education*, 2(2), 25-36.
- [19] Saunders, K., & Townsend, K. (2016). Reporting and justifying the number of interview participants in organization and workplace research, *British Journal of Management*, 27(4), 836 – 852.
- [20] Anderson, V., Fontinha, R., & Robson, F. (2020). *Research methods in human resource management: Investigating a business issue*. Kogan Page CIPD.
- [21] Noe, R. A., Clarke, D. M., & Klein, H. J. (2014). Learning in the twenty-first century workplace. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, 1(1), 245–275. <https://doi.org/10.1146/annurev-orgpsych-031413-091321>
- [22] Sharma, L., & Shree, S. (2023). Exploring the online and blended modes of learning for post-COVID-19: A study of higher education institutions. *Education Sciences*, 13(2), 142. <https://doi.org/10.3390/educsci13020142>
- [23] Brockbank, W. (1999). If HR were really strategically proactive: Present and future directions in HR contribution to competitive advantage. *Human Resource Management*, 38(4), 337-365.
- [24] Schunk, D. H., & Zimmerman, B. J. (2012). Self-Regulation and Learning. In I. B. Weiner, G. E. Miller, & W. M. Reynolds (Eds.), *Handbook of psychology: Educational psychology* (2nd ed., Vol. 7, pp. 59–78). Wiley.
- [25] Orione, L., de Souza Fleith, D., & Veloso, F. (2021). The role of psychosocial factors and psychosocial support training for talent development in sports. *Gifted and Talented International*, 36(1–2), 102–114. <https://doi.org/10.1080/15332276.2021.1953418>
- [26] Punia, B. K., & Kant, S. (2013). A review of factors affecting training effectiveness vis-à-vis managerial implications and future research directions. *International Journal of Advanced Research in Management and Social Sciences*, 2(1), 151–164.
- [27] Taylor, M. A., & Bisson, J. (2022) Improving the psychosocial environment for older trainees: Technological training as an illustration. *Human Resource Management Review*, 32(2),1873-7889.

การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ด้านศิลปหัตถกรรมและ
พิธีกรรมจากภูมิปัญญาชาติพันธุ์ไทยพวนเพื่อยกระดับ
การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ จังหวัดนครนายก
Development of Creative Products from Thai Phuan
Ethnic Wisdom Handicrafts and Ritual for Enhance
Ethnic Tourism, Nakhon Nayok Province

ณัฐนันท์ วิริยะวิทย์^{1*}
Nathanan Wiriyawit^{1*}

¹ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร กรุงเทพฯ 10220

¹ Faculty of Management Science, Phranakhon Rajabhat University, Bangkok , 10220, Thailand

* Corresponding author: E-mail address: nathanan@pnru.ac.th

(Received: March 18, 2025; Revised: October 13, 2025; Accepted: October 14, 2025)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์บนฐานอัตลักษณ์ภูมิปัญญาชาติพันธุ์ไทยพวน อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก เพื่อยกระดับการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือผู้นำชุมชนและปราชญ์ชุมชนไทยพวน อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ผลการวิจัย พบว่า อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ประกอบด้วย 5 ชาติพันธุ์ โดยมีชาติพันธุ์ไทยพวนเป็นประชากรส่วนใหญ่ ในอำเภอปากพลี อาศัยอยู่ใน 4 ตำบลจาก 7 ตำบล มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชาติพันธุ์ไทยพวน คือ การทอผ้า การจักสาน และการตีเหล็ก แต่ปัจจุบันยังคงเหลือเพียงการทอผ้าและการจักสาน มีประเพณีสำคัญมากมาย ที่โดดเด่นได้แก่ ประเพณีสุดเสื่อสุดผ้า ซึ่งเป็นอัตลักษณ์สำคัญของชาวไทยพวน ชุมชนต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์เป็นการสื่อสารอัตลักษณ์ด้านศิลปหัตถกรรมการทอผ้าและการจักสาน โดยได้นำแนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น “ตาแหลว” มาพัฒนาเป็นของที่ระลึกของชุมชน และนำมาสร้างสรรค์ลวดลายตาแหลวบนผ้าทอมือ และเชื่อมโยงเข้ากับประเพณีสุดเสื่อสุดผ้า ของที่ระลึกชุมชนได้มีการจำหน่ายให้นักท่องเที่ยวที่แวะเข้ามาพบว่า ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกจากภูมิปัญญาของชุมชนนี้ได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี

คำสำคัญ: การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ภูมิปัญญาชาติพันธุ์ไทยพวน ศิลปหัตถกรรม และพิธีกรรม การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์

Abstract

This research aimed to develop creative products based on Thai Phuan ethnic identity wisdom in Pak Phli District, Nakhon Nayok Province, in order to enhance ethnic tourism. This study employed a mixed methodology, collecting data through qualitative research tools and participatory action research. The key informants are community leaders and Phuan community philosophers in Pak Phli District, Nakhon Nayok Province. The findings revealed that Pak Phli District, Nakhon Nayok Province consists of 5 ethnic groups. Thai Phuan ethnic group, the major group in Pak Phli District, lives in 4 out of 7 sub-districts. The cultural identity and wisdom of the Thai Phuan ethnicity are weaving, basketry, and blacksmithing. However, at present, only weaving and basketry remain. There are many important traditions, the outstanding one is Sud Suesa Sud Pha tradition, which is an important identity of Thai Phuan people. The community would like to develop creative products to communicate the identity of weaving and basketry handicraft. The local wisdom concept “Ta Laew” was developed into community souvenirs and created Ta Laew patterns on hand-woven fabrics and linked it with Sud Sud Pha tradition. The community souvenirs were sold to visiting tourists and found that souvenir products from the wisdom of this community were very well responded.

Keywords: Creative product development, Creative economy, Thai Phuan ethnic wisdom, Handicrafts and ritual, Ethnic tourism

บทนำ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวถือเป็นอุตสาหกรรมความหวังที่สร้างรายได้ให้กับประเทศไทยมากเป็นอันดับต้น ๆ และมีความสำคัญโดยตรงต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ อันส่งผลให้ความเป็นอยู่ของประชาชนในประเทศดีขึ้น นอกจากนี้ การท่องเที่ยวได้ขยายอาณาเขตของกิจกรรมทางเศรษฐกิจเข้าใกล้วิถีชุมชนมากขึ้น การท่องเที่ยวไม่ได้หนาแน่นอยู่ในเมืองใหญ่ หากมีการกระจายตัวสู่ชุมชน ส่งผลให้ท้องถิ่นหลายแห่งตั้งรับบริการมาถึงของนักท่องเที่ยว [1] ในแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ.2566-2570) [2] ได้มุ่งเน้นการท่องเที่ยวศึกษาภาพสูงของไทย หนึ่งในนั้นคือการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม (Creative Tourism) ที่มุ่งเน้นการใช้องค์ความรู้และนวัตกรรมในการสร้างสรรค์คุณค่าสินค้าและบริการการท่องเที่ยวเพื่อสร้างประสบการณ์ใหม่ ๆ แก่นักท่องเที่ยวที่มีความเกี่ยวข้องกับวัตถุดิบของ ภูมิปัญญา จิตวิญญาณ และประวัติศาสตร์ หรือผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible culture) และที่จับต้องไม่ได้ (Intangible culture) จาก การสำรวจของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย [3] พบว่า การท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยม มีทั้งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตในชนบท และการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี ที่ได้รับความนิยมส่วนหนึ่งมาจากแรงขับเคลื่อนของรัฐบาลในเรื่องซอฟต์พาวเวอร์ (Soft Power) ซึ่งรัฐบาลส่งเสริมวัฒนธรรมที่มีศักยภาพในการเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์ 5 ด้าน เรียกว่า 5 F ได้แก่ อาหาร (Food) มวยไทย (Fighting) ผ้าไทยและการออกแบบแฟชั่น (Fashion) เทศกาล (Festival) ภาพยนตร์และวีดิทัศน์ (Film) นอกจากนี้ อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ของไทยยังมีเรื่องของงานฝีมือและหัตถกรรม และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การส่งเสริมการท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์ การท่องเที่ยวได้รับการพัฒนาในแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าและบริการ [4] การทำให้เศรษฐกิจสร้างสรรค์ไทยประสบความสำเร็จจำเป็นต้องมีการถ่ายทอดแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ให้กับคนในชุมชน โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีอัตลักษณ์เป็นของตนเอง เพราะวัฒนธรรมท้องถิ่นจะส่งผลให้เกิดความหลากหลายในงานฝีมือและยังเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนอีกด้วย [5]

การศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกเพื่อใช้ในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวชุมชนตำบลบางม่วง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี [6] เป็นการสร้างภาพจำด้วยการนำภาพที่ค้นพบจากอัตลักษณ์ชุมชนผ่านกระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก ทำให้เกิดนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านอัตลักษณ์ชุมชนเป็นการเพิ่มมูลค่าด้วยการสร้างอัตลักษณ์ลงในผลิตภัณฑ์สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนได้เป็นอย่างดี และเป็นการสื่อสารอัตลักษณ์ผ่านผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก เมื่อนักท่องเที่ยวมาในพื้นที่แล้วซื้อฝากคนที่รู้จัก ผลิตภัณฑ์เหล่านี้จะทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ไปยังบุคคลภายนอกอื่น ๆ ทำให้เป็นที่รู้จักและทำให้คนมาท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น แต่ปัญหาอย่างหนึ่งของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนที่สะท้อนภูมิปัญญา ความเชื่อ และวิถีชีวิต พบว่า สมรรถภาพในการผลิตหรือแปรรูปผลิตภัณฑ์ในชุมชนไทยส่วนใหญ่แล้วจะเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันมากโดยพัฒนามาจากภูมิปัญญาเดียวกัน ดังนั้น การหาอัตลักษณ์ของสินค้าเพื่อสร้างจุดขาย การสร้างความแตกต่าง สร้างความน่าสนใจ ก่อให้เกิดความรู้สึกค้นหาแก่ผู้บริโภคอันจะนำไปต่อยอดสู่การสร้างและสื่อสารแบรนด์ของผลิตภัณฑ์สินค้านั้น ๆ ให้เป็นที่สนใจแก่ผู้บริโภคอย่างมั่นคงและยั่งยืน [7]

ชุมชนไทยพวน อำเภอบางพลี จังหวัดนครนายก เป็นชุมชนชาติพันธุ์ที่มีการอพยพมาจากเชียงขวาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว อาศัยในประเทศไทยมานาน ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) ได้นำเอารากอารยธรรมจากบ้านเกิดติดตัวมารวมถึงความเชื่อ วัฒนธรรม และภูมิปัญญา

ที่สืบทอดต่อกันมาและยังคงความเข้มแข็งทางด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย ภาษา อาหาร การแต่งกาย ศิลปะการแสดง วัฒนธรรมและประเพณี [8] ชุมชนไทยพวน เป็นชุมชนที่มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยวด้วยเหตุนี้ ชุมชนจึงมีความต้องการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยวที่ได้มาแหล่งท่องเที่ยวชุมชน โดยนำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับชุมชน

การวิจัยครั้งนี้ได้นำแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) แนวคิดซอฟพาวเวอร์ (Soft Power) และแนวคิดการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) มาใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกจากศิลปะหัตถกรรม จากภูมิปัญญาและพิธีกรรมชาติพันธุ์ไทยพวน จังหวัดนครนายก เพื่อยกระดับการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ ผลการวิจัยทำให้ชุมชนได้พัฒนาศักยภาพการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์จากทุนวัฒนธรรมชาติพันธุ์ ผลลัพธ์ที่ได้จากการสร้างนวัตกรรมผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์จะเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ สร้างชื่อเสียง และรายได้ให้กับชุมชน ทั้งนี้เพื่อยกระดับการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์

เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) เป็นแนวคิดของจอห์น ฮาวกินส์ (John Howkins) ในหนังสือ The Creative Economy : How People Make from Ideas ตีพิมพ์ในปี 2001 เป็นการนำเสนอแนวทางในการสร้างสรรค์เศรษฐกิจผ่านการใช้ความคิดสร้างสรรค์มาสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ โดยประเทศอังกฤษเป็นผู้ริเริ่มเป็นประเทศแรก ๆ ตั้งแต่ปี 1998 สำหรับประเทศไทยได้บรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) [9] โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติร่วมกับศูนย์สร้างสรรค์การออกแบบ [10] ได้ศึกษาและสรุปแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ว่าเป็นนวัตกรรมในเชิงแนวคิดการพัฒนาเพื่อสร้างความสามารถในการแข่งขันที่เน้นการสร้างสินค้าและบริการใหม่ๆ โดยการเชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม การส่งสมปัญญาของสังคมไทย ผสมเข้ากับเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมสมัยใหม่ เข้าสู่กระบวนการ “คิดอย่างสร้างสรรค์” และ “สร้างแรงบันดาลใจจากรากวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่สั่งสมของสังคม” เพื่อสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจและอาจขยายไปถึงการสร้างคุณค่าทางสังคม

ปัจจุบัน สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ [11] ให้ความหมายของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ คือ การพัฒนาระบบเศรษฐกิจโดยใช้ความคิดสร้างสรรค์บนฐานขององค์ความรู้ ทรัพย์สินทางปัญญา และการศึกษาวิจัยซึ่งเชื่อมโยงกับวัฒนธรรม พื้นฐานทางประวัติศาสตร์ การส่งสมความรู้ของสังคม เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อใช้ในการพัฒนาธุรกิจ การผลิตสินค้าและบริการในรูปแบบใหม่ซึ่งสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจหรือคุณค่าทางสังคม สรุปอย่างสั้น ๆ ว่า “เศรษฐกิจสร้างสรรค์ คือ ความสามารถในการจัดการความรู้สหวิทยาการและประสบการณ์ที่หลากหลายเพื่อการคิดค้นและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่มีคุณค่าหรือดีขึ้น” ซึ่งงานสร้างสรรค์ 15 สาขา ดังนี้ 1) งานด้านฝีมือและหัตถกรรม 2) ดนตรี 3) ศิลปะการแสดง 4) หัตถศิลป์ 5) ภาพยนตร์ 6) การแพร่ภาพและกระจายเสียง 7) การพิมพ์ 8) ซอฟต์แวร์ 9) การโฆษณา 10) การออกแบบ 11) การให้บริการด้านสถาปัตยกรรม 12) แฟชั่น 13) อาหารไทย 14) การแพทย์แผนไทย และ 15) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ด้วยการใช้องค์ความรู้จากภูมิปัญญาและการสร้างสรรค์ งานด้านศิลปะหัตถกรรมของชาติพันธุ์ไทยพวน เมื่อได้ผ่านการคิดและออกแบบเป็นผลิตภัณฑ์ด้วยความคิดสร้างสรรค์และภูมิปัญญาของท้องถิ่นเป็นหนึ่งในเศรษฐกิจสร้างสรรค์

Soft Power เครื่องมือสำคัญในการผลักดันเศรษฐกิจสร้างสรรคไทย

เศรษฐกิจสร้างสรรคเป็นการใช้ความคิดสร้างสรรคและเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ ต่อยอดทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ให้พัฒนาทั้งรายได้และคุณภาพชีวิต รวมถึงการจัดการระบบนิเวศสร้างสรรค ที่เอื้อให้เกิดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม และโครงสร้างสังคมที่ความคิดสร้างสรรคจะเกิดขึ้นได้อย่างอิสระเสรี ไม่ถูกปิดกั้น ทำให้คนกล้าคิด กล้าดัดแปลงบนความเชื่อ สร้างสินค้าทางวัฒนธรรมที่กระตุ้นเศรษฐกิจระดับชุมชน และสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว [11]

หากย้อนกลับมาดูความหมายของคำว่า Soft Power มาจากแนวคิดของศาสตราจารย์โจเซฟ ไนย์ (Joseph S. Nye, Jr.) อาจารย์มหาวิทยาลัยฮาร์เวิร์ด “*This second aspect of power-which occurs when one country gets other countries to want what it wants-might be called co-optive or soft power in contrast with the hard or command power of ordering others to do what it wants.*” โดยความหมายอย่างง่ายคือ เป็นความสามารถที่ทำให้ผู้อื่น “ต้องการ” และ “ยอมรับ” ในสิ่งที่คุณต้องการ สิ่งสำคัญคือต้องดึงดูดความต้องการของผู้อื่นให้พวกเขาเกิดการยอมรับด้วยความเต็มใจ ปรากฏการบังคับ ชูเชิญ [12]

Soft Power หมายถึง ความสามารถในการชักจูงใจ ทำให้ผู้อื่นมีความพึงพอใจหรือเต็มใจเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ยอมรับ คล้อยตามสิ่งที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้อำนาจ โดยกลไกหลักที่สำคัญ คือ การสร้างความดึงดูดใจต่อผู้อื่น และผลจากการใช้ต้องเกิดจากการดึงดูดใจที่ชักจูงใจให้คล้อยตามโดยปราศจากการคุกคามหรือการแลกเปลี่ยนสิ่งใด ซึ่งแตกต่างจากการใช้อำนาจแบบดั้งเดิม คือ อำนาจเชิงบังคับ หรือ Hard Power นอกจากนี้ Soft Power เป็น “กระบวนการ” หรือ “กลไก” สร้างอำนาจต่อรองในระดับนานาชาติ ของประเทศ ผ่านการดึงดูดทางวัฒนธรรมด้วยสื่อ การท่องเที่ยว หรือนโยบายต่างประเทศรูปแบบต่าง ๆ เพื่อแทรกซึมชุดความคิดและภาพลักษณ์ที่ประเทศนั้นต้องการให้ทั่วโลกจดจำ ซึ่งต้องผ่านการวางยุทธศาสตร์อย่างเป็นระบบ และกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนในระยะยาว [11] โดยมาจาก 3 ส่วนด้วยกัน คือ 1) วัฒนธรรมที่สามารถโน้มน้าวผู้อื่นได้ 2) ค่านิยมทางการเมืองทั้งในและนอกประเทศ 3) นโยบายต่างประเทศที่ชอบธรรม และใช้อำนาจอย่างมีศีลธรรม ซึ่งจะต้องสนับสนุนซึ่งกันและกัน [13]

รัฐบาลปัจจุบันให้การส่งเสริม โดยจะเห็นได้ว่าในหลายปีที่ผ่านมาเกิดกระแสต่าง ๆ มากมาย อาทิ กระแสลูกชิ่นยีนกิน ข้าวเหนียวมะม่วง ต้มยำกุ้ง และอื่น ๆ เป็นสิ่งที่ไม่ใช่เรื่องใหม่ ในต่างประเทศได้มีการใช้กระแสวัฒนธรรม เช่น อเมริกา ญี่ปุ่น เกาหลี จีน ทำให้เกิดการยอมรับวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนให้เกิดการยอมรับด้วยการใช้อำนาจในการโน้มน้าวใจ และทำให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจอื่น ๆ ตามมาอีกมากมาย [12] ปัจจุบัน วัฒนธรรมไทยติดอันดับ 8 ของโลก เป็นประเทศที่ร่ำรวยมรดกทางวัฒนธรรมมากที่สุดในปี 2567 [14] ขณะที่ประเทศไทยติดอันดับ Soft Power ของโลกในอันดับที่ 40 และอยู่อันดับที่ 3 ในอาเซียนรองจากสิงคโปร์และมาเลเซีย [15] การสร้างคุณค่าและความต่อเนื่องจะทำให้เกิดการพัฒนาและขยายขอบเขตของสินค้าไปสู่การยอมรับสิ่งต่าง ๆ ด้วยความสมัครใจ ไม่ใช่การบังคับชูเชิญ ดังนั้น Soft Power จึงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจที่จะมุ่งไปสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค ซึ่งพัฒนามาจากความรู้ ทรัพย์สินทางปัญญา การศึกษา และการสร้างสรรค

การสื่อสารอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ชุมชนบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น

อัตลักษณ์ หรือ เอกลักษณ์ มาจากภาษาอังกฤษ Identity หมายถึง ลักษณะเหมือน หรือมีร่วมกัน ตามความหมายของคำแปลในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 [16] ภาพหรือสิ่งที่ถูกกำหนดโดยองค์กรหรือสินค้าหรือบริการต่าง ๆ ที่ไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้โดยปัจเจกบุคคลใด ๆ ทั้งสิ้น [17]

อัตลักษณ์ หมายถึง ผลรวมของลักษณะเฉพาะของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งทำให้สิ่งนั้นเป็นที่รู้จักหรือจดจำได้ [18] สิ่งที่สำคัญที่จะขาดไม่ได้ในตัวผลิตภัณฑ์หรือสินค้า โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์หรือสินค้าชุมชนที่ต้องหาความแตกต่าง สร้างความน่าสนใจ ก่อให้เกิดความรู้สึกค้นหาแก่ผู้บริโภคให้ได้ นั่นคือ สิ่งที่ชุมชนต้องคิดหาวิธีทาง ทำอย่างไรให้ผลิตภัณฑ์ชุมชนมีความเฉพาะเป็นหนึ่งเดียว สามารถหาซื้อได้จากที่ใดที่หนึ่งเท่านั้น การสร้างการรับรู้เพื่อให้เกิดความน่าสนใจแก่ผู้บริโภคเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชนนั้น จึงต้องมีการสื่อสารอัตลักษณ์เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการออกแบบผลิตภัณฑ์ ใช้การผลิตสื่อเพื่อการโฆษณาและประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนท้องถิ่น [7]

ภูมิปัญญา (wisdom) เป็นองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคล โดยบุคคลนั้นสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนา การแก้ปัญหา เพื่อการทำงานและเกิดประโยชน์ โดยบางครั้งเป็นการนำปัญญามาใช้ในการปฏิบัติ จนกระทั่งยกระดับไปสู่นวัตกรรม (ฮิเดโอะ ยามาซากิ (Hideo Yamazaki) นักวิชาการชาวญี่ปุ่น) [29] โดยระดับของความรู้มี 4 ประเภท ได้แก่ 1) ข้อมูล (Data) 2) สารสนเทศ (Information) 3) ความรู้ (Knowledge) 4) ภูมิปัญญา (Wisdom) ส่วนภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมความรู้และประสบการณ์ของคนในชุมชนหรือท้องถิ่นที่มีการถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นจนเป็นวิถีชีวิตมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและมีความหมายเป็นอัตลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตของคนในท้องถิ่น [20]

แนวคิดการมีส่วนร่วม

แนวคิดที่ได้นำมาใช้เพื่อให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ ประกอบด้วย 3 ส่วน [21] ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมทางการเมือง Amstein (1969) นำเสนอ “บันไดแห่งการมีส่วนร่วมของพลเมือง ประกอบด้วย 1) การจัดการแบบเบ็ดเสร็จโดยตรง (Direct manipulation) 2) การบำบัดรักษา (Therapy) 3) การร่วมให้ข่าวสารข้อมูล (Informing) 4) การร่วมให้คำปรึกษา (Consultation) 5) การร่วมแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น (Placation) 6) การร่วมเป็นพันธมิตร (Partnership) 7) การส่งตัวแทนเข้าร่วมใช้สิทธิ์ในการตัดสินใจ (Delegated power) 8) การควบคุมการตัดสินใจโดยพลเมือง (Citizen control) โดยขั้นที่ 1-4 เป็นขั้นการมีส่วนร่วมแบบเทียม (Pseudo-participation) ส่วนขั้นที่ 5-8 เป็นการมีส่วนร่วมแท้จริง (Genuine participation)

2. สำนักการมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนา Cohen (1996) นำเสนอการมีส่วนร่วมในงานพัฒนา 4 ด้าน คือ 1) เชิงกระทำ/แรงงาน 2) เชิงเงินตรา 3) เชิงความรับผิดชอบ 4) เชิงการตัดสินใจ

3. การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาของสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี 2547 คือ 1) การมีส่วนร่วมในการวางแผน 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม 3) การมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน [22] ดังนี้ 1) ผู้ส่งสาร คนในชุมชนมีจิตสาธารณะ

มีทักษะการสื่อสาร มีความรู้ ความเข้าใจ ศักยภาพของสื่อชุมชน มีความสนใจและต้องการร่วมงานผลิตสื่อด้วยความสมัครใจ มีความเป็นผู้นำและมีความคิดสร้างสรรค์ มีการปฏิบัติงานหลายหน้าที่ หรือมีบทบาทหน้าที่ในชุมชนที่หลากหลาย 2) สารหรือเนื้อหาสารเป็นเนื้อหาในท้องถิ่น แต่ยังไม่มีการจัดเก็บหรือรวบรวมอย่างเป็นระบบเพื่อการใช้ประโยชน์ 3) สื่อหรือช่องทางการสื่อสาร มีความหลากหลาย ทั้งสื่อประเภทสิ่งพิมพ์ สื่อกระจายเสียง สื่อบุคคล และสื่อกิจกรรม การเลือกใช้สื่อชุมชนขึ้นอยู่กับประเด็นของชุมชน 4) ผู้รับสาร การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมควรให้ความสนใจผู้รับสารเพื่อให้เกิดการรับรู้ ทั้งเนื้อหาสาร และการเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการผลิต เพื่อสร้างความรู้สึกมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ และร่วมกันพัฒนาชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

พัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาของชาติพันธุ์ไทยพวนเพื่อยกระดับการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งเน้นการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ด้านศิลปหัตถกรรมและพิธีกรรมจากภูมิปัญญา ชาติพันธุ์ไทยพวน อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ดำเนินการวิจัยในปีงบประมาณ 2567 เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน มีการใช้เครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม โดยมีระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) คือ ผู้นำชุมชน และประชาชนชุมชนไทยพวน อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก อยู่ใน 4 ตำบล ได้แก่ ตำบลหนองแสง ตำบลเกาะหวาย ตำบลท่าเรือ และตำบลเกาะโพธิ์ กลุ่มเป้าหมายหลัก คือ ชุมชนบ้านใหม่ ตำบลเกาะหวาย จังหวัดนครนายก จำนวน 30 คน เป็นอาสาสมัครที่มีส่วนร่วมในครั้งนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสังเกตข้อมูลในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและประชาชนชุมชน การประชุมกลุ่ม และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ การพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ มีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลของชุมชนไทยพวน อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสำรวจ

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาข้อมูลด้านศิลปหัตถกรรมของชุมชน ด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์และการระดมความคิดเห็น

ขั้นตอนที่ 3 การอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ ด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

ขั้นตอนที่ 4 การสร้างต้นแบบ ด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

ขั้นตอนที่ 5 การทดลองจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

ขั้นตอนที่ 6 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้วยการประชุมกลุ่ม

การวิเคราะห์ข้อมูล จากการสำรวจเอกสาร การสัมภาษณ์ การสังเกต นำไปสู่การประชุมกลุ่ม และการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม จะวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ (Content analysis)

ผลการวิจัย

ชุมชนชาติพันธุ์ไทยพวน อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก มีความสนใจพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ เพื่อยกระดับการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ ผลการศึกษา มีดังนี้

1. การศึกษาจากเอกสาร งานวิจัย และการสัมภาษณ์ พบว่า อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ประกอบด้วย 5 ชาติพันธุ์ ได้แก่ ลาวเวียง ลาวนายฮ้อย ไทยพวน ไทยดัตถิน ไทยจีน โดยมีชาวไทยพวน อาศัยอยู่ใน 4 จาก 7 ตำบลของอำเภอปากพลี ได้แก่ ตำบลเกาะหวาย ตำบลหนองแสง ตำบลท่าเรือ และตำบลเกาะโพธิ์ เป็นชาติพันธุ์ที่มีจำนวนประชากรมากที่สุดในอำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ชาวไทยพวนมีอาชีพหลักคือ การทำนา ส่วนด้านศิลปหัตถกรรม ได้แก่ ทอผ้า จักสาน ตีเหล็ก แต่ปัจจุบัน ศิลปะหัตถกรรมในอำเภอปากพลี เหลือเพียง 2 ประเภท ได้แก่ การทอผ้า และ การจักสาน วัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมของไทยพวน ชาวไทยพวนจะ “นับถือศาสนา เชื่อเรื่องผี และยึดมั่นในประเพณี” ประเพณีที่สำคัญคือประเพณี 12 เดือน หรือประเพณีฮีต 12 คอง 14 มีพิธีสำคัญคือ “สูตเสื่อสูตผ้า” เป็นพิธีกรรมสำคัญในวันสงกรานต์ แต่ละหมู่บ้าน จะทำพิธีสูตเสื่อสูตผ้าในวัดใกล้บ้านของตนเองในช่วงเช้า ชาวไทยพวนเชื่อว่าการได้เข้าพิธีสูตเสื่อสูตผ้าจะเกิดความเป็นสิริมงคล นอกจากนี้ยังเชื่อว่าเป็นการสะเดาะเคราะห์ต่ออายุประจำปี เมื่อเสร็จสิ้นพิธีสูตเสื่อสูตผ้าแล้วจะนำเครื่องอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมกลับบ้านเพราะมีความเชื่อว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์ถ้านำกลับบ้านแล้วจะทำให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและสมาชิกในครอบครัว

2. การระดมความคิดเกี่ยวกับข้อมูลด้านศิลปหัตถกรรมของชุมชนเป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจอยากบอกต่อ และศักยภาพของชุมชนด้านศิลปหัตถกรรมมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก ได้แก่ การทอผ้าและการจักสาน ซึ่งชุมชนไทยพวน มีศิลปหัตถกรรมในอำเภอปากพลี เหลือเพียง 2 ประเภท ได้แก่ การทอผ้า และ การจักสาน นอกจากนี้ ชุมชนยังไม่มีการนำการทอผ้าและการจักสานมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่เชื่อมโยงกัน ด้วยเหตุนี้ ทางศูนย์ผ้าทอมือไทยพวน หรือวิสาหกิจชุมชนกลุ่มสตรีสหกรณ์หัตถกรรมผ้าทอไทยพวน ตั้งอยู่ที่วัดปทุมวงษาवास (วัดบ้านใหม่) อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ได้นำความเชื่อเรื่อง “ตาแหลว” หรือ “เฉลว” หรือ “ตาเหยี่ยว” ที่มีความเชื่อว่าจะปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายออก มาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ ที่เชื่อมโยงกับความเชื่อจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น “ตาแหลว” หรือ “ตะแหลว” ถือเป็นเครื่องรางโบราณกันสิ่งชั่วร้าย และใช้เป็นเครื่องหมายทางพิธีกรรม ตรงกับเฉลวของไทยภาคกลางเป็นเครื่องจักสานที่ทำด้วยตอกเส้นเล็กขัดกัน ให้ส่วนกลางเป็นตา 6 เหลี่ยม ปล่อยชายตอกออกไปคล้ายกับบริดจ์มีแสงอาทิตย์ ตาแหลว มีหลายรูปแบบ ดังนี้ 1) แบบสามเหลี่ยม หรือสามแฉก มีความเชื่อเหมือนมีคนมานั่งท่องบทสวด มะ อะ อุ เป็นคาถาที่จะช่วยปกป้องไม่ให้ศัตรูหรือภัยอันตรายเข้ามาใกล้ 2) แบบห้าแฉก มีความเชื่อเหมือนมีคนมานั่งท่องบทสวด นะโม พุทธ ธา ยะ ตลอดเวลา เชื่อว่าบทสวดนี้จะปกป้องภัยอันตรายจากศัตรูทั้งปวงที่จะเข้ามาใกล้ 3) แบบแปดแฉก มีความเชื่อเหมือนมีคนมานั่งท่องบทสวด อิติปิโส ภควโต ตลอดเวลา เป็นบทสวดเพื่อสรรเสริญพระพุทธคุณ เชื่อว่าเป็นบทสวดที่ช่วยป้องกันภูติผีปีศาจและคลาดแคล้วจากอันตรายทั้งปวง [23]

3. การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ โดยคุณป้าถนอมทรัพย์ ปราชญ์ชุมชน ด้านการจักสานมาให้ความรู้เกี่ยวกับการจักสาน และคุณนิโลบล ตีกติ นักออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนของชาวไทยพวน ออกแบบผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ร่วมกับชุมชน ร่วมกับสมาชิกโรงเรียนผู้สูงอายุอำเภอปากพลี

Figure 1 The development of creative products in handicrafts training (22 and 27 March 2024)

4. การสร้างต้นแบบขึ้นมา ด้วยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ตาแหลวสาขามู นำเข้าสู่พิธีกรรม “สุดเสื่อสุดผ้า” ของชุมชนไทยพวน และสร้างสรรค์ผ้าทอลายตาแหลว กระบวนการทอผ้า “ลายตาแหลว” เป็นลวดลายที่ชุมชนคิดสร้างสรรค์ขึ้นมา โดยผู้ทอผ้าผืนนี้ คือ คุณนิโลบล ดีกดี สมาชิกของชุมชนร่วมกับปราชญ์ชุมชนด้านการทอผ้าของกลุ่มสตรีสหกรณ์ทอไทยพวน อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก นับว่าเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนไทยพวนที่สร้างสรรค์ลวดลายใหม่ให้สอดคล้องกับศิลปะการจักสาน “ตาแหลว” หลังจากนั้น นำผลิตภัณฑ์เข้าสู่พิธีกรรม “สุดเสื่อสุดผ้า” เพื่อความเป็นสิริมงคลตามความเชื่อของชาวไทยพวน

Figure 2 The basketry handicraft creative products

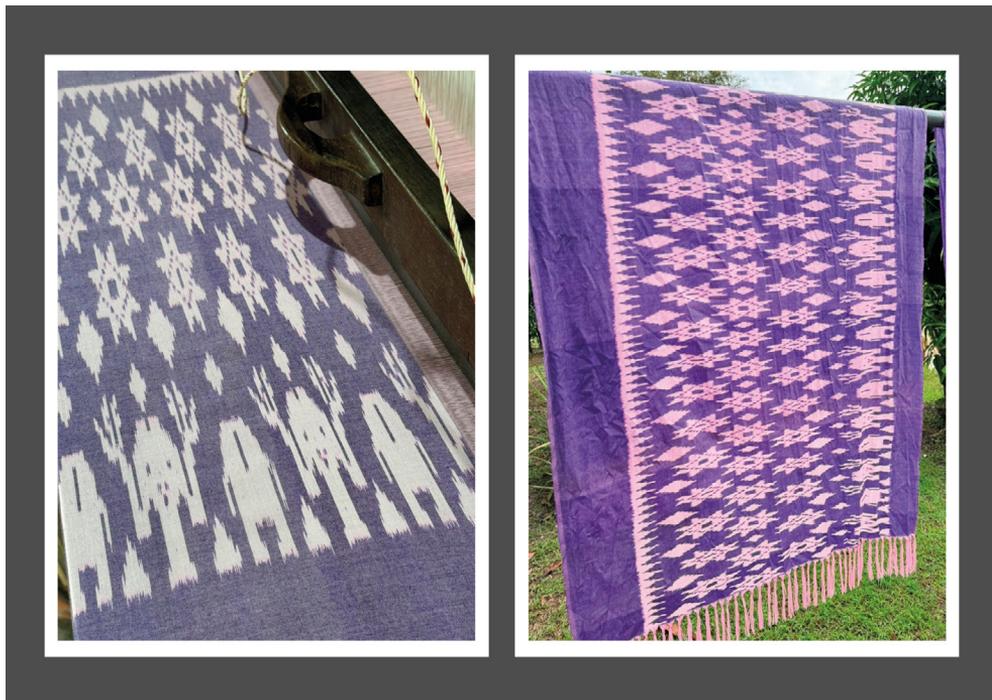

Figure 3 The handicraft creative products, “Ta Laew” pattern woven fabric, created by the community

Figure 4 Creative products of handicrafts and Sud Suea Sud Pha tradition

5. จากการนำผลิตภัณฑ์เพื่อนำไปทดลองจำหน่าย พบว่า ผลิตภัณฑ์จำหน่ายได้อย่างต่อเนื่องทั้งที่จำหน่ายในศูนย์ผ้าทอมือไทยพวน และเมื่อนำไปจำหน่ายในงานแสดงสินค้าต่าง ๆ หรือกิจกรรมของอำเภอและจังหวัดนครนายก

Figure 5 The launch of creative products on National Ethnic Day, chaired by the Governor of Nakhon Nayok Province

การอภิปรายผลการวิจัย

การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ด้านศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาชาติพันธุ์ไทยพวนเพื่อยกระดับการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก สอดคล้องแนวคิด Soft Power การนำวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นอัตลักษณ์ มาสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์ เพื่อให้เป็นสินค้าที่ได้รับการยอมรับ ทำให้ชุมชนมีรายได้จากทุนวัฒนธรรม เป็นแนวทางของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy)

และสอดคล้องกับงานวิจัยอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกเพื่อใช้ในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวชุมตำบลบางม่วง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ที่ค้นพบจากอัตลักษณ์ชุมชนผ่านกระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก ทำให้เกิดนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านอัตลักษณ์ชุมชนเป็นการเพิ่มมูลค่าด้วยการสร้างอัตลักษณ์ลงในผลิตภัณฑ์สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน [6]

กระบวนการเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การเข้าใจ (Empathize) 2) กำหนดปัญหาให้ชัดเจน (Define) 3) การสร้างความคิด (Ideate) 4) การสร้างต้นแบบ (Prototype) 5) การทดสอบ (Test) [24] ดังนี้

1. การเข้าใจ (Empathize) การสร้างความเข้าใจชุมชนและนักท่องเที่ยว ด้วยการใช้การสำรวจเอกสาร การสัมภาษณ์ การสังเกต ทำให้เห็นว่า ศิลปะหัตถกรรมของชุมชนเป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจและการบอกต่อ ส่งผลให้ชุมชนได้ตัดสินใจในการนำศิลปะหัตถกรรมด้านทอผ้าและจักสานมาพัฒนาทุนวัฒนธรรมให้เป็นผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน ด้วยแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) และแนวคิด Soft Power มาเป็นแรงผลักดันให้กับชุมชน

2. การกำหนดปัญหา (Define) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่จะทำให้อัตลักษณ์ที่ต้องการของผู้บริโภคเป็นปัญหาของชุมชนมาโดยตลอด ทำอย่างไรจึงจะพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นของที่ระลึกที่สะท้อนอัตลักษณ์ชุมชน และมีราคาจำหน่ายมีความหลากหลาย เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวที่ต้องการนำไปเป็นของฝากหรือของที่ระลึกของชุมชน ผนวกกับทุนวัฒนธรรมชุมชนด้านการทอผ้าและจักสาน

3. การสร้างความคิด (Ideate) การประชุมกลุ่มเพื่อระดมสมองทำให้ชุมชนได้พยายามนำแนวคิดต่าง ๆ ของภูมิปัญญาของชุมชนมาใช้เพื่อทำให้อัตลักษณ์ของชุมชน “ตาแหลว” ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์เป็นที่ต้องการของนักท่องเที่ยว เมื่อได้แนวคิดด้านการทอผ้าและจักสาน ได้แก่ กำไลข้อมือ การ์ดที่พกใส่โทรศัพท์หรือกระเป๋าสตาร์ค และโมบายของที่ระลึก และผ้าทอลายตาแหลว นำมาพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์

4. การสร้างต้นแบบ (Prototype) การจัดการอบรมเชิงปฏิบัติการ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ จนสามารถสร้างต้นแบบผลิตภัณฑ์ที่ชุมชนพึงพอใจ แล้วนำผลิตภัณฑ์ดังกล่าวไปเข้าพิธีกรรม “สุดเสื่อสุดผ้า” เพื่อให้ผลิตภัณฑ์ดังกล่าวมีเชื่อมโยงกับประเพณีที่สำคัญของชุมชน

5. การทดสอบ (Test) ด้วยการลองออกจำหน่ายในอีเวนต์ต่าง ๆ ของชุมชน ได้ผลเป็นที่น่าพอใจ หลังจากนั้น ได้เพิ่มในด้านการสื่อสารเพื่อส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนได้มีการจัดทำสื่อเพื่อเผยแพร่ทางสื่อออนไลน์ ได้แก่ Facebook และการสื่อสารทาง TIKTOK การสื่อสารด้วยสื่อเฉพาะกิจไวเนล เพื่อสร้างการรับรู้ให้กับนักท่องเที่ยวและชุมชนภายนอก รวมถึงการจัดกิจกรรมวันชาติพันธุ์ในอำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก โดยท่านผู้ว่าราชการจังหวัดนครนายก เป็นประธาน และได้เข้าชมผลิตภัณฑ์ด้านศิลปะหัตถกรรมและพิธีกรรมของชาติพันธุ์ไทยพวน

6. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Reflection) จากการประชุมกลุ่มร่วมกับชุมชนในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ด้านศิลปะและหัตถกรรมและพิธีกรรม ชุมชนมีความพึงพอใจในผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ในครั้งนี้ และสนใจนำไปพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกันได้แสดงความคิดเห็นสนใจในอัตลักษณ์ด้านอื่นของชาติพันธุ์ เช่น อาหารชาติพันธุ์

ด้วยกระบวนการดังกล่าวทำให้เกิดการประสานงานระหว่างชุมชนในอำเภอปากพลี การเชื่อมโยงระหว่างชุมชนชาติพันธุ์ นำอัตลักษณ์ด้านศิลปะหัตถกรรมด้านการทอผ้าและการจักสาน มาเชื่อมโยงกับพิธีกรรมสุดเสื่อสุดผ้า ซึ่งเป็นประเพณีสำคัญของชาติพันธุ์ไทยพวน นำมาสู่การสื่อสารผ่านผลิตภัณฑ์เชิง

สร้างสรรค์ให้กับนักท่องเที่ยวได้มาซื้อหาในราคาที่หลากหลายและจับต้องได้ การมีส่วนร่วมตั้งแต่การร่วมกันคิดโจทย์ปัญหาพร้อมกัน ร่วมกันระดมความคิดเห็น วางแผน ดำเนินการ และประเมินผล ทุกขั้นตอน นับเป็นครั้งแรกที่อำเภอปากพลี ได้ร่วมมือกับทั้ง 5 ชาติพันธุ์ จัดการท่องเที่ยว 5 ชาติพันธุ์ขึ้น เพื่อสื่อสารการท่องเที่ยวให้กับคนในชุมชนและนักท่องเที่ยวนอกชุมชน

แต่อย่างไรก็ตาม ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ ยังคงต้องพัฒนาให้สอดคล้องกับไลฟ์สไตล์และวิถีชีวิตในปัจจุบัน เพื่อให้คนรุ่นใหม่ได้สืบทอดต่อไป ดังนั้น การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ยังคงต้องทำอย่างต่อเนื่อง

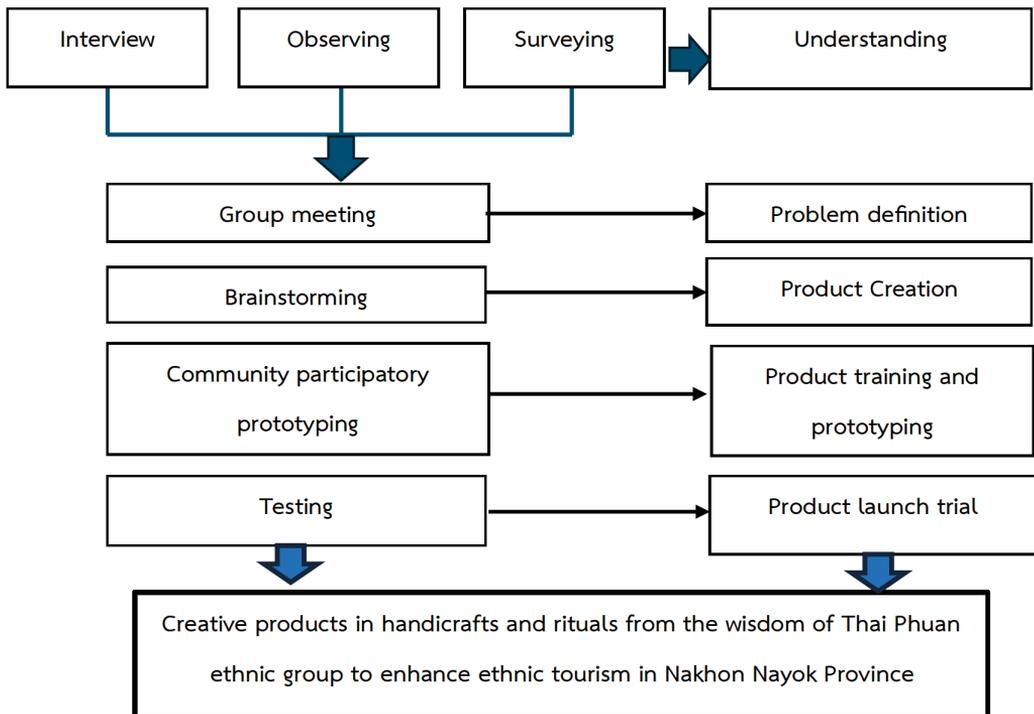

Figure 6 Summary of the creative product development process with design thinking

ข้อเสนอแนะการวิจัยในครั้งต่อไป

1. ศึกษาด้านพฤติกรรมของผู้บริโภคและพฤติกรรมการซื้อของคนรุ่นใหม่ที่มีไลฟ์สไตล์และวิถีชีวิตในปัจจุบัน
2. ศึกษาการออกแบบผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ในแนวทางอื่นเพื่อให้เกิดความหลากหลายของผลิตภัณฑ์

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่องรูปแบบการสื่อสารแบรนด์ชาติพันธุ์เพื่อยกระดับการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ขอขอบคุณคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม และ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณ รวมทั้งให้การสนับสนุนการทำงานร่วมกับชุมชนไทยพวน อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก กลุ่มสตรีสหกรณ์หัตถกรรมผ้าทอไทยพวน ประชาชนชุมชน ผู้นำชุมชน อาสาสมัครที่เข้าร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ด้านศิลปะหัตถกรรมและพิธีกรรมทุกท่าน และความร่วมมืออันดียิ่งระหว่างมหาวิทยาลัย ชุมชน และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

References

- [1] TAT Review. (n.d.). *Tourism or the tourism industry is closer than you think*. <https://tatreviewmagazine.com/article/community-based-tourism/> [in Thai]
- [2] Ministry of Tourism and Sports. (2023). *National Tourism Department Plan 3 (2023-2027) Resilience, Sustainability, Inclusive Growth*. Strategy and Planning. [in Thai]
- [3] Tourism Product. (2022). *Top 10 most popular travel destinations*. <https://tourismproduct.tourismthailand.org/2022/10/07/10-อันดับการท่องเที่ยวยอดนิยม/> [in Thai]
- [4] BCG. (2021). *The Prime Minister is ready to push "Soft Power"*. <https://www.bcg.in.th/news/bcg-soft-power/> [in Thai]
- [5] Office of National Higher Innovation Policy Council. (2021). *Creative Economy takes Thai Economy forward to the internationally level*. <https://www.nxpo.or.th/th/9440/> [in Thai]
- [6] Komolvani, T., Wongmuek, K., Doungrat, P., Khantachawana, N., & Jungdamrngkit, T. (2023). Community identity design through souvenir products and public relations media for tourism: A case study of Bang Yai District, Nonthaburi Province. *The Fine Arts and Applied Arts Journal, Thammasat University, 16(2)*, 1-32. [in Thai]
- [7] Chamnian, M. (2021). Community product identity to build and communication brand: A case study of Ramtone Nokphithid performance. *Ratchapruek Journal, 19(2)*, 1-12. [in Thai]
- [8] Thailand Village Academy. (n.d.). *Thai Puan cultural tourism community, Koh Wai Subdistrict, Pak Pli district, Nakorn Nayok Province*. <https://www.thailandvillageacademy.com/th/22-villages-th/thai-puan-community-nakhon-nayok-th/>. [in Thai]
- [9] Design for Creative Economy Research Unit. (2020). *What is creative economy?* <http://www.dce.arch.chula.ac.th/creative-economy/>. [in Thai]
- [10] Office of the National Economic and Social Development Board & Thailand Creative and Design Centre. (2009). *The creative economy*. Bangkok: B C Press (Boonchin). [in Thai]

- [11] Creative Economy Agency. (n.d.). *Soft power is an important tool in driving the creative economy*. <https://www.cea.or.th/th/single-research/cea-soft-power>. [in Thai]
- [12] Thailand Convention & Exhibition Bureau. (n.d.). *Soft Power—the power of creativity to build the Thai economy*. <https://www.businesseventsthailand.com/th/press-media/news-press-release/detail/1461-soft-power-the-power-of-creativity-to-build-the-Thai-economy> [in Thai]
- [13] Thirawat, S. (2022). *Soft Power*. <https://library.parliament.go.th/th/radioscript/rr2565-may7> [in Thai]
- [14] Royal Thai Government. (2024). *Soft Power Thai Culture is famous internationally*. <https://www.thaigov.go.th/news/contents/details/89715>. [in Thai]
- [15] Prachachart (2024). *Open world rankings for soft power America is the champion Thailand is at 40*. <https://www.prachachat.net/d-life/news-1517922> [in Thai]
- [16] Office of the Royal Society. (2011). *Royal Institute Dictionary 2011*. <https://dictionary.orst.go.th/> [in Thai]
- [17] Ongkrutraksa, W. (2018). *Managing desirable product and corporate image & identity*. Chulalongkorn University Press. [in Thai]
- [18] Ratttanasimakul, K., & Pakdeemualchon, A. (2023). Identity concept and Thai communication research in 2005-2022. *Journal of Communication and Integrated Media, Mass Communication, Chiang Mai University, 11(2)*, 1-31. [in Thai]
- [19] Khunpakdee, T. (2021). Creative innovation process by local wisdom-based learning support to create innovation case study of an OTOP occupation group. Master's thesis, Srinakharinwirot University. [in Thai]
- [20] Pamakhap Subdistrict Administrative Organization. (n.d.). *Database of local wisdom*. <https://www.pamakhap.go.th/pdf/otop.pdf>. [in Thai]
- [21] Boon-long, P. Kaewthep, K., & Papasrathorn, B. (20[]). *Socially engaged scholarship: concept & method*. Knowledge network Institute of Thailand. [in Thai]
- [22] Puksawat, A. (2021). *Participatory Communication Innovation*. Bangkok, Thailand: Chulalongkorn University Press. [in Thai]
- [23] Lanna magazine on Cloud. (2020). *Ta-laew: restricted territory sign*. <https://accl.cmu.ac.th/Knowledge/details/1941>. [in Thai]
- [24] Nuchprayoon, N. (2024). *Design Thinking process of thinking in designing innovations*. <https://bait.rmutsb.ac.th/content/design-thinking/>. [in Thai]

Quest to the City: Reflecting on the Transformative Learning of Ethnic Students

Narisara Yana^{1*}

---

¹ Faculty of Education, Chiang Mai Rajabhat University, Chiang Mai, 50180, Thailand

* Corresponding author: E-mail address: narisara_yana@g.cmru.ac.th

(Received: April 8, 2025; Revised: October 16, 2025; Accepted: November 6, 2025)

Abstract

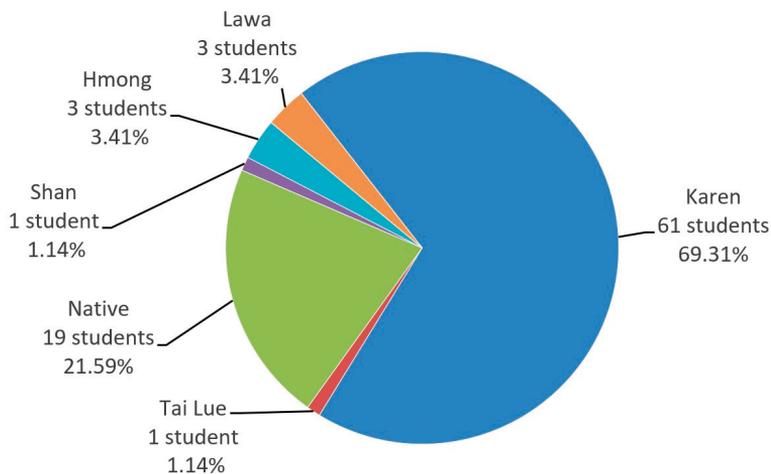
This research aimed (1) to analyze the transformative learning processes of ethnic students, and (2) to synthesize best practices for promoting transformative learning among these students. The study employed a phenomenological research framework using Transformative Learning as theoretical grounding, incorporating in-depth interviews and participant observation with 10 first-year ethnic students enrolled in the Bachelor of Education (elementary education) program during Phase 1, as well as focus group discussions in Phase 2 with 5 faculty members from the Department of Curriculum and Instruction and 5 staff members from the Foundation for Applied Linguistics. The findings revealed that ethnic students encountered a dynamic transition related to linguistic and cultural adaptation, alongside shifts in their perspectives on identity—leading them to engage in deep, transformative learning. This learning involved critical self-examination, the acquisition of new skills and practices, and the integration of their original identities into a new urban context. Furthermore, the synthesis of data indicated ten best practices: establishing a flexible learning environment; providing linguistic and communicative support; managing living conditions in dormitories; offering financial counseling; reinforcing social support networks; enhancing psychological well-being; integrating ethnic identities; developing leadership; fostering collaboration with families and communities; and offering support for professional teaching pathways.

Keywords: Transformative Learning, Ethnic Students, Empowerment, Phenomenological Research

Introduction

Under globalization, a segment of the population has come to perceive that the cultures of various communities must inevitably align in a singular direction. However, it becomes evident that "area, people, and culture" do not neatly overlap. Each area, group of people, and culture is constantly intertwined, leading to the realization that globalization does not necessarily drive all localities toward the same trajectory. In other words, no local community can preserve its identity in isolation, as external influences invariably come into play. Globalization fosters relationships between multiple localities through the interconnection of societies from both origin and destination. Even as individuals migrate away from their birthplace, they often retain behaviors that link them to their homeland which suggests that migration does not signify a complete severance from one's origin. Instead, migrants establish new social fields to sustain their identities within a new environment [1].

One manifestation of the creation of new social fields aimed at preserving identities could be observed among ethnic students at Chiang Mai Rajabhat University. Their pursuit of success in urban settings had driven them to leave their homes in search of educational opportunities. In the 2023 academic year, the Department of Curriculum and Instruction, Faculty of Education, at Chiang Mai Rajabhat University—where this study was conducted—enrolled 69 first-year ethnic students out of 88, constituting 78.41% of the cohort. The aforementioned ethnic student population comprised a diverse range of groups, each with distinct cultural and linguistic heritages. The ethnic distribution of the cohort is illustrated in Figure 1.

Figure 1. The ethnic demographic of the students enrolled at the Department of Curriculum and Instruction, Faculty of Education, at Chiang Mai Rajabhat University, academic year 2023

Source: Created by the author

While all new students inevitably undergo adaptations to navigate both academic and social challenges in an unfamiliar environment, ethnic students encounter an additional layer of adjustment arising from the societal and cultural differences embedded in their upbringings. Many of them come from rural or highland areas where access to Thai mainstream education is limited, and their early learning experiences are mediated through their own ethnic languages and community-based knowledge systems. Religious affiliations also vary—Buddhist, Christian, and animist—shaping differing moral frameworks and social expectations. Consequently, their prior educational experiences and value orientations differ substantially from those of local urban students. This diversity highlights that “ethnic students” do not constitute a homogeneous category but rather a constellation of distinct cultural communities, each with unique trajectories of adaptation, negotiation, and identity formation within the university context. [2]

The term "ethnic minority group" in this context referred to a social group whose members share a collective identity based on a common name, culture, and historical background. This shared identity is expressed through distinctive elements such as language, traditional attire, housing styles, modes of production, beliefs, rituals, and other cultural markers that members use to define their group. Beyond these cultural characteristics, being classified as an ethnic group also implies a minority status within the framework of the modern nation-state. Leepreecha [3] noted that ethnic groups are not part of a country's dominant national identity. Generally, they hold less political, social, and cultural power within the state, even though they may not always be numerically smaller or economically disadvantaged. The distinction lies in the fact that their cultural and historical narratives are not recognized as central to the nation's identity of the state. Within this context, the perception of being a minority group may contribute to feelings of marginalization among ethnic population which could potentially erode their self-confidence and self-esteem.

This observation aligned with the researcher's experience in conducting fieldwork for screening students for the Kru Rak Thin program in various ethnic communities. Through this experience, the researcher observed that even within the same ethnic community, significant diversity exists among individuals. Some students were confident, articulate, and able to express qualities that reflected the characteristics of a good teacher—one who could return to their hometown and contribute to local development. In contrast, others were shy and lacked self-confidence, particularly when interacting with unfamiliar individuals, to the extent that the researcher could hardly collect any useful data.

Drawing from over two decades of experience as an educator, the researcher had the opportunity to closely engage with students both within and beyond formal education

systems, encountering a diverse range of economic, social, and cultural backgrounds. Additionally, through the aforementioned fieldwork, the researcher has come to believe that the adaptation process in forming new social fields is influenced by certain mechanisms that enable some students to adjust more quickly while specific factors hinder adaptation for others. By identifying the processes that facilitate adjustment as well as the barriers that obstruct it, we can develop effective strategies to support students in achieving their full potential. Importantly, such adaptation does not imply transforming ethnic students into urban dwellers, but rather equipping them with the ability to coexist with individuals from diverse cultural backgrounds. A key theoretical perspective that expands our understanding of the possibilities within these adaptation experiences is Transformative Learning Theory. This concept, as articulated by Mezirow [4], describes a process in which individuals shift from an unclear or limited frame of reference toward a broader, deeper, and more nuanced perspective. Through this transformation, learners develop the ability to distinguish differences, engage in critical reflection, articulate their thoughts and emotions more clearly, and ultimately adopt a more inclusive and accurate way of interpreting change.

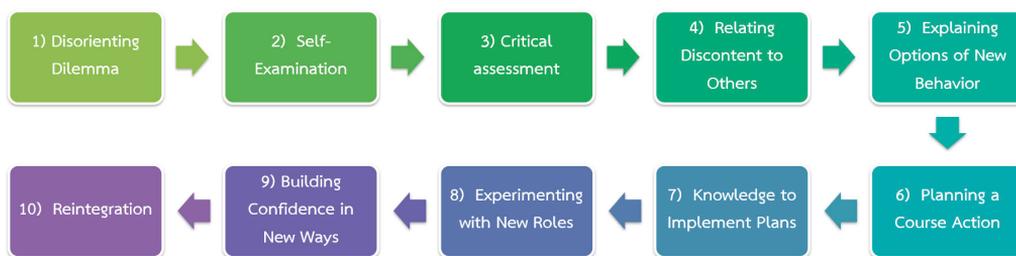
Given these considerations, the researcher was particularly interested in exploring the transformative learning experiences of ethnic students at Chiang Mai Rajabhat University. This study aimed to foster self-appreciation among students from diverse cultural backgrounds, encouraging them to take pride in their artistic and cultural heritage which aligns with the university's mission to "enhance knowledge, understanding, appreciation, and pride in both local and national art and culture." Through this view, a teacher who takes pride in their own cultural identity is more likely to instill in their students a deep understanding, appreciation, and pride in both local and national cultural heritage.

Objective

1. To analyze the transformative learning process of ethnic students at Chiang Mai Rajabhat University.
2. To formulate best practices for supporting and facilitating transformative learning among these students.

Literature Review

A review of the literature on Transformative Learning revealed that this concept was developed by Mezirow, who emphasized the process by which learners can transform their frames of reference through critical self-reflection and critical discourse [4-6].

Figure 2. The ten stages of Mezirow’s Transformative Learning

Source: Mezirow (2009, p. 94)

Mezirow conceptualized Transformative Learning as a process comprising ten sequential stages, as displayed in Figure 2. It begins with a disorienting dilemma—an experience that challenges existing assumptions—followed by critical reflection on one’s beliefs, engagement in rational discourse with others, and culminates in reintegrating new perspectives into one’s life. However, most previous studies had primarily focused on transformative learning in general educational contexts, paying limited attention to the unique linguistic, social, and cultural characteristics of ethnic students [3, 7-9]

In the context of ethnic students, a substantial body of research has explored the identity, culture, and social transformations of ethnic groups in Thailand [1, 3-4, 10]. However, studies specifically addressing the transformative learning processes among ethnic students in higher education remain scarce. This was particularly evident in the context of Chiang Mai Rajabhat University, where a significant number of Lawa, Karen, and Hmong students are enrolled. To date, no comprehensive research has been conducted that clearly and deeply investigates the learning experiences that contribute to the transformation of these students’ frames of reference.

Moreover, research related to the process of empowerment—an essential factor in supporting both personal and social transformation—had often been limited to groups facing explicit social problems [11-12]. There remains a lack of studies focusing on ethnic minority groups who must navigate the challenges of adapting to urban societies or new educational systems. These challenges may significantly influence their learning processes and the development of empowerment, particularly in relation to identity formation and positive transformation.

Furthermore, in terms of research methodology, phenomenological research—particularly suited for exploring and understanding the in-depth experiences of ethnic students—had been employed relatively infrequently. Specifically, hermeneutic phenomenology, which allows for deeper interpretation of meaning, remains underutilized in this context [13-14].

This study was grounded in Mezirow's Transformative Learning Theory, which views learning as a process of meaning transformation through reflection and discourse. The framework is complemented by concepts of empowerment [15] and cultural identity formation providing a multidimensional lens through which to interpret the experiences of ethnic students. These theoretical perspectives collectively explain how learners negotiate between inherited cultural assumptions and new worldviews encountered in higher education, leading to both personal and social transformation. This integration underscores that transformative learning is not solely a cognitive shift but also an emotional and cultural process shaped by power relations, identity, and social context.

Therefore, it could be concluded that the existing body of research had yet to address a significant knowledge gap: the study of transformative learning processes that involve critical self-reflection and critical discourse, specifically among ethnic students at Chiang Mai Rajabhat University. This gap was particularly evident in the limited application of qualitative research methods based on phenomenology. This study aimed to address this gap by employing phenomenological inquiry, thereby contributing new insights that can support the promotion of learning and empowerment among ethnic students within diverse social and cultural contexts.

Methodology

The research was designed as a phenomenological study, as this approach focuses on capturing the essence of experiences and the meanings constructed by individuals who share common life experiences [13].

Key Informants

The study identified key informants in two phases, in alignment with the research objectives. In the first phase, ten first-year ethnic students enrolled in the Elementary Education program, Faculty of Education, Chiang Mai Rajabhat University, for the 2023 academic year were selected. The selection of ten key informants was based on purposive sampling following the form aiming at representativeness approach using the comprehensive selection technique [16]. The purpose was to ensure that the group reflected the experiential diversity of the 69 first-year ethnic students rather than statistical representativeness. Participants were proportionally selected from the three main ethnic groups enrolled in the program: seven Karen students (3 males, 4 females) from a total of 61, two Hmong students (1 male, 1 female) from a total of 3, and one Lawa student (female) from a total of 3, as there were no male Lawa students in the cohort. This proportional distribution was designed to capture variations across gender and ethnic backgrounds, which are key contextual dimensions

influencing learning adaptation. Collectively, these factors ensured that the ten participants represented a comprehensive range of lived experiences relevant to the phenomenon of transformative learning among ethnic students. For the second phase, the subjects consisted of five faculty members from the Department of Curriculum and Instruction and five representatives from the Applied Linguistics Foundation. The selection process aimed for representativeness using the comprehensive selection technique [16].

Protection of Research Participants' Rights

This research had been reviewed and approved by the Institutional Review Board (IRB) of Chiang Mai Rajabhat University, as documented in IRBCMRU 2024/021.04.01. Upon receiving approval, the researcher provided key informants with a detailed explanation of the study's background, objectives, research procedures, potential risks, and benefits. All informants were required to sign an informed consent form. Throughout the study, participants retained the right to withdraw at any time without providing a reason. Their withdrawal would not impact their academic standing.

Research Instruments

The research instruments consisted of field notes, an in-depth interview guide, participant observation notes, and focus group discussion notes. Prior to data collection, the researcher conducted a thorough review of relevant literature and research to develop these instruments. The instruments were then evaluated by three experts for question relevance, content validity, clarity, and language appropriateness. The Index of Item-Objective Congruence (IOC) was calculated, yielding a range between 0.7 and 1.0. Following expert recommendations, necessary revisions were made before proceeding with data collection from the key informants.

Data Collection

The data collection process was divided into two phases in alignment with the research objectives.

Phase 1: Analyzing the transformative learning process of ethnic students at Chiang Mai Rajabhat University. This phase involved the following methods:

1) Examining relevant domestic and international research on Transformative Learning, ethnic students, and phenomenological research to establish a theoretical framework to analyze the transformative learning process of ethnic students at Chiang Mai Rajabhat University and identify key components and common characteristics that contribute to learning transformation.

2) Reflecting on the researcher's teaching experience in the Elementary Education course with ethnic students at the Faculty of Education, Chiang Mai Rajabhat University, during the first semester of the 2023 academic year and using field notes and photographs

to document the current learning environment and capture factors that influence students' thoughts and beliefs.

3) Conducting in-depth interviews and participant observation with 10 first-year ethnic students enrolled in the Elementary Education program at the Faculty of Education, Chiang Mai Rajabhat University and utilizing interview guides and participant observation notes as data collection tools.

Phase 2: Formulating best practices for supporting transformative learning among ethnic students at Chiang Mai Rajabhat University. The data collection methods included:

1) Conducting focus group discussions with 5 faculty members from the Department of Curriculum and Instruction and 5 representatives from the Applied Linguistics Foundation. Discussions centered on factors that facilitate and hinder transformative learning for ethnic students at Chiang Mai Rajabhat University. The goal was to exchange insights, validate findings, address contradictions, and refine information to ensure a comprehensive understanding. Data were recorded using focus group discussion notes as the research instrument.

2) Analyzing the data from the focus group discussions and formulating best practices for effectively supporting transformative learning among ethnic students.

Data Analysis

The data analysis process was divided into two phases, corresponding to the research objectives.

Phase 1: Analyzing the transformative learning process of ethnic students at Chiang Mai Rajabhat University. The data analysis methods included:

1) Conducting analysis in the field, meaning data were analyzed immediately after each data collection session. Findings were used to formulate temporary hypotheses to guide the next stage of research in conjunction with document analysis techniques [16].

2) Reflecting on the researcher's experiences by conducting analysis after leaving the field to allow for self-reflection without the influence of personal relationships formed during fieldwork while also applying category or typological analysis using domain analysis by grouping key terms based on their relational meanings [16].

3) Analyzing in-depth interviews and participant observations by conducting analysis in the field which occurred after each data collection to develop a temporary hypothesis for the research in the next phase. Category or typological analysis was also conducted using domain analysis [16].

Phase 2: Formulating best practices for supporting transformative learning among ethnic students at Chiang Mai Rajabhat University. The data analysis methods included:

1) Analyzing the focus group discussions by conducting analysis in the field, ensuring

insights were captured and refined immediately after each discussion, in conjunction with Analytic Induction, a method that derives general abstract conclusions from multiple concrete observations [16].

2) Synthesizing data from all sources to formulate best practices for supporting transformative learning among ethnic students. The findings were compiled into a research report, serving as a foundation for developing a curriculum aimed at enhancing self-empowerment and self-worth among ethnic student-teachers at Chiang Mai Rajabhat University in future initiatives.

Results

The results and discussion were divided into two phases, corresponding to the research objectives.

Objective 1: To analyze the transformative learning process of ethnic students at Chiang Mai Rajabhat University

The transformative learning experiences of the ethnic students could be understood through Mezirow’s ten stages of transformative learning, which unfold from the initial disruption of perspective to the reintegration of new insights into self-identity. These processes were illuminated through life experiences narrated by the participants, each representing diverse ethnic backgrounds—Karen, Hmong, and Lawa—whose migration from highland communities to the urban environment of Chiang Mai signified a complex process of negotiation between old and new worlds. To clearly demonstrate how the findings of this study align with Mezirow’s Theory of Transformative Learning, excerpts from the interviews and their corresponding transformative learning stages are presented in Table 1.

Table 1 Stages of Transformative Learning and Supporting Interview Excerpts

Stages	Excerpts from interviewing with key Informants
1. Disorienting Dilemma: encountering experiences that challenge existing beliefs and assumptions	Chaba (personal communication, January 31, 2024) also spoke about adapting to new friends: “The differences make it hard to fit in. Most people from the same ethnic group tend to stay together. Sometimes it’s about language — we speak our language, they speak theirs, so we don’t really understand each other. Sometimes it’s even about the difference between the central Thai language and our dialect. It’s about not using Thai correctly or not speaking clearly. Sometimes I mean to say something, but it doesn’t come out the way I intend.”

Table 1 Stages of Transformative Learning and Supporting Interview Excerpts (continue)

Stages	Excerpts from interviewing with key Informants
2. Self-Examination: emotional self-assessment and recognition of discomfort or inadequacy.	Koon (personal communication, January 14, 2024) shared his anxiety about studying: “In my first year, I completely lost confidence. I was scared of others because I’ve always been a slow thinker and a slow learner. When grades came out, I’d ask myself, ‘Why did I fail again?’ It made me wonder if there was something wrong with how I learned. When I had to work with others, I was always nervous. For example, during group projects or meetings, everyone else could come up with ideas right away, while I just sat there thinking, ‘Why can’t I think of anything at all?’”
3. Critical Assessment: re-evaluating personal beliefs, values, and assumptions	Sak (personal communication, March 3, 2025) spoke about his desire to change himself and become more confident in class: “If we keep thinking we can’t do it, then we’ll never be able to. Sometimes opportunities only come once. If we keep letting ourselves lose confidence, we’ll end up missing many important chances. I feel that I’ve missed out on a lot in the past because I wasn’t confident and was too shy. But now I think I can’t let myself stay that way anymore — because, actually, I can do it. I just need to keep practicing.”
4. Relating Discontent to Others: realizing that similar struggles are shared by others	Champi (personal communication, December 5, 2024) talked about joining a club, which was founded to help and support students from different ethnic backgrounds both academically and in daily life: “When I joined the club’s activities, I got to go out, meet lots of people, and I felt that I’d changed for the better. I used to be too shy to share my thoughts with others, but now I’ve become braver, more confident in my own ideas, and ready to exchange them with my friends.”

Table 1 Stages of Transformative Learning and Supporting Interview Excerpts (continue)

Stages	Excerpts from interviewing with key Informants
5. Explaining Options of new Behavior: considering new perspectives and behavioral possibilities	Teng (personal communication, February 28, 2025) shared how he adjusted his strategies for learning English: “When I don’t know something, my friends help me a bit, and I also look things up myself sometimes. Now I’m memorizing more vocabulary. I search for new words online. When the teacher gives an assignment, I try to find the answer on my own first, then memorize it and practice writing by hand. I think writing things out myself helps me remember them better.”
6. Planning a Course Action: strategizing ways to enact new learning and behaviors	Kaew (personal communication, January 20, 2024) talked about her plan to prepare for the teacher licensing exam: “I’ve already started preparing and planning. I’m thinking that next year I’ll message my older friend who has already passed the exam to ask how it went and get advice — like where she found study materials or how she started preparing — so I can use that information as my own guide.”
7. Knowledge to Implement Plans: gaining abilities to implement action plans	Bua (personal communication, December 6, 2024) talked about developing her communication skills while participating in the university beauty pageant: “The seniors gave me advice on how to speak and answer questions — how to use language that touches people’s hearts and makes the audience feel what we feel. I practiced answering questions, mostly by watching videos. I studied how people respond — the general direction of their answers — or watched videos about persuasive communication and psychology on YouTube to learn how to express myself in a way that lets others truly feel the emotions I want to convey.”
8. Experimenting with New Roles: testing new behaviors in real contexts	Mali (personal communication, November 27, 2024) described her new role as someone who contributes ideas and takes action in group work: “Now I’m confident enough to share my own ideas. Before, I didn’t dare to speak up or volunteer for anything. In group projects, I wouldn’t even tell my friends, ‘Can I write this part?’ or ‘Can I share my idea?’ But now I can say to them, ‘Do you have any good ideas? I have one — want to hear it?’”

Table 1 Stages of Transformative Learning and Supporting Interview Excerpts (continue)

Stages	Excerpts from interviewing with key Informants
9. Building Confidence in New Ways: strengthening self-efficacy through practice	Pikun (personal communication, December 1, 2024) affirmed her confidence in balancing her dual role as a student teacher and part-time worker: “Deciding to study and work at the same time has made me feel confident that I can handle many things at once. It’s also helped me practice managing and organizing my time properly. Especially when friends compliment me, asking how I manage to study, work, and still get good grades — it makes me feel that I must be managing my time well and not neglecting my main responsibilities.”
10. Reintegration: internalizing new perspectives into everyday life	Phai (personal communication, March 2, 2025) described his new way of communicating in daily life through a “hybrid language” he developed himself: “Now I feel that my communication has improved compared to before, because I use several languages when speaking. For example, in everyday conversation, I often mix in simple Northern Thai words. It becomes a kind of new hybrid language — but when others hear it as standard Thai, it doesn’t sound quite clear.”

In summary, the ethnic students’ transformative learning journey involved moving from disorientation to empowerment, framed by both personal introspection and collective dialogue. This aligns with Transformative Learning Theory (Mezirow, 2009) while extending it to account for cultural hybridity and minority identity work, situating this study within the broader discourse on education for diversity and inclusion. Through this, the participants not only adapted to urban academic life but redefined what it means to belong—integrating their ethnic heritage into new educational and social realities.

Objective 2: The findings revealed that crossing linguistic and cultural boundaries is not merely an adjustment to a new environment—it is a profound transformation of self-identity, fostering deep learning and adaptation. Drawing on the experiences of ethnic students, faculty members from the Department of Curriculum and Instruction, and representatives from the Applied Linguistics Foundation, ten best practices for fostering transformative learning in ethnic students, along with their possible implementations, were synthesized and are presented in Table 2.

Table 2 The Ten Best Practices on How to Foster Transformative Learning in Ethnic Student Group

Best practices	Implementations
1. Creating a flexible and inclusive learning environment	<ul style="list-style-type: none"> • Active learning should be prioritized, allowing students to engage in hands-on experiences, interactive discussions, and real-world applications. This approach aligns with Experiential Learning Theory, which emphasizes the importance of reflection, application, and integration of knowledge into daily life [6]. • Assessment methods, particularly in language-intensive courses, should be adaptable to student workload to ensure manageable academic expectations. • Providing supplementary courses, personalized tutoring sessions, and structured Q&A forums can help students reinforce foundational knowledge, reduce academic stress, and enhance their learning confidence.
2. Enhancing language and communication support	<ul style="list-style-type: none"> • Universities should implement foundation courses in standard Thai and English, specifically designed for ethnic students, while also facilitating language exchange opportunities with native-speaking instructors or experts through structured speaking and listening activities both inside and outside the classroom. • It is essential to promote the use of students' native languages, fostering pride in their cultural identity and enabling them to leverage their linguistic and cultural assets as a foundation for effective learning. This approach aligns with the concept of Translanguaging, which encourages the flexible use of multiple languages in communication and learning, allowing students to develop their skills freely without being confined to a single language [7]. • By integrating language and cultural diversity into learning activities, institutions can create an environment that inspires students, enhances motivation, and fosters perseverance in their academic and personal development.

Table 2 The Ten Best Practices on How to Foster Transformative Learning in Ethnic Student Group (continue)

Best practices	Implementations
<p>3. Improving dormitory living conditions and overall well-being</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Universities should prioritize the development of inclusive communal spaces that accommodate diverse lifestyles, ensuring that infrastructure and essential facilities remain well-maintained and accessible. • Establishing residential committees or mentor programs can provide peer support and help address common challenges related to noise management, cleanliness, and respect for personal property. • Fostering open communication and active listening among residents can cultivate a culture of mutual respect, reduce conflicts and promote a harmonious and supportive living environment.
<p>4. Providing financial support and guidance</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Universities should promote basic financial literacy, including budget management, savings strategies, and student loan repayment planning, alongside personalized financial counseling. • Institutions should facilitate flexible part-time job opportunities that align with students' academic schedules. • Online financial advisory resources could ensure easy and timely access to essential financial information. • By fostering financial discipline and a habit of saving during university years, these initiatives lay the foundation for long-term economic resilience and the sustainable development of students' financial well-being in the future.
<p>5. Building social support systems and networks</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Universities should establish ethnic-based student clubs as platforms for cultural exchange, academic support, and mutual assistance in daily life. • Implementing peer mentorship programs with senior students from similar backgrounds can provide guidance, positive role models, and practical support for new students. When ethnic students feel connected to a supportive community, they develop a sense of empowerment and pride in their identity.

Table 2 The Ten Best Practices on How to Foster Transformative Learning in Ethnic Student Group (continue)

Best practices	Implementations
6. Taking care of mental and emotional well-being	<ul style="list-style-type: none"> • Universities should establish accessible, private, and multi-platform psychological counseling services, including in-person and online consultations, to accommodate students who may feel insecure about their language skills or hesitant to seek help in unfamiliar environments. • Offering stress management and mindfulness workshops equip students with emotional self-regulation skills, fostering resilience and psychological balance.
7. Fostering respect for and integration of ethnic identity	<ul style="list-style-type: none"> • Universities should provide platforms and events that allow students to showcase their cultural heritage and local wisdom, transforming ethnic roots into valuable learning assets that inspire creativity and academic engagement [7, 16]. Additionally, this approach facilitates critical intercultural exchange, which serves as the foundation for transformative learning [4].
8. Promoting leadership and teamwork	<ul style="list-style-type: none"> • Universities should implement leadership development programs, team-based projects, and constructive conflict resolution training, all within an inclusive and respectful environment. • Assigning ethnic students to lead challenging projects can empower them to recognize their values and gain practical leadership experience.
9. Involving families and the students' community	<ul style="list-style-type: none"> • Given the close ties between ethnic students and their hometowns, universities should involve families and the community in planning activities that reinforce sense of purpose and commitment to contributing back to their localities. • Teacher training programs in students' communities can help them recognize the value of integrating cultural heritage and local wisdom into education.
10. professional and career development support	<ul style="list-style-type: none"> • Structured planning in areas such as civil service exam preparation, advanced language proficiency, and professional networking will help build confidence and readiness for teaching careers. • Equipping these students to become culturally responsive educators will enable them to bridge linguistic and cultural diversity in ways that contribute to sustainable educational development.

Ultimately, effective support strategies must be comprehensive and multidimensional, addressing both internal and external factors. By implementing diverse and inclusive strategies, ethnic students can overcome barriers and transition into professional educators capable of meeting the needs of learners in multicultural societies.

Discussions

This study provided a comprehensive perspective on the learning and adaptation processes of ethnic students transitioning into an urban academic environment. The findings revealed that this transition extends beyond physical relocation, constituting a profound shift in consciousness that fosters deep learning and a gradual restructuring of thought processes. Confronting linguistic, cultural, and socio-environmental challenges creates conditions that challenge students' prior frames of reference and cultivate internal empowerment. These findings reinforced the importance of an educational approach that goes beyond academic instruction, emphasizing the need to integrate students' life experiences, identities, and socio-cultural contexts into learning processes to ensure a more holistic and inclusive educational experience.

From a phenomenological research perspective, data collection through in-depth interviews and participant observation had unveiled hidden dimensions of the adaptation process among ethnic students. These included anxiety, critical self-examination, and reliance on social networks, both within their ethnic communities and the broader university environment. These findings highlighted that learning extends beyond the classroom into "lived spaces", where the students encountered real-world challenges, developed problem-solving skills, and redefined their identities in alignment with their aspirations as future educators.

Moreover, in a culturally diverse urban environment, the dynamics of learning extend beyond conventional academic instruction, positioning the university not only as an educational institution but also as a learning community that needs to acknowledge and integrate ethnic and cultural identities into the learning experience. This requires a pedagogical approach that incorporates students' cultural backgrounds into academic activities, such as providing spaces for cultural expression, promoting the use of native languages, and implementing flexible assessment methods. These initiatives reaffirm the role of higher education institutions as key drivers in shaping selfhood and fostering internal empowerment among ethnic students.

Other than that, the identification of facilitating and inhibiting factors in the transformative learning process expanded the understanding of conditions that support student development. Internal factors, such as beliefs, values, and life goals, play a crucial role in shaping intrinsic motivation, while external factors, including peer networks, faculty

support, family, and community engagement, represent social capital that enabled the students to overcome challenges and achieve academic success. This led to a systemic conclusion that higher education institutions should integrate multilateral resources and uphold cultural responsiveness as core principles in student development.

Lastly, this study synthesized best practices for fostering sustainable and full-potential transformative learning among ethnic students. Collectively, these elements reflect a new paradigm that views learning as a multidimensional process, shaped by the dynamic interaction between individuals and society. This perspective underscores the importance of context-sensitive education, which recognizes the intersecting social, cultural, and economic factors influencing student success, ultimately driving meaningful and lasting transformation.

Conclusion

The transformative learning journey of the ethnic students began by encountering new experiences that challenged their existing perspectives, prompting emotional assessment, belief evaluation, and openness to change. As students navigated this transition, they explored alternative approaches, developed action plans, acquired necessary knowledge and skills, and gradually applied them in real-life situations. Over time, this process fostered confidence and integration into a new way of life. This transformation did not occur in isolation but was supported by family, peer networks, ethnic communities, educational institutions, and the broader society. While students faced obstacles such as language barriers, urban adaptation, and maintaining cultural identity within the university context, they learned to overcome these challenges through self-assessment, openness to guidance, and skill development aligned with their future professional aspirations. Ultimately, this process not only enhanced the learners' personal resilience but also underscores the role of education as a transformative space that prepares culturally diverse students for adulthood and professional teaching careers in multicultural settings.

The process of transformative learning among ethnic students is shaped by the interaction between internal and external factors, both of which played critical roles in either facilitating or hindering their adaptation and growth. Internal factors, such as personal beliefs, values, lived experiences, and self-determined goals, and external factors, including family, peers, faculty members, and dominant cultural influences, serve as sources of both support and constraint in their academic and personal development. To effectively promote transformative learning at Chiang Mai Rajabhat University, it is essential to implement a holistic and integrated approach that addresses multiple dimensions of student support. The findings of this study highlighted ten key best practices which foster intrinsic motivation among students

while ensuring access to sufficient external support systems. By addressing both personal and structural factors, universities can create an educational environment that not only enhances students' capabilities but also facilitates sustainable transformative learning.

References

- [1] Yodhong, C., & Sukimok, K. (2020). *Usakhane on the move*. Southeast Asian Studies Program, Faculty of Liberal Arts, Thammasat University. [In Thai]
- [2] Siriphaprapagon, Y. (2024). Education and inequality: The educational challenges faced by minority ethnic groups in Thailand. *Journal of Modern Academic Social Science*, 1(1), 1–13. https://so19.tci-thaijo.org/index.php/J_ASS/article/view/759
- [3] Leepreecha, P. (2022). *Ethnic relations: The politics of relationships and conceptual approaches in ethnic studies* (1st ed.). Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre (Public Organization). [In Thai]
- [4] Mezirow, J. (2009). An overview on transformative learning. In K. Illeris (Ed.), *Contemporary theories of learning* (pp. 90-105). Routledge. https://people.bath.ac.uk/edspd/Weblinks/MA_U LL/Resources/General/Illeris%202009%20Contemporary%20Theories%20of%20Learning.pdf
- [5] Nilchaikovit, T. (2016). *The art of facilitating transformative learning: A guide for contemplative facilitators* (2nd ed.). Future Leaders Project, Faculty of Learning Sciences and Education, Thammasat University. [In Thai]
- [6] Panich, W. (2015). *Transformative learning*. S.R. Printing Mass Products Co., Ltd. [In Thai]
- [7] García, O., & Wei, L. (2014). *Translanguaging: Language, bilingualism and education*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/9781137385765>
- [8] Siritheeratharadol, P., Tuntivivat, S., & Intarakamhang, U. (2023). Effects of a transformative learning program for developing active global citizenship among Thai students. *European Journal of Educational Research*, 12(2), 749–758. <https://doi.org/10.12973/eu-jer.12.2.749>
- [9] Boonphadung, S., & Seubsang, P. (2021). Development of learning and classroom management competencies of student teachers using the transformative learning concept. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education*, 12(12), 2016–2025. <https://www.proquest.com/openview/9ed528b2e8e8706b9e59aee5e61f96a6/>
- [10] Kesthet, B. (2019). *Rakngao phao phan nai Siam* [Ethnic roots in Siam]. Inthanin. [In Thai]
- [11] Kheovichai, K. (2019). Participatory action research and empowerment of teacher and educational personnel. *Silpakorn Educational Research Journal*, 11(1), 1–12. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/suedureasearchjournal/article/view/201941/140962> [In Thai]

- [12] Ngamchaipisit, K. (2023). *Fasamun: A facilitation guide for group process towards justice*. Peace Collaboration Foundation. [In Thai]
- [13] Buaraphan, K. (2013). *Qualitative research is not as difficult as you think* (5th ed.). Institute for Innovative Learning, Mahidol University. [In Thai]
- [14] Podhisita, C. (2019). *The art and science of qualitative research: A guide for students and social science researchers* (8th ed.). Amarin Printing and Publishing. [In Thai]
- [15] Zimmerman, M. A. (1995). Psychological empowerment: Issues and illustrations. *American Journal of Community Psychology*, 23(5), 581–599. <https://doi.org/10.1007/BF02506983>
- [16] Buason, R. (2015). *Qualitative research in education* (5th ed.). Chulalongkorn University Press. [In Thai]

การส่งเสริมการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำผ่านการท่องเที่ยว
เชิงประสบการณ์

Promoting Low-Carbon Tourism through
Experiential Tourism

อัศวิน แสงพิกุล^{1*} และอนันต์ เชี่ยวชาญกิจการ¹
Aswin Sangpikul^{1*} and Anan Chieochankitkan¹

¹ คณะการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต กรุงเทพมหานคร 10210

¹ Faculty of Tourism and Hospitality, Dhurakij Pundit University, Bangkok, 10210, Thailand

*Corresponding author: E-mail address: aswin.sal@dpu.ac.th

(Received: April 24, 2025; Revised: July 16, 2025; Accepted: September 25, 2025)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำในประเทศไทย 2) ศึกษาจุดเด่น จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ และ 3) วิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำกับการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงเอกสารจากฐานข้อมูล Thailand Citation Index และ Google Scholar และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) งานวิจัยส่วนใหญ่ศึกษาในภูมิภาคตะวันออกมากที่สุด โดยเน้นหัวข้อด้านชุมชนและการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น 2) การศึกษาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ พบว่า การท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำมีจุดเด่นด้านการเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่เชื่อมโยงกับกิจกรรมเชิงธรรมชาติ วัฒนธรรม และชุมชน แต่ยังมีจุดอ่อนด้านการรับรู้ที่จำกัดและขาดการประชาสัมพันธ์ในวงกว้าง สำหรับโอกาสของการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำยังสามารถเติบโตต่อไปได้ ตามกระแสของการท่องเที่ยวสีเขียว ส่วนอุปสรรคเป็นเรื่องการแข่งขันกับการท่องเที่ยวหลักประเภทอื่น ๆ และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เน้นความสะดวกสบาย 3) การท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำสามารถเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ได้ 5 รูปแบบ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ เชิงวัฒนธรรม เชิงเกษตร เชิงประวัติศาสตร์ และเชิงสุขภาพ งานวิจัยนี้ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำและการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ควบคู่กัน

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ การท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

Abstract

This research aims to: 1) analyze the body of knowledge on low-carbon tourism in Thailand, 2) examine the strengths, weaknesses, opportunities, and threats (SWOT Analysis) of low-carbon tourism, and 3) explore the linkage between low-carbon tourism and experience-based tourism. The study employs documentary research methods, collecting data from the Thailand Citation Index (TCI) and Google Scholar over the past decade (2015–2024), and analyzes the data using descriptive statistics and content analysis. Key findings revealed that 1) most studies focused on the eastern region of Thailand, emphasizing themes related to communities, tourist sites, and local participation. 2) The SWOT analysis revealed that low-carbon tourism in Thailand benefits from its alignment with sustainable tourism practices, particularly nature-based and cultural activities. However, challenges include limited public awareness and insufficient promotion. Opportunities lie in the growing trend of green tourism, while threats stem from competition with mainstream tourism and tourists' preference for convenience-oriented destinations. 3) Low-carbon tourism can be integrated with experience-based tourism through five distinct forms: nature-based tourism, cultural tourism, agricultural tourism, historical tourism, and health tourism. The study provides recommendations for relevant agencies to jointly develop and promote low-carbon tourism.

Keywords: Low-carbon Tourism, Experience-based Tourism, Sustainable Tourism

บทนำ

ปัจจุบัน การท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ (Low-carbon Tourism) ได้กลายเป็นประเด็นสำคัญทั้งในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและวงการวิชาการ เนื่องจากความตระหนักที่เพิ่มขึ้นเกี่ยวกับปัญหาภาวะโลกร้อน [1] การท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มุ่งลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก เช่น คาร์บอนไดออกไซด์ จากกิจกรรมต่าง ๆ ในภาคการท่องเที่ยว โดยเน้นการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม [2] แนวคิดนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในบริบทของประเทศไทย เนื่องจากภาคการท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในปัจจัยขับเคลื่อนเศรษฐกิจหลัก แต่ก็ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากการเดินทาง ที่พัก และกิจกรรมต่าง ๆ [3] ดังนั้น การส่งเสริมการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำจึงไม่เพียงช่วยลดปัญหาสิ่งแวดล้อม แต่ยังสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอีกด้วย

การท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำอาจกล่าวได้ว่า เป็นรูปแบบของการเดินทางที่นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการลดการปล่อยคาร์บอนในแหล่งท่องเที่ยว เช่น การเข้าพักในโรงแรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การใช้ระบบขนส่งที่มีการปล่อยคาร์บอนต่ำ การลดการใช้พลาสติก และการเข้าร่วมกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อย เป็นต้น [4] การท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำมีเป้าหมายหลักเพื่อลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์และลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในระหว่างที่นักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวอยู่ในจุดหมายปลายทาง เพื่อบรรเทาปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืนของสังคม โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ [5-6] ดังนั้น การวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างองค์ความรู้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ในปัจจุบัน ผู้ประกอบการในภาคธุรกิจบริการให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจเชิงประสบการณ์ (Experience-based Economy) ซึ่งเป็นแนวคิดสมัยใหม่ที่มุ่งสร้างประสบการณ์ที่ดีให้กับลูกค้า แทนการให้บริการแบบเดิมที่เน้นการบริการเป็นหลัก แต่อาจมองข้ามมิติด้านประสบการณ์และการมีส่วนร่วมของลูกค้า [7] สำหรับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว แนวโน้มนี้สะท้อนผ่านความนิยมการเดินทางที่เน้นการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชนท้องถิ่น เพื่อสร้างประสบการณ์ที่ลึกซึ้งและน่าประทับใจ [8] การเกิดขึ้นของเศรษฐกิจเชิงประสบการณ์สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงค่านิยมของผู้บริโภคยุคใหม่ที่ให้ความสำคัญกับการบริโภคผลิตภัณฑ์ที่สามารถสร้างความทรงจำและประสบการณ์ที่ดีหรือน่าประทับใจให้แก่ตนเองมากกว่าการบริโภคแบบผิวเผิน [7]

ทั้งนี้ หากวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งจะพบว่า การท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำสามารถจัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์รูปแบบหนึ่งได้ (Experience-based Tourism) เนื่องจากการท่องเที่ยวประเภทนี้มีการออกแบบกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมอย่างมีความรับผิดชอบระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชนท้องถิ่น เมื่อนักท่องเที่ยวได้ไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ จะได้สัมผัสประสบการณ์และการเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น การเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน การทำเกษตรอินทรีย์ การปรุงอาหารท้องถิ่น ตลอดจนการเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทั้งการปลูกป่าและฟื้นฟูปะการัง เป็นต้น [4] นอกจากนี้ แหล่งท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำยังสร้างประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวัน เช่น การใช้พลังงานสะอาด การจัดการขยะอย่างถูกวิธี การบริโภคอย่างรู้คุณค่า รวมถึงการเดินทางด้วยยานพาหนะคาร์บอนต่ำ เช่น จักรยาน หรือเรือพาย ประสบการณ์เหล่านี้ไม่เพียงแต่ให้ความรู้อันเป็นประโยชน์ แต่ยังสามารถเปลี่ยนมุมมองและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมและแหล่งท่องเที่ยว หลังจากการเดินทางกลับ [4]

นอกจากนั้น การท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำและการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์มีความเชื่อมโยงกันหลายมิติ โดยเฉพาะในแง่ของการออกแบบกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมอย่างมีความรับผิดชอบระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ อย่างไรก็ตาม ไม่ใช่ทุกการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำจะจัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ เช่น การพักในโรงแรมที่ใช้พลังงานสะอาด แต่ไม่มีกิจกรรมเชิงปฏิสัมพันธ์ หรือการเดินทางด้วยยานพาหนะคาร์บอนต่ำโดยไม่มีการเรียนรู้วิถีท้องถิ่นในทางกลับกัน การท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์บางรูปแบบก็อาจไม่คำนึงถึงมิติคาร์บอนต่ำ เช่น การท่องเที่ยวเชิงอาหารที่เน้นการชิมเมนูท้องถิ่นแต่ยังใช้วัตถุดิบนำเข้าและปรุงโดยใช้พลังงานสูง หรือปล่อยคาร์บอนสูง เป็นต้น ทั้งนี้ จุดเชื่อมโยงที่ชัดเจนระหว่างทั้งสองแนวคิดของการท่องเที่ยว คือ การท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำที่ถูกออกแบบมาเป็นพิเศษเพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่นักท่องเที่ยวผ่านกิจกรรมการมีส่วนร่วม เช่น การเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน การทำเกษตรอินทรีย์ การปรุงอาหารท้องถิ่นจากวัตถุดิบในพื้นที่ ตลอดจนการเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกับคนในชุมชน เป็นต้น [2,4] นอกจากนี้ แหล่งท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำยังสามารถสร้างประสบการณ์เฉพาะด้านในการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวัน เช่น การใช้พลังงานสะอาด การจัดการขยะแบบยั่งยืน และการเดินทางด้วยยานพาหนะคาร์บอนต่ำ (จักรยาน เรือพาย) ซึ่งไม่เพียงให้ความรู้แต่ยังส่งผลต่อพฤติกรรมนักท่องเที่ยวหลังเดินทางกลับ [3-4] ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำสามารถบูรณาการเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ได้อย่างเหมาะสม

อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่ายังมีงานวิจัยที่วิเคราะห์การท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำในมุมมองของการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์อยู่น้อยมาก เนื่องจากงานวิจัยส่วนใหญ่เน้นการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำในมิติของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมากกว่าการเชื่อมโยงในมิติของประสบการณ์ในการท่องเที่ยว ทั้งนี้ ในมุมมองของผู้วิจัยเห็นว่า การส่งเสริมการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำให้ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวในวงกว้าง ควรผสมผสานกับแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ เพื่อช่วยเพิ่มศักยภาพของการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำในการดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ดีกว่าการนำเสนอในมิติของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเพียงมิติเดียว เนื่องจากภาพลักษณ์ของการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำอาจไม่สามารถสร้างแรงจูงใจได้มากเท่ากับการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ เช่น การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ชายทะเล/หมู่เกาะ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่อาจมองว่าการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำเป็นเพียงการท่องเที่ยวเพื่อสิ่งแวดล้อม ทำให้ขาดความน่าสนใจเมื่อเทียบกับการท่องเที่ยวหลักรูปแบบอื่น ๆ ดังนั้น การส่งเสริมการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ ควรพิจารณาหลาย ๆ มิติเพื่อสร้างจุดเด่นและความน่าสนใจให้แก่การท่องเที่ยว แนวทางหนึ่งที่เป็นไปได้ คือ การออกแบบการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำให้เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ที่แตกต่างจากการท่องเที่ยวหลักอื่น ๆ ซึ่งนักท่องเที่ยวจะได้รับประสบการณ์ใหม่ที่น่าจดจำและกระตุ้นให้เกิดการบอกต่อในวงกว้าง ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมุ่งเสนอแนวคิดการใช้เศรษฐกิจเชิงประสบการณ์เพื่อเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำของไทยให้มีความน่าสนใจมากขึ้น โดยคงรักษามดุลระหว่างความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ ผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำให้มีความน่าสนใจและดึงดูดนักท่องเที่ยวในวงกว้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มนักท่องเที่ยวคุณภาพที่สนใจการเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ ๆ ในแหล่งท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของประเทศ และสร้างแหล่งท่องเที่ยวไทยให้มีคุณภาพเพิ่มมากขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อสำรวจและวิเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำในประเทศไทย โดยจำแนกออกเป็นประเด็นต่าง ๆ
- 2) เพื่อวิเคราะห์จุดเด่น จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) ของการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำในประเทศไทย จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 3) เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำกับการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์

การทบทวนวรรณกรรม

ความหมายของการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ (Low-carbon Tourism)

การท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ หมายถึง กิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีเป้าหมายเพื่อลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก โดยเฉพาะอย่างยิ่งก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ตลอดกระบวนการท่องเที่ยวทั้งหมด ซึ่งรวมถึงการลดการใช้พลังงาน การลดมลพิษ และการลดรอยเท้าคาร์บอนโดยรวมที่เกี่ยวข้องกับการเดินทาง ที่พัก และบริการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว [9]

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ ได้แก่ [10-11]

1. การขนส่งที่ยั่งยืน: การใช้วิธีการขนส่งที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น การเดิน การขี่จักรยาน รถบัสไฟฟ้า และรถไฟเพื่อลดการปล่อยก๊าซจากการเดินทาง
2. ที่พักประหยัดพลังงาน: การใช้เทคโนโลยีคาร์บอนต่ำ พลังงานทดแทน และระบบอัจฉริยะในโรงแรมและที่พักเพื่อลดการใช้พลังงาน
3. การลดขยะ: การส่งเสริมการลดขยะ เช่น การรีไซเคิล และการลดการใช้พลาสติกใช้ครั้งเดียว
4. การใช้ผลิตภัณฑ์และบริการในท้องถิ่น: การสนับสนุนการใช้ผลิตภัณฑ์และบริการจากท้องถิ่นเพื่อลดการปล่อยก๊าซจากการขนส่งและสนับสนุนเศรษฐกิจท้องถิ่น
5. การสร้างความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อม: การให้ความรู้แก่ผู้ท่องเที่ยวและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับแนวทาง

ทั้งนี้ วรรณกรรม [12] ยังระบุว่า องค์ประกอบของการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ สามารถจำแนกได้ 9 องค์ประกอบ เพื่อส่งเสริมหรือพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ โดยควรพิจารณาองค์ประกอบเหล่านี้ได้แก่ 1) ชุมชนคาร์บอนต่ำ 2) แหล่งท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ 3) ที่พักคาร์บอนต่ำ 4) อาหารคาร์บอนต่ำ 5) กิจกรรมคาร์บอนต่ำ 6) การขนส่งคาร์บอนต่ำ 7) ความร่วมมือภาคีเครือข่าย 8) การประชาสัมพันธ์ และ 9) การใช้พลังงานทดแทน

นอกจากนั้น ยังมีงานวิจัยหลายเรื่อง [1-2] ระบุว่า กิจกรรมหลายอย่างในแหล่งท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำสามารถสร้างประสบการณ์เรียนรู้ให้แก่นักท่องเที่ยวได้ เช่น การเข้าร่วมปลูกผักผลไม้อินทรีย์กับคนในชุมชน การเดินทางท่องเที่ยวในชุมชนโดยไม่ใช้รถยนต์แบบสันดาบ การเรียนรู้วิถีการลดขยะ หรือการทำอาหารคาร์บอนต่ำกับคนในชุมชน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ตามที่กล่าวข้างต้นว่า การท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำเป็นการท่องเที่ยวเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม ภาพลักษณ์ของการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำจึงอาจไม่สามารถสร้างแรงจูงใจในการท่องเที่ยวในตลาดวงกว้างได้มากเท่าไรนัก ดังนั้น แนวทางหนึ่งของการส่งเสริมการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำในสังคมปัจจุบัน คือ การผสมผสานแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ควบคู่กันไป เพื่อเพิ่มมิติความน่าสนใจและศักยภาพของการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำในการดึงดูดใจนักท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ (Experience-based Tourism)

การท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ หมายถึง การเดินทางไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวใด ๆ ที่นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เอกลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ โดยนักท่องเที่ยวอาจมีส่วนร่วมไปกับคนในแหล่งท่องเที่ยวหรือชุมชน ผ่านการเรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจคุณค่าทางสังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมของพื้นที่ หรืออาจได้รับประสบการณ์ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้แก่ การมองเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การรับรสชาติ และการสัมผัส โดยการเรียนรู้ที่นักท่องเที่ยวได้รับอาจเป็นประสบการณ์ที่น่าจดจำ น่าประทับใจ หรืออยากบอกต่อคนใกล้ชิด [13-14]

จากที่กล่าวข้างต้น งานวิจัยนี้ต้องการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำกับการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ กล่าวคือ การท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำมักตั้งอยู่ในชุมชน (Community/Village) โดยภายในชุมชนอาจมีแหล่งท่องเที่ยวหลายประเภทที่ให้ประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ แก่นักท่องเที่ยว เช่น การเรียนรู้และสัมผัสวัฒนธรรมท้องถิ่น การทานอาหารท้องถิ่น ชิมผักสดและผลไม้เกษตรอินทรีย์ รวมทั้งนักท่องเที่ยวอาจได้เรียนรู้และมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน เช่น การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม งานฝีมือท้องถิ่น รวมถึงการผลิตสินค้าท้องถิ่น หรือเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาและเทศกาลประเพณีท้องถิ่น เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้ล้วนก่อให้เกิดการเรียนรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์แปลกใหม่อันมีคุณค่าให้แก่นักท่องเที่ยว ซึ่งจะแตกต่างจากการท่องเที่ยวแบบมวลชน โดยประสบการณ์แปลกใหม่ที่มีคุณค่าในมุมมองของนักท่องเที่ยว อาจก่อให้เกิดการบอกต่อ การบอกเล่าเรื่องราว หรือการแบ่งปันข้อมูลจากประสบการณ์ของตนเองไปยังสื่อสังคมออนไลน์ในวงกว้าง อย่างไรก็ตาม งานวิจัยที่ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำในประเทศไทย ยังขาดการวิเคราะห์เชื่อมโยงกับแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ ซึ่งจำเป็นต้องมีการศึกษาเรื่องนี้ให้มากขึ้น เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่อาจมองว่าการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำเป็นเพียงการท่องเที่ยวเพื่อสิ่งแวดล้อม จึงไม่น่าสนใจหรือไม่ดึงดูดใจตามที่กล่าวข้างต้น

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ที่เน้นการรวบรวมข้อมูลจากผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำในประเทศไทย โดยพิจารณาข้อมูลจากช่วงระยะเวลา 10 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2558 ถึง พ.ศ. 2567 ซึ่งแหล่งข้อมูลประกอบด้วยบทความวิจัยฉบับเต็มและวิทยานิพนธ์ที่เผยแพร่ในระบบฐานข้อมูลออนไลน์ ได้แก่ 1) Google Scholar และ 2) Thailand Citation Index (TCI)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ผู้วิจัยได้ออกแบบแบบฟอร์มบันทึกข้อมูลขึ้นมาโดยมีการปรับจากแบบฟอร์มในงานวิจัยที่มีรูปแบบการศึกษาค้นคว้าคล้ายกัน [4, 12] เพื่อให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาในแต่ละข้อ รายละเอียดที่บันทึกในแบบฟอร์มประกอบด้วยข้อมูลพื้นฐานของงานวิจัย เช่น ประเภทของการวิจัย พื้นที่ศึกษา และหัวข้อการศึกษา ตลอดจนการรวบรวมจุดแข็ง ข้อจำกัด โอกาส และอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ และกิจกรรมการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ

3. กระบวนการรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดยการค้นหาผลงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำในประเทศไทย โดยใช้คำค้นหา เช่น "การท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ", "Low-carbon Tourism" และ

"Low-carbon" ผ่านฐานข้อมูลออนไลน์ 2 แหล่งที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น จากนั้นผู้วิจัยได้จัดบันทึกรายละเอียดต่าง ๆ ลงในแบบฟอร์มที่เตรียมไว้ โดยการรวบรวมข้อมูลเกิดขึ้นในช่วงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2568 การเก็บข้อมูลงานวิจัยจาก 2 ฐานข้อมูลข้างต้น หากงานวิจัยใดซ้ำซ้อนกัน จะนับเพียงครั้งเดียว โดยไม่นับซ้ำ โดยผลการสำรวจครั้งแรก พบงานวิจัยจำนวน 58 เรื่อง ต่อมาผู้วิจัยใช้หลักเกณฑ์การคัดเลือกผลงาน คือ 1) มีเนื้อหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ และ 2) มีเนื้อหาเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว ชุมชน หรือกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อคัดกรองงานวิจัยที่ตอบโจทย์ตามวัตถุประสงค์ โดยผลการสำรวจครั้งที่สอง พบงานวิจัยจำนวน 45 เรื่อง (ร้อยละ 78) ที่ตรงกับขอบเขตการวิจัย และนำมาวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสกัดสาระสำคัญตาม วัตถุประสงค์ของการวิจัยในแต่ละประเด็น และใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เช่น ความถี่ และร้อยละ เพื่อนำเสนอผลการวิจัยควบคู่กับผลการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 เป็นการนำเสนอข้อมูลทั่วไปตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 ในขณะที่ตารางที่ 2 เป็นผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ 2 สำหรับตารางที่ 3 เป็นผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ 3

Table 1. Number of Low-carbon Tourism Studies Classified by Categories

Regions	Number of studies
	n=45 studies
The East (i.e. Chonburi, Trat)	14 (31.1%)
The South (i.e. Surat Thani, Phuket, Krabi)	10 (22.2%)
The North (i.e. Ching Mai, Sukhothai, Nan)	8 (17.8%)
The Central (i.e. Kanchanaburi, Petchaburi, Ayutthaya)	6 (13.3%)
The Northeastern (i.e. Nakhon Ratchasima, KhonKaen)	4 (8.9%)
Multiple regions	3 (6.7%)
Research methods	
Qualitative method	20 (44.4%)
Quantitative method	18 (40.0%)
Mixed methods	7 (15.6%)
Topics of study	
Community, tourism site, local participation	15 (33.3%)
Tourists, tourist behaviors	11 (24.4%)
Business/service sector	8 (17.9%)
Management, administration	5 (11.1%)
Others (e.g. impacts, personnel, carbon footprint, architecture)	6 (13.3%)

ตารางที่ 1 นำเสนอข้อมูลทั่วไปของงานวิจัยในภาพรวม โดยพบว่า มีจำนวนงานวิจัยเกี่ยวกับข้อบกพร่องเขตของการวิจัยในครั้งนี้ จำนวน 45 เรื่อง โดยแบ่งตามภูมิภาคการศึกษา ได้แก่ ภาคตะวันออก (เช่น ชลบุรี ตราด) ซึ่งเป็นภูมิภาคที่มีการศึกษาการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำมากที่สุด ร้อยละ 31.1 รองลงมา คือ ภาคใต้ (เช่น สุราษฎร์ธานี ภูเก็ต กระบี่) ร้อยละ 22.2 ภาคเหนือ (เช่น เชียงใหม่ สุโขทัย น่าน) ร้อยละ 17.8 ภาคกลาง (เช่น กาญจนบุรี เพชรบุรี อยุธยา) ร้อยละ 13.3 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (เช่น นครราชสีมา ขอนแก่น) ร้อยละ 8.9 ในขณะที่งานวิจัยบางเรื่องอาจศึกษามากกว่า 1 ภูมิภาค คิดเป็นร้อยละ 6.7

หากจำแนกงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำในประเทศไทย โดยแบ่งออกตามระเบียบวิธีวิจัย พบว่า งานวิจัยเชิงคุณภาพมีสัดส่วนมากที่สุด คือ ร้อยละ 44.4 ส่วนงานวิจัยเชิงปริมาณมีสัดส่วนรองลงมา ซึ่งไม่น้อยกว่ากันมากนัก คือ ร้อยละ 40.0 ในขณะที่ งานวิจัยหลายเรื่องใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน คือ ร้อยละ 15.6

ในส่วนของหัวข้อที่ศึกษา สามารถแบ่งออกเป็น 5 หมวดหมู่หลัก ดังนี้

1. ชุมชน แหล่งท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น

มีงานวิจัยจำนวน 15 เรื่อง (ร้อยละ 33.3) ซึ่งเป็นสัดส่วนสูงสุด สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของบทบาทชุมชนและการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ งานวิจัยในกลุ่มนี้มักเน้นการจัดการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน การส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และการสร้างความร่วมมือระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในพื้นที่

2. นักท่องเที่ยวและพฤติกรรมนักท่องเที่ยว

มีงานวิจัยจำนวน 11 เรื่อง (ร้อยละ 24.4) งานวิจัยในกลุ่มนี้มุ่งศึกษาพฤติกรรม ความต้องการ และแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวที่เลือกเดินทางแบบคาร์บอนต่ำ รวมถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ

3. ภาคธุรกิจและบริการ

มีงานวิจัยจำนวน 8 เรื่อง (ร้อยละ 17.9) เน้นการศึกษาบทบาทของผู้ประกอบการในภาคการท่องเที่ยว การพัฒนาบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และการนำนวัตกรรมมาใช้เพื่อลดการปล่อยคาร์บอน

4. การบริหารจัดการและการกำกับดูแล

มีงานวิจัยจำนวน 5 เรื่อง (ร้อยละ 11.1) ศึกษาด้านนโยบาย การวางแผน และการจัดการการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ

5. หัวข้ออื่นๆ

มีงานวิจัยจำนวน 6 เรื่อง (ร้อยละ 13.3) ครอบคลุมหัวข้อหลากหลาย เช่น ผลกระทบของการท่องเที่ยวบุคลากรในภาคการท่องเที่ยว การวัดรอยเท้าคาร์บอน และการออกแบบสถาปัตยกรรมเพื่อการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ

Table 2. SWOT Analysis of Low-carbon Tourism in Thailand

SWOT	Findings	References
Strengths	<ul style="list-style-type: none"> -being a form of sustainable tourism, responsible tourism, green tourism, slow-life tourism, environmental tourism -relating to a wide range of tourism such as nature tourism, ecotourism, cultural/community tourism, homestay tourism, historical tourism, slow-life tourism, special interest tourism -having a wide range of less impact activities -Having better climate/good quality of climate -new or different activities from mass tourism 	[4, 15-16]
Weaknesses	<ul style="list-style-type: none"> -less well-known than other major tourism -little interest or travel motivations from tourists or mass market -little travel information for low-carbon tourism -not exciting tourist activities -mostly located in rural or remote areas -low local participation/encouragement -little knowledge management from stakeholders 	[17-18]
Opportunities	<ul style="list-style-type: none"> -public awareness of sustainable tourism -relating to special interest tourism and green tourists -expanding tourism business opportunities -support from national or international organizations -Technological Innovation -a wide range of media and social media promotion 	[12, 18]
Threats	<ul style="list-style-type: none"> -competing with major or mass tourism -economic recession -high costs of eco-friendly technologies -Luxury or convenience-based tourist lifestyle -Environmental or natural resources degradation 	[17, 19 -20, 25]

ตารางที่ 2 เป็นการวิเคราะห์ SWOT Analysis ของการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจำนวน 45 เรื่อง ซึ่งผลการวิจัยพบว่า งานวิจัยที่มีอยู่สามารถให้องค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำในประเทศไทยในภาพกว้างได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์ความรู้เกี่ยวกับจุดเด่น จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำในบริบทของประเทศไทย โดยสามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1. จุดเด่นของการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ เนื่องจากการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งครอบคลุมถึงการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ การท่องเที่ยวสีเขียว และการท่องเที่ยวแบบไม่เร่งรีบ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ นอกจากนี้การท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำยังมีความสัมพันธ์หรือความเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวประเภทอื่น ๆ ภายในชุมชน เช่น การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ เชิงวัฒนธรรม เชิงชุมชน เชิงประวัติศาสตร์ และการท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำมักมีสภาพอากาศที่ดี ไม่ค่อยมีมลพิษ แหล่งท่องเที่ยวไม่แออัด และเป็นการท่องเที่ยวอีกลักษณะหนึ่งที่มีส่วนช่วยส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น โดยกิจกรรมของการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำส่วนใหญ่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อย เนื่องจากมีหลักคิดของการออกแบบกิจกรรมต่าง ๆ ที่เน้นการลดการปล่อยคาร์บอนสู่ชั้นบรรยากาศโลก

2. จุดอ่อนของการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำมีหลายประการเช่นกัน กล่าวคือ การรับรู้ยังไม่กว้างขวาง แหล่งท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำหลายแห่งอาจไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว และยังคงขาดข้อมูลการประชาสัมพันธ์ที่ชัดเจนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวประเภทนี้ นอกจากนี้ กิจกรรมของการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำอาจไม่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเท่าไรนัก เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่เน้นลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งแหล่งท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำหลายแห่งตั้งอยู่ในพื้นที่ชนบทหรือพื้นที่ห่างไกลทำให้ต้องใช้เวลานาน และบางแห่งอาจมีโครงสร้างพื้นฐานไม่เพียงพอ อีกทั้งแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งขาดงบประมาณพัฒนาอย่างเหมาะสม และงานวิจัยยังชี้ว่า ชุมชนหลายแห่งยังขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำของคนในชุมชน

3. โอกาสของการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ งานวิจัยหลายเรื่องระบุว่า การท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำมีโอกาสดีและควรได้รับการพัฒนาต่อไป เนื่องจากมีปัจจัยหลายอย่างมาสนับสนุน เช่น แนวโน้มหรือกระแสการท่องเที่ยวสีเขียว (การท่องเที่ยวเพื่อสิ่งแวดล้อม) ที่กำลังเติบโต โดยนักท่องเที่ยวทั่วโลกกำลังให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและการท่องเที่ยวที่รักษาสิ่งแวดล้อม รวมถึงมีการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และองค์การระหว่างประเทศในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ นอกจากนี้ การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวรูปแบบนี้เพื่อลดการปลดปล่อยคาร์บอนก็ถือว่าเป็นโอกาสหรือปัจจัยดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการความรู้และประสบการณ์ใหม่ๆ ในแหล่งท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ รวมทั้งโอกาสของการส่งเสริมการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำเสนอสู่สังคมผ่านช่องทางการตลาดสมัยใหม่ เช่น โซเชียลมีเดีย เป็นต้น อีกทั้งการเติบโตของตลาดนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มในปัจจุบัน เช่น นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ก็เป็นกลุ่มที่ให้ความสนใจกับการท่องเที่ยวเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม

4. อุปสรรคของการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำก็มีหลายประการเช่นกัน กล่าวคือ ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวสามารถเลือกประเภทการท่องเที่ยวตามที่ตนเองสนใจได้ เช่น การท่องเที่ยวทางทะเล การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือการท่องเที่ยวเพื่อความบันเทิง เป็นต้น ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำจึงจำเป็นต้องแข่งขันกับการท่องเที่ยวประเภทอื่นเช่นกัน เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มักนิยมการท่องเที่ยวแบบมวลชนโดยนิยมเดินทางไปท่องเที่ยวเมืองท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงหรือเมืองท่องเที่ยวหลัก ส่วนปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำและสงครามการค้าที่กำลังเกิดขึ้นทั่วโลกในปัจจุบัน ก็อาจเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวลดการใช้จ่ายในการท่องเที่ยวโดยเลือกแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ไม่ไกลและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ตนเองชื่นชอบ เป็นต้น นอกจากนี้ การลงทุนในเทคโนโลยีและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมักมีค่าใช้จ่ายสูง

ทำให้ชุมชนไม่ต้องการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ รวมทั้งยังมีอุปสรรคสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ความเคยชินของนักท่องเที่ยวจำนวนมากที่ต้องการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบถ้วน หรือไม่ต้องการเสียสละความสุขของตนเองเพื่อแลกกับความไม่สะดวกในการมาเยือนแหล่งท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ

จากผลการวิจัยข้างต้น (ตารางที่ 4) การวิเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับจุดเด่น จุดอ่อน โอกาส และ อุปสรรคของการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำในประเทศไทย องค์ความรู้เหล่านี้จะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำองค์ความรู้จากการวิเคราะห์ข้างต้นไปพัฒนาแผนงานหรือกลยุทธ์ต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำในประเทศไทยต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเชื่อมโยงการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำกับการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ ซึ่งจะเป็นอีกหนึ่งกลยุทธ์ระดับประเทศที่อาจช่วยผลักดันการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำให้มีพลังดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศให้หันมาสนใจและเสาะแสวงหาการเดินทางท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ที่จะได้รับประสบการณ์ที่แตกต่างจากการท่องเที่ยวประเภทอื่น ซึ่งการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำกับการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์จะนำเสนอต่อในตารางที่ 3

Table 3. The Analysis of Low-carbon Tourism Categories and Experience-based Tourism

Number of studies	Low-carbon tourism categories	Characteristics of experience-based tourism
5 studies from 45 studies (11%): [16, 21-24]	1. Nature-based tourism (including ecotourism)	-Tourists learn and engage in nature-based activities which do not emit carbon-dioxide such as nature trailing, nature education, boating, rafting, canoeing and biking in the natural areas. -Tourists experience nice weather (less polluted weather) and natural environment when visiting low-carbon tourism sites. -Tourists experience the pureness of the natural environment (e.g. natural parks) and learn about nature education.
	2. Cultural tourism or community-based tourism	-Tourists may stay at homestay and learn about local way of life and living as well as interact with local people. -Tourists visit cultural sites and learn about local culture and community. -Tourists visit OTOP villages and learn or engage in producing local products with local people.

Table 3. The Analysis of Low-carbon Tourism Categories and Experience-based Tourism (continue)

Number of studies	Low-carbon tourism categories	Characteristics of experience-based tourism
	3. Argo-tourism & food tourism	-Tourists participate and learn about argo-tourism with farmers/villagers. -Tourists learn about local food and practice cooking local food (low-carbon emission) with local people.
	4. Historical tourism	-Tourists explore and appreciate the historical sites of the community. -Tourists learn and understand the history/background of local community or historical sites.
	5. Health tourism	-Several activities that tourists engage at low-carbon sites can help promote tourists' physical and mental health such as biking, nature walk, spa/massage, hot spring, meditation, and herbal food.

ตารางที่ 3 เป็นการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำกับการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ โดยวิเคราะห์ในแง่ของกิจกรรมการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำกับประสบการณ์ในรูปแบบการท่องเที่ยวประเภทต่าง ๆ ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับเมื่อเดินทางไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำในประเทศไทย จากการวิเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 45 เรื่อง มีเพียง 5 เรื่อง (11%) ที่กล่าวถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวประเภทต่าง ๆ โดยกิจกรรมต่าง ๆ ในแหล่งท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำที่สามารถสร้างประสบการณ์เรียนรู้ให้แก่นักท่องเที่ยวสามารถจำแนกออกเป็น 5 ประเภท (5 รูปแบบการท่องเที่ยว) ได้แก่

1) **การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ** ได้แก่ กิจกรรมการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำที่เน้นการทำกิจกรรมในพื้นที่ธรรมชาติ รวมถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น การเดินป่า การปลูกป่า/ปลูกปะการัง การล่องเรือคายัค/เรือพาย การศึกษาธรรมชาติหรือการเรียนรู้ธรรมชาติ เป็นต้น

2) **การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม** ได้แก่ กิจกรรมการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำที่เน้นการทำกิจกรรมหรือการเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน เช่น การศึกษาศิลปะ/ประเพณีดั้งเดิม การเรียนรู้วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนท้องถิ่น การเยี่ยมชมหมู่บ้านอนุรักษ์วัฒนธรรม การทดลองทำหรือผลิตสินค้าท้องถิ่นกับคนในชุมชน การทดลองทำอาหารท้องถิ่นที่ใช้พลังงานต่ำ รวมถึงการพักโฮมสเตย์กับชาวบ้านที่นักท่องเที่ยวจะได้รับประสบการณ์วิถีชีวิตชุมชนอย่างแท้จริง และการทำกิจกรรมทำบุญตักบาตร เป็นต้น

3) **การท่องเที่ยวเชิงเกษตร** ได้แก่ กิจกรรมการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำที่เน้นการทำกิจกรรมในพื้นที่เกษตรกรรมร่วมกับคนในชุมชน เช่น การเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ การเก็บผลผลิตท้องถิ่นตามฤดูกาล การทำฟาร์ม

หรือการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงจากผู้นำชุมชน เป็นต้น

4) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ได้แก่ กิจกรรมการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำที่เน้นการทำกิจกรรมในพื้นที่เชิงประวัติศาสตร์ในชุมชน เช่น การเยี่ยมชมและเรียนรู้สถานที่ประวัติศาสตร์ของชุมชน การเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์เชิงประวัติศาสตร์ในชุมชน หรือการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากปราชญ์ชาวบ้าน หรือผู้รู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นต้น

5) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ได้แก่ กิจกรรมการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำที่ช่วยส่งเสริมสุขภาพกาย และสุขภาพจิตของนักท่องเที่ยว เช่น การปั่นจักรยาน การนั่งสมาธิ การใช้บริการสปาหรือแช่น้ำพุร้อน การทานอาหารจากสมุนไพรท้องถิ่น เป็นต้น

จากผลการวิจัยข้างต้น (ตารางที่ 3) เป็นการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำกับการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ โดยผลการวิจัยนี้จะเป็นองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปพัฒนาแผนงานหรือ กลยุทธ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำกับการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ ซึ่งสามารถเชื่อมโยงได้ 5 รูปแบบการท่องเที่ยว ทั้งนี้ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำมีความสัมพันธ์หรือมีความเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ (นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และมีส่วนร่วม) ซึ่งองค์ความรู้ในประเด็นนี้จะช่วยส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำให้มีความน่าสนใจและดึงดูดให้นักท่องเที่ยวแสวงหาประสบการณ์ใหม่ ๆ ด้วยการเดินทางไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำในชุมชนต่าง ๆ ทั่วประเทศ อันจะเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจในระดับชุมชนต่อไป

อภิปรายผล

สำหรับการอภิปรายผล ผู้วิจัยมุ่งเน้นที่ผลการวิจัยจากตารางที่ 2 และ 3 ในขณะที่ผลการวิจัยในตารางที่ 1 ถือเป็นข้อมูลเชิงข้อเท็จจริงที่ได้จากการศึกษารวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจึงขอไม่นำมาอภิปรายในส่วนนี้ จากผลการวิจัยในตารางที่ 2 พบว่า การท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำในประเทศไทยมีทั้งจุดเด่น จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคหลายประการ โดยมีเหตุผลมาสนับสนุนข้อค้นพบเหล่านี้ เช่น การท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งมีลักษณะเด่น (strength) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาในสามมิติหลัก ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในมิติด้านสิ่งแวดล้อมที่ถือเป็นหัวใจสำคัญของแนวคิดนี้ เพราะกิจกรรมต่าง ๆ ถูกออกแบบให้ลดการปล่อยคาร์บอนสู่ชั้นบรรยากาศโลก [1, 21] นอกจากนี้ จุดเด่นของการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำอีกประการหนึ่ง คือ ลักษณะของกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในระดับต่ำ เช่น การเดินป่า การเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้สามารถเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวประเภทอื่น ๆ ภายในชุมชนได้อย่างหลากหลาย [4,15] ในด้านจุดอ่อน (weakness) ของการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ ผลการวิจัยชี้ว่า รูปแบบการท่องเที่ยวนี้ยังไม่ได้ได้รับการรับรู้อย่างแพร่หลายนักเมื่อเทียบกับการท่องเที่ยวแบบมวลชน อีกทั้งแหล่งท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำจำนวนมากยังขาดการประชาสัมพันธ์ในวงกว้าง ซึ่งอาจเป็นเพราะกลุ่มเป้าหมายยังคงค่อนข้างเฉพาะทาง และเน้นการอนุรักษ์เป็นหลัก ทำให้นักท่องเที่ยวทั่วไปยังไม่ให้ความสนใจมากนัก ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยหลายเรื่อง [12, 25] ที่ระบุถึงข้อจำกัดของการส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ รวมถึงปัญหาเรื่องโครงสร้างพื้นฐานและงบประมาณสนับสนุนที่ยังไม่เพียงพอ

สำหรับโอกาส (opportunity) ของการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ พบว่ามีแนวโน้มเติบโตได้ดีในอนาคต อันเนื่องมาจากกระแสของการท่องเที่ยวสีเขียว และการท่องเที่ยวเพื่อสิ่งแวดล้อมที่ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น ทั้งในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ โดยเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับคุณค่าทางสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่กล่าวถึงโอกาสในการส่งเสริมการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำผ่านช่องทางการตลาดสมัยใหม่ เช่น TikTok หรือ YouTube ซึ่งสามารถสร้างภาพลักษณ์ใหม่และกระตุ้นความสนใจของนักท่องเที่ยวกลุ่มใหม่ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในด้านอุปสรรค (threat) การท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำยังเผชิญการแข่งขันจากรูปแบบการท่องเที่ยวอื่น ๆ เช่น การท่องเที่ยวทางทะเล การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องเผชิญความท้าทายในการสร้างแรงจูงใจและดึงดูดนักท่องเที่ยวให้หันมาสนใจการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ อีกทั้งการลงทุนในเทคโนโลยีหรือบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมักมีต้นทุนสูง ทำให้ชุมชนหลายแห่งยังไม่พร้อมพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวในลักษณะนี้ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องหลายเรื่อง [4, 25] ระบุประเด็นเหล่านี้ว่าเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำในระดับพื้นที่

สำหรับผลการวิจัยในตารางที่ 3 ชี้ให้เห็นว่า การท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำมีความเชื่อมโยงอย่างชัดเจนกับการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ กล่าวคือ นักท่องเที่ยวที่เดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ มักได้รับประสบการณ์การท่องเที่ยวในหลากหลายมิติ ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น 5 ประเภท ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ รูปแบบการท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า แหล่งท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะพื้นที่ธรรมชาติเท่านั้น แต่ยังรวมถึงชุมชนที่มีวัฒนธรรมท้องถิ่นอันโดดเด่น ซึ่งสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำได้เช่นกัน เนื่องจากการท่องเที่ยวในลักษณะนี้มุ่งเน้นการบริหารจัดการและการดำเนินกิจกรรมที่ลดการปล่อยคาร์บอนสู่ชั้นบรรยากาศ ไม่ได้จำกัดประเภทของพื้นที่หรือชุมชน ดังนั้น แหล่งท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำในแต่ละพื้นที่จึงมีศักยภาพในการมอบประสบการณ์การท่องเที่ยวที่หลากหลาย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องหลายเรื่อง [12, 23] ที่ระบุว่า นักท่องเที่ยวที่เดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำสามารถมีประสบการณ์รูปแบบต่าง ๆ เช่น การเดินป่า การศึกษาธรรมชาติ การพายเรือคายัค การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การสัมผัสวิถีชีวิตเกษตรอินทรีย์ ตลอดจนการพักผ่อนในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เช่น การใช้บริการสปาชุมชน หรือการแช่น้ำพุร้อน เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

ประการแรก เป็นข้อเสนอแนะจากผลการสำรวจงานวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำในประเทศไทย (ตารางที่ 1) โดยผลการวิจัยพบว่า ภาคตะวันออกมีสัดส่วนงานวิจัยสูงสุด (ร้อยละ 31.1) อาจสะท้อนถึงศักยภาพด้านการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำในพื้นที่ดังกล่าว เช่น เกาะหมาก จังหวัดตราด อย่างไรก็ตาม ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังมีสัดส่วนงานวิจัยน้อยกว่าภูมิภาคอื่น ๆ คือ ร้อยละ 13.3 และ ร้อยละ 6.7 ตามลำดับ แสดงถึงช่องว่างการศึกษาด้านการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำในพื้นที่ดังกล่าว ดังนั้น ทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและนักวิจัยอาจศึกษาวิจัยค้นคว้าเกี่ยวกับชุมชนที่มีศักยภาพเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำและแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพในพื้นที่ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้เพิ่มมากขึ้น เพื่อขยายองค์ความรู้ใน

เรื่องการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำให้กระจายไปสู่ภูมิภาคอื่น ๆ นอกจากนั้น ผลการวิจัยยังพบว่า หัวข้อด้านการบริหารจัดการ ยังมีสัดส่วนงานวิจัยไม่มากนัก ซึ่งเป็นหัวข้อที่สำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสถาบันอุดมศึกษา ควรให้การสนับสนุนงานวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ในการขับเคลื่อนนโยบายและการจัดการในพื้นที่คาร์บอนต่ำให้มากขึ้น เพื่อสร้างความยั่งยืนในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

ประการที่สอง ข้อเสนอแนะนี้เกี่ยวข้องกับผลการวิเคราะห์ SWOT Analysis ของการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ (ตารางที่ 2) โดยได้นำแนวคิด TOWS Matrix ซึ่งเป็นเครื่องมือที่พัฒนาต่อยอดจาก SWOT มาประยุกต์ใช้บางประเด็น เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำและการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในประเทศไทย ตัวอย่างการใช้ TOWS Matrix แบบกลยุทธ์ SO (Strengths–Opportunities) เช่น

- การใช้จุดแข็งของกิจกรรมการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำที่เชื่อมโยงกับธรรมชาติและวัฒนธรรม (S) ร่วมกับโอกาสจากกระแสการท่องเที่ยวสีเขียว และความสนใจในรูปแบบการท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม (O) เพื่อพัฒนาเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำเชิงประสบการณ์ เช่น การพักโฮมสเตย์และร่วมกิจกรรมลดคาร์บอนกับเจ้าของบ้าน โดยเน้นไปที่นักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มที่สนใจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

- การนำจุดเด่นด้านคุณภาพอากาศของแหล่งท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ ซึ่งหลายแห่งตั้งอยู่ท่ามกลางธรรมชาติ (S) มาผนวกกับโอกาสด้านการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อออนไลน์ (O) เพื่อส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวที่มีอากาศบริสุทธิ์ ควบคู่กับกิจกรรมกลางแจ้งที่ใช้พาหนะไม่ใช้เครื่องยนต์ เช่น จักรยาน หรือการเดินทางชมธรรมชาติ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวที่แสวงหาประสบการณ์พักผ่อนในสภาพแวดล้อมที่สะอาดและยั่งยืน

ประการที่สาม เป็นข้อเสนอแนะที่อิงจากผลการวิจัยในตารางที่ 3 ซึ่งพบว่า การท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำสามารถเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ได้ใน 5 รูปแบบ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ วัฒนธรรม เกษตร ประวัติศาสตร์ และสุขภาพ ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะระดับท้องถิ่น ควรพิจารณาบูรณาการการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำเข้ากับมิติของการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ โดยทำการตลาดและประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางสื่อต่าง ๆ รวมทั้งสื่อสมัยใหม่ เพื่อเพิ่มมิติความน่าสนใจและศักยภาพในการดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากกว่าการนำเสนอในมิติเดียวที่เน้นการท่องเที่ยวเพื่อสิ่งแวดล้อม โดยผสมผสานกิจกรรมการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำผ่านกิจกรรมเชิงประสบการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ หรือเรียกว่า แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำผ่านการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ โดยมีแนวทางดังนี้ เช่น

- **การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ:** การเดินป่า การศึกษาธรรมชาติหรือเส้นทางธรรมชาติ การปลูกป่า ปลูกปะการัง การเดินชมธรรมชาติกับไกด์ท้องถิ่น และการใช้ยานพาหนะที่ไม่ใช้พลังงาน เช่น จักรยาน เรือไฟฟ้า เรือพาย เรือคายัค

- **การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ:** การนั่งสมาธิ การฝึกโยคะ การใช้บริการสปาสมุนไพรของชุมชน การแช่น้ำพุร้อน การทำอาหารคาร์บอนต่ำที่เน้นสุขภาพ และการได้สัมผัสสรวงอากาศที่บริสุทธิ์

- **การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม:** การเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน การทำอาหารท้องถิ่น การพักโฮมสเตย์ และการเรียนรู้หัตถกรรมพื้นบ้านหรือเรียนรู้ทำผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการเข้าร่วมกิจกรรมเทศกาลหรือประเพณีท้องถิ่น

- **การท่องเที่ยวเชิงเกษตร:** การเยี่ยมชมฟาร์มอินทรีย์ การเรียนรู้การทำไร่ สวนผลไม้ การเก็บเกี่ยวผลผลิตในท้องถิ่น การปรุงอาหารจากวัตถุดิบภายในชุมชน การเรียนรู้ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน และการประมง

พื้นที่บ้านที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

• **การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์:** การเยี่ยมชมแหล่งโบราณสถาน พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ชุมชน และการเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์หรือฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

ทั้งนี้ แนวทางดังกล่าวจะช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ของการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำในมิติใหม่ที่เชื่อมโยงกับประสบการณ์เชิงลึกของนักท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวในวงกว้าง รวมทั้งสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวคุณภาพที่สนใจการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมกับคนในท้องถิ่น และนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ที่มีแรงบันดาลใจในการเดินทางท่องเที่ยวของตนเองไปสู่สังคมวงกว้าง ผ่านช่องทางโซเชียลมีเดีย โดยจะช่วยสร้างผลกระทบเชิงบวกในแง่ของการกระตุ้นความสนใจของประชาชนในวงกว้าง

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร งานวิจัยในอนาคตอาจศึกษาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT analysis) ของการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ โดยอาจสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น ผู้นำชุมชน คนในท้องถิ่น ผู้ประกอบการ และนักท่องเที่ยว เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและเพิ่มพูนขยายองค์ความรู้ต่อยอดจากงานวิจัยในครั้งนี้ รวมทั้งอาจนำประเด็นจาก TOWS matrix ที่ต่อยอดจาก SWOT Analysis ไปพัฒนาจุดอ่อนของการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำในประเทศไทย นอกจากนี้ อาจศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยของการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำที่ก่อให้เกิดประสบการณ์เชิงบวกและการบอกต่อของนักท่องเที่ยว เพื่อขยายองค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำกับการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ให้มากขึ้น รวมถึงการศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ เป็นต้น

References

- [1] Boonphetkaew, U., & Poltanee, I. (2018). Tourism management on the concept of low carbon destination: A case study of Koh Mak Island, Trat Province. *Academic Journal of Thailand National Sports University, 10*(3), 221–234. (In Thai)
- [2] Dai, Y.Y., Shie, A.J. Chu, J.H., & Wu, Y.C. (2022). Low-carbon travel motivation and constraint: Scales development and validation. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 19*(1), 1-25.
- [3] Department of Tourism. (2021). *Report on Thailand's tourism situation in 2021*. Bangkok: Department of Tourism. (In Thai)
- [4] Laowirojanakul, T., & Sangpikul, A. (2024). The analysis of approaches to low carbon tourism management in Thailand by using Koh Mak Island, Trat Province as a case study. *Journal of Liberal Arts Academic and Research, 19*(2), 42–46. (In Thai)
- [5] Hsiao, T.Y., Sung, P.L., & Lu, L.Y. (2017). International tourists purchase intention towards low-carbon tour packages. *Journal of Tourism, Hospitality & Culinary Arts, 29*(3), 1-13.
- [6] Kuo, N.W., & Dai, Y.Y. (2015). Predicting low-carbon travel behavior: A modified theory of planned behavior model from Taiwan. *Brain Research, 48*(1), 147–156.

- [7] Pencarelli, T., & Forlani, F. (2016). Marketing of touristic districts-viable systems in the experience economy. *Sinergie Italian Journal of Management*, 34(101), 199–238.
- [8] Sangpikul, A., & Chieochankitkan, A. (2025). The analysis of strengths and weaknesses of homestay in Thailand: The approaches to experience-based tourism. *Parichart Journal*, 38(2), 308–323. (In Thai)
- [9] Yang, Y. (2015). Implementation strategies of low-carbon tourism. *The Open Cybernetics & Systemics Journal*, 9(1), 2003–2007.
- [10] Liu, Y. (2020). Assessing the low-carbon tourism in the tourism-based urban destinations. *Journal of Cleaner Production*, 27(6), 124-144.
- [11] Wang, Y., & Wang, J. (2020). Toward a low-carbon tourism for sustainable development: A study on the development of low-carbon tourism in China. *Environment, Development and Sustainability*, 22(7), 6531–6549.
- [12] Laowirojanakul, T., & Sangpikul, A. (2023). The analysis of research works in regard to low carbon tourism: The approaches to the sustainable tourism of the country. *Academic and Research Journal of Liberal Arts (Online)*, 18(1), 129–143. (In Thai)
- [13] Liu, D., Ji, J., & Wu, M. (2025). Tourism carbon emissions: A systematic review of research based on bibliometric methods. *Journal of Quality Assurance in Hospitality & Tourism*, 26(4), 833-853.
- [14] Phlirak, N., & Nakpathom, P. (2017). *A study on the potential for developing experiential tourism in the eastern coastal area of Thailand: Final research report*. Burapha University. (In Thai)
- [15] Meesomsak, P., Japhob, A., Sorybuachan, T., Srisroi, K., Laebua, N., & Promlung, A. (2024). The potential of community-based tourism development under the low-carbon and sustainability criteria: A case study of Tham Phuea Phordee Community Enterprise, Wang Nam Khiao District, Nakhon Ratchasima Province. *Community-Based Tourism Research Journal*, 1(2), 19–25. (In Thai)
- [16] Pattanapokinsakul, K., Sangthong, S., Sungthong, S., & Soonsan, N. (2024). Developing a sustainable low-carbon tourism destination. *Journal of MCU Peace Studies*, 12(6), 2577–2587. (In Thai)
- [17] Pantaratorn, P. (2023). *The situations and constraints analysis of low carbon tourism for sustainability tourism development* [Doctoral dissertation, Silpakorn University]. (In Thai)
- [18] Saowapawong, K., Siricharoen Kanha, T., Saynaratchai, K., Mongkolthanachok, T., & Hanpattanakit, P. (2024). Study on low carbon tourism model at ancient town of Si Thep, a world heritage city, Thailand. *Chemical Engineering Transactions*, 113(1), 475–480.

- [19] Pantaratorn, P., Putjorn, J., & Weerapaiboon, W. (2023). Exploring barriers to low carbon tourism development in Thailand: A supply-side perspective. *Journal of Contemporary Social Sciences and Humanities*, 10(2), 1–18. (In Thai)
- [20] Pongponrat, K., & Ishii, K. (2020). Barriers to low-carbon tourism in Thailand: Stakeholder perspectives. *Sustainability*, 12(15), 6235-6240.
- [21] Jonvirat, R., Bunmajarinon, S., & Pechphan, T. (2023). Guidelines for enhancing the responsible behavior of tourists in low carbon tourism towards sustainability in Baan Tham Suea Community, Kaeng Krachan District, Phetchaburi Province. *Academic and Research Journal of Liberal Arts*, 18(2), 64–82. (In Thai)
- [22] Ongthun, C. (2017). *Participatory action research in low carbon tourism management in the context of Thailand 4.0 community in eastern Thailand* [Doctoral dissertation, Silpakorn University]. (In Thai)
- [23] Pruksorranan, N., & Batra, A. (2018). Coconut-based low-carbon culinary tourism on Samui Island, Thailand. *Dusit Thani College Journal*, 12(Special Issue), 231–240. (In Thai)
- [24] Sirirat, K., Sumbandit, W., & Mahakhan, P. (2025). Low carbon concept for sustainable tourism management. *Academic Journal of Thailand National Sports University*, 17(1), 306–317. (In Thai)
- [25] Kaewnuch, P., & Khewmune, N. (2022). Low-carbon tourism development in Thailand: Challenges and opportunities. *Journal of Sustainable Tourism*, 30(5), 789–805.

Cultural-Based Chinese Learning Material Design to Enhance Thai Secondary School Students' Cultural Awareness

Zhang Xue^{1*} and Sumalee Chinokul¹

---

¹ Rangsit University, Lak-Hok, Amphoe Muang, Pathumthanim, 12000, Thailand

*Corresponding author: E-mail address: 383487043@qq.com

(Received: April 17, 2025; Revised: September 12, 2025; Accepted: October 2, 2025)

Abstract

By 2020, over 100 countries had established 548 Confucius Institutes and 1,193 Confucius Classrooms to promote cultural exchange through Chinese language teaching. However, existing studies indicate that Thai Chinese teaching materials often lack updated cultural content. This study aimed to develop culture-based Chinese learning materials to enhance Thai secondary school students' cultural awareness, addressing two key questions: (1) experts' evaluations of the developed materials, and (2) the materials' effectiveness in improving cultural awareness. The research consisted of two phases: material design and experimental implementation. Results showed that three Chinese teaching experts rated the materials highly (mean = 4.56, SD = 0.32), while a paired t-test revealed a significant improvement in students' cultural awareness ($p < 0.01$, Cohen's $d = 1.247$), confirming the materials' efficacy. The findings underscore the importance of tailored, culturally relevant teaching materials in second language acquisition and provide actionable insights for future Chinese material design in Thailand. Limitations and suggestions for further improvements are also discussed.

Keywords: Cultural-Based Chinese Learning Material Design, Thai secondary school students, Cultural Awareness

Introduction

Language and culture are deeply intertwined, with culture derived from the Latin *colere* (to cultivate) encompassing beliefs, values, traditions, and symbolic systems such as language [1-2]. As Fromkin et al. [3] emphasize, language is not merely an abstract construct but a living reflection of human experience, shaped by history and social interaction. However, despite the global expansion of Confucius Institutes and Classrooms, many Thai Chinese teaching materials remain outdated in cultural content, limiting students' engagement and awareness. This gap hinders effective language acquisition, as cultural context is essential for meaningful communication.

To address this issue, this study develops and evaluates culture-based Chinese learning materials tailored for Thai secondary school students. By integrating relevant cultural elements, the research aims to enhance students' cultural awareness while improving language proficiency. The study focuses on material design and experimental implementation, assessing both expert evaluations and learning outcomes. Its findings provide empirically supported strategies for creating more effective Chinese teaching resources, offering valuable insights for educators and material developers in Thailand and beyond. Ultimately, this research contributes to bridging the gap between language instruction and cultural competence in second language education.

Literature Review

In the 1990's, the position of culture in teaching materials has been strengthened. In 2002, the New Practical Chinese textbook which has been first edited by Liu, X [4] is a model of the integration of structure, function, and culture during this period. Since then, Chinese learning materials in the academic world have basically followed this principle. As Xun Liu pointed out, the period from the end of the 1990's to the turn of the century saw the implementation of the combination of integration of structure, function, and culture.

In the 21st century, the task-based language teaching method has had an impact Chinese language teaching. Chinese textbooks, guided by the task-based language teaching material, such as Higher Education Press's Chinese multilingual experience series of textbooks published in 2007, and Task-Based Intermediate Spoken Chinese, edited by Zhao, L et al. [5].

In terms of teaching material development, Chinese scholars have proposed a variety of principles for Chinese as a foreign language teaching material design (Zhao, X. [6]; Lv, B. [7]; Liu, X. [8]; Li, Q. [9]). However, it seems that four principles are accepted consensually by Chinese scholars. These teaching material development principles include scientific, interestingness, pertinence, and practicality.

Most writers on the process of developing materials focus on needs analysis as their starting point. However, some writers reported starting by articulating their principles. For example, Bell and Gower [10] started by articulating the following principles which they wanted to consider when guiding their writing:

- Flexibility
- From text to language
- Engaging content
- Natural language
- Analytic approaches
- Emphasis on review
- Personalized practice
- Integrated skills
- Balance of approaches
- Learner development
- Professional respect

Flores [11] lists five assumptions and principles which were articulated after initial brainstorming sessions prior to the writing of a material in the Philippines, Tomlinson [12] proposes fifteen principles for developing materials, which were derived from second language acquisition research and theory, Tomlinson [13] describes a principled and flexible framework designed to help teachers to develop materials efficiently and effectively and Penaflores [14] reports her use of the six principles of materials design identified by Nunan [15]:

- Materials should be clearly linked to the curriculum they serve.
- Materials should be authentic in terms of text and task.
- Materials should stimulate interaction.
- Materials should allow learners to focus on formal aspects of the language.
- Materials should encourage learners to develop learning skills.
- Materials should encourage learners to apply their developing skills to the world beyond the classroom.

And, most emphatically, Hall (in Hidalgo et al. [16]) insists that before planning or writing materials for language teaching, there is one crucial question we need to ask ourselves; How do we think people learn language? Hall then went on to discuss the following theoretical principles which he thinks should “underpin everything else which we do in planning and writing our materials” (p.8):

- The Need to Communicate
- The Need for Long-Term Goals

- The Need for Authenticity
- The Need for Student-Centeredness

Above all these scholars' opinions, Tomlinson [17] views materials development as 'a field of study' and 'a practical undertaking' (p. 2). The former refers to the principles and procedures required to design, implement, and evaluate language-teaching materials, and the latter refers to the sources of language input designed by writers, teachers, or learners to promote effective language learning. According to his viewpoint, the process of materials development was summarized into 6 stages: 1) identification of needs to precisely design materials to solve the existing problems; 2) exploration of needs to identify language, functions, and skills focus, to be included in the developed materials; 3) contextual realization to examine and selected ideas, contents, or texts that provide familiarity and appropriateness to the learners' context; 4) pedagogical realization to examine and select meaningful exercises and activities with clear explanations; 5) physical production concerning the physical and academic aspects of the developed materials; and 6) evaluation of the effectiveness that can be done by using pre-use, whilst-use, or post-use evaluation. However, only whilst-use evaluation and post-use evaluation provide reliable results. The research will be conducted in accordance with Tomlinson's material development framework.

Research Objectives

1) To develop the Chinese cultural language materials to enhance Thai students' cultural awareness and Chinese language learning ability.

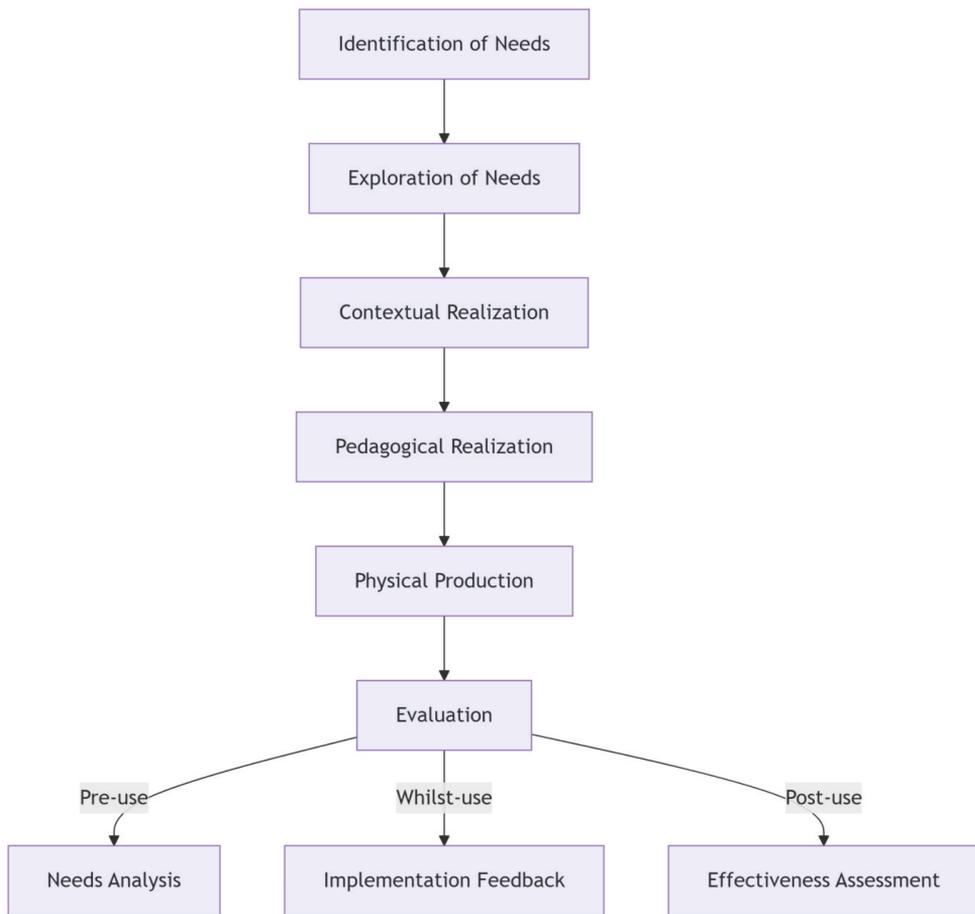
2) To examine the Chinese language learning ability of Thai students on cultural awareness.

Research Methodology

There were two phases of this study: 1) the material design stage, and 2) the experiment of the developed material stage.

Phase 1: The Material Design Stage

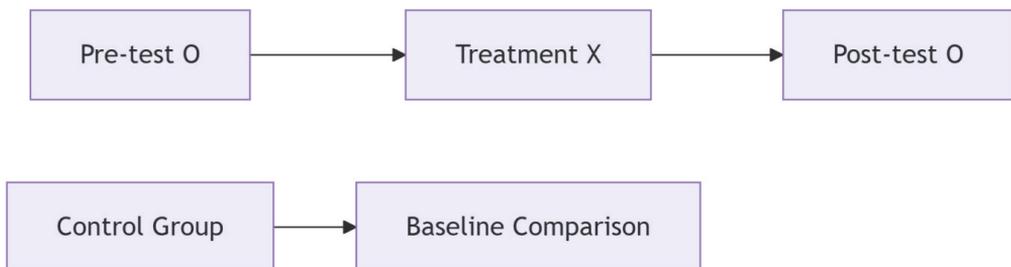
Tomlinson's [16] process of materials development stages was used as a guideline to develop the cultural-based instructional material to enhance students' cultural awareness and Chinese learning ability. The process included 6 stages as follows

Figure 1. Material Development

Phase 2: The Experiment of the Developed Material
Research Design

The research design used to examine the effect of the experiment of the developed material was a double group pre-test and post-test design.

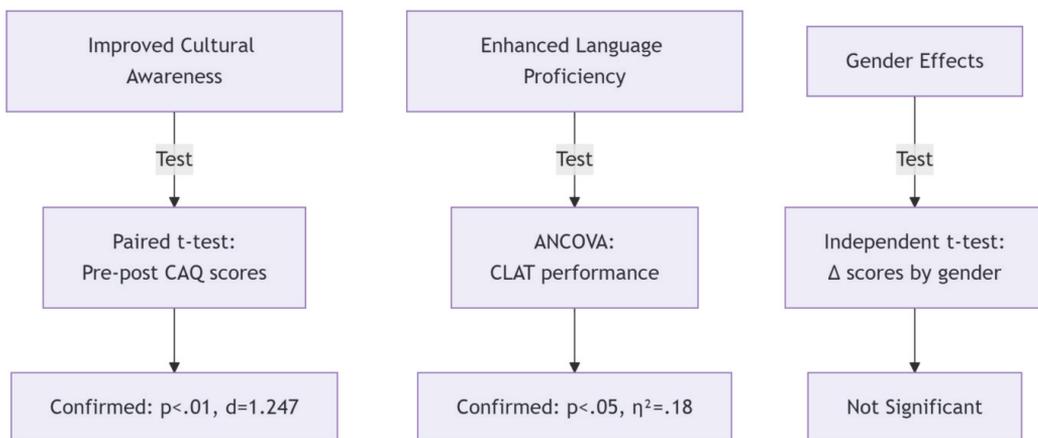

Figure 2. Research Design

Experimental Parameters:

- Design: Double-group pretest-posttest
- Sample:
- N = 42 (HSK2-3 proficiency)
- Gender distribution: 28.57% male, 71.43% female
- Variables:
- IV: Culture-based materials
- DV1: Cultural awareness scores
- DV2: Chinese proficiency

The following are some hypotheses about the experimental results:

Figure 3. Hypotheses & Statistical Analysis

Measurement Tools:

- Cultural Awareness Test: Likert-scale + scenario responses
- Chinese Proficiency Test: HSK-aligned items
- Evaluation Instruments:
- Expert rubric (5-point scale)
- Student feedback questionnaires

Research instruments

There were two research instruments: 1) Chinese cultural awareness pre- and post-tests and 2) Chinese cultural material design evaluation form. In addition, the instructional instrument was the developed material.

- 1) Chinese cultural awareness pre- and post-test.

The tests were designed to measure students' cultural awareness through pre-test and post-test speaking assessments. The tests consisted of five items. The students were asked to take the test individually. All questions were extracted from the HSK question bank for cultural-related content. The sample of the tests was presented in table 1 below:

Table 1. The Evaluation of Chinese Cultural Awareness Test

NO.	Criteria for evaluating the cultural awareness	Score1-5
1	Can recognize surface cultural characteristics	
2	Can recognize differences between other cultures and your own culture	
3	Can accept another culture through rational analysis	
4	Can feel another culture from the other person's point of view	
5	Participants are culturally engaged and empathic	
Total score		

1 = needs improvement, 2 = fair, 3 = good, 4 = very good, 5 = excellent

The total score of the test was 25 points.

2) Chinese cultural material design evaluation form

The material evaluation form is used to evaluate whether the material meets the basic requirements of Chinese material design. This evaluation table provides a detailed evaluation of the quality of the material from seven aspects.

Table 2. The Evaluation of Chinese Material Design

Evaluation principle	Criteria for evaluating the material development principle	Score1-5
Practicality	Practical teaching content: whether it can meet the needs of daily communication and work learning Authenticity of language materials: whether or not the content is mostly "spoken" to facilitate the daily use of learning objects Practical teaching methods: the combination of theoretical knowledge and practice	
Knowledge	The rationality of the proportion of new knowledge Expand knowledge based on this course	
Scientific	Materials use; standard Mandarin, font standard	

Table 2. The Evaluation of Chinese Material Design (continue)

	The annotation uses appropriate interlanguage, and the interlanguage is used correctly
	Set the content from easy to difficult according to the learner's learning habits
	The selection of fresh corpus conforms to the trend of the times.
	The content volume can match the planning of the total amount of Chinese class hours in our school
Interestingness	Format design, illustration selection, and binding can attract learners' interest
	The content is interesting and arouses students' interest in learning
	Select functional contextual topics according to the actual needs of learners
Communicative	Select functional contextual topics according to the actual needs of learners
	Choose topics that are more communicative
Targeted	Have a clear communication target
	The appropriate interlanguage is used
Systemic	Reasonable allocation of basic elements of language
	Can connect with the content of elementary Chinese as well as advanced Chinese
Total	

According to Jolly and Bolitho's material development theory, the development of Thai-Chinese cultural materials should begin with objective research. Next, the material developer should establish writing and evaluation principles, followed by the implementation of Chinese cultural topics and corresponding pedagogical approaches, in alignment with the established writing principles. Once the preparation is complete, the evaluation process based on the previously defined principles should include pre-adoption evaluation and necessary revisions, commissioning, in-use evaluation, post-use evaluation, further modifications, re-release, and subsequent re-evaluation.

Data Analysis

Data analysis could be explained based on each research question, as follows:

Table 3. Research Questions

Research Question	Research Instrument	Data Analysis
1) What is the experts' opinion concerning the developed Chinese cultural language materials to enhance Thai students' cultural awareness and Chinese language learning ability?	Chinese cultural material design evaluation form	The three experts were invited to evaluate the quality of the developed material based on the 7 dimensions of the material design principles. The mean scores of the experts' evaluation was used to judge the quality in each dimension. The criteria for the overall interpretation of the mean score were set as follows: 1.00 -1.49 Lowest 1.50 -2.49 Low 2.50 -3.49 Moderate 3.50 -4.49 High 4.50 -5.00 Highest
2) To what extent does the developed cultural-based Chinese learning material enhance Thai students' cultural awareness?	Cultural awareness test	The total mean scores of students' the pre-test and post-test of Cultural awareness test were subjected to pair t-test to study the significant difference of the scores with the p value <.05 and the magnitude of the effect size after the students had learned with the developed material.

Based on the first research question: The three experts verified the quality of the developed Chinese cultural language materials to improve Thai students' cultural awareness and Chinese learning ability.

The revised questions, after getting feedback from the experts, were displayed in table 4.

Table 4. The Mean, Standard Deviation, and the Interpretation of the Evaluation of the Developed Material

Evaluation Criteria	Detailed Information	Mean	S.D.	Interpretation
Practicality	Practical teaching content: whether it can meet the needs of daily communication and work learning	4.33	0.41	High level
	Authenticity of language materials: whether the content is mostly spoken, in order to facilitate the daily use of learning objects	5.00	0.00	Highest level
	Practical teaching methods: the combination of theoretical knowledge and practice	4.33	0.41	High level
Total of mean score of the practicality aspect		4.55	0.27	Highest level
Knowledge	The rationality of the proportion of new knowledge	4.67	0.41	Highest level
	Expand knowledge based on this course	5.00	0.00	Highest level
Total of mean score of the knowledge aspect		4.85	0.20	Highest level
Scientific	Materials use standard Mandarin, font standard	4.67	0.41	Highest level
	The annotation uses appropriate interlanguage, and the interlanguage is used correctly	4.67	0.41	Highest level
	Set the content from easy to difficult according to the learner's learning habits	4.33	0.41	High level
	The selection of fresh corpus conforms to the trend of the times.	4.67	0.41	Highest level
	The content volume can match the planning of the total amount of Chinese class hours in our school	5.00	0.00	Highest level

Table 4. The Mean, Standard Deviation, and the Interpretation of the Evaluation of the Developed Material (continue)

Evaluation Criteria	Detailed Information	Mean	S.D.	Interpretation
Total of mean score of the Scientific aspect.		4.67	0.33	Highest level
Interest	Format design, illustration selection, and binding can attract learners' interest	4.67	0.41	Highest level
	The content is interesting and arouses students' interest in learning	4.67	0.41	Highest level
	Select functional contextual topics according to the actual needs of learners	4.33	0.41	High level
Total of mean score of the interesting aspect		4.55	0.41	Highest level
Communicative	Select functional contextual topics according to the actual needs of learners	4.33	0.41	High level
	Choose topics that are more communicative	4.33	0.41	High level
Total of mean score of the communicative aspect.		4.33	0.41	High level
Target Check Purposeful	Have a clear communication target	4.67	0.41	Highest level
	The appropriate interlanguage is used	4.67	0.41	Highest level
Total of mean score of the target aspect.		4.67	0.41	Highest level
Systemic	Reasonable allocation of basic elements of language	4.33	0.41	High level
	Can connect with the content of elementary Chinese as well as advanced Chinese	4.00	0.41	High level
Total of mean score of the systemic aspect.		4.16	0.41	High level
Grand mean total of the material evaluation		4.56	0.32	Highest level

From Table 4, the grand total of the evaluation of the material was rated as the highest level with the $\bar{x} = 4.56$, and the S.D. was 0.32. The total mean score of all seven aspects was rated at highest and high levels respectively. Within these seven aspects five aspects-namely practicality, knowledge, scientific, interest, and target were rated at the highest level and the other aspects, namely communicative, and systemic were rated at the

high level. All of these showed that the developed Chinese materials meet the standards of material design and were accepted by the experts. The average of the final standard deviation of the experts' rating of the material was $S.D = 0.32$, indicating that there was a small difference in the evaluation of the material among the three experts. Overall, the quality of the developed materials can be ensured from the perspectives of the scientific, practical, interesting, purposeful, communicative, knowledgeable, and systematic aspects of material design.

Based on the second research question: How effective were the developed cultural-based Chinese instructional materials regarding Thai students' cultural awareness? The revised evaluation criteria were tested, and provided the result in table 5.

Table 5 Paired T-test Analysis Results of the Mean Scores of the Pre-test and Post-test of Students' Chinese Awareness Test

	N	Min	Max	Mean	D value	t	Cohen's d	p
Pre-test	42	7	25	16.09	6.19	8.081	1.247	0.000*
Post-test	42	6	25	22.28				

* $p < 0.01$

Instruction for the paired t-test, the results of the two tests were compared and analyzed. The p-value is used to determine whether there is a difference in paired data, and an asterisk (*) symbol indicates a difference. Table 4.2 showed the changes in Chinese cultural awareness (D value) of students before, and after the experiment. From the comparative conclusion, the D values of all forty-two students participating in the experiment was 6.19. The D value was greater than 1, indicating that students' awareness of Chinese culture had improved after learning through the use of the developed materials.

To calculate the magnitude of the effect (the magnitude of the difference), the researcher applied the Cohen's d. Cohen's d-value calculation formula is the absolute value/standard deviation of the difference. The larger the value, the greater the difference. The paired sample t-test used Cohen's d-value to represent the critical points for distinguishing small, medium, and large effects, which are 0.20, 0.50, and 0.80, respectively. The result showed that the Cohen's d-value was 1.247 which was a large effect.

Researchers used Cohen's d to calculate the impact of culturally based Chinese language materials on students' cultural awareness. According to Cohen (1998), the interpretation classification of effect magnitude values was as follows:

Table 7 The Effect Size of Culturally Based Chinese Language Materials on Students' Cultural Awareness

Cohen's d	Effect size
1.247	Large

The Cohen's d value was 1.247 which was higher than 0.8. It indicated that it had a large effect. In short, culturally based Chinese language materials had a large effect in the students' cultural awareness.

Material design

Based on the results of this experiment, the designer divided the design of the Chinese textbook into five units, with each unit divided into four parts.

The first part was the reading content centered around the theme. The second part was the daily dialogue designed around the theme, and the third part was the explanation of new words.

To facilitate students' understanding, the pinyin were annotated, and example sentences were provided. The fourth part is practicing homework.

To increase the interest in the materials, corresponding images were inserted according to different themes.

Conclusion and Discussion

Conclusion

1)The main findings from the research question: How to verify the quality of the developed Chinese cultural language materials to improve Thai students' cultural awareness?

The experimental results indicated that culturally based Chinese language learning materials designed based on principles such as scientific, practicality, interest, targeted, communication, knowledge, and systematicity can enhance students' cultural awareness.

This is consistent with the design principles of Chinese language materials proposed by experts such as Zhao, X. [6], Lv, B. [7], Liu, X. [8], and others.

However, compared to the experimental results, there were some omissions in the material design principles proposed by each expert, and there were certain differences in expression.

Zhao, X. [6] summarized four principles of teaching material for Chinese as a foreign language :1. Pertinence; 2. Practical principles; 3. Interest; 4. Scientific nature. But he did not propose the communicative, knowledge-based, and systematic nature of material design.

Lv, B. [7] pointed out that the principles of material compilation include six aspects: 1. practicality principle; 2. Communicative principle; 3. Knowledge principle; 4. The Fun rule;

5. Scientific principles; and 6. The principle of specificity.

He mentioned most principles of material design but neglected to mention the systematicity process.

Liu, X. [8] summarized the principles of materials compilation into five aspects in his introduction to Chinese education as a foreign language: 1. Pertinence; 2. Practicality; 3. Scientific; 4. Interesting; and 5. Systematic. He overlooked the principles of communication and knowledge in the design of Chinese material.

In addition to Chinese scholars, many overseas scholars have also mentioned the principles that need to be paid attention to in material design.

Bell and Gower [10] articulated 11 principles which they hoped would guide their writing: flexibility from text to language, engaging content, natural language, analytic approaches, emphasis on review, personalized practice, integrated skills, balance of approaches, learner development, and professional respect.

Penaflorida [14] reported six principles of materials design: materials should be clearly linked to the curriculum they serve, materials should be authentic in terms of text and task, materials should stimulate interaction, materials should allow learners to focus on formal aspects of the language, materials should encourage learners to develop learning skills and skills in learning, materials should encourage learners to apply their developing skills to the world beyond the classroom.

Hall [16] also proposed principles for material design: The need to communicate, The need for long-term goals, the need for authenticity, the need for student-centeredness.

In conclusion, we can assume both domestic and foreign scholars have a common understanding of the principles of material design. Bell's fascinating content can be understood as interesting.

Penaflorida [14] proposed that materials should encourage learners to apply their developmental skills to the world outside of the classroom, emphasizing the need for practical materials. However, overseas scholars' material design principles are more inclined towards the scenario of English second language learning, whereas second language Chinese learning has its own unique characteristics. Therefore, the author has synthesized the views of domestic experts in China on the principles of Chinese material design and developed a Chinese material quality rating standard.

Based on the research of various experts on the design principles of Chinese language materials, the proposed principles have been summarized, and itemized into 7 principles: scientific, practical, interesting, targeted, communicative, knowledgeable, and systematic.

Based on following these 7 principles, three experts were asked to rate the Chinese

language learning material, designed by myself.

The content of the feedback form was also designed based on these 7 principles and the specific content was refined. The feedback results showed the $\bar{x}$ is 4.56, with the S.D at 0.32, due to a higher level, indicating that there were differences in expert opinions, but that they weren't significant.

In summary, when designing Chinese language learning textbooks, it's my belief it is necessary to follow these seven principles; namely scientific, practicality, interest, targeted, communication, knowledge, and systematicity.

2)The main findings from the research question: How effective are the developed cultural-based Chinese instructional materials to Thai students' cultural awareness?

The experimental results indicated that using Chinese language material designed based on culture, and students' cultural awareness has improved.

Before the experiment, the experimenter conducted a Chinese proficiency test on the students and conducted a similar test after the experiment.

The test questions were developed based on the HSK intermediate level standards, and the original questions related to culture in the HSK intermediate question bank were selected.

The experimenter scored the students' two test results based on cultural awareness judgment criteria.

The $\bar{x}$ was 6.19, indicating an improvement in students' cultural awareness after the experiment, compared to before the treatment.

Discussion

To examine whether students' cultural awareness has improved, the first step was to determine & verify the criteria for determining cultural awareness. Hanvey [18] explained cultural awareness in five levels, 1) can identify surface cultural characteristics; 2) can recognize the differences between other cultures and their own culture; 3) can accept another culture through rational analysis; 4) be able to experience other cultures from the perspective of the other parties; 5) participants have the abilities of cultural integration and empathy.

Chen and Stacosta [19] explained 'cross-cultural consciousness' as follow: "cross-cultural (consciousness) is the cognitive problem in cross-cultural communication, which refers to the understanding of cultural habits that affect people's thinking- and actions."

Cross-cultural awareness requires people to recognize their own cultural attributes, and explore the salient features of other cultures, based on the same understanding.

Lin, G. [20] pointed out that ‘culture’ and ‘culture in teaching Chinese as a foreign language’ were not the same concept, and not in the same category, and also believed that ‘culture’ in teaching Chinese as a foreign language mainly belonged to ‘cultural factors’, that were, ‘cultural factors’ related to language teaching.

Li, X. [21] pointed out that cultural teaching should have ‘certain degrees’ and be guided, even restricted by the general goal of language teaching when summarizing the cultural teaching of Chinese, as a foreign language over the last 20 years.

The syllabus of teaching Chinese as a foreign language does not explicitly take intercultural communicative competence as the training target, but it is far from enough to emphasize the language communicative competence of Chinese learners alone in teaching Chinese as a foreign language, and we should pay more attention to intercultural communicative competence. Cross-cultural consciousness essence is based on the important of cultural consciousness and form a cultural knowledge of the concepts, simple culture consciousness is the knowledge system of a kind of cognition, and cross-cultural awareness refers to learn foreign culture with the national culture forms of conflict and misunderstanding, through learning and understanding and form a kind of tolerance and acceptance.

The definition of intercultural consciousness comes from the definition of cross-cultural communication competence. Cross-cultural communicative competence includes cross-cultural sensitivity, awareness, and effectiveness.

The scattered research on cross-cultural consciousness has made the concept of cross-cultural consciousness unsettled. Zhong Fei [26] summarized several scholars' definitions of cross-cultural consciousness when exploring the cross-cultural consciousness of the Korean textbook *Delicious Chinese*.

Hanvey, Zonghua Wang, Jiwan Bi, Zhanyi Zhang and Yiqun Luo all put forward their own opinions (Zhong, F. [26]). According to Wang, Z. [24], communicators should not only recognize the equality of the two sides of the communication, but also adopt a respectful and inclusive attitude to achieve the purpose of cross-cultural communication. After summarizing the views of the above scholars, we found that the definition of cross-cultural consciousness proposed by any scholar is inseparable from the sensitivity to cross-cultural communication, the understanding, and tolerance of cultural differences as well as conflicts, and the ability to solve and adapt to such cultural differences and conflicts.

Similarly, Liang and Chao Zheng identified several obstacles to the cultivation of cross-cultural awareness, including differing national concepts and customs, limited understanding of the Chinese social environment, psychological gaps resulting from discrepancies between expectations and reality, as well as prejudice against Chinese

culture and differing cultural consciousness.

Gao, S. [23] pointed out that cross-cultural communication should follow the law of communication when studying cross-cultural awareness in cultural materials of Chinese as a foreign language. Language learning materials should follow the law from easy to difficult, as well as from shallow to deep. ZhongQiang Sun [23] agreed with Gao [22] and believed that materials should be practical and synchronic, and the principles of cultural equality should be followed in the process of cross-cultural communication.

Any culture is unique to its nation and country, and should be respected.

The principles of equality should also be reflected in the teaching materials of Chinese as a foreign language. The change of culture should also be clearly recognized in the textbook, taking into account the essence, and disregarding the dross.

Only in this way can learners understand the differences between different cultures through the content of textbooks and subsequently cultivate their cross-cultural awareness.

In 2008, Hanban [25] divides 'cultural awareness' into four parts: cultural knowledge, cultural understanding, cross-cultural awareness, and international perspective.

Based on the discussions between Chinese and foreign scholars on cultural awareness, it can be found that both Chinese and foreign scholars have affirmed the role of cultural awareness in language learning.

But others believe that cultural awareness plays different roles in language learning.

According to the explanations of relevant departments and experts, on cultural awareness, Hanban's explanation of cultural awareness is relatively macro, and difficult to refine into specific topic evaluations.

So, this particular article selects the five criteria for cultural awareness, proposed by Hanvey [18].

Therefore, the researcher can design cultural materials dedicated to enhancing learners' cultural awareness, and we need to include content that can meet the following standards in the material design:

1) Can identify surface cultural characteristics; 2) Can recognize the differences between other cultures as well as their own culture; 3) Can accept another culture through rational analysis; 4) be able to experience other cultures from the perspective of the other parties; 5) Participants have the ability to integrate culturally and show empathy.

Recommendation

The recommendations for the research in the future are as follows:

Firstly, the design of future Chinese language materials should follow seven principles:

scientific, practical, interesting, targeted, communicative, knowledgeable, and systematic.

Secondly, based on the seven teaching material design principles mentioned in the first point, it is also necessary to consider more specific, and targeted factors when designing Chinese materials, based on culture. To enhance students' cultural awareness, it is necessary to pay attention to whether students can recognize surface cultural characteristics, whether students can recognize differences between other cultures and their own culture, whether students can accept another culture through rational analysis, whether students can feel another culture from the other person's point of view, and whether students' participations are culturally engaged and empathic.

Finally, material design is a complex project, especially for language learning materials, and are influenced by many factors.

Given the fact there's no such thing as perfect materials per se, materials need to reflect the times, and individuals, based on the aforementioned principles.

References

- [1] Hu, W. (2012). *An introduction to intercultural communication*. Peking University Press.
- [2] Qu, Y. (2015). *Language and culture: An integrated approach*. Foreign Language Teaching and Research Press.
- [3] Fromkin, V., Rodman, R., & Hyams, N. (2007). *An introduction to language* (8th ed.). Thomson Wadsworth.
- [4] Liu, X. (1994). *New practical Chinese reader*. Beijing Language and Culture University Press.
- [5] Zhao, L., Chen, X., & Ning, C. (2013). *Task-based intermediate spoken Chinese*. Beijing Language and Culture University Press.
- [6] Zhao, X. (1988). On the compilation of teaching materials. *Foreign Language Teaching and Research*, (1), 32–36.
- [7] Lv, B. (1993). *Research on teaching Chinese as a foreign language*. Beijing Language and Culture University Press.
- [8] Liu, X. (1994). *Introduction to teaching Chinese as a foreign language*. Beijing Language and Culture University Press.
- [9] Li, Q. (2005). *Principles of Chinese language teaching material design*. Educational Science Press.
- [10] Bell, J., & Gower, R. (1998). Writing course materials for the world: A great compromise. In B. Tomlinson (Ed.), *Materials development in language teaching* (pp. 116–129). Cambridge University Press.

- [11] Flores, J. (1995). Materials development in Philippine ESL contexts. In A. C. Hidalgo, D. Hall, & G. M. Jacobs (Eds.), *Getting started: Materials writers on materials writing* (pp. 58–65). SEAMEO Regional Language Centre.
- [12] Tomlinson, B. (1998). Introduction. In B. Tomlinson (Ed.), *Materials development in language teaching* (pp. 1–24). Cambridge University Press.
- [13] Tomlinson, B. (1999). Developing criteria for evaluating L2 materials. *IATEFL Issues*, 147, 10–13.
- [14] Penaflorida, A. H. (1995). The process of materials development. In A. C. Hidalgo, D. Hall, & G. M. Jacobs (Eds.), *Getting started: Materials writers on materials writing* (pp. 172–179). SEAMEO Regional Language Centre.
- [15] Nunan, D. (1988). *The learner-centered curriculum*. Cambridge University Press.
- [16] Hall, D. (1995). Materials production: Theory and practice. In A. C. Hidalgo, D. Hall, & G. M. Jacobs (Eds.), *Getting started: Materials writers on materials writing* (pp. 8–24). SEAMEO Regional Language Centre.
- [17] Tomlinson, B. (2011). *Materials development in language teaching* (2nd ed.). Cambridge University Press.
- [18] Hanvey, R. G. (1979). Cross-cultural awareness. In E. C. Smith & L. F. Luce (Eds.), *Toward internationalism* (pp. 46–56). Newbury House.
- [19] Chen, G. M., & Starosta, W. J. (1996). Intercultural communication competence: A synthesis. *Communication Yearbook*, 19, 353–383.
- [20] Lin, G. (1997). On the definition, orientation and quantification of cultural factors in teaching Chinese as a foreign language. *Language Teaching and Linguistic Studies*, (1), 23–30.
- [21] Li, X. (2006). *Research on cultural teaching in Chinese as a foreign language*. The Commercial Press.
- [22] Gao, S. (2012). Research on intercultural awareness in cultural textbooks for teaching Chinese as a foreign language. *Journal of Yunnan Normal University*, 10(3), 45–49.
- [23] Sun, Z. (2015). Cultural teaching in CFL from the perspective of intercultural communication. *Modern Chinese*, (7), 123–125.
- [24] Wang, Z. (2005). Cultivating cultural awareness in intercultural communication. *Foreign Language World*, (4), 12–16.
- [25] Hanban/Confucius Institute Headquarters. (2008). *Standards for teachers of Chinese to speakers of other languages*. Foreign Language Teaching and Research Press.
- [26] Zhong, F. (2016). *A study on intercultural awareness in Korean textbook “Delicious Chinese”* (Master’s thesis, Shandong University).

ผลกระทบของการกำกับดูแลกิจการต่อความมีเสถียรภาพกำไร
ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

กลุ่ม SET 100

The Impact of Corporate Governance on the Earnings
Stability of Companies Listed on the Stock Exchange
of Thailand SET 100 Index

อโนทัย พลภานุมาศ^{1*}
Anothai Polpanumas^{1*}

¹ คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ตาก 63000

¹ Faculty of Business Administration and Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Lanna, Tak, 63000, Thailand

* Corresponding Author: E-mail address: Anothaipol@gmail.com

(Received: April 1, 2025; Revised: November 12, 2025; Accepted: December 1, 2025)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบของการกำกับดูแลกิจการต่อเสถียรภาพของกำไรของบริษัทจดทะเบียนกลุ่ม SET100 โดยพิจารณาปัจจัย 3 ด้าน ได้แก่ การเปิดเผยคะแนนการกำกับดูแลกิจการ (CGD) การเปิดเผยคะแนนความยั่งยืน (ESG Score) และคุณภาพของคณะกรรมการ (BDEF) โดยใช้ข้อมูลทศวรรษระหว่างปี 2563–2566 จำนวน 220 ตัวอย่าง และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสมการถดถอยเชิงพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า CGD และ BDEF มีอิทธิพลเชิงบวกต่อเสถียรภาพของกำไรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีตัวแทนและทฤษฎีผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สะท้อนให้เห็นว่ากลไกการกำกับดูแลและคณะกรรมการที่มีประสิทธิภาพช่วยลดความขัดแย้งทางผลประโยชน์และสร้างคุณภาพกำไรที่ยั่งยืน อย่างไรก็ตาม ESG Score ไม่พบความสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญทางสถิติ งานวิจัยนี้ตอกย้ำความสำคัญของกลไกการกำกับดูแลภายในและคุณภาพคณะกรรมการ ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญต่อนักลงทุนในการประเมินความเสี่ยงและผลตอบแทน

คำสำคัญ: การกำกับดูแลกิจการที่ดี ความมีเสถียรภาพกำไร คุณภาพคณะกรรมการ

Abstract

This research aims to investigate the impact of corporate governance on the earnings stability of listed companies included in the SET100 index of the Stock Exchange of Thailand. The study focuses on three dimensions of governance: Corporate Governance Disclosure (CGD), Environmental, Social, and Governance (ESG) scores, and Board Effectiveness Quality (BDEF). The sample consists of 220 observations derived from secondary data during the period of 2020–2023. Data were analyzed using multiple regression analysis. The findings reveal that both CGD and BDEF have a statistically significant positive influence on earnings stability at the 0.05 level. These results are consistent with Agency Theory and Stakeholder Theory, suggesting that effective governance mechanisms and board quality mitigate conflicts of interest and enhance sustainable earnings quality. Conversely, no statistically significant relationship was found for the ESG Score. This research underscores the importance of internal corporate governance mechanisms and board quality, offering vital insights for investors in assessing investment risks and returns.

Keywords: Corporate Governance, Earnings Persistence, Board Quality

บทนำ

การกำกับดูแลกิจการ (Corporate Governance: CG) หรือบรรษัทภิบาล ได้รับความสนใจอย่างยิ่งในตลาดทุนทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทยภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 โดยตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (SET) ได้ส่งเสริมหลักการ CG ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 [1] เพื่อมุ่งเน้นการสร้าง คุณค่าและความยั่งยืน ให้กับบริษัทจดทะเบียน ในทางบัญชี ตัวเลขกำไร (Earnings) เป็นตัวชี้วัดที่สำคัญที่สุดสำหรับการตัดสินใจของนักลงทุน อย่างไรก็ตาม ผู้บริหารมี ดุลยพินิจในการฉวยโอกาส (Opportunistic Discretion) ซึ่งอาจนำไปสู่การจัดการกำไร (Earnings Management) และทำให้กำไรที่รายงานไม่มีคุณภาพ (Low Earnings Quality) ได้ ดังนั้น CG จึงถูกนำมาใช้เป็น กลไกสร้างความเชื่อมั่น และเป็นเครื่องมือสำคัญในการ ลดความไม่เท่าเทียมกันของข้อมูล (Information Asymmetry) ระหว่างฝ่ายบริหารกับผู้ถือหุ้น [2] ประสิทธิภาพของ CG ซึ่งสะท้อนผ่านรายงาน CGR และแนวคิด สิ่งแวดล้อม สังคม และบรรษัทภิบาล (ESG) ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยลดการทุจริตและสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ถือหุ้น [3], [4]

งานวิจัยนี้พิจารณาคุณภาพกำไรผ่านตัววัดที่เรียกว่า ความมีเสถียรภาพกำไร (Earnings Persistence) ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่สะท้อนความยั่งยืนและความสามารถในการคงอยู่ของกำไรในงวดถัดไป [5-6] งานวิจัยในอดีตสนับสนุนความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่าง CG ที่ดีกับความมีเสถียรภาพกำไร [7] โดยเฉพาะ Tangruenrat [8] ที่พบว่าการเปิดเผยคะแนน CG มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความมีเสถียรภาพกำไรในบริบทของประเทศไทย อย่างไรก็ตาม ยังมีงานวิจัยที่ให้ หลักฐานที่ไม่ชัดเจน (Mixed Evidence) เช่น Larcker et al. [9] ที่ไม่พบความสัมพันธ์ที่ชัดเจนของ CG กับคุณสมบัติต่าง ๆ ของกำไรในสหรัฐอเมริกา ความไม่ชัดเจนนี้ รวมถึงความสำคัญของบทบาทของคณะกรรมการ (Board of Director) ในการกำกับดูแล นำไปสู่ความจำเป็นในการตรวจสอบเพิ่มเติมในตลาดทุนไทย

ดังนั้น การศึกษาผลกระทบของการกำกับดูแลกิจการต่อความมีเสถียรภาพกำไรของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กลุ่ม SET 100 จึงมีความสำคัญในการเติมเต็มช่องว่างการประเมิน ประสิทธิภาพของกลไกกำกับดูแลในบริบทของประเทศไทย การวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาผลกระทบของการกำกับดูแลกิจการต่อความมีเสถียรภาพกำไร โดยการตั้งสมมติฐานว่ากลไกการกำกับดูแลเหล่านี้จะมีผลเชิงบวกต่อความมีเสถียรภาพกำไร อันเป็นที่มาของงานวิจัยนี้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาผลกระทบระหว่างการเปิดเผยคะแนนการกำกับดูแลกิจการ (CGD) กับความมีเสถียรภาพกำไรของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กลุ่ม SET100
2. เพื่อศึกษาผลกระทบระหว่างการเปิดเผยคะแนนความยั่งยืน (ESG Scores) กับความมีเสถียรภาพกำไรของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กลุ่ม SET100
3. เพื่อศึกษาผลกระทบระหว่างคุณภาพคณะกรรมการ (BDEF) กับความมีเสถียรภาพกำไรของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กลุ่ม SET100

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

SEC. [4] นิยาม การกำกับดูแลกิจการ (Corporate Governance: CG) หมายถึง ความสัมพันธ์และกลไกมาตรการที่ใช้กับการตัดสินใจของคนในองค์กรให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์หลัก การกำกับดูแลกิจการที่ดีช่วย ลดความไม่เท่าเทียมกันของข้อมูล (Information Asymmetry) ระหว่างบุคคลภายในและภายนอก [5] ซึ่งสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักลงทุนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในปี พ.ศ. 2560 ก.ล.ต. ได้เผยแพร่ CG Code โดยเน้นย้ำในหลักปฏิบัติที่ 3 เรื่อง การเสริมสร้างคณะกรรมการที่มีประสิทธิผล (Strengthen Board Effectiveness) โดยระบุว่าคณะกรรมการที่มีประสิทธิผลควรประกอบด้วยคุณสมบัติสำคัญ เช่น ขนาดที่เหมาะสม, สัดส่วนกรรมการอิสระ, ความเหมาะสมของประธานกรรมการ, และความรู้ความสามารถที่หลากหลาย [4]

แนวคิดการเปิดเผยคะแนนการกำกับดูแลกิจการและความมีเสถียรภาพกำไร

ในบริบทของบริษัทจดทะเบียนไทย คะแนนผลประเมิน CG ซึ่งจัดทำโดยสมาคมส่งเสริมสถาบันกรรมการบริษัทไทย (IOD) ถือเป็นตัวชี้วัดสำคัญที่นักลงทุนใช้ประกอบการตัดสินใจ โดยเฉพาะกิจการที่ได้รับผลประเมินตั้งแต่ระดับ 3 คะแนนขึ้นไป งานวิจัยส่วนใหญ่พบว่า CG มีผลกระทบต่อคุณภาพกำไร และช่วย เพิ่มความมีเสถียรภาพกำไร (Earnings Persistence) [5] เช่น Tangruenrat [8] พบว่าคะแนน CG มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความมีเสถียรภาพกำไรในบริบทของประเทศไทย อย่างไรก็ตาม ยังมีงานวิจัยที่พบผลขัดแย้ง (Mixed Evidence) เช่น Larcker et al. [9] ที่พบหลักฐานไม่ชัดเจนในสหรัฐอเมริกา และ Meepramool and Srijunpetch [10] ที่พบว่าคะแนน CG ไม่มีความสัมพันธ์กับมูลค่ากิจการ (Tobin's Q) จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้น งานวิจัยในครั้งนี้ จึงกำหนดสมมติฐานการวิจัย ดังนี้

สมมติฐานที่ 1: การเปิดเผยคะแนนการกำกับดูแลกิจการมีผลกระทบต่อความมีเสถียรภาพกำไรของกิจการ

แนวคิดเกี่ยวกับผลคะแนนความยั่งยืน (ESG Scores)

คำนวณมาจากองค์ประกอบหมวดหมู่ที่อยู่ในคะแนนทางมิติที่มี 3 มิติประกอบด้วย คะแนนหมวดหมู่มิติทางด้านสิ่งแวดล้อม (ENV Scores) คะแนนหมวดหมู่มิติทางด้านสังคม (SOC Scores) และคะแนนหมวดหมู่มิติทางด้านธรรมาภิบาล (GOV Scores) โดยในการคำนวณคะแนนนั้นในแต่ละอุตสาหกรรมจะมี 6 การเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักไปในแต่ละด้านหมวดหมู่ไม่เท่ากัน เพื่อทำการคำนวณคะแนนโดยรวมของบริษัท

คะแนนหมวดหมู่มิติทางด้านสิ่งแวดล้อม (ENV Scores) ประกอบไปด้วยหมวดหมู่ย่อยหลัก ๆ ได้แก่ การปล่อยมลภาวะ (Emission), นวัตกรรม (Innovation) และ การใช้ทรัพยากร (Resource Use) จุดเน้นสำคัญคือการให้ความสำคัญกับการดำเนินงานของบริษัทว่าส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศมากน้อยเพียงใด รวมถึงหลักการที่บริษัทใช้ในการบริหารจัดการความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม

คะแนนหมวดหมู่มิติทางด้านสังคม (SOC Scores) ประกอบด้วยหมวดหมู่ย่อย เช่น ชุมชน (Community), สิทธิมนุษยชน (Human Rights), ความรับผิดชอบต่อผลิตภัณฑ์ (Product Responsibility) และ แรงงาน (Workforce) จุดเน้นคือหลักการในการบริหารจัดการองค์กรที่ดีเพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่นและภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กร ทั้งต่อบุคลากรภายในองค์กรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอกองค์กร

คะแนนหมวดหมู่มิติทางด้านธรรมาภิบาล (GOV Scores) ประกอบด้วยหมวดหมู่ย่อย เช่น กลยุทธ์ ความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR Strategy), การจัดการ (Management) และ ผู้ถือหุ้น (Shareholders) จุดเน้นคือระบบโครงสร้างและกระบวนการในการดูแลบริหารจัดการองค์กรที่ดีและมีความโปร่งใสต่อผู้

ส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน เพื่อดูแลรักษาผลประโยชน์ของผู้ถือหุ้นและสร้างคุณค่าและผลตอบแทนกลับคืนสู่ผู้ถือหุ้นได้อย่างยั่งยืน [11]

โดยคณะกรรมการหม่อมมิติตามที่กล่าวตามข้างบนนั้น ในการคำนวณคะแนนแต่ละหมวดหมู่หม่อมมิตินั้นจะ ใช้การเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักตามอุตสาหกรรมที่บริษัทนั้นสังกัดอยู่ เพื่อทำการคำนวณคะแนนหมวดหมู่หม่อมมิติต่อละ มิติต่อของบริษัท

สมมติฐานที่ 2 : การเปิดเผยคะแนนความยั่งยืนมีผลกระทบมีเชิงบวกกับความมีเสถียรภาพกำไรของ กิจการ

แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพของคณะกรรมการ

การทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับคุณภาพคณะกรรมการ ตามหลักการกำกับดูแลกิจการของบริษัท จดทะเบียน CG Code พ.ศ. 2560 มีดังนี้

ขนาดคณะกรรมการบริษัท CG Code พ.ศ. 2560 ให้แนวทางว่า คณะกรรมการควรมีไม่น้อยกว่า 5 คน และไม่เกิน 12 คน ทั้งนี้ ให้ขึ้นอยู่กับขนาด ประเภท และความซับซ้อนของธุรกิจ โดยงานวิจัยของ Almujaed and Alfraih [12] พบว่า คณะกรรมการขนาดใหญ่ช่วยเพิ่มมูลค่าตลาดให้กิจการ อีกทั้ง Farooque et al. [13] พบว่า ขนาดคณะกรรมการช่วยเพิ่มผลการดำเนินงาน รวมทั้ง Boonlert-U-Thai and Phakdee [14] พบว่า ขนาดคณะกรรมการมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความระมัดระวังทางบัญชี ในงานวิจัยนี้ ใช้เกณฑ์พิจารณาขนาดคณะกรรมการตามข้อเสนอแนะของ CG Code พ.ศ. 2560 ที่แนะนำว่าคณะกรรมการ ควรมีไม่น้อยกว่า 5 คน และไม่เกิน 12 คน

การควรรวมตำแหน่งประธานกรรมการ CG Code พ.ศ. 2560 ให้แนวทางว่า ประธานกรรมการ ควรมีความเป็นอิสระ กล่าวคือ ประธานกรรมการไม่ควรเป็นผู้บริหาร เนื่องจากประธานกรรมการมีบทบาทที่ สำคัญต่อคณะกรรมการในการนำไปสู่การกำกับ ติดตามการดำเนินงานของผู้บริหาร งานวิจัยในอดีต ซึ่งใช้ ข้อมูลจากบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ช่วงปี 2000–2016 พบว่า การควรรวม ตำแหน่งประธานกรรมการ (Duality) จะทำให้ผลการดำเนินงานลดลง [13] อีกทั้ง Siam et al. [15] พบว่า การควรรวมตำแหน่งประธานกรรมการทำให้ระดับการจัดการกำไรเพิ่มขึ้น ดังนั้น กิจการควรแต่งตั้งประธาน กรรมการที่มีความเป็นอิสระตามคำแนะนำของหลักการกำกับดูแลกิจการของบริษัทจดทะเบียน [4]

สัดส่วนคณะกรรมการอิสระ CG Code พ.ศ. 2560 ให้แนวทางว่า กิจการต้องแต่งตั้งคณะกรรมการ อิสระตามหลักเกณฑ์กรรมการอิสระและกรรมการตรวจสอบ โดยองค์ประกอบคณะกรรมการต้องมีกรรมการ อิสระอย่างน้อย 1 ใน 3 ของจำนวนคณะกรรมการทั้งหมด หรือคิดเป็น 33.33% แต่จำนวนคณะกรรมการ อิสระดังกล่าวต้องไม่น้อยกว่า 3 คน Iraya et al. [16] พบว่า คณะกรรมการอิสระสามารถช่วยลดระดับการ จัดการกำไร อีกทั้ง Farooque et al. [13] พบว่า ความอิสระของคณะกรรมการช่วยเพิ่มผลการดำเนินงาน จากผลงานวิจัยในอดีตจึงสะท้อนให้เห็นว่า คณะกรรมการที่มีความเป็นอิสระสูงนำมาซึ่งการเพิ่มความมี เสถียรภาพกำไรของกิจการ

ความเชี่ยวชาญของคณะกรรมการ CG Code พ.ศ. 2560 ให้แนวทางว่า กิจการควรแต่งตั้งคณะ กรรมการที่มีทักษะความสามารถที่เพียงพอต่อการปฏิบัติหน้าที่ งานวิจัยในอดีตพบว่า คณะกรรมการที่มีความรู้ บัญชีการเงินช่วยเพิ่มคุณภาพกำไร ตามตัวแบบความระมัดระวังทางบัญชีในบริบทประเทศไทย [14] รวมทั้ง García Lara et al. [17] พบว่า ความเชี่ยวชาญของคณะกรรมการช่วยเพิ่มความระมัดระวังทางบัญชีและ

เพิ่มควมมีเสถียรภาพกำไร นอกจากนั้นคณะกรรมการตรวจสอบที่มีสัดส่วนความเชี่ยวชาญด้านการเงินยังช่วยลดระดับการจัดการกำไร [18] ดังนั้น หากกิจการมีคณะกรรมการที่มีความเชี่ยวชาญมากอาจช่วยเพิ่มควมมีเสถียรภาพกำไรของกิจการ

ความหลากหลายของคณะกรรมการ ปัจจุบันความหลากหลายทางเพศถือเป็นเรื่องสำคัญในการสร้างความไว้วางใจตามหลักการกำกับดูแลกิจการ [19] โดยใช้ทฤษฎีการพึ่งพาทรัพยากร (Resource Dependence Theory) อธิบายถึงความแตกต่างของเพศ ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงควมมีคุณธรรม ความอ่อนไหวทางอารมณ์และการหลีกเลี่ยงความเสี่ยง โดยจะช่วยพัฒนาคุณภาพของข้อมูล ให้มีคุณค่าและมีความเฉพาะมากยิ่งขึ้น [20] งานวิจัยของ Gull et al. [21] พบว่า คณะกรรมการเพศหญิงช่วยปรับปรุงการกำกับติดตามและเพิ่มประสิทธิภาพของคณะกรรมการในการจัดทางการเงิน ช่วยลดการใช้วิธีปฏิบัติทางบัญชีเชิงรุกอันจะนำมาซึ่งการเพิ่มคุณภาพกำไร และในประเทศไทย Boonlert-U-Thai and Phakdee [14] พบว่า เพศของคณะกรรมการมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความระมัดระวังทางบัญชี และช่วยเพิ่มควมมีเสถียรภาพกำไร จากผลงานวิจัยในอดีตจึงสะท้อนให้เห็นว่าความหลากหลายทางเพศของคณะกรรมการเป็นการสะท้อนคุณภาพการปฏิบัติงานและอาจนำมาซึ่งการเพิ่มควมมีเสถียรภาพกำไรของกิจการ

การประชุมของคณะกรรมการ CG Code พ.ศ. 2560 ให้นำแนวทางว่า คณะกรรมการควรประชุมเพื่อเป็นการกำกับ ดูแลการปฏิบัติงานของฝ่ายบริหารของกิจการได้อย่างต่อเนื่องและทันการณ์ หรือมีการกำหนดการประชุมเป็นการล่วงหน้า แต่ไม่ควรน้อยกว่า 6 ครั้งต่อปี ในกรณีที่คณะกรรมการไม่ได้มีจัดการประชุมทุกเดือน งานวิจัยของ Siam et al. [15] พบว่า การประชุมของคณะกรรมการช่วยลดระดับการจัดการกำไรอันจะนำมาซึ่งคุณภาพกำไรของกิจการ จึงอาจถือได้ว่า จำนวนครั้งในการประชุมของคณะกรรมการเป็นการสะท้อนถึงคุณภาพคณะกรรมการในการปฏิบัติหน้าที่ และอาจนำมาซึ่งการเพิ่มควมมีเสถียรภาพกำไรของกิจการ

การวัดค่าคุณภาพคณะกรรมการ จากงานวิจัยในอดีตจำนวนมากได้ทดสอบตัวแปร โดยแยกพิจารณาในแต่ละคุณลักษณะของคณะกรรมการกับคุณภาพกำไร [12][13] เพื่อเป็นการทดสอบประสิทธิภาพในการกำกับดูแลและติดตามผลการดำเนินงานของผู้บริหาร ซึ่งงานวิจัยข้างต้นมิได้พิจารณาคุณภาพองค์รวมของคุณลักษณะคณะกรรมการ ดังนั้น งานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์เพื่อวัดคุณภาพคณะกรรมการในภาพรวม (Aggregate) ผ่านตัวแปรคุณลักษณะคณะกรรมการจำนวน 6 ด้าน ตามคำแนะนำของ CG Code พ.ศ. 2560 และหลักฐานจากการวิจัยในอดีตที่กล่าวมาข้างต้นที่พบว่าคุณลักษณะของคณะกรรมการส่งผลกระทบต่อคุณภาพกำไร

จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยได้พิจารณาตามคำแนะนำของ CG Code พ.ศ. 2560 [4] ซึ่งมีได้ระบุไว้เกี่ยวกับการนำไปปรับใช้เป็นการเฉพาะเจาะจง งานวิจัยนี้จึงพิจารณาค่าคะแนนของคณะกรรมการในภาพรวมของตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจากบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ ในกลุ่ม SET100 หากบริษัทมีคุณลักษณะคณะกรรมการครบทั้ง 6 ด้าน ตามเกณฑ์พิจารณาที่กำหนด จะได้ผลรวมคะแนนค่าคุณลักษณะคณะกรรมการเท่ากับ 6 คะแนน ทั้งนี้ หากบริษัทมีค่าคะแนนไม่ครบทุกข้อจะส่งผลให้ผลรวมคะแนนค่าคุณลักษณะคณะกรรมการลดลงตามลำดับ (เช่น 0 จนถึง 5 คะแนน)

การคำนวณค่าคุณภาพคณะกรรมการ จะแยกพิจารณาเป็น 2 ขั้นตอน คือ (1) การกำหนดอัตราส่วนคะแนนรวมและ (2) การนำอัตราส่วนคะแนนรวมมาพิจารณาเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยรวมทั้งหมดของกลุ่มตัวอย่าง

เพื่อหาคุณภาพคณะกรรมการรวม ดั้งชั้นตอนต่อไป

ชั้นตอนที่ 1 อัตราส่วนคะแนนรวม

$$\text{อัตราส่วนคะแนนรวม} = \frac{\sum \text{ค่าคุณลักษณะคณะกรรมการ}}{\text{ค่าคุณลักษณะคณะกรรมการทั้งหมด หรือ 6}}$$

ชั้นตอนที่ 2 คุณภาพคณะกรรมการ

$$\text{คุณภาพคณะกรรมการ} = \text{ให้มีค่าเท่ากับ 1 หากบริษัทมีอัตราส่วนคะแนนรวมสูงกว่าค่าเฉลี่ยของกลุ่มหากมีค่าเฉลี่ยของกลุ่มต่ำกว่าให้เท่ากับ 0}$$

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้นแสดงให้เห็นว่าคุณภาพคณะกรรมการ โดยพิจารณาจากขนาดคณะกรรมการ การครบรรมตำแหน่งประธานกรรมการ ความอิสระของคณะกรรมการ ความเชี่ยวชาญของคณะกรรมการ ความหลากหลายของคณะกรรมการ และการประชุมของคณะกรรมการ เป็นการแสดงถึงประสิทธิผลในการกำกับติดตาม อาจส่งผลให้ความมีเสถียรภาพกำไรของกิจการเพิ่มขึ้น เช่น งานวิจัยของ Boonlert-U-Thai et al. [22] พบว่าคุณภาพคณะกรรมการช่วยเพิ่มความมีเสถียรภาพกำไรของกิจการ จึงกำหนดสมมติฐาน ดังนี้

สมมติฐานที่ 3 : คุณภาพคณะกรรมการมีผลกระทบเชิงบวกต่อความมีเสถียรภาพกำไรของกิจการ
แนวคิดเกี่ยวกับความมีเสถียรภาพกำไร

ในการประเมินมูลค่าของกิจการ นักลงทุนต้องใช้ข้อมูลในงบการเงินของกิจการในการพยากรณ์ความสามารถในการดำเนินงานของกิจการ โดยข้อมูลในงบการเงินที่นักลงทุนให้ความสำคัญอย่างมากก็คือตัวเลขกำไร ดังนั้นคุณภาพของกำไรที่แสดงอยู่ในรายงานทางการเงินเป็นสิ่งสำคัญมาก หนึ่งในตัววัดคุณภาพของกำไรที่นิยมใช้ก็คือ เสถียรภาพในกำไร (Earning Persistence) เป็นลักษณะที่สะท้อนถึงคุณภาพของกำไรของกิจการ โดย Dawar [23] ที่กล่าวว่า นักลงทุนให้ความสำคัญกับตัวเลขกำไร ซึ่งโดยทั่วไปข้อมูลดังกล่าวมีประโยชน์ในการตัดสินใจโดยความมีเสถียรภาพกำไรเป็นตัวชี้วัดความยั่งยืนในตัวเลขกำไร [5] และความสามารถในการรักษาระดับการคงอยู่ของกำไรในอนาคตอันใกล้ของกิจการ [6] เนื่องจากกำไรที่มีเสถียรภาพจะมีระดับความคงอยู่ในระดับเดียวกันในงวดถัดไปโดยงานวิจัยในครั้งนี้ใช้แบบจำลองในการวัดระดับความมีเสถียรภาพกำไรของ Francis et al. (2004) [24] เพื่อทดสอบผลกระทบของกำไรในงวดปัจจุบันที่จะสะท้อนผลกำไรในงวดอนาคตของบริษัท ซึ่งพิจารณาจากกำไรสุทธิในงบกำไรขาดทุน โดยใช้กำไรในงวดปัจจุบันเป็นตัวแปรอธิบายกำไรในงวดอนาคต ซึ่งประยุกต์จาก Lev (1983) [25] ดังนี้

แบบจำลองวัดความมีเสถียรภาพกำไรตามแนวคิดของ Francis et al. (2004) ซึ่งพิจารณาจากกำไรสุทธิในงบกำไรขาดทุน โดยใช้กำไรในงวดปัจจุบันเป็นตัวแปรอธิบายกำไรในงวดอนาคต ซึ่งประยุกต์จาก Lev (1983) ดังนี้

$$N_{i,t+1} = \beta_0 + \beta_1 N_{i,t} + \epsilon_{i,t} \dots (1)$$

จากแบบจำลองที่ (1) $N_{i,t+1}$ คือ กำไรสุทธิของงวดบัญชีถัดไป $N_{i,t}$ คือ กำไรสุทธิของงวดบัญชีปีปัจจุบัน (Pirveli, 2020) จากแบบจำลองดังกล่าว การพิจารณาความมีเสถียรภาพกำไร จะพิจารณาจากค่า β_1 หากค่า β_1 สูง แสดงให้เห็นว่า กำไรของกิจการมีเสถียรภาพมาก หากค่า β_1 ต่ำ แสดงให้เห็นว่า กำไรของกิจการมีเสถียรภาพน้อย

ค่า β_1 ที่สูง แสดงให้เห็นว่า กำไรมีระดับการคงอยู่สูง ดังนั้นความสามารถในการสร้างกำไรในงวดปัจจุบัน (ในอดีต) เป็นตัวกำหนดกำไรในงวดอนาคต (ปัจจุบัน) ได้อย่างถูกต้องแม่นยำ [26]

ระเบียบวิธีการศึกษา

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ บริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย งานวิจัยนี้ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เลือกบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ที่ถูกคำนวณในดัชนี SET100 โดยศึกษาระหว่างปี พ.ศ.2563 – 2566 (ข้อมูล ณ วันที่ 12 พฤศจิกายน 2567) โดยที่อยู่ระหว่างการฟื้นฟูผลการดำเนินงานบริษัทที่ไม่แจ้งว่าประสงค์ให้เปิดเผยข้อมูลและบริษัทไม่มีความสมบูรณ์ของข้อมูลหรือบริษัทที่มีการแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับผลการดำเนินงานในระหว่างปี พ.ศ. 2563 - พ.ศ. 2566 จึงทำให้กลุ่มตัวอย่างที่เลือกมีดังนี้

บริษัทมหาชนที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กลุ่ม SET100	100 บริษัท
หัก บริษัทที่อยู่ในกลุ่มธุรกิจการเงิน และกลุ่มกองทุนรวมอสังหาริมทรัพย์	14 บริษัท
บริษัทที่มีข้อมูลไม่ครบถ้วน (เช่น ข้อมูล CG ESG หรือ BDEF)	31 บริษัท
กลุ่มตัวอย่าง	55 บริษัท

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลมาจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ประกอบด้วยข้อมูลงบการเงินของบริษัท ได้จากเว็บไซต์กรมพัฒนาธุรกิจการค้า เว็บไซต์ของบริษัทและฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ โดยข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ อยู่ในช่วงระหว่างปี พ.ศ.2563 – 2566 จึงทำให้มีข้อมูลตัวอย่างในการศึกษาจำนวน 55 บริษัท เท่ากับ 220 ตัวอย่าง

การวัดค่าของตัวแปร

การวัดค่าของตัวแปร ตัวแปรที่ศึกษาในครั้งนี้ ประกอบด้วย ตัวแปรอิสระ ตัวแปรตามและตัวแปรควบคุม ดังต่อไปนี้

1. ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ได้แก่ คะแนนการกำกับดูแลกิจการ (CGD) ผู้วิจัยเลือกใช้ข้อมูลจากรายงานการสำรวจการกำกับดูแลกิจการบริษัทจดทะเบียนของสมาคมส่งเสริมสถาบันกรรมการบริษัทไทย ซึ่งแสดงข้อมูลเฉพาะบริษัทที่มีคะแนนการกำกับดูแลกิจการที่ได้รับสัญลักษณ์ 3 ดาวขึ้นไป ดังนั้นจึงกำหนดวัดค่าจากตัวแปรหุ่น คะแนนความยั่งยืน (ESG Score) ของหลักทรัพย์ที่ได้รับการคัดเลือกให้ถูกคำนวณในดัชนี SET100 และคุณภาพคณะกรรมการ(BDEF) ใช้หลักเกณฑ์ตาม CG code พ.ศ.2560 ทั้ง 6 ด้าน ดังนั้นจึงกำหนดวัดค่าจากตัวแปรหุ่น

2. ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ เสถียรภาพกำไรของกิจการ โดยใช้ตัวแบบของ Francis et al., (2004) [24]

3. ตัวแปรควบคุม (Control Variables) เป็นตัวแปรเกี่ยวกับการกำกับดูแลกิจการมีผลต่อความมีเสถียรภาพกำไร งานวิจัยในอดีตที่มีการศึกษามากแล้ว ประกอบด้วย ขนาดบริษัท ความเสี่ยงทางการเงิน การเติบโตของกิจการ สำนักงานสอบบัญชี และกลุ่มอุตสาหกรรม ดังนี้

3.1 ขนาดบริษัท (Firm Size: SIZE) วัดโดยลอการิทึมธรรมชาติของสินทรัพย์รวม

3.2 ความเสี่ยงทางการเงิน (Leverage: LEV) วัดโดยอัตราส่วนหนี้สินรวมต่อสินทรัพย์รวม

3.3 การเติบโตของกิจการ (GROWTH) วัดโดยอัตราการเปลี่ยนแปลงของสินทรัพย์รวม โดยคำนวณจากยอดสินทรัพย์รวมปีปัจจุบันหักยอดสินทรัพย์รวมปีก่อน หาด้วยยอดสินทรัพย์รวมปีก่อน

3.4 สำนักงานสอบบัญชี (BIG4) ซึ่งใช้ตัวแปรเทียม (Dummy Variables) คือ (0,1) เป็นตัววัด โดยมีค่าเป็น 1 เมื่อใช้บริการสอบบัญชีจากสำนักงานสอบบัญชี BIG4 และที่เหลือให้ค่าเป็น 0

3.5 กลุ่มอุตสาหกรรม (IND) ซึ่งใช้ตัวแปรเทียม (Dummy Variables) คือ (0,1) เป็นตัววัด แบ่งโดยตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยแบ่งออกเป็น 8 กลุ่ม

Table 1. Data on Measuring Relevant Variables and Control Variables

ตัวแปร	ชื่อตัวแปร	ตัววัด
เสถียรภาพกำไรของกิจการ	EP	$NI_{i,t+1} = \beta_0 + \beta_1 NI_{i,t} + \epsilon_{i,t}$ กำไรสุทธิของบริษัท i ปีที่ t+1 หาด้วยสินทรัพย์รวมของบริษัท i ปีที่ t
การกำกับดูแลกิจการ	CG	การเปิดเผยคะแนนการกำกับดูแลกิจการ(CGDI) ใช้ตัวแปรเทียม (Dummy Variables) คือ (0,1) หากบริษัท i ปีที่ t ได้รับผลการประเมินคะแนนการกำกับดูแลกิจการเท่ากับ 3-5 คะแนน ให้มีค่าเป็น 1 และหากไม่ได้รับคะแนนการกำกับดูแลกิจการให้ มีค่าเป็น 0 (ESG Score) ของหลักทรัพย์ที่ได้รับการคัดเลือกให้ ถูกคำนวณในดัชนี SET100 และคุณภาพคณะกรรมการ(BDEF) ใช้หลักเกณฑ์ตาม CG code พ.ศ.2560 ทั้ง 6 ด้าน ดังนั้นจึง กำหนดวัดค่าจากตัวแปรหุ่น
ขนาดบริษัท	SIZE	วัดจากค่าลอการิทึมธรรมชาติของสินทรัพย์รวม
ความเสี่ยงทางการเงิน	LEV	วัดจากค่าอัตราส่วนหนี้สินรวมต่อสินทรัพย์รวม
การเติบโตของกิจการ	GROWTH	วัดจากอัตราการเปลี่ยนแปลงของสินทรัพย์รวม
สำนักงานสอบบัญชี	BIG4	ตัวแปรเทียม (0,1) โดยมีค่าเป็น 1 เมื่อใช้บริการสอบบัญชีจาก สำนักงานสอบบัญชี BIG4 ประกอบด้วย KPMG, Deloitte, PWC และ EY ที่เหลือให้ค่าเป็น 0

ตัวแบบในการศึกษา

ตัวแบบในการศึกษาผลกระทบของการกำกับดูแลกิจการต่อความมีเสถียรภาพกำไรของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กลุ่ม SET 100 เขียนเป็นสมการดังนี้

$$NI_{i,t+1} = \beta_0 + \beta_1 NI_{i,t} + \beta_2 CGDI_{i,t} + \beta_3 NI * CGDI_{i,t} + \beta_4 ESG_{i,t} + \beta_5 NI * ESG_{i,t} + \beta_6 BDEF_{i,t} + \beta_7 SIZE_{i,t} + \beta_8 LEV_{i,t} + \beta_9 GROWTH_{i,t} + \beta_{10} BIG4_{i,t} + \epsilon_{i,t}$$

โดย $NI_{i,t+1}$ = กำไรสุทธิของบริษัท i ปีที่ t+1 หาด้วยสินทรัพย์รวมของบริษัท i ปีที่ t

$NI_{i,t}$ = กำไรสุทธิของบริษัท i ปีที่ t หาด้วยสินทรัพย์รวมของบริษัท i ปีที่ t

CGDi,t	= การเปิดเผยคะแนนการกำกับดูแลกิจการใช้ตัวแปรเทียม (Dummy Variables) คือ (0,1) หากบริษัท i ปีที่ t ได้รับผลการประเมินคะแนนการกำกับดูแลกิจการเท่ากับ 3–5 คะแนน ให้มีค่าเป็น 1 และหากไม่ได้รับคะแนนการกำกับดูแลกิจการให้มีค่าเป็น 0
ESGi,t	= การเปิดเผยคะแนนความยั่งยืน SET ESG Ratings ใช้ตัวแปรเทียม (Dummy Variables) คือ (0,1) หากบริษัท i ปีที่ t ได้ผ่านเกณฑ์การประเมินให้มีค่าเป็น 1 และหากไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินให้มีค่าเป็น 0
BDEFi,t	= คุณภาพคณะกรรมการ ใช้ตัวแปรเทียม (Dummy Variables) คือ (0,1) หากบริษัทมีอัตราส่วนคะแนนคุณภาพคณะกรรมการสูงกว่าค่าเฉลี่ย ให้มีค่าเท่ากับ 1 หากต่ำกว่าค่าเฉลี่ยให้มีค่าเท่ากับ 0
SIZEi,t	= ขนาดของบริษัท i ปีที่ t คำนวณจากค่าลอการิทึมธรรมชาติของสินทรัพย์รวม
LEVi,t	= ความเสี่ยงทางการเงินของบริษัท i ปีที่ t คำนวณจากหนี้สินรวมต่อส่วนของผู้ถือหุ้น
GROWTH _{i,t}	= การเติบโตของบริษัท i ปีที่ t คำนวณจากการเปลี่ยนแปลงของสินทรัพย์รวม
BIG4 _{i,t}	= ใช้ตัวแปรเทียม (0,1) เป็นตัววัดสำนักงานสอบบัญชี 1 = BIG4 และ 0 = NON-BIG4
$\epsilon_{i,t}$	= ค่าความคลาดเคลื่อน

ผลการศึกษาและอภิปรายผลการศึกษา

งานวิจัยครั้งนี้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ค่าร้อยละ (Percentage) และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson Correlation Analysis) และการวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) โดยมีผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงดังตารางที่ 2 และตารางที่ 3

Table 2 Descriptive Statistics of Variables

ตัวแปรค่าต่อเนื่อง	n	Min	Max	Mean	S.D.
$NI_{i,t+1}$	220	0.099	2.510	0.092	0.214
$NI_{i,t}$	220	0.079	4.260	0.155	0.419
$SIZE_{i,t}$	220	9.507	12.533	10.860	0.599
$LEV_{i,t}$	220	0.015	0.877	0.521	0.176
$GROWTH_{i,t}$	220	0.883	38.834	11.722	28.720
คะแนนคุณภาพกรรมการ (คะแนน)	220	1.000	5.167	3.760	1.340
ตัวแปรหุ่น	n	Min	Max	% of 1	% of 0
$CGD_{i,t}$	220	0.000	1.000	0.990	0.095
$ESG_{i,t}$	220	0.000	1.000	0.750	0.437

Table 2. Descriptive Statistics of Variables (continue)

ตัวแปรค่าต่อเนื่อง	n	Min	Max	Mean	S.D.
BDEF _{i,t}	220	0.000	1.000	0.650	0.478
BIG4 _{i,t}	220	0.000	1.000	0.990	0.095

หมายเหตุ : $Nli_{i,t+1}$ = วัดค่าจากกำไรสุทธิของบริษัท i ปีที่ t+1หารด้วยสินทรัพย์รวมของบริษัท i ปีที่ t, $Nli_{i,t}$ = วัดค่าจากกำไรสุทธิของบริษัท i ปีที่ t หารด้วยสินทรัพย์รวมของบริษัท i ปีที่ t, $CGDi_{i,t}$ = วัดค่าจากการเปิดเผยคะแนนการกำกับดูแลกิจการ ใช้ตัวแปรเทียม (Dummy Variables) คือ (0,1), $ESGi_{i,t}$ = วัดค่าจากการเปิดเผยคะแนนความยั่งยืน SET ESG Ratings ใช้ตัวแปรเทียม (Dummy Variables) คือ (0,1), $BDEFi_{i,t}$ = วัดค่าจากคุณภาพคณะกรรมการ ใช้ตัวแปรเทียม (Dummy Variables) คือ (0,1), $SIZE$ = วัดค่าจากลอการิทึมของสินทรัพย์รวม, LEV = วัดค่าจากกำไรทางบัญชีก่อนหักภาษีต่อสินทรัพย์รวม, $GROWTH$ = วัดค่าจากสินทรัพย์รวมปีปัจจุบันหักยอดสินทรัพย์รวมปีก่อนหารด้วยยอดสินทรัพย์รวมปีก่อน, $BIG4$ = กลุ่ม BIG4 จะให้ค่าเป็น 1 และกลุ่ม NON-BIG4 จะให้ค่าเป็น 0 และ ***,** และ * หมายถึง ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 0.05 และ 0.10 ตามลำดับ (ใช้อธิบายตารางที่ 1)

Table 3 Pearson Correlation Coefficients

ตัวแปร	$Nli_{i,t+1}$	$Nli_{i,t}$	$CGD_{i,t}$	$ESG_{i,t}$	$BDEF_{i,t}$	$SIZE_{i,t}$	$LEV_{i,t}$	$GROWTH_{i,t}$	$BIG4_{i,t}$
$Nli_{i,t+1}$	1	0.273**	0.004	-0.176**	0.073	-0.136*	-0.022	0.041	0.004
$Nli_{i,t}$		1	0.000***	-0.196**	-0.006	-0.191**	0.020	-0.079	0.030
$CGD_{i,t}$			1	-0.056	-0.070	0.002	0.031	0.018	0.004**
$ESG_{i,t}$				1	-0.057	0.269**	-0.046	-0.054	-0.056
$BDEF_{i,t}$					1	0.006	0.004	-0.010	-0.070
$SIZE_{i,t}$						1	0.305**	0.024	0.002
$LEV_{i,t}$							1	0.020	0.031
$GROWTH_{i,t}$								1	0.018
$BIG4_{i,t}$									1

หมายเหตุ: ***,** และ * หมายถึง ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 0.05 และ 0.10 ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตารางที่ 3 พบว่า การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation coefficients) สำหรับค่าตัวแปรต่างๆ ของกลุ่มตัวอย่าง 220 ตัวอย่าง ในการอธิบายผลการศึกษากาารวิเคราะห์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson correlation Analysis) พบว่าค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระระหว่าง SIZE กับ LEV ที่มีค่าสูงสุด 0.305 ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่เกิน ± 0.7 แสดงว่าตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กันแต่ไม่ถึงขั้นก่อให้เกิดปัญหา (Multicollinearity) [27]

Table 4 Results of Multiple Regression Equation Showing the Impact of Corporate Governance on Profit Stability

ตัวแปร	ตัวแปรตาม = EP	
	Coef.	ค่าสถิติ t
(Constant)	0.293	1.210
NI	0.097	0.853
CGD	0.228	0.168
NI*CGD	0.022**	0.322
ESG	0.036	-0.398
NI*ESG	0.098	-0.928
BDEF	0.031	-0.102
NI*BDEF	0.096**	2.039
SIZE	0.025	-0.951
LEV	0.082	-0.003
GROWTH	0.000	0.671
BIG4	0.143	-0.130
R Square	0.168	
Adjusted R Square	0.132	
Std. Error of the Estimate	0.199	

หมายเหตุ: ** หมายถึง ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตารางที่ 4 พบว่าผลกระทบของการกำกับดูแลกิจการต่อความมีเสถียรภาพกำไร จากการพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยของค่า NI*CGD มีค่าเท่ากับ 0.022 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ หมายความว่า คะแนนการกำกับดูแลกิจการช่วยเพิ่มความมีเสถียรภาพกำไรในทางเพิ่มขึ้น จึงยอมรับสมมติฐานที่ 1: การเปิดเผยคะแนนการกำกับดูแลกิจการมีผลกระทบกับความมีเสถียรภาพกำไรของกิจการ และค่า NI*BDEF มีค่าเท่ากับ 0.096 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ หมายความว่า คุณภาพของคณะกรรมการมีผลเชิงบวกกับความมีเสถียรภาพกำไรในทางเพิ่มขึ้น จึงยอมรับสมมติฐานที่ 3: คุณภาพคณะกรรมการมีผลกระทบเชิงบวกต่อความมีเสถียรภาพกำไรของกิจการ

การอภิปรายผล

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบของการกำกับดูแลกิจการ โดยพิจารณาจาก 3 มิติ ได้แก่ การเปิดเผยคะแนนการกำกับดูแลกิจการ (CGD), การเปิดเผยคะแนนความยั่งยืน (ESG Score) และคุณภาพของคณะกรรมการ (BDEF) ที่มีต่อความมีเสถียรภาพกำไร (Earnings Persistence) ของบริษัทจดทะเบียน

ในกลุ่ม SET100 ช่วงปี พ.ศ. 2563-2566 จากผลการทดสอบสมมติฐาน สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

ผลกระทบของการเปิดเผยคะแนนการกำกับดูแลกิจการ (CGD) ผลการศึกษาพบว่า CGD มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความมีเสถียรภาพกำไรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสนับสนุนสมมติฐานที่ 1 ผลลัพธ์นี้สอดคล้องกับ ทฤษฎีตัวแทน (Agency Theory) ที่อธิบายว่ากลไกการกำกับดูแลกิจการที่ดีช่วยลดปัญหาความไม่เท่าเทียมกันของข้อมูล (Information Asymmetry) ระหว่างผู้บริหารและผู้ถือหุ้น โดยบริษัทที่มีคะแนน CG สูงย่อมแสดงถึงความโปร่งใสและระบบการควบคุมภายในที่เข้มแข็ง ซึ่งช่วยจำกัดโอกาสในการจัดการกำไร (Earnings Management) ของฝ่ายบริหาร ส่งผลให้ตัวเลขกำไรที่รายงานสะท้อนผลการดำเนินงานที่แท้จริงและมีความยั่งยืนในระยะยาว สอดคล้องกับการศึกษาของ Tangruenrat [8] ที่พบว่าคะแนน CG เป็นสัญญาณบ่งชี้คุณภาพกำไรในบริบทของตลาดทุนไทย

ผลกระทบของคุณภาพคณะกรรมการ (BDEF) ผลการศึกษาพบว่า BDEF มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความมีเสถียรภาพกำไรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสนับสนุนสมมติฐานที่ 3 โดยคุณภาพคณะกรรมการในที่นี้วัดจากคุณลักษณะของคร่อม 6 ด้านตาม CG Code ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า คณะกรรมการที่มีประสิทธิภาพ (Effective Board) ทำหน้าที่เป็นกลไกการตรวจสอบและถ่วงดุล (Monitoring Mechanism) ที่สำคัญ ตามแนวคิดทฤษฎีการพึ่งพาทรัพยากร (Resource Dependence Theory) และทฤษฎีผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งช่วยกลั่นกรองนโยบายบัญชีและป้องกันการตกแต่งตัวเลขทางบัญชีเชิงรุก เมื่อคณะกรรมการมีความเป็นอิสระ มีความเชี่ยวชาญ และมีการประชุมอย่างสม่ำเสมอ ย่อมส่งผลให้กำไรของกิจการมีคุณภาพและมีเสถียรภาพสูงขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Boonlert-U-Thai et al. [22] ที่พบว่าคุณภาพคณะกรรมการช่วยส่งเสริมความคงอยู่ของกำไร

ผลกระทบของคะแนนความยั่งยืน (ESG Score) ผลการศึกษา ไม่พบความสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญทางสถิติระหว่าง ESG Score กับความมีเสถียรภาพกำไร ซึ่งอาจอธิบายได้จาก 3 ปัจจัยหลัก ดังนี้ 1. ปัจจัยด้านช่วงเวลา (Time Lag) การดำเนินงานด้าน ESG เป็นการลงทุนเพื่อความยั่งยืนในระยะยาว ซึ่งในระยะสั้น (Short-term) อาจก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานที่สูงขึ้น ส่งผลกระทบต่อกำไรในงวดปัจจุบันและอาจทำให้ความสัมพันธ์กับเสถียรภาพกำไรยังไม่เด่นชัดในช่วงเวลาที่ทำการศึกษา 2. บริบทของช่วงเวลาศึกษา (Crisis Context) ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาอยู่ในช่วงปี 2563-2566 ซึ่งคาบเกี่ยวกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของ COVID-19 และการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจในช่วงเวลาดังกล่าว บริษัทจดทะเบียนอาจเผชิญกับความผันผวนทางธุรกิจสูง (High Volatility) ทำให้ปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจมีอิทธิพลต่อกำไรมากกว่าปัจจัยด้าน ESG และ 3. ต้นทุนของการทำ ESG (Cost of ESG) ตลาดทุนไทยอาจยังอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่าน ซึ่งนักลงทุนอาจยังไม่ได้รับรู้ข้อมูล ESG ในเชิงลึกพอที่จะนำมาใช้ประเมินความเสี่ยงด้านกำไรในอนาคตได้อย่างแม่นยำ หรือมาตรฐานการวัดค่า ESG Score อาจยังมีความหลากหลาย ทำให้ความเชื่อมโยงกับตัวเลขทางบัญชีไม่ชัดเจนเท่ากับตัวแปรด้านการกำกับดูแล (CG และ Board) ที่มีการพัฒนามานานกว่า

การนำไปใช้ประโยชน์

1. บริษัทจดทะเบียนควรพิจารณาให้ความสำคัญกับการบรรลุคุณลักษณะคณะกรรมการทั้ง 6 ด้านที่ใช้ในการวิจัยนี้ เช่น ความเชี่ยวชาญด้านบัญชี/การเงิน ความเป็นอิสระ และการประชุมที่ถี่ถ้วน เพื่อให้คุณภาพคณะกรรมการโดยรวมอยู่ในระดับสูงกว่าคู่แข่ง ซึ่งจะนำมาซึ่ง คุณภาพกำไรที่ยั่งยืน

2. ผลการวิจัยสนับสนุนให้ตลาดทุนใช้การเปิดเผย คะแนน CGD เป็นสัญญาณที่บ่งชี้ถึง คุณภาพของ ข้อมูลทางการเงิน และความน่าเชื่อถือของกำไรที่รายงาน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีตัวแทน (Agency Theory) ที่ระบุว่ากลไก CG ช่วยบรรเทาปัญหาความไม่เท่าเทียมกันของข้อมูลและการจัดการกำไร

3. นักลงทุนและนักวิเคราะห์ควรบูรณาการ คะแนน CG และ คุณภาพคณะกรรมการ เข้าเป็นส่วนหนึ่งของแบบจำลองการประเมินมูลค่ากิจการ (Valuation Models) เนื่องจากความมีเสถียรภาพกำไร ที่สูงขึ้นย่อมหมายถึงความเสี่ยงที่ต่ำลงและมูลค่าที่สูงขึ้นในการพยากรณ์กระแสเงินสดในอนาคต

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในอนาคต

1. ควรขยายการศึกษาโดยเพิ่มตัวแปรเชิงคุณภาพของคณะกรรมการที่ละเอียดขึ้น เช่น ประสบการณ์ ในอุตสาหกรรม (Industry Expertise) เครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างกรรมการ (Interlocking Directorates) หรือ วุฒิการศึกษาเฉพาะด้าน เพื่อประเมินว่าคุณลักษณะเหล่านี้ส่งผลต่อความมีเสถียรภาพกำไรโดยตรงหรือ เป็นอิทธิพลทางอ้อมอย่างไร

2. ควรพิจารณาใช้ตัววัดคุณภาพกำไรอื่น ๆ ที่เป็นที่ยอมรับ เช่น ความระมัดระวังทางบัญชี หรือการ วัตถุประสงค์การจัดการกำไร (Discretionary Accruals) เพื่อเปรียบเทียบกับกลไก CG และ BDEF ส่งผลต่อ คุณสมบัติด้านอื่น ๆ ของกำไรอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

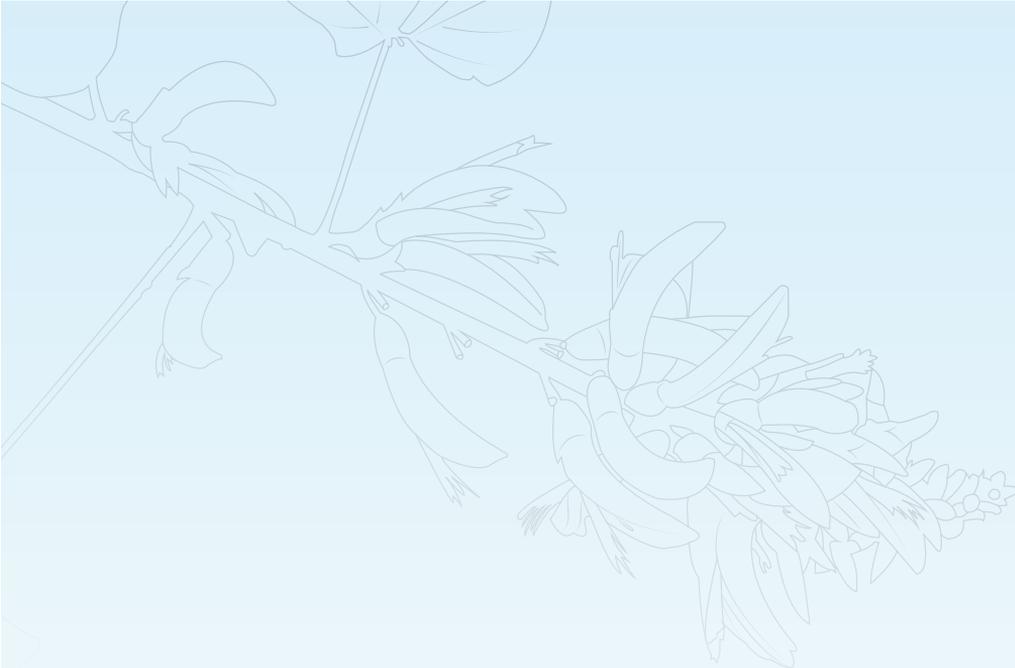
- [1] Srijunpetch, S. (2012). Corporate governance assessment. *Journal of Business Administration*, 35(134), 1–4.
- [2] García-Sánchez, I., Martínez-Ferrero, J. & García-Meca, E. (2017). Gender diversity, financial expertise and its effects on accounting quality. *Management Decision*, 55(2), 347–382.
- [3] Yonus Z. I. & Klein, C. (2019). Board composition and corporate risk-taking: a review of listed firms from Germany and the USA. *Journal of Applied Accounting Research*, 20(4), 526–542.
- [4] Securities and Exchange Commission (SEC). (2017). *Corporate governance code for listed companies 2017*. <https://www.sec.or.th>
- [5] Melgarejo, M. (2019). The Impact of corporate governance on earnings quality: Evidence from Peru. *Journal of Accounting in Emerging Economies*, 9(4), 527–541.
- [6] Fatma, N., & Hidayat, W. (2020). Earnings persistence, earnings power, and equity valuation in consumer goods firms. *Asian Journal of Accounting Research*, 5(1), 3–13.
- [7] Sukanantasak, S. (2014). The effect of corporate governance mechanisms on earnings informativeness through earnings persistence: Empirical Evidence from Thailand. *Journal of Accounting Profession*, 10(27), 14–31.
- [8] Tangruenrat, C., (2022). The relationship between corporate governance scores and earnings persistence: Should the Investors Care?. *Journal of Accounting Profession*, 18(59), 5–25.

- [9] Larcker, D., Richardson, S., & Tuna, I. (2007). Corporate governance, accounting outputs, and organizational performance. *The Accounting Review*, 82(4), 963–1008.
- [10] Meepramool, M., & Srijunpetch, S. (2021). Does participating in corporate governance program increase firm value?. *Journal of Federation of Accounting Professions*, 3(8), 46–62.
- [11] Refinitiv (2022). *Environmental, social and governance scores from Refinitiv*. [Methodology paper]. https://www.refinitiv.com/content/dam/marketing/en_us/documents/methodology/refinitiv-esg-scores-methodology.pdf
- [12] Almujaheed, H., & Alfraih, M. (2020). Corporate governance and value relevance of accounting information: Evidence from Kuwait. *International Journal of Ethics and Systems*, 36(2), 249–262.
- [13] Farooque, O. A., Buachoom, W., & Sun, L. (2020). Board, audit committee, ownership and financial performance – emerging trends from Thailand. *Pacific Accounting Review*, 32(1), 54–81.
- [14] Boonlert-U-Thai, K., & Phakdee, A. (2018). Board characteristics, accounting conservatism, and firm performance of Thai listed companies. *Journal of Accounting Professions*, 14(43), 27–47.
- [15] Siam, Y., Laili N., & Khairi K. (2014). Board of directors and earnings management among Jordanian listed companies: Proposing conceptual framework. *International Journal of Technical Research and Applications*, 2(3), 2–5.
- [16] Iraya C., Mwangi, M., & Muchoki, G. (2015). The effect of corporate governance Practices on earnings management of Companies listed at the Nairobi Securities Exchange. *European Scientific Journal*, 11(1), 169–178.
- [17] García Lara, J. M., García Osma, B., Mora, A. & Scapin, M. (2017). The monitoring role of female directors over accounting quality. *Journal of Corporate Finance*, 45, 651–668.
- [18] Badolato, P. G., Donelson, D. C., & Ege, M. (2014). Audit committee financial expertise and earnings management: The role of status. *Journal of Accounting and Economics*, 58(2–3), 208–230.
- [19] Ferrero-Ferrero, I., Fernández-Izquierdo, M. Á., & Muñoz-Torres, M. J. (2013). Integrating sustainability into corporate governance: an empirical study on board diversity. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 22(4), 193–207.
- [20] Orazalin, N. (2019). Board gender diversity, corporate governance, and earnings management Evidence from an emerging market. *Gender in Management: An International Journal*, 35(1), 37–60.

- [21] Gull, A. A., Nekhili, M., Nagati, H. & Chtioui, T. (2018). Beyond gender diversity: how specific attributes of female directors affect earnings management. *The British Accounting Review*, 50(3), 255–274.
- [22] Boonlert-U-Thai, K., Srijunpetch, S., & Phakdee, A. (2021). Board Characteristic Quality Affects Earnings Persistence in Small Firms: The Case of Listed Companies in the Stock Exchange of Thailand. *Journal of Business Administration*, 44(169), 1-24.
- [23] Dawar, V. (2014). Earnings Persistence and Stock Prices: Empirical Evidence from an Emerging Market. *Journal of Financial Reporting and Accounting*, 12(2), 117–134.
- [24] Francis, J., LaFond, R., Olsson, P. M., & Schipper, K. (2004). Costs of equity and earnings attributes. *The Accounting Review*, 79(4), 967–1010.
- [25] Lev, B. (1983). Some economic determinants of time-series properties of earnings. *Journal of Accounting and Economics*, 5(1), 31–48.
- [26] Pirveli, E. (2020). Earnings persistence and predictability within the Emerging Economy of Georgia. *Journal of Financial Reporting and Accounting*, 18(3), 563–589.
- [27] Gujarati, D. N., & Porter, D. C. (2009). *Basic econometrics* (5th ed.). McGraw-Hill/Irwin.

Comparing the Effect of Hybrid Work and Onsite Work on Employee Motivation in Thailand

Pakwan Sermcharoenkit¹ and [Jul Thanasrivanitchai](#)^{1*}

---

¹ Faculty of Business Administration, Kasetsart University, Bangkok, 10900, Thailand

* Corresponding author: E-mail address: jul.t@ku.th

(Received: April 8, 2025; Revised: September 18, 2025; Accepted: October 17, 2025)

Abstract

To maximize employee motivation, the researcher aims to examine how the onsite work and hybrid work affect employee motivation in Thailand. An online questionnaire, adapted from the multidimensional work motivation scale, was utilized as the primary tool for data collection. The researcher gathered and analyzed responses from 400 questionnaires using statistical methods, including t-tests, ANOVA, and MANOVA. The result indicated that the work conditions do not have an impact on employee motivation at a significant 0.05 level. However, results indicate that access to a dedicated workspace positively contributes to the motivation of hybrid employees. Additionally, marital status was found to affect motivation, with single hybrid employees reporting higher motivation levels than married hybrid and married onsite employees. These findings suggest that employers should ensure that all employees receive equitable benefits without presuming that one group is more motivated than another.

Keywords: Hybrid Work, Onsite Work, Motivation, Work Conditions, Employee

Introduction

During the COVID-19 pandemic, numerous companies had to shift their work systems from traditional onsite work to remote work. This trend has persisted even after the pandemic. According to Cisco [1], a majority of employees prefer hybrid work as the new standard. Additionally, 48% of Thai employees reported that working in a company office does not meet their needs. This data highlights the significant impact of hybrid work on employees, making it one of the top priorities for individuals when considering new job opportunities.

Contrarily, hybrid work also has negative effects. With fewer in-person meetings, many employees find it harder to stay connected with their coworkers [2]. Additionally, remote work blurs the lines between professional and personal life. Distractions from noise, inadequate tools, and unreliable internet connections can hinder those who do not have a designated workspace at home [3].

Onsite work and hybrid work are extrinsic factors because they relate to external conditions and environments that influence an employee's behavior and performance [4]. This may affect motivation, which is the key to making people achieve their goal. Motivation contributes to increasing the level of effort and diligence an individual puts into achieving desired results and has a strong relationship with employee performance [5].

If organizations understand the factors that influence employee motivation, they can increase people's motivation to improve productivity and the quality of their products and services. To maximize employee motivation, the researcher aims to study how the onsite job and hybrid work affect employee motivation in Thailand and which factors affect the motivation of Thai employees in the organization.

Objective

1. Compare the differences of motivation levels between employees who implement onsite work and employees who implement hybrid work.
2. To know the effect of onsite work and hybrid work on employee motivation.
3. To study the factors affecting the motivation of Thai employees in the organization.

Literature Review

1. Motivation

Motivation is the state in which people wish or desire a change in their surroundings or in themselves [6]. Several theories provide frameworks for understanding employee motivation.

Two-factor theory point out motivation and job satisfaction are driven by two separate factors: motivator factors (factors that can lead to higher job satisfaction and motivation) and hygiene factors (factors that lead to dissatisfaction if they are inadequate or absent) [7]. Work conditions (onsite work and hybrid work) can be considered hygiene factors. If the company

changes it, it can lead employees to be dissatisfied. This illustrates how work conditions indirectly influence employee motivation.

Maslow's Hierarchy of Needs indicates human needs have a five-level hierarchy including: physiological needs, safety needs, belongingness and love needs, esteem needs, and self-actualization. The individual must first satisfy their lower needs before they can satisfy their higher needs. Fulfilling needs does not serve as a motivator [8].

Moreover, Self-Determination Theory classified motivation into two types: intrinsic motivation and extrinsic motivation. Intrinsic motivation stems from internal factors like work enjoyment and a sense of significance, while extrinsic motivation comes from external factors like salary, job security, or rewards. Intrinsic motivation is considered the most effective for improving employee productivity, while extrinsic motivation can be beneficial for encouraging engagement with tasks that may not be enjoyable or interesting, such as providing extra pay during holidays [9].

Based on Self-Determination Theory, the multidimensional work motivation scale (MWMS) is a standardized questionnaire developed to measure different types of employee motivation at work. It was designed by Gagné et al. (2015). In this study, the researcher used it to create the questionnaire to assess employee motivation between onsite work and hybrid work.

2. Work conditions

Work conditions refer to the circumstances under which a job is performed and can vary considerably, ranging from highly comfortable to extremely challenging for employees [10]. For the purposes of this study, work conditions are categorized into onsite work, where employees are required to perform their tasks at a designated workplace assigned by the company, and hybrid work, where employees divide their time between remote work and onsite presence.

Empirical evidence suggests that job satisfaction tends to be higher among employees engaged in hybrid work compared to those working exclusively onsite, largely due to the greater autonomy afforded by flexible arrangements. In contrast, employee motivation has been found to be higher in onsite work settings. This difference is attributed to the advantages of face-to-face interaction, which facilitates collaboration and strengthens workplace relationships [4]. This information highlights how work conditions impact to employees.

3. Workplace characteristics

Workplace characteristics are the surrounding factors, both tangible and intangible, that influence given duties and foster a supportive work environment will enhance employee motivation, hence facilitating job satisfaction [11]. For employees to work effectively, it require concentration to do their tasks. They need personal space and tranquility in order to work effectively. Poor physical conditions, such as noise or inadequate ventilation, can lower

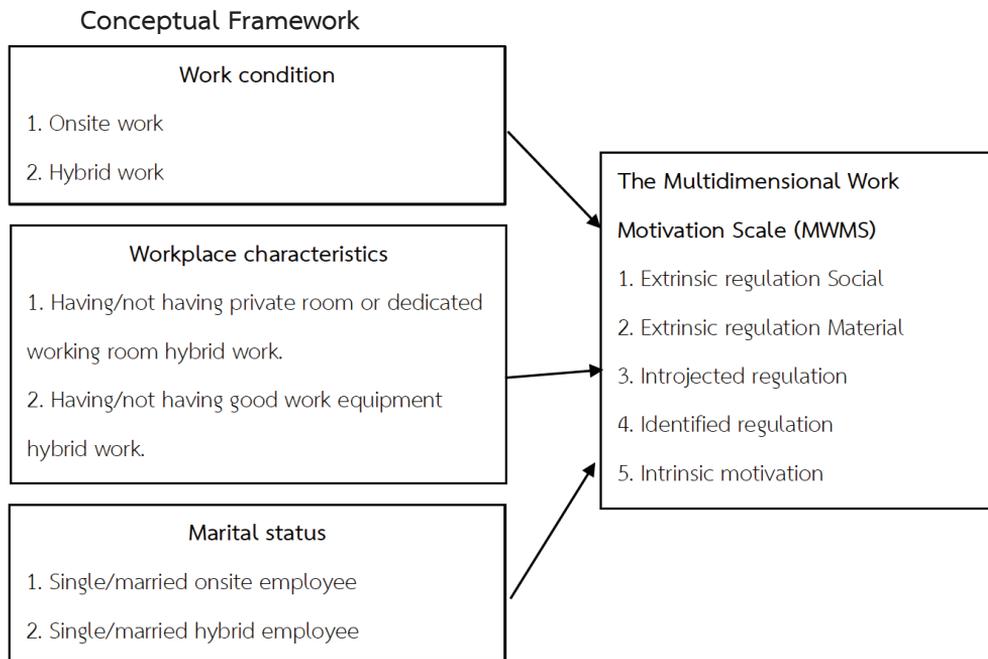
productivity and engagement. Employees who feel comfortable and cared for are more motivated to perform well [3]. 81% of Thai employees and 61% of Thai employers agreed that the technological equipment that the organization currently has does not yet meet the needs of remote working. Gen Z workers in the survey see this as an urgent issue for organizations to address [1].

In the context of hybrid work, workplace characteristics play an increasingly critical role. Unlike onsite employees, hybrid employees may lack access to dedicated office spaces and the high-quality technological equipment typically provided by organizations. Accordingly, this study investigates how workplace characteristics affect hybrid employees in Thailand.

4. Marital status

For male employees, married men have significantly higher work motivation and lower burnout compared to unmarried men because of greater social support from spouses and the need for financial stability [12]. Moreover, married employees prefer hybrid work systems due to the flexible working options that allow them to spend more time with their children [13].

According to Maslow's Hierarchy of Needs, belongingness and love needs are closely related to social interactions in the workplace [8]. In this context, marital status was selected as a variable, as it may influence employees' social behaviors and interactions.

Figure 1 Conceptual Framework

Research Hypotheses

Hypothesis 1 : There is a difference in average motivation level between onsite and hybrid employees.

Hypothesis 2 : There is a difference in each type of motivation level between onsite and hybrid employees.

Hypothesis 3 : There is a difference in motivation level between hybrid employees with good work equipment and hybrid employees without good work equipment.

Hypothesis 4 : There is a difference in motivation levels between hybrid employees with a private room or dedicated working room and hybrid employees without a private room or dedicated working room.

Hypothesis 5 : There is a difference in motivation levels among single onsite work, married onsite work, single hybrid work and married hybrid work employees.

Methodology

1. Sampling Method

The sample size was calculated by Cochran [14] to determine a finite population in research methodology because the population size is large. The sample size required to collect data was 400 people, including 200 onsite work employees and 200 hybrid work employees.

2. Data Collection Procedures

2.1. Distribute the questionnaire via a Google Form to 30 people in a sample group to test the reliability of the questionnaire by Cronbach's Alpha Coefficient.

2.2. Distribute the questionnaire to 400 employees which include 200 employees who implement onsite work, and 200 employees who implement a hybrid work system. The data collection started from January to February 2025 via google form.

2.3. The researcher checked the quality of the collected data according to the inclusion criteria, exclusion criteria and withdrawal criteria.

Table 1 Inclusion, exclusion and withdrawal criteria for participants

Types of criteria	Criteria
Inclusion Criteria	<ul style="list-style-type: none"> - Thai employees aged from 20 years to 60 years. - Have Thai nationality and possess the ability to speak, read, and write in Thai. - Consent to participate in the research voluntarily.

Table 1 Inclusion, exclusion and withdrawal criteria for participants (continue)

Types of criteria	Criteria
Exclusion Criteria	<ul style="list-style-type: none"> - Provide incomplete information as specified in the questionnaire. - Provide abnormal information, such as selecting the same option in every section of the questionnaire - Take an unusual amount of time to complete the questionnaire, such as taking too long to complete the questionnaire, etc.
Withdrawal Criteria	<ul style="list-style-type: none"> - Participants chose not to continue to complete the questionnaire.

3. Data Analysis Method

The researcher conducted a thorough statistical analysis with statistical analysis tools as follows:

3.1. Descriptive Statistics is used to analyze descriptive data by converting raw data into an easily understandable form including percentage, mean, standard deviation, and Cronbach's alpha coefficient.

3.2. T-test is used to compare the differences between two independent variables (Onsite work & Hybrid work) and determine whether different variables affect the motivation level differently or not.

3.3. ANOVA is used to compare differences between more than 2 variables to test whether variables have different effects on motivation levels.

3.3. MANOVA is used to compare differences between more than 2 dependent variables to test whether variables have different effects on each type of motivation levels.

Results

1. Demographic

Table 2 Demographic factors of participants

No.	Variable	Number of people	Percentage
Gender			
1	Male	123	30.750%
2	Female	277	69.250%
Marital status			
1	Single	168	42.000%
2	Married	232	58.000%

Table 2 Demographic factors of participants (continue)

No.	Variable	Number of people	Percentage
Work conditions			
1	Onsite work	200	50.000%
2	Hybrid work	200	50.000%
Hybrid employee having good work equipment			
1	Yes	179	89.500%
2	No	21	10.500%
Hybrid employee having private room or dedicated working room			
1	Yes	61	30.500%
2	No	139	69.500%

2. Reliability of data

Table 3 Testing the reliability of the questionnaire by Cronbach's alpha coefficient

Variable	Number of Questions	Cronbach's alpha coefficient
Extrinsic Regulation Social	3	0.825
Extrinsic Regulation Material	3	0.781
Introjected Regulation	4	0.861
Identified regulation	3	0.772
Intrinsic motivation	3	0.894

All of Cronbach's alpha coefficient are above 0.700. This result show that questionnaire is reliable [15].

3. Research Hypothesis Testing

Table 4 Hypothesis test result

Hypothesis	Statistics Tool	p-value	Hypothesis Supported
Hypothesis 1	t-test	0.400	Unsupport
Hypothesis 2	MNOVA	0.691	Unsupport
Hypothesis 3	t-test	0.255	Unsupport
Hypothesis 4	t-test	0.002	Support
Hypothesis 5	ANOVA	0.002	Support

Hypothesis 1: There is no significant difference in average motivation level between onsite employees and hybrid employees, this result is related to the two-factor theory that both onsite work and hybrid work are hygiene factors. They lead to dissatisfaction if they are absent but do not increase motivation. It also aligns with the Reean [4] research about the effect of hybrid and onsite work arrangements in the BPO industry that work arrangements had no significant effect on motivation level. Similarly, Antoni and Bohdan [16] found no significant differences in work engagement across these groups.

Hypothesis 2: There is no significant difference between each type of motivation level between onsite employees and hybrid employees. In line with Self-Determination Theory, both work conditions represent external factors that primarily influence extrinsic motivation and thus exert less impact compared to internal factors [17]. This finding is supported by Roopa and Natalia [18], who emphasized that motivation is more strongly affected by role clarity, managerial support, and work-life balance rather than work conditions. The evidence suggests that working conditions alone do not substantially influence motivation levels, underscoring the need for organizations to evaluate additional variables.

Hypothesis 3: There is no significant difference in motivation level between hybrid employees with good work equipment and hybrid employees without good work equipment. Based on two-factor theory, the quality of work equipment pertains to the physical working conditions, classifying it as a hygiene factor. Even though a lack of hygiene factor can cause dissatisfaction, it doesn't necessarily elevate motivation levels. This is consistent with Samira and Sellgren [7], who found that enhancing working conditions alone was insufficient to increase motivation without the presence of intrinsic motivators.

Hypothesis 4: There is a difference in motivation levels between hybrid employees with a private room or dedicated working room and hybrid employees without a private room or dedicated working room. This result is in line with Lisanne and Peter, who noted that personal space enhances concentration and motivation. Similarly, Simona and Claudiu [19] reported that improving workplace conditions can positively affect well-being, which in turn may enhance organizational productivity and employee retention.

Hypothesis 5: There is a difference in motivation levels among single onsite work, married onsite work, single hybrid work and married hybrid work employees. The result also shows that the single hybrid employees' motivation level is higher than married hybrid employees and married onsite employees. Although married employees may prefer hybrid work for the increased family time it affords [13], the findings suggest they may also experience greater distractions from family members while working from home [10], which can negatively influence motivation.

Conclusion

In conclusion, the study found no significant differences in motivation levels between onsite and hybrid employees. However, hybrid employees with access to dedicated workspaces demonstrated higher motivation compared to those without. Furthermore, marital status was identified as a factor influencing motivation, with variations observed across different groups. These findings highlight the importance of considering contextual and demographic factors, rather than work conditions alone, when developing strategies to enhance employee motivation.

Suggestion

The research results show that the motivation of onsite employees and hybrid employees is not significantly different. Consequently, employers should refrain from discriminating against employees based on the assumption that one group is more motivated than another and should ensure equitable benefits and remuneration for all employees. It is essential to implement fair and objective performance evaluation methods. Using key performance indicators (KPIs) and goal-based assessments ensures that all employees are assessed based on measurable outcomes rather than subjective perceptions of commitment.

Furthermore, standardizing benefits and compensation policy is essential to prevent disparities related to work conditions. Ensuring both onsite and hybrid employees have equal access to opportunities for career advancement, bonuses, and incentives can promote inclusivity and fairness within the organization.

For future research, next researchers should further study other factors that influence employee motivation, such as job roles and age, to compare the motivation levels of employees in each group.

References

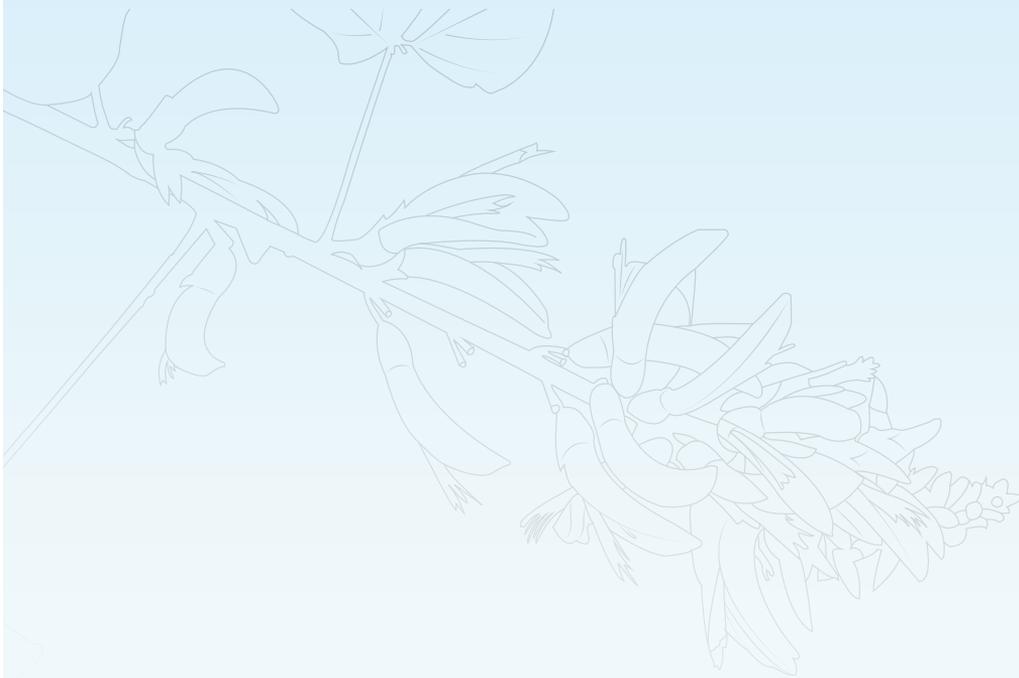
- [1] Cisco. (2023). *From mandate to magnet: The race to reimagine workplaces and workspaces for a hybrid future*. https://www.cisco.com/c/dam/m/en_us/solutions/hybrid-work/hybrid-work-index/documents/cisco-hybrid-future.pdf
- [2] Busch, E., Nash, J., & Bell, B. S. (2011). Remote work: An examination of current trends and emerging issues. *Center for Advanced Human Resource Studies, Cornell University*, 2(3), 6.
- [3] Bergefurt, L., van den Boogert, P. F., Appel-Meulenbroek, R., & Kemperman, A. (2024). The interplay of workplace satisfaction, activity support, and productivity support in the hybrid work context. *Building and Environment*, 261, 111729. <https://doi.org/10.1016/j.buildenv.2022.111729>

- [4] Reean Jyka P. Corral. (2024). Impact of hybrid and on-site work arrangements on employee motivation and job satisfaction in the BPO industry: A cross-sectional study. *Open Journal of Business and Management*, 12(2), 485–503. <https://www.scirp.org/journal/paperinformation.aspx?paperid=131322>
- [5] Andreas, D. (2022). Employee performance: The effect of motivation and job satisfaction. *Produktif: Jurnal Kepegawaian dan Organisasi*, 1(1), 28–35.
- [6] Reeve, J. (2024). *Understanding motivation and emotion* (8th ed.). John Wiley & Sons.
- [7] Alrawahi, S., Sellgren, S. F., Altouby, S., Alwahaibi, N., & Brommels, M. (2020). The application of Herzberg's two-factor theory of motivation to job satisfaction in clinical laboratories in Omani hospitals. *Heliyon*, 6(9), e04985. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2020.e04985>
- [8] He, J., & Kenikasahmanworakhun, P. (2024). Empirical analysis of motivational factors from ERG theory on employee effectiveness and retention at Beijing Jinwan Ruicheng Technology Co., Ltd. *Journal of Value Chain Management and Business Strategy*, 3(2), 16–37.
- [9] Jindain, C., & Gilitwala, B. (2024). The factors impacting the intermediating variable of employee engagement toward employee performance in a hybrid working model. *Rajagiri Management Journal*, 18(2), 167–179. <https://doi.org/10.1108/RAMJ-11-2023-0089>
- [10] Danica, B., & Tomislav, B. (2013). Relationship between working conditions and job satisfaction: The case of Croatian shipbuilding company. *International Journal of Business and Social Science*, 4(1), 206–213.
- [11] Kurniawanto, H., Rahmadi, Z. T., & Wahyudi, M. A. (2022). Effect of work environment and motivation on employee performance with job satisfaction as a mediation. *International Journal of Social and Management Studies*, 3(3), 150–162. <https://doi.org/10.5555/ijsms.v3i3.153>
- [12] Meng, X., & Yang, D. (2023). Marital status differences in the association of work motivation with burnout: A network perspective. *Current Psychology*, 43, 1–10. <https://doi.org/10.1007/s12144-022-04124-5>
- [13] Çemberci, M., Civelek, M. E., Ertemel, A. V., & Cömert, P. N. (2022). The relationship of work engagement with job experience, marital status and having children among flexible workers after the Covid-19 pandemic. *PloS one*, 17(11), e0276784.
- [14] W.G. Cochran. (1977). *Sampling Techniques* (3rd ed.). John Wiley & Sons, New York.
- [15] Kılıç, S. (2016). Cronbach's alpha reliability coefficient. *Psychiatry and Behavioral Sciences*, 6(1), 47.

- [16] Antoni, W., & Bohdan, R. (2022). Remote, hybrid, and on-site work during the SARS-CoV-2 pandemic and the consequences for stress and work engagement. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(1), 2400. <https://doi.org/10.3390/ijerph19042400>
- [17] Ihensekien, O. A., & Joel, A. C. (2023). Abraham Maslow's hierarchy of needs and Frederick Herzberg's two-factor motivation theories: Implications for organizational performance. *The Romanian Economic Journal*, 85, 5–20.
- [18] Nagori, R., & Lawton, N. R. (2024). The design of hybrid work for improved employee engagement and well-being: Perspectives for HRD practice. *The International Journal of HRD Practice, Policy and Research*, 9(1), 51–64.
- [19] Dumitriu, S., Bocean, C. G., Vărzaru, A. A., Al-Floarei, A. T., Sperdea, N. M., Popescu, F. L., & Băloi, I. C. (2025). The role of the workplace environment in shaping employees' well-being. *Sustainability*, 17(6), 2613. <https://doi.org/10.3390/su17062613>

Fostering Sustainability in Higher Education: Insights from ASEAN Graduate Students in Thesis-Only Programs in Southern Thailand

Yejin Kim^{1*}, Muhammad Hassan Arshad¹, and Witawin Siripoonsap¹

---

¹ International College, Thaksin University, Songkhla, 90000, Thailand

* Corresponding author: ye.k@tsu.ac.th

(Received: May 1, 2025; Revised: October 8, 2025; Accepted: November 14, 2025)

Abstract

Background and Objectives : The primary objective of this study was to explore the academic and cultural adjustment experiences of ASEAN graduate students in Southern Thailand and to identify effective strategies for stakeholders to enhance their academic success and social integration. **Methods:** Through purposive sampling, five ASEAN participants ($M_{age} = 33.6$) who had either completed or were currently enrolled in graduate programs as of 2025 were recruited. This study utilized thematic analysis of the qualitative data collected through semi-structured interviews. **Results :** This study identified four overarching themes reflecting the participants' experiences: (1) challenges, consisted of new to this field, requirements and time management; (2) advisors' roles, encompassed along-siders and effective skills; (3) academic support, including funds for research, proper facilities, and clear instruction; and (4) smooth adjustment, consisting of cultural difference and supportive people. **Application of this study :** This study offers implications in four key areas: orientation at the beginning of the program, reminders of the essential roles of academic advisors, practical lessons learned, and the need for institutional support to enhance both academic and social adjustment. **Conclusions :** The findings provide valuable insights for improving support systems that facilitate both academic achievement and cultural adaptation among ASEAN graduate students in Southern Thailand. Additionally, the study discusses its limitations and offers recommendations for future research and institutional improvements.

Keywords: Teaching Model; Feminist Pedagogy; Gender Literacy; Pre-service Teachers

Introduction

The Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) is widely recognized for its cultural diversity and active educational exchange, creating many opportunities for students to pursue higher education across member countries. In recent years, Southern Thailand has become a popular destination for ASEAN graduate students especially those in thesis-only programs because of its growing academic reputation and cultural proximity [1]. However, even with these advantages, international students often encounter challenges when entering a new academic system and cultural environment.

Academic adjustment is a key factor for international student success, particularly in thesis-only programs where independent research and critical thinking are central [2]. Compared with coursework-based programs, thesis-only degrees require strong self-directed learning, careful time management, and close collaboration with supervisors. For ASEAN students in Southern Thailand, this adjustment is often complicated by language barriers, different teaching approaches, and unfamiliar academic standards [3].

Students commonly report difficulties with academic writing conventions, independent research tasks, and understanding feedback from supervisors, which can lead to frustration and delays in progress [4]. In addition, limited access to academic resources such as journals, books, and research databases can reduce the quality and efficiency of research work [5]. These combined pressures may increase stress and anxiety, negatively affecting students' well-being and academic performance.

Language barriers are among the most serious academic challenges. Even when English is the official medium of instruction, differences in proficiency can limit students' ability to understand lectures, participate in discussions, and clearly communicate research ideas [6]. This gap can also reduce interaction with peers and faculty, increasing academic isolation [7]. Moreover, differences across ASEAN education systems may leave students less familiar with the research-oriented approach of thesis-only study, making proposal development, research question formulation, and methodological choices more difficult [8].

Cultural adjustment is another major dimension of the international student experience, shaping students' ability to integrate into campus and community life [9]. In Southern Thailand, differences in communication styles, social norms, and everyday practices can contribute to feelings of isolation and cultural dissonance [10]. Students from more collectivist cultures may also find it challenging to adapt to academic environments that emphasize individual initiative and critical analysis [11], and language and cultural misunderstandings can make it harder to build meaningful relationships with local peers and faculty [12]. These academic and cultural pressures can lead to homesickness, loneliness, and alienation [13],

and cultural norms around help-seeking may discourage students from using counseling or academic support services, prolonging stress and anxiety [3]. Despite the growing number of ASEAN students in Southern Thai universities, research focused specifically on their thesis-only academic and cultural adjustment remains limited [12]. By amplifying their voices, this study addresses that gap and offers insights to strengthen institutional policies and support systems for more inclusive academic and cultural integration.

Objective

To explore the academic and social adjustment experiences of ASEAN students who are studying or have studied in thesis-only graduate programs in Southern Thailand.

To propose implications for enhancing the sustainability of academic experiences among ASEAN students enrolled in thesis-only graduate programs in higher education institutions in Southern Thailand.

Methodology

Design and Rationale

The qualitative research method used was purposive sampling and semi-structured interview to investigate academic and cultural adjustment of ASEAN graduate students in Southern Thailand. To purposively select key informants rich in information, purposive sampling was chosen to select key informants that had a recent or current graduate study experience in line with the research focus. Semi-structured interviewing was traded off in depth and inter-case comparability, having participants provide the richness of their own meanings, but having a consistent coverage of key areas.

Participants and Sampling

Five ASEAN students met the inclusion criteria: ASEAN nationality; current enrollment in, or recent graduation from, a master's or doctoral program in Southern Thailand; and willingness to participate in an online video-recorded interview. The researcher contacted graduate-program offices to identify eligible students and alumni, then sent invitations with follow-up phone calls. Five candidates agreed to participate and completed registration; no replacements were required.

Table 1 summarizes participant characteristics. The sample included three males (60%) and two females (40%) from two universities in Southern Thailand, with a mean age of 33.6 years. Two participants (40%) were Ph.D. graduates, two (40%) were current Ph.D. students, and one (20%) was an M.A. student. Three participants (60%) were in Natural Sciences and two (40%) in Social Sciences, and four participants (80%) received scholarships.

Table 1. Socio-demographic Data of Participants

Code	Gender	Age	Institution Code	Scholarship	Education Status	Major Science
K1	M	32	1	Granted	Ph.D.	Natural Science
K2	F	34	1	Granted	Ph.D.	Natural Science
K3	F	38	1	No	Ph.D.	Natural Science
K4	M	27	2	Granted	M.A. student	Social Science
K5	M	37	2	Granted	Ph.D. student	Social Science

Data collection

A semi-structured interview guide was developed to match the study aims (academic and cultural adjustment) and informed by prior literature on international/ASEAN student transitions, then piloted with a non-sample postgraduate student and refined (e.g., removing double-barrelled items and adding neutral prompts) (cf. [14-15]). The final guide covered four areas with open questions and follow-ups: (1) academic experiences (expectations, supervision, assessment), (2) cultural/linguistic adjustment (daily life, campus interactions), (3) supports and barriers (institutional services, peers, funding), and (4) reflections and recommendations. Online video/audio interviews were conducted at times chosen by participants, with at least 48 hours provided to review the information sheet and consent form. Before recording, the interviewer reconfirmed voluntariness, the right to pause/skip questions or withdraw without penalty, and confidentiality procedures (including de-identification), and obtained explicit consent to record. Interviews lasted 30–45 minutes and used neutral, non-leading prompts and funnelling questions to encourage participant-driven narratives while ensuring coverage of key topics; all five interviews were conducted without interruption and audio-recorded, and the interviewer maintained an encouraging stance with minimal evaluative feedback to reduce social desirability bias.

Immediately after each interview, field notes were written to capture contextual details (e.g., connectivity issues and non-verbal cues in video calls), emerging insights, and reflexive observations about the interviewer–participant relationship. Audio files were stored the same day in an encrypted folder and labeled using pseudonymous codes (K1–K5). Verbatim transcripts were produced and checked against audio (e.g., speaker tags, pauses, emphasis), and all identifying information was removed. To reduce misrepresentation, the interviewer conducted brief member-sensitivity checks during interviews (e.g., confirming gist summaries or selected quotations). File versions, consent records, and contact attempts were documented in an organized project register to support auditability [16].

Data analysis

Analysis followed the interpretive process described by Sundler, Lindberg, Nilsson, and Palmer [17]: openness, movement between parts and whole, and a reflective stance. First, during familiarization, the lead researcher read transcripts multiple times, recorded initial impressions and questions in memos, and drafted short case summaries. Second, in structural analysis, transcripts were segmented into meaning units, condensed, and compared across cases; provisional codes were developed inductively and organized into sub-themes and candidate themes. Coding decisions, ambiguities, and interpretive choices were documented in analytic memos, and a versioned codebook (labels, definitions, inclusion/exclusion rules, examples) was maintained. Third, in comprehensive understanding, the team moved iteratively between coded extracts and full transcripts to refine theme boundaries, merge or separate themes where needed, and select representative quotations. Disagreements were resolved through peer debriefing until a coherent thematic structure best reflecting participants' experiences was achieved. In addition, standard quality indicators for thematic analysis (clear documentation of coding frames, theme logic, and illustrative extracts) were considered to strengthen credibility [18]. No qualitative software was required; instead, transcripts, codebooks, memos, and theme maps were organized in secure storage to ensure a transparent analytic pathway.

Methodological Transparency, Rigor, and Ethics

An audit trail was maintained (audio, transcripts, field notes, memos, codebook iterations, theme maps, decision logs) to enable review of the analytic process [19]. Credibility was supported through sustained engagement with transcripts, team-based analyst triangulation, and reporting verbatim excerpts. Dependability and confirmability were strengthened by documenting code/theme revisions and continuously checking interpretations against the raw text, including member-sensitivity checks during interviews. Transferability was supported through thick description of context, sampling criteria, and participant characteristics (e.g., gender, age, degree level, discipline, scholarship). Ethical procedures included informed consent, restatement of participant rights (pause/skip/withdraw), de-identification, and secure encrypted storage with restricted access. The interviewer also kept reflexive notes on positionality (e.g., institutional role and cultural proximity/distance) and its potential influence on questions and interpretation, consistent with the bracketing and openness emphasized in Sundler et al.'s interpretive approach [17].

Research Results

To enhance academic success and smooth cultural adjustment in graduate institutions, this research sought to capture the practical insights of five ASEAN students studying in Southern Thailand. Through thematic analysis, this study identified four key themes that offer valuable insights: **(1) challenges, (2) advisor’s roles, (3) academic support, and (4) smooth adjustment.** Table 2 outlines the themes, categories, and subcategories. These themes were structured to recognize patterns, with overarching connections categorized accordingly, while subcategories emerged from notes and keywords identified during the analysis.

Table 2. Themes, Categories, and Subcategories

Theme	Categories	Subcategories
Challenges	New to this field	Different major from previous study Lack of experience in this research Lack of academic skills
	Requirements	Graduation and scholarship High quality journal Lack of information of publication
	Time management	Multiple Tasks (English/Tests/Study) Publication
Advisors’ Roles	Along-siders	Attention and affection Empowering Easy access and communication
	Effective advising skills	Emerging trends Methodology Academic publishing process
Academic Support	Funds for research	Still students Quality research Publication articles
	Proper facilities	Time saver Lab and equipment
	Clear instruction	Reasonable administrative English
Smooth Adjustment	Cultural difference	Language Only me in the group
	Supportive people	Nice and kind Willing to help

1. Challenges

“Challenges” emerged as the dominant theme describing major difficulties faced by thesis-only graduate students. Because similar issues appeared across all participants, challenges were grouped into three categories: (1) being new to the field, (2) requirements, and (3) time management. These categories reflect stressors that intensify academic adaptation—especially for international students working in unfamiliar academic, linguistic, and cultural settings.

1.1. New to This Field

A key challenge was entering a research area or method different from prior academic training. Four participants (K1, K3, K4, K5) described difficulty adjusting to a new discipline, research focus, or methodological approach. This aligns with the Table 2 subcategories: different major from previous study, lack of experience in this research, and lack of academic skills.

Participants described several reasons for changing research directions, including personal interest, limited scholarship-compatible programs, and job obligations. K1 noted that although their Master’s and PhD were within the same broad field, the research topic shifted substantially (from biology to biotechnology). For students in thesis-only programs, this change often required rapid self-learning with minimal structured coursework.

K3 emphasized the burden of independent learning, especially early in the program, when students must search for literature and build foundational knowledge while also preparing research design. K4 clearly reflected the “lack of experience” barrier, stating:

“This is my first research. I have no experience of collecting data and how to analyze the data” (K4).

K5 described the difficulty of shifting paradigms and building quantitative competence after a qualitative background:

“Developing the methodology because... it was pretty much into qualitative research when I did my master and then now, I had to incorporate many statistical formulations into my analysis. I need to learn proper methods for understanding numerical data elements” (K5).

Overall, participants showed that thesis-only study becomes especially demanding when students must quickly build new disciplinary knowledge and research skills while managing the full responsibility of independent research.

1.2. Requirements

A second major obstacle was the pressure of program and scholarship requirements—especially publication expectations. Participants reported that graduation

standards and scholarship conditions did not always align. In several cases, students could complete the dissertation defense but still remain enrolled due to publication requirements.

K1 explained this gap through their experience: despite defending the dissertation in November 2024, graduation was delayed until September 2024 because the scholarship required completion of two international journal articles (K1). This illustrates how publication obligations can extend study duration beyond university timelines.

Participants also reported limited knowledge of the academic publishing system (e.g., journal ranking such as Scopus Q1/Q2, submission costs, peer review processes, and journal scope). K4 compared national and international publishing demands:

“Although I have published two articles in national journals, the requirements for Scopus publication stand as completely different” (K4).

Publication pressure was especially intense for students who were also non-native English users. K2 described English testing as a major hurdle:

“I entered the English exam with zero experience since it was a new field to me. Due to the lack of English proficiency, I had to teach myself about the mandatory examinations for my program progress” (K2).

These accounts suggest that thesis-only students need clearer guidance and stronger institutional support for publication planning, academic writing, and language testing, otherwise requirements may delay graduation and reduce motivation.

1.3. Time Management

Time management was described as a continuing challenge because students must handle many academic and administrative tasks simultaneously, often without the structured pacing of coursework-based programs. Participants highlighted heavy multitasking related to English tests, ethics and plagiarism training, IRB approval, instrument validation (e.g., IOC), proposal defense, data collection/experiments, manuscript writing, journal submission, and graduation procedures. This matches Table 2 subcategories: multiple tasks (English/Tests/Study) and publication.

K2 summarized time pressure clearly:

“The most challenging thing was time... The graduate requirement involved completing research publication work in international journals of high academic quality... I needed to perform yet another research project apart from the ones required for graduation” (K2).

Students also stressed that publication timelines are unpredictable because they depend on peer reviewers and editorial processes beyond students’ control. For those in experimental or applied fields, delays were amplified by repeated trials, failed experiments, and extended data collection cycles. K3 explained the time demands of experimental work

and the burden of limited structured learning in thesis-only programs:

“The experiments can be successful or failed. Thesis-only programs require additional time than thesis-embedded programs do. The main information for courses becomes accessible through acquiring knowledge from course works” (K3).

Overall, participants described time pressure as both practical and emotional: managing multiple requirements while waiting for publication decisions created stress and reduced students’ sense of control over progress.

2. Advisors’ Roles

Advisors were identified as a major factor shaping ASEAN students’ academic experiences and success in thesis-only programs. Because these programs provide limited coursework, participants emphasized that advisors are essential not only for research guidance but also for sustaining students’ motivation and emotional stability. K3 described advising as the most critical element in thesis-only study. Two categories emerged: (1) along-siders and (2) effective advising skills.

2.1. Along-siders

The “along-sider” category describes advisors who combine supervision with accessible, empathetic mentorship. Participants viewed independent research as unavoidable in thesis-only programs, but more manageable when advisors actively “walk with” students throughout the process. Three advisor functions were highlighted: attention and affection, empowerment, and easy access and communication.

(a) Genuine attention and affection. Students wanted advisors who show sincere interest in their progress through informal check-ins, research discussions, and encouraging words. K3 emphasized a partnership model rather than a hierarchical relationship:

“The advisor should participate in academic development alongside the student... We need to walk along with” (K3).

This reflects students’ desire for advisors who try to understand their projects—even outside the advisor’s exact specialization—so students feel emotionally secure while working independently.

(b) Empowering rather than controlling. Participants preferred advisors who guide through supportive questioning and constructive feedback, while respecting students’ autonomy and prior expertise. K3 explained:

“Advisors need not have complete control... If supervisors show their attention and support by asking some questions... suggesting some ideas, we can achieve our purposes” (K3).

This approach strengthened students’ confidence, ownership of research, and

development as independent scholars.

(c) Easy access and effective communication. Clear and responsive communication was described as essential because students may work for long periods without structured classes. K2 highlighted the benefit of timely replies and online meetings:

“We would send emails whenever we needed to talk. The advisors sent their replies without any delay. Our group assembled for internet conference. It was great!” (K2).

Participants suggested that scheduled meetings and predictable response practices reduce isolation, prevent misdirection, and support well-being.

3. Academic Support

“Academic Support” emerged as the third major theme, highlighting the institutional and structural resources needed for ASEAN students to succeed in thesis-only graduate programs. Because thesis-only models reduce coursework and require students to manage research more independently, support systems strongly affect students’ ability to progress, produce quality work, and meet graduation expectations. Three categories were identified: (1) funds for research, (2) proper facilities, and (3) clear instruction.

3.1 Funds for Research

Research funding was repeatedly described as essential, especially for international students who have limited family support and restricted opportunities for part-time work due to visa conditions. The need was most urgent for natural science students, whose projects require laboratory materials, specialized tools, and software. K1 emphasized financial constraints as a primary barrier:

“The most obstacle thing... is we need a support such as providing a research fund. The scientific project receives limited financial support. The current budgeting needs improvement” (K1).

Students also expected advisors to play an active role in supporting funding access. K3 stated directly:

“I think that the supporting fund from advisors is crucial” (K3).

Beyond the lack of funds, participants reported unclear information about available grants and application procedures. Limited transparency and guidance increased stress and sometimes delayed research progress.

Overall, participants linked funding with their ability to complete research efficiently and produce publishable outcomes. The findings suggest that universities should strengthen internal funding opportunities, communicate funding pathways more clearly, and encourage advisors to help students identify and secure grants.

3.2. Proper facilities

For students conducting experimental or applied research, access to suitable facilities was described as non-negotiable. Participants generally appreciated efforts to provide laboratory access, especially through collaborations when university facilities were limited. K1 described how supervisor-led collaboration enabled continuous progress:

“They relocated me to other institute. I maintain uninterrupted laboratory research, because my supervisor developed cooperative research projects there” (K1).

Similarly, K3 reported conducting research in an external company laboratory with institutional permission:

“My supervisor along with the university granted me permission to work there” (K3). Participants emphasized that inadequate equipment or materials can lead to repeated testing, delays, and higher stress, ultimately affecting research quality and timelines.

These findings highlight the value of inter-institutional and university–industry partnerships, especially when full facilities are not available on campus. Supervisor networks were also described as a practical advantage in securing access to specialized resources.

3.3. Clear Instruction

Participants emphasized that clear academic and administrative instructions are critical for international students adjusting to the Thai higher education system. Although orientation sessions existed, many students reported that research and administrative processes were too complex to understand at once, and step-by-step information was not always communicated clearly across different stages of study. This challenge was stronger for students who could not read Thai.

K5 explained that language barriers made document processing difficult and required reliance on English-speaking staff:

“I usually bring the document to a staff who can speak English, some of the phrases are not properly translated. So I will always need some staff to make me understood” (K5).

Participants recommended more English support in official documents, announcements, and signage, along with stronger English communication capacity among staff. K1 also noted that English use was uneven across units, which created barriers outside the faculty environment:

“Most of them speak English. but some of them...there are lack of English. It may be a difficulty as an international” (K1).

Overall, the findings suggest that clearer bilingual communication and more accessible administrative guidance would support students’ academic progress and social integration, strengthening campus internationalization.

4. Smooth Adjustment

“Smooth Adjustment” captures how ASEAN graduate students adapted socially and culturally while studying in Southern Thailand. Although participants showed strong academic motivation, their adjustment depended heavily on how they navigated cultural differences and the level of social and institutional support available. Two categories emerged: (1) cultural differences and (2) supportive people.

4.1. Cultural Differences

Despite geographic and cultural proximity, students still experienced notable adjustment challenges—mainly related to language and social isolation. Participants reported that communication difficulties often increased outside the university, especially when interacting with local community members. Even when students understood Central Thai, Southern Thai dialect sometimes created barriers in daily life and informal conversations, leading to frustration and reduced social participation.

K1 described the early adjustment period as difficult due to unfamiliarity and lack of social connections:

“The new environment... proved difficult... There were no friends. I needed to adjust my ways in this unfamiliar setting” (K1).

Another recurring difficulty was being the only ASEAN student in a department or lab (“only me in the group”). Because thesis-only programs provide fewer class-based interactions, participants had limited opportunities to build friendships or peer networks. K1 explained this isolation and the narrow social circle created by research-focused schedules:

“Our acquaintance network is minimal. I do not participate in the classes. I only present my proposal before returning to my home country.” (K1).

Overall, the findings suggest that limited peer interaction in thesis-only study can intensify loneliness and reduce informal academic and social support.

4.2. Supportive People

Supportive relationships were the most important factor enabling smoother adjustment. Participants described faculty members, staff, and local peers as friendly and helpful, offering both emotional comfort and practical assistance. These supportive interactions helped students handle language barriers and feel more connected to the community.

K2 noted that friendliness from local people supported daily adjustment, including informal cultural learning (e.g., language exposure and local food experiences), which created a sense of belonging and cultural exchange. Institutional support also mattered. K5 highlighted the value of services from the international affairs office, such as regular meetings and English-language guidance, which reduced confusion and helped compensate for limited

peer networks in thesis-only programs.

Overall, participants' experiences show that cultural adjustment improves when informal social kindness is reinforced by structured institutional support. Strengthening multilingual communication, community-building opportunities, and transition support (including advisor guidance) may help international research students adapt more smoothly both socially and academically.

Conclusion and Discussion

Thesis-only graduate programs can offer strong academic and practical benefits for students navigating disciplinary and cultural transitions, especially international students. Across interviews, participants consistently highlighted three advantages: early research focus, independent academic growth, and clearer links to career goals.

K5 emphasized early and sustained research engagement: "The thing I like from taking a thesis-only program is the fact that I can focus on my research. I can develop my research since the beginning of my study so I hopefully can graduate in time." This aligns with "Time management" under "Challenges," showing how a research-focused structure can support planning and timely completion despite multiple academic demands (e.g., tests and publishing).

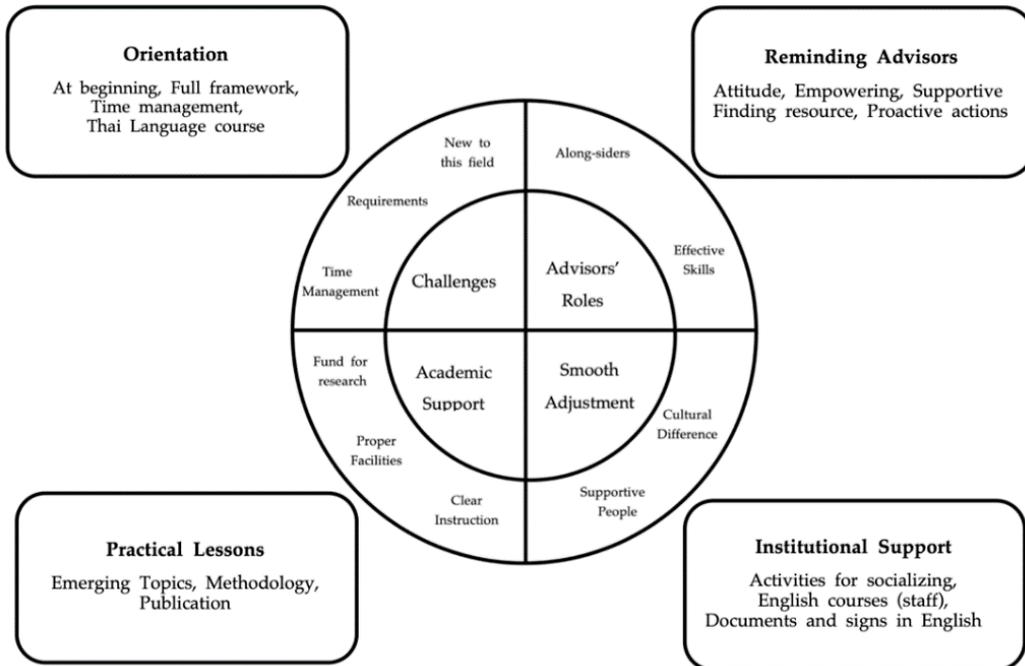
K3 explained how thesis-only study supported re-specialization from a non-academic background: "I was working in a company and had to conduct one research which I had no background... I decided to study in a Ph.D. in the new fields..." This reflects "New to this field" and "Requirements," indicating that while students may lack prior preparation, thesis-only programs can bridge professional practice and academic development.

At the same time, adjustment challenges extended beyond academics. K1's indecision—"I finished master's degree in Thailand. And I feel quite confusing want to back to Indonesia or just continuing working or study here."—illustrates cross-cultural dilemmas linked to "Smooth Adjustment," especially "Cultural difference" and the isolation implied by "Only me in the group." These findings highlight the need for institutional systems that strengthen belonging and reduce isolation.

Overall, participants remained highly motivated and goal-driven. K2 stated: "I just want to be a specialist in something. So, I chose this thesis-only program. I need to have deep knowledge and techniques" (K2). Participants also valued the intensive advising typical of thesis-only study. K5 noted: "Another thing is that I can have much more focused guidance from my supervisor... the thesis-only supervision is much more detailed and thorough... My advisor reads everything very carefully" (K5). Consistent with the "Advisors' Roles" theme,

the findings suggest that thesis-only success depends heavily on advisor availability, methodological guidance, and supportive communication.

Based on the findings, four key implications can be proposed, each addressing specific areas for improvement. However, these implications are also deeply interconnected, emphasizing the importance of a holistic and collaborative approach to effectively support diverse student needs and foster sustainability in higher education institutions (see Figure 1).

Figure 1. Diagram of Implications including keywords and themes

First, early orientation is essential for ASEAN students' academic and social adjustment in thesis-only programs in Southern Thailand. Based on this study, orientation should provide: (1) a clear program framework (graduation and scholarship requirements, procedures, and key contacts), using the Appreciative Advising approach as a structured guide [20] and supported by evidence that AA-based orientation improves engagement, goal-setting, and preparedness [21]; (2) practical time-management strategies to help students balance research and administrative tasks; and (3) basic Thai language support for daily communication. Together, these elements can strengthen preparedness and ease transition [22, 23], especially during the initial adjustment period when challenges are often greatest [23].

Second, institutions should give clear guidance to advisors, since effective mentoring is central for thesis-only students who work independently and may feel uncertain or isolated.

Advisors should focus on proactive support, resource facilitation, and mentorship rather than micromanagement, as strong advisor–student interaction can increase self-esteem and improve academic, social, and psychological adjustment [24], and higher self-esteem supports academic adaptation and deeper engagement in research and scholarly discussion [25]. Institutions should promote advisor availability through regular meetings, progress tracking, and accessible office hours to build clarity and confidence [26], and advisors should also guide students through publication requirements (journal selection, submission procedures, and peer review) to support timely progress and successful integration in higher education in Southern Thailand [27].

Third, practical lessons are needed for students transitioning into new majors or research areas. This study highlights three priorities for strengthening early progress and proposal quality: (1) emerging topics to introduce current academic directions, (2) research methodology support for research design, data collection, and analysis—since many postgraduate students struggle with methodology learning [28]—and (3) publication strategies to build knowledge of journal selection, submission processes, and academic writing for high-quality outputs.

Finally, institutional support is crucial for both academic success and social adjustment. Regular, inclusive activities can reduce isolation and strengthen belonging, and social support is linked to improved cultural adjustment among international students in Thailand [29]. Staff English communication training can improve clarity in academic and administrative instructions [22], while English signage and documentation can strengthen internationalization and ensure equitable access to essential information for ASEAN students in Southern Thailand [22].

Practical Lessons

Emerging Topics: Align theses with regional sustainability priorities in Southern Thailand to improve relevance and feasibility. Supervisors can steer students toward SDG-linked topics (e.g., coastal resilience, food systems, public health, renewable energy) and socially relevant research questions [30]. Early topic scoping with faculty/community feedback should confirm novelty, data access, ethics, and timeline. Brief discipline-specific support on literature synthesis, gap finding, and problem statements—plus a simple 10-week pathway (scoping → mapping → proposal clinic → ethics)—can speed up proposal framing.

Research Methodology: Select methods based on research questions, local data realities, and ethics. A clear choice process (quantitative/qualitative/mixed) and a short planning template (design, sampling, instruments, analysis plan, brief adequacy/power) can prevent mid-project drift. Skills clinics (survey reliability, interviews/focus groups, thematic coding, basic statistics, ethics/translation/data security) address common gaps. Use milestone-based supervision with timely written feedback, and ensure quality through piloting with ASEAN peers, audit trails, and (for quantitative work) basic validation checks.

Publication Strategies: Start publication planning at the proposal stage: define article type, co-authors, timelines, and use a journal-fit matrix (scope, audience, methods, word limits, open access). Write in stages to maintain momentum and use reverse abstracts to sharpen arguments. Provide layered language support (peer editing, writing centers, professional editing when possible). Train students on ethical transparency (authorship/CRediT, data/ethics statements), responding to reviews, and rescoping after rejection; encourage impact tracking (citations, altmetrics, briefs) so findings inform regional decisions.

Limitations and Directions for Future Research

This study used purposive sampling with only five ASEAN graduate students from two universities in Southern Thailand, offering rich contextual insights but limiting transferability across other ASEAN settings, institutions, and degree formats; moreover, participants were highly motivated (often scholarship or doctoral-track), which may overrepresent resilience, and the data captured student perspectives only, without input from advisors, faculty, administrators, or community partners. Because interviews were conducted at a single time point, the study could not trace how challenges change across key stages (e.g., proposal writing, data collection, and thesis defense), and sustainability emerged through student narratives rather than an explicit analytical framework (e.g., SDG competencies or community-based indicators), limiting deeper assessment of sustainability learning and institutional processes. Future research should use larger multi-university, multi-country samples (e.g., Thailand, Malaysia, Vietnam, Indonesia), compare thesis-only and coursework-plus-thesis pathways, and apply longitudinal mixed-method designs combining repeated interviews, validated scales, and institutional records, strengthened by triangulation (e.g., advisor/peer views and documents).

Conclusion

All in all, this study highlights the combined academic and cross-cultural adjustment demands faced by ASEAN graduate students in thesis-only programs in Southern Thailand and underscores the importance of research-oriented supervision, feedback-based mentoring, and institutional orientation systems (supportive activities, multilingual/English communication capacity, and staff training) to support integration and success. The findings also point to sustainability-oriented directions—such as community-driven research and open/scientific integrity practices—that, when intentionally scaffolded, can give students clearer purpose and stronger connections with local partners; although the student-only sample limits broader inference, the themes offer practical starting points for program design and service improvement.

References

- [1] Kaur, S. (2020). ASEAN educational exchange and student mobility in Southeast Asia. *Southeast Asian Journal of Education*, 8(1), 23-38.
- [2] Zhou, Y., Jindal-Snape, D., Topping, K., & Todman, J. (2021). Theoretical models of culture shock and adaptation in international students. *Studies in Higher Education*, 46(3), 455-472. <https://doi.org/10.1080/03075070701794833>
- [3] Nguyen, T. T. (2019). Academic and cultural challenges faced by international students in Southeast Asian universities. *Journal of International Student Studies*, 5(1), 55-72.
- [4] Shah, M., Richardson, J. T. E., & Byrne, M. (2020). Supervision and support in postgraduate research programs: Enhancing the student experience. *Higher Education Research & Development*, 39(5), 905-920.
- [5] Ali, F., Rahman, N., & Khan, S. (2021). Access to academic resources and its impact on international graduate students' research productivity. *Journal of Higher Education Studies*, 12(3), 45-58.
- [6] Wang, J., & Sun, H. (2020). The role of English proficiency in international students' academic success: Evidence from ASEAN students in Thailand. *Journal of Language and Education*, 6(4), 78-91.
- [7] Tran, L. T. (2018). Language barriers and academic performance: International students' perspective. *International Journal of Educational Research*, 91, 25-34.
- [8] Kaur, S., & Ali, M. (2019). The challenges of thesis-only programs for international graduate student: Perspectives from ASEAN countries. *International Journal of Academic Development*, 14(4), 299-314.
- [9] Berry, J. W. (2005). Acculturation: Living successfully in two cultures. *International Journal of Intercultural Relations*, 29(6), 697-712. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2005.07.013>
- [10] Phan, L. H. (2018). Navigating cultural differences: International students' experiences in Southern Thailand. *Journal of Cross-Cultural Education*, 10(2), 88-103.
- [11] Kim, Y. Y. (2017). Intercultural personhood: Globalization and a way of being. *International Journal of Intercultural Relations*, 60, 13-25. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2008.04.005>.
- [12] Chong, S., Hoon, C. Y., & Tan, J. (2022). Cultural and academic adaptation of ASEAN students in Thailand: Challenges and coping mechanisms. *Asian Education Review*, 15(2), 112-130.
- [13] Sawir, E., Marginson, S., Deumert, A., Nyland, C., & Ramia, G. (2008). Loneliness and International Students: An Australian Study. *Journal of Studies in International Education*, 12(2), 148-180. <https://doi.org/10.1177/1028315307299699>

- [14] Kallio, H., Pietilä, A.-M., Johnson, M., & Kangasniemi, M. (2016). Systematic methodological review: Developing a semi-structured interview guide. *Journal of Advanced Nursing*, 72(12), 2954–2965.
- [15] Guest, G., Namey, E., & Mitchell, M. (2013). *Collecting qualitative data: A field manual for applied research*. SAGE.
- [16] Tong, A., Sainsbury, P., & Craig, J. (2007). Consolidated criteria for reporting qualitative research (COREQ). *International Journal for Quality in Health Care*, 19(6), 349–357.
- [17] Sundler, A. J., Lindberg, E., Nilsson, C., & Palmér, L. (2019). Qualitative thematic analysis based on descriptive phenomenology. *Nursing Open*, 6(3), 733–739. <https://doi.org/10.1002/nop2.275>
- [18] Nowell, L. S., Norris, J. M., White, D. E., & Moules, N. J. (2017). Thematic analysis: Striving to meet the trustworthiness criteria. *International Journal of Qualitative Methods*, 16, 1–13.
- [19] Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. SAGE.
- [20] Bloom, J. L., Hutson, B. L., & He, Y. (2008). *The appreciative advising revolution*. Stipes Publishing Co.
- [21] Balarabe, O. A. (2022). Enhancing international student orientation at U.S. colleges and universities using appreciative advising practices. *Journal of Appreciative Education*, 43-54. <https://libjournal.uncg.edu/jae/article/view/2203>
- [22] Kim, Y., Dhammasaccakarn, W., Siron, S., & Tongsamsi, I. (2019). Toward a better adjustment of international students in Thailand: A case study at Prince of Songkla University, Hat Yai campus. *International Journal of Innovative Research and Knowledge*, 4(3), 68-84. <https://www.ijirk.com/issue-details/401>
- [23] Rybo-LoPresti, B., & Rhein, D. (2021). A qualitative analysis of academic and cultural adjustment: American Students in Thailand, what can be done for them? *Student Diversity*, 1-10. <https://doi.org/10.1177/21582440211003594>
- [24] Kim, Y., Dhammasaccakarn, W., & Tongsamsi, I. (2021). The roles of self-esteem in the relationship between EI and adjustment among international students in Southern Thailand. *Makara Human Behavior Studies in Asia*, 25(1), 96-107. <https://doi.org/10.7454/hubs.asia.1220620>
- [25] Kim, Y., & Dhammasaccakarn, W., (2024). Self-esteem as a mediator between emotional intelligence and academic adaptation, and psychological well-being among international students: A study of ASEAN and Non-ASEAN students in Thailand. *International Journal of Social Science Humanity & Management Research*, 03. <https://doi.org/10.58806/ijsshmr.2024.v3i7n09>

- [26] Myers, B. E., & Dyer, J. E. (2003). Advising components, roles, and perceived level of competence of university faculty. *Journal of Southern Agricultural Education Research*, 53(1), 247-261. https://www.researchgate.net/publication/237720232_Advising_Components_Roles_and_Perceived_Level_of_Competence_of_University_Faculty#fullTextFileContent
- [27] Al-Khafaji, S. (2017). Academic advising process roles in supporting student's success. *International Journal of Scientific Research and Management*, 5(11), 7485-7494. <https://doi.org/10.18535/ijprm/v5i11.18>
- [28] Daniel, B. K. (2021). The role of research methodology in enhancing postgraduate students' research experience. *The Electronic Journal of Business Research Methods*, 20(1), 34-48.
- [29] Rujiprak, V. (2016). Cultural and psychological adjustment of international students in Thailand. *International Journal of Behavioral Science*, 11(2), 127-141. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/IJBS/article/view/63286>
- [30] Sustainable Development Solutions Network (SDSN) Asia. (2024). *SDSN Asia impact report 2024*. United Nations SDSN.

การปรับตัวของเกษตรกรต่อผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง
สภาพภูมิอากาศของเกษตรกรผู้ผลิตสับปะรดในจังหวัดหนองคาย
Farmers' Adaptation to Effects
of Climate Change on Pineapple Farming,
Nong Khai Province

สุภาวดี พิลาวพร¹ ศศิวารรัตน์ เอื้อศิลป์¹ และณัฐจันนิน เอื้อศิลป์^{1*}
Supawadee Pilaporn¹, Sasiwarat Ueasin¹, and Nattanin Ueasin^{1*}

¹ คณะสหวิทยาการมหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย 43000

¹ Faculty of Interdisciplinary Studies, Khon Kaen University Nong Khai Campus, 43000, Thailand.

* Corresponding author: E-mail address: nattue@kku.ac.th

(Received: April 8, 2025; Revised: January 12, 2026; Accepted: January 26, 2026)

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาการปรับตัวของเกษตรกรต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยรวบรวมข้อมูลแบบสอบถาม จากเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดในจังหวัดหนองคาย ปี ค.ศ. 2024 จำนวน 300 ราย พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เข้าร่วมกลุ่มสับปะรดแปลงใหญ่ โดยรับข้อมูลข่าวสารผ่านโทรทัศน์ และสื่อสังคมออนไลน์เป็นหลัก ส่วนผลการวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติกส์ พบว่าตัวแบบการพยากรณ์มีความแม่นยำที่ร้อยละ 79.3 ตัวแปรอิสระสามารถอธิบายการปรับตัวได้ ร้อยละ 44.7 โดยปัจจัยที่กำหนดการปรับตัวของเกษตรกร เช่น ประสบการณ์ การร่วมกลุ่ม ระดับการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น ด้านระดับผลกระทบ พบว่า เกษตรกรได้รับผลมากที่สุดคือ ปริมาณผลผลิตที่ลดลง และเสียหายเนื่องจากอากาศที่เปลี่ยนแปลงแบบฉับพลัน โดยเกษตรกรมีการปรับวิธีการผลิต เช่น การเลื่อนเวลาเพาะปลูกและเก็บเกี่ยว การกักเก็บน้ำในฤดูฝนเพื่อใช้ในฤดูแล้ง ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมเกษตรกรต้นแบบและแปลงสาธิตเพื่อลดความเสี่ยง นำนโยบายการรวมกลุ่มเพื่อช่วยกระจายข้อมูลผ่านสื่อต่าง ๆ และเร่งลงทุนโครงสร้างพื้นฐานด้านแหล่งน้ำให้ทั่วถึง เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและรากฐานสำคัญในการปรับตัวอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ ความยืดหยุ่นต่อสภาพภูมิอากาศ ผลกระทบทางภูมิอากาศ ผลผลิตทางการเกษตร

Abstract

This study primarily aimed to investigate farmers' adaptation to climate change by collecting questionnaires from 300 pineapple farmers in Nong Khai Province in 2024. The results found that most farmers participated in large-scale pineapple plots, receiving information mainly through television and social media. The logistic regression analysis showed that the forecasting model had an accuracy of 79.3 percent, with independent variables explaining 44.7 percent of adaptation. Factors determining farmers' adaptation included experience, group participation, and the level of information perception. Regarding impact levels, farmers were most affected by decreased yields and damage due to sudden climate changes. Farmers adapted their production methods, such as shifting planting and harvesting times and storing water during the rainy season for use in the dry season. Therefore, relevant agencies should promote model farmers and demonstration plots to reduce risks, implement group-based policies to help distribute information through various media, and accelerate investment in water resource infrastructure to ensure thorough coverage, creating confidence and a vital foundation for sustainable adaptation.

Keywords: Climate Variability, Climate Resilience, Climate Impacts, Agricultural Production

บทนำ

Intergovernmental Panel on Climate Change ได้มีการรายงานในปี ค.ศ. 2023 ถึงสภาพภูมิอากาศทั่วโลกกำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและร้ายแรง ทำให้มนุษย์ไม่สามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุข “การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Change)” หรือเรียกอีกอย่างว่า “ภาวะโลกร้อน (Global Warming)” ที่ทวีความรุนแรงมากขึ้นสาเหตุสำคัญมาจากการปล่อยก๊าซเรือนกระจกอย่างต่อเนื่อง และมีการเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิพื้นผิวโลกเฉลี่ยอย่างต่อเนื่องในช่วงปี ค.ศ. 2021 – 2040 โดยมีสาเหตุหลักมาจากการเพิ่มขึ้นของปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ในชั้นบรรยากาศ นำมาซึ่งความแปรปรวนทางธรรมชาติชัดเจนขึ้น ส่งผลกระทบต่อองค์ประกอบที่สำคัญของระบบภูมิอากาศ ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศแบบสุดขั้ว และการเปลี่ยนแปลงวัฏจักรน้ำทั่วโลก อาทิ อุณหภูมิของวันที่ร้อนที่สุด ปริมาณน้ำฝนที่เกิดจากมรสุมรวมไปถึงฤดูกาลที่เปลี่ยนแปลง ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศทำให้เกิดคลื่นความร้อน ฝนตกรุนแรงและน้ำท่วมหนัก ภาวะแล้งยาวนาน พายุหมุนเขตร้อน หลายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศก่อให้เกิดความเสียหายทางเศรษฐกิจรวมไปถึงภาคการเกษตรที่ต้องพึ่งพาสภาพภูมิอากาศค่อนข้างมาก [1]

เกษตรกรรมถือเป็นอาชีพหนึ่งที่มีความเสี่ยงสูง ทั้งจากปัจจัยด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เนื่องจากการประกอบอาชีพของเกษตรกรต้องพึ่งพาธรรมชาติ เกษตรกรไม่สามารถคาดการณ์สภาพภูมิอากาศ สภาพเศรษฐกิจและสังคมที่มีความแปรปรวนอยู่ตลอดเวลาได้ ความเชื่อมโยงของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ทวีความรุนแรงขึ้นไม่เอื้ออำนวยต่อการประกอบอาชีพของเกษตรกร ความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศส่งผลกระทบต่อด้านการเปลี่ยนแปลงปริมาณน้ำฝน การเลื่อนของฤดูกาล การเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิ ความรุนแรงของพายุ ทำให้เกิดความเสียหายต่อภาคการผลิตของแต่ละภูมิภาคของโลก ซึ่งมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับความมั่นคงทางอาหาร สำหรับประเทศไทยการปรับตัวเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศนั้นมีความสัมพันธ์กับความมั่นคงทางอาหารเป็นอย่างมาก เนื่องจากความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศส่งผลกระทบต่อการผลิต การเก็บรักษาหรือการบริโภคอาหาร เนื่องจากความสามารถในการผลิตอาหารไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชากรจากสถานการณ์ปัญหาต่างๆ ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ส่วนใหญ่เกษตรกรมีความรู้ไม่เพียงพอจึงไม่สามารถเชื่อมโยงปรากฏการณ์ของปัญหาที่เกิดขึ้นกับพฤติกรรมและรูปแบบการดำรงชีวิตของตนได้ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศส่งผลกระทบต่ออย่างเด่นชัดต่อกิจกรรมด้านการเกษตรของประเทศไทย เช่น ปัญหาภัยแล้งที่มีผลกระทบต่อภาคเกษตรกรรมทำให้ดินขาดความชุ่มชื้น พืชขาดน้ำและพืชชะงักการเจริญเติบโต [2]

สับปะรดเป็นหนึ่งในพืชเศรษฐกิจที่สำคัญและสร้างรายได้ของประเทศ ซึ่งประเทศไทยนั้นเป็นประเทศผู้ส่งออกสับปะรดระลอกใหญ่โดยมีส่วนแบ่งทางการตลาดเป็นอันดับหนึ่งของโลก หรือมีอยู่ประมาณร้อยละ 35.94 ของสับปะรดระลอกที่มีการส่งออกทั่วโลก ในปี ค.ศ. 2023 มีมูลค่าการส่งออกอยู่ที่ 463.80 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยมีตลาดส่งออกสับปะรดระลอกที่สำคัญ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ และอิหร่าน มูลค่าการส่งออก 10,758 ล้านบาท รองลงมาคือ น้ำสับปะรด มูลค่า 2,650 ล้านบาท และสับปะรดแปรรูปด้วยน้ำตาล มูลค่า 1,867 ล้านบาท ตามลำดับ [3] ในช่วงปี ค.ศ. 2015 ผลผลิตสับปะรดของไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจนถึงปี ค.ศ. 2018 เนื่องจากปริมาณน้ำฝนที่เพิ่มขึ้นและพื้นที่เพาะปลูกสับปะรดส่วนใหญ่

อาศัยน้ำฝนตามธรรมชาติ จึงส่งผลทำให้ผลผลิตสับปะรดออกสู่ตลาดมากขึ้น ต่อมาในปี ค.ศ. 2019 ประเทศไทยประสบปัญหาการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ ความแปรปรวนดังกล่าว ทำให้ปริมาณน้ำฝนลดลงอย่างมาก ผลผลิตสับปะรดจึงได้รับความเสียหายเป็นจำนวนมากเช่นเดียวกัน ซึ่งส่งผลต่อการประกอบอาชีพของเกษตรกรอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดจึงต้องมีการเรียนรู้เพื่อปรับตัวรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศดังกล่าว โดยแนวทางการปรับตัวของเกษตรกรจะมีการปรับเปลี่ยนพันธุ์พืชให้สอดคล้องกับสภาพภูมิอากาศในปัจจุบันและจะทำการปลูกพืชที่หลากหลายชนิด การปรับตัวเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของเกษตรกร คือ การปรับรูปแบบการประกอบอาชีพตามการเปลี่ยนแปลงของฝน การลดต้นทุนการผลิตและการหาอาชีพเสริม [4-5]

ประเทศไทยมีพื้นที่เพาะปลูกสับปะรดมากในบริเวณภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ตามลำดับ โดยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการปลูกสับปะรดมากที่สุดใน 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดหนองคาย (Nong Khai) จังหวัดบึงกาฬ (Bung Kan) จังหวัดชัยภูมิ (Chaiyaphum) จังหวัดนครพนม (Nakhon Phanom) และจังหวัดเลย (Loei) โดยสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ในปี ค.ศ. 2015 - 2024 ดังในตารางที่ 1 (Table 1)

Table 1 The production of processing pineapples in five provinces of Northeastern Thailand from 2015 to 2024 (metric ton).

Provinces	2015	2016	2017	2018	2019
Loei	36,340	46,553	68,364	88,046	62,635
Nong Khai	23,092	27,922	30,255	30,327	22,203
Nakhon Phanom	10,731	16,665	27,355	29,121	19,594
Bung Kan	820	1,428	1,959	2,333	1,295
Chaiyaphum	37,189	40,907	48,835	47,744	43,758
Total	108,172	133,475	176,768	197,571	149,485
Provinces	2020	2021	2022	2023	2024
Loei	55,021	61,190	58,930	54,757	48,511
Nong Khai	21,685	23,011	21,375	8,478	10,249
Nakhon Phanom	17,627	21,229	21,500	20,742	20,148
Bung Kan	1,275	1,510	1,131	1,101	1,269
Chaiyaphum	42,953	40,791	38,879	38,167	36,400
Total	138,561	147,731	141,815	123,245	116,577

Source: [6]

จากตารางที่ 1 (Table 1) จะเห็นได้ว่าช่วงปี ค.ศ. 2015 – 2018 ผลผลิตสับปะรดมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น และมีผลผลิตสับปะรดลดลงในปี ค.ศ. 2019 โดยจังหวัดที่มีปริมาณผลผลิตสับปะรดมากที่สุดคือ เลย (Loei) รองลงมาคือ ชัยภูมิ (Chaiyaphum) หนองคาย (Nong Khai) นครพนม (Nakhon Phanom) และบึงกาฬ

(Bung Kan) ตามลำดับ โดยในปี ค.ศ. 2024 จังหวัดหนองคายมีปริมาณผลผลิตสับปะรดอยู่ที่ 10,249 ตัน ซึ่งจังหวัดหนองคายเป็นหนึ่งในจังหวัดที่มีบทบาทเกี่ยวกับการส่งออกสินค้าเกษตรและอาหารไปยังประเทศเพื่อนบ้าน และยังเป็นจังหวัดที่มีพรมแดนติดต่อกับต่างประเทศทำให้มูลค่าการค้าชายแดน ในปี ค.ศ. 2024 มีมูลค่ารวม 119,981 ล้านบาท [7] บ่งบอกถึงศักยภาพของจังหวัดหนองคายได้เป็นอย่างดี ด้านสภาพภูมิศาสตร์หนองคายยังเป็นจังหวัดที่มีแนวเขตติดกับลำน้ำโขงทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับการเพาะปลูกพืชผลทางการเกษตรได้ตลอดทั้งปี จังหวัดหนองคายจึงมีพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการเพาะปลูกสับปะรดได้เป็นอย่างดี

การสำรวจผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศตลอดจนการปรับตัวด้านการผลิตของเกษตรกรผู้ผลิตสับปะรดจึงควรได้รับการศึกษา เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลกระทบและการปรับตัวของเกษตรกร อันจะนำไปสู่การกำหนดนโยบาย ส่งเสริม สนับสนุนอุตสาหกรรมการผลิตสับปะรดให้มีประสิทธิภาพท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร ข้อมูลการผลิต ข้อมูลการรับรู้การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของเกษตรกร
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวของเกษตรกรในการผลิตสับปะรด
3. เพื่อศึกษาระดับผลกระทบ และระดับการปรับตัวของเกษตรกรจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1. ผลกระทบด้านการเกษตรจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

1.1 ผลกระทบต่อการทำกิจกรรมการเกษตร

ผลกระทบต่อมนุษย์จากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศหรือภาวะโลกร้อน โดยเฉพาะในภาคเกษตรกรรมที่ได้รับผลกระทบอย่างชัดเจน ภัยแล้งเป็นหนึ่งในภัยที่สำคัญ เกิดจากการขาดแคลนน้ำเป็นระยะเวลานาน ซึ่งอาจเกิดเองตามธรรมชาติ เช่น การเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิของโลก หรือเกิดจากการกระทำของมนุษย์ เช่น การตัดไม้ทำลายป่า ภัยแล้งในประเทศไทยมีผลกระทบโดยตรงต่อเกษตรกร ทำให้พืชขาดน้ำ การเจริญเติบโตหยุดชะงัก และปริมาณผลผลิตลดลงอย่างมีนัยสำคัญ [8]

นอกจากนี้ อุทกภัยก็เป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อเกษตรกร อุทกภัยเกิดจากฝนตกหนักหรือฝนตกต่อเนื่องเป็นเวลานาน โดยมีรูปแบบที่แตกต่างกัน เช่น น้ำป่าไหลหลากหรือน้ำท่วมฉับพลันในพื้นที่ราบต่ำ น้ำท่วมหรือน้ำท่วมขังในเขตเมืองใหญ่ และน้ำล้นตลิ่งที่เกิดจากการระบายน้ำไม่ทัน ส่งผลให้บ้านเรือนสวน ไร่นาได้รับความเสียหาย และเส้นทางคมนาคมถูกตัดขาด

1.2 ผลกระทบต่อผลผลิตการเกษตร

ผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในระดับโลก ในประเทศเขตร้อนอย่างประเทศไทยจะได้รับผลกระทบมาก อุณหภูมิที่สูงขึ้นและสภาพอากาศที่ร้อนขึ้นเป็นเวลานาน ส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรลดลง ไม่สามารถผลิตอาหารได้เพียงพอกับความต้องการของประชากรโลก [9]

2 แนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัว

2.1 การปรับตัวเพื่อความมั่นคงทางด้านจิตใจ (Psychic integrity) เป็นสิ่งสำคัญ โดยเกี่ยวข้องกับความรู้สึกนึกคิดของตนเองที่เกิดจากประสบการณ์ การเรียนรู้ และการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น แบ่งออกเป็นสองด้าน ได้แก่ อัตมโนทัศน์ด้านร่างกาย (Physical self) ซึ่งเป็นการรับรู้ความรู้สึกต่อสภาพร่างกายของตนเอง และอัตมโนทัศน์ส่วนบุคคล (Personal self) ซึ่งประกอบด้วยความมั่นใจในตนเอง (Self-consistency) ความคาดหวังแห่งตนเองในอุดมคติ (Self-ideal) และศีลธรรมจรรยา (Moral ethical-spiritual self) ที่เกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมและศาสนา [2]

2.2 การปรับตัวของภาคเกษตรกรรมต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

การปรับตัวหรือการเตรียมการรับมือ (Adaptation) หมายถึงการปรับตัวตนเองและสิ่งแวดล้อมเพื่อรับมือกับสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลง เช่น การสร้างพื้นที่กักเก็บน้ำ การสร้างเขื่อนป้องกันน้ำท่วม การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เป็นต้น การปรับตัวสามารถแบ่งเป็นสองลักษณะ คือ การบรรเทาผลกระทบ (mitigation) และการปรับตัว (adaptation) ซึ่งทั้งสองมีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือ หากการบรรเทาผลกระทบทำได้ดี การปรับตัวก็จะใช้ทรัพยากรน้อยลง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวของเกษตรกร ได้แก่ สภาพภูมิอากาศ เงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม การตลาด และการใช้เทคโนโลยี [10]

3. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสับปะรด

สับปะรดเป็นพืชไร่ที่มีพันธุ์ปลูกหลากหลาย แต่ละพันธุ์มีลักษณะเด่นด้านกลิ่นและรสชาติแตกต่างกัน แหล่งเพาะปลูกสำคัญ ได้แก่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ระยอง ชลบุรี เพชรบุรี พิษณุโลก และบางพื้นที่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น หนองคาย ผลผลิตออกมากในช่วงเดือนมีนาคม-มิถุนายน และพฤศจิกายน-มกราคม พันธุ์ที่นิยมปลูกมากคือ ปัตตาเวียและตราดสีทอง โดยผลผลิตสดร้อยละ 70-80 จะส่งเข้าโรงงานแปรรูป สับปะรดแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม [11] ได้แก่

3.1 กลุ่ม Cayenne เช่น ปัตตาเวียและนางแล มีผลรูปวงรี ขนาดปานกลาง เนื้อสีเหลืองซีด ฉ่ำน้ำ โดยมีแหล่งปลูกที่สำคัญคือ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดชลบุรี จังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดลำปาง ส่วนจังหวัดหนองคายแม้ว่าจะถูกเรียกว่าสับปะรดศรีเชียงใหม่ ซึ่งได้รับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) เป็นชื่ออำเภอหนึ่งในจังหวัดหนองคายแล้วนั้น แต่ก็ยังสามารถกล่าวได้ว่า สับปะรดที่ปลูกในจังหวัดหนองคายส่วนใหญ่เป็น พันธุ์ปัตตาเวีย กลุ่ม Cayenne [12]

3.2 กลุ่ม Queen เช่น ตราดสีทอง ภูเก็ต สวี เพชรบุรี 1 และภูแล ผลขนาดเล็ก เนื้อสีเหลืองทองกรอบ รสหวาน โดยมีแหล่งปลูกที่สำคัญคือ จังหวัดตราดและจังหวัดเชียงราย

3.3 กลุ่ม Spanish เช่น อินทรีขีดแดงและอินทรีขีดขาว ผลขนาดเล็ก รูปวงรีถึงทรงกระบอก เนื้อสีเหลืองทอง รสชาติอ่อน โดยมีแหล่งปลูกที่สำคัญคือ จังหวัดฉะเชิงเทรา

4. การถดถอยโลจิสติกส์แบบทวิภาค (Binary Logistic Regression)

แบบจำลองการถดถอยโลจิสติกส์แบบทวิภาค ใช้สำหรับวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ (Independent variables) และตัวแปรตาม (Dependent variable) ที่มีลักษณะเป็นข้อมูลเชิงกลุ่มเพียง 2 กลุ่ม หรือที่เรียกว่า Dichotomous variable

ตัวแปรตาม (Y): จะถูกกำหนดค่าเป็น 0 หรือ 1 เท่านั้น ในงานวิจัยนี้ ค่า 0 หมายถึงเกษตรกรไม่มีการปรับตัวจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และค่า 1 หมายถึงเกษตรกรมีการปรับตัว

ตัวแปรอิสระ (X): สามารถเป็นได้ทั้งข้อมูลต่อเนื่อง (Continuous) หรือข้อมูลเชิงกลุ่ม (Discrete/Categorical) เช่น อายุ ประสบการณ์การทำฟาร์ม ปริมาณผลผลิต หรือการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ เป็นต้น

โดยฟังก์ชันโลจิสติกส์ (The Logistic Function) ในแบบจำลองนี้เป็นการเปลี่ยนรูปจากเชิงเส้น (Linear regression) ให้เป็นฟังก์ชันที่ไม่เป็นเชิงเส้น (Non-linear transformation) โดยมีลักษณะเป็น S-shaped distribution หรือฟังก์ชันความหนาแน่นสะสม (Cumulative density function) ซึ่งเป้าหมายคือเพื่อจำกัดค่าความน่าจะเป็น (Probability) ให้อยู่ระหว่าง 0 ถึง 1 เสมอ โดยสมการพื้นฐาน ตามหนังสือของ [13] สามารถแสดงในรูปแบบ Logit ได้ดังนี้

$$\text{logit}(P_i) = \ln\left(\frac{P_i}{1-P_i}\right) = \alpha + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_k X_k + U_i \quad (1)$$

ในแบบจำลองการถดถอยโลจิสติกส์ที่ใช้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยตัวแปรต่างๆ ในสมการมีความหมายดังนี้

ตัวแปรตาม ($P_i ; i = 1 \dots k$)

P_i คือ ความน่าจะเป็นที่เกษตรกรจะปรับตัว (Adaptation) จากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

$1 - P_i$ คือ ความน่าจะเป็นที่เกษตรกรไม่ปรับตัว (Not Adaptation)

ในการวิเคราะห์ จะกำหนดค่า (Coding) ให้เท่ากับ 1 หากเกษตรกรปรับตัว และให้เท่ากับ 0 หากเกษตรกรไม่ปรับตัว

ตัวแปรอิสระ ($X_i ; i = 1 \dots k$) คือกลุ่มของตัวแปรพยากรณ์หรือตัวแปรอธิบาย (Explanatory Variables) ตัวอย่างตัวแปรในงานวิจัยนี้ เช่น X_1 คือเพศของเกษตรกร X_2 คือระดับการศึกษาของเกษตรกร เป็นต้น ส่วน α คือค่าคงที่ (Constant หรือ Intercept) ของสมการ β (Beta Coefficient) คือค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยที่บอกถึงทิศทางและขนาดของอิทธิพลที่ตัวแปรอิสระมีต่อตัวแปรตาม U_i คือค่าความคลาดเคลื่อน (Error Term) หรือตัวแปรสุ่มที่สะท้อนถึงปัจจัยอื่นๆ ที่ส่งผลต่อการปรับตัวแต่ไม่ถูกนำมารวมไว้ในแบบจำลอง

5. การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการปรับตัวของเกษตรกรต่อผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของเกษตรกรผู้ผลิตสับปะรดมีค่อนข้างน้อย จึงได้ทำการศึกษา งานวิจัยที่เกี่ยวกับการปรับตัวของเกษตรกรต่อผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของเกษตรกรผู้ผลิตพืชและผลไม้ชนิดอื่นๆ ได้แก่ มันสำปะหลัง มังคุด ยางพารา ลำไย ปาล์มน้ำมัน ข้าว ทุเรียนและมะยงชิด โดยมีรายละเอียดดังนี้

การศึกษาความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ ได้แก่ งานวิจัยของ [14] ศึกษาความแปรปรวนของผลผลิตทางการเกษตรที่เกิดจากอิทธิพลของสภาพภูมิอากาศในสหรัฐอเมริกา พบว่า การเปลี่ยนแปลงของปริมาณน้ำฝนและอุณหภูมิที่เพิ่มขึ้นส่งผลให้ระดับผลผลิตและความแปรปรวนของผลผลิตเพิ่มขึ้น ซึ่งอุณหภูมิที่สูงขึ้นมีผลกระทบในทางลบต่อระดับผลผลิตและความแปรปรวน และงานวิจัยของ [15] ศึกษาความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศต่อระบบการผลิตข้าวในจังหวัดพัทลุง พบว่าความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศทำให้เกิดภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วมฉับพลัน น้ำท่วมขัง ฝนทิ้งช่วง และภัยแล้งที่รุนแรงขึ้น ส่งผลให้ผลผลิตข้าวเสีย

หายและลดลง เกษตรกรจึงปรับตัวโดยเปลี่ยนพันธุ์ข้าว ปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต ปรับเปลี่ยนช่วงเวลาปลูก และสร้างแหล่งน้ำสำรอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ [16] พบว่า การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ อุณหภูมิที่สูงขึ้น และปริมาณน้ำฝนที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลกระทบต่อเกษตรกรในพื้นที่ชายฝั่งตะวันออกเฉียงใต้ของบังกลาเทศ เกษตรกรมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพภูมิอากาศ โดยปลูกพืชพันธุ์ที่ทนต่อความร้อนและภัยแล้ง ใช้ระบบชลประทานที่ดีขึ้น เก็บกักน้ำฝน และปลูกพืชแบบผสมผสาน

การศึกษาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและการปรับตัวของเกษตรกร ได้แก่ งานวิจัยของ [17] ศึกษาการปรับตัวของเกษตรกรชาวสวนยางพาราในจังหวัดระยอง พบว่า ปัจจัยสำคัญคือการเข้าสู่ฤดูฝนล่าช้า ปริมาณน้ำฝนน้อยลง และแบบแผนการตกของฝนเปลี่ยนแปลง ส่งผลให้ปริมาณการให้น้ำอย่างลดลง ช่วงเวลาหยุดกรีดยาวนานขึ้น คุณภาพน้ำยางลดลง และต้นยางพารามีความเสี่ยงต่อโรคมามากขึ้น เกษตรกรจึงปรับตัวโดยเปลี่ยนรูปแบบการประกอบอาชีพ ลดต้นทุนการผลิต หาลาชีพเสริม และตัดโค่นต้นยางเพื่อหารายได้จากการขายไม้ยาง เช่นเดียวกับงานวิจัยของ [18] ที่ได้ศึกษาผลกระทบและการปรับตัวของเกษตรกรปลูกข้าวในชุมชนบ้านทราย เมืองชอน แขวงหัวพัน สปป.ลาว พบว่า เกษตรกรได้รับผลกระทบจากฝนตกไม่ตรงตามฤดูกาล ส่งผลต่อการเติบโตของเมล็ดข้าวและทำให้ต้นข้าวเหี่ยวเฉาก่อนเก็บเกี่ยว นอกจากนี้ยังเกิดการระบาดของแมลงศัตรูพืช เกษตรกรมีการปรับตัวใน 3 ด้าน คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เช่น การเปลี่ยนพันธุ์ข้าว เป็นแนวทางที่ได้รับความนิยมมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ [19] ที่กล่าวถึงปัจจัยด้านสภาพภูมิอากาศซึ่งส่งผลกระทบต่อปรับตัวของเกษตรกรใน Raya Azebo ประเทศเอธิโอเปีย พบว่า เกษตรกรมีการปรับช่วงเวลาการเพาะปลูก การปลูกพืชหลากหลายชนิด การเปลี่ยนพันธุ์พืช การใช้เมล็ดพันธุ์ที่ดีขึ้น การใช้น้ำชลประทาน โดยการปรับตัวเหล่านี้เป็นผลกระทบจากปัจจัยด้านสภาพภูมิอากาศต่าง ๆ เช่น ภัยแล้งและความแปรปรวนของปริมาณน้ำฝน

การศึกษาการปรับตัวของเกษตรกรจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ได้แก่ งานวิจัยของ [4] ศึกษาแนวทางการปรับตัวของเกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลังในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า เกษตรกรมีการปรับเปลี่ยนพันธุ์มันสำปะหลังให้เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศในปัจจุบัน รวมถึงมีการปลูกพืชหลากหลายชนิด เช่น อ้อย ยางพารา ข้าวโพด นอกจากนี้ เกษตรกรยังติดตามข่าวสารเกี่ยวกับสภาพภูมิอากาศจากวิทยุชุมชนอย่างต่อเนื่อง เช่นเดียวกับงานวิจัยของ [20] ที่ได้ศึกษาการปรับตัวของเกษตรกรสวนมังคุดในจังหวัดระนอง พบว่า เกษตรกรมีการปลูกพืชแบบผสมผสานร่วมกับมังคุด การหาลาชีพเสริม และการเปลี่ยนแปลงอาชีพในระยะยาว โดยแตกต่างกับงานวิจัยของ [21] ที่ศึกษาแนวทางการปรับตัวของเกษตรกรผู้ปลูกปาล์มน้ำมันในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งพบว่า แนวทางการปรับตัวที่สำคัญคือ การปรับเปลี่ยนเทคนิคการผลิต การจัดการระบบน้ำ เช่นเดียวกับงานวิจัยของ [22] ที่ศึกษาการปรับตัวของเกษตรกรผู้ปลูกมะยงชิดในจังหวัดนครนายก พบว่า เกษตรกรมีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต การเปลี่ยนแปลงช่วงเวลาปลูก และการฟื้นฟูดิน สอดคล้องกับงานวิจัยของ [23] ที่ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและผลกระทบต่อการผลิตพืชผลในสาธารณรัฐเคนยา พบว่า กลยุทธ์การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศคือ การปลูกพืชให้มีความหลากหลาย การปลูกพืชคลุมดิน การใช้พืชทนแล้ง และการชลประทาน

การศึกษาการรับรู้ผลกระทบและการปรับตัวของเกษตรกร ได้แก่ งานวิจัยของ [24] ศึกษาการรับรู้ผลกระทบและการปรับตัวของเกษตรกรผู้ปลูกลำไยในอำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่รับรู้สภาพภูมิอากาศเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยเฉพาะฝนตกไม่ตรงตามฤดูกาลและอากาศร้อนขึ้น

ซึ่งมีผลกระทบต่อคุณภาพและปริมาณผลผลิตลำไย เกษตรกรจึงมีแนวทางปรับตัว เช่น การเพิ่มการใช้สารเคมีเพื่อบำรุงและป้องกันแมลงศัตรูพืชที่เพิ่มขึ้น เพื่อรักษาระดับผลผลิต เช่นเดียวกับงานวิจัยของ [25] ที่ได้ศึกษาการปรับตัวและผลกระทบต่อคุณภาพและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนในจังหวัดชุมพรพบว่า เกษตรกรมีความเข้าใจและตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และมีการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติในระดับที่ดี

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ข้อมูลและแหล่งที่มาของข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ มีการเก็บข้อมูลปฐมภูมิจากการเก็บแบบสอบถามของเกษตรกรผู้ผลิตลำไยประดในเขตจังหวัดหนองคาย ในปี ค.ศ. 2024 จำนวนทั้งสิ้น 300 ราย

สำหรับการเก็บข้อมูลทุติยภูมิมีการรวบรวมข้อมูลรายชื่อเกษตรกรผู้ปลูกลำไยประดในจังหวัดหนองคายจากสำนักงานเกษตรอำเภอในจังหวัดหนองคาย ข้อมูลพื้นที่เพาะปลูกและปริมาณผลผลิตลำไยประดของประเทศไทยจากสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

2. การออกแบบการวิจัย

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถามทำการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อเก็บข้อมูลต่างๆ ของเกษตรกรผู้ปลูกลำไยประดในเขตจังหวัดหนองคาย แล้ววิเคราะห์ผลด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) ได้แก่ ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) การวิเคราะห์ตารางไขว้ (Cross-tabulation Analysis) เพื่ออธิบายข้อมูลเบื้องต้น และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสองตัว (Bivariate Analysis) อีกทั้งยังใช้การวิเคราะห์ถดถอยโลจิสติกส์ทวิภาค (Binary Logistic Regression Model) เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ของตัวแปร ที่ตัวแปรตามมีลักษณะเป็นแบบ Binary Variable

ส่วนการวิเคราะห์ การปรับตัวของเกษตรกรต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในประเด็นต่างๆ และความตระหนักถึงกลยุทธ์ในการปรับตัว ปัญหาอุปสรรค จะใช้การวิเคราะห์ข้อมูลจากมาตราส่วนประมาณค่า (Likert Scale) โดยใช้การหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เพื่อประเมินระดับการปรับตัวในภาพรวม

3. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การเก็บแบบสอบถามได้กำหนดประชากรเป้าหมาย (Target Population) คือ เกษตรกรในพื้นที่จังหวัดหนองคาย โดยใช้วิธีสุ่มแบบทราบบจำนวนประชากรด้วยการคำนวณจากสูตร [26] เพื่อหาขนาดตัวอย่างดังนี้

$$\text{สูตร} \quad n = \frac{N}{1 + Ne^2} \quad (2)$$

โดยที่ N = ขนาดของประชากรทั้งหมด n = ขนาดตัวอย่างที่ต้องการหา และ e = ค่าความคลาดเคลื่อนที่ระดับร้อยละ 0.05

ซึ่งแบ่งเป็นรายอำเภอตามสัดส่วนจำนวนเกษตรกรแต่ละอำเภอ ประกอบด้วยอำเภอศรีเชียงใหม่ อำเภอสังคม อำเภอโพธิ์ตากและอำเภอรันทนวาปี โดยในจังหวัดหนองคายมีจำนวนเกษตรกรผู้ปลูกลำไยประดรวม 985 ราย (ข้อมูลรายชื่อเกษตรกรผู้ปลูกลำไยประดประจำปี ค.ศ. 2019) ดังนั้น จำนวนตัวอย่างจึงเท่ากับ

$$\text{แทนค่าในสูตร} \quad n = \frac{985}{1+(985)(0.05^2)} \quad (3)$$

$$n = 284.47 \text{ หรือ } 284 \text{ ราย}$$

จากการแทนค่าในสูตรคำนวณดังกล่าว สามารถกำหนดกลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่เป็นเกษตรกรได้ จำนวน 284 ราย และมีการเก็บแบบสอบถามจริงจำนวนทั้งสิ้น 300 ราย

4. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถาม ซึ่งแบ่งออกเป็นสองลักษณะ ได้แก่ แบบสอบถามแบบปลายปิด (Close-ended Questionnaire) และแบบปลายเปิด (Open-ended Questionnaire) โดยแบบสอบถามสร้างขึ้นตามแนวทางของ [2] แบ่งออกเป็น 4 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรและการได้รับข้อมูลข่าวสารการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ตอนที่ 2 ภัยธรรมชาติและผลกระทบต่อการผลิตสับปะรด โดยใช้แบบตรวจสอบรายการ (Check-list) และมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับตามวิธีลิเคิร์ต (Likert) ตอนที่ 3 การปรับตัวของเกษตรกรต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ใช้แบบตรวจสอบรายการ ตอนที่ 4 ความตระหนักรู้กลยุทธ์ในการปรับตัว ปัญหาอุปสรรค ใช้แบบสอบถามแบบปลายเปิด

4.2 ความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของแบบสอบถาม

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย ประกอบด้วย 2 ส่วนหลัก คือ

4.2.1) การหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ได้นำแบบสอบถามเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การศึกษา โดยคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence: IOC) และปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ และจากการนำแบบสอบถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา พบว่าค่า IOC ของข้อคำถามรายข้อมีค่าระหว่าง 0.67 ถึง 1.00 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด (0.50) ทุกข้อ ทั้งนี้ได้ปรับปรุงถ้อยคำตามข้อเสนอแนะเพื่อให้สื่อความหมายได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

4.2.2) การหาความเชื่อมั่น (Reliability) ได้นำแบบสอบถามที่ผ่านการปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ (Try-out) กับเกษตรกรที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง คือ เกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดในพื้นที่ตำบลนาพิง อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย จำนวน 30 ราย เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) [27] และจากการนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ พบว่าค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของแบบสอบถาม ในส่วนข้อคำถามเกี่ยวกับระดับความคิดเห็น จำนวนทั้งสิ้น 15 ข้อคำถามมีค่าเท่ากับ 0.832 แสดงว่าเครื่องมือวิจัยมีความเชื่อมั่นในระดับสูง สามารถนำไปใช้เก็บข้อมูลจริงได้

4.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ได้แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ส่วน สำคัญคือ การวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา การวิเคราะห์ถดถอยโลจิสติกส์ทวิภาค และการวิเคราะห์ข้อมูลจากมาตราส่วนประมาณค่า โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) การวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เพื่ออธิบายลักษณะพื้นฐานของข้อมูล ปัญหาอุปสรรค และความตระหนักรู้ของเกษตรกร โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1) การวิเคราะห์ความถี่และร้อยละ การศึกษาครั้งนี้ใช้สถิติเหล่านี้ในการพรรณนา จำนวน และ ร้อยละของตัวแปรต่างๆ คือ ข้อมูลทั่วไป ความตระหนักรู้ และปัญหาอุปสรรค เพื่อสรุปสัดส่วนของข้อมูลให้ เห็นภาพรวม

1.2) การวิเคราะห์ตารางไขว้ โดยผู้วิจัยใช้เพื่อเปรียบเทียบความสัมพันธ์เบื้องต้นระหว่างปัจจัย อีสาระที่มีมาตรวัดแบบกลุ่ม Nominal Scale และมาตรวัดแบบเรียงลำดับ Ordinal Scale กับการปรับตัวของ เกษตรผู้ปลูกสับปะรด ด้วยการทดสอบความเป็นอิสระ (Tests of Independence) เพื่อดูว่าตัวแปรอิสระ และการปรับตัวมีความสัมพันธ์กันอย่างน้อยมีนัยสำคัญทางสถิติหรือไม่โดยพิจารณาจากค่า Pearson Chi-Square

2) การวิเคราะห์ถดถอยโลจิสติกส์ (Binary Logistic Regression) เพื่อทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม การศึกษาครั้งนี้มีการกำหนดชื่อตัวแปร (Variables) คำ อธิบายความหมายของตัวแปร (Definitions) การกำหนดค่า (Coding) มาตรวัดของตัวแปร (Measurement Level) และการอ้างอิงแหล่งที่มาของตัวแปรที่อยู่ในสมการ โดยแสดงในตารางที่ 2 (Table 2) ดังต่อไปนี้

Table 2 Definitions, coding, and measurement scales of variables with supporting references

Variables	Definitions	Coding	References
AD (Nominal scale)	Adaptation to production impacts from climate change	0 = Not adapted , 1 = Adapted	[22, 28-32]
SEX (Nominal scale)	Gender of the farmer	0 = Male, 1 = Female	[28, 30, 33]
AGE (Ratio scale)	Age of the farmer	None	[22, 28-31, 34]
ED (Ordinal scale)	Education level of the farmer	0 = Illiterate, 1 = Primary education, 2 = Secondary education/Vocational certificate, 3 = Higher certificate/Vocational diploma, 4 = Bachelor's degree, 5 = Higher than Bachelor's degree	[28-31, 33]
EXP (Ratio scale)	Household experience in pineapple cultivation	None	[22, 28, 31, 34]
LABT (Ratio scale)	Total labor used in pineapple cultivation in the household and hired workers	None	[35]
GWO (Nominal scale)	Farmer's pineapple cultivation system	0 = Monoculture, 1 = Intercropping	[36]

Table 2 Definitions, coding, and measurement scales of variables with supporting references.
(continue)

Variables	Definitions	Coding	References
AREA	Household pineapple planting area in the 2023–2024 production year	None	[28, 37]
SOI (Nominal scale)	Soil type used for pineapple cultivation	0 = Clay soil, 1 = Loam soil, 2 = Sandy soil	[32]
WATE (Nominal scale)	Quantity of water used for pineapple cultivation	0 = Insufficient, 1 = Sufficient	[36]
WATS2 (Nominal scale)	Main water source for pineapple cultivation	0 = Rainwater, 1 = Water from Mekong River, streams, ponds, groundwater, irrigation	[38]
QT (Ratio scale)	Pineapple production quantity in 2023-2024 (tons)	None	[22, 35]
P (Ratio scale)	Pineapple price (Baht/kg)	None	
GP (Nominal scale)	Participation in at least one pineapple-related group	0 = Not participating, 1 = Participating	[33]
KL2 (Nominal scale)	Farmer's level of awareness of production impacts from climate change or global warming	0 = Low awareness or no awareness, 1 = High awareness	[32]
EL (Ordinal scale)	Level of impact received by the farmer from climate change	0 = No impact, 1 = Minimal, 2 = Low, 3 = Moderate, 4 = High, 5 = Highest	[32]
TV (Nominal scale)	Awareness of climate change information from television	0 = Not selected, 1 = Selected	[33]
RA (Nominal scale)	Awareness of climate change information from radio	0 = Not selected, 1 = Selected	[33]
SOC (Nominal scale)	Awareness of climate change information from social media	0 = Not selected, 1 = Selected	[33]
GOV (Nominal scale)	Awareness of climate change information from training by government agencies or educational institutions	0 = Not selected, 1 = Selected	[30-31, 33]

2.1) เทคนิคการคัดเลือกตัวแปรแบบ Forward Stepwise (Conditional) เลือกใช้เทคนิค Forward Stepwise (Conditional) ในการนำตัวแปรเข้าสู่แบบจำลอง ซึ่งมีสี่ขั้นตอนดังนี้ (1) เริ่มต้นจากแบบจำลองที่ไม่มีตัวแปรอิสระ (Constant-only model) (2) โปรแกรมจะทำการทดสอบหาตัวแปรที่มีนัยสำคัญทางสถิติสูงสุดจากการทดสอบ Score Statistic แล้วนำเข้าสู่แบบจำลองทีละตัว (3) หลังจากนำตัวแปรเข้าแล้ว จะมีการตรวจสอบความเหมาะสมด้วยการทดสอบ Likelihood Ratio (Conditional Parameter Estimate) ว่าตัวแปรนั้นยังคงมีความสำคัญต่อแบบจำลองหรือไม่ และ (4) โปรแกรมจะทำการเข้าไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งไม่มีตัวแปรใดที่มีนัยสำคัญเพียงพอที่จะเข้าหรือออกจากแบบจำลองได้อีก

2.2) สถิติทดสอบความเหมาะสมของตัวแบบ (Model Goodness of Fit) การศึกษาครั้งนี้ได้ใช้สถิติต่างๆ ในการทดสอบความเหมาะสมของตัวแบบ โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.2.1) Omnibus Tests of Model Coefficients คือ การทดสอบภาพรวมของแบบจำลอง โดยใช้สถิติ Chi-square เพื่อประเมินความถูกต้องและประสิทธิภาพของแบบจำลอง

2.2.2) -2 Log Likelihood (-2LL) เป็นสถิติที่บอกความไม่สอดคล้องของตัวแบบ ค่าที่น้อยลงในแต่ละ Step ของการทำ Forward แสดงว่าตัวแบบสามารถพยากรณ์ข้อมูลได้ดีขึ้น

2.2.3) Nagelkerke R Square ใช้เปรียบเทียบกับค่า ในสมการเชิงเส้น เพื่อบอกว่ากลุ่มตัวแปรอิสระที่คัดเลือกมานั้นสามารถอธิบายความผันแปรของตัวแปรตามได้ร้อยละเท่าใด

2.2.4) ร้อยละของความแม่นยำในการพยากรณ์ (Overall Percentage Correct) เพื่อพิสูจน์ว่าเมื่อใช้ตัวแบบนี้แล้ว สามารถจำแนกกลุ่มเกษตรกรที่ปรับตัวและไม่ปรับตัวได้ถูกต้องเพียงใด

2.3) สถิติทดสอบรายตัวแปร (Individual Parameter Tests) ในการคัดเลือกตัวแปรเข้าและทดสอบนัยสำคัญของตัวแปรแต่ละตัวในแบบจำลอง จะใช้สถิติดังนี้

2.3.1) Score Statistic ใช้ในช่วงเริ่มต้นของการทำ Forward Stepwise เพื่อพิจารณาว่าตัวแปรอิสระตัวใดที่ยังไม่ได้อยู่ในแบบจำลอง (Variables not in the Equation) มีความเหมาะสมที่จะถูกนำเข้าสู่แบบจำลองมากที่สุด (ตัวที่มีค่า $p < 0.05$)

2.3.2) Odds Ratio (Exp (β)) ใช้แปลความหมายของตัวแปร โดยบอกว่าถ้าตัวแปรอิสระเปลี่ยนไป 1 หน่วย จะทำให้โอกาส (Odds) ที่จะเกิดการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของเกษตรกรเปลี่ยนไปเป็นกี่เท่าเมื่อเทียบกับกรณีที่ไม่ปรับตัว

2.3.3) Wald Statistic ใช้ทดสอบนัยสำคัญของค่าสัมประสิทธิ์ (β) ของตัวแปรที่อยู่ในแบบจำลองแล้ว เพื่อดูว่าตัวแปรนั้นมีอำนาจในการพยากรณ์ตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญหรือไม่

3) การวิเคราะห์ข้อมูลจากมาตราส่วนประมาณค่า (Likert Scale) สำหรับการวัดระดับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในประเด็นต่างๆ และความตระหนักรู้ กลยุทธ์ในการปรับตัว ปัญหาอุปสรรคนั้นในการศึกษาครั้งนี้ใช้ค่าคะแนนที่ได้มาคำนวณหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยกำหนดเกณฑ์การแปลผลตามแนวคิดของ [39] การกำหนดเกณฑ์การแปลผลคะแนนเฉลี่ยใช้วิธีคำนวณจากอันตรภาคชั้น (Class Interval) ดังนี้

$$\text{Class Interval} = \frac{\text{Maximum} - \text{Minimum}}{\text{Number of Intervals}} = \frac{5 - 1}{5} = 0.80$$

โดยมีวิธีการแปลผลดังนี้ ค่าเฉลี่ยคะแนน ($\bar{x}$) 4.21-5.00 อยู่ในระดับมากที่สุด 3.41-4.20 อยู่ในระดับมาก 2.61-3.40 อยู่ในระดับปานกลาง 1.81-2.60 อยู่ในระดับน้อย และ 1.00-1.80 อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ผลการศึกษา

1. สถานภาพส่วนบุคคลของเกษตรกร สภาพครัวเรือนของเกษตรกรและการได้รับข้อมูลข่าวสาร เรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศจากสื่อต่างๆ มีผลการศึกษาดังในตารางที่ 3 (Table 3)

Table 3 Socio-economic characteristics, agricultural production data, impacts, and adaptations of Farmers in Nong Khai Province

Categories	Average Data or Highest Frequency
Farmer Characteristics	Female, Average age 51.89 years, High School/Vocational Certificate education level, Married status, Primary occupation: Farmer, No secondary
Household Information	Si Chiang Mai District, household size of 4-6 members occupation, 1-10 years of household planting experience, 1-3 household workers, No hired labor, Member of a pineapple group
Planting Characteristics	Planted on flat plains, Monoculture (single-crop) farming, Loamy soil, Pattavia variety, Planting density of 5,000 plants per rai
Water Quantity and Sources	Sufficient water, Main water sources from Mekong River, streams, marshes, and groundwater
Cultivation Statistics	Average planting area of 6.77 rai, Average yield of 24.17 tons
Production Period	Planting period: Jan - Mar, Harvesting period: Apr - Jun
Sales/Distribution	Wholesale delivery (cut and sent), Average price 13.1 Baht
Perception and Adaptation	High level of impact perception but no adaptation
Information Access	Television, online social media, Radio, Training from government agencies, and Educational institutions.

จากตารางที่ 3 (Table 3) ข้อมูลที่ได้จากเกษตรกรผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 300 คน ภูมิลำเนาส่วนใหญ่อยู่ที่อำเภอศรีเชียงใหม่ จำนวน 198 คน (ร้อยละ 66) อำเภอรัตนวาปี จำนวน 32 คน (ร้อยละ 10.7) อำเภอโพธิ์ตาก จำนวน 32 คน (ร้อยละ 10.7) อำเภอสังขม จำนวน 31 คน (ร้อยละ 10.3) และอำเภอท่าบ่อ จำนวน 7 คน (ร้อยละ 2.3) โดยเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 233 คน (ร้อยละ 77.7) และเพศชาย จำนวน 67 คน (ร้อยละ 22.3) มีอายุเฉลี่ย 51.89 ปี (อายุสูงสุด 77 ปี และอายุต่ำสุด 18 ปี) ระดับการศึกษา มัธยมศึกษา/ปวช. จำนวน 147 คน (ร้อยละ 49) สถานภาพสมรส จำนวน 167 คน (ร้อยละ 55.6) มีอาชีพหลักเป็นเกษตรกรรวม จำนวน 278 คน (ร้อยละ 92.7) และไม่มีอาชีพรอง จำนวน 193 คน (ร้อยละ 64.3) มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวน 4-6 คน (ร้อยละ 54.7) ประสบการณ์การปลูกสับปะรดของครัวเรือน จำนวน 1-10 ปี (ร้อยละ 47.7) จำนวนแรงงานที่ใช้ทั้งหมดเป็นแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย จำนวน 1-3 คน (ร้อยละ 76.7) และไม่จ้างคนงาน จำนวน 243 คน (ร้อยละ 81)

การปลูกสับปะรดของเกษตรกร ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่เพาะปลูกสับปะรดในพื้นที่ราบ จำนวน 283 คน (ร้อยละ 94.3) ลักษณะการปลูกสับปะรดเป็นแบบเชิงเดี่ยว จำนวน 173 คน (ร้อยละ 57.7) จำนวนพื้นที่ปลูกสับปะรดของครัวเรือนในปีการผลิตที่ ค.ศ. 2023 - 2024 มีค่าเฉลี่ย 6.767 ไร่ (พื้นที่ปลูกสับปะรดมากที่สุด 50 ไร่ และพื้นที่ปลูกสับปะรดน้อยที่สุด 1 ไร่) ลักษณะของดินเป็นดินร่วน จำนวน 206 คน (ร้อยละ 68.6) ชนิดพันธุ์สับปะรดเกษตรกรมีการปลูกพันธุ์ที่หลากหลาย โดยนิยมปลูกพันธุ์ปัตตาเวีย/ศรีเชียงใหม่ จำนวน 286 คน (ร้อยละ 95.3) ช่วงเวลาการเริ่มปลูกสับปะรดจะแตกต่างกันไปจะเป็นการปลูกตลอดทั้งปี แต่ส่วนใหญ่เป็นช่วงเดือนมกราคม - เดือนมีนาคม จำนวน 105 คน (ร้อยละ 35) มีจำนวนต้นสับปะรดในการปลูกต่อไร่ เฉลี่ย 5,000 ต้น มีปริมาณน้ำเพียงพอ จำนวน 177 คน (ร้อยละ 59) โดยแหล่งน้ำหลักที่ใช้ในการปลูกคือ น้ำจากแม่น้ำโขง ห้วย หนอง น้ำบาดาล จำนวน 174 (ร้อยละ 58) ซึ่งช่วงเวลาการเก็บเกี่ยวสับปะรดเป็นช่วงเดือนเมษายน - เดือนมิถุนายน จำนวน 140 คน (ร้อยละ 46.7) ปริมาณการผลิตสับปะรด ปี ค.ศ. 2023 - 2024 มีผลผลิตเฉลี่ย 24.170 ตัน (ปริมาณการผลิตมากที่สุด 1,000 ตัน และปริมาณการผลิตน้อยที่สุด 0.4 ตัน) ลักษณะการจำหน่ายเป็นแบบตัดส่ง จำนวน 280 คน (ร้อยละ 93.3) ราคาสับปะรดเฉลี่ย 13.139 บาท (ราคาสูงที่สุด 25 บาท และราคาต่ำที่สุด 2 บาท) และเกษตรกรส่วนใหญ่เข้าร่วมกลุ่มสับปะรดแปลงใหญ่ จำนวน 137 คน (ร้อยละ 45.7)

การรับรู้ การได้รับผลกระทบและการปรับตัวจากผลกระทบด้านการผลิตสับปะรดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่รับรู้ถึงผลกระทบด้านการผลิตสับปะรดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ จำนวน 293 คน (ร้อยละ 97.7) โดยมีระดับการรับรู้ในระดับมาก จำนวน 163 คน (ร้อยละ 54.3) โดยเกษตรกรได้รับผลกระทบ จำนวน 287 คน (ร้อยละ 95.7) มีระดับผลกระทบในระดับมาก จำนวน 213 คน (ร้อยละ 71) ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ปรับตัวจากผลกระทบที่ได้รับ จำนวน 167 คน (ร้อยละ 55.7) และปรับตัวจากผลกระทบที่ได้รับ จำนวน 133 คน (ร้อยละ 44.3) โดยการนำหมักคามาปกคลุมต้นสับปะรด ขุดสระน้ำในแปลงสับปะรด ฯลฯ และเกษตรกรได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศจากสื่อมากที่สุดคือ โทรศัพท์ รองลงมาคือ สื่อสังคมออนไลน์ (Face book, Line, TikTok, Twitter, YouTube) วิทยุ การจัดอบรมให้ความรู้จากหน่วยงานของรัฐ และการจัดอบรมให้ความรู้จากหน่วยงานของสถานศึกษา

2. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการปรับตัวของเกษตรกรในการผลิตสับปะรดโดยการทดสอบไคสแควร์

การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวของเกษตรกร (n=300) โดยใช้การทดสอบไคสแควร์ (Chi-Square Test) เพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระทางด้านประชากร เศรษฐกิจ สังคม และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร กับตัวแปรตามคือ ระดับการปรับตัว มีผลการศึกษาดังในตารางที่ 4 (Table 4)

Table 4 Results of testing the relationship between selected factors and farmers' adaptation

Variables	Pearson Chi-Square	Df	p-value
Gender (SEX)	12.991	1	<0.001***
Education (ED)	8.368	4	0.079*
Cultivation system (GWO)	0.511	1	0.475
Soil type (SOI)	3.243	2	0.198

Table 4 Results of testing the relationship between selected factors and farmers' adaptation

Variables	Pearson Chi-Square	Df	p-value
Quantity of water (WATE)	1.727	1	0.189
Rainwater, Water from Mekong River, streams, ponds, groundwater, irrigation (WATS2)	8.846	1	0.003***
Participation (GP)	13.885	1	<0.001***
Television (TV)	4.995	1	0.025**
Radio (RA)	16.733	1	<0.001***
Social media (SOC)	0.163	1	0.687
Training by government agencies (GOV)	10.606	1	0.001***
level of awareness (KL2)	0.751	1	0.386

Note *** = $p < 0.01$ ** = $p < 0.05$ * = $p < 0.1$

จากตารางที่ 4 (Table 4) ผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ถูกเลือก (ตัวแปรมาตราวัดแบบ Nominal และ Ordinal Scale) กับการปรับตัวของเกษตรกรโดยผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านประชากรและสังคม ได้แก่ เพศ (SEX) มีความสัมพันธ์กับการปรับตัวอย่างมีนัยสำคัญ ($p < .001$) โดยเพศชายมีส่วนการปรับตัวสูงกว่าเพศหญิง ขณะที่ระดับการศึกษา (ED) ($p = 0.079$) และการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม (GP) ส่งผลต่อการปรับตัวอย่างมีนัยสำคัญเช่นกัน ($p < .001$) ปัจจัยด้านทรัพยากรและการจัดการ ได้แก่ น้ำฝนหรือแม่น้ำโขง ห้วย ชลประทาน (WATS2) มีความสัมพันธ์กับการปรับตัวอย่างมีนัยสำคัญ ($p = 0.003$) และปัจจัยด้านการสื่อสารและการสนับสนุน ได้แก่ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารผ่านช่องทางโทรทัศน์ (TV) ($p = .025$) การรับข้อมูลผ่านวิทยุ (RA) ($p < .001$) รวมถึงการได้รับการสนับสนุนจากรัฐ (GOV) ($p = 0.001$) ก็มีความสัมพันธ์อย่างนัยสำคัญทางสถิติกับการปรับตัวของเกษตรกรเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตามยังไม่สามารถสรุปได้ว่าตัวแปรเหล่านี้จะมีผลทำให้โอกาสในการปรับตัวของเกษตรกรจะเป็นไปในทิศทางใดได้ จำเป็นต้องอาศัยเทคนิคอื่นๆ มาวิเคราะห์เพิ่มเติม

ในขณะที่ลักษณะการปลูกสับปะรด (GWO) ($p = 0.475$) ลักษณะดิน (SOI) ($p = 0.198$) ปริมาณน้ำ (WATE) ($p = 0.189$) การรับข้อมูลผ่านโซเชียลมีเดีย (SOC) ($p = 0.687$) และระดับการรับรู้มากขึ้น (KL2) ($p = 0.386$) ไม่พบความสัมพันธ์กับการปรับตัวของเกษตรกร

3. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวของเกษตรกรในการผลิตสับปะรดด้วยการวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติกส์

จากการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจปรับตัวของเกษตรกร โดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติกส์ (Logistic Regression Analysis) ด้วยวิธีการ Forward Stepwise (Conditional) ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป พบว่าแบบจำลองใน Step ที่ 9 มีความเหมาะสมที่สุด โดยค่า Chi-square ของ Omnibus Test มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.01$) แสดงความถึงความมีประสิทธิผลของแบบจำลอง และค่า -2 Log Likelihood (-2LL) เท่ากับ 291.052 ซึ่งแสดงความสามารถในการพยากรณ์ข้อมูลได้ดีขึ้น และมีความเหมาะสมอีกด้วย โดยตัวแปรอิสระสามารถอธิบายความแปรผันของการปรับตัวได้ร้อยละ 44.7 (Nagelkerke R Square = .447)

และมีประสิทธิภาพในการพยากรณ์ความถูกต้องรวมร้อยละ 79.3 (Classification Accuracy Overall Percentage = 79.3) โดยรายละเอียดดังในตารางที่ 5 (Table 5) ดังต่อไปนี้

Table 5 Logistic regression results for farmers' adaptation determinants (n=300)

Factors	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
Experience (EXP)	.067	.016	17.362	1	<.001***	1.069
Total labor (LABT)	-1.186	.083	5.068	1	.024**	.830
Soil type (SOI)			23.499	2	<.001***	
Loam soil	-2.926	.604	23.461	1	<.001***	.054
Sandy soil	-2.654	.689	14.846	1	<.001***	.070
Quantity (QT)	.007	.003	6.179	1	.013**	1.007
Participation (GP)	1.707	.376	20.618	1	<.001***	5.512
Level of impact (EL)			19.899	3	<.001***	
Moderate	4.346	1.105	15.475	1	<.001***	77.191
High	3.634	1.030	12.437	1	<.001***	37.865
Highest	4.485	1.084	17.121	1	<.001***	88.691
Radio (RA)	-3.161	.665	22.622	1	<.001***	.042
level of awareness (KL2)	1.563	.425	13.509	1	<.001***	10.982
Water source (WATS2)	2.781	.495	31.522	1	<.001***	16.142
Constant	-3.413	.927	13.553	1	<.001***	.033
Omnibus Tests ()	121.831***					
-2 log likelihood	291.052					
Nagelkerke	0.447					
Overall Accuracy (%)	79.30%					

Note *** = p < 0.01   ** = p < 0.05   * = p < 0.1

จากตารางที่ 5 (Table 5) สามารถแยกกลุ่มปัจจัยออกเป็นสามกลุ่มใหญ่ๆ ที่มีผลต่อการปรับตัวคือ กลุ่มลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร กลุ่มการเข้าถึงข้อมูลและการรับรู้ และกลุ่มปัจจัยเชิงกายภาพและสภาพแวดล้อม ซึ่งสามารถอธิบายได้โดยละเอียดดังนี้

1) กลุ่มลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร (Socio-Economic Factors) ได้แก่ ประสบการณ์ (EXP) จำนวนแรงงาน (LABT) และปริมาณผลผลิต (QT) มีรายละเอียดดังนี้ เมื่อปัจจัยด้านประสบการณ์ของเกษตรกร (EXP) เพิ่มขึ้น 1 ปี โอกาสการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศจะเพิ่มขึ้น 6.9% โดยประสบการณ์มีความสัมพันธ์กับการปรับตัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p<0.01) อีกทั้ง

ค่าสถิติ Wald สูง (17.362) และค่า S.E. ต่ำ (0.016) บ่งชี้ถึงประมาณการที่แม่นยำ ส่วนจำนวนแรงงานรวมของเกษตรกร (LABT) พบว่า เกษตรกรที่มีจำนวนแรงงานรวมเพิ่มขึ้น 1 คน มีโอกาสที่จะปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศลดลง 0.83 เท่า หรือลดลง 17% ต่อแรงงานที่เพิ่มขึ้นหนึ่งคน และปัจจัยด้านปริมาณผลผลิตสับปะรด (QT) พบว่าเมื่อเกษตรกรมีผลผลิตเพิ่มขึ้น 1 ตัน โอกาสในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศจะเพิ่มสูงขึ้น 7%

2) กลุ่มการเข้าถึงข้อมูลและการรับรู้ (Information Access & Perception Factors) ได้แก่ การรับรู้ทางวิทยุ (RA) การรับรู้การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (KL2) และการเข้ากลุ่ม (GP) มีรายละเอียดดังนี้ ปัจจัยการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศจากสื่อต่างๆ (KL2) พบว่า เกษตรกรที่รับรู้ในระดับมากจะมีโอกาสปรับตัวสูงมากถึง 10.98 เท่า เมื่อเทียบกับเกษตรกรที่มีระดับการรับข้อมูลข่าวสารน้อย ในขณะที่เกษตรกรที่รับฟังข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศจากทางวิทยุ (RA) มีโอกาสปรับตัวเพียงแค่ 0.042 เท่า หรือน้อยกว่า 95.8% เมื่อเทียบกับเกษตรกรที่ไม่ได้เลือกฟังข้อมูลข่าวสารจากวิทยุ ซึ่งหากพิจารณาถึงพฤติกรรมแล้ว เกษตรกรมักจะเปิดวิทยุฟังในช่วงเวลาทำงาน ดังนั้น ความสามารถในการรับรู้และทำความเข้าใจมักจะน้อยลงไปด้วย หรือด้วยเนื้อหาที่น่าเสนอผ่านวิทยุอาจเป็นข้อมูลกว้างๆ ที่ไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในเชิงเทคนิคสำหรับการปลูกสับปะรดได้ และหากเปรียบเทียบกับสื่ออื่นๆ เกษตรกรน่าจะเห็นภาพ และมีการฝึกปฏิบัติได้มากกว่าอีกด้วย ส่วนปัจจัยด้านการเข้าร่วมกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับสับปะรดของเกษตรกร (GP) นั้น พบว่าเกษตรกรที่เข้าร่วมกลุ่มอย่างน้อยหนึ่งกลุ่มจะมีโอกาสที่จะปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ถึง 5.51 เท่าเมื่อเทียบกับเกษตรกรที่ไม่ได้เข้าร่วมกลุ่ม

3) กลุ่มปัจจัยเชิงกายภาพและสภาพแวดล้อม (Physical & Environmental Factors) ได้แก่ ชนิดของดิน (SOI) แหล่งน้ำ (WATS2) และระดับผลกระทบ (EL) มีรายละเอียดดังนี้ ปัจจัยชนิดของดิน (SOI) พบว่าเกษตรกรที่มีพื้นที่เพาะปลูกสับปะรดเป็น ดินร่วน (Loam Soil) และ ดินทราย (Sand Soil) มีโอกาสปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศน้อยกว่าเมื่อเทียบกับกลุ่มเกษตรกรที่ปลูกสับปะรดในพื้นที่ที่เป็นดินเหนียว (Clay Soil) ซึ่งเป็นกลุ่มอ้างอิง ถึง 0.054 เท่า (94.6%) และ 0.070 เท่า (93%) ตามลำดับ ในขณะที่ปัจจัยด้านแหล่งน้ำ (WATS2) พบว่าเกษตรกรที่ใช้แหล่งน้ำหลักในการปลูกสับปะรดจากแม่น้ำโขง ห้วย หนอง หรือน้ำจากชลประทาน มีโอกาสปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมากกว่าถึง 16.14 เท่า เมื่อเปรียบเทียบกับเกษตรกรที่แหล่งน้ำหลักจากน้ำฝน ส่วนปัจจัยด้านระดับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่เกษตรกรได้รับ (EL) นั้น พบว่าเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบไม่ว่าจะเป็นระดับปานกลาง มาก และมากที่สุดต่างก็มีแนวโน้มที่จะปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในระดับที่สูงมาก คือตั้งแต่ 77.19 เท่า, 37.87 เท่า, และ 88.69 เท่า ตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบกับเกษตรกรที่ไม่ได้รับผลกระทบ

4. ภัยธรรมชาติที่เคยเกิดขึ้นในพื้นที่ผลิตสับปะรดในจังหวัดหนองคายและผลกระทบด้านการผลิตสับปะรดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ มีผลการศึกษาดังในตารางที่ 6 (Table 6)

Table 6 Natural disasters that have occurred in pineapple production areas in Nong Khai Province and the impacts on pineapple production from climate change

Climate change impacts and natural disaster issues in pineapple farming	Mean	S.D.	Level
1. The delayed onset of the rainy season affects your agricultural activities, requiring you to provide additional water to pineapple plants to ensure they have enough moisture.	3.97	0.917	Much
2. Climate change has forced you to adjust your agricultural practices.	3.51	1.052	Much
3. Climate change is expected to become more severe in the long term, which will increasingly impact your agricultural activities.	3.98	0.749	Much
4. Climate change has caused various impacts, such as floods, droughts, dry spells, storms, fires, and cold weather. You have been affected by all these factors.	4.03	0.893	Much
5. Higher average temperatures have affected your agricultural production, resulting in changes such as reduced yields or lower quality produce.	4.39	0.760	Most
6. Pineapple farming has been impacted by climate change, causing you to seek supplementary occupations, such as growing other vegetables or fruits, working as a laborer, or trading.	3.70	1.106	Much
7. Floods or droughts are among the causes of changes in pineapple yields, such as outbreaks of disease during the rainy season, the emergence of new shoots, or smaller fruit sizes.	3.89	1.022	Much
8. In the future, climate change is expected to intensify. Therefore, it is important for the agricultural sector to adapt in order to minimize the impacts.	3.82	0.894	Much

Note: 4.21-5.00 = Most 3.41-4.20 = Much 2.61-3.40 = Moderate 1.81-2.60 = Little 1.00-1.80 = Least

จากตารางที่ 6 (Table 6) แสดงภัยธรรมชาติที่เคยเกิดขึ้นในพื้นที่ผลิตสับปะรดในจังหวัดหนองคาย และผลกระทบด้านการผลิตสับปะรดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ สามารถสรุปตามค่าเฉลี่ยได้ดังนี้

ค่าเฉลี่ยที่อยู่ในระดับมากที่สุด (Most Level) เกษตรกรให้ระดับความคิดเห็นเพียงข้อเดียวคือ อุณหภูมิเฉลี่ยที่สูงขึ้นส่งผลกระทบต่อการทำงานเกษตรทำให้ผลผลิตทางการเกษตรเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เช่น ผลผลิตมีปริมาณลดน้อยลง ผลผลิตมีตำหนิ เป็นต้น (Mean = 4.39, S.D. = 0.760)

ค่าเฉลี่ยที่อยู่ในระดับมาก (Much Level) ได้แก่ การเข้าสู่ช่วงฤดูฝนล่าช้าส่งผลกระทบในการทำงานเกษตรทำให้ต้องเพิ่มน้ำให้ต้นสับปะรดเพื่อให้น้ำเพียงพอ (Mean = 3.97, S.D. = 0.917) การเปลี่ยนแปลง

สภาพอากาศทำให้ต้องปรับเปลี่ยนวิธีการทำการเกษตร (Mean = 3.51, S.D. = 1.052) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมีแนวโน้มความรุนแรงเพิ่มขึ้นในระยะยาว ส่งผลให้ได้รับผลกระทบในด้านการทำการเกษตร (Mean = 3.98, S.D. = 0.749) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศก่อให้เกิดผลกระทบหลายด้าน เช่น น้ำท่วมภัยแล้ง ฝนทิ้งช่วง วาตภัย อัคคีภัย อากาศหนาว เป็นต้น ปัจจัยเหล่านี้ล้วนได้รับผลกระทบ (Mean = 4.03, S.D. = 0.893) การทำสวนสับปะรดได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศทำให้ต้องทำอาชีพเสริม เช่น ปลูกผัก-ผลไม้ชนิดอื่นๆ รับจ้าง ค้าขาย (Mean = 3.70, S.D. = 1.106) การเกิดน้ำท่วมหรือภัยแล้งเป็นสาเหตุหนึ่งทำให้ผลผลิตสับปะรดเปลี่ยนแปลงไป เช่น การเกิดโรครະบาดในช่วงฤดูฝน แต่ใบอ่อนของสับปะรด ขนาดของสับปะรดเล็กลง (Mean = 3.89, S.D. = 1.022) และในอนาคตมีการคาดการณ์ว่าการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศจะทวีความรุนแรง ดังนั้น สิ่งสำคัญของภาคการเกษตร คือ ต้องมีการปรับตัวเพื่อให้ได้รับผลกระทบน้อยที่สุด (Mean = 3.82, S.D. = 0.894) ตามลำดับ

5. การปรับตัวของเกษตรกรต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ได้แก่ การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตและการปรับแนวคิดของเกษตรกร มีผลการศึกษาดังในตารางที่ 7 (Table 7)

Table 7 Farmers' adaptation to climate change, including adjustments in production methods and changes in farmers' perspectives

Farmers' climate adaptation across various aspects	Mean	S.D.	Level
1. You prepare essential items in advance in case of evacuation and constantly keep track of disaster warnings.	3.29	1.124	Moderate
2. In the past, your community has communicated policies and measures for monitoring when there is a risk of facing disasters.	3.31	1.177	Moderate
3. You always keep up with disaster news, as it is an important part to be applied in your work.	3.46	1.103	Much
4. Your area is a high-risk area, for example, it is more prone to storms or droughts than neighboring areas.	3.14	1.176	Moderate
5. You believe that the impacts of disasters can be managed without having to wait for the disaster to occur first.	3.28	0.972	Moderate
6. At present, you have adjusted your agricultural practices to prevent various disasters.	3.12	1.188	Moderate
7. You have planned to change your agricultural practices to new forms, such as digging ponds to store water during the rainy season for use in the dry season, or adjusting the timing of planting and harvesting, etc.	3.57	1.391	Much

Note: 4.21-5.00 = Most 3.41-4.20 = Much 2.61-3.40 = Moderate 1.81-2.60 = Little 1.00-1.80 = Least

จากตารางที่ 7 (Table 7) แสดงการปรับตัวของเกษตรกรต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศได้แก่ การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตและการปรับแนวคิดของเกษตรกร สามารถสรุปตามค่าเฉลี่ยได้ดังนี้

ค่าเฉลี่ยที่อยู่ในระดับมาก (Much Level) เกษตรกรให้ระดับการปรับตัวจำนวน 2 ข้อ คือ มีการติดตามข่าวสารเรื่องภัยพิบัติอยู่สม่ำเสมอ เนื่องจากเป็นส่วนสำคัญที่จะต้องนำมาปรับใช้ในการทำงาน (Mean = 3.46, S.D. = 1.103) และการวางแผนปรับเปลี่ยนการทำเกษตรเป็นรูปแบบใหม่ เช่น การขุดสระเพื่อกักเก็บน้ำในฤดูฝนเพื่อเอาไว้ใช้ในฤดูแล้งการเลื่อนเวลาเพาะปลูกและเก็บเกี่ยว เป็นต้น (Mean = 3.57, S.D. = 1.391)

ค่าเฉลี่ยที่อยู่ในระดับปานกลาง (Moderate Level) ได้แก่ การเตรียมของใช้ที่จำเป็นล่วงหน้าเมื่อเกิดการอพยพ รวมถึงติดตาม การเตือนภัยพิบัติอยู่ตลอดเวลา (Mean = 3.29, S.D. = 1.124) ที่ผ่านมาชุมชนมีการสื่อสารนโยบาย มาตรการต่างๆ ในการเฝ้าระวังเมื่อมีความเสี่ยงในการเผชิญภัยพิบัติ (Mean = 3.31, S.D. = 1.177) พื้นที่เป็นพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูง เช่น มีการเกิดพายุ หรือภัยแล้งได้ง่ายกว่าพื้นที่ใกล้เคียง (Mean = 3.14, S.D. = 1.176) ผลกระทบจากภัยพิบัติสามารถบริหารจัดการได้โดยไม่ต้องรอให้เกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติขึ้นก่อน (Mean = 3.28, S.D. = 0.972) และปัจจุบันได้ปรับเปลี่ยนการทำเกษตรเพื่อป้องกันจากการเกิดภัยพิบัติต่างๆ (Mean = 3.12, S.D. = 1.188) ตามลำดับ

สรุปและการอภิปรายผล

1. สรุปผลการศึกษา

การศึกษาจากเกษตรกรผู้ผลิตสับปะรดจำนวน 300 รายในจังหวัดหนองคาย พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 51.89 ปี มีประสบการณ์ปลูกสับปะรด 1-10 ปี นิยมปลูกพันธุ์ปัตตาเวียในพื้นที่ราบแบบพืชเชิงเดี่ยว โดยใช้แหล่งน้ำหลักจากแม่น้ำโขงและแหล่งน้ำธรรมชาติ ในด้านผลกระทบเกษตรกรรับรู้และได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในระดับมาก โดยเฉพาะอุณหภูมิที่สูงขึ้นซึ่งส่งผลให้ผลผลิตลดลงและเกิดตำหนิ สำหรับการปรับตัว เกษตรกรมีการปรับตัวในระดับมากผ่านการติดตามข่าวสารภัยพิบัติ การวางแผนขุดสระกักเก็บน้ำและการเลื่อนเวลาเพาะปลูก/เก็บเกี่ยว โดยปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการปรับตัวอย่างมีนัยสำคัญด้วยการทดสอบโคสควอร์ ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มแหล่งน้ำหลักจากน้ำฝนหรือแม่น้ำโขง ห้วย ชลประทาน การรับรู้ข้อมูลข่าวสารผ่านช่องทางโทรทัศน์ การรับข้อมูลผ่านวิทยุ รวมถึงการรับบริการฝึกฝนจากหน่วยงานของภาครัฐ และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวของเกษตรกรด้วยการวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติกส์ ได้แก่ ประสบการณ์ จำนวนแรงงาน ปริมาณผลผลิต ชนิดของดิน การเข้าร่วมกลุ่ม ระดับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารผ่านวิทยุ (มีอิทธิพลเชิงลบ) ระดับความตระหนักต่อภาวะการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และแหล่งน้ำหลักที่ใช้ในการเพาะปลูก

2. อภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดส่วนใหญ่มีการรับรู้ถึงผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในระดับมาก โดยเฉพาะปัญหาอุณหภูมิที่สูงขึ้นและฤดูกาลที่คลาดเคลื่อน ซึ่งผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ [31] ที่พบว่าเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดในประเทศกานา กว่าร้อยละ 74 มีความตระหนักต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอย่างเข้มแข็ง (Strong Awareness) โดยระบุว่าอุณหภูมิที่เพิ่มขึ้นและฝนที่มามากเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการผลิตสับปะรด ซึ่งการรับรู้ที่สูงนี้เป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญที่

ผลักดันให้เกษตรกรต้องแสวงหาแนวทางการปรับตัวเพื่อลดความเสี่ยงด้านผลผลิต

ส่วนประเด็นการปรับตัวและเทคนิคการผลิต พบว่าการที่เกษตรกรเน้นการติดตามข่าวสารภัยพิบัติ และปรับเปลี่ยนเทคนิคการผลิต เช่น การขุดสระหรือเลื่อนเวลาเก็บเกี่ยวมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ [30] ที่พบว่า เกษตรกรรายย่อยมีการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศผ่านเทคนิคการผลิตที่หลากหลาย โดยเฉพาะการปรับเปลี่ยนวันปลูก (Changing Planting Dates) และการใช้ระบบชลประทาน (Irrigation)

ส่วนปัจจัยเชิงสังคมและเครือข่าย พบว่าการเป็นสมาชิกกลุ่มมีความสัมพันธ์กับการปรับตัวอย่างมีนัยสำคัญ สอดคล้องกับแนวคิดของ [40] ที่ว่าเครือข่ายความร่วมมือช่วยลดความเสี่ยงและเพิ่มการเข้าถึงทรัพยากร นอกจากนี้ งานวิจัยของ [30] ยังพบว่า การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและการส่งเสริมการร่วมกลุ่มกันของเกษตรกรยังมีส่วนสำคัญอย่างมากในการเพิ่มขีดความสามารถด้านความตระหนักรู้และการตัดสินใจเลือกใช้กลยุทธ์การปรับตัวที่เหมาะสมของเกษตรกรอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. ด้านแนวทางการปรับตัวของเกษตรกร แม้ว่าเกษตรกรมีการรับรู้และได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในระดับมาก แต่การปรับตัวยังน้อย อาจเนื่องจากกลัวความล้มเหลวจากการลองผิดลองถูก ดังนั้นการส่งเสริมเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการปรับตัวให้เผยแพร่วิธีการปฏิบัติเพื่อลดผลกระทบดังกล่าวจึงเป็นแนวทางที่น่าสนใจ หรือการสร้างแปลงสาธิตในพื้นที่จริงที่ใช้นวัตกรรมที่ได้ผล มาสื่อสารให้เกษตรกรเห็นภาพและนำไปสู่การปรับตัวในที่สุด

2. ด้านนโยบายภาครัฐ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีนโยบายดูแล ช่วยเหลือและติดตามที่ครอบคลุมทุกพื้นที่ โดยเน้นการส่งเสริมการรวมกลุ่มและกระจายข้อมูลผ่านโทรทัศน์ และโซเชียลมีเดีย เป็นหลัก

3. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน เนื่องจากเกษตรกรใช้แหล่งน้ำธรรมชาติเป็นหลัก ภาครัฐจึงควรสนับสนุนการลงทุนด้านแหล่งน้ำให้ทั่วถึง เนื่องจากเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญที่ตัดสินความสำเร็จในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตของเกษตรกร

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากทุนสนับสนุนมูลฐาน Fundamental Fund (FF) ของมหาวิทยาลัยขอนแก่น และกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ขอขอบพระคุณคณะสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น สำนักงานเกษตรอำเภอในจังหวัดหนองคาย สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ตลอดจนเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรด ผู้นำชุมชน และผู้นำกลุ่มผู้ปลูกสับปะรดต่างๆ ในจังหวัดหนองคาย ในการสนับสนุน และให้ข้อมูล มา ณ ที่นี้ด้วย

References

[1] Department of Climate Change and Environment. (2023). *IPCC AR6* [PDF]. Thai-German Cooperation. <https://www.thai-german-cooperation.info/wp-content/uploads/2024/02/ipcc-ar6-booklet2-phase-iii-web.pdf> [In Thai]

- [2] Krachangchom, S., Rangwat, N., Sreenurak, N., & Maneetrakulthong, A. (2015). *Climate change impacts on rice production and farmer adaptation in the Upper Ping Watershed*, Chiang Mai Province. Chiang Mai University. [In Thai]
- [3] Office of Agricultural Economics. (2024). *The value of the pineapple*. <http://www.agriman.doe.go.th/home/news/2567/04pineapple.pdf>
- [4] Phatcharopaswatanagul, A. (2010). Adaptation of Cassava Growers on climate change case study: Nakhon Ratchasima Province. *Journal of Economics and Public Policy*, 8(16), 18-27. [In Thai]
- [5] B-O. Hemung, M. Sompholkrang, A. Wongchai, N. Chanshotikul and N. Ueasin, (2022). A study of the potential of by-products from pineapple processing in Thailand: Review article. *International Journal of Health Sciences*, 6(S4), 12605-12615. <https://doi.org/10.53730/ijhs.v6nS4.12131>
- [6] Office of Agricultural Economics. (2024). *Pineapple production data (yield)*. <https://nabc-catalog.oae.go.th/dataset/oae0027>
- [7] Office of Provincial Commercial Affairs Nongkhai. (2024). *Value of Nong Khai Province border trade in 2022*. <https://nongkhai.moc.go.th/th/file/get/file/20250124f985f2b95076bbc7ff24909156da5fd8092709.pdf>
- [8] Cheykeawong, U. (2012). *Global warming*. Saengdao.
- [9] Charoenmuang, A, D. (2008). Global warming and Thailand: Research report on Transport Sector Project and Climate Change in Thailand: Case Chiang Mai. *Social Research Institute*, Chiang Mai University. [In Thai]
- [10] Chiotti, Q, Johnston, T, Smit, B., & Ebel, B. (1997). "Agricultural response to climate change: a preliminary investigation offarm-level adaptation in Southern Alberta," In: Ilbery, B, Chiotti Q, Rickard, T (eds) *Agricultural restructuring and sustainability: A geographical perspective*. Cambridge University Press.
- [11] Popluechai, S., Onto, S., & Eungwanichayapant, P. D. (2007). Relationships between some Thai cultivars of pineapple (*Ananus comosus*) revealed by RAPD analysis. *Songklanakarinn Journal of Science and Technology*, 29(6), 1491-1497.
- [12] Department of Intellectual Property. (2022, March 7). *Announcement of the Department of Intellectual Property Regarding the Registration of the Geographical Indication for Sri Chiang Mai Pineapple*. (Registration No. ๓๗ 65100174) <https://www.ipthailand.go.th/images/3534/2565/GI/GI65100174.pdf>
- [13] Greene, W. H. (2002). *Econometric analysis*. (5th ed.). Prentice Hall.
- [14] Chen, C. C., McCarl, B. A., & Schimmelpfennig, D. E. (2004). *Yield variability as influenced by climate: A statistical investigation*. *Climatic Change*, 66, 239-261.

- [15] Laikasikam, K. (2020). *Impacts of climate variability on rice production system and adaptation in Phatthalung Province*. Thaksin University. [In Thai]
- [16] Mamun, M. AA., Li, J., Cui, A., Chowdhury, R., Hossain, M. L. (2024). *Climate-adaptive strategies for enhancing agricultural resilience in southeastern coastal Bangladesh: Insights from farmers and stakeholders*. *PLoS ONE* 19(6): e0305609. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0305609>
- [17] Nuttarit, A. (2017). Adaptation to climate change of the rubber planters in Rayong. *Journal of NRRU Community Research*, 11(1), 75-84. [In Thai]
- [18] Souksomphan, T., Mahawan, N., & Wanitlerthanasarn, C. (2023). Impacts and adaptations of rice farmers from climate change: Case study: Ban Sai Community, Muangxone, Huaphan Province, Lao PDR. *Journal of Social Sciences and Modern Integrated Sciences*, 4(1), 54-64. [In Thai]
- [19] Kidane, R., Wanner, T., Nursey-Bray, M., Masud-All-Kamal, M., Atampugre, G. (2022). *The role of climatic and non-climatic factors in smallholder farmers' adaptation responses: Insights from rural Ethiopia*. *Sustainability*, 14(9), 5715. <https://doi.org/10.3390/su14095715>
- [20] Thamma-apipon, S., & Sitthiphakdee, N. (2017). The adaptability of the mangosteen farmers to climate change, case study: Bok-Krai Community, Tambon Nam-Jeut, Amphoe Kra-Buri, Ranong Province. *Veridian E-Journal*, 10(3), 1906-3431. [In Thai]
- [21] Chankong, J., & Sittisuntikul, K. (2019). Adaptation of oil palm farmers on climate change-A case study of Surat Thani. *Khon Kaen Agriculture Journal*, 47(Suppl. 1), 53-58. [In Thai]
- [22] Fakkhong, S., Rangjaroen, C., Saeiam, Y., & Boonme, N. (2021). The adaptation of the Yellow Marian Plum growers in Nakhon Nayok to climate change. *Phranakhon Rajabhat Research Journal (Science and Technology)*, 16(2), 57-66. [In Thai]
- [23] Ndiwa AM., Mburu, J., Mulwa, R and Chumo, C. (2024). Determinants of climate change adaptation strategies and intensity of use; micro level evidence from crop farmers in Kenya. *Front. Sustain. Food Syst.* 8:1376868. doi: 10.3389/fsufs.2024.1376868
- [24] Ratre, P. (2018). *Farmer perception and adaptation to impacts of climate change on quality of Longan Yields in Chom Thong District*, Chiang Mai Province. Maejo University. [In Thai]
- [25] Wangsawang, J. (2020). Adaptation and the impact of climate change and perception of natural disaster preparedness among durian farmers in the area of Phato Sub-district, Phato District, Chumphon Province. *National Institute of Development Administration*. [In Thai]

- [26] Yamane, T. (1973). *Statistic: An introductory analysis*. (3rd ed.). Harper and Row.
- [27] Cronbach, L. J. (1951). *Coefficient alpha and the internal structure of tests*. *Psychometrika*, 16, 297-334.
- [28] Mahaarcha, W. (2019). Factors influencing farmers' adaptation strategies to climate change in Bophloi District, Kanchanaburi Province, Thailand. *Humanities, Art and Social Sciences Studies*, 19(1), 70-86. https://doi.nrct.go.th/admin/doc/doc_467769.pdf
- [29] Sinnarong, N., Panyue, C., & Aukul, O. I. (2019). The impact of climate change on agriculture and suitable agro-adaptation in Phufa Sub-district, Nan Province, Thailand. *Journal of Community Development Research (Humanities and Social Sciences)*, 12(3), 47-60. <https://www.journal.nu.ac.th/JCDR/article/view/Vol-12-No-3-2019-47-60>
- [30] Mdoda, L. (2020). Factors influencing farmers' awareness and choice of adaptation strategies to climate change by smallholder crop farmers. *Journal of Agribusiness and Rural Development*, 58(4), 401-413.
- [31] Antwi-Agyei, P., Wiafe, E. A., Amanor, K., Baffour-Ata, F., & Codjoe, S. N. A. (2021). Determinants of choice of climate change adaptation practices by smallholder pineapple farmers in the semi-deciduous forest zone of Ghana. *Environmental and Sustainability Indicators*, 12, 100140. <https://doi.org/10.1016/j.indic.2021.100140>
- [32] Nkongho, R. N., & others. (2023). Smallholder farmers' perception on climate change and variability and their coping strategies in Cameroon. *Open Journal of Ecology and Biodiversity*, 8(1), 133-45. <https://www.agriscigroup.us/articles/OJEB-8-133.php>
- [33] Cavite, H. J., Kerdsriserm, C., Llonas, C., Direksri, N., & Suwanmaneepong, S. (2023). Farmers' perception of consumer information and adoption intention towards organic rice farming: Evidence from community enterprise in rural Thailand. *Outlook on Agriculture*. <https://doi.org/10.1177/00307270221135250>
- [34] Yu, Z., Gao, Y., & Zhou, L. (2022). Impact of environmental literacy on farmers' agricultural green production behavior. *Frontiers in Environmental Science*, 10, Article 990981. <https://doi.org/10.3389/fenvs.2022.990981>
- [35] Phrommarat, S., & others. (2021). Impact assessment and loss evaluation of climate change on the economic growth of Thailand's agricultural sector. *Science, Technology & Innovation Studies*. <https://stc.us.org/...>
- [36] Food and Agriculture Organization of the United Nations. (n.d.). *Adapting pineapple production to a changing climate*. <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/21c27acf-8be4-4e35-b1e0-8823d2ecbb85/content>

- [37] Oonkasem, P. (n.d.). Sustainable pineapple farm planning based on carbon footprint and economic value: A case study of pineapple farms in Chanthaburi Province, Thailand. *Applied Ecology and Environmental Research*, 19(4), 2701 - 2717. https://www.aloki.hu/pdf/1904_27012717.pdf
- [38] United Nations Development Programme. (2024). *The climate change action plan for the agricultural sector of Thailand*. <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-11/undp-thailand-ccapa-eng.pdf>
- [39] Best, J. W. (1977). *Research in education*. (3rd ed.). Prentice-Hall.
- [40] Adger, W. N. (2003). Social capital, collective action, and adaptation to climate change. *Economic Geography*, 79(4), 387-404.

การศึกษาภาพสะท้อนความกตัญญูตามแนวคิดขงจื้อในคัมภีร์หลุนอี่ว
กรณีศึกษาภาพยนตร์เรื่อง หลานม่า (Lahn Mah)
The Study of the Reflection of Filial Piety in
Confucianism through *The Analects of Confucius*:
A Case Study of *How to Make Millions Before Grandma
Dies (Lahn Mah)*

สุภาวิตา หนูพุ่ม¹ สิริยากร เกตุโสภิต¹ และณัฐพร แซ่เตีย^{1*}
Supavita Hnupum¹, Siriyagorn Ketsopit¹, and Nattaporn Saetia^{1*}

¹ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สงขลา 90110

¹ Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University Hat Yai Campus, Songkhla, 90110, Thailand

* Corresponding author: E-mail address: hengqi524521@gmail.com

(Received: April 11, 2025; Revised: January 13, 2026; Accepted: January 26, 2026)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพสะท้อนความกตัญญูตามแนวคิดขงจื้อในคัมภีร์หลุนอี่วที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่อง หลานม่า (Lahn Mah) เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีระเบียบวิธีวิจัยคือรวบรวมและศึกษาข้อมูลจากหนังสือและวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดด้านความกตัญญูในคัมภีร์หลุนอี่ว คัดเลือกภาพสะท้อนที่เกี่ยวข้องจากภาพยนตร์ นำมาสรุป วิเคราะห์ อธิบายและเชื่อมโยงแนวคิดกับภาพสะท้อนที่ปรากฏ ผลการศึกษพบว่าภาพสะท้อนที่ปรากฏในภาพยนตร์มีความสอดคล้องกับแนวคิดด้านความกตัญญูในคัมภีร์หลุนอี่ว โดยพบภาพสะท้อน 5 ประการ ได้แก่ 1) การอยู่ใกล้ชิดบิดามารดา 2) การปรนนิบัติปฏิบัติต่อบิดามารดาด้วยความเคารพ 3) ตักเตือนและเข้าใจต่อความผิดพลาดของบิดามารดา 4) การจัดพิธีศพและเซ่นไหว้ตามประเพณี 5) การสานต่อเจตนาธรรมณ์ ภาพสะท้อนความกตัญญูในเรื่องหลานม่า (Lahn Mah) ไม่ได้จำกัดเฉพาะสิ่งที่บุตรพึงปฏิบัติต่อบิดามารดาเท่านั้น ยังรวมถึงการกตัญญูต่อญาติผู้ใหญ่และคนในครอบครัว แม้ว่าความกตัญญูในภาพยนตร์ตอนต้นของบางตัวละครอาจเริ่มต้นจากความกตัญญูแบบหวังผล แต่ต่อมาพัฒนาไปสู่ความกตัญญูอย่างแท้จริง จากการศึกษาชี้ให้เห็นว่าภาพยนตร์หลานม่า (Lahn Mah) สามารถเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดคำสอนเชิงศีลธรรมของขงจื้อที่มีความร่วมสมัยเข้ากับสังคมในปัจจุบัน และยังช่วยให้ผู้ชมตระหนักถึงคุณค่าของความกตัญญูในฐานะรากฐานความสัมพันธ์ในครอบครัวอีกด้วย

คำสำคัญ: ความกตัญญู ภาพสะท้อน แนวคิดขงจื้อ คัมภีร์หลุนอี่ว ภาพยนตร์เรื่องหลานม่า (Lahn Mah)

Abstract

This study aimed to examine the reflections of filial piety based on Confucian concepts in the *Analects* as portrayed in the film *How to Make Millions Before Grandma Dies* (*Lahn Mah*). This qualitative research gathered and reviewed information from books and previous studies related to filial piety in the *Analects*, and identified relevant reflections presented in the film. These reflections were then summarized, analyzed, interpreted, and connected with the corresponding Confucian concepts. The findings revealed five key reflections: (1) maintaining close and attentive presence with parents; (2) treating parents with respectful care; (3) advising and understanding parents in their mistakes; (4) performing funerary rites and ancestral offerings according to tradition; and (5) carrying on their legacy. Moreover, the reflections of filial piety in *Lahn Mah* were not confined solely to the duties of children toward their parents, but also encompassed gratitude toward elders and other family members. Although some characters initially displayed filial behavior driven by self-interest, such actions gradually developed into genuine expressions of filial devotion. This study suggested that *Lahn Mah* served as a medium for conveying Confucian moral teachings in a contemporary context, enhancing viewers' awareness of the value of filial piety as a fundamental foundation of family relationships.

Keywords: Filial Piety, Reflection, Confucian Concepts, The *Analects*, *How to Make Millions Before Grandma* (*Lahn Mah*)

บทนำ

ในยุคปัจจุบันสื่อภาพยนตร์ได้เข้ามามีบทบาท และได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการสะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและคุณค่าทางสังคมของแต่ละชาติ ภาพยนตร์เป็นศิลปะประเภทหนึ่งที่เป็นสื่อสะท้อนเหตุการณ์ทางสังคม การเมือง และศิลปะวัฒนธรรมประเพณีของชาติในแต่ละช่วง [1] ภาพยนตร์ไทยเรื่องหลานม่า (Lahn Mah) ซึ่งเข้าฉายครั้งแรกเมื่อวันที่ 4 เมษายน 2024 ได้สร้างปรากฏการณ์ความประทับใจแก่ผู้ชมทั้งในประเทศและต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นเวียดนาม อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ลาว มาเลเซีย บรูไน สิงคโปร์ กัมพูชา ใต้หวัน ฮองกง มาเก๊า นอกจากนี้ ยังมีแผนที่จะนำไปฉายที่ประเทศอื่น ๆ เพิ่มเติมอีก เช่น เกาหลีใต้ ญี่ปุ่น จีน และยุโรป [2] กระแสตอบรับสำหรับหลานม่า (Lahn Mah) ยังคงมาแรงต่อเนื่อง สามารถทำรายได้รวมทั่วประเทศทะลุ 250 ล้านบาท หลังเข้าฉายนาน 14 วันขึ้นแท่นอันดับ 1 ภาพยนตร์ทำรายได้รวมทั่วประเทศสูงสุดในรอบปี [3] หลานม่า (Lahn Mah) เป็นเรื่องราวของเอ็ม หนูมัวยเรียนที่หยุดเรียนมหาวิทยาลัยกลางคันเพื่อมาทำในสิ่งที่เป็ความฝันของตนเอง นั่นคือการแคสเกม แต่ไม่เป็นที่คาดหวัง ภายหลัเอ็มได้เข้ามาดูแลอาม่าที่ป่วยเป็นมะเร็ง โดยหวังผลมรดกจากอาม่า ต่อมาเมื่อได้ใช้ชีวิตร่วมกับอาม่า ความผูกพันและความเข้าใจค่อย ๆ ก่อตัวขึ้น ทำให้เอ็มเรียนรู้ว่าความรักและความอบอุ่นจากครอบครัวมีคุณค่ามากกว่าเงินทอง และความกตัญญูที่มีต่ออาม่าได้พัฒนากลายเป็นความกตัญญูที่แท้จริง [4]

คัมภีร์หลุนอวี่เป็นคัมภีร์ที่บรรดากลูกศิษย์ของขงจื้อได้รวบรวมขึ้นหลังจากขงจื้อได้ถึงแก่อนิจกรรมแล้ว เนื้อหาประกอบด้วยบทสนทนาาระหว่างขงจื้อและลูกศิษย์เป็นหลัก ซึ่งบทสนทนาเหล่านี้แบ่งไปด้วคำสอนและข้อคิดทั้งด้านปรัชญาการบริหาร รัฐศาสตร์ การปกครอง จริยธรรม ประวัติศาสตร์ และเมตตธรรม Tong Suk [5] ได้กล่าวไว้ในคำนำผู้แปลของ “คัมภีร์หลุนอวี่: คัมภีร์แห่งแดนมังกร” ว่า “มีนักปราชญ์ท่านหนึ่งได้ตีค่าคัมภีร์หลุนอวี่ว่า ‘หากแม่ได้เจนนจคัมภีร์หลุนอวี่เพียงครึ่งเล่ม ก็จักปกครองได้หล้าได้อย่างง่ายดาย’ จึงเห็นได้ว่าการศึกษาคัมภีร์หลุนอวี่นั้นมีความสำคัญมากเพียงใด” Satha-Anand [6] กล่าวถึงความสำคัญของหลุนอวี่ไว้ว่า “หลุนอวี่ถือเป็นคัมภีร์ที่สำคัญที่สุดในพัฒนาการอันยาวนานของปรัชญาสำนักขงจื้อและของประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาจีน” จากทั้งสองคำกล่าวนี้จะเห็นได้ว่าคัมภีร์หลุนอวี่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการทำความเข้าใจแนวคิดของขงจื้อ อันเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของสังคมจีนหนึ่งในคำสอนสำคัญที่ปรากฏในคัมภีร์หลุนอวี่ และถือเป็นหลักคุณธรรมที่สำคัญของชนชาติจีนนั้นก็คือคุณธรรมด้านความกตัญญู Keawsuwan [7] ได้สรุปเกี่ยวกับคำสอนด้านความกตัญญูในคัมภีร์หลุนอวี่ไว้ว่า คุณธรรมด้านความกตัญญูที่ถูกกล่าวไว้ในคัมภีร์หลุนอวี่ ทั้ง 19 บท เป็นการสอนคุณธรรมความกตัญญูก่อนว่าบุตรควรปฏิบัติตนเช่นไรต่อบิดามารดา ทั้งระหว่างที่บุพการียังมีชีวิตอยู่ เมื่อสิ้นลมหายใจ

จากการทบทวนวรรณกรรมผู้วิจัยได้พบงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมด้านความกตัญญูตามแนวคิดของจื้อในคัมภีร์หลุนอวี่ เช่น Keawsuwan [7] ศึกษาแนวคิดด้านความกตัญญูในลัทธิขงจื้อผ่านคัมภีร์สี่จตุรภรณ์ Jiang [8] ศึกษาเกี่ยวกับการสะท้อนแนวคิดเรื่องความกตัญญูของขงจื้อในคัมภีร์หลุนอวี่และคุณค่าในยุคปัจจุบัน Chen [9] ศึกษาเกี่ยวกับของแนวคิดเรื่องความกตัญญูในคัมภีร์หลุนอวี่ในบริบทความสัมพันธ์ของครอบครัวในยุคปัจจุบัน Yan [10] ศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดด้านความกตัญญูในคัมภีร์หลุนอวี่ จากบทความข้างต้นผู้เขียนเน้นการวิเคราะห์ ดีความ และสรุปความกตัญญูในคัมภีร์หลุนอวี่ แม้จะมีการสรุปหรือจัดประเภทที่แตกต่างกันบ้าง แต่สาระสำคัญโดยรวมยังคงมุ่งเน้นที่การนำเสนอแนวคิดด้านความกตัญญู นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้ทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับภาพสะท้อนผ่านละคร นวนิยาย และภาพยนตร์ที่มีเนื้อหา

เกี่ยวข้องกับคนไทยเชื้อสายจีน เช่น Noysommit, Suwanmanee, & Cheewawiphas [11] ศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีน จากละครเรื่องเลือดข้นคนจาง Lommuang, Sinthanawong, & Cheewawiphas [12] ศึกษาภาพสะท้อนบทบาทและสถานภาพของสตรีครอบครัวคนไทยเชื้อสายจีน ในละครโทรทัศน์เรื่อง “เนื้อใน” Ma [13] ภาพสะท้อนของสังคมชาวไทยเชื้อสายจีน ในนวนิยายของ ประภัสสร เสวิกุล Buranakorn, & Chen [14] ได้ทำการศึกษาภาพสะท้อนครอบครัวใหญ่ของคนไทยเชื้อสายจีนในนวนิยายไทย Huang [15] วิเคราะห์ภาพสะท้อนคำสอนของขงจื๊อด้านความกตัญญูในนวนิยายที่เกี่ยวกับคนไทยเชื้อสายจีน จากการทบทวนวรรณกรรมทั้ง 2 ประเด็น พบว่างานวิจัยที่เกี่ยวกับข้อกับการศึกษาแนวคิดด้านความกตัญญูในคัมภีร์หลุนอี่วข้างต้นนั้น เน้นการศึกษาด้านการตีความและคุณค่าของความกตัญญูเป็นหลัก สำหรับงานวิจัยด้านภาพสะท้อนในละคร นวนิยายที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับชาวไทยเชื้อสายจีนนั้น ส่วนใหญ่มุ่งศึกษาภาพสะท้อนด้านค่านิยม สังคมและวัฒนธรรมเป็นหลัก ไม่ได้มุ่งเน้นศึกษาภาพสะท้อนด้านความกตัญญูในคัมภีร์หลุนอี่วโดยตรง รวมทั้งยังไม่พบงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาพสะท้อนด้านความกตัญญูในภาพยนตร์เรื่อง หลานม่า (Lahn Mah)

คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาภาพสะท้อนความกตัญญูตามแนวคิดขงจื๊อในคัมภีร์หลุนอี่ว จากภาพยนตร์เรื่อง หลานม่า (Lahn Mah) ซึ่งเป็นเรื่องราวที่มีความเกี่ยวข้องกับครอบครัวชาวไทยเชื้อสายจีน เพื่อศึกษาว่าภาพยนตร์เรื่องหลานม่า (Lahn Mah) ที่มีจุดเริ่มต้นของความกตัญญูจากการหวังผลประโยชน์และอยู่ในยุคสมัยใหม่ที่เต็มไปด้วยเทคโนโลยีอันต่างจากยุคของขงจื๊อโดยสิ้นเชิง ได้สะท้อนคุณธรรมความกตัญญูตามบริบทความเชื่อและวัฒนธรรมจีนว่ามีความสอดคล้องกับแนวคิดขงจื๊อในคัมภีร์หลุนอี่วหรือไม่อย่างไร รวมทั้งเพื่อทำความเข้าใจคุณค่าความกตัญญูตามแนวคิดขงจื๊อที่สะท้อนผ่านเรื่องราวและความสัมพันธ์ของตัวละครที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่อง หลานม่า (Lahn Mah)

วัตถุประสงค์การศึกษา

เพื่อศึกษาภาพสะท้อนความกตัญญูตามแนวคิดขงจื๊อในคัมภีร์หลุนอี่วที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่อง หลานม่า (Lahn Mah)

ทบทวนวรรณกรรม

เรื่องย่อภาพยนตร์ “หลานม่า” (Lahn Mah)

ภาพยนตร์ หลานม่า (Lahn Mah) เป็นผลงานจากค่าย GDH 559 ที่นำเสนอเรื่องราวความสัมพันธ์ระหว่างหลานและอาม่าในครอบครัวชาวไทยเชื้อสายจีน เรื่องราวของตัวละครหลัก ได้แก่ “เอ๋ม” ตัวเอกของเรื่อง ผู้เป็นหลานที่เริ่มต้นแสดงความกตัญญูจากแรงจูงใจส่วนตัวต่อ “อาม่า” ที่ตรวจพบว่าเป็นโรคมะเร็งระยะสุดท้าย “ม่วย” ลูกพี่ลูกน้องที่ทำหน้าที่ดูแลอากงที่ป่วยระยะสุดท้าย จนกลายเป็นทายาทเพียงคนเดียวที่ได้รับมรดกเป็นบ้านราคาสูงกว่าสิบล้านจากอากง เอ๋มจึงอาสาไปดูแลอาม่าที่ตรวจพบว่าเป็นมะเร็ง และน่าจะมียังชีวิตอยู่ได้ไม่เกินหนึ่งปี โดยหวังว่าจะได้รับมรดกหลักล้านเช่นกันเมื่อหลานกับอาม่าที่อายุห่างกันกว่า 50 ปี ต้องมาอยู่ร่วมกัน การโต้เถียงกัน ต่อปากต่อคำกันเล็ก ๆ น้อย ๆ จึงเกิดขึ้นทุกช่วงเวลา แต่มั่นกลับเป็นช่วงเวลาที่ทำให้อาม่าลืมความเหงาจากการเฝ้ารอลูกชายคนโต “กุ้เคี้ยง” ลูกสาวคนกลางอย่างแม่ของเอ๋ม “ชีว” และลูกชายคนเล็กอย่าง “กุ้ส่วย” จะมาพร้อมหน้ากันในวันอาทิตย์และตามเทศกาลต่าง ๆ เท่านั้น “เอ๋ม” หลาน

ที่เริ่มต้นดูแลอาแม่เพราะหวังในทรัพย์สมบัติ กลับเป็นจุดเปลี่ยนที่ทำให้ “เอ็ม” ได้รู้ว่า คำว่า “ครอบครัว” มีค่ามากกว่าเงิน

ความกตัญญูตามแนวคิดของขงจื้อในคัมภีร์หลุนอี่ว

ผู้วิจัยได้ศึกษาความกตัญญูตามแนวคิดของขงจื้อจากหนังสือ “คัมภีร์หลุนอี่ว : คัมภีร์แห่งแดนมังกร” พิมพ์ครั้งที่ 4 ฉบับปรับปรุงใหม่ ปี 2023 ของอมร ทองสุก และศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

Keawsuwan [7] ได้ศึกษาแนวคิดด้านความกตัญญูในลัทธิขงจื้อผ่านคัมภีร์สี่จตุรประการ เมื่อกล่าวถึงคำว่า “กตัญญู” สามารถตีความได้ว่า เมื่อบิดามารดายังมีชีวิตอยู่ บุตรก็ควรเคารพรักและปรนนิบัติเลี้ยงดูท่านอย่างเต็มความสามารถ เมื่อบิดามารดาจากโลกนี้ไปแล้ว บุตรก็ต้องยึดมั่นในการสืบต่อปณิธานของท่าน เพื่อให้วิญญาณของท่านท่านเป็นสุข ซึ่งความกตัญญูมีจุดตั้งต้นมาจากความรักที่บิดามารดาให้แก่บุตร ส่วนบุตรนั้นตอบแทนความรักนั้นด้วยความกตัญญู ทั้งหมดนี้เป็นคุณธรรมพื้นฐานที่เกิดขึ้นในครอบครัว ผลการศึกษาแนวคิดด้านความกตัญญูในคัมภีร์หลุนอี่ว พบว่า มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความกตัญญู 19 ครั้ง โดยภาพรวมเกี่ยวกับคุณธรรมด้านความกตัญญูสรุปได้ว่าเป็นการสอนเกี่ยวกับการปฏิบัติตนต่อบิดามารดาทั้งตอนที่บิดามารดายังมีชีวิตอยู่ และเมื่อสิ้นลมไปแล้ว

Jiang [8] ศึกษาเกี่ยวกับการสะท้อนแนวคิดเรื่องความกตัญญูของขงจื้อในคัมภีร์หลุนอี่วและคุณค่าในยุคปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่าภาพสะท้อนแนวคิดเรื่องความกตัญญูแบ่งเป็น 4 ลักษณะ ได้แก่ 1) การเลี้ยงดูและเอาใจใส่ 2) การให้ความเคารพและห่วงใย 3) การเชื่อฟังและการตักเตือน 4) พิธีศพและการเซ่นไหว้

Chen [9] ศึกษาเกี่ยวกับการตีความของแนวคิดเรื่องความกตัญญูในคัมภีร์หลุนอี่วในบริบทความสัมพันธ์ของครอบครัวในยุคปัจจุบัน โดยกล่าวว่า กตัญญูคือการเชื่อฟังหรือสืบสานเจตนารมณ์ของบิดามารดา กตัญญูคือมีจิตใจที่เคารพต่อบิดามารดา กตัญญูคือการอยู่ใกล้ชิดบิดามารดา กตัญญูคือการดูแลรักษาตนเองให้ดี ไม่ให้บิดามารดาเป็นห่วง

Yan [10] ศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดด้านความกตัญญูในคัมภีร์หลุนอี่ว โดยมีผลสรุปพฤติกรรมด้านความกตัญญูไว้ดังนี้ 1) การเลี้ยงดูและการเคารพบิดามารดา 2) ตักเตือนเมื่อบิดามารดาทำสิ่งที่ผิด 3) การไว้ทุกข์ การประกอบพิธีศพ และการเซ่นไหว้บรรพบุรุษ 4) สืบสานเจตนารมณ์และคุณธรรมตามความตั้งใจของบิดา

ภาพสะท้อนที่ปรากฏในละคร นวนิยายที่เกี่ยวข้องกับชาวไทยเชื้อสายจีน

Ma [13] วิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมของชาวไทยเชื้อสายจีนในนวนิยายของประภัสสร เสวิกุล จำนวน 6 เรื่อง ได้แก่ เหลื่อมไหมหลายเหมย ลอดลายมังกร สำเภาทอง ซิงตึ้ง กุหลาบจีน ขอมอนนั้นที่เธอฝันยามหนุน ผลการวิจัยพบภาพสะท้อนด้านสังคม การเผชิญความลำบากและปัญหาต่าง ๆ สภาพความเป็นอยู่ การทำธุรกิจการค้า การสั่งสอนคุณธรรมให้ลูกหลาน เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความกตัญญูทวดเวที ความขยันหมั่นเพียร นอกจากนี้ยังศึกษาอิทธิพลของวรรณกรรมที่มีต่อผู้อ่าน

Buranakorn, & Chen [14] การศึกษาภาพสะท้อนครอบครัวใหญ่ของคนไทยเชื้อสายจีนในนวนิยายไทย โดยศึกษาจากเรื่องลอดลายมังกร ดงดอกเหมย มงกุฎดอกส้ม แก๊งตีตระกูลซ่ง จดหมายจากเมืองไทย ทายาทป้องกัน และหัวใจรักเกรตรีฟไนน์ ผลการวิจัยแบ่งเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ 1) สภาพความเป็นอยู่ที่นิยมสร้างครอบครัวใหญ่ 2) การประกอบอาชีพระหว่างรุ่นแรกที่อยู่มาจกเมื่อจีนกับรุ่นลูกหลานที่เกิดในเมืองไทย 3) วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี เช่น บทบาทหน้าที่ของผู้ชายและผู้หญิง การแสดงความกตัญญูต่อพ่อแม่ในฐานะลูกชาย ลูกสาว ภรรยา

Huang [15] การวิเคราะห์ภาพสะท้อนคำสอนของขงจื้อด้านความกตัญญูในนวนิยายที่เกี่ยวข้องกับคนไทยเชื้อสายจีน จากนวนิยายไทยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวของความกตัญญูของคนจีนและคนไทยเชื้อสายจีน จำนวน 5 เรื่อง คือ ลอดลายมังกร อยู่กับก๋ง กตัญญูพิทิวาส จดหมายจากเมืองไทย และก่อนสายหมอกเรือน โดยมีผลวิจัยดังนี้ ภาพสะท้อนความกตัญญูของบุตรต่อบิดามารดาเมื่อบิดามารดายังมีชีวิตอยู่ และเมื่อบิดามารดาล่วงลับแล้ว และภาพสะท้อนความกตัญญูต่อบุคคลอื่น คือ ครูอาจารย์ ลูกจ้าง เพื่อน และธรรมชาติแวดล้อม และนำเสนอข้อค้นพบด้านคุณค่าความกตัญญูในด้านการให้ข้อคิดในการประกอบธุรกิจ การปฏิบัติต่อผู้อื่น การทำประโยชน์แก่ส่วนรวม และการให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมจีน

Noysommit, Suwanmanee, & Cheewawiphas [11] การศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีน จากละครเรื่องเลือดข้นคนจาง ผลการศึกษาพบภาพสะท้อนทางด้านสังคมที่เป็นด้านความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและเครือข่ายของชาวไทยเชื้อสายจีนที่เป็นครอบครัวใหญ่ ด้านการสัมผัสได้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้อง ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวและสะใภ้ ภาพสะท้อนด้านวัฒนธรรมสะท้อนผ่านความเป็นกงสี ศาสนา ความเชื่อในพิธีกรรม การคลุมถุงชน ค่านิยมของชาวไทยเชื้อสายจีน การให้ความสำคัญกับลูกชายมากกว่าลูกสาว

Lommuang, Sinthanawong, & Cheewawiphas [12] ศึกษาภาพสะท้อนบทบาทและสถานภาพของสตรีครอบครัวคนไทยเชื้อสายจีน ในละครโทรทัศน์เรื่อง “เนื้อใน” พบว่าบทบาทของสตรี ออกเป็น 3 บทบาท ได้แก่ บทบาทในฐานะบุตรสาว ภรรยา มารดา นอกจากนี้ สถานภาพของสตรีถูกสะท้อนออกเป็น 4 ด้านได้แก่ ด้านการศึกษา เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม และแนวความคิดของสตรีในประเด็นความเสมอภาคทางเพศ โดยในบทบาทของบุตรสาว สะท้อนสถานภาพครบทั้ง 4 ด้าน ในบทบาทของภรรยาสะท้อนเพียงด้านเศรษฐกิจ และบทบาทมารดาสะท้อนเพียงด้านความเสมอภาคทางเพศเท่านั้น และยังพบว่านางเอกของเรื่องมีบทบาทที่โดดเด่นและสำคัญทั้งในฐานะเจ้าของธุรกิจและผู้หารายได้เลี้ยงดูครอบครัว โดยมีสามีเป็นผู้เลี้ยงดูบุตร อันเป็นการสะท้อนถึงบทบาทของสตรีในสังคมปัจจุบันที่มีความเปลี่ยนแปลงไป

แม้ว่างานวิจัยข้างต้นจะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับความกตัญญูตามแนวคิดของขงจื้อในคัมภีร์หลุนอี่ว แต่อย่างไรก็ตามวิจัยเหล่านั้นเน้นด้านการตีความพฤติกรรมที่แสดงออกด้านความกตัญญู และคุณค่าของคุณธรรมด้านความกตัญญู ในคัมภีร์หลุนอี่ว อีกทั้งยังไม่พบงานวิจัยที่เกี่ยวกับภาพสะท้อนความกตัญญูในภาพยนตร์เรื่องหลานม่า (Lahn Mah) ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงต้องการหาคำตอบว่า ภาพสะท้อนด้านความกตัญญูในภาพยนตร์เรื่องนี้ซึ่งเกิดในยุคที่แตกต่างกับยุคของขงจื้อ ว่ามีความสอดคล้องกับแนวคิดด้านความกตัญญูในคัมภีร์หลุนอี่วหรือไม่ อย่างไร ซึ่งการศึกษาวินิจฉัยจะเป็นประโยชน์ต่อการนำมาปรับใช้ในสังคมยุคปัจจุบัน

ระเบียบวิธีการศึกษา

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าจาก หนังสือ บทความวิจัย เอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง โดยมีวิธีการดำเนินวิจัยดังนี้

1. ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากหนังสือ “คัมภีร์หลุนอี่ว : คัมภีร์แห่งแดนมังกร” พิมพ์ครั้งที่ 4 ฉบับปรับปรุงใหม่ ปี 2023 ของอมร ทองสุก บทความวิจัย และเอกสารทางวิชาการอื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องความกตัญญูในคัมภีร์หลุนอี่ว เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับความกตัญญูตามแนวคิดของขงจื้อ รวมทั้งศึกษาบทความวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาภาพสะท้อนด้านต่าง ๆ ของนวนิยาย ละคร และ

ภาพยนตร์ที่นำเสนอเรื่องราวของชาวไทยเชื้อสายจีน เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย

2. เก็บข้อมูลจากการชมภาพยนตร์เรื่อง หลานม่า (Lahn Mah) กำกับโดย พัฒน์ บุญนิธิพัฒน์ ผ่านช่องทาง Netflix เพื่อคัดเลือกฉากที่สะท้อนกับความกตัญญู โดยคัดเลือกเฉพาะฉากที่สะท้อนพฤติกรรมการแสดงออกด้านความกตัญญูของบุตรหลานต่อบิดามารดาหรือญาติผู้ใหญ่ ใช้วิธีการสังเกตและจดบันทึก โดยการบันทึกข้อมูลแบบยี่ดหยุ่น

3. ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามที่ได้จากการรวบรวมและศึกษาออกมาในรูปแบบของการเขียนเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) อธิบายและเชื่อมโยงแนวคิดกับภาพสะท้อนที่ปรากฏในภาพยนตร์ เพื่อนำผลการวิเคราะห์มาสรุปและอภิปรายผล

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ถ่ายทอดเสียงภาษาจีนเป็นภาษาไทย โดยอ้างอิงเกณฑ์การถอดเสียงภาษาจีนแมนดาริน ด้วยอักษรวิธียไทย ของคณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทย ในเอกสารภาษาจีน สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี พ.ศ. 2543 ยกเว้นคำที่ปรากฏในหนังสือ หรือบทความก็จะยึดตามการถอดเสียงที่ปรากฏในหนังสือ หรือบทความนั้น ๆ เช่น คำว่า เช่น “หลุนอวี” ที่ปรากฏในหนังสือของอมร ทองสุก

2. ชื่อของตัวละครในบทความวิจัยนี้อ้างอิงจากเรื่องย่อเรื่องหลานม่า (Lahn Mah) ที่เผยแพร่บนเว็บไซต์ https://www.gdh559.com/live_preview/lahnmahMoive [16]

ผลการศึกษา

จากการศึกษาภาพสะท้อนความกตัญญูตามแนวคิดขงจื้อในคัมภีร์หลุนอวี กรณีศึกษาภาพยนตร์เรื่อง หลานม่า (Lahn Mah) พบภาพสะท้อนทั้งหมด 5 ประการ

1. การอยู่ใกล้ชิดบิดามารดา

บุตรควรให้การดูแลบิดามารดา ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ การอยู่ใกล้ชิดและทำให้ท่านอุ่นใจ ไม่ต้องเป็นห่วงกังวล ถือเป็นหน้าที่สำคัญของบุตร ดังบทกล่าวยุติว่า “ยามบุพการียังอยู่ มิควรเดินทางไกล หากมันต้องไป ก็ควรแจ้งสถานที่ที่ท่านทราบ”[5]

ตัวอย่างที่ 1 ฉากที่ทุกคนมารวมตัวกันที่บ้านอามาทุกวันอาทิตย์

ฉากนี้เป็นเหตุการณ์ที่ทุกคนมารวมรับประทานอาหารที่บ้านอามา ภรรยาของเคียงได้เตรียมอาหารสำหรับอามา และทุกคน พร้อมทั้งพูดว่า “นี่ไ้จากมณฑลเจียงหยวนนะคะม่า ที่เจ้าสัวในธนาคารเค้ากินกัน” เมื่อเริ่มรับประทานอาหารอามาได้ชวนให้ลูก ๆ ทุกคนเล่นไพ่กันหลังจากรับประทานอาหารเสร็จ แต่ครอบครัวของเคียงบอกว่าไม่สามารถอยู่เล่นต่อได้

จากตัวอย่างที่ 1 เป็นภาพสะท้อนที่แสดงถึงความใกล้ชิด ความอบอุ่น ความผูกพันของคนในครอบครัว แสดงให้เห็นว่าลูกหลานให้ความสำคัญกับอามา และตั้งใจที่จะใช้เวลาด้วยกัน แม้ว่าจะไม่ได้อาศัยอยู่ในบ้านหลังเดียวกัน เป็นการดูแลด้านจิตใจ ทำให้อามาไม่รู้สึกลูกทอดทิ้งตามลำพัง และอุ่นใจที่ได้พบลูกหลาน แม้ว่าสุดท้ายครอบครัวของเคียงจะไม่สามารถอยู่เล่นไพ่ต่อได้ แต่การมารวมรับประทานอาหารกับอามาทุกวันอาทิตย์ก็มีคุณค่าทั้งทางร่างกายและจิตใจของอามา

ตัวอย่างที่ 2 ฉากที่ครอบครัวของกุเคียงอาสาจะพาอาม่ามาดูแลที่บ้านของตน

เป็นฉากที่กุเคียงพาอาม่า และเอ๋มมาที่บ้านของตน พร้อมบอกว่าต่อไปจะให้อาม่าย้ายมาอยู่ที่บ้านของตน เพื่อจะได้ดูแลอาม่า และพาไปโรงพยาบาลได้สะดวก กุเคียงบอกกับอาม่าว่า “ม๊า อื้ออยากเป็นลูกเต็มเวลานะ” ในฉากนี้ครอบครัวกุเคียงได้เตรียมเตียงนอนสำหรับอาม่า และโทรทัศน์สำหรับให้อาม่าไว้ดูจิวที่อาม่าชอบ

จากตัวอย่างที่ 2 คำพูดที่ว่า “ม๊า อื้ออยากเป็นลูกเต็มเวลานะ” เป็นคำพูดที่สะท้อนถึงความตั้งใจที่จะดูแลอาม่า อยากให้อาม่าอยู่ใกล้ ๆ และจากการที่ครอบครัวกุเคียงเตรียมเตียงนอน และโทรทัศน์ให้กับอาม่า เป็นการสะท้อนถึงการดูแลอาม่าทางด้านวัตถุ เข้าใจสิ่งที่ท่านชอบ เป็นการแสดงความเอาใจใส่ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ

แต่อย่างไรก็ตาม หลังจากฉากนี้จะเป็นฉากที่กุเคียงพาอาม่าไปเที่ยววัด และไม่มีใครเขียนคำอวยพรให้กับอาม่าเลย ทำให้เอ๋มรู้สึกว่าการที่กุเคียงอยากรับอาม่าไปอยู่ด้วยเป็นเพียงแค่การทำดีโดยหวังว่าพ้นพิชหวังผล

ตัวอย่างที่ 3 ฉากที่อาม่านั่งอยู่บนเก้าอี้ เอ๋มนั่งอยู่ที่พื้นข้าง ๆ อาม่า

อาม่าจับผมของตนเองที่ร่วงจากศีรษะเนื่องจากอาการป่วยมะเร็ง และขณะนั้นเองเอ๋มก็ยื่นโทรศัพท์ให้อาม่าดูรูปตัวเองผ่านโทรศัพท์ที่มีฟิลเตอร์และพูดว่า “อะ สวยหรือเปล่า ยังสวยเหมือนเดิมเลยเห็นไหมโฮ ผมสวยนะเนี่ย (ฟิลเตอร์ผมสวย)” ซึ่งฉากนี้ทำให้อาม่ายิ้มได้ และเอ๋มพูดต่อพร้อมส่งโทรศัพท์ที่ใช้ฟิลเตอร์คนหัวล้านส่งให้อาม่าดูพร้อมพูดว่า “เดี๋ยวทำคิโมเสรั้จก็จะเป็นประมาณนี้ (ฟิลเตอร์หัวล้าน)” อาม่าหัวเราะพลางพูดว่า “อะไรก็ไม่รู้”

ฉากนี้สะท้อนให้เห็นถึงความรัก ความเอาใจใส่ อยู่ใกล้ชิดอาม่าที่ทำให้อาม่ามีกำลังใจ แม้ว่าจะอยู่ในช่วงเวลาที่ต้องเผชิญกับความเจ็บป่วยก็ตาม เอ๋มไม่เพียงอยู่เคียงข้างดูแลด้านร่างกายอาม่าเพียงอย่างเดียว แต่เอ๋มยังดูแลจิตใจ ซึ่งเอ๋มได้แสดงออกผ่านการใช้สีหน้าและท่าทีที่อบอุ่น ทำให้อาม่ามีความสุข มีเสียงหัวเราะ แม้ในยามที่ท่านรู้สึกสิ้นหวัง

ตัวอย่างที่ 4 ความห่วงใยและตัดสินใจไปรับอาม่ามาอยู่ที่บ้าน

เอ๋มได้ติดตามความเคลื่อนไหวของอาม่าผ่านกล้องวงจรปิด พบว่าบ้านของอาม่าถูกขายให้กับเจ้าของใหม่ และทราบข่าวก็เลยให้อาม่าไปอยู่ที่บ้านพักคนชรา หลังจากนั้นเอ๋มจึงตัดสินใจไปเยี่ยมอาม่าที่บ้านพักคนชรา เมื่อเอ๋มได้พบอาม่า และเห็นสภาพความเป็นอยู่ของอาม่า เอ๋มจึงตัดสินใจพาอาม่ามาอยู่ที่บ้านของตน

จากตัวอย่างที่ 4 การที่เอ๋มติดตามความเคลื่อนไหวของอาม่าผ่านกล้องวงจรปิด สะท้อนถึงความกตัญญูของเอ๋มในด้านของการระลึกและคิดถึงอาม่า ขณะที่ไม่ได้อยู่ร่วมกัน เมื่อพบว่าอาม่าถูกส่งไปอยู่บ้านพักคนชรา เอ๋มจึงตัดสินใจพาอาม่ากลับมาอยู่ด้วยที่บ้าน เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูที่แท้จริง ไม่ใช่แค่คำพูดหรือหน้าที่ แต่เกิดจากความรัก ความห่วงใย และความตั้งใจดูแลอาม่า อยู่ใกล้ชิดกับอาม่าอย่างเต็มใจ

จากตัวอย่างข้างต้น สะท้อนถึงพฤติกรรมของบุตร และหลานที่แสดงความกตัญญูต่ออาม่าทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจโดยหาโอกาสทำกิจกรรมร่วมกัน อยู่ใกล้ชิดกับอาม่า ซึ่งทำให้อาม่ารู้สึกอบอุ่น และไม่ได้ต้องเป็นห่วงกังวลลูกหลานอย่างไรก็ตาม บางพฤติกรรมที่สะท้อนความกตัญญูอาจถูกมองว่าเป็นการหวังพ้นพิชหวังผล หรือมีเจตนาแฝงอยู่บ้างก็ตาม แต่ถึงอย่างนั้น การที่ได้อยู่ใกล้ชิดกับลูกหลานก็สามารถทำให้อาม่ารู้สึกคลายกังวลและสัมผัสได้ถึงความรักที่ลูกหลานมีต่ออาม่า

ในมิติของยุคสมัยจะเห็นได้ว่าการอยู่ใกล้ชิด การแสดงความห่วงใย หรือทำให้อาม่ามีความสุขนั้น มีการนำเทคโนโลยีในปัจจุบันเข้ามาใช้ เช่น การใช้ฟิลเตอร์โทรศัพท์มือถือ อันทำให้ภาพและช่วงเวลาที่มี

อยู่ร่วมกันดูมีสีสันและสร้างรอยยิ้มให้กับอาม่าได้ กับติดตามความเคลื่อนไหวผ่านกล้องวงจรปิด เป็นการแสดงความห่วงใย และอยู่ใกล้ชิดกับอาม่าในรูปแบบที่ต่างออกไป

2) การปรนนิบัติต่อบิดามารดาด้วยความเคารพ

ผู้เป็นบุตรควรปฏิบัติรับใช้บิดามารดาอย่างสุดกำลังความสามารถของตน ดังบทเสวียเอ้อที่ว่า “... ปรนนิบัติบุพการีอย่างสุดกำลังความสามารถที่มี...” [5] ขงจื้อให้ความสำคัญกับการปรนนิบัติต่อบิดามารดาที่ต้องแสดงออกจากใจจริง ซึ่งเป็นการแสดงออกผ่านอิริยาบถที่อ่อนโยนอันเป็นสิ่งที่ยากที่สุด ดังบทเหวยเจิ้งที่ว่า “อันอิริยาบถนั้น ช่างยากนักแล หากมีกิจธุระ ผู้เยาว์ก็รับเป็นภาระ ยามมีสุราโภชนา ก็เชิญอาวุโสรับประทานก่อน นี่ก็คือกตัญญูแล้วอย่างนั้นฤ” [5] ข้อความนี้แสดงให้เห็นว่าบุตรหลานที่มีความกตัญญูต่อบิดามารดา ต้องปรนนิบัติต่อบิดามารดาด้วยความอ่อนน้อมอ่อนโยน และหากมีเรื่องราวหรือปัญหาใดบุตรหรือผู้น้อยก็ควรปฏิบัติภระนั้นแทนบิดามารดา และหากมีอาหารสุราก็ควรให้ท่านได้รับประทานก่อน นอกจากนี้ยังต้องเลี้ยงดูบิดามารดาด้วยความเคารพ ดังบทเหวยเจิ้งที่ว่า “อันความกตัญญูในปัจจุบัน หมายถึงการเลี้ยงดูท่านนั้น สำหรับสุนัขอาชานั้นเล่า ก็ล้วนมีการเลี้ยงดูเหมือนกัน หากมีมีความเคารพ จะต่างกันไยฤ?” [5] ประโยคนี้มีความหมายว่า เราเลี้ยงดูบิดามารดาได้ และก็เลี้ยงดูม้าและสุนัขได้ ดังนั้น ถ้าหากขาดความเคารพต่อบิดามารดา จะต่างอะไรจากการเลี้ยงดูม้าและสุนัข

ตัวอย่างที่ 5 ฉากที่มุ่มดูแลอากง เปลี่ยนผ้าอ้อมให้อากง

ฉากที่มุ่มกำลังพูดคุยกับเอ็มพร้อมทั้งดูแลปรนนิบัติอากงที่นอนป่วยติดเตียงช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ไปด้วย โดยในฉากนี้ มุ่มได้ทำการเปลี่ยนผ้าอ้อมให้อากงอย่างไม่เร่งเกียจ

ฉากนี้สะท้อนให้เห็นว่า มุ่มมีความกตัญญูตามหลักของขงจื้ออย่างชัดเจน ปรนนิบัติอากง (ปู่ของเอ็ม) เปลี่ยนผ้าอ้อมให้อากงด้วยความใส่ใจ ไม่เร่งเกียจ อย่างไรก็ตาม ฉากนี้แฝงไปด้วยเป้าหมายในการที่มุ่มมาปรนนิบัติอากง เพราะมุ่มมองว่า การดูแลอากงคืออาชีพหนึ่งที่จะได้ค่าตอบแทนในอนาคต มุ่มรู้ว่าเมื่ออากงจากไปตนจะได้สมบัติของอากงแน่นอน ในฉากนี้หากมองเพียงพฤติกรรมภายนอก สามารถมองได้ว่าเป็นความกตัญญูที่แท้จริง แต่หากมองถึงสิ่งที่มุ่มคาดหวังจากอากงเมื่ออากงล่วงลับไปแล้ว ซึ่งนับว่าเป็นการกตัญญูแบบหวังผลตอบแทน ความกตัญญูลักษณะนี้ไม่นับว่าเป็นความกตัญญูที่แท้จริง

ตัวอย่างที่ 6 ฉากที่ชีวพาอาม่าไปออกกำลังกายที่สระว่ายน้ำ

ฉากนี้ชีวบอกกับเอ็มว่าตนได้เปลี่ยนเวลาการเข้าออกงาน จากช่วงกลางวันเป็นช่วงกลางคืน เพื่อให้มีเวลาพาอาม่ามาออกกำลังกายและไปทำคีโม ก่อนลงสระเอ็มมองหน้าชีวและถามว่า “นี่มาหวังอะไรไปเล่าเนี่ย” ชิวตอบ “หวังไรแม่ฉันป่วยไง ต้องดูแลหน่อยมัยั้ เดียวคนอื่นเค้าหาว่าฉันอกตัญญู” และเมื่อลงสระว่ายน้ำอาม่าพูดว่า “พากูมาครั้งนี้ครั้งเดียวนะ ไม่มาอีกแล้วนะ” ชิวจึงตอบกลับว่า “จำที่หมอบอกเค้าบอกไม่ได้หรือ เค้าบอกให้ออกกำลังกายบ่อย ๆ ไร” อาม่าจึงพูดต่อว่า “กูเดินของกูเองได้ แล้วดูสิ ลางานมาเนี่ย เดียวเค้าก็ไล่ออกจากงานหรือ” เอ็มที่รออยู่บนสระจึงบอกว่าอาม่าว่า ชิวเปลี่ยนเวลาทำงานเป็นกลางคืนแล้ว อาม่าจึงโกรธเพราะรู้ว่าชีวทำงานกลางคืนเลิกเช้าและยังไม่ได้นอน ชิวจึงบอกว่า “ให้ชีวทำอะไรดี ๆ ให้มาบ้างไม่ได้หรือ” อาม่าตอบกลับด้วยเสียงไม่พอใจว่า “มึงหวังดีกับกูที่ไรเดือตร้อนกูทุกที ตอนที่มึงลาออกจากโรงเรียนจะมาช่วยชายใจกะ...”

ฉากนี้สะท้อนให้เห็นว่าชีว แสดงความกตัญญูต่ออาม่าโดยการเสียสละตนเองโดยไม่กลัวความเหน็ดเหนื่อย เพื่อให้ตนได้มีโอกาสปรนนิบัติอาม่าอย่างเต็มที่ ได้พาอาม่ามาออกกำลังกาย พาอาม่าไปทำคีโม

ยอมเปลี่ยนเวลาเข้าออกงานจากกลางวันเป็นกลางคืนโดยไม่มีเงื่อนไข และการที่อาม่าตอบด้วยเสียงไม่พอใจ ว่าชีวหวังดีที่ไรเพื่อศรีนอาม่าทุกที แม้จะเป็นการพูดด้วยน้ำเสียงไม่พอใจ แต่ก็เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าอาม่ามีความห่วงใยในตัวชีว เพราะรู้ว่าชีวยังไม่ได้นอน

ตัวอย่างที่ 7 ฉากที่อาม่าไม่สบาย และไม่สามารถไปขายโจ๊กได้

ฉากนี้เป็นฉากที่เอ็มและอาม่ากำลังเตรียมตัวไปขายโจ๊ก เอ็มที่กำลังเตรียมของ เดินมาหาอาม่าที่นั่งพักอยู่ที่บันได และพบว่าอาม่าไม่สบายจึงพูดว่า “วันนี้หยุดขายโจ๊กเถอะอาม่า ไปเดี๋ยวจีนไปข้างบน เดียวเอ็มเซ็ดตัวให้ดีกว่า” เอ็มจึงช่วยพยุงอาม่าขึ้นไปพักผ่อน พร้อมกับต้มน้ำร้อนเพื่อเตรียมน้ำร้อนสำหรับอาบน้ำให้ อาม่า และเซ็ดตัวให้อาม่า โดยอาม่าได้ถอดเสื้อออก และให้เอ็มช่วยเซ็ดตัวให้ ซึ่งเอ็มรู้สึกไม่คุ้นเคยที่อาม่าถอดเสื้อออกต่อหน้าตน แต่อาม่าบอกว่า “เซ็ดข้างในให้กูหน่อย เหนียวตัว กูแก่แล้วกูไม่อายหรอก” และหลังจากเซ็ดตัวเสร็จแล้ว เอ็มได้ทำการติดตั้งกล่องวงจรปิดไว้บริเวณห้องพระ โดยในฉากนี้เอ็มพูดว่า “ติดไว้ดูมางเกิดเป็นลมขึ้นมาจะได้ช่วยทัน ทรงนี้ถ้าเป็นเจ้าหญิงขึ้นมา หากคนมาจูบยาก”

จากตัวอย่างที่ 7 จะเห็นได้ว่า อาม่าและเอ็มมีความสนิทสนมกันมากขึ้น เอ็มปฏิบัติต่ออาม่าด้วยสีหน้า ท่าทีที่สะท้อนให้เห็นถึงความห่วงใยอาม่าของเอ็มที่แฝงไปด้วยอารมณ์ขำ เพื่อคลายกังวลของอาม่าในยามเจ็บป่วย และการใช้คำพูดติดตลก กับอาม่าในฉากติดตั้งกล่องทำให้บรรยากาศไม่เคร่งเครียด แต่ยังคงทำให้เห็นถึงความสนิทสนม นอบน้อม และความเคารพในแบบคนรุ่นใหม่ที่อาจจะแสดงออกแบบไม่จริงจังมากนัก แต่ยังคงสื่อถึงการปรนนิบัติอาม่าด้วยความเคารพที่มาจากใจจริง

ตัวอย่างที่ 8 ฉากที่เอ็มจับมืออาม่า และร้องเพลงกล่อมอาม่าในวาระสุดท้ายของชีวิตอาม่า

ฉากนี้ถือได้ว่าเป็นฉากที่สะท้อนอารมณ์ที่สุดของเรื่อง เป็นฉากที่เอ็มที่นอนเฝ้าอาม่า และตื่นมาากลางดึกเดินไปข้าง ๆ อาม่าที่นอนป่วยหนัก เอ็มจับมืออาม่า และอาม่าพยายามยกนิ้วชี้ขึ้นมา (ซึ่งน่าจะเป็นการบอกเอ็มว่าอาม่าให้เอ็มเป็นที่หนึ่ง) และลืมนตาขึ้นมองเอ็ม จากนั้นเอ็มได้ร้องเพลงกล่อมอาม่า เมื่ออาม่าได้ยินอาม่ามีอาการตอบรับ หายใจแรงหนึ่งเฮือกและนิ่งไปในที่สุด เอ็มร้องเพลงกล่อมต่อด้วยน้ำตาที่กลั้นไว้ไม่อยู่ และความเสียใจอย่างสุดซึ้ง

จากตัวอย่างที่ 8 สะท้อนให้เห็นถึงความรัก ความห่วงใย และความผูกพันระหว่างอาม่ากับเอ็มผู้เป็นหลานอย่างลึกซึ้ง การพยายามยกนิ้วชี้ขึ้นเพื่อสื่อสารกับเอ็ม การลืมนตาขึ้นมองเอ็มครั้งสุดท้าย แสดงให้เห็นถึงความผูกพันและสายสัมพันธ์จึงถึงลมหายใจสุดท้าย เอ็มร้องเพลงกล่อมอาม่าด้วยน้ำตาแห่งความเศร้าโศกอย่างสุดซึ้ง เป็นการแสดงออกถึงการความกตัญญูผ่านการปรนนิบัติอาม่าจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิตอาม่า

จากตัวอย่างข้างต้น ตัวละครแสดงความกตัญญูผ่านการปรนนิบัติต่อบิดามารดาและญาติผู้ใหญ่ด้วยความเคารพ โดยไม่กลัวความยากลำบาก ไม่มีทำที่รังเกียจ สะท้อนถึงความกตัญญูที่ไม่ใช่แค่การปรนนิบัติดูแลเพียงภายนอก แต่เป็นการปรนนิบัติดูแลด้วยความจริงใจ ด้วยความเคารพ

ในมิติของยุคสมัย การแสดงความกตัญญูผ่านเจตนาที่แฝงไปด้วยผลประโยชน์ ซึ่งสะท้อนความเปลี่ยนแปลงของคุณค่าทางสังคมในยุคปัจจุบันที่บางครั้งการดูแลบิดามารดาหรือญาติผู้ใหญ่กลายเป็นการกระทำเพื่อผลประโยชน์บางอย่าง และการแสดงปรนนิบัติของคนรุ่นใหม่ต่อบิดามารดาหรือญาติผู้ใหญ่อาจจะมิรูปแบบที่เปลี่ยนไป เช่น การใช้คำพูดติดตลก ซึ่งก็ยังสามารถแสดงถึงความเคารพที่จริงใจได้

3. ตักเตือนและเข้าใจต่อความผิดพลาดของบิดามารดา

ในการปรนนิบัติบิดามารดา หากเห็นพวกท่านทำอะไรผิดพลาด หรือไม่ถูกต้องบุตรควรตักเตือนด้วย

ความสุภาพ อ่อนน้อม หากบิดามารดาที่มีความคิดเห็นที่แตกต่างไม่เห็นด้วย บุตรก็ควรปฏิบัติต่อท่านด้วยความเคารพและไม่ขัดเคือง ควรรู้จักผ่อนปรนเข้าหาบิดามารดา เพื่อไม่ให้กระทบกระเทือนใจต่อกันและกัน ดังที่ ขงจื๊อกล่าวว่า “อันการปรนนิบัติต่อบุพการีนั้น หากท่านมีผิดก็จงทัดทานด้วยความนอบน้อม หากมิเป็นดังที่หวัง ก็ยังคงต้องมีความเคารพและมิขัดขืน แม้จะเหนื่อยใจก็จงอย่าได้มีใจขัดเคือง” [5]

ตัวอย่างที่ 9 ฉากที่เฝ้าพยายามบอกอามาให้เปลี่ยนรองเท้าใหม่

ฉากนี้อาม่ากำลังจะใส่รองเท้า และเฝ้าได้พูดว่า “นี่เอารองเท้าเรนโบว์ (ลูกสาวของกู่เคี้ยง) มาใส่แทนไปไหม” แต่อามากลับบอกว่า “พอดี” เฝ้าจึงพูดต่อว่า “นี่อามาเข้าใจใจว่าพอดีจริงหรือเปล่า”

ตัวอย่างที่ 9 สะท้อนให้เห็นถึงความหวังใจที่เฝ้ามีต่ออามาผ่านการพูดตักเตือนเชิงติดตลก และตรงไปตรงมา อามาให้อามาสวมใส่รองเท้าที่สบายและเหมาะสมกับเท้า ซึ่งเป็นการแสดงถึงความใส่ใจในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่เฝ้ามีต่ออามาแต่อามาก็ยังยืนยันว่าใส่ได้พอดี

สำหรับตัวอย่างนี้ รองเท้าที่อามาใส่เป็นรองเท้าที่กู่เคี้ยงซื้อให้จึงทำให้อามาไม่อยากเปลี่ยน สำหรับอามาแล้วสิ่งที่ลูกชายซื้อให้มีความค่าทางจิตใจ ตัวอย่างนี้เป็นฉากที่เชื่อมโยงกับฉากที่อามายอมไปซื้อรองเท้าใหม่กับเฝ้าหลังจากที่กู่เคี้ยงพาอามาและเฝ้าไปเที่ยวที่วัด ซึ่งในฉากนี้มีการเขียนคำอธิบาย ซึ่งครอบครัวของกู่เคี้ยงไม่มีใครเขียนถึงอามาเลย เฝ้าจึงไม่พอใจและพูดให้อามาได้คิดว่า จริงๆ แล้วอามาก็เป็นคนในครอบครัวของกู่เคี้ยง แต่กู่เคี้ยงไม่ได้ให้ความสำคัญกับอามาเลย จึงทำให้อามายอมทำตามที่เฝ้าแนะนำ และให้เฝ้าพาไปซื้อรองเท้าคูใหม่ในที่สุด

ตัวอย่างที่ 10 ฉากที่เฝ้าโกรธอามาที่ยกบ้านให้กู่โส่ย

เมื่อเฝ้ารู้ว่าอามาโอนกรรมสิทธิ์บ้านให้กู่โส่ย เฝ้ารู้สึกไม่พอใจอย่างยิ่ง โดยฉากนี้เฝ้ากำลังเซ็นรถเข็นอามาเพื่อพาอามากลับบ้าน เฝ้าถามอามาว่า “มายังไม่เซ็ดอีกหรือ ที่ต้องคอยเอาเงินให้กู่โส่ย” อามาตอบ “ก็เอาตัวอ๊อไม่รอดอะ” เฝ้าพูดต่อว่า “มาเป็นอย่างนี้กู่โส่ยถึงไม่ได้เรื่องอะไร ไหนมาบอกคนดูแลต้องได้ไง” อามาตอบกลับ “กูไม่มีอะไรจะให้แล้ว มึงไม่ต้องมาดูแลแล้ว” เฝ้าพูดต่อว่า “เฝ้าดูแลมาไม่ได้ตรงไหน” อามาตอบด้วยน้ำเสียงเศร้าว่า “มึงจะดูแลดี ดีมาก ๆ ด้วย” เฝ้าพูดต่อด้วยความน้อยใจ “ทำไมมาไม่ให้เฝ้าเป็นที่หนึ่งอะ มาให้เฝ้าเป็นที่เท่าไร มาให้เฝ้าเป็นที่เท่าไรวะ หา ตอบดี ตอบดีอามา (พร้อมเขย่าวรถเข็นด้วยความไม่พอใจ) อามาโง่ รักผิตคน” และเฝ้าก็เดินจากไปด้วยความโกรธ

จากตัวอย่างที่ 10 การที่เฝ้าแสดงความไม่พอใจเมื่อรู้ว่าอามาโอนกรรมสิทธิ์บ้านให้กู่โส่ย จากบทสนทนาและพฤติกรรมของเฝ้า แม้จะดูเป็นการโต้เถียงและตำหนิตัวด้วยอารมณ์ แต่ในอีกมุมหนึ่งก็สามารถมองได้ว่า เฝ้ากำลังตักเตือนอามาจากความรัก ความห่วงใย ในฐานะที่เฝ้าคอยดูแลใกล้ชิดต่ออามา และรู้ว่าอามาถูกกู่โส่ยเอาเปรียบมาโดยตลอดจึงพยายามตักเตือนอามาเพื่อไม่ให้อามาถูกกู่โส่ยเอาเปรียบอีก อย่างไรก็ตาม แม้ว่าเฝ้าจะมีเจตนาที่ดี แต่การแสดงออกของเฝ้าเป็นการแสดงออกด้วยอารมณ์ ซึ่งก่อให้เกิดความขัดแย้ง และฉากนี้เองเป็นฉากที่ทำให้เฝ้าย้ายออกจากบ้านของอามากลับไปอยู่บ้านของตน

ขณะเดียวกัน ฉากนี้ก็สะท้อนความเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ของเฝ้า จากความกตัญญูอย่างจริงจัง กลายเป็นความกตัญญูที่มีเงื่อนไข เกิดความรู้สึกน้อยใจ ผิดหวังที่อามายกบ้านให้กู่โส่ยหรือการไม่ได้เป็นที่หนึ่งในใจของอามา สะท้อนถึงความไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน ในมุมมองของอามาที่เป็นห่วงลูกที่ไม่สามารถดูแลตัวเองได้ดี และให้อภัยลูกได้ทุกคน ในมุมมองของเฝ้าเป็นเรื่องของความยุติธรรม และการชดเชยจากที่ตนสมควรจะได้รับจากการทุ่มเทในการดูแลอามา จึงเกิดการเปรียบเทียบและต้องการการยอมรับ ความกตัญญูในฉากนี้

จึงเป็นภาพสะท้อนความกตัญญูที่ซับซ้อนของความกตัญญูในบริบทสังคมปัจจุบัน

จากตัวอย่างข้างต้น สะท้อนถึงการที่เอื้อมพยายามเตือนอำมาด้วยความหวังดีและห่วงใย โดยการเตือนจาก 2 ตัวอย่างจะมีความแตกต่างกันด้านอารมณ์และการแสดงออก ตัวอย่างที่ 9 เอื้อมเตือนอำมาด้วยความอ่อนโยน และติดตลกเพื่อให้โน้มน้าวให้อำมาใส่รองเท้าที่เหมาะสมและใส่สบาย ขณะที่ตัวอย่างที่ 10 เอื้อมเตือนอำมาด้วยความคับข้องใจ น้อยใจ และเป็นห่วงอำมา จึงแสดงออกด้วยอารมณ์ที่โกรธและฉุนเฉียว อันทำให้เกิดความขัดข้องใจกัน แต่อย่างไรก็ตาม ก็เป็นการตักเตือนที่มาจากใจจริง แม้ว่าจะไม่ได้แสดงออกด้วยความอ่อนโยนก็ตาม

4. การจัดพิธีศพและเซ่นไหว้ตามประเพณี

ความกตัญญูไม่ได้จำกัดอยู่แค่เพียงตอนที่บิดามารดามีชีวิตอยู่เท่านั้น ดังบทเหวยเจ๋งที่ว่า “...ยามอยู่ ปรนนิบัติด้วยจริยา ยามอาสัญ ทำพิธีด้วยจริยา บูชาด้วยจริยา” [5] จากข้อความนี้แสดงให้เห็นว่าเมื่อบิดามารดาเสียชีวิตอยู่ที่ให้ปฏิบัติต่อท่านด้วยความเหมาะสมตามจริยธรรม เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วก็จัดพิธีและเซ่นไหว้ตามประเพณี สำหรับแนวคิดเรื่องการจัดพิธีศพ ขงจื้อให้ความสำคัญกับการแสดงความอาลัยด้วยความโศกเศร้าที่มาจากใจจริงมากกว่าความสวยหรูภายนอกของงานพิธี ดังบทปาอี้ที่ว่า “...อันว่าจริยา หากต้องฟุ้งเพื่อสืบทอดชื่อเสียงขอลือความประหยัดจะดีกว่า อันว่าพิธีศพ หากต้องให้บริบูรณ์ตามจารีต ขอลือความโศกจะเหมาะสมกว่า” [5] และหลังจากเสร็จสิ้นพิธีศพแล้ว บุตรหลานต้องรำลึกต่อบรรพชนที่ล่วงลับไปแล้วด้วย ดังบทเสวียเอ้อที่ว่า “ตระหนักต่อพิธีศพ รำลึกต่อบรรพชนที่จากไกล คุณธรรมแห่งประชาจักจักคืนสู่ความโสภาแล” [5]

การจัดงานศพ

ตัวอย่างที่ 11 งานศพอากง

หลังจากที่อากงผู้เป็นปู่ของเอื้อมเสียชีวิตลง ได้มีการจัดพิธีศพให้อากงตามประเพณีจีน ลูกหลานใส่ชุดไว้ทุกข์ และมีการเผากระดาษเงินกระดาษทอง

จากตัวอย่างที่ 11 เป็นการจัดพิธีศพให้อากงตามประเพณี แม้ว่าในฉากนี้จะไม่มีการแสดงออกถึงความโศกเศร้าของญาติพี่น้องต่อการจากไปของอากงโดยตรง แต่ก็สามารถสะท้อนถึงความกตัญญูต่ออากงได้ผ่านการจัดงานอย่างสมเกียรติซึ่งแสดงถึงการให้ความสำคัญ และแสดงความกตัญญูต่ออากง

ในฉากนี้เป็นฉากที่ทำให้เอื้อมรู้ว่าผู้ที่ได้รับมรดกเป็นบ้านของอากงก็คือมู่ที่คอยดูแลอากงที่นอนป่วยติดเตียงมาโดยตลอด

ตัวอย่างที่ 12 ฉากที่เอื้อมและคนในครอบครัวจัดพิธีศพให้อำมา

หลังจากที่อำมาจากไปแล้วมีการจัดพิธีศพให้อำมา ในงานพิธีมีการประดับดอกไม้สวยงาม นอกจากนั้นเอื้อมยังได้ซื้อกล้วยเดี่ยวเนื้อที่อำมาชอบ² มาเซ่นไหว้อำมาพร้อมกับเคาะโลงบอกอำมาให้มารับประทานกล้วยเดี่ยว

จากตัวอย่างที่ 12 มีการจัดพิธีศพตามประเพณี มีการประดับดอกไม้ในพิธี และการที่เอื้อมซื้อกล้วยเดี่ยวเนื้อซึ่งเป็นอาหารโปรดของอำมามาเซ่นไหว้ พร้อมเคาะโลงบอกอำมา สะท้อนแนวคิดความกตัญญูในด้านการให้ความสำคัญกับทั้งพิธีกรรมและความจริงใจจากภายในของบุตรหลาน รวมถึงการระลึกถึงการแสดงความเคารพ และการสานต่อสายสัมพันธ์ระหว่างผู้ตายและผู้มีชีวิตอยู่

² กล้วยเดี่ยวเนื้อเป็นอาหารโปรดของอำมา แต่เพื่อให้กุ้เคียงมีสุขภาพแข็งแรง อำมาจึงนับถือเจ้าแม่กวนอิม และเลิกกินเนื้อวัว

ตัวอย่างที่ 13 เอ็ม ชิว กูเคียง และกูไสย นั่งรถส่งศพของอามาเพื่อไปส่งอามาที่สุสาน

ฉากนี้ทุกคนมีสีหน้าที่เต็มไปด้วยความโศกเศร้า ก่อนรถส่งศพออกเดินทางชีวบอกให้เอ็มบอกทางอามา เอ็มจึงเคาะโลง 3 ครั้งและบอกทางอามาเป็นระยะ ๆ เมื่อถึงจุดสำคัญที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของอามา ได้แก่ ร้านโจ๊ก สะพาน ระหว่างทางทุกคนมีสีหน้าที่เศร้าโศกยิ่งขึ้น เมื่อถึงสุสานเอ็มได้พูดว่า “มาถึงบ้านที่เอ็มซื้อให้มาแล้วนะ” และได้พูดอีกว่า “มา เอ็มให้มาเป็นทีหนึ่งนะ” และในตอนนี้อเอ็มได้ร้องไห้ออกมาอย่างกั่นไม่อยู่

จากตัวอย่างที่ 13 ได้สะท้อนความกตัญญูจากภายในจิตใจอย่างแท้จริงของลูกและหลาน การที่เอ็มเคาะโลง 3 ครั้งและบอกทางอามาตลอดเส้นทางไปสุสาน โดยกล่าวถึงสถานที่ที่อามาคุ้นเคย เช่น ร้านโจ๊กและสะพาน เป็นการสื่อถึงการไม่ปล่อยให้อามาเดินทางลำพัง ถือเป็น การดูแลด้วยหัวใจแม้สิ้นลมหายใจแล้ว เมื่อถึงสุสานเอ็มพูดว่า “มาถึงบ้านที่เอ็มซื้อให้มาแล้วนะ” และ “เอ็มให้มาเป็นทีหนึ่งนะ” ก่อนร้องไห้สะอึกสะอื้น แสดงให้เห็นว่าความกตัญญูของเอ็มได้เปลี่ยนผ่านจากความหวังผลตอบแทนในช่วงต้นเรื่อง ไปสู่ความรักที่บริสุทธิ์จริงใจผ่านการใช้ชีวิตร่วมกับอามา ความเจ็บปวด การสูญเสียอามา และการตระหนักถึงคุณค่าของสายสัมพันธ์

จากตัวอย่างข้างต้น สะท้อนความกตัญญูตามแนวคิดขงจื้อที่ไม่ได้จำกัดเฉพาะการดูแลบิดามารดาเมื่อมีชีวิตอยู่เท่านั้น แต่รวมถึงการกตัญญูต่อผู้ล่วงลับอย่างสมเกียรติผ่านพิธีกรรม เช่น การจัดพิธีศพ การใส่ชุดไว้ทุกข์ เผากระดาษเงินกระดาษทอง ประดับดอกไม้ ซื้ออาหารโปรตมาเช่นไหว้ และเคาะโลงบอกทางผู้ตาย ทั้งหมดนี้แสดงถึงการผสมผสานระหว่างพิธีกรรมกับความรู้สึกจากใจจริง

การเช่นไหว้

ตัวอย่างที่ 14 เหตุการณ์ที่ครอบครัวของอามาเดินทางไปไหว้บรรพบุรุษที่สุสานในเทศกาลเซ็งเม้ง

ในฉากนี้เป็นฉากแรกของภาพยนตร์ มีอามาเป็นคนหลักในการควบคุมดูแลการเช่นไหว้ อามาให้ความสำคัญกับการมาไหว้บรรพบุรุษเป็นอย่างมาก ขณะที่ชีวกำลังจัดของเซ็งไหว้นั้น อามาพบว่าชีววางอาหารผิดทิศทาง อามาจึงรีบหักท้วงให้จัดวางให้ถูกต้อง และอามาได้ตำหนิเอ็มว่ามาเซ็งเม้งก็มัวแต่เล่นเกม จากนั้นอามาได้เดินเข้าไปหากูเคียงที่กำลังวิดีโอคอลกับภรรยาและลูกสาว พร้อมกับได้ทักทายกับหลานสาวผ่านวิดีโอคอล และตำหนิกูเคียงว่าภรรยาของกูเคียงไม่เคยพาลูกสาวมาไหว้บรรพชนเลย จากนั้นได้หยิบถุงดอกไม้จากกูเคียงให้เอ็มนำขึ้นไปโปรยบนสุสาน ซึ่งเอ็มทำด้วยท่าทีที่ไม่ตั้งใจ อามาจึงตำหนิเอ็ม และบอกว่าเอ็มเป็นคนใช้ไม่ได้

จากตัวอย่างที่ 14 สะท้อนให้เห็นถึงความกตัญญูผ่านการระลึกถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว และการปฏิบัติตามประเพณี อามาเป็นผู้มีบทบาทหลักในการควบคุมดูแลพิธีไหว้บรรพบุรุษ แสดงให้เห็นความสำคัญของการรักษาสายสัมพันธ์และความเคารพต่อผู้ล่วงลับ ในขณะเดียวกัน การที่อามาตำหนิชีวเมื่อวางของเซ็งไม่ถูกต้อง เอ็มที่ไม่ตั้งใจโปรยดอกไม้ ครอบครัวของกูเคียงที่ไม่ได้เดินทางมายังสุสาน สะท้อนให้เห็นถึงการชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องในการแสดงความกตัญญู เป็นการเตือนให้ลูกหลานตระหนักถึงความสำคัญของพิธีกรรมและการเคารพต่อบรรพบุรุษ การที่เอ็มไม่ตั้งใจทำหน้าที่โปรยดอกไม้และถูกตำหนิแสดงถึงการเรียนรู้และการตระหนักถึงคุณค่าความกตัญญูผ่านการกระทำและท่าทีจริงจังของอามา

ตัวอย่างที่ 15 ฉากที่ทุกคนไปไหว้อามาที่สุสาน

ฉากนี้เป็นฉากสุดท้ายของเรื่อง ครั่งนี้เอ็ม ชิว กูไสย กูเคียง ภรรยาและลูกสาวของกูเคียง ทุกคนเดิน

ทางมาเช่นไหว้ อาม่าที่สุสาน โดยครั้งนี้มีกุเคี้ยงซึ่งเป็นลูกชายคนโตคอยควบคุมกำกับการเช่นไหว้ และในฉากนี้ เอ็มอาสาสอนเรนโบว์ลูกสาว ของกุเคี้ยงให้โปรยดอกไม้บนสุสาน แต่ตัวเอ็มเองก็ยังคงโปรยดอกไม้โดยมีท่าที่เหมือนไม่ตั้งใจนัก เมื่อเอ็มโปรยดอกไม้เสร็จแล้ว เอ็มก็นั่งลงบนสุสาน ระลึกถึงอาม่าและขณะนั้นเองได้มีลมพัดเบา ๆ ผ่านเอ็มไปราวกับว่าอาม่ามาเตือนให้เอ็มตั้งใจโปรยดอกไม้

จากตัวอย่างข้างต้น เป็นการสะท้อนถึงแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ผ่านการเดินทางไปยังสุสานเพื่อประกอบพิธีเช่นไหว้ จากตัวอย่างที่ 15 จะเห็นได้ว่าเอ็มมีพัฒนาการของความกตัญญูเมื่อเปรียบเทียบกับตัวอย่างที่ 14 ซึ่งเป็นฉากที่อาม่ายังมีชีวิตอยู่ในฉากนั้นเอ็มยังขาดความตระหนัก และความจริงใจในการระลึกถึงบรรพบุรุษอย่างแท้จริง และทำพิธีแบบไม่ตั้งใจจึงถูกอาม่าตำหนิ และจากตัวอย่างที่ 15 เอ็มทำหน้าที่ถ่ายทอดพิธีการโปรยดอกไม้ให้รุ่นหลานกันเอง แม้ว่าจะมีท่าที่ไม่ตั้งใจเท่าเช่นเดิม แต่มีการนั่งบนสุสานระลึกถึงอาม่าเป็นการสะท้อนถึงความผูกพันต่ออาม่า คิดถึง และระลึกถึงอาม่าจากใจจริง ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าการแสดงความกตัญญูไม่ได้ขึ้นอยู่กับพิธีกรรมเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ขึ้นอยู่กับการระลึกถึงผู้ล่วงลับอย่างจริงจัง

5. การสานต่อเจตนารมณ์

นอกจากการแสดงความกตัญญูโดยการดูแลปรนนิบัติบิดามารดาเมื่อยังมีชีวิตอยู่ การสานต่อเจตนารมณ์หรือคุณธรรมของบิดามารดาเมื่อท่านล่วงลับไปแล้วก็นับว่าเป็นการแสดงความกตัญญู ดังบทเสวียเอ๋อที่ว่า “ยามบิดายังอยู่ จงเฝ้าดูที่ปณิธาน ยามบิดาวายปราณ จงเฝ้าดูที่ปฏิบัติ หากสามปีมิได้เห็นเหไปจากมรรคาแห่งบิดา ก็ถือว่ากตัญญูแล้วแล” [5]

ตัวอย่างที่ 16 เอ็มใช้เงินในธนาคารทั้งหมดที่อาม่าสะสมให้ซื้อสุสานให้อาม่าอย่างไม่ลังเล

เอ็มได้รับโทรศัพท์จากธนาคารและได้ทราบข่าวอาม่าได้ฝากเงินให้กับเอ็ม ซึ่งเอ็มจำไม่ได้ว่าบัญชีนี้เปิดตั้งแต่เมื่อไร จนค่อย ๆ ระลึกความหลังได้ว่าอาม่าเปิดให้ตั้งแต่ตอนเด็ก ๆ หลังจากทีระลึกถึงไปที่มาของการเปิดบัญชีนี้ได้ เอ็มจึงโทรไปธนาคารเพื่อขอลงเงินทั้งหมดและปิดบัญชี ซึ่งฉากนี้ภายหลังเชื่อมโยงกับฉากที่อาม่าและทุกคนนั่งรถส่งศพอาม่าไปยังสุสาน ซึ่งเมื่อรถเข้าเขตสุสานเอ็มได้พูดว่า “มาถึงบ้านที่เอ็มซื้อให้แล้วนะ” จึงเป็นการเฉลยว่าเอ็มนำเงินทั้งหมดในบัญชีมาซื้อสุสานให้อาม่าตามที่อาม่าเคยแสดงเจตนารมณ์ไว้³

จากตัวอย่างที่ 16 สะท้อนให้เห็นว่าเอ็มตอบแทนอาม่าด้วยการทำตามเจตนารมณ์ของอาม่า โดยการนำเงินที่อาม่าฝากให้เอ็มมาซื้อสุสานให้อาม่าโดยไม่ลังเล เป็นการมอบความรักให้อาม่าเป็นครั้งสุดท้ายด้วยความรักและซาบซึ้งกับสิ่งที่อาม่าทำให้ เมื่อมาถึงสุสานเอ็มพูดว่า “มาถึงบ้านแล้วนะ” ประโยคนี้ได้ตอกย้ำถึงความกตัญญูอย่างลึกซึ้ง “บ้าน” ในที่นี้ไม่ใช่เป็นเพียงแค่สถานที่ แต่เป็นบ้านในเชิงจิตใจที่เอ็มมอบให้อาม่าด้วยความรัก เป็นการบอกลาอาม่าอย่างจริงใจ และไม่ลืมบุญคุณ อีกทั้งยังเป็นการสืบสานเจตนารมณ์ของอาม่าที่อยากให้ลูกหลานมารวมตัวกันเช่นไหว้อาม่า เพื่อเป็นการสืบสานคุณธรรมด้านการแสดงความกตัญญูสืบต่อไป

ตัวอย่างที่ 17 มุ่ยเล่าสาเหตุการเสียชีวิตของอากง

มุ่ยคุยกับเอ็มไปบ้านของเหล่าโกวเพื่อไปดูเหล่าโกว ในฉากนี้มีเหตุการณ์ที่มุ่ยกับเอ็มพูดถึงอากงโดยมุ่ยพูดด้วยน้ำเสียงที่เศร้าว่า “วันที่กงเสีย แก่ส้าล็กอาหารแล้วก็นิ่งไป มุ่ยรู้นะว่าต้องช่วยอย่างไร แต่ก็ไม่ได้ช่วย กงแกบอกตลอดว่าให้ปล่อยแกไปได้แล้ว ตอนนั้นก็คงไปสบายแล้วแหละ ก็เลยไม่มาหามุ่ยเลย”

³ อาม่าเคยพูดกับเอ็มระหว่างเดินทางกลับจากไปบ้านพี่ชายของอาม่าว่าอยากได้สุสานใหญ่ ๆ สวย ๆ โดยพูดกับเอ็มว่า “กูก็อยากได้ฮวงซุ้ยดี ๆ อยู่ลูกหลานก็จะได้เจริญ ใครมองมาก็จะได้ว่ากตัญญูใจ ถ้ามีฮวงซุ้ยสวย ๆ พวกมึงก็คงอยากมาเจอกันนั้ง”

จากตัวอย่างที่ 17 สะท้อนให้เห็นถึงความรัก ความอาลัยอาวรณ์ และความลำบากใจของมู่อย่างลึกซึ้ง ขณะที่อากง สาลักอาหาร มู่รู้วิธีช่วยชีวิต แต่มู่เลือกที่จะไม่ช่วย ทั้งที่ในใจเต็มไปด้วยความเจ็บปวด และรู้สึกผิดเพราะอากงเคยสั่งเสียไว้ การตัดสินใจปฏิบัติตามคำสั่งเสียของอากง มู่ต้องเผชิญกับความรู้สึกผิดและอาลัย สะท้อนให้เห็นถึงจิตใจที่เด็ดเดี่ยว และเปี่ยมไปด้วยความรักต่ออากง การปล่อยให้อากงจากไปโดยไม่ช่วยไม่ได้เป็นการทอดทิ้ง แต่เป็นการทำให้อากงหลุดพ้นจากความทุกข์ทรมานจากโรคร้าย และเป็นการทำตามความปรารถนาของอากง สะท้อนให้เห็นถึงการแสดงความกตัญญูด้วยความเข้าใจ เคารพความต้องการของอากง ยอมเสียสละและเผชิญต่อความรู้สึกผิดเพื่อให้อากงจากไปอย่างสงบ จากท่าทีของมู่ในฉากนี้ แสดงให้เห็นว่ามู่มีความรู้สึกอาลัยและคิดถึงอากงเสมอ และเลือกที่จะปฏิบัติตามเจตนารมณ์ของอากงด้วยหัวใจที่เต็มเปี่ยมด้วยความรัก และเด็ดเดี่ยว

จากตัวอย่างข้างต้น สะท้อนให้เห็นการแสดงความกตัญญูในด้านของการสืบสานเจตนารมณ์ และเคารพความประสงค์ของญาติผู้ใหญ่อย่างชัดเจน สอดคล้องกับหลักคำสอนของขงจื้อในหลุนอี่วี่ว่าความกตัญญูมิได้จำกัดอยู่เพียงการปฏิบัติตามมารดาเมื่อยังมีชีวิตอยู่เท่านั้น แต่รวมถึงการสานต่อเจตนารมณ์และการระลึกถึงหลังจากที่ท่านล่วงลับไปแล้วอย่างจริงใจอีกด้วย

สรุปและการอภิปรายผล

การวิจัยในครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ศึกษาภาพสะท้อนความกตัญญูตามแนวคิดขงจื้อในคัมภีร์หลุนอี่วี่ ผ่านคำพูด บทสนทนา พฤติกรรมของตัวละครในฉากต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในภาพยนตร์เรื่องหลานม่า (Lahn Mah) โดยศึกษาเฉพาะฉากที่สะท้อนความกตัญญูที่บุตรหลานปฏิบัติตามมารดาหรือญาติผู้ใหญ่ พบภาพสะท้อนด้านความกตัญญูตามแนวคิดของขงจื้อในคัมภีร์หลุนอี่วี่ 5 ประการ ได้แก่ 1) การอยู่ใกล้ชิดบิดามารดา 2) การปรนนิบัติบิดามารดาด้วยความเคารพ 3) ตักเตือนและเข้าใจต่อความผิดพลาดของบิดามารดา 4) การจัดพิธีศพและเซ่นไหว้ตามประเพณี 5) การสานต่อเจตนารมณ์ จากผลการศึกษาข้างต้นทำให้สามารถตอบคำถามของคณะผู้วิจัยได้ว่า แนวคิดเรื่องความกตัญญูที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่องหลานม่า (Lahn Mah) มีความสอดคล้องกับแนวคิดความกตัญญูของขงจื้อในคัมภีร์หลุนอี่วี่อย่างชัดเจน โดยภาพสะท้อนด้านความกตัญญูที่ปรากฏในภาพยนตร์นั้น จะเน้นเรื่องความกตัญญูทั้งตอนที่บิดามารดาหรือญาติผู้ใหญ่ยังมีชีวิตอยู่ และล่วงลับไปแล้ว เนื่องจากเนื้อเรื่องในภาพยนตร์เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการดูแลปรนนิบัติอาม่าผู้ป่วยเป็นโรคมะเร็ง โดยลูกและหลานที่มีอายุ มีมุมมองที่ต่างกัน ดังนั้น ภาพสะท้อนความกตัญญูเมื่อบิดามารดามีชีวิตอยู่นั้นจึงเน้นในเรื่องของการอยู่ใกล้ชิดบิดามารดา ดูแลปรนนิบัติด้วยความเคารพ ตักเตือนบิดามารดาเมื่อบิดามารดาทำผิดพลาด หรือประพฤติไม่เหมาะสม สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่บุตรควรปฏิบัติตามมารดาอย่างเต็มที่เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Yan [10] Jiang [8] และ Chen [9] ที่อธิบายว่าบุตรควรเลี้ยงดูและเคารพบิดามารดาทั้งทางร่างกายและจิตใจ เมื่อบิดามารดายังมีชีวิตอยู่ควรปฏิบัติตามท่านด้วยความเคารพอย่างจริงใจและลึกซึ้ง ด้วยใบหน้าที่ยิ้มแย้มเบิกบาน และอยู่ใกล้ชิดกับบิดามารดา เพื่อไม่ให้ท่านเกิดความกังวลใจ นอกจากนี้ เมื่อบิดามารดาประพฤติผิด ก็ควรตักเตือนและเข้าใจในข้อผิดพลาดของท่าน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Jiang [8] กล่าวว่า การตักเตือนเมื่อบิดามารดาทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง บุตรควรตักเตือนด้วยควรเคารพอ่อนน้อมโดย อุดหนุน และไม่ควรโต้เถียงด้วยความรุนแรง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Yan [10] ที่กล่าวว่า หากทราบว่าเป็นบิดามารดาทำผิดแล้วไม่ตักเตือน ปล่อยให้ท่านหลงผิดหรือกระทำความผิด คือการไม่กตัญญู สำหรับการ

แสดงความกตัญญูโดยการจัดพิธีศพและเซ่นไหว้ตามประเพณี เมื่อบิดามารดาล่วงลับไปแล้วที่ปรากฏในภาพยนตร์นั้น มีความสอดคล้องกับคำสอนของขงจื้อในคัมภีร์หลุนอี่ว ดังที่ Jiang [8] ระบุว่า หลังจากที่ทำนาล่วงลับไปแล้ว ก็ยังคงต้องแสดงความกตัญญูผ่านพิธีศพและการเซ่นไหว้อย่างสมเกียรติ อีกทั้งต้องแสดงความรู้สึกโศกเศร้าที่มาจากใจจริง และดังที่ Yan [10] อธิบายว่าความสำคัญของพิธีศพอยู่ที่การแสดงความรู้สึกออกมาอย่างจริงใจ สำหรับการสานต่อเจตนารมณ์ในช่วงสุดท้ายของชีวิตของบิดามารดา ผู้เป็นบุตรหลานได้ทำตามเจตนารมณ์ หรือความตั้งใจที่บิดามารดาหรือญาติผู้ใหญ่ที่ได้สั่งเสียไว้หรือแสดงเจตจำนงก่อนจากไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Keawsuwan [7] ที่กล่าวว่า บุตรก็ต้องยึดมั่นในการสืบต่อปณิธานของพวกเขาทำนเพื่อให้อิทธิพลของพวกเขาท่านเป็นสุข

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบว่าแม้ว่าพฤติกรรมของตัวละครในภาพยนตร์ได้สะท้อนถึงความกตัญญูตามแนวคิดของขงจื้อในคัมภีร์หลุนอี่ว แต่อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมที่ตัวละครแสดงออกในภาพยนตร์นั้น มีความซับซ้อน หลากหลายอารมณ์ และบางพฤติกรรมมีการแสดงออกที่เปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ได้มีความเคร่งครัดเหมือนในอดีต เช่น การแสดงความกตัญญูโดยหวังผลตอบแทน การพูดจาโดยใช้คำติดตลก การพูดโดยไม่มีหางเสียง หรือการกล้าแสดงออกทางอารมณ์อย่างชัดเจนต่อบิดามารดาหรือญาติผู้ใหญ่ อันสะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมร่วมสมัย ที่มีปัจจัยมากมายที่เข้ามามีผลต่อสายสัมพันธ์ในครอบครัว ทั้งเรื่องของภาระหน้าที่ฐานะทางเศรษฐกิจ หรือแม้แต่พฤติกรรมและรูปแบบการสื่อสารที่เปลี่ยนแปลงไป ปัจจัยเหล่านี้อาจทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวสั่นคลอน เกิดความเข้าใจผิด ความน้อยเนื้อต่ำใจ ความรู้สึกห่างเหิน อันทำให้การแสดงออกด้านความกตัญญูในบางกรณีไม่ได้เกิดจากความจริงใจโดยตรงเสมอไป อีกหนึ่งประเด็นสำคัญคณะผู้วิจัยพบว่า พฤติกรรมที่สะท้อนความกตัญญูในภาพยนตร์นั้น แม้จะมีจุดเริ่มต้นจากการหวังผลตอบแทนนั้น แต่สุดท้ายก็ได้พัฒนาไปสู่ความกตัญญูที่ออกมาจากจิตใจที่แท้จริงโดยปราศจากการหวังผล ซึ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดจุดเปลี่ยนของความกตัญญูเกิดจากการมีโอกาสได้ใช้ชีวิตหรือทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างคนในครอบครัวอันส่งผลให้เข้าอกเข้าใจกันมากขึ้น การให้อภัยซึ่งกันและกัน การยอมรับในความเห็นที่ต่างกัน ซึ่งปัจจัยเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยหล่อหลอมให้เกิดความรัก ความอบอุ่น ความเข้าใจ และความผูกพันของคนในครอบครัว การแสดงออกซึ่งความกตัญญูอย่างจริงใจ อันเป็นความกตัญญูที่แท้จริง ดังที่ Yan [10] ระบุว่า หากเลี้ยงดูบิดามารดาด้วยวัตถุภายนอก แต่ขาดความจริงใจ ไม่นับว่าเป็นความกตัญญูที่แท้จริง

ในแง่ของความร่วมสมัยจากการวิเคราะห์พบว่า การแสดงความห่วงใยและการทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัว ปัจจุบันไม่ได้จำกัดอยู่แค่เพียงการอาศัยอยู่ในบ้านหลังเดียวกันเพียงเท่านั้น ยังสามารถแสดงความห่วงใยหรือดูแลซึ่งกันและกันผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้ เช่น การวิดีโอคอล การติดตามกันผ่านกล้องวงจรปิด อันเป็นการแสดงความกตัญญูที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมยุคดิจิทัลในปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

คณะผู้วิจัยเสนอว่านอกจากการศึกษาภาพสะท้อนด้านความกตัญญูแล้ว ยังสามารถศึกษาภาพสะท้อนด้านสังคมและวัฒนธรรมอื่น ๆ ที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่อง หลานม่า (Lahn Mah) เช่น บทบาทของสมาชิกในครอบครัว การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการดูแลผู้สูงอายุ การผสมผสานวัฒนธรรมจีนไทย ซึ่งจะช่วยขยายมิติของการวิเคราะห์ให้ลึกและครอบคลุมมากขึ้น

References

- [1] College of Social Communication Innovation, Srinakharinwirot University. (2011). *Phapphayon lae lakorn thorathat Thai* (1st ed.).
- [2] Department of International Trade Promotion. (2024). *Think trade think DITP* (pp. 10–11) [Brochure]. https://thinktradethinkditp.com/#flipbook-df_6506/1/ [In Thai]
- [3] Sivapornpan, S. (2024, April 17). *Lahnmah grosses over 250 million baht nationwide, becomes the highest-grossing film of the year*. The Standard. <https://thestandard.co/lahnmah-250-million-baht/>[In Thai]
- [4] Bhurapha, C. (2024, July 19). *Reflecting on “Chinese-style filial piety”: From Lahn Mah to the echo of the “aging society” issue in Thailand*. Prachathai. <https://prachathai.com>
- [5] Tongasuk, A. (2023). *The Analects of Confucius* (4th ed.). Chunchawat. [In Thai]
- [6] Satha-Anand, S. (2023). *The Analects of Confucius*. Open Society.
- [7] Keawsuwan, C. (2021). The study of the concept of filial piety in Confucianism through the Four Books. *Faculty of Humanities Kasetsart University*, 28(1), 255-287. [In Thai]
- [8] Jiang, N. (2024). The manifestation of Confucius’ filial piety in *The Analects* and its modern value. *Jiaying Literature*, 20, 29–31.
- [9] Chen, S. (2020). Interpreting the thought of filial piety in *The Analects* in modern family relationships. *Home of Drama*, 06, 226.
- [10] Yan, Z. (2025). Filial piety thought in *The Analects*. *Chinese Stories*, 08, 3–6.
- [11] Noysommit, W., Suwanmanee, S., & Cheewawiphas, T. (2021). A study of social and cultural reflections on Thai of Chinese origin through a TV series “In Family We Trust”. *Dokkaew Paritat: Journal of Humanities, Naresuan University*, 1(2), 109–120. <https://www.human.nu.ac.th/wp-content/uploads/2024/10/DK-12-pp-109-120.pdf> [In Thai]
- [12] Lommuang, K., Sinthanawong, N., & Cheewawiphas, T. (2023). *A study of the reflection of women’s roles and status in Thai-Chinese families in the television drama “Nuea Nai.”* In *The 9th National Undergraduate Conference on Humanities and Social Sciences* (pp. 1359–1378). Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University.
- [13] Ma, Y. (2012). *Reflection of Chinese-Thai society in the novels of Prabhassorn Sevikul* [Master’s thesis, Huachiew Chalermprakiet University]. Huachiew Chalermprakiet University Institutional Repository. <https://has.hcu.ac.th/jspui/handle/123456789/518> [In Thai]
- [14] Buranakorn, P., & Chen, J. (2013). *Reflections of the Chinese-Thai big family in Thai novels in order to analyze the roles of males and females in the family* [Master’s thesis, Huachiew Chalermprakiet University]. Huachiew Chalermprakiet University Institutional Repository. <https://has.hcu.ac.th/jspui/handle/123456789/513> [In Thai]

- [15] Huang, S. (2014). *Analysis of Confucius doctrines about gratitude among Chinese-Thai people in Thai novels* [Master's thesis, Huachiew Chalermprakiet University]. Huachiew Chalermprakiet University Institutional Repository. <https://has.hcu.ac.th/jspui/handle/123456789/618> [In Thai]
- [16] GDH 559 Co., Ltd. (2024). *Lahn Mah* (หลานม่า) [Film]. https://gdh559.com/live_preview/lahnmahMoive [In Thai]

General Information of Parichart Journal

About the Journal

Parichart Journal is a peer-reviewed journal publishing research articles, academic articles, and socially-engaged articles in the fields of arts and humanities, social sciences, business administration, management, and accounting of researchers, academicians, or students of Thaksin University, and other organizations.

Publication Conditions

1. The work described has not been published previously.
2. Those wishing to submit a manuscript must complete Parichart Journal online registration, except for some special articles approved by the editorial team.
3. The manuscript must be typed in Thai or English with both Thai and English abstracts.
4. Content and ideas published in this journal must be the author's only; the Editor does not necessarily agree.
5. The reviewers must review the manuscript.

Types of Published Articles

1. Research Articles
2. Academic Articles
3. Socially-Engaged Articles
4. Book Review
5. Review Article

Journal Conditions

1. The manuscript must be typed on white A4-size paper, single side, page number, and **TH Sarabun New Font size 14** with **not more than 15 pages** length, including figures and tables.
2. Margins
  - Top margin 1.00"
  - Bottom margin 1.00"
  - Left margin 1.50"
  - Right margin 1.00"

3. Manuscript Online Submission

The corresponding author must submit the manuscript online via Thai Journals Online (ThaiJO) at <https://www.tci-thaijo.org/index.php/parichartjournal>

4. Researchers, academicians, or students who would like to submit the article (s) are required to **pay 4,000 baht/115 US per article after the acceptance of the article(s) is notified**. The payment must be made through the following bank account.

Siam Commercial Bank

Account name: PARCJ

Account number: 0-2032823816-5

Branch name: Phatthalung

After completing the payment, the membership applicant must attach the file of payment slip online at <https://www.tci-thaijo.org/index.php/parichartjournal> or contact the journal coordinators at the following address: Institute of Research and Innovation, Thaksin University, Phatthalung Campus 222 Moo. 2, Bann Prao Sub-District, Papayom District, Phatthalung, 93210 Thailand, Tel. 0 7460 9600 ext. 7242 or 08 1540 7304, or Email address: parichartjournal@tsu.ac.th

5. Article cancellation or dismissal has conditions as follows:

Article cancellation is made before article publication.

Article dismissal is made during or after article publication.

The cancellation or dismissal can be preceded by downloading the form at <https://www.tci-thaijo.org/index.php/parichartjournal>; however, *if the article has already been sent to the reviewers, the corresponding author must be responsible for the reviewing fees.*

Manuscript Guidelines

The article must consist of:

1. Title

Title must be in Thai and English, **center** of the page. **The first alphabets** of all words of the title must be **capitalized with bold 20 font size**.

2. Authors

Identify all authors with **14 font size, center** of the page with **logarithm**. Position, academic title, and affiliation in the footnote on the first page: Department, Faculty and University stated in the same page, both Thai and English.

3. Abstract

Abstract must be in Thai and English, **not more than 250 words**, with 14 font size.

4. Keywords

Keywords both in Thai and English related to the article, not more than 5 words, below the abstract.

It must be typed with 14 font size, left-margin. Proper nouns (the first alphabet of each word) must be capitalized.

5. Main Body consists of:

- 1) Introduction:
- 2) Objective
- 3) Methodology
- 4) Results
- 5) Discussion
- * 4) and 5) can probably be merged
- 6) Conclusions
- 7) Acknowledgement (if any)

8) References that must be **APA 7th Edition** and in **English only**

References

The reference lists must be **numeric** referencing in **English only**.

Numeric referencing is as follows:

1. Put the number in the bracket [ ] at the end of message or author's name such as [1].
2. Put the continuous number started from 1. Any repeated list uses the same numbers.
3. All in-text citation must be in the reference lists based on the identified number in the bracket [ ].
4. Multi-citations for the same message:
  - 4.1 In case of not more than 2 lists, put the numbers of reference lists in numerical order using comma such as [1, 5].
  - 4.2 In case of more than 2 lists and those are continuous lists, use hyphen (-) such as [1-3], [1-5].
  - 4.3 In case of more than 2 lists and those are continuous and discontinuous lists, put comma (,) and hyphen (-) such as [1, 4-5].

Example

1. getting the financial support from ... [1]...
2. Strong Security Measures for Sustainable Peace on the Korean Peninsula [2]

Reference lists must be arranged and written in **APA 7th Edition**.

If it is from Thai version, please put (in Thai) at the end of the list.

References

1. Book	Last name, first initial of name. Second initial if given. (year). <i>Title of book</i> . Publisher.
<u>Example</u>	Kongsakon, R., & Pojam, N. (2008). <i>Family violence</i> . Srinakharinwirot University Press.
* If there is no date, use 'n.d.' (for 'no date')	
** If there are more than one authors, use ampersand (&) before the last one (as shown above).	
2. Research Articles	Last name, first initial. Second initial if given. (year). Title of article. <i>Title of Journal, volume</i> (issue). Page range. URL or doi number (if applicable)
<u>Example</u>	Suwannopphrat, K. & Chinokul, S. (2015). Applying CLIL to English language teaching in Thailand: Issues and challenges. <i>Latin American Journal of Content and Language Integrated Learning</i> , 8(2), 237-254. DOI:10.5294/laclil.2015.8.2.8
3. Proceeding Articles	Last name, first initial. Second initial if given. (year). <i>Title of article</i> . [Poster Presentation/Paper Presentation]. Conference Name. Location. URL or doi (if applicable)
<u>Example</u>	Kongthong, L. K. (2020). <i>New dimension of educational management in Thailand: A case study of southern part of Thailand</i> . [Paper Presentation]. 3 rd International Conference on Education. Nakhon Sri Thammarat.
4. Book Chapter	Last name, first initial. Second initial if given. (year). Title of the chapter. In Editor(s). <i>Title of the book</i> . (pp. xx-xx). Publisher.
<u>Example</u>	Chantaraopakorn, A. (2007). The chakhe solo concert. In W. Aksornkaew (Ed.). <i>Music talk</i> . (pp.4-7). Chong Charoen Printing House.
5. Articles in the Newspaper	Last name, first initial. Second initial if given. (year, month, date). Title of article. <i>Title of the newspaper or publication</i> . URL (if applicable)
<u>Example</u>	Chuensintu, T. (2009, January 6). Travel in the footsteps of the Buddha to bring good luck for the New Year. <i>Matichon</i> .
6. Thesis	Last name, first initial. Second initial if given. (year). <i>Title of the thesis or dissertation</i> . [Doctoral dissertation/Master's thesis, Name of University]. Source. URL (if applicable)
<u>Example</u>	Promrak, T. (2007). <i>Women and domestic violence: Divorce as the solution</i> . [Unpublished Master's Thesis, Thammasart University].

7. List of Interviews	Last name, first initial. Second initial if given. (year, month, date). Personal communication [Communication type].
<u>Example</u>	Srisajjang, S. & Chankhonghom, J. (2016, March 13). Personal interview [Personal interview].
8. E-book	Last name, first initial. Second initial if given. (year). <i>Title of book</i> . URL
<u>Example</u>	Office of Pattani Provincial Culture. (2015). <i>Religion information</i> . http://province.m-culture.go.th/pattani/old/new_page_16.html

Remark:

If the author(s) cite any information from any sources from another language, translate the information into English except the proper noun(s) that must be transliterated and end the list with [in original language].

Example

Chitniratna, N. (2013). Socio-Cultural change through diversity of life history and experience of congested community leaders. *Parichart Journal*, 26(1), 30 - 73. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/parichartjournal/article/view/42942/35529>. (In Thai)

Information from the Internet

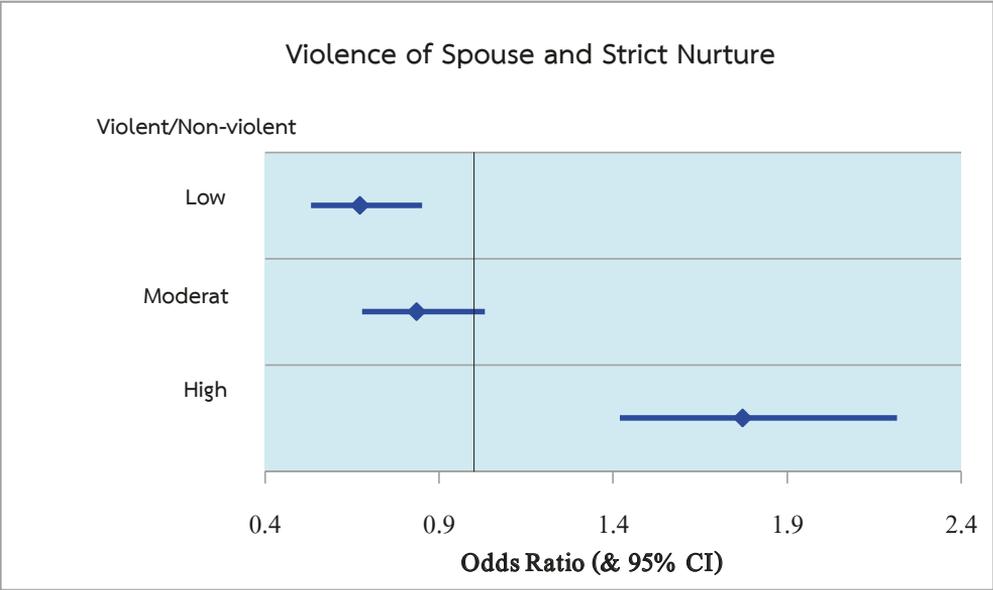
Use the general forma of citation following by website; for example, the author borrows the ideas from a book on the website, so the reference list consists of the name of author, year of publication, book title, and publication place. Another information should be added: searching date and URL – Retrieved + date + from URL

Abbreviation and Signs

Abbreviation comes up with its full version in the first time, and only abbreviation later. Please avoid using abbreviation in the title and abstract. It is not recommended to use the abbreviation that is used less than four times in the article. The author(s) must provide definition or description of any signs used in the article when appearing in the first time.

Figure

Figure is at the center of the page, following by description below the figure in 14 font size. It must be clear monochrome (black and white color). If necessary, it can be colored. The word “figure” is bold, and the description is normal and set in the center of the page. Lined figure must be in clear black.

Figure 1 Odds Ratio of Violent Behaviors of Spouse and Strict Nurture

Table

Table must be bold and at the left side of the column, and the description is above the table, with 14 font size.

Example

Table 1 Relationship between Background of Violence and Violent Behaviors of Spouse

Background of Violence	Violence of Spouse			Chi-square	p-value
	Non-violent (947)	Violent (589)	Total (1,536)		
Used to be violently punished in the childhood				11.974	0.003
never	68.2	31.8	28.1		
seldom	60.5	39.5	38.4		
always	57.5	42.5	33.5		
Use to see parents' fight in the childhood				9.280	0.009
never	68.8	31.2	39.8		
seldom	61.0	39.0	39.8		
always	58.6	41.4	20.4		
Used to have violent behaviors in the childhood				34.923	0.000
never	69.3	30.7	38.4		
seldom	60.1	39.9	44.9		
always	48.2	51.8	16.7		

PARICHART JOURNAL

กองจัดการวารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ
สถาบันวิจัยและนวัตกรรม มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง
อ.ป่าพะยอม จ.พัทลุง 93210
โทรศัพท์ 0-7460-9600 ต่อ 7258
E-mail: parichartjournal@tsu.ac.th, research.tsu@gmail.com

